

ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ
ΚΑΙ
ΝΕΙΛΟΥ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ
11Α

ΛΟΓΟΙ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ

ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
11Α

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1997

ΕΥΑΓΓΡΙΟΣ
Ο ΔΣΚΗΤΗΣ

ΚΑΙ

ΝΕΙΛΟΣ
Ο ΜΟΝΑΧΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στους τέσσερις τόμους τῆς Φιλοκαλίας πού ἀκολουθοῦν περιλαμβάνονται τὰ ἔργα δύο ἐπίσης κορυφαίων πατέρων τῆς ὀρθοδόξου ἀσκητικῆς γραμματείας τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων, τοῦ Εὐαγρίου τοῦ Ποντικοῦ καὶ τοῦ ἀσκητῆ Νείλου.

Α' ΕΥΑΓΡΙΟΣ Ο ΠΟΝΤΙΚΟΣ

Βιογραφικά

Ὁ Εὐάγριος γεννήθηκε στὴν πόλη Ἴβορα, πού βρισκόταν στὰ σύνορα μεταξὺ τοῦ Πόντου καὶ τῆς Καππαδοκίας, γι' αὐτὸ καὶ φέρει τὸ ἐπωνύμιο Ποντικός. Γιὰ τὸ ἔτος τῆς γέννησής του μαθαίνουμε ἀπὸ τὸν Παλλάδιο Ἐλενουπόλεως¹, καὶ ἀπὸ τοὺς κάπως μεταγενέστερους ἱστορικοὺς τῆς Ἐκκλησίας Σωκράτη² καὶ Σωζομενό³. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Παλλάδιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Εὐάγριος πέθανε τὸ ἔτος 399 σὲ ἡλικία 54 ἐτῶν, πού σημαίνει ὅτι γεννήθηκε τὸ 345. Ὅπως ὅμως δέχεται ὁ καθηγητῆς Π. Χρήστου ἀναφερόμενος στὴν πληροφορία τοῦ Παλλαδίου, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὰ δεδομένα ἄλλων συγχρόνων του συγγραφέων, ὁ Εὐάγριος πρέπει νὰ γεννήθηκε μᾶλλον δέκα χρόνια ἀργότερα, ἤτοι τὸ ἔτος 355, καὶ πέθανε τὸ 399 σὲ ἡλικία 44 καὶ ὄχι 54 ἐτῶν⁴.

Ὁ Εὐάγριος ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων Καππαδοκῶν διδασκάλων τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀκουσε συστηματικὰ μαθήματα τῆς κλασσικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης σὲ σχολὲς τῆς Καισάρειας τῆς Καπ-

1. *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία* 38.

2. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 4, 23.

3. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 6, 30.

4. Π. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τόμ. Γ'. Θεσσαλονίκη 1987, σ. 201.

παδοκίας, ὅπου ἀσφαλῶς εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφή καὶ μὲ τὸν Μ. Βασίλειο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἀναγνώστης, καὶ μὲ τὸν Γρηγόριο, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως τὸν χειροτόνησε διάκονο. Ἔτσι, κάτοχος τῆς διαλεκτικῆς, διακρίθηκε στοὺς ἀγῶνες τοῦ ἐναντίον τῶν αἵρετικῶν καὶ ἔχαιρε μεγάλης ἐκτίμησης στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου βρισκόταν κατὰ τὸ διάστημα τῆς δράσεως ἐκεῖ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἀπροσδόκητη περιπέτειά του ὅμως τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀναχωρήσει στὴν Παλαιστίνη, ὅπου πείστηκε νὰ ἀκολουθήσει τὸν μοναχικὸ βίον. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὴν αἰγυπτιακὴ ἔρημο τῆς Νιτρίας, ὅπου ἔμεινε ἐπὶ δύο χρόνια, καὶ τελικὰ ἐγκαταστάθηκε στὰ Κελλιά, ὅπου ἔζησε ἐπὶ δεκατέσσερα χρόνια, ἀσκούμενος αὐστηρότατα, καὶ γιὰ νὰ καλύπτει τὶς λιτὲς ἀνάγκες του ἀσκούσε τὸ ἔργο τοῦ καλλιγράφου. Συχνὰ ταξίδευε στὴν ἔρημο γιὰ νὰ συναντήσῃ γνωστὲς μοναστικὲς προσωπικότητες, ὅπως τὸν Μακάριο Αἰγύπτιο, τὸν Δίδυμο τὸν Τυφλό, ἐνῶ παράλληλα δεχόταν καὶ ἐπισκέψεις ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ ἀκούσουν τὴ διδασκαλία του.

Ὁ Εὐάγριος ἔχαιρε μεγάλης τιμῆς ἐν ὄσῳ ζοῦσε. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε μορφωθεῖ σὲ περιβάλλον εὐνοϊκὸ γιὰ τὴ φήμη τοῦ Ὁριγένη, ὅταν ὁ τελευταῖος αὐτὸς τὸ 543 καταδικάστηκε μὲ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα, καὶ μετὰ ἀπὸ δέκα χρόνια μὲ ἀπόφαση προσυνεδριακῆς διάσκεψης, μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Διδύμου καὶ τοῦ Εὐαγρίου, ἡ καταδίκη ἐκείνη, ποὺ ἐπαναλήφθηκε στὴ συνέχεια ἀπὸ ὅλες τὶς μετέπειτα συνόδους, ἀνέκοψε ὡς ἓνα βαθμὸ τὴν ἐπίδραση τῆς σκέψης τοῦ Εὐαγρίου, κυρίως ὅσον ἀφοροῦσε τὰ δογματικὰ θέματα, ὄχι ὅμως καὶ τὰ ἀσκητικά.

Συγγράμματα

Ὁ Εὐάγριος ἦταν συγγραφέας ἔργων τὰ ὁποῖα εἶχαν εὐρύτατη διάδοση τόσο στὴν Ἀνατολὴ ὅσο καὶ στὴ Δύση. Λόγω ὅμως τῆς σύνδεσης τοῦ ὀνόματός του μὲ τὸν Ὁριγένη, τὰ περισσότερα ἔργα του, κυρίως αὐτὰ ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ, σώθηκαν σὲ μεταφράσεις συριακῆς, ἀρμενικῆς, κοπτικῆς, αἰθιοπικῆς, ἀραβικῆς, ἐπειδὴ οἱ μονοφυσῖτες ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὶς ἀποφάσεις τῶν ὀρθο-

δόξων συνόδων. Στὴν ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ γλῶσσα διατηρήθηκαν μόνο τὰ ἀσκητικὰ, ὅπως εἶπαμε, πολλὰ δὲ καὶ ἀπὸ αὐτὰ μὲ ἄλλο ὄνομα ἔξολοκλήρου ἢ ἀποσπασματικά.

Ἐκ τῶν σωζόμενων στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔργα τοῦ Εὐαγρίου, πού χωρὶς ἀμφιβολία ἀνήκουν σ' αὐτόν, εἶναι τὰ παρακάτω.

1. *Κεφάλαια πρακτικά πρὸς Ἀνατόλιον.* Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Εὐαγρίου, πού, ὅπως δηλώνεται στὸν τίτλο του, ἀπευθύνεται στὸν Ἀνατόλιο, γράφτηκε μὲ ἀφορμὴ τὴν παράκληση πού τοῦ εἶχε κάνει παλιότερα ὁ Ἀνατόλιος στὸν ἅγιον Ὅρος (ὄχι τὸ γνωστὸ μας, ἀλλὰ τὸ ὄρος τοῦ Σινᾶ) νὰ τοῦ ἐξηγήσει τὴ συμβολικὴ σημασία τοῦ μοναχικοῦ σχήματος. Στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Εὐάγριος, ἀφοῦ στὸν πρόλογό του ἐκθέτει τὴ συμβολικὴ σημασία τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισυνάψει καὶ 71 κεφάλαια σχετικὰ μὲ τὴ μοναχικὴ ζωὴ. Τὰ «κεφάλαια» αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ σύντομες ἀποφθεγματικὲς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προτάσεις καὶ ἀναφορὲς στὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, τὰ πάθη, τοὺς πειρασμοὺς πού δέχονται ὅσοι ἀκολουθοῦν τὸν μοναχικὸ τρόπο ζωῆς, καὶ στίς πρακτικὲς καὶ ἄλλες ὁδηγίες γύρω ἀπὸ τὸν πόλεμο πού δέχονται ἀπὸ τοὺς δαίμονες, καὶ στὴ διάγνωση τῶν προθέσεών τους. Πρόκειται γιὰ ἕνα εἶδος γραφῆς, πού πρῶτος ὁ Εὐάγριος ἐγκαινιάζει, τὸ ὁποῖο ἴσως νὰ ἀποτελεῖ καὶ ἕνα κριτήριον ἀναγνώρισης καὶ ἄλλων ἔργων τοῦ Εὐαγρίου πού φέρονται μὲ ἄλλο ὄνομα.

2. *Λόγος πρακτικός, κεφάλαια 100.* Πρόκειται γιὰ ἕνα ἔργο πού, ἐνῶ ἀναφέρει ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ 100 κεφάλαια, τὰ πρῶτα 28 ἀπὸ αὐτὰ εἶναι μᾶλλον ἐπανάληψη τῶν πρώτων 28 ἀντίστοιχων κεφαλαίων πού ἀπευθύνει στὸν Ἀνατόλιο τοῦ προηγουμένου ἔργου, ἐνῶ τὰ τελευταῖα 10 ἀποτελοῦν ἀποσπάσματα ἀπὸ ἔργα ἢ λόγια διάσημων γερόντων, μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους μάλιστα τοὺς ἀναφέρει καὶ ὀνομαστικά (Ἀντώνιον, Μακάριον Αἰγύπτιον, Μακάριον Ἀλεξανδρείας) ἢ ἀπλῶς μνημονεύει ὅτι κάποιος γέροντας πού ἐρωτήθηκε εἶπε κλπ.

Στὰ κεφάλαια 29-90 πάλι γίνεται λόγος γιὰ τὸν πρακτικὸ μο-

ναχό, για τις διάφορες κατηγορίες τῶν κοσμικῶν δαιμόνων πού τόν πολεμοῦν, για τὸ πῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζει τις ἐπιθέσεις τους, καὶ ποιά εἶναι ἡ κατάσταση τῆς ἀπάθειας τῆς ψυχῆς. Στὴν τελευταία, τέλος, παράγραφο τοῦ 100οῦ κεφαλαίου ὁ Εὐάγριος κάνει πάλι ἀποστροφή πρὸς τὸν Ἀνατόλιο, πού σημαίνει ὅτι καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι συνέχεια τοῦ προηγουμένου.

3. *Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἶτια, καὶ ἡ καθ' ἡσυχίαν τούτων παράθεσις.* Ὅπως καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἔργου αὐτοῦ δηλώνει, ἀναφέρεται σὲ θέματα τῆς μοναχικῆς κατάστασης, ὅπως εἶναι ἡ ἀγαμία, ἡ ἀποταγή (ἀπάρνηση τῶν ἐγκοσμίων), ἡ πτωχεία, ἡ ἡσυχία, ἡ ἐργασία, ἡ νηστεία, ἡ χαμευνία (κατὰκλιση στὸ ἔδαφος), ἡ ἀγρυπνία, ἡ προσευχή, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ἀκτημοσύνη, καὶ ἡ διαρκῆς μελέτη τοῦ θανάτου. Ἀπευθύνεται προφανῶς στοὺς ἀρχαρίους μοναχοὺς, καὶ στόχος του εἶναι νὰ τοὺς δώσει ἓνα στοιχειώδη κατάλογο τῶν ὄρων τῆς μοναχικῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖο ἐφαρμόζοντας «ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, νηφαλίως τε καὶ ἐγρηγορότως», θὰ ἐκπληρώσουν τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο τάχθηκαν.

4. *Κεφάλαια 33 κατ' ἀκολουθίαν.* Πρόκειται γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ 33 σύντομες αὐτοτελεῖς προτάσεις, στίς ὁποῖες ἐρμηνεύει ἢ δίνει τὸν ὄρισμὸ διαφόρων ὄρων ἢ λέξεων, πού χρησιμοποιοῦνται στὴ μοναχικὴ γλώσσα, μὲ ὅλως συμβολικὴ καὶ ἀλληγορικὴ σημασία.

5. *Πνευματικαὶ γνῶμαι κατ' ἀλφάβητον.* Πρόκειται γιὰ δύο ομάδες ἀπὸ 25 κεφάλαια ἢ κάθε μία, μὲ τὴ γνωστὴ μορφή ἀφορισμῶν. Οἱ ὄρισμοὶ τῆς πρώτης εἰκοσιπεντάδας ἀκολουθοῦν ἀλφαβητικὴ σειρά, ἓνας γιὰ κάθε γράμμα (πλὴν τοῦ Τ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀρχίζουν δύο ὄρισμοί). Οἱ ὄρισμοὶ τῆς δεύτερης εἰκοσιπεντάδας δὲν ἀκολουθοῦν τὴ σειρά τοῦ ἀλφάβητου. Φαίνεται πῶς οἱ γνῶμες αὐτὲς τοῦ Εὐαγρίου ἀποτελοῦν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ σπουδαιότερο θεολογικὸ ἔργο του, πού εἶναι γνωστὸ μὲ τὸν τίτλο, *Κεφάλαια γνωστικά*, τὸ πλήρες κείμενο τοῦ ὁποίου σώζεται σὲ συριακὴ καὶ ἀρμενικὴ μετάφραση, καὶ ἄλλοτε μὲν ἔχει 540 κεφάλαια, ἄλλοτε πάλι 600.

6. *Περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν, πρὸς Ἀνατόλιον.* Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Εὐαγρίου ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀνατόλιο, καὶ ὅπως ἀπὸ τὸν τίτλο του φαίνεται, ἀναφέρεται στοὺς ὀκτῶ πονηροὺς λογισμοὺς, οἱ ὅποιοι στὴν πραγματικότητα εἶναι ἑπτὰ (τὰ γνωστὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα), μετὰ τὴ συγχώνευση τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας, τὶς ὁποῖες ὁ Εὐάγριος διακρίνει, ἐπειδὴ ἡ κενοδοξία ἀναφέρεται σὲ ἐκείνους πού ἀγωνίζονται μὲ σκοπὸ νὰ δημοσιποιηθοῦν οἱ πράξεις τους, ἐνῶ ἡ ὑπερηφάνεια σὲ ἐκείνους πού νομίζουν ὅτι μόνοι τους κατορθώνουν τὴν ἀρετὴ καὶ ὄχι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἄλλοι πονηροὶ λογισμοὶ εἶναι ἡ γαστριμαργία, ἡ πορνεία, ἡ φιλαργυρία, ἡ λύπη, ἡ ὀργή καὶ ἡ ἀκηδία.

Στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Εὐάγριος κάνει σύντομη περιγραφή τῶν συμπτωμάτων πού παρουσιάζει ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ἀναγνωρίζεται, καθὼς ἐπίσης καὶ τοῦ σκοποῦ στὸν ὁποῖο ἀποβλέπει ὁ καθένας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἕξι ἔργα τοῦ Εὐαγρίου, τουλάχιστον ἄλλα δέκα ἔργα του, καὶ μιά ὀλόκληρη σειρὰ ἀπὸ συλλογές μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἔργα του φέρονται σὲ συριακὴ μετάφραση μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγρίου, ἐνῶ ἄλλα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὁσίου Νείλου, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ παρακάτω⁵.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Εὐάγριος στὰ ἀσκητικά του συγγράμματα, πού παρουσιάζουμε στὴν παροῦσα ἔκδοση, ἀντικατοπτρίζει τὴν πνευματικότητα τῆς ἐρήμου. Οἱ βασικὲς του ἰδέες τῆς «ξενιτείας» καὶ τῆς «ἡσυχίας» εἶναι χαρακτηριστικὲς ἰδέες τῆς παράδοσης τῶν Αἰγύπτιων ἀναχωρητῶν. Ὁ Εὐάγριος κάνει σαφῆ διάκριση ἀνάμεσα στὴν «πρακτικὴ» καὶ τὴ «γνωστικὴ». Ἡ «πρακτικὴ» εἶναι μὰ πνευματικὴ μέθοδος «κάθαρσης», διαρκῆς ἀγῶνας κατὰ τῶν παθῶν, μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπάθεια⁶. Ἡ πίστη καὶ ἡ εὐσέβεια κατὰ τὸν Εὐάγριο ἀποτελοῦν τὴ βάση γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν, τῆς ἐγκράτειας, τῆς καρτερίας καὶ τῆς ἐλπίδας, οἱ ὁποῖες ὀδηγοῦν στὴν ἀπάθεια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν ἀγάπη, τὴν πύλη τῆς γνώσης, καὶ στὴ συνέχεια στὴ θεωρία, δηλαδὴ στὴ γνώση καὶ εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ⁷.

5. Γ. Φλορόφσκη, «Εὐάγριος», στὴ *Θρησ. καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλ.* τόμ. 5, σ. 990 ἔ.

6. Γ. Φλορόφσκη, Ὡπ. π., σ. 993.

7. Χ. Τζώγια, «Μοναχισμός», στὴ *ΘΗΕ*, τόμ. 5, σ. 34.

1
ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΣΚΗΤΕΙ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΠΡΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΟΝ ΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ

Ἐπειδὴ μοι πρόην δεδήλωκας ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὑθρους ἐν τῇ Σκήτει καθεζομένῳ, ποθεινότατε ἀδελφὲ Ἀνατόλιε, καὶ τὸ συμβολικὸν σχῆμα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μοναχῶν σαφηνισθῆναί σοι παρεκάλεσας (οὐ γὰρ εἰκῆ οὐδὲ παρέλκον αὐτὸ νενόμικας, τοσαύτην παραλλαγήν ἔχον παρὰ τὰ λοιπὰ σχήματα τῶν ἀνθρώπων), φέρε ὅσα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων περὶ τούτου μεμαθήκαμεν ἐξαγγείλωμεν.

Τὸ μὲν κουκούλιον σύμβολόν ἐστι τῆς χάριτος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, σκεπαζούσης αὐτῶν τὸ ἡγεμονικὸν καὶ περιθαλπούσης τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότητα διὰ τοὺς ῥαπίζειν αἰεὶ καὶ τιτρώσκειν ἐπιχειροῦντας Ὅσοι τοίνυν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσι τοῦτο, δυνάμει ψάλλουσι ταῦτα: «ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἐκοπίασεν ὁ οἰκοδομῶν καὶ ὁ φυλάσσειν πειρώμενος». Αἱ δὲ τοιαῦται φωναὶ ταπεινοφροσύνην μὲν ἐμποιοῦσιν, ἐκριζοῦσι δὲ ὑπερηφανίας τὸ ἀρχαῖον κακόν, τὸ κατασεῖσαν εἰς τὴν γῆν τὸν Ἐωσφόρον τὸν πρῶτὸ ἀνατέλλοντα.

Τὸ δὲ γεγυμνῶσθαι τὰς χεῖρας, τὸ ἀνυπόκριτον τῆς πολιτείας ἐμφαίνει. Δεινὴ γὰρ ἢ κενοδοξία συγκαλύψει καὶ συσκιάσει τὰς ἀρετάς, αἰεὶ δόξας τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων θηρεύουσα καὶ τὴν πίστιν ἀποδιώκουσα: «πῶς» γὰρ «δύνασθε», φησὶ, «πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες». Δεῖ γὰρ τὸ ἀγαθὸν μὴ δι' ἕτερον, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μᾶλλον

---

1. Σκήτη ὀνομάζεται μικρὸ μοναστήρι ἢ ἐρημητήριο μοναχοῦ τ, πού λειτουργεῖ ὡς παράρτημα μεγάλης μονῆς.

ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΠΡΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΟΝ ΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ

Ἐπειδὴ παλαιότερα, ὅταν καθόμουν στὴ Σκήτη¹ τοῦ ἁγίου Ὁρους, μοῦ ἀνέφερες, περιπόθητε ἀδελφεῖ Ἀνατόλιε, καὶ μὲ παρεκάλεισες νὰ σοῦ ἐξηγήσω τὴ συμβολικὴ σημασία τοῦ σχήματος (τῆς ἐνδυμασίας) τῶν μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου, γιατί νόμιζες ὅτι δὲν ἦταν τυχαῖο, οὔτε περιττὸ, ἀφοῦ εἶχε τόσο μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τὶς ἐνδυμασίες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, θὰ σοῦ ἀναφέρω ὅσα ἔμαθα γι' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες.

Τὸ μὲν κουκούλιο εἶναι σύμβολο τῆς χάριτος τοῦ Σωτήρα μας, ποὺ σκεπάζει τὸ πιὸ σημαντικὸ μέρος τοῦ σώματος καὶ προφυλάσσει τὴν κατὰ Χριστὸν νηπιότητα, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν πάντοτε νὰ τὸ χτυποῦν καὶ νὰ τὸ πληγώνουν. Ὅσοι ἐπομένως φέρουν τὸ κουκούλιο στὸ κεφάλι τους, στὴν πραγματικὴ ψάλλουν τὸ «ἐὰν ὁ Κύριος δὲν οἰκοδομήσει ἕνα σπίτι καὶ δὲν φυλάξει μιὰ πόλη, ἄδικα κοπίασε αὐτὸς ποὺ ἔκτισε τὸ σπίτι καὶ αὐτὸς ποὺ ἐπιχείρησε νὰ φυλάξει τὴν πόλη»². Αὐτὰ τὰ λόγια προκαλοῦν ταπεινοφροσύνη καὶ ξερριζώνουν τὸ ἀρχαῖο κακὸ τῆς ὑπερηφάνειας, τὸ ὁποῖο γκρέμισε στὴ γῆ τὸν Ἐωσφόρο, ποὺ ἀνέτελλε τὸ πρωί³.

Τὸ ὅτι πάλι ἔχουν τὰ χέρια γυμνά, σημαίνει τὴν ἀνυπόκριτη ζωὴ τους, γιατί ἡ κενοδοξία εἶναι τρομερὴ στὸ νὰ συγκαλύπτει καὶ νὰ ἐπισκιάζει τὶς ἀρετές, κυνηγώντας πάντοτε τὶς δόξες τῶν ἀνθρώπων καὶ διώχνοντας τὴν πίστη· καθόσον λέει· «πῶς μπορεῖτε νὰ πιστεύσετε, ὅταν δέχεστε τιμὲς ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ δὲν ἐπιδιώκετε τὴν τιμὴ ποὺ προέρχεται μόνο ἀπὸ τὸν Θεό;»⁴. Γιατὶ τὸ ἀγαθὸ πρέπει νὰ τὸ προτιμοῦμε ὄχι γιὰ ἄλλον λόγο, ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὸ ἴδιο.

2. Ψαλμ. 126, 1.

3. Ἦσ. 14, 12.

4. Ἰω. 5, 44.

εἶναι αἰρετόν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δοθείη, φανήσεται τὸ κινουῦν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ καλοῦ πολλῶ τιμιώτερον ὑπάρχον τοῦ γινομένου, ὅπερ τῶν ἀτοπωτάτων ἂν εἴη, Θεοῦ τι κρεῖττον ἐννοεῖν τε καὶ λέγειν.

5 Ὁ δὲ ἀνάλαβος πάλιν ὁ σταυροειδῶς τοῖς ὤμοις αὐτῶν περιπλεκόμενος σύμβολον τῆς εἰς Χριστόν ἐστι πίστεως, ἀναλαμβάνουσης τοὺς προαεῖς καὶ περιστελλούσης αἰεὶ τὰ κωλύοντα καὶ τὴν ἐργασίαν ἀνεμπόδιστον αὐτοῖς παρεχούσης

Ἡ δὲ ζώνη, περισφίγγουσα τοὺς νεφρούς αὐτῶν, ἀπωθεῖται
10 πᾶσαν ἀκαθαρσίαν, καὶ τοῦτο παραγγέλλει «καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεισθαι».

Τὴν δὲ μηλωτὴν ἔχουσιν οἱ πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, καὶ φμιούντες μὲν πάντα τὰ τοῦ σώματος ἄλογα πάθη, τὰς δὲ τῆς ψυχῆς κακίας μετουσίᾳ τοῦ καλοῦ
15 περικόπτοντες, καὶ πενίαν μὲν ἀγαπῶντες, πλεονεξίαν δὲ φεύγοντες ὡς εἰδωλολατρίας μητέρα.

Ἡ δὲ ῥάβδος ξύλον ζωῆς ἐστὶ, πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς καὶ τοῖς ἐπερειδομένοις ἐπ' αὐτήν, ὡς ἐπὶ Κύριον, ἀσφαλῆς

Καὶ τούτων μὲν σύμβολον ὡς ἐν ἐπιτομῇ τῶν πραγμάτων τὸ
20 σχῆμα, τὰ δὲ ῥήματα ταῦτά ἐστιν ἃ πρὸς αὐτοὺς αἰεὶ λέγουσιν οἱ Πατέρες τὴν πίστιν, ὧ τέκνα, βεβαιοῖ ὁ φόβος ὁ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτον πάλιν ἐγκράτεια, ταύτην δὲ ἀκλινη ποιούσιν ὑπομονὴ καὶ ἐλπίς, ἀφ' ὧν τίκεται ἀπάθεια, ἧς ἔκγονον ἡ ἀγάπη, ἀγάπη δὲ θύρα γνώσεως φυσικῆς, ἣν διαδέχεται θεολογία καὶ ἡ ἐσχάτη μακα-
25 ριότης.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ σχήματος τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν γερόντων τσαῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰρήσθω. Περὶ δὲ τοῦ βίου τοῦ τε πρακτικοῦ καὶ τοῦ γνωστικοῦ νυνὶ διηγούμεθα, οὐχ ὅσα ἐωράκαμεν ἢ ἠκούσαμεν, ἀλλ' ὅσα τοι καὶ ἄλλοις εἶπειν
30 παρ' αὐτῶν μεμαθήκαμεν, ἑκατὸν μὲν κεφαλαίοις τὰ πρακτικά, πεντήκοντα δὲ πρὸς τοῖς ἑξακοσίοις τὰ γνωστικά συντετιμημένως

Γιατί, ἂν δὲ συμβαίνει αὐτό, τότε θὰ φανεῖ ὅτι ἐκεῖνο πού μᾶς παρακινεῖ στὸ νὰ κάνουμε τὸ καλὸ εἶναι μεγαλύτερης ἀξίας ἀπὸ αὐτὸ πού κάνουμε, πράγμα πού θὰ ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ ἄτοπα, τὸ νὰ θεωροῦμε καὶ νὰ λέμε ὅτι κάτι εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸν Θεό.

Ὁ ἀνάλαβος ἐπίσης, ὁ ὁποῖος τυλίγεται σταυρωτὰ στοὺς ὤμους τους, ἀποτελεῖ σύμβολο τῆς πίστεως στὸν Χριστό, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τοὺς πράους, περιορίζει διαρκῶς αὐτὰ πού τοὺς ἐμποδίζουν, καὶ κάνει τὴν ἐργασία τους ἀνεμπόδιση.

Ἡ ζώνη σφίγγοντας τὰ νεφρὰ τους, διώχνει κάθε ἀκαθαροσία καὶ τοὺς ὑπενθυμίζει τὴ ρῆση· «καλὸ εἶναι στὸν ἄνθρωπο νὰ μὴ ἀγγίζει γυναίκα»⁵.

Τὴ μηλωτὴ⁶ πάλι τὴν φοροῦν αὐτοὶ πού περιφέρουν διαρκῶς τὴ νέκρωση τοῦ Ἰησοῦ στὸ σῶμα τους⁷, φιμώνουν ὅλα τὰ ἄλογα πάθη του σώματος, καὶ μὲ τὴ διάπραξη τοῦ καλοῦ περικόπτουν τὶς κακίες τῆς ψυχῆς, καὶ ἀγαπώντας τὴ φτώχεια, ἀποφεύγουν τὴν πλεονεξία σὰν μητέρα τῆς εἰδωλολατρίας.

Τὸ ραβδί συμβολίζει τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, καὶ ἀποτελεῖ ἀσφάλεια γιὰ ὅλους ὅσους τὸ κρατοῦν καὶ στηρίζονται σ' αὐτό, σὰν νὰ στηρίζονται στὸν Κύριο.

Αὐτὸς λοιπὸν περιληπτικὰ εἶναι ὁ συμβολισμὸς τῶν πραγμάτων πού ἀποτελοῦν τὸ μοναχικὸ σχῆμα. Τὰ λόγια πάλι πού λένε σ' αὐτοὺς διαρκῶς οἱ Πατέρες εἶναι τὰ ἑξῆς· Τὴν πίστη, τέκνα μας, τὴν βεβαιώνει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, αὐτὸν μὲ τὴ σειρά του ἡ ἐγκράτεια, καὶ αὐτὴν τὴν κάνουν σταθερὴ ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐλπίδα, ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννιέται ἡ ἀπάθεια, τῆς ὁποίας τέκνον εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία ἀγάπη ἀποτελεῖ τὴ θύρα τῆς φυσικῆς γνώσης, τὴν ὁποία διαδέχεται ἡ θεολογία καὶ ἡ ἀνώτερη μακαριότητα.

Γιὰ τὸ ἱερὸ λοιπὸν σχῆμα καὶ τὴ διδασκαλία τῶν γερόντων σᾶς ἀρκοῦν πρὸς τὸ παρὸν αὐτὰ. Ὅσο γιὰ τὸν πρακτικὸ καὶ τὸν γνωστικὸ βίο σᾶς ἀναφέρουμε πρὸς τὸ παρὸν ὄχι ὅσα εἶδαμε ἢ ἀκούσαμε, ἀλλὰ καὶ ὅσα μάθαμε ὅτι εἰπώθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς σὲ ἄλλους, χωρίζοντας τὰ πρακτικὰ σὲ ἑκατὸ κεφάλαια, καὶ τὰ γνωστικὰ σὲ ἑξακόσια πενήντα περιληπτικὰ. Καὶ ἄλλα βέβαια ἀπὸ αὐτὰ τὰ κρα-

7. Β' Κορ. 4, 10.

διελόντες· καὶ τὰ μὲν ἐπικρούψαντες, τὰ δὲ συσκιάσαντες, ἵνα μὴ δῶμεν τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ μηδὲ βάλλωμεν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. Ἔσται δὲ ταῦτα ἐμφανῆ τοῖς εἰς τὸ αὐτὸ ἶχνος αὐτοῖς ἐμβεδηκόσι.

5 α'. Χριστιανισμὸς ἐστὶ δόγμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς συνεστῶς

β'. Βασιλεία οὐρανῶν ἐστὶν ἀπάθεια ψυχῆς μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθοῦς

γ'. Βασιλεία Θεοῦ ἐστὶ γνώσις τῆς ἁγίας Τριάδος συμπαρα-
10 κτεινομένη τῇ συστάσει τοῦ νοός, καὶ ὑπερβάλλουσα τὴν ἀφθαρσίαν αὐτοῦ.

δ'. Οὐτίνος τις ἐρᾷ, τούτου καὶ ἐφίεται πάντως, καὶ οὐ ἐφίεται, τούτου καὶ τυχεῖν ἀγωνίζεται· καὶ πάσης μὲν ἡδονῆς ἐπιθυμία κατάρχει, ἐπιθυμίαν δὲ τίκτει αἴσθησις· τὸ γὰρ αἰσθήσεως ἄμοι-
15 ρον, καὶ πάθους ἐλεύθερον.

ε'. Τοῖς μὲν ἀναχωρηταῖς οἱ δαίμονες γυμνοὶ προσπαλαίουσι, τοῖς δὲ ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίαις κατεργαζομένοις τὴν ἀρετὴν, τοὺς ἀμελεστέρους τῶν ἀδελφῶν ἐφοπλίζουσι· πολλῶ δὲ κουφότε-
ρος ὁ δεύτερος πόλεμος τοῦ πρώτου, δι' ὅτι οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἐπὶ
20 τῆς γῆς ἀνθρώπους πικροτέρους δαυμόνων, ἢ πᾶσαν αὐτῶν ὑποδεχομένους τὴν κακουργίαν.

ς'. Νοῦν μὲν πλανώμενον ἴστησιν ἀνάγνωσις καὶ ἀγρυπνία καὶ προσευχή· ἐπιθυμίαν δὲ φλεγομένην μαραίνει πείνα καὶ κόπος καὶ ἀναχώρησις· θυμὸν δὲ καταπαύει κινώμενον ψαλμῳδία
25 καὶ μακροθυμία καὶ ἔλεος, καὶ ταῦτα τοῖς προσήκουσι χρόνοις τε καὶ μέτροις γινόμενα. Τὰ γὰρ ἄκαιρα καὶ ἄμετρα ὀλιγοχρόνια, τὰ δὲ ὀλιγοχρόνια, βλαβερὰ μᾶλλον καὶ οὐκ ὠφέλιμα.

ζ'. Ὀπηνίκα διαφόρων βρωμάτων ἐφίεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ, τῶ
τηνικαῦτα ἐπ' ἄρτω στενούσθω καὶ ὕδατι, ἵν' εὐχάριστος γένηται
30 καὶ ἐπ' αὐτῷ ψιλῶ τῷ ψωμῷ· κόρος γὰρ ποικίλων ἐδεσμάτων ἐπιθυμεῖ, λιμὸς δὲ τὸν κόρον τοῦ ἄρτου μακαριότητα εἶναι νομίζει.

τήσαμε κρυφά, άλλα πάλι τὰ συγκαλύψαμε, γιὰ νὰ μὴ δώσουμε τὰ ἅγια στὰ σκυλιὰ, οὔτε νὰ ρίξουμε τὰ μαργαριτάρια μπροστὰ στοὺς χοίρους⁸. Θὰ γίνουν ὅμως αὐτὰ φανερὰ σ' ἐκείνους ποὺ βαδίζουν στὰ ἴδια ἴχνη.

1. Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ διακρίνεται σὲ πρακτικὴ, φυσικὴ καὶ θεολογικὴ.

2. Βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς μαζί με τὴν ἀληθινὴ γνώση τῶν ὄντων.

3. Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση τῆς ἁγίας Τριάδας, ἡ ὁποία αὐξάνεται παράλληλα με τὴν συγκρότηση τοῦ νοῦ καὶ ξεπερνάει τὴν ἀφθαρσία του.

4. Αὐτὸ ποὺ κάποιος ἀγαπᾷ πολύ, ὅπως δὴποτε καὶ τὸ ἐπιθυμεῖ, καὶ αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμεῖ, ἀγωνίζεται νὰ τὸ ἀποκτήσει. Καὶ καθὲ ἡδονῆς βέβαια προηγεῖται ἡ ἐπιθυμία, ἐνῶ τὴν ἐπιθυμία τὴ γεννᾷ ἡ αἴσθησις· γιὰ αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει αἴσθησις, εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ πάθος.

5. Οἱ δαίμονες με τοὺς ἀναχωρητὲς ἀγωνίζονται γυμνοί, ἐνῶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴ στὰ κοινόβια ἢ καθ' ὀμάδες, ἐπιτίθενται στοὺς πιὸ ἀμελεῖς ἀδελφούς. Καὶ εἶναι πιὸ εὐκόλος ὁ δεύτερος πόλεμος ἀπὸ τὸν πρῶτο, γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βρεῖ κανεὶς πάνω στὴ γῆ ἀνθρώπους πιὸ βλαπτικοὺς ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἢ ἀνθρώπους ποὺ νὰ ἔχουν ὅλη τὴν κακουργία αὐτῶν.

6. Τὸν νοῦ ποὺ περιπλανιέται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὸν σταματᾷ ἡ ἀνάγνωσις, ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ προσευχὴ, ἐνῶ τὴν ἐπιθυμία ποὺ φλέγεται τὴν μαραίνει ἢ πεῖνα, ὁ κόπος καὶ ἡ ἀναχώρηση. Τὸν θυμὸ πάλι ὅταν βράζει, τὸν καταπραΰνει ἡ ψαλμωδία, ἡ μακροθυμία καὶ ἡ εὐσπλαγχνία. Ὅλα αὐτὰ ὅμως ὅταν γίνονται στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ στὸ βαθμὸ ποὺ πρέπει. Γιὰ αὐτὰ ποὺ γίνονται σὲ ἀκατάλληλο χρόνο καὶ ὄχι με μέτρο, διαρκοῦν λίγο, καὶ αὐτὰ ποὺ διαρκοῦν λίγο, εἶναι μᾶλλον βλαβερὰ καὶ ὄχι ὠφέλιμα.

7. Ὅταν ἡ ψυχὴ μας ἐπιθυμεῖ διάφορα φαγητά, τότε νὰ περιορίζεται σὲ ψωμί καὶ νερό, γιὰ νὰ ἱκανοποιεῖται καὶ μόνο με τὸ σχέτο ψωμί. Γιὰτὶ ὁ κορεσμὸς ἐπιθυμεῖ διάφορα φαγητά, ἐνῶ ἡ πείνα ὅταν χορταίνει με ψωμί τὸ θεωρεῖ εὐτυχία.

η'. Πάνυ πρὸς σωφροσύνην συμβάλλεται ἡ τοῦ ὕδατος ἔνδεια, καὶ πειθέτωσάν σε τῶν Ἰσραηλιτῶν οἱ μετὰ Γεδεὼν τριακόσιοι τὴν Μαδιάμ χειρωσάμενοι.

θ. Ὡς ζωὴν καὶ θάνατον ἅμα συμβῆναι τῷ αὐτῷ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἐστίν, οὕτως ἀγάπην χρήμασι συννυπάρξαι τινὶ τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Ἀναιρετικὴ γὰρ οὐ μόνον χρημάτων ἢ ἀγάπη, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς προσκαιροῦ ζωῆς.

ι'. Ὁ φεύγων πάσας τὰς κοσμικὰς ἡδονὰς πύργος ἐστὶ τῷ τῆς λύπης ἀπρόσιτος δαίμωνι. Λύπη γάρ ἐστι στέρησις ἡδονῆς ἢ παρούσης ἢ προσδοκωμένης. Ἀδύνατον δὲ τὸν ἐχθρὸν τοῦτον ἀπώσασθαι, πρὸς τι τῶν ἐπιγείων ἔχοντας ἡμᾶς προσπάθειαν. Ἐκεῖ γὰρ ἴσθησι τὴν παγίδα καὶ τὴν λύπην ἐργάζεται, ὅπου βλέπει μάλιστα νενευκότας ἡμᾶς.

ια'. Ὁργὴ μὲν γὰρ καὶ μῖσος αὔξει θυμὸν, ἐλεημοσύνη δὲ καὶ 15 πραῦτης καὶ τὸν ὄντα μειοῖ.

ιβ'. Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ἡμῶν, ἵνα μὴ, νύκτωρ ἐπιστάντες οἱ δαίμονες, ἐκφοβήσωσι τὴν ψυχὴν καὶ δειλότερον ποιήσωσι τῇ ἐπιούσῃ τὸν νοῦν πρὸς τὸν πόλεμον. Τὰ γὰρ φοβερὰ φάσματα ἐκ τῆς ταραχῆς τοῦ θυμοῦ πέφυκε γίνεσθαι. οὐδὲν δὲ λειποτάκτην οὕτως ἄλλο τὸν νοῦν ἀπεργάζεται, ὡς θυμὸς 20 ταρασσόμενος.

ιγ'. Ὁπηνίκα προφάσεως ἐφαψάμενον τὸ θυμικὸν ἡμῶν μέρος τῆς ψυχῆς ἐκταράσσηται, τῷ τηνικαῦτα καὶ οἱ δαίμονες τὴν ἀναχώρησιν ἡμῖν ὡς καλὴν ὑποβάλλουσι, ἵνα μὴ τὰς αἰτίας τῆς 25 λύπης λύσαντες, ταραχῆς ἑαυτοὺς ἀπαλλάξωμεν. Ὅταν δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐκθερμαίνηται, τότε πάλιν φιλανθρώπους ἡμᾶς ἀπεργάζονται, σκληροὺς καὶ ἀγρίους ἀποκαλοῦντες, ἵνα, σωμάτων ἐπιθυμοῦντες, σώμασιν ἐντυγχάνωμεν. Οἷς οὐ πείθεσθαι δεῖ· μᾶλλον δὲ τὸ ἐναντίον ποιεῖν.

ιδ'. Μὴ δῶς ἑαυτὸν τῷ τῆς ὀργῆς λογισμῷ, κατὰ διάνοιαν τῷ 30 λελυπηκότι μαχόμενος, μηδ' αὖ πάλιν τῷ τῆς πορνείας, ἐπὶ πλεῖστον τὴν ἡδονὴν φανταζόμενος. Τὸ μὲν γὰρ ἐπισκοτεῖ τῇ ψυχῇ, τὸ δὲ πρὸς τὴν κύρωσιν τοῦ πάθους αὐτὴν προσκαλεῖται· ἐκάτερα δὲ

8. Πάρα πολὺ πρὸς σωφροσύνη συμβάλλει ἡ ἔλλειψη τοῦ νεροῦ, καὶ ὡς σὲ πείσουν γι' αὐτὸ οἱ τριακόσιοι Ἰσραηλιῖτες, οἱ ὁποῖοι μαζί με τὸν Γεδεὼν αἰχμαλώτισαν τοὺς Μαδιανίτες⁹.

9. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρχουν ταυτόχρονα ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ συνυπάρξουν σὲ κάποιον ἡ ἀγάπη μὲ τὰ χρήματα. Γιατὶ ἡ ἀγάπη δὲν καταργεῖ μόνο τὰ χρήματα, ἀλλὰ κι αὐτὴν ἀκόμα τὴν πρόσκαιρη ζωὴ μας.

10. Αὐτὸς ποὺ ἀποφεύγει ὅλες τὶς κοσμικὲς ἡδονὲς εἶναι πύργος ἀπλησίαστος στὸ δαίμονα τῆς λύπης. Γιατὶ λύπη εἶναι ἡ στέρηση τῆς ἡδονῆς, εἴτε αὐτὴ ὑπάρχει εἴτε ἀναμένεται. Καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ διώξουμε τὸν ἐχθρὸ αὐτόν, ὅταν εἴμαστε προσηλωμένοι μὲ πάθος σὲ κάτι ἀπὸ τὰ ἐπίγεια. Γιατὶ ὁ δαίμονας στήνει τὴν παγίδα του καὶ προκαλεῖ τὴ λύπη ἐκεῖ ὅπου βλέπει ὅτι ἐμεῖς κλίνουμε περισσότερο.

11. Ἡ ὀργὴ καὶ τὸ μῖσος αὐξάνουν τὸν θυμό, ἐνῶ ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ πραότητα ἐλαττώνουν καὶ αὐτόν ποὺ ὑπάρχει.

12. «Ἡ ἥλιος νὰ μὴ δύει, ἐνῶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμα ἡ ὀργὴ σας»¹⁰, γιὰ νὰ μὴ ἔρθουν τὴ νύχτα οἱ δαίμονες καὶ φοβερίσουν τὴν ψυχὴ καὶ κάνουν πρὸ δειλὸ τὸν νοῦ γιὰ πόλεμο τὴν ἐπόμενη μέρα. Γιατὶ τὰ φοβερὰ φαντάσματα συνήθως προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ταραχὴ τοῦ θυμοῦ, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν κάνει τὸν νοῦ τόσο λιποτάκτη, ὅσο ἡ ταραχὴ τοῦ θυμοῦ.

13. Ὅταν μὲ κάποια πρόφαση τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς μας ταραάζεται, τότε καὶ οἱ δαίμονες μᾶς προβάλλουν τὴν ἀναχώρησή μας ὡς καλὴ, μὲ σκοπὸ νὰ μὴ καταργήσουμε τὶς αἰτίες τῆς λύπης καὶ ἀπαλλάξουμε ἔτσι τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ τὴν ταραχὴ. Ὅταν πάλι ἀνάβει τὸ ἐπιθυμητικὸ μας, τότε μᾶς κάνουν φιλάνθρωπους, ἀποκαλώντας μας σκληροὺς καὶ ἀγριοὺς, ὥστε, ἐπιθυμώντας τὰ σώματα, νὰ ἔρθουμε σὲ ἐπαφὴ μὲ αὐτά. Σ' αὐτούς δὲν πρέπει νὰ ὑπακούουμε, ἀλλὰ νὰ κάνουμε μᾶλλον τὸ ἀντίθετο.

14. Νὰ μὴ παραδώσεις τὸν ἑαυτὸ σου στὸν λογισμό τῆς ὀργῆς, πολεμώντας νοερὰ μὲ αὐτόν ποὺ σὲ λύπησε, οὔτε ἐπίσης καὶ στὸν λογισμό τῆς πορνείας, φανταζόμενος πάρα πολὺ τὴν ἡδονή. Γιατὶ τὸ ἓνα συσκοτίζει τὴν ψυχὴ, τὸ ἄλλο τὴν προτρέπει νὰ ἐπικυρώσει

τὸν νοῦν σου ῥυπουῖντα ποιεῖ· καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευ-
χῆς τὰ εἶδωλα φανταζόμενος καὶ καθαρὰν τὴν εὐχὴν τῷ Θεῷ μὴ
προσφέρων, εὐθύς τῷ τῆς ἀκηδίας δαίμονι περιπίπτεις, ὅστις μά-
λιστα ταῖς τοιαύταις ἐφάλλεται καταστάσεσι, καὶ δίκην κυνὸς
5 καθάπερ νεβρὸν τὴν ψυχὴν διαρπάζει.

ιε'. Φύσις θυμοῦ, τὸ τοῖς δαίμοσι μάχεσθαι καὶ ὑπὲρ ἡσινο-
σοῦν ἡδονῆς ἀγωνίζεσθαι. Διόπερ οἱ μὲν ἄγγελοι, τὴν πνευμα-
τικὴν ἡμῖν ἡδονὴν ὑποβάλλοντες καὶ τὴν ἐκ ταύτης μακαριότητα,
πρὸς τοὺς δαίμονας τὸν θυμὸν τρέψαι παρακαλοῦσιν· ἐκεῖνοι δ'
10 αὖ πάλιν πρὸς τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας ἔλκοντες ἡμῶν τὸν θυμὸν,
παρὰ φύσιν μάχεσθαι τοῖς ἀνθρώποις διάζονται, ἵνα, σκοτισθεῖς ὁ
νοῦς καὶ τῆς γνώσεως ἐκπεσὼν, προδότης γένηται τῶν ἀρετῶν.

ις'. Πρόσεχε σεαυτῷ, μήποτε φυγαδεύσης τινὰ τῶν ἀδελφῶν
παροργισθεῖς, καὶ οὐκ ἐκφεύξῃ ἐν τῇ ζωῇ σου τὸν τῆς λύπης δαί-
15 μονα, παρὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς αἰεὶ σοι σκῶλον γινόμενον.

ιζ'. Μνησικακίαν σθέννυσι δῶρα, καὶ πειθέτω σε Ἰακώβ τὸν
Ἡσαῦ δόμασιν ὑπελθὼν μετὰ τετρακοσίων εἰς ἀπάντησιν ἐξελθόν-
τα. Ἄλλ' ἡμεῖς, πένητες ὄντες, τραπέξῃ τὴν χρεῖαν πληρώσωμεν.

ιη'. Ὅταν τῷ τῆς ἀκηδίας περιπέσωμεν δαίμονι, τῷ τηνικαῦτα
20 τὴν ψυχὴν μερίσαντες, τὴν μὲν παρακαλοῦσιν, τὴν δὲ παρακαλου-
μένην ποιήσωμεν, ἐλπίδας ἀγαθὰς ἑαυτοῖς ὑποσπεύροντες καὶ τὸ
τοῦ ἁγίου Δαυῖδ κατεπάδοντες «ἵνατι περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου,
καὶ ἵνατι τaráσσεις με; Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσο-
μαι αὐτῷ, σωτήριον τοῦ προσώπου μου καὶ ὁ Θεός μου».

25 ιθ'. Οὐ δεῖ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν καταλιμπάνειν
τὴν κέλλαν, προφάσεις εὐλόγους δῆθεν πλαττόμενον, ἀλλ' ἔνδο-
θεν καθῆσθαι καὶ ὑπομένειν καὶ δέχεσθαι γενναίως τοὺς ἐπερχο-
μένους ἅπαντας μὲν, ἐξαιρέτως δὲ τὸν τῆς ἀκηδίας δαίμονα, ὅστις,
ὑπὲρ πάντας βαρύτετος ὢν, δοκιμωτάτην μάλιστα τὴν ψυχὴν

11. Γεν. 32,6 καὶ 33 1 ἐ.

12. Ψαλμ. 41, 6-7.

τὸ πάθος, καὶ τὰ δύο μαζί γεμίζουν τὸν νοῦ σου μὲ βρωμιά, καὶ ἔτσι τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς φανταζόμενος τὰ εἰδῶλα καὶ μὴ προσφέροντας στὸν Θεὸ τὴν προσευχὴ καθαρή, πέφτεις ἀμέσως στὸν δαίμονα τῆς ἀκηδίας, ὁ ὁποῖος σ' αὐτὲς ἰδίως τὶς περιπτώσεις ὁρμᾷ καὶ ἀρπάζει τὴν ψυχὴ, ὅπως ὁ σκύλος ἀρπάζει τὸ μικρὸ ἔλαφάκι.

15. Ἡ φύση τοῦ θυμοῦ εἶναι νὰ πολεμᾷ μαζί μὲ τοὺς δαίμονες καὶ νὰ ἀγωνίζεται γιὰ ὅποιαδήποτε ἡδονή. Γι' αὐτὸ οἱ ἄγγελοι, ὑπαγορεύοντας σὲ μᾶς τὴν πνευματικὴ ἡδονὴ καὶ τὴν εὐτυχία ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, μᾶς παρακαλοῦν νὰ στρέψουμε τὸ θυμὸ ἐναντίον τῶν δαιμόνων. Ἀντίθετα ἐκεῖνοι, σύροντας τὸν θυμὸ μας πρὸς τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες, μᾶς ἐξαναγκάζουν νὰ πολεμοῦμε ἀντίθετα πρὸς τὴ φύση μας μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε, ἀφοῦ σκοτισθεῖ ὁ νοῦς μας καὶ ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνώση, νὰ προδώσει τὶς ἀρετές.

16. Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου, νὰ μὴ διώξεις ποτὲ κανένα ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς θυμωμένος, γιατί δὲ θὰ ἀποφύγεις σ' ὅλη σου τὴ ζωὴ τὸν δαίμονα τῆς λύπης, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς θὰ σοῦ γίνεται πάντοτε ἀγκάθι.

17. Τὰ δῶρα σβήνουν τὴ μνησικακία. Γι' αὐτὸ ἂς σὲ πείσει ὁ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος μὲ δῶρα πλησίασε τὸν Ἡσαῦ ποὺ πῆγε νὰ τὸν προῦπανθήσει μὲ τετρακόσιους ἄνδρες¹¹. Ἐμεῖς ὅμως ἐπειδὴ εἴμαστε φτωχοί, ἂς ἐκπληρώσουμε τὸ χρέος μας παραθέτοντας τράπεζα φαγητοῦ.

18. Ὄταν πέσουμε στὴν παγίδα τοῦ δαίμονα τῆς ἀκηδίας (ἀδιαφορίας), τότε, μοιράζοντας τὴν ψυχὴ μας στὰ δύο, ἂς κάνουμε τὸ ἓνα μέρος αὐτῆς νὰ παρηγορεῖ καὶ τὸ ἄλλο νὰ παρηγορεῖται, σπέρνοντας μέσα μας ἐλπίδες καλὲς καὶ ψάλλοντας τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Δαβίδ· «Γιατί εἶσαι καταλυτημένη ψυχὴ μου, καὶ γιατί μὲ συνταράσσεις; Ἐλπισε στὸν Θεό, γιατί θὰ τὸν δοξολογήσω, αὐτὸν ποὺ εἶναι ἡ σωτηρία τῆς προσωπικότητάς μου καὶ ὁ μόνος Θεός μου»¹².

19. Δὲν πρέπει κατὰ τὴν περίοδο τῶν πειρασμῶν νὰ ἐγκαταλείπεις τὸ κελλί, ἐφευρίσκοντας δῆθεν εὐλογες προφάσεις, ἀλλὰ νὰ μένεις μέσα καὶ νὰ δείχνεις ὑπομονὴ καὶ νὰ δέχεσαι μὲ γενναιότητα ὅλους ὅσους σοῦ ἐπιτίθενται, καὶ ἰδιαίτερα τὸν δαίμονα τῆς ἀκηδίας, ὁ ὁποῖος, ὄντας ὁ πιὸ βαρὺς ἀπὸ ὅλους, ἀσκεῖ τὴν ψυχὴ καὶ

ἀπεργάζεται. Τὸ γὰρ φεύγειν τοὺς (τοιούτους) ἀγῶνας καὶ περιίστασθαι, ἄτεχνον τὸν νοῦν καὶ δειλὸν καὶ δραπέτην διδάσκει.

κ'. Χαλεπὸν διαφυγεῖν τὸν τῆς κενοδοξίας λογισμόν· ὁ γὰρ ποιεῖς εἰς καθαίρεσιν αὐτοῦ, τοῦτο ἀρχὴ σοι κενοδοξίας ἐτέρας καθίσταται. Οὐ παντὶ δὲ λογισμῷ ἡμῶν ὀρθῶ ἐναντιοῦνται οἱ δαίμονες, ἀλλὰ τισι, καὶ αἱ κακίαι αὐταὶ καθ' ἃς περιποιώμεθα.

κα'. Ὁ γνώσεως ἐφαψάμενος καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς καρπούμενος ἡδονὴν, οὐκέτι τῷ τῆς κενοδοξίας πεισθήσεται δαίμονι, πάσας αὐτῷ τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου προσάγοντι. Τί γὰρ ἂν καὶ ὑπόσχοιτο μείζον πνευματικῆς θεωρίας; Ἐν ὅσῳ δὲ ἔσμεν γνώσεως ἄγευστοι τὴν πρακτικὴν προθύμως κατεργαζώμεθα, τὸν σκοπὸν ἡμῶν δεικνύντες Θεῷ, ὅτι πάντα πράττομεν τῆς αὐτοῦ γνώσεως ἕνεκεν.

κβ'. Μέμνησο τοῦ προτέρου σου βίου καὶ τῶν ἀρχαίων παραπτωμάτων, καὶ πῶς, ἐμπαθῆς ὢν, ἔλεει Χριστοῦ πρὸς τὴν ἀπάθειαν μεταδέθηκας, καὶ πῶς πάλιν ἐξῆλθες τοῦ κόσμου, τοῦ πολλὰ καὶ πολλάκις σε ταπεινώσαντος. Λόγισται δέ μοι καὶ τοῦτο, τίς ὁ ἐν ἐρήμῳ φυλάσσων σε καὶ τίς ὁ ἀπελαύνων τοὺς δαίμονας βρύχοντας κατὰ σοῦ τοὺς ὀδόντας αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι λογισμοὶ ταπεινοφροσύνην μὲν ἐμποιοῦσι, τὸν δὲ τῆς ὑπερηφανίας οὐκ εἰσδέχονται δαίμονα.

Περὶ παθῶν.

κγ'. Ὡν τὰς μνήμας ἔχομεν ἐμπαθεῖς, τούτων καὶ τὰ πράγματα πρότερον μετὰ πάθους ὑπεδεξάμεθα· καὶ ὅσα τῶν πραγμάτων πάλιν μετὰ πάθους ὑποδεχόμεθα, τούτων καὶ τὰς μνήμας ἔξομεν ἐμπαθεῖς. Ὅθεν ὁ νικήσας τοὺς ἐνεργοῦντας δαίμονας, τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐνεργουμένων καταφρονεῖ. Τοῦ γὰρ ἐνύλου πολεμίου ὁ ἄυλος χαλεπώτερος.

κδ'. Τὰ μὲν τῆς ψυχῆς πάθη ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἔχει τὰς ἀφορμάς, τὰ δὲ τοῦ σώματος ἐκ τοῦ σώματος καὶ τὰ μὲν τοῦ σώματος πάθη περικόπτει ἐγκράτεια, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς ἀγάπη πνευματικῆ.

τὴν κάνει πιὸ ἄξια. Γιατί τὸ νὰ ἀποφεύγεις τοὺς ἀγῶνες καὶ νὰ γίνεσαι θεατῆς, κάνει τὸ νοῦ ἀδέξιο καὶ δειλὸ καὶ δραπέτη.

20. Εἶναι δύσκολο νὰ ἀποφύγεις τὸν λογισμό τῆς κενοδοξίας. Γιατί αὐτὸ ποὺ κάνεις γιὰ νὰ τὸν καταργήσεις, αὐτὸ γίνεται γιὰ σένα ἀρχὴ ἄλλης κενοδοξίας. Οἱ δαίμονες δὲν ἀντιτίθενται σὲ κάθε σωστὸ λογισμό μας, ἀλλὰ μόνο σὲ μερικούς, καὶ αὐτὲς εἶναι οἱ κακίες ποὺ διατηροῦμε.

21. Ὅποιος ἤρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ γνώση καὶ ἀπόλαυσε τὴν ἡδονὴ ποὺ προσφέρει, δὲν πείθεται πιά στὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας ποὺ τοῦ προσφέρει ὅλες τὶς ἡδονὲς τοῦ κόσμου. Γιατί τί θὰ μποροῦσε νὰ τοῦ ὑποσχεθεῖ μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν πνευματικὴ θεωρία; Ὅσο ὅμως χρονικὸ διάστημα μένουμε ἄγευστοι τῆς γνώσεως, ἀσκοῦμε πρόθυμα τὴν πρακτικὴ, δείχνοντας στὸν Θεὸ τὸ σκοπὸ μας, ὅτι ὅλα τὰ κάνουμε ἐξαιτίας τῆς γνώσεως αὐτοῦ.

22. Θυμίσου τὸν προηγούμενο βίο σου καὶ τὶς παλιὲς ἁμαρτίες, πῶς δηλαδή, ἐνῶ ἦσουν γεμάτος πάθη, μὲ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Χριστοῦ ἔφθασες στὴν ἀπάθεια, καὶ πῶς ἐπίσης ἔφυγες ἀπὸ τὸν κόσμο, ὁ ὁποῖος πολλές φορές καὶ σὲ πολλὰ πράγματα σὲ ταπεινώσε. Καὶ σκέψου σὲ παρακαλῶ κι αὐτό, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ σὲ φυλάει στὴν ἔρημο, καὶ ποιὸς αὐτὸς ποὺ διώχνει τοὺς δαίμονες ποὺ τρίζουν τὰ δόντια τους ἐναντίον σου. Γιατί οἱ λογισμοὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους προκαλοῦν ταπεινοφροσύνη, καὶ δὲν δέχονται μέσα τους τὸν δαίμονα τῆς ὑπερηφάνειας.

Γιὰ τὰ πάθη

23. Αὐτὰ ποὺ θυμόμαστε ὅταν εἴμαστε ἐμπαθεῖς, σ' αὐτὰ τὰ πράγματα ἡμασταν προηγούμενως προσηλωμένοι μὲ πάθος. Καὶ ἐπίσης τὰ πράγματα ἐκεῖνα ποὺ δεχόμαστε μὲ πάθος, αὐτὰ καὶ θυμόμαστε ὅταν εἴμαστε ἐμπαθεῖς. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ νίκησε τοὺς δαίμονες ποὺ τὰ προκαλοῦν, περιφρονεῖ αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνοι ἐνεργοῦν. Γιατί ὁ ἄυλος ἐχθρὸς εἶναι πιὸ δύσκολος ἀπὸ τὸν ὑλικό.

24. Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ τὰ τοῦ σώματος ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ τὰ σωματικὰ βέβαια πάθη τὰ ἀποκόπτει ἡ ἐγκράτεια, ἐνῶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἢ πνευματικὴ ἀγάπη.

κε'. Οἱ μὲν τῶν ψυχικῶν προεστῶτες παθῶν ἄχρι θανάτου προσκαρτεροῦσιν, οἱ δὲ τῶν σωματικῶν θᾶπτον ὑποχωροῦσι· καὶ οἱ ἄλλοι δαίμονες ἀνατέλλοντι ἢ δύνοντι τῷ ἡλίῳ εἰκόασιν, ἑνὸς τινος μέρους τῆς ψυχῆς ἐφαπτόμενοι, ὁ δὲ μεσημβρινὸς ὄλην 5 περιλαμβάνειν εἴωθε τὴν ψυχὴν καὶ ἐναποπνίγειν τὸν νοῦν. Διὸ γλυκεῖα ἢ ἀναχώρησις μετὰ τὴν τῶν παθῶν κένωσιν. Τότε γὰρ αἱ μνημαὶ μόνον εἰσὶ ψυλαί, καὶ ἡ πάλη οὐ πρὸς ἀγῶνα λοιπόν, ἀλλὰ πρὸς θεωρίαν αὐτῆς παρασκευάζει τὸν μοναχόν.

κς'. Πότερον, ἢ ἔννοια τὰ πάθη κινεῖ, ἢ τὰ πάθη τὴν ἔννοιαν, 10 προσεκτέον. Τισὶ μὲν γὰρ ἔδοξε τὸ πρότερον, τισὶ δὲ τὸ δεύτερον. Ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων πέφυκε κινεῖσθαι τὰ πάθη· καὶ παρούσης μὲν ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας, οὐ κινηθήσεται, ἀπούσης δέ, κινηθήσεται. Πλειόνων δὲ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν ὁ θυμὸς δεῖται φαρμάκων· καὶ διὰ τοῦτο μεγάλη λέγεται ἡ ἀγάπη, ὅτι χαλινὸς ἐστὶ τοῦ 15 θυμοῦ. Ταύτην καὶ Μωσῆς ἐκεῖνος ὁ ἅγιος ἐν τοῖς φυσικοῖς συμβολικῶς ὀφιομάχον ὠνόμασεν.

κς'. Πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν δυσσέβειαν ἐν τοῖς δαίμοσιν εἴωθεν ἀνάπτεσθαι πρὸς λογισμοὺς ἢ ψυχῇ, ὅταν αὐτῶν ἐγγιζόντων ἀντιλαμβάνηται, τῷ τοῦ παρενοχλοῦντος πάθει πεποιωμένη.

20

Ὑποθῆκαι

κη'. Οὐκ ἐν παντὶ καιρῷ δυνατόν ἐκτελεῖν τὸν συνήθη κανόνα, προσέχειν δὲ δεῖ τῷ καιρῷ καὶ τὰς ἐνδεχομένας ἐντολάς ὡς ἐνι μάλιστα πειραῖσθαι ποιεῖν. Τοὺς γὰρ καιροὺς καὶ αὐτοὶ τοὺς τοιούτους οὐκ ἀγνοοῦσιν οἱ δαίμονες ὅθεν κινούμενοι καθ' ἡμῶν, 25 τὰ μὲν δυνατὰ γενέσθαι κωλύουσι, τὰ δὲ μὴ δυνατὰ γενέσθαι, πράττειν ἡμᾶς καταναγκάζουσι. Καὶ γὰρ τοὺς ἀσθενοῦντας, εὐχαριστεῖν μὲν ἐπὶ τοῖς ἀλγηδόσι καὶ μακροθυμεῖν ἐπὶ τοῖς ὑπηρε-

13. Δαίμων πού ἐπενεργεῖ βλαπτικῶς κατὰ τὶς μεσημβρινὲς ὥρες. Ψαλμ. 90, 6.

14. Ὅτι πολεμᾷ τὰ φίδια, δηλαδὴ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς. Λευϊτ. 11, 22.

25. Οἱ μὲν δαίμονες πού πρωτοστατοῦν στὰ ψυχικὰ πάθη παραμένουν μὲ καρτερία μέχρι τὸν θάνατο, ἐνῶ οἱ δαίμονες τῶν σωματικῶν γρήγορα ὑποχωροῦν. Καὶ οἱ ἄλλοι βέβαια δαίμονες μοιάζουν μὲ τὸν ἥλιο πού ἀνατέλλει ἢ δύει, ἐπειδὴ προσεγγίζουν ἓνα μόνο μέρος τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ὁ μεσημβρινός¹³ συνήθως περιλαμβάνει ὁλόκληρη τὴν ψυχὴ καὶ καταπνίγει τὸν νοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναχώρηση μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη εἶναι γλυκεῖα. Γιατὶ μόνο τότε οἱ μνήμες εἶναι ἀπλές, καὶ ἡ πάλι προετοιμάζει τὸν μοναχὸ ὄχι πιά γιὰ ἀγώνα, ἀλλὰ πρὸς θεωρία τῶν πνευματικῶν.

26. Πρέπει νὰ προσέξουμε ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο· ἡ σκέψη προκαλεῖ τὰ πάθη, ἢ τὰ πάθη τὴ σκέψη. Γιατὶ σὲ μερικοὺς φαίνεται σωστὸ τὸ πῶτο καὶ σὲ ἄλλους τὸ δεύτερο. Τὰ πάθη ἀπὸ τὴ φύση τους προκαλοῦνται ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις. Ὅταν λοιπὸν ὑπάρχει ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια δὲν προκαλοῦνται, ἐνῶ ὅταν ἀπουσιάζει προκαλοῦνται. Περισσότερα ὅμως φάρμακα ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία χρειάζεται ὁ θυμός. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀγάπη ὀνομάζεται μεγάλη, ἐπειδὴ εἶναι χαλινάρι τοῦ θυμοῦ. Αὐτὴν καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος ἅγιος Μωϋσῆς τὴν κατατάσσει στὰ φυσικὰ πράγματα, ὀνομάζοντάς τὴν ὄφιομάχο¹⁴.

27. Ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀσέβεια πού ἐπικρατεῖ στοὺς δαίμονες, παρακινεῖται συνήθως καὶ ἡ ψυχὴ σὲ ἀνάλογους λογισμούς, καθόσον ἀποκτᾶ τὴν ποιότητα τοῦ πάθους πού τὴν ἐνοχλεῖ, ὅταν ἀντιλαμβάνεται τοὺς δαίμονες νὰ πλησιάζουν.

Παραινήσεις

28. Δὲν εἶναι δυνατὸν σὲ κάθε στιγμή νὰ ἐκτελοῦμε τὸν συνηθισμένο κανόνα, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέχουμε τὴν ὥρα καὶ τὶς ἐντολές πού ἔχομε ἀναλάβει, τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐκτελοῦμε μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη. Γιατὶ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ δαίμονες δὲν ἀγνοοῦν τοὺς καιροὺς αὐτούς. Γι' αὐτὸ ὅταν κινοῦνται ἐναντίον μας, αὐτὰ πού εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν τὰ παρεμποδίζουν, ἐνῶ ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν, μᾶς καταναγκάζουν νὰ τὰ κάνουμε. Καὶ πράγματι ἐκείνους πού εἶναι ἀσθενεῖς τοὺς ἐμποδίζουν νὰ εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸ γιὰ τοὺς πόνους καὶ νὰ δείχνουν ὑπομονὴ πρὸς ἐκείνους πού τοὺς ὑπηρετοῦν, ἐνῶ ἐκείνους πού εἶναι

τουῖσιν ἀποκωλύουσιν ἀπονοῦντας δὲ πάλιν ἐγκρατεύεσθαι, καὶ
βεβαρημένους ἐστῶτας ψάλλειν προτρέπονται.

κθ. Ὅταν ἐν πόλεσιν ἢ ἐν κώμαις ἐπ' ὀλίγον ἀναγκαζώμεθα
διατρίβειν, τότε μάλιστα σφοδρότερον τῆς ἐγκρατείας ἐχόμενοι,
5 τοῖς κοσμικοῖς συνεσόμεθα, μήποτε, παχυνθεὶς ἡμῶν ὁ νοῦς καὶ
τῆς συνήθους ἐπιμελείας διὰ τὸν παρόντα καιρὸν στερηθεὶς, πρά-
ξη τι τῶν ἀβουλήτων καὶ γένηται φυγὰς, ὑπὸ τῶν δαιμόνων βαλ-
λόμενος.

λ'. Οὐ πρότερον προσεύξη πειραζόμενος, πρὶν εἶπεῖν τινα
10 ῥήματα μετ' ὀργῆς πρὸς τὸν θλίβοντα. Τῆς γὰρ ψυχῆς σου πεποι-
ωμένης τοῖς λογισμοῖς, συμβαίνει μηδὲ καθαρὰν γενέσθαι τὴν
προσευχὴν. Ἐὰν δὲ μετ' ὀργῆς εἴπῃς τι πρὸς αὐτούς, συγχεῖς τε
καὶ ἐξαφανίζεις τῶν ἀντικειμένων τὰ νοήματα. Τοῦτο γὰρ ἢ ὀργὴ
καὶ ἐπὶ τῶν κρειπτόνων νοημάτων ἐργάζεσθαι πέφυκεν.

15 λα'. Εἴ τις βούλοιο τῶν μοναχῶν ἀγρίων πειρασθῆναι δαιμό-
νων καὶ τῆς αὐτῶν τέχνης ἕξιν λαβεῖν, τηρεῖτω τοὺς λογισμοὺς καὶ
τὰς ἐπιτάσεις σημειούσθω τούτων καὶ τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς μετεμ-
πλοκὰς καὶ τοὺς χρόνους, καὶ τίνες τῶν δαιμόνων οἱ τοῦτο ποι-
οῦντες, καὶ ποῖος ποῖῳ δαίμονι ἀκολουθεῖ, καὶ τίς τίνι οὐχ ἔπεται,
20 καὶ ζητεῖτω παρὰ Χριστοῦ τούτων τοὺς λόγους. Πάνυ γὰρ χαλε-
παίνουσιν ἐπὶ τοῖς γνωστικώτερον τὴν ἀρετὴν μειοῦσι, βουλόμε-
νοι κατατοξεύειν ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

λβ'. Δύο τῶν δαιμόνων ὀξυτάτους παρατηρήσας εὐρήσεις
καὶ σχεδὸν τὴν κίνησιν τοῦ νοῦς ἡμῶν παρατρέχοντας, τὸν δαίμο-
25 να τῆς πορνείας, καὶ τὸν συναρπάζοντα ἡμᾶς πρὸς βλασφημίαν.
Ἄλλ' ὁ μὲν δευτέρός ἐστιν ὀλιγοχρόνιος, ὁ δὲ πρότερος, εἰ μὴ μετὰ
πάθους κινοίῃ τοὺς λογισμοὺς, οὐκ ἐμποδίζει ἡμῖν πρὸς τὴν γνῶ-
σιν τοῦ Θεοῦ.

λγ'. Σῶμα μὲν χωρίσαι ψυχῆς μόνου ἐστὶ τοῦ συνδήσαντος,
30 ψυχὴν δὲ ἀπὸ σώματος καὶ τοῦ ἐφιεμένου τῆς ἀρετῆς. Τὴν ἀναχώ-
ρησιν, "μελέτην θανάτου" καὶ "φυγὴν τοῦ σώματος" οἱ Πατέρες
ἡμῶν ὀνομάζουσιν.

ἔξαντλημένοι τοὺς προτρέπουν νὰ ἄσκοῦν ἐγκράτεια, καὶ ἐκείνους πὺν εἶναι κατὰκοποι νὰ ψάλλουν ὄρθιοι.

29. "Όταν ἀναγκαζόμαστε νὰ μένουμε γιὰ λίγο σὲ πόλεις ἢ σὲ χωριὰ, ἰδίως τότε πρέπει νὰ συναναστρεφόμαστε τοὺς κοσμικοὺς δείχνοντας μεγαλύτερη προσήλωση στὴν ἐγκράτεια, φοβούμενοι μήπως ὁ νοῦς μας κυριευθεῖ ἀπὸ νωθρότητα καί, στερημένος τὴ συνηθισμένη φροντίδα λόγῳ τῶν περιστάσεων, κάνει κάτι ἀπὸ αὐτὰ πὺν δὲν θέλει καὶ τραπεῖ σὲ φυγὴ, δεχόμενος τὰ πλήγματα ἀπὸ τοὺς δαίμονες.

30. "Όταν δέχεσαι πειρασμὸ δὲν θὰ προσευχηθεῖς προτοῦ νὰ πεῖς κάποια λόγια μὲ ὄργη πρὸς αὐτὸν πὺν σὲ θλίβει. Γιατὶ ὅταν ἡ ψυχὴ σου ἔχει ἀφομοιωθεῖ μὲ τοὺς λογισμοὺς, τότε οὔτε ἡ προσευχὴ γίνεται καθαρὴ." Ἄν ὅμως πεῖς κάτι σ' αὐτοὺς θυμωμένος, προξενεῖς σύγχυση καὶ ἔξαφανίζεις τὶς σκέψεις τῶν ἐχθρῶν. Αὐτὸ βέβαια ἡ ὄργη τὸ κάνει ἀπὸ τὴ φύση της καὶ κατὰ τὶς ἀνώτερες σκέψεις.

31. "Ἄν κάποιος ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς θελήσει νὰ πειρασθεῖ ἀπὸ ἄγριους δαίμονες γιὰ νὰ ἀποκτήσει πείρα τῆς πανουργίας τους, ἃς προσέχει τοὺς λογισμοὺς καὶ ἃς σημειώνει τὶς αὐξήσεις αὐτῶν καὶ τὶς ἀναπαύσεις καὶ τὶς διεισδύσεις μέσα του καὶ τοὺς χρόνους, καὶ ποιοὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονες τὸ κάνουν αὐτό, καὶ ποιὸς δαίμονας ἀκολουθεῖ ποιόν, καὶ ποιὸς δὲν ἀκολουθεῖ ποιόν, καὶ νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ μάθει τοὺς λόγους γιὰ ὅλα αὐτὰ. Γιατὶ γίνονται πολὺ φοβεροὶ σὲ ὅσους ἐφαρμόζουν τὴν ἀρετὴ μὲ περισσότερη γνώση, θέλοντας νὰ πλήξουν καίρια μέσα στὸ σκοτάδι πὺν δημιουργοῦν αὐτοὺς πὺν εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά¹⁵.

32. "Ἄν προσέξεις καλὰ θὰ βρεῖς δύο ἀπὸ τοὺς δαίμονες πάρα πολὺ ταχεῖς, οἱ ὁποῖοι σχεδὸν ξεπερνοῦν τὴν κίνηση τοῦ νοῦ μας· τὸν δαίμονα τῆς πορνείας, καὶ αὐτὸν πὺν μᾶς παρασύρει στὴ βλασφημία. Καὶ ὁ δεύτερος βέβαια μᾶς ἐνοχλεῖ γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα, ἐνῶ ὁ πρῶτος, ἂν δὲν κινήσει μὲ πάθος τοὺς λογισμοὺς, δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἐμποδίσει στὴν προσπάθειά μας πρὸς γνώση τοῦ Θεοῦ.

33. Νὰ χωρίσει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ μπορεῖ μόνο ἐκεῖνος πὺν τὰ συνέδεσε, ἐνῶ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα μπορεῖ καὶ αὐτὸς πὺν ἐπιθυμεῖ τὴν ἀρετὴ. Τὴν ἀναχώρηση οἱ Πατέρες μας τὴν ὀνομάζουν "μελέτη θανάτου" καὶ "φυγὴ τοῦ σώματος".

λδ'. Οί τήν σάρκα κακῶς διατρέφοντες καί πρόνοιαν αὐτῆς εἰς ἐπιθυμίας ποιούμενοι, ἑαυτούς μὴ ταύτην καταμεμφέσθωσαν. Ἰσασι γάρ τήν χάριν τοῦ Δημιουργοῦ οἱ τήν τῆς ψυχῆς ἀπάθειαν διὰ τοῦ σώματος τούτου κτησάμενοι καί τῇ τῶν ὄντων θεωρίᾳ 5 ποσῶς ἐπιβάλλοντες.

Περὶ τῶν τῆς ἀπαθείας συμβόλων.

λε'. Ὄταν ὁ νοῦς ἀπεριοσπιάτως ἄρξῃται ποιεῖσθαι τὰς προσευχάς, τότε περὶ τὸ θυμικὸν μέρος τῆς ψυχῆς νύκτωρ καὶ μεθημέραν ὁ πᾶς συνίσταται πόλεμος.

10 λς'. Ἀπαθείας τεκμήριον, νοῦς ἀρξάμενος τὸ οἰκεῖον φέγγος ὄραϊν, καὶ πρὸς τὰ καθ' ὕπνον φάσματα διαμένων ἡσυχος καὶ λείως βλέπων τὰ πράγματα.

λζ'. Ἐρωταὶ νοῦς μηδὲν τῶν τοῦ κόσμου τούτου παρὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς φανταζόμενος.

15 λη'. Νοῦς σὺν Θεῷ πρακτικὴν κατορθώσας καὶ προσπελάσας τῇ γνώσει, ὀλίγον ἢ οὐδόλως τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς ἐπαισθάνεται, τῆς γνώσεως αὐτὸν ἀρπαξούσης μετάρσιον καὶ χωριζούσης τῶν αἰσθητῶν.

20 λθ'. Ἀπάθειαν ἔχει ψυχὴ, οὐκ ἢ μὴ πάσχουσα πρὸς τὰ πράγματα, ἀλλ' ἢ καὶ πρὸς τὰς μνήμας αὐτῶν ἀτάραχος διαμένουσα.

μ'. Ὁ τέλειος οὐκ ἐγκρατεύεται, καὶ ὁ ἀπαθὴς οὐχ ὑπομένει, εἴπερ τοῦ πάσχοντος ἢ ὑπομονή, καὶ τοῦ ὀχλουμένου ἢ ἐγκράτεια.

μα'. Μέγα μὲν τὸ ἀπεριοσπιάτως προσεύχεσθαι, μείζον δὲ καὶ τὸ ψάλλειν ἀπεριοσπιάτως.

25 μβ'. Ὁ τὰς ἀρετὰς ἐν ἑαυτῷ καθιδρύσας καὶ ταύταις ὅλος ἀνακραθεῖς, οὐκ ἔτι μέμνηται νόμου ἢ ἐντολῶν ἢ κολάσεως, ἀλλὰ ταῦτα λέγει καὶ πράττει, ὅποσα ἢ ἀρίστη ἕξις ὑπαγορεύει.

Θεωρήματα πρακτικά.

μγ'. Αἶ μὲν δαμωνιώδεις ᾧδαι τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν κινουῖσι καὶ εἰς αἰσχράς τὴν ψυχὴν φαντασίας ἐμβάλλουσιν, οἱ δὲ ψαλμοὶ

34. Αὐτοὶ ποὺ τρέφουν τὴ σάρκα μὲ τρόπο κακὸ καὶ φροντίζουν νὰ ἱκανοποιοῦν τὶς ἐπιθυμίες τῆς¹⁶, νὰ κατηγοροῦν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς καὶ ὄχι αὐτήν. Γιατὶ γνωρίζουν τὴ χάρη τοῦ Δημιουργοῦ αὐτοὶ ποὺ ἀπέκτησαν τὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς μέσω αὐτοῦ τοῦ σώματος, χωρὶν νὰ δίνουν καμμιά προσοχὴ στὴ θεὰ τῶν ὄντων.

Γιὰ τὴν ἀπάθεια τῶν συμβόλων

35. Ὄταν ὁ νοῦς ἀρχίσει νὰ κάνει τὶς προσευχὲς χωρὶς περισπασμοῦς, τότε ὅλος ὁ πόλεμος νύχτα καὶ μέρα ἐπικεντρώνεται γύρω ἀπὸ τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

36. Ἀπόδειξη τῆς ἀπάθειας εἶναι ὅταν ὁ νοῦς ἀρχίζει νὰ βλέπει τὸ φῶς του, μένει ἤρεμος ἀπὸ τὶς φαντασίες κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου καὶ βλέπει τὰ πράγματα ὁμαλά.

37. Εἶναι πράγματι δυνατὸς ὁ νοῦς ποὺ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς προσευχῆς δὲ σκέφτεται τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ.

38. Ὁ νοῦς ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐφάρμοσε τὴν πρακτικὴ διδασκαλία καὶ πλησίασε τὴ γνώση, λίγο ἢ καθόλου δὲν αἰσθάνεται τὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἡ γνώση τὸν ἀρπάζει καὶ τὸν ὑψώνει ψηλά, χωρίζοντάς τον ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

39. Ἀπάθεια ἔχει ὄχι ἡ ψυχὴ ἐκείνη ποὺ δὲν ὑποφέρει ἀπὸ τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ μένει ἀτάραχη καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη τους.

40. Ὁ τέλειος δὲν ἀσκεῖ ἐγκράτεια, καὶ ὁ ἀπαθὴς δὲν δείχνει ὑπομονή, ἀφοῦ ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἀναγκαῖα σὲ ἐκεῖνον ποὺ ὑποφέρει καὶ ἡ ἐγκράτεια σ' αὐτὸν ποὺ δέχεται ἐνοχλήσεις.

41. Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἀπερίσπαστα, μεγαλῦτερο ὅμως εἶναι τὸ νὰ ψάλλει ἀπερίσκεπτα.

42. Αὐτὸς ποὺ ἐγκατέστησε μέσα του τὶς ἀρετὲς καὶ ἔχει ζυμωθεῖ ὁλόκληρος μὲ αὐτές, δὲν θυμᾶται πιά τὸν νόμο ἢ τὶς ἐντολὲς ἢ τὴν κῶλαση, ἀλλὰ λέγει καὶ κάνει αὐτὰ ποὺ τοῦ ὑπαγορεύει ἡ ἀριστη συνήθειά του.

Θεωρήματα πρακτικὰ

43. Τὰ δαιμονικὰ τραγούδια ὑποκινοῦν τὴν ἐπιθυμία μας καὶ ὀδηγοῦν τὴν ψυχὴ σὲ αἰσchrές φαντασίες. Ἀντίθετα οἱ ψαλμοὶ καὶ

καὶ οἱ ὕμνοι καὶ αἱ πνευματικαὶ ᾠδαὶ εἰς μνήμην αἰεὶ τῆς ἀρετῆς τὸν νοῦν προκαλοῦνται, περιζέοντα τὸν θυμὸν ἡμῶν καταψύχοντες καὶ τὰς ἐπιθυμίας μαρααίνοντες.

μδ. Εἰ οἱ παλαίοντες ἐν τῷ θλίβεσθαι καὶ ἀντιθλίβειν εἰσὶ πα-
5 λαιούσι δὲ ἡμῖν οἱ δαίμονες, καὶ αὐτοὶ ἄρα θλίβοντες ἡμᾶς, ὑφ' ἡμῶν ἀντιθλίβονται. «ἐκθλίψω αὐτούς», φησί, «καὶ οὐ μὴ δύνωνται στήναι»· καὶ πάλιν «οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου, αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσαν».

με. Ἀνάπαυσις μὲν τῆ σοφία, κόπος δὲ τῆ φρονήσει συνέξεν-
10 πται. Οὐκ ἔστι γὰρ σοφίαν κτήσασθαι ἄνευ πολέμου, καὶ οὐκ ἔστι κατορθῶσαι τὸν πόλεμον χωρὶς φρονήσεως. Αὕτη γὰρ ἀνθίστασθαι τῷ θυμῷ, τῷ τῶν δαιμόνων, πεπίστευται, τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις κατὰ φύσιν ἐνεργεῖν ἀναγκάζουσα καὶ τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας προευτρεπίζουσα.

15 μς. Πειρασμός ἐστι μοναχοῦ, λογισμὸς διὰ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἀναβάς καὶ σκοτίζων τὸν νοῦν.

μζ. Ἀμαρτία ἐστὶ μοναχοῦ, ἢ πρὸς τὴν ἀπηγορευμένην ἡδονὴν τοῦ λογισμοῦ συγκατάθεσις.

μη. Ἄγγελοι μὲν χαίρουσι μειουμένης κακίας, δαίμονες δὲ
20 τῆς ἀρετῆς. Οἱ μὲν γὰρ εἰσὶν ἐλέους καὶ ἀγάπης θεράποντες, οἱ δὲ ὀργῆς καὶ μίσους ὑπήκοοι. Καὶ οἱ μὲν πρότεροι πλησιάζοντες, πνευματικῆς θεωρίας ἡμᾶς πληροῦσιν, οἱ δὲ δεύτεροι προσεγγίζοντες, εἰς αἰσχρὰς τὴν ψυχὴν φαντασίας ἐμβάλλουσιν.

μθ. Αἱ ἀρεταὶ οὐ τὰς τῶν δαιμόνων ὀρμὰς ἀνακόπτουσιν, ἀλλ'
25 ἡμᾶς ἀθῶους διαφυλάττουσιν.

ν. Πρακτικὴ ἐστὶ μέθοδος πνευματικῆ, τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ἐκκαθαίρουσα.

να. Οὐκ ἀρκοῦσιν αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐντολῶν πρὸς τὸ τελείως
30 ἰάσασθαι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, εἰ μὴ καὶ κατάλληλοι ταύταις διαδέξωνται τὸν νοῦν θεωρία.

νδ. Οὐ πᾶσι μὲν τοῖς ὑπ' ἀγγέλων λογισμοῖς ἡμῖν ἐμβαλλομέ-
νοις δυνατὸν ἀντιστήναι, πάντας δὲ τοὺς ὑπὸ δαιμόνων λογι-

οἱ ὕμνοι καὶ οἱ πνευματικὲς ᾠδὲς ὁδηγοῦν στὸν νοῦ διαρκῶς τὴ μνήμη τῆς ἀρετῆς, καταπραΰνοντας τὸν θυμὸ μας ποὺ βράζει καὶ μαραίνοντας τὶς ἐπιθυμίες μας.

44. Ἄν αὐτοὶ ποὺ παλεῦουν πιέζονται ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τοὺς καὶ πιέζουν καὶ αὐτοὶ αὐτούς, ἄρα καὶ οἱ δαίμονες ποὺ παλεύουν μὲ μᾶς μᾶς πιέζουν καὶ πιέζονται ἀπὸ μᾶς· γιατί λέγει· «θὰ τοὺς συνθλίψω καὶ δὲν θὰ μποροῦν νὰ σταθοῦν»¹⁷· καὶ ἐπίσης· «αὐτοὶ ποὺ μὲ θλίβουν καὶ οἱ ἐχθροί μου, κλονίστηκαν καὶ ἔπεσαν»¹⁸.

45. Ἡ ἀνάπαυση συνδέεται μὲ τὴ σοφία καὶ ὁ κόπος μὲ τὴ σύνεση. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτήσεις σοφία χωρὶς ἀγώνα, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχεις στὸν ἀγώνα χωρὶς σύνεση. Γιατί αὐτὴ πιστεύεται ὅτι ἀντιστέκεται στὸν θυμὸ τῶν δαιμόνων, ἀναγκάζοντας τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς νὰ ἐνεργοῦν σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους, καὶ προετοιμάζοντας τὸ δρόμο τῆς σοφίας.

46. Πειρασμὸς τοῦ μοναχοῦ εἶναι ὁ λογισμὸς ποὺ μέσω τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἀνεβαίνει στὸν νοῦ καὶ τὸν συσκοτίζει.

47. Ἄμαρτία τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἡ συγκατάθεσή του πρὸς τὴν ἀπαγορευμένη ἡδονὴ τοῦ λογισμοῦ.

48. Οἱ ἄγγελοι χαίρονται ὅταν μειώνεται ἡ κακία, ἐνῶ οἱ δαίμονες ὅταν μειώνεται ἡ ἀρετὴ. Γιατί οἱ ἄγγελοι εἶναι ὑπηρέτες τῆς εὐσπλαχνίας καὶ τῆς ἀγάπης, ἐνῶ οἱ δαίμονες ὑπήκοοι τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ μίσους. Καὶ οἱ πρῶτοι ὅταν πλησιάζουν μᾶς γεμίζουν μὲ πνευματικὴ θεωρία, ἐνῶ οἱ δεύτεροι ὅταν μᾶς πλησιάζουν ὁδηγοῦν τὴν ψυχὴ σὲ αἰσchrές φαντασιώσεις.

49. Οἱ ἀρετὲς δὲν ἀνακόπτουν τὶς ὀρμές τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ προφυλάσσουν ἐμᾶς ἀθώους.

50. Ἡ πρακτικὴ εἶναι μέθοδος πνευματικὴ, ἡ ὁποία καθαρίζει τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

51. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν δὲν ἀρκεῖ νὰ θεραπεύσει τελείως τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἂν αὐτὲς δὲν τὶς διαδεχθοῦν καὶ ἀνάλογες θεωρίες τοῦ νοῦ.

52. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ ἀντισταθοῦμε σὲ ὅλους τοὺς λογισμοὺς ποὺ βάζουν μέσα μας οἱ ἄγγελοι, μποροῦμε ὅμως νὰ ἀνατρέψουμε ὅλους τοὺς λογισμοὺς τῶν δαιμόνων. Καὶ τοὺς πρώτους βέ-

σμούς δυνατόν ἀνατρέψαι· ἔπεται δὲ τοῖς μὲν προτέροις λογισμοῖς εἰρηνικὴ κατάστασις, τοῖς δὲ δευτέροις τεταραγμένη.

νγ'. Ἀπαθείας ἔκγονον ἀγάπη· ἀπάθεια δὲ ἐστὶν ἄνθος τῆς πρακτικῆς· πρακτικὴν δὲ συνίστησιν ἢ τήρησις τῶν ἐντολῶν· τούτων δὲ φύλαξ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅστις γέννημα τῆς ὀρθῆς ἐστὶ πίστεως· πίστις δὲ ἐστὶν ἐνδιάθετον ἀγαθόν, ἧτις ἐνυπάρχειν πέφυκε καὶ τοῖς μηδέπω πεπιστευκόσι Θεῷ.

νδ'. Ὡσπερ ἐνεργοῦσα διὰ τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ τῶν ἀσθενούντων μελῶν ἐπαισθάνεται, οὕτως ἐνεργῶν καὶ ὁ νοῦς τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, τὰς τε δυνάμεις ἐπιγινώσκει τὰς ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τῆς ἐμποδιζούσης αὐτῷ τὴν θεραπευτικὴν αὐταῖς ἐντολὴν ἐφευρίσκει.

νε'. Ὁ νοῦς, τὸν ἐμπαθῆ πόλεμον πολεμῶν, οὐ θεωρήσει τοὺς λογισμοὺς τοῦ πολέμου· τῷ γὰρ ἐν νυκτὶ μαχομένῳ προσέοικεν· ἀπάθειαν δὲ κτησάμενος, ῥαδίως ἐπιγινώσεται τὰς μεθοδείας τῶν πολεμίων.

νς'. Πέρασ μὲν πρακτικῆς ἀγάπη, γνώσεως δὲ θεολογία· ἀρχαὶ δὲ ἑκατέρων, πίστις καὶ φυσικὴ θεωρία. Καὶ ὅσοι μὲν τῶν δαιμόνων τοῦ παθητικοῦ μέρους ἐφάπτονται τῆς ψυχῆς, οὗτοι λέγονται ἀντικειῖσθαι τῇ πρακτικῇ· ὅσοι δ' αὖ τῷ λογιστικῷ διοχλοῦσιν, ἐχθροὶ πάσης ἀληθείας ὀνομάζονται καὶ ἐναντίοι τῇ θεωρίᾳ.

νζ'. Οὐδὲν τῶν καθαιρόντων τὰ σώματα σύνεστι μετὰ τοῦτο τοῖς καθαρθεῖσιν· αἱ δὲ ἀρεταί, ὁμοῦ τε καθαίρουσι τὴν ψυχὴν, καὶ καθαρθεῖση συμπαραμένουσι.

νη'. Κατὰ φύσιν ἐνεργεῖ λογικὴ ψυχὴ, ὅταν τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς μέρος τῆς ἀρετῆς ἐφίεται, τὸ δὲ θυμικὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνίζεται, τὸ δὲ λογιστικὸν ἐπιβάλλει τῇ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων.

νθ'. Ὁ μὲν προκόπτων ἐν πρακτικῇ, τὰ πάθη μειοῖ, ὁ δὲ ἐν θεωρίᾳ τὴν ἀγνωσίαν καὶ τῶν μὲν παθῶν ἔσται ποτὲ καὶ φθορὰ παντελής, τῆς δὲ ἀγνωσίας τῆς μὲν εἶναι πέρας, τῆς δὲ μὴ εἶναι φασί.

ξ'. Τὰ παρὰ τὴν χρῆσιν ἀγαθὰ καὶ κακά, τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν γίνεται ποιητικά. Φρονήσεως δὲ ἐστὶ λοιπὸν τὸ χρῆσασθαι τούτοις πρὸς θάτερα.

βαια λογισμοὺς τοὺς ἀκολουθεῖ εἰρηνικὴ κατάστασις, ἐνῶ τοὺς δευτέρους ταραγμένη.

53. Τέκνο τῆς ἀπάθειας εἶναι ἡ ἀγάπη, ἐνῶ ἡ ἀπάθεια εἶναι ἄνθος τῆς πρακτικῆς. Τὴν πρακτικὴν πάλι τὴν συνιστᾷ ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν, καὶ αὐτῶν φύλακας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι γέννημα τῆς σωστῆς πίστεως. Ἡ πίστις πάλι εἶναι ἐνδόμυχο ἀγαθόν, ἡ ὁποία ὑπάρχει ἐκ φύσεως καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα ποὺ ποτέ τοὺς δὲν πίστεψαν στὸν Θεόν.

54. Ὅπως ἡ ψυχὴ ἐνεργῶντας μέσω τοῦ σώματος καταλαβαίνει τὰ μέλη ποὺ εἶναι ἀσθενῆ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἐνεργῶντας καὶ ὁ νοῦς καὶ τίς δικές του δυνάμεις γνωρίζει καλὰ, καὶ μέσω ἐκείνης ποὺ τὸν ἐμποδίζει ἀνακαλύπτει τὴν ἐντολὴν ποὺ τίς θεραπεύει.

55. Ὁ νοῦς ἐνεργῶντας τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν παθῶν, δὲν βλέπει τοὺς λογισμοὺς τοῦ πολέμου, γιατί μοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ μάχεται τὴ νύχτα. Ὅταν ὅμως ἀποκτήσει ἀπάθεια, τότε γνωρίζει καλὰ τὰ τεχνάσματα τῶν ἐχθρῶν.

56. Τέλος τῆς πρακτικῆς εἶναι ἡ ἀγάπη, ἐνῶ τῆς γνώσεως ἡ θεολογία. Ἀρχές ὅμως καὶ τῶν δύο εἶναι ἡ πίστις καὶ ἡ φυσικὴ θεωρία. Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς δαίμονες ἐπιτίθενται στὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, αὐτοὶ λέγονται ὅτι ἀντιτίθενται στὴν πρακτικὴν, ἐνῶ ὅσοι ἐνοχλοῦν τὸ λογιστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ὀνομάζονται ἐχθροὶ κάθε ἀλήθειας καὶ ἀντίθετοι πρὸς τὴν θεωρίαν.

57. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ καθαρίζουν τὰ σώματα δὲν μένει μετὰ ἀπὸ αὐτὸ μὲ τὰ σώματα ποὺ καθαρίστηκαν. Ἀντίθετα οἱ ἀρετὲς καὶ καθαρίζουν τὴν ψυχὴν, καὶ ὅταν καθαριστεῖ μένουσιν μαζί της.

58. Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴ φύση της, ὅταν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος της ἐπιθυμεῖ τὴν ἀρετὴν, τὸ θυμικὸ ἀγωνίζεται γι' αὐτήν, καὶ τὸ λογιστικὸ τὴν ἐπιβάλλει μὲ τὴ θέαν τῶν γεγονότων.

59. Αὐτὸς ποὺ προοδεύει στὴν πρακτικὴν ἐλαττώνει τὰ πάθη, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ προοδεύει στὴν θεωρίαν μειώνει τὴν ἄγνοια. Καὶ τὰ πάθη βέβαια μποροῦν κάποτε νὰ ἐξαλειφθοῦν τελείως, ἐνῶ γιὰ τὴν ἄγνοια λένε ὅτι κάποιον ἀπὸ αὐτὴν ἔχει τέλος καὶ κάποιον ὄχι.

60. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν δημιουργεῖ κατ' ἀναλογία τίς ἀρετὲς καὶ τίς κακίες. Χρειάζεται λοιπὸν φρόνησις γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται αὐτὰ ἀνάλογα πρὸς τὰ δύο.

ξά. Τριμερούς δὲ τῆς λογικῆς ψυχῆς οὐσης, κατὰ τὸν σοφὸν ἡμῶν διδάσκαλον, ὅταν μὲν ἐν τῷ λογιστικῷ μέρει γένηται ἡ ἀρετὴ, καλεῖται φρόνησις καὶ σύνεσις καὶ σοφία, ὅταν δὲ ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ, σωφροσύνη καὶ ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, ὅταν δὲ ἐν τῷ
 5 θυμικῷ, ἀνδρεία καὶ ὑπομονή, ἐν ὅλῃ δὲ τῇ ψυχῇ, δικαιοσύνη. Καὶ φρονήσεως μὲν ἔργον τὸ στρατηγεῖν πρὸς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις, καὶ τῶν μὲν ἀρετῶν ὑπερασπίζειν, πρὸς δὲ τὰς κακίας παρατάττεσθαι, τὰ δὲ μέσα πρὸς τοὺς καιροὺς διοικεῖν· συνέσεως δὲ, τὸ πάντα τὰ συντελοῦντα ἡμῖν πρὸς τὸν σκοπὸν ἀρμοδίως οἰκονο-
 10 μεῖν· σοφίας δὲ, τὸ θεωρεῖν λόγους σωμάτων καὶ ἀσωμάτων· σωφροσύνης δὲ ἔργον, τὸ βλέπειν ἀπαθῶς τὰ πράγματα, τὰ κινουῦντα ἐν ἡμῖν φαντασίας ἀλόγους ἀγάπης δὲ, τὸ πάσῃ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην ἑαυτὴν ἐμπαρέχειν, οἷαν καὶ τῷ πρωτοτύπῳ σχεδόν, κἂν
 15 ἡδονὴν τοῦ φάρυγγος μετὰ χαρᾶς ἀποσειέσθαι· μὴ διδιέναι δὲ τοὺς πολεμίους καὶ προθύμως ἐγκαρτερεῖν τοῖς δεινοῖς, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας ἐστί· δικαιοσύνης δὲ, τὸ συμφωνίαν τινὰ καὶ ἀρμονίαν τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν κατεργάζεσθαι.

ξβ. Καρπὸς μὲν σπερμάτων τὰ δράγματα, ἀρετῶν δὲ ἡ γνῶ-
 20 σις καὶ ὡς ἔπεται τοῖς σπέρμασι δάκρυα, οὕτω τοῖς δράγμασιν ἡ χαρά.

ξγ. Οὐκ ἂν ἀπόθοιτο τὰς ἐμπαθεῖς μνήμας ὁ ἄνθρωπος, μὴ ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ ἐπιμέλειαν ποιησάμενος, τὴν μὲν νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ χαμευνίας καταναλώσας, τὸν δὲ μακροθυμίας καὶ
 25 ἀμνησικακίας καὶ ἐλεημοσύναις καθημερώσας. Ἐκ γὰρ τῶν δύο τούτων παθῶν πάντες οἱ δαμονιώδεις σχεδόν συνίστανται λογισμοί, οἱ τὸν νοῦν ἐμβάλλοντες εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. Ἀδύνατον δὲ τῶν παθῶν τούτων περιγενέσθαι, μὴ παντελῶς βρωμάτων καὶ πομάτων καὶ δόξης ὑπεριδόντα, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἰδίου σώματος,
 30 διὰ τοὺς ῥαπίζειν αὐτὸν πολλάκις ἐπιχειροῦντας. Πᾶσα οὖν ἀνάγ-

18α Ψαλμ. 125, 6. Δράγματα στὴν κυριολεξία εἶναι τὰ χερόβολα κατὰ τὸν θερισμό

61. Ἐπειδὴ ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη, σύμφωνα μὲ τὸν σοφὸ μας διδάσκαλο, ὅταν ἡ ἀρετὴ ἀναφέρεται στὸ λογιστικὸ μέρος τῆς λέγεται φρόνησις καὶ σύνεσις καὶ σοφία. Ὅταν ἀναφέρεται στὸ ἐπιθυμητικόν, λέγεται σωφροσύνη καὶ ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, καὶ ὅταν ἀναφέρεται στὸ θυμικόν, λέγεται ἀνδρεία καὶ ὑπομονή, καὶ ὅταν ἀναφέρεται σ' ὀλόκληρη τὴν ψυχὴν, λέγεται δικαιοσύνη. Καὶ ἔργο βέβαια τῆς φρόνησις εἶναι τὸ νὰ κατευθύνει τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐχθρικών δυνάμεων, νὰ ὑπερασπίζεται τὶς ἀρετές, νὰ ἀντιπαρατάσσεται σὲ κακίες καὶ νὰ ρυθμίζει τὰ μέσα ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις· τῆς σύνεσις ἔργο εἶναι νὰ βρῶσκει ὅλα ὅσα συντελοῦν στὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ μας· τῆς σοφίας ἔργο εἶναι νὰ βλέπει τοὺς λόγους τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἀσώματων πραγμάτων· τῆς σωφροσύνης ἔργο εἶναι νὰ βλέπει μὲ ἀπάθεια τὰ πράγματα ποὺ προκαλοῦν μέσα μας ἄλογες φαντασιώσεις· τῆς ἀγάπης ἔργο εἶναι νὰ δίνει σὲ κάθε εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τὸν ἑαυτὸ τῆς τέτοιον, ὅπως σχεδὸν εἶναι καὶ τὸ πρωτότυπὸ τῆς, ἔστω καὶ ἂν οἱ δαίμονες ἐπιχειροῦν νὰ τὶς βεβηλώνουν· τῆς ἐγκράτειας ἔργο εἶναι νὰ ἀπομακρύνει μὲ χαρὰ ἀπὸ τὸν φάρυγγα καθε ἡδονή· τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας ἔργο εἶναι νὰ μὴ φοβοῦνται τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ ὑπομένουν τὰ δεινὰ μὲ προθυμία, καὶ τῆς δικαιοσύνης ἔργο εἶναι νὰ ἐξασφαλίζει κάποια συμφωνία καὶ ἁρμονία στὰ μέρη τῆς ψυχῆς.

62. Καρπὸς τῆς σπορᾶς εἶναι ὁ θερισμὸς, ἐνῶ τῶν ἀρετῶν ἡ γνῶσις. Καὶ ὅπως στὴ σπορᾶ ἀκολουθοῦν δάκρυα, ἔτσι καὶ στὸν θερισμὸ^{18α} ἡ χαρὰ.

63. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ ν' ἀποβάλει τὶς μνημεις τῶν παθῶν, ἂν δὲ φροντίσει γιὰ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸν θυμὸν, τὴν ἐπιθυμία ἐξαφανίζοντάς τὴν μὲ νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες καὶ κατακλίσεις καταγῆς, καὶ τὸν θυμὸν δαμάζοντάς τὸν μὲ μακροθυμία καὶ ἀμνησικακία καὶ ἐλεημοσύνη. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πάθη προέρχονται σχεδὸν ὅλοι οἱ δαιμονικοὶ λογισμοί, ποὺ σπρώχνουν τὸν νοῦ στὴν καταστροφή καὶ τὴν ἀπώλεια. Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ κανεὶς κυρίαρχος αὐτῶν τῶν δύο παθῶν, ἂν δὲν περιφρονῆσει τελείως τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὴ δόξα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τοῦ ἀκόμα τὸ σῶμα, ἕξαιτίας ἐκείνων ποὺ πολλὰς φορὲς ἐπιχειροῦν νὰ τοῦ δύνουν ραπίσματα. Εἶναι λοιπὸν

κη μμείσθαι τοὺς κινδυνεύοντας ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ τῶν σκευῶν ἐκβολὴν ποιουμένους, διὰ τὴν βίαν τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ἐπανισταμένων κυμάτων. Ἄλλ' ἐνταῦθα προσεκτέον ἀκριδῶς, μὴ ἐκβολὴν ποιούμενοι τῶν σκευῶν, πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις ποιή-
 5 σωμεν. Ἐπεὶ ἀπέχομεν τὸν μισθὸν ἑαυτῶν, καὶ ἄλλο χαλεπώτερον τοῦ προτέρου διαδέξεται ἡμᾶς νανάγιον, τοῦ τῆς κενοδοξίας ἀντιπνεύσαντος δαίμονος Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, τὸν κυβερνήτην νοῦν παιδεύων, φησὶν «προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι
 10 αὐτοῖς εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πατρὶ ἡμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» καὶ πάλιν, «ὅταν προσεύχησθε», φησὶν, «οὐκ ἔσεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσι, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν». Καὶ
 15 πάλιν λέγει· «ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ ἔσεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποὶ ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν». Ἀλλὰ προσεκτέον ἐνταῦθα τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν, πῶς διὰ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης τὸν θυμὸν θεραπεύει, διὰ δὲ τῆς προσευχῆς τὸν
 20 νοῦν καθαρίζει καὶ πάλιν διὰ τῆς νηστείας τὴν ἐπιθυμίαν καταμαραίνει, ἐξ ὧν συνίσταται «ὁ νέος ἄνθρωπος, ὁ ἀνακαινούμενος κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν», ἐν ᾧ «οὐκ ἔνι», διὰ τὴν ἀπάθειαν, «ἄρσεν καὶ θῆλυ», οὐδέ, διὰ τὴν μίαν πίστιν καὶ ἀγάπην, «Ἕλληνα καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος καὶ Σκύθης,
 25 καὶ ἐλεύθερος, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός».

ξδ'. Οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ διὰ τὰ πάθη χρονίζοντες ἐν ἡμῖν, κατάγουσι τὸν νοῦν εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. Ὡσπερ γὰρ τὸ νόημα τοῦ ἄρτου χρονίζει ἐν τῷ πεινῶντι, διὰ τὴν πείναν, καὶ τὸ νόημα τοῦ ὕδατος ἐν τῷ διψῶντι, διὰ τὴν δίψαν, οὕτω καὶ τὰ νοή-
 30 ματα τῶν χρημάτων καὶ κτημάτων χρονίζει διὰ τὴν πλεονεξίαν, καὶ τὰ νοήματα τῶν βρωμάτων καὶ τῶν τικτομένων αἰσχυρῶν λογι-

μεγάλη ανάγκη νὰ μιμούμαστε αὐτοὺς ποὺ κινδυνεύουν στὴ θάλασσα καὶ ρίχνουν ἔξω τὶς ἀποσκευές τους ἕξαιτίας τῶν βίαιων ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων ποὺ ὀρθώνονται. Ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ προσέξουμε πολὺ, μήπως, ρίχνοντας τὶς ἀποσκευές μας, τὸ κάνουμε γιὰ νὰ μᾶς δοῦν οἱ ἄνθρωποι. Γιατὶ τότε χάνουμε τὴν ἀντιμοιότητά μας, καὶ θὰ μᾶς διαδεχθεῖ ἄλλο πιὸ φοβερὸ ναυάγιο ἀπὸ τὸ πρῶτο, ἀφοῦ φύσηξε ὁ δαίμονας τῆς κενοδοξίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριός μας στὰ Εὐαγγέλια, νουθετώντας τὸν κυβερνήτη νοῦ, λέγει· «προσέχετε νὰ μὴ κάνετε τὴν ἐλεημοσύνη σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ σᾶς δοῦν, γιατί ἀλλιῶς δὲ θὰ ἔχετε ἀνταμοιότη ἀπὸ τὸν Πατέρα σας τὸν ἐπουράνιο»¹⁹· καὶ πάλι λέγει· «ὅταν προσεύχεστε, νὰ μὴ προσεύχεστε σὰν τοὺς ὑποκριτές, ποὺ ἀρέσκονται νὰ στέκονται καὶ νὰ προσεύχονται στὶς συναγωγές καὶ στὶς πλατεῖες, γιὰ νὰ ἐπιδειχτοῦν στοὺς ἀνθρώπους. Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ἔχουν ἤδη λάβει τὴν ἀνταμοιότη τους»²⁰. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «ὅταν νηστεύετε, νὰ μὴ γίνεστε σκυθρωποὶ ὅπως οἱ ὑποκριτές, ποὺ παραμορφώνουν τὰ πρόσωπά τους γιὰ νὰ τοὺς δοῦν οἱ ἄνθρωποι ὅτι νηστεύουν. Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἔχουν λάβει τὴν ἀνταμοιότη τους»²¹. Ἀλλὰ πρέπει ἐδῶ νὰ προσέχουμε τὸν γιατρὸ τῶν ψυχῶν, πῶς μὲ τὴν ἐλεημοσύνη θεραπεύει τὸν θυμὸ, μὲ τὴν προσευχὴ καθαρῖζει τὸν νοῦ, καὶ μὲ τὴ νηστεία καταλαγιάζει τὴν ἐπιθυμία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνίσταται «ὁ νέος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀνανεώνεται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ του»²², στὸν ὁποῖο «δὲν ὑπάρχει», λόγῳ τῆς ἀπάθειας, «ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ», οὔτε, λόγῳ τῆς μίας πίστεως καὶ ἀγάπης, «Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος, περιτμημένος καὶ ἀπερίτμητος, βάρβαρος καὶ Σκύθης, δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, ἀλλὰ ὅλα καὶ σὲ ὅλους εἶναι ὁ Χριστός»²³.

64. Οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ μένοντας γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα μέσα μας ἕξαιτίας τῶν παθῶν, ὀδηγοῦν τὸν νοῦ στὸν ὄλεθρο καὶ στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ, ὅπως ἡ ἰδέα τοῦ ψωμοῦ μένει διαρκῶς στὸν νηστικὸ ἕξαιτίας τῆς πείνας του, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ νεροῦ στὸν διψασμένο ἕξαιτίας τῆς δίψας του, ἔτσι καὶ οἱ ἰδέες τῶν χρημάτων καὶ τῶν κτημάτων μένουν διαρκῶς μέσα μας ἕξαιτίας τῆς πλενοεξίας, καὶ οἱ ἰδέες τῶν φαγητῶν καὶ τῶν αἰσχυρῶν λογισμῶν ποὺ γεννιῶνται ἀπὸ τὰ

22. Κολ. 3, 10.

23. Ὁπ. π. 11. Γαλ. 3, 28.

σιμῶν ἐκ τῶν βρωμάτων, χρονίζει διὰ τὰ πάθη· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν τῆς κενοδοξίας λογισμῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων νοημάτων ὁμοίως φανερωθήσεται. Οὐκ ἔστι δὲ νοῦν, πνιγόμενον ὑπὸ τῶν τοιούτων νοημάτων, παραστήναι Θεῷ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀναδήσασθαι στέφανον. Ἐκ τούτων γὰρ τῶν λογισμῶν κατασπώμενος καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐκεῖνος ὁ τρισάθλιος νοῦς, τὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἄριστον παρητήσατο. Καὶ πάλιν ὁ δεσμούμενος χεῖρας καὶ πόδας, καὶ εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος βαλλόμενος, ἐκ τούτων τῶν λογισμῶν εἶχε καθυφασμένον τὸ ἔνδυμα, ὅνπερ οὐκ ἄξιον τῶν τοιούτων γάμων ὁ καλέσας ἀπεφήνατο εἶναι. Διὸ ἔνδυμά ἐστι γαμικόν, ἀπάθεια ψυχῆς λογικῆς, κοσμικὰς ἀρησαμένης ἐπιθυμίας. Τίς δὲ ἡ αἰτία τοῦ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων χρονίζοντα διαφθείρειν τὴν γνῶσιν, ἐν τοῖς περὶ προσευχῆς κεφαλαίοις λεχθήσεται.

15 ξέ. Τῷ δαμονιάδει λογισμῶ τρεῖς ἀντίκεινται λογισμοί, τέμνοντες αὐτὸν ἐν τῇ διανοίᾳ χρονίζοντα, ὃ τε ἀγγελικός, καὶ ὁ ἐκ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ῥεπούσης ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καὶ ὁ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀναδιδόμενος φύσεως, καθ' ὃν κινούμενοι καὶ ἐθνικοὶ ἀγαπῶσι τὰ ἴδια τέκνα καὶ τοὺς ἐαυτῶν τιμῶσι γονεῖς. Τῷ δὲ 20 ἀγαθῷ λογισμῶ δύο μόνον ἀντίκεινται λογισμοί, ὃ τε δαμονιάδης, καὶ ὁ ἐκ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ἀποκλινούσης ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἐκ δὲ τῆς φύσεως οὐδεὶς ἐξέρχεται λογισμὸς πονηρός. Οὐ γὰρ ἀπαρχῆς γεγόναμεν πονηροί, εἴπερ καλὸν σπέρμα ἔσπειρεν ὁ Κύριος ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ. Οὐ γάρ, εἴ τινος δεκτικοί ἐσμεν, τούτου 25 πάντως καὶ τὴν δύναμιν ἔχομεν· ἐπεὶ καὶ μὴ εἶναι δυνάμενοι, τοῦ μὴ ὄντος οὐκ ἔχομεν δύναμιν, εἴπερ αἱ δυνάμεις ποιότητές εἰσι, τὸ δὲ μὴ ὄν οὐκ ἔστι ποιότης. Ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ἦν κακία, καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται. Ἀνεξάλειπτα γὰρ τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς πείθει δέ με καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, κατὰ τὸν ἄδην 30 κρινόμενος καὶ οἰκτεῖρων τοὺς ἀδελφούς, τὸ δὲ ἔλεεῖν, σπέρμα τυγχάνει τὸ κάλλιστον τῆς ἀρετῆς.

φαγητά, παραμένουν ἔξαιτίας τῶν παθῶν. Ἄλλὰ τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς κενοδοξίας καὶ μὲ τὶς ἄλλες ἰδέες. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ νοῦς πού πνίγεται ἀπὸ τέτοιες ἰδέες νὰ παρουσιάσει μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ νὰ φορέσει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς παρασυρμένος καὶ στὰ Εὐαγγέλια ὁ τρισάθλιος ἐκεῖνος νοῦς, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ δεῖπνο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ²⁴. Ἐπίσης καὶ ἐκεῖνος πού δέθηκε χειροπόδαρα καὶ ρίχτηκε στὸ πυκνὸ σκοτάδι, εἶχε ἔνδυμα ὑφασμένο ἀπὸ τέτοιους λογισμοὺς, γι' αὐτὸ ἐκεῖνος πού τὸν κάλεσε ἔκρινε ὅτι δὲν ἦταν ἄξιος γιὰ τέτοιους γάμους. Γι' αὐτὸ ἡ ἀπάθεια τῆς λογικῆς ψυχῆς, πού ἀρνήθηκε τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες, εἶναι τὸ κατάλληλο ἔνδυμα γιὰ γάμο. Ποιὰ βέβαια εἶναι ἡ αἰτία πού οἱ ἔννοιες τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, μένοντας γιὰ πολὺν καιρὸ μέσα μας, διαστρέφουν τὴ γνώση, θὰ λεχθεῖ στὰ κεφάλαια γιὰ τὴν προσευχή.

65. Στὸν δαιμονικὸ λογισμὸ ἀντιτάσσονται τρεῖς λογισμοί, κόβοντας τον, ὅταν αὐτὸς μένει γιὰ πολὺ χρόνον στὸν νοῦ μας· ὁ ἀγγελικὸς, ὁ λογισμὸς τῆς προαίρεσής μας πού κλίνει πρὸς τὸ καλύτερο, καὶ αὐτὸς πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο παρακινούμενοι καὶ οἱ εἰδωλολάτρες ἀγαποῦν τὰ παιδιά τους καὶ τιμοῦν τοὺς γονεῖς τους. Ἀντίθετα στὸν ἀγαθὸ λογισμὸ ἀπιστρατεύονται μόνο δύο λογισμοί, ὁ δαιμονικὸς καὶ ὁ λογισμὸς τῆς δικῆς μας προαίρεσης, ὅταν ἀποκλίνει πρὸς τὰ χειρότερα. Ἀπὸ τὴ φύση μας ὅμως δὲν προέρχεται κανένας πονηρὸς λογισμὸς. Γιατὶ δὲ γίναμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πονηροί, ἐφόσον ὁ Κύριος ἔσπειρε καλὸν σπόρον στὸ χωράφι του. Οὔτε βέβαια, ἐὰν δεχθήκαμε κάτι, σημαίνει ὅτι ἔχουμε ὅπως δὴποτε καὶ τὴ δύναμη αὐτοῦ. Γιατί, καὶ ἐνῶ ἔχομε τὴ δυνατότητα νὰ μὴ ὑπάρχει αὐτό, ὅμως δὲν ἔχομε τὴ δύναμη ἐκεῖνου πού δὲν ὑπάρχει, ἀφοῦ οἱ δυνάμεις εἶναι ποιότητες, ἐνῶ αὐτὸ πού δὲν ὑπάρχει δὲν εἶναι ποιότητα. Γιατὶ ὑπῆρχε κάποια ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε κακία, καὶ θὰ ὑπάρξει πάλι ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν θὰ ὑπάρχει. Διότι τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς δὲ σβήνουν, καὶ μὲ πείθει σ' αὐτὸ καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος τῶν Εὐαγγελίων, πού βρῖσκεται στὸν ἄδη καὶ λυπᾶται τοὺς ἀδελφούς του²⁵, ἐνῶ ἡ εὐσπλαχνία ἀποτελεῖ τὸν καλύτερο σπόρον τῆς ἀρετῆς.

ξζ'. Εἰσὶ τινες τῶν ἀκαθάρτων δαίμονες, οἵτινες αἰεὶ τοῖς ἀνα-
 γινώσκουσι προκαθέζονται, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἀρπάζειν ἐπι-
 χειροῦσι, πολλάκις καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν λαμβάνον-
 τες ἀφορμάς, καὶ εἰς λογισμοὺς πονηροὺς καταλήγοντες· ἔστι δ'
 5 ὅτε καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν χασμᾶσθαι καταναγκάζοντες, καὶ
 ὕπνον βαρύτερον ἐπιβάλλοντες, πολὺ τοῦ συνήθους ἀλλότριον,
 ὡς μὲν τινες τῶν ἀδελφῶν ἐφαντάσθησαν, κατὰ φυσικὴν ἀντίθε-
 σιν ἄρρητον οὕτω δὲ ἐγὼ παρατηρήσας πολλάκις, κατέμαθον
 ἐφαπτόμενοι τῶν βλεφάρων καὶ ὅλης τῆς κεφαλῆς, καὶ ταύτην τῷ
 10 οἰκείῳ σώματι καταψύχοντες (ψυχρὰ γὰρ λίαν τὰ τῶν δαιμόνων
 σώματα καὶ κρυστάλλῳ παρεμφερῆ, ὅθεν καὶ ὡς ὑπὸ σικύας
 αἰσθανόμεθα τῆς κεφαλῆς ἐλκομένης μετὰ τρισμοῦ). Τοῦτο δὲ
 ποιοῦσιν, ἵνα, τὴν ἐναποκεκλιμένην τῷ κρανίῳ θερμότητα πρὸς ἑαυ-
 τοὺς ἐπισπώμενοι, ὑπὸ τῆς ὑγρότητος λοιπὸν καὶ ψυχρότητος
 15 χαλασθέντα τὰ βλέφαρα, περιρροῖ ταῖς κόραις τῶν ὀφθαλμῶν.
 Πολλάκις γοῦν ψηλαφήσας, κατέλαβον δίκην κρυστάλλου πε-
 πηγότα τὰ βλέφαρα, τὴν δὲ ὄψιν νενεκρωμένην ὅλην καὶ φρεῖσ-
 σουσαν, καίτοι ὁ φυσικῶς ὕπνος θερμαίνει μὲν τὰ σώματα πέφυ-
 κε καὶ τῶν ὑγιαινόντων τὰς ὄψεις ἀνθηρὰς ἀπεργάζεται, ὡς ἔστι
 20 καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πείρας μαθεῖν, τὰς δὲ παρὰ φύσιν καὶ διατετα-
 μένας χάσμα ποιοῦσι, λεπτύνοντες ἑαυτοὺς καὶ τῶν ἔνδον τοῦ στό-
 ματος ἐφαπτόμενοι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐγὼ μέχρι τῆς σήμερον οὐκ
 ἐνόησα, καίτοι πολλάκις αὐτὸ πεπονθώς, τοῦ δὲ ἁγίου Μακαρίου
 ἤκουσα τοῦτό μοι λελαληκότος καὶ εἰς ἀπόδειξιν φέροντος, τοῦ
 25 σφραγίζειν τοὺς χασμωμένους τὸ στόμα, κατὰ ἀρχαίαν παράδο-
 σιν ἄρρητον. Ταῦτα δὲ πάντα πάσχομεν, διὰ τὸ μὴ προσέχειν νη-
 φόντως ἡμᾶς τῇ ἀναγνώσει, μηδὲ μεμνησθαι, ὅτι λόγια ἅγια Θεοῦ
 ζῶντος ἀναγινώσκομεν.

ξζ'. Ἐπειδὴ δὲ γίνονται καὶ διαδοχαὶ τῶν δαιμόνων, τοῦ πρώ-
 30 του κατὰ τὸν πόλεμον ἀσθενήσαντος καὶ τὸ προσφιλὲς αὐτῷ
 πάθος κινησάμενον, ταύτας παρατηρήσαντες, εὐρίσκο-

66. Ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, οἱ ὅποιοι κάθονται πάντοτε ἐκ τῶν προτέρων σ' αὐτοὺς ποὺ ἀναγινώσκουν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀρπάζουν τὸν νοῦ τους, παίρνοντας πολλές φορές ἀφορμὴ καὶ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ἅγιες Γραφές καὶ καταλήγοντας σὲ πονηροὺς λογισμοὺς. Ὑπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες τοὺς κάνουν νὰ χασμουριοῦνται παρὰ τὴ συνήθειά τους, καὶ ἐπιβάλλοντάς τους πολὺ βαρὺν ὕπνο, ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν συνηθισμένο, ὅπως μάλιστα φαντάστηκαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ἀπερίγραπτα ἀντίθετον ἀπὸ τὸν φυσικό. Πράγμα βέβαια ποὺ καὶ ἐγὼ ὕστερα ἀπὸ πολλές παρατηρήσεις ἔμαθα καλά, ὅτι δηλαδὴ ἀγγίζουσιν τὰ βλέφαρα καὶ ὀλόκληρο τὸ κεφάλι καὶ τὸ παγώνουν μὲ τὸ σῶμα τους (γιατὶ τὰ σώματα τῶν δαιμόνων εἶναι πολὺ κρῦα καὶ ὅμοια μὲ κρύσταλλο, καὶ γι' αὐτὸ καὶ αἰσθανόμαστε σὰν νὰ τραβιέται τὸ κεφάλι μας ἀπὸ βεντούζα μὲ τρίξιμο). Καὶ τὸ κάνουν αὐτό, ὥστε, ἀποσπώντας τὴ θερμότητα ποὺ ὑπάρχει στὸ κρανίον στὸν ἑαυτὸ τους, νὰ χαλαρώσουν ἀπὸ τὴν ὑγρότητα καὶ ψυχρότητα τὰ βλέφαρα καὶ νὰ πέσουν πάνω στὶς κόρες τῶν ματιῶν. Πολλές φορές λοιπὸν ψηλαφώντας βρῆκα τὰ βλέφαρα παγωμένα σὰν κρύσταλλο, καὶ τὸ πρόσωπο ὀλόκληρο νεκρωμένο καὶ κυριευμένο ἀπὸ ρίγος, ἂν καὶ βέβαια ὁ φυσικὸς ὕπνος ζεσταίνει ἀπὸ τὴ φύση του τὰ σώματα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ὑγιῶν τὰ κάνει δροσερά, ὅπως μπορούμε καὶ ἀπὸ τὴν πείρα μας νὰ τὸ διαπιστώσουμε, ἐνῶ τὰ ἀφύσικα καὶ εὐρισκόμενα σὲ ὑπερένταση τὰ κάνουν νὰ χασμουριοῦνται, λεπταίνοντας τοὺς ἑαυτούς τους (οἱ δαίμονες) καὶ μπαίνοντας μέσα στὸ στόμα τῶν ἀναγνωστῶν. Αὐτὸ βέβαια ἐγὼ μέχρι σήμερα δὲν τὸ κατάλαβα, ἂν καὶ τὸ ἔπαθα πολλές φορές, ἀλλὰ ἄκουσα νὰ μοῦ τὸ λέει ὁ ἅγιος Μακάριος, καὶ νὰ μοῦ φέρνει σὰν ἀπόδειξη τὸ ὅτι σφραγίζουμε τὸ στόμα αὐτῶν ποὺ χασμουριοῦνται, σύμφωνα μὲ ἄγραφη ἀρχαία παράδοση. Καὶ τὰ παθαίνουμε ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ δὲν συγκεντρώνουμε μὲ ἐπαγρῦπνηση τὴν προσοχή μας στὴν ἀνάγνωση, οὔτε θυμόμαστε ὅτι διαβάζουμε λόγια ἅγια τοῦ Θεοῦ.

67. Ἐπειδὴ ὅμως γίνονται καὶ ἀντικαταστάσεις τῶν δαιμόνων, ἂν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ὁ πρῶτος ἀσθενήσει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βάλει σὲ κίνηση τὸ ἀγαπητὸ του πάθος, παρατηρώντας τὶς ἀντι-

μεν οὕτως ὅταν πάθους τινὸς ἐν χρόνῳ πολλῷ σπανίσωσι λογι-
 σμοὶ καὶ γένηται αἰφνίδιος τούτου ζέσις καὶ κίνησις, ἡμῶν μηδε-
 μίαν ἀφορμὴν δεδωκότων ἐξ ἀμελείας, τότε γινώσκομεν, ὅτι χαλε-
 πώτερος ἡμᾶς τοῦ προτέρου διεδέξατο δαίμων, καὶ τὸν τόπον τοῦ
 5 πεφευγότος οὗτος τηρῶν, οὐκεία πονηρία προσανεπλήρωσεν.
 Ἀλλὰ καὶ οὗτος τῆς ψυχῆς ἡμῶν πάννυ συνήσει, πολλῷ σφοδρότε-
 ρον παρὰ τὴν συνήθειαν πολεμούμενος, καὶ τῶν χθὲς καὶ τρίτην
 ἡμέραν λογισμῶν ἀθρόως ἐκπεπτωκῶς, μηδεμιᾶς ἔξωθεν παρεμ-
 πεσούσης προφάσεως Φευγέτω τοίνυν ὁ νοῦς ταῦτα θεώμενος
 10 πρὸς τὸν Κύριον, τὴν περικεφαλαίαν τὴν σωτηρίου δεξάμενος,
 καὶ τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης ἐνδυσάμενος, καὶ τὴν μάχιραν
 σπασάμενος τοῦ πνεύματος, καὶ τὸν θυρεὸν κουφίσας τῆς πίστε-
 ως, λεγέτω εἰς τὸ οἰκεῖον μετὰ δακρῶν ἀναβλέψας οὐρανόν·
 «Κύριε» Χριστέ, «δύναμις τῆς σωτηρίας μου», «κλῖνον πρὸς με τὸ
 15 οὖς σου, τάχυνον τοῦ ἐξελέσθαι με. Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπι-
 στήν, καὶ εἰς τόπον καταφυγῆς τοῦ σῶσαί με». Μάλιστα δὲ νηστεί-
 ας καὶ ἀγρυπνίας στιλβωσάτω τὴν μάχιραν. Ἐν ἑπτὰ γὰρ ὄλαις
 ἡμέραις θλιβήσεται πολεμούμενος καὶ θαλλόμενος τοῖς πεπυρω-
 μένοις θέλεσι τοῦ Πονηροῦ, καὶ μετὰ τὴν ἑβδόμην γνώσεται αὐ-
 20 τὸν ὅμοιον κατ' ὀλίγον τῷ διαδεχθέντι γενόμενον, καὶ παραμένον-
 τα λοιπὸν ἐν ὄλῳ ἐνιαυτῷ, τὰ πολλὰ τιτρωσκόμενον μᾶλλον ἢ περ
 τιτρώσκοντα, μέχρις ἂν καὶ ὁ τοῦτον διαδεχόμενος παραγένηται
 εἴ γε χρόνον, τὰ κατὰ τὸν Ἰώβ, πίπτομεν ὑπ' αὐτοῦς, καὶ οἱ οἴκοι
 ἡμῶν ἐκπορθοῦνται ὑπὸ ἀνόμων.

25 ξη'. Ἀκάθαρτοι λογισμοὶ πολλάκις εἰς αὐξήσιν ὕλας προσδέ-
 χονται καὶ πολλοῖς συμπαρεκτείνονται πράγμασι. Καὶ γὰρ πελάγη
 κατὰ διάνοιαν περῶσι μεγάλα, καὶ μακρὰς ὁδοὺς ὁδεύειν οὐ πα-
 ραιτοῦνται, διὰ πολλὴν τοῦ πάθους θερμότητα. Οἱ δὲ ὅπως οὖν κε-
 καθαρισμένοι, στενώτεροι τούτων μᾶλλον εἰσι, πολλοῖς συμπαρεκτεί-

26. Ἐφ. 6, 17, 14, 16.

27. Ψαλμ. 139, 8.

καταστάσεις αυτές βρίσκουμε ότι είναι οί ἑξῆς: "Όταν οί λογισμοί κάποιου πάθους γίνουν σπάνιοι γιά πολὺ χρονικὸ διάστημα, καὶ γίνῃ ξαφνικὰ πάλι ἀναθέρμανση καὶ κίνηση τοῦ πάθους αὐτοῦ, χωρὶς ἡμεῖς νὰ δώσουμε καμμιά ἀφορμὴ ἀπὸ ἀμέλεια, τότε νὰ γνωρίζουμε ὅτι μᾶς διαδέχθηκε πιὸ τρομερὸς ἀπὸ τὸν προηγούμενο δαίμονας καὶ παίρνοντας αὐτὸς τὴ θέση ἐκείνου ποὺ ἔφυγε, συμπληρώνει τὸ ἔργο ἐκείνου προσθέτοντας καὶ τὴ δική του πονηριά. Ἐνῶ καὶ αὐτὸς μαθαίνει πάρα πολὺ καλὰ τὴν ψυχὴ μας, ὅταν πολεμεῖται ἀπὸ αὐτὴν πολὺ πιὸ δυνατὰ ἀπὸ ὅ,τι συνήθως, ἀπομακρυνόμενος ἀμέσως ἀπὸ τοὺς χθεσινοὺς καὶ προχθεσινοὺς λογισμοὺς, χωρὶς νὰ παρεμβάλλεται καμμιά πρόφαση ἀπὸ ἔξω." Ἄς τὰ ἀποφεύγει λοιπὸν ὁ νοῦς αὐτὰ προσβλέποντας πρὸς τὸν Κύριο, καὶ ἀφοῦ δεχθεῖ τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας, φορέσει τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τραβήξῃ ἀπὸ τὴ θήκη τοῦ τὸ ξίφος τοῦ πνεύματος καὶ ὑψώσει πρὸς τὰ ἑπάναν τὸ ἔμβλημα τῆς πίστεως²⁶, ἃς λέει κοιτάζοντας πρὸς τὸν φιλικὸ τοιοῦτο οὐρανὸ μὲ δάκρυα: «Κύριε» Χριστέ, «ἡ δύναμη τῆς σωτηρίας μου»²⁷ «γεῖρε πρὸς ἑμένα τὸ αὐτί σου, καὶ διάσου νὰ μὲ γλυτώσεις. Γίνε γιὰ μένα Θεὸς ὑπερασπιστῆς καὶ καταφύγιό μου, γιὰ νὰ μὲ σώσεις»²⁸ Ἰδιαίτερα ὅμως ἃς γυαλίσει τὸ ξίφος τοῦ μὲ νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες. Γιατὶ ἐπὶ ἑπτὰ ὀλόκληρες μέρες θὰ ὑπομένει πόλεμο καὶ θὰ βάλλεται ἀπὸ τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ Πονηροῦ²⁹, καὶ μετὰ τὴν ἑβδομὴ θὰ διαπιστώσει ὅτι καὶ αὐτὸς σιγὰ-σιγὰ γίνεται ὁμοιος μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν διαδέχθηκε, καὶ θὰ παραμένει ἕνα ὀλόκληρο χρόνον αὐτὸς ποὺ μᾶλλον πληγώνεται παρὰ παρέχει πλήγματα, μέχρις ὅτου ἔρθῃ ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸν διαδεχθεῖ καὶ αὐτόν, ὅσο βέβαια χρόνον, ὅπως ὁ Ἰωὴ δεχόμεστε τίς ἐπιθέσεις τους καὶ τὰ σπίτια μας πολιορκοῦνται ἀπὸ τοὺς παράνομους.

68. Οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ πολλὰς φορὲς δέχονται καὶ ἄλλες ὕλες γιὰ νὰ αὐξηθοῦν, καὶ ἀπλώνονται σὲ πολλὰ πράγματα. Γιατὶ καὶ μεγάλα πελάγη διανύουν μὲ τὸν νοῦ καὶ δὲν παραλείπουν νὰ βαδίσουν μακρινοὺς δρόμους, μὲ σκοπὸ ν' αὐξήσουν τὴ θερμότητ τοῦ πάθους. Ἐνῶ οἱ λογισμοὶ ποὺ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο καθαροί, εἶναι πιὸ στενοὶ ἀπὸ αὐτούς, μὴ μπορώντας νὰ ἀπλωθοῦν σ

28. Ψαλμ. 30, 3.

29. Ἐφ. 6, 16.

νεσθαι πράγμασι μὴ δυνάμενοι, διὰ τὴν τοῦ πάθους ἀσθένειαν ὄθεν καὶ παρὰ φύσιν μᾶλλον κινουῦνται, καὶ κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα, χρόνον τινὰ ἔξω ῥέμβονται, καὶ καλάμην συνάγουσιν εἰς τὴν παράνομον πλινθουργίαν, μηκέτι λαμβάνοντες ἄχυρα. Δεῖ οὖν
 5 πάση φυλακῇ τηρεῖν τὴν καρδίαν, ἵνα σφύζηται ὡσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων, καὶ ὡσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος. Ῥᾶον γὰρ ἀκάθαρτον καθᾶραι ψυχὴν, ἣ καθαρθεῖσαν καὶ πάλιν τραυματισθεῖσαν, εἰς ὑγιειαν αὐθις ἀνακαλέσασθαι, τοῦ δαίμονος τῆς λύπης μὴ συγχωροῦντος, ἀλλ' αἰεὶ ταῖς κόραις τῶν ὀφθαλμῶν ἐμπηδῶντος, καὶ κα-
 10 τὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς τὸ τῆς ἁμαρτίας προφέροντος εἶδω-
 λον

ξθ. Φύσιν μὲν λογικὴν ὑπὸ κακίας θανατωθεῖσαν ἐγείρει Χριστὸς διὰ τῆς θεωρίας πάντων τῶν αἰώνων· ὁ δὲ τούτου Πατὴρ τὴν ἀποθανοῦσαν ψυχὴν τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ἐγείρει διὰ
 15 τῆς γνώσεως τῆς ἑαυτοῦ. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου λεγόμενον, τό, «εἰ συναπεθάνομεν τῷ Χριστῷ, πιστεύομεν, ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ».

ο'. Ὅταν ὁ νοῦς, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδυσάμενος, τὸν ἐκ χάριτος ἐπενδύσῃται, τότε καὶ τὴν ἑαυτοῦ κατάστασιν ὄψεται
 20 κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, σαπφείρω ἢ οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερῇ, ἥντινα καὶ τόπον Θεοῦ ἢ Γραφὴ ὀνομάζει ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ὀφθέντα ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ.

οα'. Οὐκ ἂν ἴδῃ ὁ νοῦς τὸν τοῦ Θεοῦ τόπον ἐν ἑαυτῷ, μὴ πάντων τῶν ἐν τοῖς πράγμασι ὑψηλότερος γεγονώς· οὐ γενήσεται δὲ
 25 ὑψηλότερος, μὴ τὰ πάθη ἀπεκδυσάμενος τὰ συνδεσμοῦντα αὐτὸν διὰ τῶν νοημάτων τοῖς πράγμασι τοῖς αἰσθητοῖς· καὶ τὰ μὲν πάθη ἀποθήσεται διὰ τῶν ἀρετῶν, τοὺς δὲ ψιλοὺς λογισμοὺς διὰ τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ ταύτην πάλιν, ἐπιφανέντος αὐτῷ τοῦ φωτὸς ἐκείνου τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐκτυποῦντος
 30 τὸν τόπον τοῦ Θεοῦ.

πολλά μαζί πράγματα, ἐπειδὴ τὸ πάθος εἶναι ἀδύναμο. Γι' αὐτὸ καὶ κινουῦνται μᾶλλον παρὰ φύση καί, σύμφωνα μὲ τὸν σοφὸ Σολομώντα, γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα περιφέρονται ἔξω καὶ μαζεύουν καλάμια γιὰ νὰ κατασκευάσουν παράνομες πλίνθους, μὴ χρησιμοποιώντας πιά ἄχυρα³⁰. Πρέπει λοιπὸν νὰ διατηροῦμε τὴν καρδιὰ μὲ κάθε ἀσφάλεια, γιὰ νὰ σώζεται ὅπως τὸ ζαρκάδι ἀπὸ τὶς θηλιές, καὶ ὅπως τὸ πτηνὸ ἀπὸ τὴν παγίδα³¹. Γιατὶ εἶναι εὐκολώτερο νὰ καθαρίσεις μιὰ ἀκάθαρτη ψυχὴ, παρὰ αὐτὴν ποὺ καθαρίστηκε καὶ πάλι τραυματίστηκε νὰ τὴν ξαναφέρεις πάλι στὴν ὑγεία, ἐπειδὴ ὁ δαίμονας τῆς λύπης δὲν ὑποχωρεῖ, ἀλλὰ πηδάει πάντοτε μέσα στὶς κόρες τῶν ματιῶν, ἀκόμα καὶ κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, προβάλλοντάς της τὸ εἶδωλο τῆς ἀμαρτίας.

69. Τὴν λογικὴ λοιπὸν φύση ποὺ θανατώθηκε ἀπὸ τὴν κακία τὴν ἀνασταίνει ὁ Χριστὸς μὲ τὴ θεὰ ὅλων τῶν αἰώνων, ἐνῶ ὁ Πατέρας του τὴν ψυχὴ ποὺ πέθανε τὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνασταίνει μὲ τὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος· «ἐφόσον πεθάναμε μαζί μὲ τὸν Χριστό, πιστεύουμε ὅτι καὶ θὰ ζήσουμε μαζί του»³².

70. Ὅταν ὁ νοῦς ἀποβάλλει τὸν παλιὸ ἄνθρωπο καὶ φορέσει τὸν ἄνθρωπο τῆς χάριτος, τότε θὰ δεῖ καὶ τὴν κατάστασή του κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς νὰ μοιάζει μὲ ζαφείρι³³ ἢ μὲ τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, τὴν ὁποία κατάσταση ἡ Γραφὴ ὀνομάζει καὶ τόπο τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖο εἶδαν οἱ πρεσβύτεροι πάνω στὸ ὄρος Σινᾶ³⁴.

71. Ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ μέσα του τὸν τόπο τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα. Καὶ δὲ θὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ αὐτὰ ἂν δὲν ἀποβάλλει τὰ πάθη ποὺ μέσω τῶν λογισμῶν τὸν δένουν μὲ τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Καὶ τὰ πάθη βέβαια θὰ τὰ ἀποβάλλει μὲ τὶς ἀρετές, ἐνῶ τοὺς ἀπλοῦς λογισμοὺς μὲ τὴν πνευματικὴ θεὰ, καὶ αὐτὴν πάλι θὰ τὴν ἐπιτύχει ὅταν ἐμφανιστεῖ σ' αὐτὸν τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς προτυπώνει τὸν τόπο τοῦ Θεοῦ.

33. Πολύτιμο πετράδι γαλάζιου χρώματος.

34. Ἐξ. 24, 10-11.

ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΣΚΗΤΕΙ
ΛΟΓΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ.
ΚΕΦΑΛΑΙΑ Ρ΄

α΄. Χριστιανισμός ἐστὶ, κ.λ.π.

κθ. Ἐλεγε δὲ ὁ ἅγιος καὶ πρακτικώτατος ἡμῶν διδάσκαλος
Οὕτω δεῖ αἰεὶ παρασκευάζεσθαι τὸν μοναχόν, ὡς αὐρίον τεθνηξό-
μενον, καὶ οὕτω πάλιν τῷ σώματι κεχρηῆσθαι, ὡς ἐν πολλοῖς ἔτεσι
5 συζησόμενον. Τὸ μὲν γάρ, φησί, τοὺς τῆς ἀκηδίας λογισμοὺς περι-
κόπτει καὶ σπουδαιότερον παρασκευάζει τὸν μοναχόν, τὸ δὲ σῶον
διαφυλάττει τὸ σῶμα καὶ ἴσην αὐτοῦ αἰεὶ συντηρεῖ τὴν ἐγκράτει-
αν

λα΄. Ἐγνων τὸν τῆς κενοδοξίας δαίμονα, σχεδὸν ὑπὸ πάντων
10 διωκόμενον τῶν δαιμόνων, καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν διωκόντων πτώμασιν
ἀναιδῶς παριστάμενον, καὶ τῷ μοναχῷ μέγεθος ἀρετῶν ἐμφανί-
ζοντα.

μγ΄. Δεῖ δὲ καὶ τὰς διαφορὰς τῶν δαιμόνων ἐπιγινώσκειν, καὶ
τοὺς καιροὺς αὐτῶν σημειοῦσθαι· εἰσόμεθα δὲ ἐκ τῶν λογισμῶν
15 (τοὺς δὲ λογισμοὺς ἐκ τῶν πραγμάτων), τίνες τῶν δαιμόνων σπά-
νιοι καὶ βαρύτεροι, καὶ ποῖοι συνεχεῖς καὶ κουφότεροι, καὶ τίνες οἱ
ἀθρόως εἰσπηδῶντες καὶ πρὸς βλασφημίαν τὸν νοῦν ἀρπάζοντες
Ταῦτα δὲ ἀναγκαῖον εἰδέναί, ἵν', ὅταν ἄρξωνται οἱ λογισμοὶ τὰς
ιδίας ὕλας κινεῖν, πρὶν ἢ πολὺ τῆς οἰκείας ἐκβαλώμεθα καταστά-
20 σεως, φθεγγώμεθά τι πρὸς αὐτοὺς καὶ τὸν παρόντα σημαίνωμεν.
Οὕτω γάρ ἂν αὐτοὶ τε ῥαδίως σὺν Θεῷ προκόπτωμεν, κἀκείνους
θαυμάζοντας ἡμᾶς καὶ ὀδυνωμένους ἀποπτῆναι ποιήσωμεν.

1. Βλ. κεφάλαια προηγουμένου λόγου 16 - 28.

1α. Βλ. κεφάλαια προηγουμένου λόγου 32 - 42.

ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ 100

1. Χριστιανισμός εἶναι, κ.τ.λ.¹

29. Ἐλεγε λοιπὸν ὁ ἅγιος καὶ πολὺ πρακτικὸς μας διδάσκαλος Ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ προετοιμάζεται πάντοτε μὲ τέτοιον τρόπο, σὰν νὰ πρόκειται αὐριο νὰ πεθάνει, καὶ ἔτσι πάλι πρέπει νὰ μεταχειρίζεται τὸ σῶμα του, σὰν νὰ πρόκειται νὰ ζήσει μαζί του πολλὰ χρόνια. Γιατὶ τὸ πρῶτο, λέγει, κόβει τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀκηδίας καὶ κάνει περισσότερο προσεκτικὸ τὸν μοναχὸ, ἐνῶ τὸ δεύτερο διατηρεῖ σῶο τὸ σῶμα καὶ συντηρεῖ τὴν ἐγκράτειά του πάντοτε ἴδια.

31. Γνώρισα τὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας καὶ εἶδα νὰ διώχνηται ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς δαίμονες, ἀλλὰ νὰ εἶναι μὲ ἀναίδεια παρῶν σὲ κάθε πώση αὐτῶν ποὺ τὸν διώχνουν, καὶ νὰ παρουσιάζει στὸν μοναχὸ τὸ μέγεθος τῶν ἀρετῶν του^{1α}.

43. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε καλὰ καὶ τίς διαφορὲς τῶν δαιμόνων, καὶ νὰ ἐπισημαίνουμε τὴν ὥρα τους. Καὶ θὰ γνωρίσουμε ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς (καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τὰ πράγματα), ποιοὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονες εἶναι σπάνιοι καὶ βαρύτεροι, καὶ ποιοὶ εἶναι συνεχεῖς καὶ ἐλαφροτέρους, καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ πηδοῦν μέσα μας ὅλοι μαζί καὶ παρασύρουν τὸν νοῦ σὲ βλασφημία. Καὶ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὰ γνωρίζουμε αὐτὰ, ὥστε, ὅταν ἀρχίσουν οἱ λογισμοὶ νὰ θέτουν σὲ ἐνέργεια τίς δικές τους ὕλες, νὰ τοὺς ἀπομακρύνουμε ἀμέσως ἀπὸ τὴ δική μας κατάσταση, νὰ ποῦμε κάτι σ' αὐτοὺς καὶ νὰ ἐπισημαίνουμε αὐτὸν ποὺ εἶναι παρῶν. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ ἡμεῖς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ προοδεύουμε εὐκόλα, καὶ ἐκείνους θὰ τοὺς κάνουμε νὰ ἀπομακρυνθοῦν λυπημένοι θαυμάζοντάς μας.

μδ'. Ὅτ' ἂν ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἀδυνατῶσιν οἱ δαίμονες, τότε μικρὸν ὑποχωρήσαντες ἐπιτηροῦσι, ποία τῶν ἀρετῶν ἐν τῷ μεταξὺ παρημέληται, κάκεινή αἰφνιδίως ἐπεισελθόντες, τὴν ἀθλίαν ψυχὴν διαρπάζουσιν.

5 μέ'. Οἱ πονηροὶ δαίμονες τοὺς πονηροτέρους αὐτῶν δαίμονας εἰς βοήθειαν ἐπισπῶνται, καὶ κατὰ τὰς διαθέσεις ἀλλήλους ἐναντιούμενοι, συμφωνοῦσιν ἐπ' ἀπωλείᾳ μόνον ψυχῆς.

μς'. Μὴ ταραπτέτω δὲ ἡμᾶς ὁ δαίμων ὁ συναρπάζων τὸν νοῦν πρὸς βλασφημίαν Θεοῦ καὶ πρὸς τὰς ἀπειρημένας φαντασίας ἐκεί-
10 νας, ἅς ἔγωγε οὐδὲ γραφῇ παραδοῦναι τετόλμηκα, μηδὲ τὴν προθυμίαν ἡμῶν ἐκκοπτέτω. Καρδιογνώστης γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ οἶδεν, ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ κόσμῳ ὄντες ποτὲ τοιαύτην μανίαν ἐμάνημεν. Σκοπὸς δὲ τούτῳ τῶν δαίμωνι, παῦσαι ἡμᾶς τῆς προσευχῆς, ἵνα μὴ
15 στῶμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, μηδὲ τὰς χεῖρας ἐκτεῖναι
τολμήσωμεν, καθ' οὗ τοιαῦτα διενεώθημεν.

μς'. Τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολον γίνεται ἢ λόγος τις προενεχθεὶς ἢ κίνησις τοῦ σώματος γενομένη, δι' οὗ ἐπαισθάνονται οἱ ἐχθροὶ πότερον, ἔνδον ἔχομεν τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν καὶ
20 ὠδίνομεν, ἢ ἀπορρίψαντες αὐτοὺς μερμινῶμεν περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Τοιγαροῦν μόνος ἐπίσταται ὁ ποιήσας ἡμᾶς Θεός, καὶ οὐ δεῖται συμβόλων αὐτὸς πρὸς τὸ γινώσκειν τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ κρυπτόμενα.

μη'. Τοῖς μὲν κοσμηκοῖς οἱ δαίμονες διὰ τῶν πραγμάτων μᾶλλον παλαίουσι, τοῖς δὲ μοναχοῖς ὡς ἐπιπλεῖστον διὰ τῶν λογι-
25 σμῶν πραγμάτων γὰρ διὰ τὴν ἐρημίαν ἐστέρηνται, καὶ ὅσον εὐκολώτερον τὸ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτάνειν τοῦ κατ' ἐνέργειαν, τοσοῦτον χαλεπώτερος καὶ ὁ κατὰ διάνοιαν πόλεμος τοῦ διὰ τῶν πραγμάτων συνισταμένου. Εὐκίνητον γὰρ τι πρᾶγμα ὁ νοῦς καὶ πρὸς τὰς ἀνόμους φαντασίας δυσκάθεκτον.

30 μθ'. Ἐργάζεσθαι μὲν διαπαντός καὶ ἀγρυπνεῖν καὶ νηστεύειν οὐ προστετάγμεθα, προσεύχεσθαι δὲ ἡμῖν ἀδιαλείπτως νενομοθέτηται· διότι ἐκεῖνα μὲν τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς θεραπεύ-

44. Ὄταν, πολεμώντας οἱ δαίμονες μὲ τοὺς μοναχοὺς, δὲν κατορθώνουν τίποτε, τότε, ἀφοῦ ὑποχωρήσουν γιὰ λίγο, παρατηροῦν ποιά ἀπὸ τὶς ἀρετὲς ἐν τῷ μεταξὺ εἶναι παραμελημένη, καὶ μπαίνοντας ξαφνικὰ σ' ἐκείνην, λεηλατοῦν τὴν ἄθλια ψυχὴ.

45. Οἱ πονηροὶ δαίμονες καλοῦν τοὺς πιὸ πονηροὺς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοὺς βοηθήσουν, καὶ μολονότι στίς διαθέσεις εἶναι ἀντίθετοι μεταξὺ τους, συμφωνοῦν μόνο στὴν καταστροφή τῆς ψυχῆς.

46. Νὰ μὴ σᾶς ταραξεί ὁμως ἐσᾶς ὁ δαίμονας πὺ πείθει τὸν νοῦ νὰ βλασφημήσει τὸν Θεὸ καὶ τὸν ὀδηγεῖ στίς ἀπαγορευμένες ἐκεῖνες φαντασιώσεις, τὶς ὁποῖες ἐγὼ οὔτε νὰ τὶς γράψω τόλμησα, οὔτε νὰ ἀποκόπτει τὴν προθυμία σας. Γιατὶ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδιᾶς μας, καὶ ξέρει ὅτι οὔτε ὅταν ἤμασταν στὸν κόσμον εἶχαμε κυριευτεῖ ἀπὸ τέτοια μανία. Σκοπὸς δέβια αὐτοῦ τοῦ δαίμονα εἶναι νὰ μᾶς σταματήσει ἀπὸ τὴν προσευχή, γιὰ νὰ μὴ σταθοῦμε μπροστὰ στὸν Κύριον καὶ Θεὸ μας οὔτε νὰ τολμήσουμε νὰ ὑψώσουμε τὰ χέρια μας σ' αὐτόν, ἐναντίον τοῦ ὁποῖου τὰ σκεφθήκαμε αὐτά.

47. Γνώρισμα τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἀποτελεῖ ἢ κάποιος λόγος πὺ προηγήθηκε, ἢ κάποια κίνηση τοῦ σώματος πὺ ἐγινε, μὲ τὰ ὁποῖα καταλαβαίνουν οἱ ἐχθροὶ μας ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει· ἂν δηλαδὴ ἔχουμε μέσα μας τοὺς λογισμοὺς τους καὶ τοὺς κυφοροῦμε, ἢ τοὺς ἀπορρίψαμε καὶ φροντίζουμε γιὰ τὴ σωτηρία μας. Μόνο ὁ Θεὸς λοιπὸν μᾶς γνωρίζει καλὰ καὶ δὲ χρειάζεται αὐτὸς σύμβολα γιὰ νὰ μάθει αὐτὰ πὺ κρύβονται στὴν καρδιά μας.

48. Τοὺς κοσμικοὺς οἱ δαίμονες τοὺς πολεμοῦν μὲ τὰ πράγματα συνήθως, ἐνῶ τοὺς μοναχοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τοὺς λογισμοὺς, ἐπειδὴ λόγῳ τῆς ἐρημίας στεροῦνται πραγμάτων, καὶ ὅσο πιὸ εὐκολο εἶναι τὸ νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς μὲ τὸ νοῦ του ἀπὸ ὅ,τι στὴν πράξη, τόσο πιὸ φοβερὸς εἶναι καὶ ὁ πόλεμος πὺ γίνεται στὸν νοῦ ἀπὸ τὸν πόλεμον πὺ γίνεται μὲ τὰ πράγματα. Γιατὶ ὁ νοῦς εἶναι κάτι τὸ εὐκίνητο καὶ δύσκολα συγκρατεῖται ἀπὸ τὶς παράνομες φαντασιώσεις.

49. Νὰ ἐργαζόμαστε καὶ νὰ ἀγρυπνοῦμε καὶ νὰ νηστεύουμε συνεχῶς δὲν ἔχουμε διαταχθεῖ, ἔχουμε ὁμως ἐντολὴ νὰ προσευχόμεστε συνεχῶς⁶. Γιατὶ ἐκεῖνα ὑπηρετοῦν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυ-

οντα, καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν εἰς τὴν ἐργασίαν προσδεῖται, ὅπερ δι' οἰκείαν ἀσθένειαν πρὸς τοὺς πόνους οὐκ ἐπαρκεῖ· ἡ δὲ προσευχὴ τὸν νοῦν ἐρρωμένον καὶ καθαρὸν πρὸς τὴν πάλην παρασκευάζει, πεφυκότεν προσεύχεσθαι, καὶ δίχα τούτου τοῦ σώματος 5 καὶ ὑπὲρ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων τοῖς δαίμοσι μάχεσθαι.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς ὕπνοις συμβαινόντων.

νδ'. Ὄταν ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις, τῷ ἐπιθυμητικῷ μέρει πολεμοῦντες οἱ δαίμονες, αὐτοὶ μὲν δεικνύωσιν, ἡμεῖς δὲ προστρέχωμεν, συντυχίας γνωρίμων καὶ συμπόσια συγγενῶν καὶ 10 χορούς γυναικῶν, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἡδονῶν ἀποτελεστικά, ἐν τούτῳ τῷ μέρει νοσοῦμεν καὶ τὸ πάθος ἰσχύει. Ὄταν δὲ πάλιν τὸ θυμικὸν ἐκταράσσωσιν, ὁδοὺς κρημνώδεις ὁδεύειν καταναγκάζοντες καὶ ἐνόπλους ἄνδρας ἐπάγοντες καὶ ἰοδόλα καὶ σαρκοδόρα θηρία, ἡμεῖς δὲ πρὸς μὲν τὰς ὁδοὺς ἐκδειματούμεθα, ὑπὸ δὲ 15 τῶν θηρίων καὶ τῶν ἀνδρῶν διωκόμενοι φεύγομεν, τοῦ θυμικοῦ μέρους ποιησώμεθα πρόνοιαν, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ἀγρυπνίαις ἐπικαλούμενοι, τοῖς προειρημένοις φαρμάκοις χρησώμεθα.

νε'. Αἱ ἀνείδωλοι ἐν τοῖς ὕπνοις τοῦ σώματος φυσικαὶ κινήσεις ὑγιαίνειν ποσῶς μηνύουσι τὴν ψυχὴν, πῆξις δὲ εἰδώλων, ἀρρωστίας γνώρισμα· καὶ τὰ μὲν ἀόριστα πρόσωπα τοῦ παλαιοῦ πάθους, τὰ δὲ ὠρισμένα τῆς παραντίκα πληγῆς σύμβολα νόμιζε.

νς'. Τὰ τῆς ἀπαθείας τεκμήρια, μεθ' ἡμέραν μὲν διὰ τῶν λογισμῶν, νύκτωρ δὲ διὰ τῶν ἐνυπνίων ἐπιγνωσώμεθα· καὶ τὴν μὲν ἀπάθειαν ὑγίειαν ἐροῦμεν εἶναι ψυχῆς, τροφήν δὲ τὴν γνῶσιν, 25 ἥτις μόνη συνάπτειν ἡμᾶς ταῖς ἀγίαις δυνάμεσιν εἴωθεν· εἴπερ ἡ τῶν ἀσωμάτων συνάφεια ἐκ τῆς ὁμοίας διαθέσεως γίνεσθαι πέφυκεν.

Περὶ τῆς καταστάσεως ἐγγιζούσης τῇ ἀπαθείᾳ.

νς'. Δύο τῆς ψυχῆς εἰρηνικαὶ καταστάσεις εἰσὶ, μία μὲν ἡ ἀπὸ 30 τῶν φυσικῶν σπερμάτων ἀναδιδομένη, ἑτέρα δὲ ἡ ἐξ ὑποχωρήσε-

χῆς, καὶ γιὰ νὰ γίνουν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὸ σῶμα μας, τὸ ὁποῖο λόγῳ τῆς ἀδυναμίας του δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ. Ἐνῶ ἡ προσευχὴ κάνει τὸν νοῦ δυνατὸ καὶ καθαρὸ γιὰ τὸν ἀγῶνα, γιὰτὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καμωμένος νὰ προσεύχεται καὶ χωρὶς αὐτὸ τὸ σῶμα νὰ πολεμᾷ μὲ τοὺς δαίμονες γιὰ ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

Γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὸν ὕπνο

54. Ὄταν μὲ τὶς φαντασίες ποὺ βλέπουμε στὸν ὕπνο, πολεμῶντας οἱ δαίμονες τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, μᾶς δείχνουν συναντήσεις γνωστῶν, γλέντια συγγενῶν, χοροὺς γυναικῶν, καὶ ὅσα ἄλλα τέτοια ποὺ προκαλοῦν ἡδονές, καὶ ἡμεῖς τρέχουμε πρὸς αὐτὰ, τότε νοσοῦμε ὡς πρὸς τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ πάθος ἰσχύει. Ὄταν πάλι ταράζουν τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἀναγκάζοντάς μας νὰ βαδίζουμε σὲ δροῖμους ἀπόκρουμους καὶ στρέφοντας ἐναντίον μας ὄπλισμένους ἄνδρες καὶ δηλητηριώδη καὶ σακροφάγα θηρία, καὶ ἡμεῖς τρομάζουμε βέβαια τοὺς δροῖμους, ἀλλὰ καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὰ θηρία καὶ τοὺς ἄνδρες φεύγουμε, ὡς φροντίζουμε τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς μας, καὶ ἐπικαλούμενοι σὲ ἀγρυπνίες τὸν Χριστό, ὡς χρησιμοποιοῦμε τὰ φάρμακα ποὺ προαναφέρθηκαν.

55. Οἱ χωρὶς εἰκόνες φυσικῆς κινήσεως τοῦ σώματος κατὰ τὴν ὥρα τοῦ ὕπνου, δὲν δείχνουν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ὑγιής, ἀλλὰ ὅτι εἶναι κατασκευάσμα εἰδώλων, γνώρισμα ἀρρώστιας. Καὶ τὰ ἀόριστα βέβαια πρόσωπα εἶναι γνώρισμα τοῦ παλιοῦ πάθους, ἐνῶ τὰ συγκεκριμένα νὰ τὰ θεωρεῖς γνωρίσματα πληγῆς ἐκείνης τῆς στιγμῆς.

56. Τὶς ἀποδείξεις τῆς ἀπάθειας τὴν ἡμέρα τὶς γνωρίζουμε ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, ἐνῶ τὴ νύχτα ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Καὶ ἡ ἀπάθεια λέμε ὅτι εἶναι ὑγεία τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ γνώση τροφῆς τῆς, ἡ ὁποία μόνη αὐτὴ συνήθως μᾶς συνδέει μὲ τὶς ἅγιες δυνάμεις, ἀφοῦ ἡ ἔνωση τῶν ἀσωμάτων ἀπὸ τὴ φύση τῆς γίνεται μόνο μὲ ὅμοια διάθεση.

Γιὰ τὴν κατάσταση ποὺ πλησιάζει τὴν ἀπάθεια.

57. Ὑπάρχουν δύο εἰρηνικῆς καταστάσεις τῆς ψυχῆς, μία ἐκείνη ποὺ ξεπροβάλλει ἀπὸ τὰ φυσικὰ σπέρματα, καὶ ἄλλη αὐτὴ ποὺ

ως τῶν δαιμόνων ἐπιγινομένη· καὶ τῇ μὲν προτέρα ἀκολουθεῖ ταπεινοφροσύνη μετὰ κατανύξεως, καὶ δάκρυον καὶ πόθος πρὸς τὸ Θεῖον ἄπειρος, καὶ σπουδὴ περὶ τὸ ἔργον ἀμέτρητος, τῇ δὲ δευτέρα κενοδοξία μετὰ ὑπερηφανίας, ἐν ἀναιρέσει τῶν λοιπῶν δαιμόνων τὸν μοναχὸν ὑποσύρουσα. Ὁ τοίνυν τηρῶν τὰ ὅρια τῆς προτέρας καταστάσεως, τὰς ἐπιδρομὰς τῶν δαιμόνων ὀξύτερον ἐπιγνώσεται.

νη'. Ὁ τῆς κενοδοξίας δαίμων ἀντίκειται τῷ δαίμονι τῆς πορνείας, καὶ τούτους ἅμα προσβαλεῖν ψυχὴ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἐστίν, εἴπερ ὁ μὲν τιμὰς ἐπαγγέλλεται, ὁ δὲ ἀτιμίας πρόξενος γίνεται. Ὅπότερος τοίνυν τούτων ἐὰν προσεγγίσας πιέξῃ σε, τοὺς τοῦ ἀντικειμένου δαίμονος πλάττε δῆθεν ἐν σεαυτῷ λογισμούς· κἂν δυνηθῆς, τὸ δὴ λεγόμενον, ἤλω τὸν ἦλον ἐκκρούειν, γίνωσκε σεαυτὸν πλησίον ὄντα τῶν ὄρων τῆς ἀπαθείας. Ἰσχυσε γὰρ σου ὁ νοῦς λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις, λογισμοὺς ἀφανίσαι δαιμόνων. Τὸ δὲ διὰ ταπεινοφροσύνης ἀπώσασθαι τὸν τῆς κενοδοξίας λογισμὸν ἢ διὰ σωφροσύνης τὸν τῆς πορνείας, βαθυτάτης ἂν εἴῃ τεκμήριον ἀπαθείας. Καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων ἀλλήλοις δαιμόνων πράττειν πειράθητι. Ἐμα γὰρ καὶ γνώση ποίω πάθει μᾶλλον πεποίωσαι. Πλὴν ὅση δύναμις αἶτει παρὰ Θεοῦ τῷ δευτέρῳ τρόπῳ τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι.

νθ'. Ὅσα προκόπει ψυχὴ, τοσούτῳ μείζονες αὐτὴν ἀνταγωνιστὰι διαδέχονται. Τοὺς γὰρ αὐτοὺς αἰεὶ δαίμονας αὐτῇ παραμένειν οὐ πείθομαι. Καὶ τοῦτο ἴσασι μάλιστα οἱ ὀξύτερον τοῖς πειρασμοῖς ἐπιβάλλοντες, καὶ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἀπάθειαν ἐκμοχλευομένην ὑπὸ τῶν διαδεξαμένων ὁρῶντες.

ξ'. Ἡ μὲν τελεία τῇ ψυχῇ ἀπάθεια μετὰ τὴν νίκην τὴν κατὰ πάντων τῶν ἀντικειμένων τῇ πρακτικῇ δαιμόνων ἐγγίνεται, ἢ δὲ ἀτελής ἀπάθεια ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τέως τοῦ παλαίοντος αὐτῇ λέγεται δαίμονος.

ξα'. Οὐκ ἂν προέλθοι ὁ νοῦς οὐδὲ ἀποδημήσει τὴν κακὴν ἐκείνην ἀποδημίαν καὶ ἐν τῇ χώρᾳ γένοιτο τῶν ἀσωμάτων, μὴ τὰ

συμβαίνει μετὰ τὴν ὑποχώρηση τῶν δαιμόνων. Καὶ τὴν πρώτη βέβαια ἀκολουθεῖ ταπεινοφροσύνη μαζί με κατάνυξη, καὶ δάκρυα καὶ ἄπειρος πόθος πρὸς τὸ Θεῖο, καὶ ζῆλος ἀμέτρητος γιὰ τὸ ἔργο, ἐνῶ τὴ δεύτερη τὴν ἀκολουθεῖ κενοδοξία μαζί με ὑπερηφάνεια, ἣ ὁποία παρασύρει τὸν μοναχὸ στὴν ἀπόρριψη τῶν ὑπόλοιπων δαιμόνων. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ φυλάγει τὰ ὅρια τῆς πρώτης κατάστασης, γνωρίζει πολὺ καλύτερα τὶς ἐπιδρομὲς τῶν δαιμόνων.

58. Ὁ δαίμονας τῆς κενοδοξίας εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν δαίμονα τῆς πορνείας, καὶ αὐτοὶ δὲν μποροῦν νὰ προσβάλουν μὰ ψυχὴ συγχρόνως, γιατί ὁ ἓνας ὑπόσχεται τιμές, ἐνῶ ὁ ἄλλος γίνεται πρόξενος ἀτιμιῶν. Ὅποιος λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο σὲ πλησιάζει καὶ σὲ πιέζει, προσποιήσου ὅτι δῆθεν πλάθεις μέσα σου τοὺς λογισμοὺς τοῦ ἀντίθετου δαίμονα. Καὶ ἂν μπορέσεις, ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται, νὰ χτυπᾷς τὸ καρφί με καρφί, νὰ ξέρεις ὅτι ὁ ἑαυτὸς σου βρίσκεται κοντὰ στὰ ὅρια τῆς ἀπάθειας. Γιατὶ κατόρθωσε ὁ νοῦς σου με ἀνθρώπινους λογισμοὺς νὰ ἐξαφανίσει τοὺς λογισμοὺς τῶν δαιμόνων. Ὅμως τὸ νὰ ἀπομακρύνεις με ταπεινοφροσύνη τὸν λογισμό τῆς κενοδοξίας, ἢ με σωφροσύνη τὸν λογισμό τῆς πορνείας, εἶναι ἀπόδειξη βαθύτατης ἀπάθειας. Καὶ αὐτὸ προσπάθησε νὰ τὸ κάνεις σὲ ὅλους τοὺς δαίμονες ποὺ εἶναι ἀντίθετοι μεταξύ τους. Γιατὶ συγχρόνως θὰ γνωρίσεις καὶ ἀπὸ ποιο πάθος ἔχεις προσβληθεῖ περισσότερο. Πλὴν ὅμως ὅσο μπορεῖς ζήτησε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ἀντιμετωπίζεις τοὺς ἐχθροὺς με τὸν δεύτερο τρόπο.

59. Ὅσο προοδεύει ἡ ψυχὴ, τόσο πιὸ μεγάλοι ἀντίπαλοι τὴν διαδέχονται. Γιατὶ δὲν πιστεύω ὅτι παραμένουν σ' αὐτὴν οἱ ἴδιοι δαίμονες. Καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν καλύτερα αὐτοὶ ποὺ ἐπιτίθενται πιὸ δυνατὰ στοὺς πειρασμοὺς, βλέποντας τὴν ἀπάθεια ποὺ ἔχουν νὰ ἐξαρθῶνεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ διαδέχονται τοὺς ἄλλους.

60. Ἡ τέλεια ἀπάθεια ἐπιτυγχάνεται στὴν ψυχὴ μετὰ τὴ νίκη ἐναντίον ὅλων τῶν δαιμόνων ποὺ εἶναι ἀντίθετοι στὴν πρακτικὴ, ἐνῶ ἡ ἀτελής ἀπάθεια χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ δαίμονα ποὺ τὴν πολεμᾷ τελευταῖος.

61. Δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ βγεῖ καὶ νὰ κάνει ἐκείνη τὴν κακὴ ἀποδημία καὶ νὰ μεταβεῖ στὴ χώρα τῶν ἀσωμάτων, ἂν δὲν διορθώσῃ

ἔνδον διορθωσάμενος. Ἡ γὰρ ταραχὴ τῶν οἰκείων, ἐπιστρέφειν αὐτὸν εἴωθε πρὸς τὰ ἀφ' ὧν ἐξελήλυθεν.

ξβ'. Τὸν νοῦν καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι τυφλὸν ἀπεργάζονται· αἱ μὲν, ἵνα μὴ βλέπη τὰς κακίας αἱ δέ, ἵνα μὴ πάλιν ἴδῃ
5 τὰς ἀρετάς.

Ῥήσεις μοναχῶν ἁγίων.

ζα'. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν προσοδουσάντων ὀρθῶς διερωτᾶν μοναχῶν, καὶ πρὸς αὐτὰς κατορθοῦσθαι. Πολλὰ γὰρ ἔστιν εὖρεῖν ὑπ' αὐτῶν ῥηθέντα τε καὶπραχθέντα καλῶς, ἐν οἷς
10 καὶ τοῦτό φησί τις αὐτῶν, τὴν ξηροτέραν καὶ μὴ ἀνώμαλον δίαιταν ἀγάπη συζευχθεῖσαν, θάπτειν εἰσάγειν τὸν μοναχὸν εἰς τὸν τῆς ἀπαθείας λιμένα. Ὁ δ' αὐτός, ταρασσόμενόν τινα νύκτωρ τῶν ἀδελφῶν, τῶν φασμάτων ἀπήλλαξεν, ἀσθενοῦσι μετὰ νηστείας ὑπηρετῆσαι προστάξας. Οὐδενὶ γὰρ οὕτως, ἐρωτηθεὶς ἔφη, ὡς
15 ἔλέω τὰ τοιαῦτα κατασβέννυται πάθη.

ζβ'. Τῷ δικαίῳ Ἀντωνίῳ προσῆλθέ τις τῶν τότε σοφῶν, καὶ Πῶς διακαρτερεῖς εἶπεν, ὦ πάτερ, τῆς ἐκ τῶν βιβλίων παραμυθίας ἐστερημένος

Ὁ δὲ φησι·

20 Τὸ ἐμὸν βιβλίον, φιλόσοφε, ἢ φύσις τῶν γεγονότων ἐστί, καὶ πάρεστιν ὅτε θούλομαι τοὺς λόγους ἀναγινώσκειν τοὺς τοῦ Θεοῦ.

ζγ'. Ἠρώτησέ με τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ὁ Αἰγύπτιος γέρον Μακάριος

25 Τί δήποτε μνησικακοῦντες μὲν τοῖς ἀνθρώποις, τὴν μνημονευτικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς ἀφανίζομεν, δαίμοσι δὲ μνησικακοῦντες, ἀβλαβεῖς διαμένομεν;

Κάμου πρὸς τὴν ἀπόκρισιν ἀπορήσαντος καὶ παρακαλοῦντος τὸν λόγον μαθεῖν,

30 Διότι, φησὶν ἐκεῖνος, τὸ μὲν πρότερον παρὰ φύσιν, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ φύσιν ἐστί τοῦ θυμοῦ.

τὰ ἐσωτερικά. Γιατὶ ἡ ἀναστάτωση τῶν δικῶν του, τὸν ἐπαναφέρει συνήθως πίσω σὲ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὅποια βγῆκε.

62. Τὸν νοῦ καὶ οἱ ἀρετὲς καὶ οἱ κακίες τὸν κάνουν τυφλό. Οἱ ἀρετὲς γιὰ νὰ μὴ βλέπει τὶς κακίες, καὶ οἱ κακίες γιὰ νὰ μὴ βλέπει τὶς ἀρετὲς.

Λόγια ἀγίων μοναχῶν

91. Εἶναι ἀπαραίτητο ὅμως νὰ ρωτᾶμε καὶ νὰ μαθαίνουμε τὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν ποὺ ἔζησαν σωστὰ καὶ νὰ συμμορφωνόμαστε πρὸς αὐτήν. Γιατὶ μπορούμε νὰ βροῦμε πολλὰ ποὺ εἰπώθηκαν καὶ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς ὀρθά, μεταξὺ τῶν ὁποίων κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς εἶπε κι αὐτό· ἡ πιὸ ξερὴ καὶ ὄχι ἀνώμαλη δίαιτα, συνδυασμένη μὲ τὴν ἀγάπη, εἰσάγει πολὺ γρήγορα τὸν μοναχὸ στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας. Ὁ ἴδιος ἐπίσης, κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ ταρασσόταν τὴ νύχτα, τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς φαντασιώσεις, προστάζοντάς τον νὰ ὑπηρετεῖ τοὺς ἀρρώστους καὶ νὰ νηστεύει. Γιατὶ τὰ πάθη αὐτά, εἶπε, ὅταν ρωτήθηκε, μὲ τίποτε δὲν σβήνουν τόσο πολὺ, ὅσο μὲ τὴν εὐσπλαγχνία.

92. Στὸν δίκαιο Ἀντώνιο πῆγε κάποιος ἀπὸ τοὺς τότε σοφοὺς καὶ εἶπε·

Πῶς ἀντέχεις, πάτερ, στερημένος ἀπὸ τὴν παρηγοριὰ τῶν βιβλίων;

Καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε·

Τὸ δικό μου βιβλίο, φιλόσοφε, εἶναι ἡ φύση τῶν γεγονότων, καὶ εἶναι παρόντα ὅταν θέλω νὰ διαβάσω τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.

93. Μὲ ρώτησε τὸ ἐκλεκτὸ σκεῦος, ὁ Αἰγύπτιος γέροντας Μακάριος·

Γιατί, ὅταν δείχνουμε μνησικακία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐξαφανίζουμε τὴ μνημονευτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ὅταν δείχνουμε μνησικακία πρὸς τοὺς δαίμονες μένουμε ἀβλαβεῖς;

Καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορούσα ἐγὼ νὰ δώσω ἀπάντηση καὶ τὸν παρακαλοῦσα νὰ μάθω τὸν λόγο, εἶπε ἐκεῖνος·

Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος θυμὸς εἶναι ἀφύσικος, ἐνῶ ὁ δεύτερος εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ φύση.

4δ. Παρέβαλον κατ' αὐτὴν τὴν σταθερὰν μεσημβρίαν τῷ ἁγίῳ πατρὶ Μακαρίῳ καὶ λίαν ὑπὸ τῆς δίψης φλεγόμενος, ἦτον ὑδῶρ πιεῖν. Ὁ δὲ φησιν

5 Ἀρκέσθητι τῇ σκιᾷ· πολλοὶ γὰρ νῦν ὁδοιποροῦντες ἢ πλέοντες καὶ ταύτης ἐστέρηνται.

Εἶτα λόγους μου πρὸς αὐτὸν περὶ ἐγκρατείας γυμνάζοντος,

6 Θάρσει, φησὶν, ὦ τέκνον, ἐν ὅλοις ἔτεσιν εἴκοσι οὔτε ἄρτου οὔτε ὑδατος οὔτε ὑπνου κόρον εἴληφα. Τὸν μὲν γὰρ ἄρτον μου ἦσθιον σταθμῶ, τὸ δὲ ὑδῶρ ἔπινον μέτρῳ, τοῖς τοίχοις δὲ ἐ-
10 μαντὸν παρακλίνων, μικρόν τι τοῦ ὑπνου μέρος ἀφήρπαζον.

7ε. Ἐμηνύθη τινὶ τῶν μοναχῶν θάνατος τοῦ πατρός, ὃ δὲ πρὸς τὸν ἀπαγγεῖλαντα,

8 Παῦσαι, φησὶ, βλασφημῶν· ὁ γὰρ ἐμὸς πατὴρ ἀθάνατός ἐστιν.

9ε. Ἐπύθετό τις τῶν ἀδελφῶν ἐνὸς τῶν γερόντων, εἰ κελεύοι
15 τῇ μητρὶ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς συμφαγεῖν αὐτὸν παραβαλόντα τῷ οἴκῳ· ὃ δὲ

10 Μετὰ γυναικός, εἶπεν, οὐ βρώσῃ.

11ε. Ἐκέκτητό τις τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγέλιον μόνον καὶ τοῦτο πωλήσας, ἔδωκεν εἰς τροφήν τοῖς πεινῶσιν, ἄξιον μνήμης ἐπι-
20 φθεγξάμενος ῥῆμα·

12 Αὐτὸν γὰρ, φησὶ, τὸν λόγον πεπώληκα, τὸν λέγοντά μοι· «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς».

13η. Ἔστι δὲ τις παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν νῆσος κατ' αὐτὸ τὸ βόρειον μέρος τῆς λίμνης κειμένη τῆς καλουμένης Μαρίας, προσ-
25 οικεῖ δὲ αὐτῇ μοναχὸς τῆς παρεμβολῆς τῶν Γνωστικῶν ὁ δοκιμώτατος, ὅστις ἀπεφήνατο·

14 Πάντα τὰ πραττόμενα ὑπὸ τῶν μοναχῶν, πράττεσθαι δι' αἰτίας πέντε, διὰ Θεόν, διὰ φύσιν, διὰ ἔθος, διὰ ἀνάγκην, διὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν.

30 Ὁ δ' αὐτὸς ἔλεγε πάλιν·

15 Μίαν μὲν εἶναι τῇ φύσει τὴν ἀρετὴν, εἰδοποιεῖσθαι δὲ αὐτὴν ἐν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς· Καὶ γὰρ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν ἀσχημάτιστον μὲν ἐστὶ, φησὶ, ταῖς δὲ δι' ὧν εἰσβάλλει θυρίσι συσχηματίζεσθαι πέφυκεν.

94. Πῆγα τὸ καταμεσήμερο στὸν ἅγιο πατέρα Μακάριο καὶ ἐπειδὴ καιγόμενον ἀπὸ τῆ δίψα πάρα πολύ, ζήτησα νὰ πιῶ νερό. Καὶ ἐκεῖνος μοῦ εἶπε·

Ἄρκεσου μὲ τὴ σκιά, γιατί πολλοὶ πού ὁδοιποροῦν αὐτὴ τὴ στιγμή ἢ ταξιδεύουν μὲ πλοῖο τὴ στεροῦνται καὶ αὐτήν.

Ἔπειτα κάνοντας συζήτηση μαζί του γιὰ τὴν ἐγκράτεια, εἶπε·

Ἔχε θάρρος, παιδί μου· εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια οὔτε τὸ ψωμί οὔτε τὸ νερὸ οὔτε τὸν ὕπνο χόρτασα. Γιατὶ τὸ ψωμί μου τὸ ἔτρωγα μὲ τὸ ζύγι, τὸ νερὸ τὸ ἔπινα μὲ μέτρο, καὶ γέροντας τὸν ἑαυτό μου στοὺς τοίχους ἔκλεβα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸν ὕπνο.

95. Ἀναγγέλθηκε σὲ κάποιον μοναχό ὁ θάνατος τοῦ πατέρα του, καὶ ἐκεῖνος εἶπε σ' αὐτὸν πού τοῦ τὸ ἀνήγγειλε·

Πάψε νὰ βλασφημεῖς· γιατί ὁ δικός μου πατέρας εἶναι ἀθάνατος.

96. Ρώτησε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς ἓνα γέροντα, ἂν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ φάει μαζί μὲ τὴ μητέρα καὶ τὶς ἀδελφές του πηγαίνοντας στὸ σπίτι, καὶ ἐκεῖνος εἶπε·

Μὲ γυναῖκα νὰ μὴ φᾶς.

97. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς εἶχε ἓνα Εὐαγγέλιο, καὶ πουλώντας το ἔδωσε τροφή σὲ ἐκείνους πού πεινοῦσαν, λέγοντας τὰ ἀξιομνημόνευτα λόγια·

Πούλησα τὸν ἴδιο τὸν λόγο πού μοῦ λέει· «Πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε τα στοὺς φτωχοὺς»³.

98. Ὑπάρχει κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια ἓνα νησί πού βρίσκεται στὸ βόρειο μέρος τῆς λίμνης πού λέγεται Μαρία, στὸ ὁποῖο κατοικεῖ κάποιος μοναχὸς ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν Γνωστικῶν ὁ πιὸ ἀξιόλογος, ὁ ὁποῖος ἔλεγε·

Ἄλλα ὅσα κάνουν οἱ μοναχοί, τὰ κάνουν γιὰ πέντε αἰτίες· γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἐξαιτίας τῆς φύσης, ἐξαιτίας τῆς συνήθειας, λόγῳ ἀνάγκης, καὶ γιὰ νὰ ἐργάζονται τὰ χέρια.

Ὁ ἴδιος ἐπίσης ἔλεγε·

Ἡ ἀρετὴ εἶναι μία στὴ φύση, ἀλλὰ διαφοροποιεῖται ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Γιατὶ καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου εἶναι βέβαια ἀσχημάτιστο, ἀλλὰ παίρνει τὸ σχῆμα τῶν παραθύρων ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπαίνει.

4θ. Ἄλλος δὲ πάλιν τῶν μοναχῶν

Διὰ τοῦτο περιαιρῶ τὰς ἡδονάς, εἶπεν, ἵνα τὰς τοῦ θυμοῦ
περικόψω προφάσεις. Οἶδα γὰρ αὐτὸν αἰεὶ μαχόμενον ὑπὲρ
τῶν ἡδονῶν, καὶ ἐκταράσσοντά μου τὸν νοῦν, καὶ τὴν γνῶσιν
5 ἀποδιώκοντα.

Ἔλεγε δέ τις τῶν γερόντων, ὅτι,

Ἡ ἀγάπη παραθήκας βρωμάτων ἢ χρημάτων τηρεῖν οὐκ ἐπί-
σταται.

Ὁ δ' αὐτός

10 Οὐκ οἶδα, φησὶν, εἰς τὸ αὐτὸ δις ὑπὸ δαυμόνων ἀπατηθεῖς.

ρ'. Πάντας μὲν ἐπ' ἴσης οὐ δυνατὸν τοὺς ἀδελφούς ἀγαπᾶν,
πᾶσι δὲ δυνατὸν ἀπαθῶς συντυγχάνειν, μνησικακίας ὄντα καὶ μί-
σους ἐλεύθερον. Τοὺς ἱερεῖς ἀγαπητέον μετὰ τὸν Κύριον, τοὺς διὰ
τῶν ἁγίων μυστηρίων καθαρίζοντας ἡμᾶς καὶ προσευχομένους
15 ὑπὲρ ἡμῶν, τοὺς δὲ γέροντας ἡμῶν τιμητέον ὡς τοὺς ἀγγέλους
αὐτοὶ γὰρ εἰσιν οἱ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἡμᾶς ἀλείφοντες, καὶ τὰ τῶν
ἀγρίων θηρίων δῆγματα θεραπεύοντες.

Ἄλλὰ νῦν μὲν μοι τοσαῦτα λελέχθω πρὸς σὲ περὶ πρακτικῆς,
ποθεινότατε ἀδελφὲ Ἀνατόλιε, ὅσα χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος
20 ἐν τῷ σπόρῳ περκαζούσης ἡμῶν τῆς σταφυλῆς ἐπιραγολογούμε-
νοι εὐρήκαμεν. Εἰ δὲ σταθερὸς ἡμῖν ἐπιλάμπει τῆς δικαιοσύνης ὁ
ἥλιος καὶ ὁ θότρος πέπειρος γένηται, τότε καὶ τὸν οἶνον πióμεθα
αὐτοῦ, τὸν «εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου», εὐχαῖς καὶ πρε-
σβείαις τοῦ δικαίου Γρηγορίου τοῦ φυτεύσαντός με, καὶ τῶν νῦν
25 ὁσίων Πατέρων τῶν ποτιζόντων με, καὶ δυνάμει τῆ τοῦ αὐξάνον-
τός με Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος,
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

99. " Άλλος πάλι ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς εἶπε·

Γι' αὐτὸ ἀπομακρύνω τὶς ἡδονές, γιὰ νὰ περικόψω τὶς προφάσεις τοῦ θυμοῦ. Γιατὶ γνωρίζω ὅτι αὐτὸς μάχεται γιὰ τὶς ἡδονές, μοῦ ταράζει τὸν νοῦ, καὶ διώχνει τὴ γνώση.

Κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς γέροντες ἔλεγε·

Ἡ ἀγάπη δὲν γνωρίζει νὰ διατηρεῖ ἀποθέματα τροφῶν ἢ χρημάτων.

Ἐὶς ἴδιος ἐπίσης ἔλεγε·

Δὲν γνωρίζω νὰ ἔχω ἀπατηθεῖ δυὸ φορές γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα ἀπὸ τοὺς δαίμονες.

100. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ ἀγαπᾶμε ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς ἐξίσου, εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ τοὺς συναντᾶμε ὅλους ἐλεύθεροι ἀπὸ μνησικακία καὶ μῖσος. Μετὰ τὸν Κύριο πρέπει νὰ ἀγαπᾶμε τοὺς ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ ἅγια μυστήρια μᾶς καθαρίζουν καὶ προσεύχονται γιὰ μᾶς, ἐνῶ τοὺς γέροντές μας πρέπει νὰ τοὺς τιμᾶμε ὡς ἀγγέλους, γιατί αὐτοὶ εἶναι πού μᾶς προετοιμάζουν γιὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ μᾶς θεραπεύουν ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν ἀγριῶν θηρίων.

Ἄλλὰ ἂς ἀρκεσθῶ τώρα σ' αὐτὰ πού σοῦ εἶπα γιὰ τὴν πρακτικὴ ζωὴ, περιπόθητε ἀδελφέ Ἀνατόλιε, ὅσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος βρῆκα νὰ ἔχει γίνει μελανωπὸς ὁ σπόρος τῶν ρογῶν πού μάζεψα ἀπὸ τὰ σταφύλια. Ἄν ὅμως λάμψει σ' ἐμᾶς σταθερὰ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ὠριμάσει τὸ τσαμπί, τότε θὰ πιοῦμε καὶ τὸ κρασί του, τὸ ὁποῖο «εὐφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου»⁴, μὲ τὶς προσευχὲς καὶ πρεσβεῖες τοῦ δικαίου Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος μὲ φύτεψε, καὶ τῶν τωρινῶν Πατέρων οἱ ὅποιοι μὲ ποτίζουν, καὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ αὐξάνει⁵, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

4. Ψαλμ. 103, 15.

5. Α' Κορ. 3, 6.

*ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΜΟΝΑΧΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΑ ΑΙΤΙΑ,
ΚΑΙ Η ΚΑΘ' ΗΣΥΧΙΑΝ ΤΟΥΤΩΝ ΠΑΡΑΘΕΣΙΣ*

α. Ἐν τῷ Ἱερεμιά εἴρηται τό, «καὶ σὺ μὴ λάβῃς σεαυτῷ γυναῖκα ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ὅτι τάδε λέγει Κύριος περὶ τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῶν γεννωμένων ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ· Ἐν θανάτῳ νοσερῶ ἀποθανοῦνται». Τοῦτο δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι κατὰ τὸν Ἀπόστολον,
5 «ὁ γαμήσας ἄνθρωπος μερμινᾶ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί, καὶ μεμέρισται· καὶ ἡ γαμήσασα γυνή μερμινᾶ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί». Καὶ δῆλον, ὡς οὐ μόνον περὶ τῶν κατὰ τὸν γαμικὸν θίον ἐσομένων υἱῶν καὶ θυγατέρων ἐν τῷ προφήτῃ εἴρηται τό, «ἐν θανάτῳ νοσερῶ ἀποθανοῦνται», ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐν καρδίᾳ αὐτῶν
10 γεννωμένων υἱῶν καὶ θυγατέρων, τουτέστι σαρκικῶν λογισμῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ὡς ἐν τῷ νοσερῶ καὶ ἀσθενεῖ καὶ ἐκλύτῳ φρονήματι τοῦ κόσμου τούτου ἀποθανοῦνται καὶ οὗτοι, καὶ οὐ τῆς ἐπουρανίου καὶ αἰωνίου ζωῆς τεύξονται. «Ὁ δὲ ἄγαμος», φησί, «μερμινᾶ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ» καὶ τοὺς ἀειθαλεῖς καὶ ἀθανάτους τῆς
15 οὐρανίου ζωῆς ποιήσει καρπούς

β. Τοιοῦτος ὁ μοναχός, καὶ οὕτω χρῆ εἶναι τὸν μοναχόν, ἀπεχόμενον ἀπὸ γυναικός, μὴ ποιοῦντα υἱὸν ἢ θυγατέρα ἐν τῷ τόπῳ τῶ προειρημένῳ· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Χριστοῦ στρατιῶτην ἄϋλον, ἀμέριμνον ὑπάρχειν, πάσης πραγματευτικῆς ἐννοίας τε καὶ πράξεως ἐκτός,
20 ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν· «οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς

1. Ἱερ. 16, 2-4.

2. Α' Κορ. 7, 33-34.

3. Ὅπ. π. 32.

ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΕΝΟΧΛΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΗΣΥΧΑΣΗ ΤΟΥΣ

1. Στὸν Ἱερεμία λέγεται τὸ ἑξῆς: «καὶ σὺ νὰ μὴ πάρεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου γυναῖκα στὸν τόπο αὐτόν, γιατί ὁ Κύριος λέγει τὰ ἑξῆς γιὰ τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες αὐτῶν ποὺ γεννιῶνται στὸν τόπο αὐτό· θὰ πεθάνουν ἀπὸ θανατηφόρα ἀσθένεια»¹. Τὰ λόγια αὐτὰ δείχνουν ὅτι, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, «ὁ παντρεμένος ἄνθρωπος φροντίζει γιὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, πῶς δηλαδή ν' ἀρέσει στὴ γυναῖκα του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του μοιράζεται. Καὶ ἡ παντρεμένη γυναῖκα φροντίζει γιὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, πῶς νὰ ἀρέσει στὸν ἄνδρα της»². Καὶ εἶναι φανερό, ὅτι δὲν ἀναφέρεται μόνο στους υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἕγγαμο βίο αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν προφήτη, ὅτι δηλαδή «θὰ πεθάνουν ἀπὸ θανατηφόρα ἀσθένεια», ἀλλὰ καὶ στους υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες ποὺ γεννιῶνται μέσα στὶς καρδιές τους, δηλαδή τοὺς σαρκικούς λογισμοὺς καὶ τὶς ἐπιθυμίες, ὅτι καὶ αὐτοὶ θὰ πεθάνουν ἕξαιτίας τοῦ νοσηροῦ καὶ ἀσθενικοῦ καὶ ἔκλυτου φρονήματος τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ δὲ θὰ κερδίσουν τὴν αἰώνια ζωὴ. Γιατὶ λέγει: «ὁ ἄγαμος φροντίζει γι' αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸν Κύριο, πῶς θὰ ἀρέσει στὸν Κύριο»³, καὶ παρὰ γιὰ τοὺς ἀειθαλεῖς καὶ ἀθάνατους καρποὺς τῆς οὐράνιας ζωῆς.

2. Τέτοιος εἶναι ὁ μοναχὸς καὶ ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι ὁ μοναχὸς, νὰ μένει μακριὰ ἀπὸ γυναῖκα καὶ νὰ μὴ κάνει γιὸ ἢ θυγατέρα στὸν προαναφερθέντα τόπο. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ νὰ εἶναι καὶ στρατιώτης ἄυλος, χωρὶς μέριμνες, καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε βιωτικὴ σκέψη καὶ πράξη, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «κανένας στρατιώτης δὲν ἐμπλέκεται στὶς βιωτικὲς ὑποθέσεις, γιὰ νὰ γίνῃ ἀρεστὸς σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐπι-

τοῦ βίου πραγματεΐαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ». Ἐν τούτοις ἴτω ὁ μοναχός, μάλιστα ὁ πᾶσαν ὕλην τοῦ κόσμου τούτου καταλιπὼν καὶ ἐπὶ τὰ ὠραῖα καὶ καλὰ τῆς ἡσυχίας ἀποτρέχων τρόπαια. Ὡς ὠραία γὰρ καὶ καλὴ τῆ ἡσυχία ἢ ἄσκησις, ὡς ὠραία ὄντως καὶ καλή!
5 Ἔστι γὰρ χρηστός ὁ ταύτης ζυγός, καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν· ἡδὺς ὁ βίος, ἢ προᾶξις τερπνῆ.

γ'. Βούλει τοιγαροῦν, ἀγαπητέ, τὸν μονήρη βίον ὡς ἔστιν ἀναλαβεῖν, καὶ ἐπὶ τὰ τῆς ἡσυχίας ἀποτρέχειν τρόπαια; Ἄφες ἐκεῖ τοῦ κόσμου τὰς φροντίδας, τὰς τε ἐπὶ τούτων ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας τουτέ-
10 στιν ἄϋλος ἔσο, ἀπαθής, πάσης ἐπιθυμίας ἐκτός, ἵνα, τῆς ἐκ τούτων περιστάσεως ἀλλότριος γενόμενος, δυνηθῆς ἡσυχάσαι καλῶς. Εἰ μὴ γὰρ τις τούτων ἑαυτὸν ὑπεξάρῃ, οὐκ ἂν δυνηθῆ ταύτην αὐτὴν κατορθῶσαι τὴν πολιτείαν. Τροφῶν βραχέων ἀντέχου καὶ εὐκαταφρονη-
των, μὴ πολλῶν καὶ εὐπερισπιάστων. Ἐὰν δὲ καὶ ὡς φιλοξενίας χάριν
15 περὶ τὰ πολυτελεῆ λογισμὸς γένηται, ἄφες τοῦτον ἐκεῖ, μὴ ὄλως προσθῆς αὐτῷ· ἐνεδρεύει γὰρ σε διὰ τούτου ὁ ὑπεναντίος, ἐνεδρεύει τοῦ ἀποστῆσαι τῆς ἡσυχίας. Ἐχεις τὸν Κύριον Ἰησοῦν μεμφόμενόν πως τὴν τὰ τοιαῦτα σπουδάζουσαν ψυχὴν Μάρθαν καὶ λέγοντα· Τί «περὶ
πολλὰ» εἶ, καὶ «θορυβάξῃ; Ἐνός ἐστι χρεία», τοῦ τὸν θεῖον, φησί,
20 λόγον ἀκούειν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀκημητὶ παντός τοῦ εὐρισκομένου. Διὸ καὶ εὐθύς ἐπιφέρει λέγων· «Μαρία» γὰρ «τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξέλεξαι, ἣτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς». Ἐχεις δὲ καὶ τῆς ἐν Σαρεφθοῖς χήρας τὸ ὑπόδειγμα, ἐν τίσιν αὐτὴ τὸν προφήτην ἐξένισε. Κἂν ἄρτον μόνον ἔχῃς, κἂν ὕδωρ, δύνασαι ἐν τούτοις τῆς φιλοξενίας ποι-
25 ῆσαι τὸν μισθόν· κἂν δὲ μὴ ταῦτα ἔχῃς, μόνον δὲ προθέσει ἀγαθῆ ὑποδέξῃ τὸν ξένον, καὶ λόγον εὐχρηστον αὐτῷ ἀποδῶς, ὡσαύτως δύνασαι τῆς φιλοξενίας πορίσαι τὸν μισθόν· ἀγαθὸν γὰρ εἴρηται λόγος ὑπὲρ δόμα.

δ'. Τοιαῦτα ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης σε δεῖ φρονεῖν. Ἄρα οὐκ ἂν μὴ
30 ἐπιθυμῆσαι πλοῦτον ἔχειν πρὸς διάδοσιν τῶν πενήτων. Ἔστι γὰρ καὶ αὐτὴ ἀπάτη τοῦ πονηροῦ, πρὸς κενοδοξίαν πολλάκις προσερχομένη

στράτευσε»⁴. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ βαδίζει ὁ μοναχός, καὶ κυρίως αὐτὸς ποὺ ἐγκατέλειψε κάθε ὑλικὸ πρᾶγμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ τρέχει πρὸς τὰ ὠραῖα καὶ καλὰ τρόπαια τῆς ἡσυχίας. Καὶ πράγματι, πόσο ὠραία καὶ καλὴ εἶναι ἡ ἄσκησις μὲ τὴν ἡσυχία, πόσο ἀλήθεια ὠραία καὶ καλὴ! Γιατὶ ὁ ζυγὸς τῆς εἶναι ἀγαθὸς καὶ τὸ φορτίο τῆς ἕλαφρό⁵. Εἶναι γλυκὸς ὁ βίος καὶ ἡ πράξις εὐχάριστη.

3. Θέλεις λοιπὸν, ἀγαπητέ, νὰ δεχθεῖς τὸν μοναχικὸ βίον ὅπως εἶναι καὶ νὰ τρέξεις πρὸς τὰ τρόπαια τῆς ἡσυχίας; Ἄφησε ἐκεῖ τις φροντίδες τοῦ κόσμου, καὶ τις ἀρχὲς καὶ ἐξουσίαι ποὺ εἶναι ταγμένες σ' αὐτές. Γίνε δηλαδὴ αἴμιλος, ἀπαθὴς (χωρὶς πάθη), μακριὰ ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία, ὥστε, ἀφοῦ ἀποξενωθεῖς ἀπὸ τις φροντίδες γι' αὐτά, νὰ μπορέσεις νὰ ἡσυχάσεις καλὰ. Γιατί, ἂν κάποιος δὲν ἀπομακρύνει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ αὐτά, δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἐφαρμόσει αὐτὴ τὴν πολιτεία. Νὰ ἐπιμένεις σὲ τροφὲς λίγες καὶ περιφρονημένες, καὶ ὄχι πολλές καὶ ἐλκυστικὲς. Ἄκόμα καὶ ἂν, λόγῳ φιλοξενίας, ὁ λογισμὸς σου πάει σὲ φαγητὰ πολυτελῆ, ἄφησέ τον ἐκεῖ, μὴ ἐνδώσεις καθόλου σ' αὐτόν, γιατί μέσω αὐτοῦ σοῦ στήνει ἐνέδρα ὁ ἐχθρὸς, ἐνεδρεύει γιὰ νὰ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἡσυχία. Ἐχεις τὸν Κύριον Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος κατηγορεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν Μάρθα, δηλαδὴ τὴν ψυχὴν, ἢ ὁποῖα φρόντιζε γι' αὐτά, καὶ λέγει· Γιατὶ ἀσχολεῖσαι «μὲ πολλὰ καὶ ἀνησυχεῖς; Ἐνα μόνον χρειάζεται», νὰ ἀκοῦς τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτό, ὅ,τιδήποτε βρῖσκεται πρόχειρο. Γι' αὐτὸ καὶ ἀμέσως προσθέτει· «ἡ Μαρία διάλεξε τὴν ἀγαθὴν μερίδα, ἢ ὁποῖα δὲ θὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτὴν»⁶. Ἐχεις ὅμως καὶ τὸ παράδειγμα τῆς χήρας στὰ Σαρεπτά, μὲ τί φιλοξένησε αὐτὴ τὸν προφήτη⁷. Κι' ἂν ἀκόμα ἔχεις μόνον ψωμί, κι' ἂν ἔχεις μόνον νερό, μπορεῖς μ' αὐτὰ νὰ κερδίσεις τὸν μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Καὶ ἂν δὲν ἔχεις οὔτε αὐτά, ἂν ὑποδεχθεῖς τὸν ξένο μὲ ἀγαθὴ πρόθεσις καὶ τοῦ μιλήσεις μὲ λόγια ὠφέλιμα, μπορεῖς καὶ ἔτσι νὰ κερδίσεις τὸν μισθό. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ, ὅτι ὁ λόγος εἶναι καλῦτερος ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο δίνουμε⁸.

4. Τέτοια πρέπει νὰ φρονεῖς γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη. Ἄρα λοιπὸν μὴν ἐπιθυμήσεις νὰ ἀποκτήσεις πλοῦτον γιὰ νὰ τὸν μοιράσεις στοὺς φτωχοὺς. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπάτη τοῦ Διαβόλου, ἢ ὁποῖα πολλές

7. Γ' Βασ. 17, 8ε.

8. Σοφ. Σειρ. 18, 17.

καὶ εἰς πολυπραγμοσύνης αἰτίας ἐκβάλλουσα τὸν νοῦν. Ἔχεις ἐν τῷ
 Εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μαρτυρουμένην χήραν, διὰ δύο
 μόνων λεπτῶν τὴν τῶν πλουσίων ὑπερβεβηκυῖαν προαίρεσίν τε καὶ
 δύναμιν. «Ἐκεῖνοι μὲν», γὰρ φησιν, «ἐκ τοῦ περισσεύματος ἔβαλον ἐν
 5 τῷ γαζοφυλακίῳ, αὕτη δὲ ἅπασαν ἑαυτῆς τὴν ὑπαρξίν».

Περὶ δὲ ἱματίων μὴ ἐπιθυμήσης περισσὰ ἔχειν ἱμάτια, τὰ ἀρ-
 κοῦντα τῇ ἀνάγκῃ τοῦ σώματος προνοοῦ. Ἐπίρριψον μᾶλλον ἐπὶ
 Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτὸς σου προνοήσει. Αὐτῷ γάρ, φησί,
 μέλει περὶ ἡμῶν Ἐὰν δέη τροφῶν ἢ ἱματίων, μὴ αἰσχυνθῆς τὰ παρ'
 10 ἑτέρων σοι προσφερόμενα λαβεῖν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὑπερηφανίας
 εἶδος. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τούτοις περισσεύῃς, δίδου τῷ ὑστερου-
 μένῳ. Οὕτως ὁ Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας οἰκονομεῖσθαι βούλεται.
 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς Κορινθίους γράφων, περὶ τῶν
 ὑστερουμένων ἔλεγε· «τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα,
 15 ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως
 γένηται ἰσότης, καθὰ γέγραπται· Ὁ τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασε, καὶ ὁ τὸ
 ὀλίγον οὐκ ἠλαττόνησεν». Ἐχων τοίνυν τοῦ ἐνεστῶτος καιροῦ τὰ δέ-
 οντα, εἰς τὸν μέλλοντα μὴ μεριμνήσης καιρόν· οἶον, ἡμέρας μιᾶς ἢ
 ἑβδομάδος ἢ ἐνιαυτοῦ ἢ μηνῶν. Ἐνεστηκότος γὰρ τοῦ τῆς αὔριον
 20 καιροῦ, αὐτὸς ὁ καιρὸς ἐπιχορηγήσει τὰ δέοντα, ζητοῦντός σου μάλι-
 στα τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ·
 «ζητεῖτε» γάρ, φησὶν ὁ Κύριος, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δι-
 καιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

ε'. Μὴ κτήση παῖδα, μήποτε σοι ὁ ὑπεναντίος διὰ τούτου κινήσῃ
 25 σκάνδαλόν τι, καὶ ἐκθορυβήσῃ σου τὸ φρόνημα τῶν πολυτελεστάτων
 τροφῶν φροντίζειν. Οὐ γὰρ δυνήσῃ μόνος ἔτι σεαυτοῦ φροντίζειν
 κἂν ὡς πρὸς σωματικὴν ἀνάπαυσιν ἐπέλθῃ ὁ λογισμὸς, ἀλλὰ τὸ
 κρεῖττον ἐννόει λέγω δὴ τὴν πνευματικὴν ἀνάπαυσιν κρεῖττων γάρ
 ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἢ πνευματικὴ ἀνάπαυσις τῆς σωματικῆς. Κἂν ὠφε-

9. Μάρκ. 12, 44.

11. Α' Πέτρ. 5, 7.

10. Ψαλμ. 54, 23.

12. Β' Κορ. 8, 14-15. Ἐξ. 16, 18.

φορὲς ὀφείλεται σὲ κενοδοξία καὶ βάζει τὸν νοῦ σὲ ἀφορμὲς γιὰ πολ-
λὲς ἐνασχολήσεις. Ἐχεις στὸ Εὐαγγέλιο τὴ βεβαίωση ἀπὸ τὸν Κύριο
Ἰησοῦ, ὅτι ἡ χήρα μὲ δύο μόνο λεπτὰ ξεπέρασε τὴν προαίρεση καὶ
τὴν δύναμη τῶν πλουσίων. Γιατὶ λέγει, «ἐκεῖνοι ἔρριξαν στὸ θησαυ-
ροφυλάκιο ἀπὸ τὸ περίσσευμά τους, ἐνῶ αὐτὴ ἔρριξε ὅλη τὴν περιου-
σία της».

Καὶ γιὰ τὰ ροῦχα, νὰ μὴ ἐπιθυμήσεις νὰ ἔχεις περιττά, ἀλλὰ νὰ
προνοεῖς νὰ ἔχεις αὐτὰ ποὺ ἀρκοῦν γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος. Ἡ
καλύτερα ἀνάθεσε τὴ φροντίδα σου στὸν Κύριο, κι' αὐτὸς θὰ φροντί-
σει γιὰ σένα¹⁰. Γιατὶ αὐτός, λέγει, ἐνδιαφέρεται γιὰ μᾶς¹¹. Ἄν χρειάζε-
σαι τροφὲς ἢ ροῦχα, νὰ μὴ ντραπεῖς νὰ τὰ πάρεις ὅταν σοῦ προσφέ-
ρονται ἀπὸ ἄλλους. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι μιὰ μορφή ὑπερηφάνειας. Ἄν
πάλι κι' ἐσύ ἔχεις περίσσευμα σ' αὐτὰ, δίνε σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὰ στε-
ρεῖται. Ἔτσι θέλει ὁ Θεὸς νὰ τακτοποιοῦνται τὰ δικά του παιδιά. Γι'
αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος γράφοντας στοὺς Κορινθίους γιὰ ἐκείνους
ποὺ εἶχαν στερήσεις ἔλεγε· «τὸ δικό σας περίσσευμα νὰ διατεθεῖ γιὰ
τὸ ὑστέρημα ἐκείνων, ὥστε καὶ τὸ περίσσευμα ἐκείνων νὰ διατεθεῖ
γιὰ τὸ δικό σας ὑστέρημα, γιὰ νὰ ὑπάρξει ἰσότητα, ὅπως εἶναι γραμ-
μένο· ἐκεῖνος ποὺ μάζεψε πολὺ δὲν εἶχε πλεόνασμα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ
μάζεψε λίγο, δὲν εἶχε ὑστέρημα»¹². Ἐχοντας λοιπὸν αὐτὰ ποὺ εἶναι
ἀπαραίτητα πρὸς τὸ παρόν, νὰ μὴ φροντίζεις γιὰ τὸ μέλλον, ὅπως
γιὰ μιὰ μέρα ἢ ἑβδομάδα ἢ χρόνο ἢ μῆνες. Γιατὶ ὅταν ἔρθει ἡ αὐ-
ριανὴ μέρα, ἡ ἴδια θὰ σοῦ χορηγήσει αὐτὰ ποὺ χρειάζονται, ὅταν
μάλιστα ζητᾶς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θε-
οῦ. Γιατὶ ὁ Κύριος λέγει· «ζητεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαι-
οσύνη του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ὡς ἐπιπρόσθετα»¹³.

5. Νὰ μὴ ἀποκτήσεις παιδί, γιὰ νὰ μὴ σοῦ δημιουργήσει ποτὲ ὁ
διάβολος κάποιο σκάνδαλο ἐξαιτίας αὐτοῦ, καὶ θορυθήσει τὸν νοῦ
σου μὲ τὸ νὰ φροντίζεις γιὰ καλύτερες τροφές. Γιατὶ δὲν θὰ μπορεῖς
πιά νὰ φροντίζεις μόνος γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου· καὶ ἂν ὁ λογισμὸς σὲ
προσβάλλει γιὰ σωματικὴ σου ἀνάπαυση, νὰ σκέφτεσαι τὸ ἀνώτερο·
ἐννοῶ τὴν πνευματικὴ ἀνάπαυση· γιατί ἡ πνευματικὴ ἀνάπαυση
εἶναι πραγματικὰ ἀνώτερη ἀπὸ τὴ σωματικὴ. Κι ἂν ἀκόμα προσβά-

13. Ματθ. 6, 33.

λείας τοῦ παιδὸς χάριν προσβάλλη τῇ γνώμῃ, μὴ πεισθῆς αὐτῶ· οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο ἡμέτερον ἔργον· ἑτέρων ἐστὶ τῶν ἐν κοινοδίῳ ἁγίων πατέρων. Σεαυτοῦ μόνου τῆς ὠφελείας φρόντιζε καὶ τὸν τῆς ἡσυχίας περιποιουῦ τρόπον. Μὴ ἀγαπήσης οἰκῆσαι μετὰ ἀνθρώπων ὑλικῶν 5 καὶ ἐμπεριστάτων· ἢ μόνος οἶκει, ἢ μετὰ ἀδελφῶν τῶν αὐτῶν καὶ ὁμοφρόνων σου. Ὁ γὰρ μετὰ ἀνθρώπων ὑλικῶν καὶ ἐμπεριστάτων οἰκῶν, πάντως κοινωνήσει καὶ αὐτὸς τῇ τούτων περιστάσει καὶ δουλεύσει ἀνθρωπίναις ἐπιταγαῖς, λαλιαῖς τε ματαίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν δεινοῖς, ὀργῇ, λύπῃ, μανίᾳ τῶν ὑλῶν, φόβῳ, τῷ σκανδάλῳ. Γονικαῖς 10 μερίμναις ἢ συγγενικαῖς φιλίαις μὴ συναπαχθῆς· ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς τούτους αὐτοὺς συνεχεῖς συντυχίας παραιτοῦ, μήποτε σε ἀποσυλήσωσι τῆς ἐν τῷ κελλίῳ ἡσυχίας, καὶ περὶ τὰς ἑαυτῶν περιστάσεις ἀγάγῳσιν. «Ἄφες», φησὶν ὁ Κύριος, «τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς· σὺ δὲ δεῦρο ἀκολούθει μοι». Ἐὰν δὲ καὶ τὸ κελλίον ἐν ᾧ 15 καθέξῃ εὐπερίστατον ἦ, φεῦγε, καὶ αὐτοῦ μὴ φείσῃ, μὴ ἐκλυθῆς εἰς ἀγάπην αὐτοῦ· πάντα ποιεῖ, πάντα πράττει, πῶς δυνηθῆς ἡσυχάσαι καὶ σχολάσαι, καὶ σπούδασαι γενέσθαι ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ θελήμασι, καὶ ἐν τῇ πάλῃ τῶν ἀοράτων.

ζ. Εἰ μὴ δύνασαι ῥαδίως ἡσυχάσαι ἐν τοῖς σοῖς μέρεσι, δός σου 20 ἐπὶ ξενιτείαν τὴν πρόθεσιν, καὶ ἐπὶ ταύτην αὐτὴν κατάσπευδέ σου τὸν λογισμόν. Γενοῦ καθάπερ τις πραγματευτῆς ἄριστος, τὰ πάντα πρὸς ἡσυχίαν δοκιμάζων, καὶ τὰ πρὸς ταύτην ἡσυχὰ καὶ χρῆσιμα διὰ πάντων κατέχων. Πλὴν λέγω σοι, ξενιτείαν ἀγάπα· ἀπαλλάττει γὰρ σε τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν χώραν περιστάσεων, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἡσυχίαν 25 ὠφελείας μόνον ἀπολαύειν ποιεῖ. Τὰς ἐν πόλει διατριβὰς φεῦγε, καὶ τὰς ἐν ἐρημίᾳ καρτέρησον. «Ἴδου» γὰρ, φησὶν ὁ ἅγιος, «ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ἠὺλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ». Εἰ δυνατόν, τὸ καθόλου εἰς πόλιν μὴ ἀπαντήσης· οὐδὲν γὰρ εὐχρηστον, οὐδὲν χρήσιμον, οὐδὲν ὠφέλιμον τῇ πολιτείᾳ σου ἐκεῖ θεάσῃ. «Εἶδον», φησὶ πάλιν ὁ ἅγιος,

14. Ματθ. 8, 22.

15. Ψαλμ. 54, 8.

λει τὸν νοῦ σου τάχα γιὰ τὴν ὠφέλεια τοῦ παιδιοῦ, νὰ μὴ πιστέψεις σ' αὐτόν· γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργο δικό μας· εἶναι ἔργο ἄλλων, τῶν ἁγίων πατέρων τοῦ κοινοβίου. Μόνο γιὰ τὴ δική σου ὠφέλεια νὰ φροντίζεις, καὶ νὰ ἐνδιαφέρεσαι γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἡσυχίας. Νὰ μὴ ποθήσεις νὰ κατοικήσεις μὲ ἀνθρώπους ὑλόφρονες καὶ μπλεγμένους σὲ μέριμνες. Νὰ κατοικεῖς μόνος, ἢ μὲ ἀδελφούς οἱ ὁποῖοι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν ὕλη καὶ εἶναι ὁμόρφονές σου. Γιατί αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ μὲ ἀνθρώπους ὑλόφρονες καὶ γεμάτους φροντίδες, ὅπως ὅποτε θὰ μοιραστεῖ κι' αὐτὸς τὰ προβλήματα τους καὶ θὰ γίνῃ δοῦλος ἀνθρώπων ἐντολῶν, μάταιων συζητήσεων, καὶ ὅλων τῶν ἄλλων κακῶν, τῆς ὀργῆς, τῆς λύπης, τῆς μανίας γιὰ τὰ ὑλικά πράγματα, τοῦ φόβου, τοῦ σκανδάλου. Νὰ μὴ παρασυρθεῖς σὲ γονικὲς φροντίδες ἢ φιλίες συγγενῶν. Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ μ' αὐτοὺς ἀποφευγε τίς συχνὲς συναντήσεις, μήπως κάποτε σὲ παρασύρουν ἀπὸ τὴν ἡσυχία τοῦ κελλιοῦ καὶ σὲ ὀδηγήσουν στὶς δικές τους μέριμνες. Γιατί λέγει ὁ Κύριος· «ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς νεκρούς τους, καὶ ἐσὺ ἔλα καὶ ἀκολούθηθα με»¹⁴. Ἄν πάλι καὶ τὸ κελλὶ σὲ ὁποῖο κάθεσαι ἔχει προβλήματα, φύγε καὶ μὴ λυπηθεῖς γι' αὐτὸ, μὴν ὑποκύψεις ἀπὸ ἀγάπη σ' αὐτὸ. Ὅλα νὰ τὰ κάνεις, ὅλα νὰ τὰ πράττεις μὲ γνώμονα πῶς θὰ μπορέσεις νὰ ἡσυχάσεις καὶ ν' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τίς κοσμικὲς μέριμνες, καὶ νὰ ἐπιδιώξεις μὲ ζῆλο νὰ ἀσχοληθεῖς μὲ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν πάλη τῶν ἀόρατων ἐχθρῶν.

6. Ἄν δὲν μπορεῖς εὐκόλα νὰ ἡσυχάσεις στὰ δικά σου μέρη, ἱκανοποίησε τὴν ἐπιθυμία σου μὲ τὴν ξενιτεία, καὶ σπεῦσε νὰ πραγματοποιήσεις γρήγορα τὴ σκέψη σου γι' αὐτήν. Γίνε ὅμως ὅπως ἓνας ἄριστος πραγματευτής, δοκιμάζοντας τὰ πάντα γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ κρατώντας ὅσα εἶναι ἡσυχὰ καὶ χρήσιμα γι' αὐτήν. Ὅμως, σοῦ ἐπαναλαμβάνω, ἀγάπα τὴν ξενιτεία, γιατί σὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς δικῆς σου χώρας καὶ σοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ ἀπολαύσεις μόνο τίς ὠφέλειες τῆς ἡσυχίας. Νὰ ἀποφεύγεις τὴ διαμονή σου στὶς πόλεις καὶ νὰ ὑπομένεις τὴ διαμονή στὴν ἐρημία. Γιατί ὁ ἅγιος λέγει· «Νά, ἔφυγα μακριὰ καὶ κατοίκησα στὴν ἐρημο»¹⁵. Ἄν εἶναι δυνατόν, μὴ πατήσεις ποτὲ σὲ πόλη, γιατί ἐκεῖ δὲ θὰ δεῖς τίποτε τὸ εὐκόλο σὲ χρήση, τίποτε χρήσιμο, τίποτε ὠφέλιμο στὴν πολιτεία σου.

«ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει». Τοὺς οὖν ἰδίους καὶ ἀπερισπάστους δίωκε τόπους, μὴ δειλιάσης εἶχον αὐτῶν. Ἐὰν δὲ καὶ δαιμόνων φαντασίας ἐκεῖ θεάσῃ, μὴ πτοηθῆς μηδὲ ἀποφύγῃς τὸ στάδιον τῆς ἡμετέρας ὠφελείας ἀφόβως ὑπόμεινον, καὶ ὄψει τοῦ Θεοῦ τὰ μεγα-
 5 λεία, τὴν ἀντίληψιν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐπὶ σωτηρία πληροφορίαν. «Προσεδεχόμενην» γάρ, φησὶν ὁ μακάριος ἀνὴρ, «τὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταγίδος». Μὴ σου νικήσῃ ῥέμβους ἐπιθυμία τὴν προαίρεσιν «ῥεμβασμός» γάρ «μετὰ ἐπιθυμίας μεταλλεύει νοῦν ἄκακον». Πολλοὶ διὰ τοῦτο πειρασμοί. Φοβοῦ τὸ
 10 πταῖσμα, καὶ ἐν τῷ κελλίῳ σου ἐδραῖος ἔσο.

ζ. Ἐὰν φίλους ἔχῃς, φεῦγε τούτων τὰς συνεχεῖς συντυχίας· διὰ μακροῦ γὰρ αὐτοῖς συντυγχάνων εὐχρηστος ἔσῃ. Ἐὰν δὲ καὶ κατανόησῃς διὰ τούτων αὐτῶν βλάβην σοι γινομένην, μηδὲ ὄλως ἐγ-
 γίσης. Φίλους γὰρ ἔχειν σε χρὴ τοὺς ὠφελίμους καὶ συμβαλλομένους
 15 σου τῇ πολιτείᾳ. Φεῦγε καὶ τῶν πονηρῶν ἀνδρῶν καὶ μαχίμων τὰς συντυχίας· μηδενὶ τούτων συνοικήσῃς· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰς φάυλας αὐτῶν προθέσεις παραιτοῦ· οὔτε γὰρ Θεῷ προσοικειῶνται, οὔτε μὴν παραμένουσιν. Ἄνδρες εἰρηνικοὶ ἔστωσαν φίλοι σοι, ἀδελφοὶ πνευματικοί, πατέρες ἅγιοι. Τούτους γὰρ οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἀπεκάλει
 20 λέγων· «μῆτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου καὶ πατέρες οὗτοί εἰσιν, οἱ ποι- οῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Μετὰ περι- σπασμένων μὴ συναυλίζου, μηδὲ συμπορευθῆς εἰς συμπόσιον μετ' αὐτῶν, μήποτε σε περὶ τὰς ἐαυτῶν ἀπάτας ἐλκύσωσι καὶ τῆς κατὰ τὴν ἡσυχίαν ἐπιστήμης ἀπαγάγωσιν· ἔστι γὰρ τὸ πάθος τοῦτο ἐν αὐτοῖς
 25 μὴ ἐκκλίνης τὸ οὖς σου εἰς τοὺς λόγους αὐτῶν, καὶ ἐννοίας καρδίας αὐτῶν μὴ παραδέξῃ. Εἰσὶ γὰρ ὄντως ἐπιζήμιοι. Ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς ἔστω σοι ὁ πόθος, καὶ ὁ πόνος τῆς καρδίας σου εἰς ζῆλον πένθους αὐτῶν. «Οἱ ὀφθαλμοί μου» γὰρ «ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγ- καθῆσθαι αὐτούς μετ' ἐμοῦ». Ἐὰν δέ τις καὶ τῶν κατὰ τὴν ἀγάπην

16. Ψαλμ. 54, 10.

18. Ψαλμ. 54, 9.

17. Ἐξ. 14, 13.

19. Σοφ. Σολ. 4, 12.

Γιατί λέγει πάλι ὁ ἅγιος, «εἶδα παρανομία καὶ διαπληκτισμοὺς στήν πόλη»¹⁶. Νὰ ἐπιδιώξεις λοιπὸν τοὺς ἀπόμερους καὶ χωρὶς προβλήματα τόπους, καὶ μὴ διστάσεις νὰ κατοικήσεις σ' αὐτούς. Καὶ ἂν δεῖς ἐκεῖ φαντάσματα δαιμόνων, μὴ φοβηθεῖς οὔτε ν' ἀποφύγεις τὸ στάδιο τῆς σωτηρίας μας. Δεῖξε ἄφοβα ὑπομονὴ καὶ θὰ δεῖς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, τὴ βοήθεια, τὴν κηδεμονία, ὅλη τὴν ἄλλη βεβαιότητα γιὰ σωτηρία¹⁷. Γιατί λέγει ὁ ἅγιος ἄνδρας, «περίμενα ἐκεῖνον ποὺ θὰ μὲ σώσει ἀπὸ τὴν ὀλιγοπιστία καὶ τὴν καταιγίδα»¹⁸. Νὰ μὴ νικῆσει ἡ ἐπιθυμία τοῦ ρεμβασμοῦ (τῆς περιπλάνησης) τὴν πρόθεσή σου. Γιατί λέγει, «ἡ ἐπιθυμία τοῦ ρεμβασμοῦ βλάπτει τὸν ἄκακο νοῦ»¹⁹. Γι' αὐτὸ ὑπάρχουν πολλοὶ πειρασμοί. Νὰ φοβᾶσαι τὸ πταῖσμα καὶ νὰ μένεις μόνιμα στὸ κελλί σου.

7. Ἄν ἔχεις φίλους, νὰ ἀποφεύγεις τὶς συχνές συναντήσεις τους. Γιατί, συναντώντας τους ὕστερα ἀπὸ μακρὸ διάστημα, θὰ τοὺς εἶσαι χρήσιμος. Ἄν μάλιστα καταλάβεις ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς σοῦ προξενεῖται ζημιὰ, νὰ μὴ τοὺς πλησιάσεις καθόλου. Γιατί πρέπει νὰ ἔχεις φίλους ἐκείνους ποὺ σοῦ εἶναι ὠφέλιμοι καὶ σὲ βοηθοῦν στὴ ζωὴ σου αὐτή. Ἄποφευγε καὶ τὶς συναντήσεις ἀνθρώπων ποὺ εἶναι πονηροὶ καὶ ἐριστικοί. Μὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴ συγκατοικήσεις, ἀλλὰ νὰ μένεις μακριὰ καὶ ἀπὸ τὶς κακὲς προθέσεις τους. Γιατί οὔτε μὲ τὸν Θεὸ συμφιλιώνονται, οὔτε καὶ παραμένουν. Φίλοι σου νὰ εἶναι ἄνδρες εἰρηνικοί, πνευματικοὶ ἀδελφοὶ καὶ ἅγιοι πατέρες. Γιατί αὐτοὺς καὶ ὁ Κύριος τοὺς ὀνόμαζε ἔτσι, λέγοντας· «μητέρα μου καὶ ἀδελφοί μου καὶ πατέρες εἶναι αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου»²⁰. Μὲ πολυάσχολους νὰ μὴ κάνεις συντροφιά, οὔτε νὰ πᾶς σὲ συμπόσιο μαζί τους, γιὰ νὰ μὴ σὲ παρασύρουν κάποτε στὶς ἀπάτες τους καὶ σὲ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τῆς ἡσυχίας. Γιατί ὑπάρχει τὸ πάθος αὐτὸ μέσα τους. Νὰ μὴ κλίνεις τὸ αὐτί σου στὰ λόγια τους, καὶ νὰ μὴ δεχθεῖς τὶς ἐνδόμυχες σκέψεις τους, γιὰτὶ εἶναι πραγματικὰ ἐπιζήμιοι. Νὰ ποθεῖς τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς καὶ ὁ πόνος τῆς καρδιάς σου νὰ εἶναι νὰ μμηθεῖς τὸ πένθος τους. Γιατί λέγει· «τὰ μάτια μου εἶναι στραμμένα στοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, γιὰ νὰ καθήσουν μαζί μου»²¹. Ἄν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πορεύονται σύμφωνα μὲ

20. Ματθ. 12, 50.

21. Ψαλμ. 100, 6.

τοῦ Θεοῦ πορευομένων, ἔλθὼν πρὸς σέ ἐπὶ τὸ φαγεῖν προσκαλέσηταί σε, καὶ θέλεις ὑπάγειν, ὑπαγε μὲν, τάχιον δὲ ἐν τῷ κελλίῳ σου ὑπόστρεφε. Εἰ δυνατόν, ἐκτὸς τούτου μὴ καθευδήσης ποτέ, ἵνα διαπαντός σοι παραμείνη τῆς ἡσυχίας ἢ χάρις καὶ τῆς ἐν αὐτῷ προθέσεως
5 ἀνεμπόδιτον ἔξεις τὴν λατρείαν.

ἦ. Μὴ γίνου ἐπιθυμητῆς βρωμάτων καλῶν καὶ τῶν κατὰ τὴν σπατάλην ἀπατῶν· «ἦ γὰρ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν», ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησι. Μὴ χορτάσης τὴν κοιλίαν σου ἐν βρώμασιν ἄλλοτριῶν, ἵνα μὴ πόθος σοι τούτων γένηται, καὶ περὶ τὰς ἔξω τραπέζας
10 ἐμποιήσῃ σοι τὸν πόθον. Εἴρηται γάρ· «μὴ ἀπατάσθε χορτασιά κοιλίας». Ἐὰν δὲ καὶ συνεχῶς ἔξω τοῦ κελλίου σου θεάσῃ σεαυτὸν προσκαλούμενον, παραιτοῦ. Ἔστι γὰρ ἐπιζήμιος ἢ ἔξω τοῦ κελλίου σου συνεχῆς διατριβή· ἀφαιρεῖται τὴν χάριν, σκοτοῖ τὸ φρόνημα, μαραίνει τὸν πόθον. Ἴδε μοι κεράμιον οἴνου πλεῖστον ἐγχρονίσαν ἐν τῷ τό-
15 πῳ, καὶ κείμενον ἀσάλευτον, πῶς παρασκευάζει τὸν οἶνον λαμπρόν, καθιστάμενον, εὐώδη· ἐὰν δὲ ὧδε κάκεῖσε περιφέρηται, τεταραγμένον, στυγνόν, πάσης ὁμοῦ τῆς ἐκ τῆς τρυγίας κακίας τὴν ἀηδίαν ἐπιδεικνύμενον. Τοιγαροῦν τούτῳ παραπλησιάσας σεαυτὸν, πειρῶ τῆς ὠφελείας, κόπτε τῶν πολλῶν τὰς σχέσεις, μὴ σου ὁ νοῦς περισπα-
20 στικὸς γένηται καὶ τὸν τῆς ἡσυχίας ταράξῃ τρόπον. Ἐργασίας χειρῶν φρόντιζε, καὶ τοῦτο αὐτό, εἰ δυνατόν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, πρὸς τὸ μὴ ἐπιδαρῆσαι τινα, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τὸ μεταδιδόναί, καθάπερ καὶ παραινεῖ λέγων ὁ ἱερὸς ἀπόστολος Παῦλος, ἵνα δὴ καὶ ἐν τούτῳ τὸν τῆς ἀκηδίας καταπαλαιήσης δαίμονα καὶ τὰς ἄλλας πάσας ἐπιθυμίας
25 τοῦ ἐχθροῦ διάρῃς. Ἐπίκειται γὰρ τῇ ἀογία ὁ τῆς ἀκηδίας δαίμων, καὶ «ἐν ἐπιθυμίαις ἐστίν», ὡς φησιν. Ἀποδόσεως καὶ λήψεως ἐκφύξῃ ἁμαρτίαν. Εἴτε οὖν πωλεῖς, εἴτε ἀγοράζεις, μικρόν τι τοῦ ἴσου ζημίωσον σεαυτὸν μὴ τοῖς κατ' ἀκρίβειαν ἢ τοῖς περὶ τὴν τιμὴν φιλοκερδείας ἐπενεχθεῖς τρόποις, ἐπὶ τὰ βλαβερὰ τῶν τῆς ψυχῆς αἰτιῶν
30 καταπέσης, φιλονεικίας, ἐπιπορκίας, ταῖς τῶν λόγων σου ἐναλλαγαῖς, καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις τὴν ἔντιμον τῆς ἡμετέρας προθέσεως ἀτιμιάσης καὶ καταισχύνῃς ἀξίαν. Οὕτω καὶ αὐτὸς ἐννοῶν ἀποδόσεώς σου καὶ

22. Α' Τιμ. 5, 6.

24. Α' Θεοσ. 2, 9. καὶ Β' Θεοσ. 3, 8. Ἐφ. 4, 28.

23. Παροιμ. 24, 15.

63. Παροιμ. 13, 4.

τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἔρθει καὶ σὲ προσκαλέσει νὰ φᾶτε μαζί, καὶ θέλεις νὰ πᾶς, πῆγαινε βέβαια, ἀλλὰ γρήγορα νὰ ἐπιστρέψεις στὸ κελλί σου. Ἐάν εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ καθήσεις ποτέ ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί σου, γιὰ νὰ παραμείνει γιὰ πάντα ἡ χάρη τῆς ἡσυχίας σὲ σένα καὶ νὰ ἔχεις ἀνεμπόδιση τὴ λατρεία πὺ ἐπέλεξες μέσα σ' αὐτό.

8. Νὰ μὴν ἐπιθυμεῖς τὰ καλὰ φαγητὰ καὶ τὶς ἀπάτες τῆς σπατάλης. Γιατί, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος, «αὐτὴ πὺ σπαταλᾷ, ἔχει πεθάνει ζωντανή»²². Νὰ μὴ χορτάσεις τὴν κοιλιά σου μὲ ξένα φαγητὰ, γιὰ νὰ μὴ σοῦ γίνει αὐτὸ πόθος γι' αὐτὰ καὶ στρέψει τὴν ἐπιθυμία σου στὰ ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί σου τραπέζια. Γιατί ἔχει λεχθεῖ· «νὰ μὴ ξεγελιέστε μὲ τὸ χόρτασμα τῆς κοιλιάς σας»²³. Ἐάν μάλιστα δεῖς ὅτι σὲ προσκαλοῦν συνεχῶς ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί σου, νὰ ἀρνηθεῖς νὰ πᾶς, γιὰ τὸ εἶναι ἐπιζήμια ἡ συνεχῆς παραμονὴ σου ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί. Ἀφαιρεῖ τὴ χάρη, συσκοτίζει τὸν νοῦ, μαραίνει τὸν πόθο. Πρόσεξε σὲ παρακαλῶ τὸ σταμνὶ μὲ κρασί πὺ μένει πολὺν καιρὸ σ' ἓνα μέρος ἀκίνητο, πόσο διαιγὲς τὸ κάνει καὶ μυρωδάτο, ἐνῶ ἂν περιφέρεται ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ταράζεται, γίνεται δυσάρεστο, καὶ παρουσιάζει ὅλη τὴν ἀηδία τῆς θολότητος. Παρομοιάζοντας λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ σου μὲ αὐτό, προσπάθη νὰ ὠφεληθεῖς, κόψε τὶς σχέσεις μὲ τοὺς πολλοὺς, γιὰ νὰ μὴ καταντήσῃ ὁ νοῦς νὰ περισπᾶται καὶ νὰ ταράζει τὸν ἡσυχό τρόπο τῆς ζωῆς σου. Φρόντιζε νὰ ἐργάζεσαι μὲ τὰ χέρια σου καὶ μάλιστα ἂν εἶναι δυνατόν νύχτα καὶ μέρα, γιὰ νὰ μὴ γίνεσαι βάρος σὲ κανέναν, ἢ καλύτερα καὶ νὰ μπορεῖς νὰ δίνεις, ὅπως μᾶς συμβουλεύει ὁ ἱερὸς ἀπόστολος Παῦλος²⁴, ὥστε καὶ μὲ αὐτὸ νὰ καταπολεμήσεις τὸν δαίμονα τῆς ἀκηδίας, καὶ νὰ ἀπομακρύνεις ὅλες τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες τοῦ ἐχθροῦ. Γιατί εἶναι παρὼν στὴν ἀργία ὁ δαίμονας τῆς ἀκηδίας, καὶ «εἶναι γεμᾶτος ἐπιθυμίες»²⁵, ὅπως λέγει. Νὰ ἀποφεύγεις τὴν ἁμαρτία στὶς δωσοληψίες σου. Εἴτε λοιπὸν πωλεῖς εἴτε ἀγοράζεις νὰ ζημιώνεις τὸν ἑαυτὸ σου λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ ἴσο. Νὰ μὴν ἀκολουθήσεις τὶς κερδοσκοπικὲς συνήθειες ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν τιμὴ, καὶ πέσεις ἔτσι στὶς αἰτίες τῆς βλάβης τῆς ψυχῆς, τὶς φιλονεικίες, τὶς ἐπιπορκίες, ἀτιμάζοντας καὶ ντροπιάζοντας, μὲ τὸ νὰ ἀλλάζεις τὰ λόγια σου, καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ τὰ θέματα, τὴν ἐντιμὴ θέσιν τῆς ἐκλογῆς μας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν σκεπτόμενος καὶ σύ, νὰ φυλάγεις

λήψεώς σου φυλάσσου. Εἰ δὲ τὸ κρεῖττον αἰρή, καὶ ἔστι σοι τοῦτο δυνατόν, ἐπὶ ἕτερόν τινα πιστόν ἄνδρα παράρριψόν σου τὴν φροντίδα, ὅπως οὕτως, εὐθυμος γενόμενος, χρηστάς καὶ ἐπιχαρεῖς ἔξεις τὰς ἐλπίδας.

5 Θ. Ταῦτά σοι οὕτω παραινεῖν οἶδε τὰ χρήσιμα ὁ τῆς ἡσυχίας τρόπος. Φέρε δὴ καὶ τῶν ἐξῆς ἐπιφερομένων ἐν αὐτῇ πραγμάτων παραθήσομαί σοι τὸν νοῦν· σὺ δέ μοι ἄκουε, καὶ ποίει ἃ ἐντέλλομαί σοι. Καθεζόμενος ἐν τῷ κελλίῳ σου, συνάγαγέ σου τὸν νοῦν· μνήσθητι ἡμέρας θανάτου· ἴδε τότε τοῦ σώματος τὴν νέκρωσιν· ἐννόει τὴν συμ-
10 φοράν λάβε τὸν πόνον· κατάγνωθι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ματαιότητος ἐπιμέλῃσαι τῆς τε ἐπιεικειᾶς καὶ τῆς σπουδῆς, ἵνα δυνηθῆς διαπαντὸς μένειν τῇ αὐτῇ προθέσει τῆς ἡσυχίας, καὶ μὴ ἀσθενήσας. Μνήσθητι δὲ καὶ τῆς ἐν τῷ ἄδη νυκτὶ καταστάσεως· λογίζου τὸ πῶς ἄρα εἰσὶν ἐκεῖ αἱ ψυχαί, ἐν ποίᾳ πικροτάτῃ σιωπῇ, ἢ ἐν ποίᾳ δεινο-
15 τάτῳ στεναγμῷ, ἡλίκῳ φόβῳ ἢ ἀγωνίᾳ, ἢ τίνι προσδοκίᾳ· τὴν ἅπαντον ὀδύνην, τὸ ψυχικὸν καὶ ἀπέραντον δάκρυον. Ἀλλὰ καὶ ἡμέρας ἀναστάσεως καὶ παραστάσεως μνήσθητι τῆς πρὸς τὸν Θεόν· φαντάξου τὸ φοβερὸν καὶ φρικῶδες ἐκεῖνο κρῖμα· ἄγε εἰς μέσον τὰ ἀποκείμενα τοῖς ἁμαρτάνουσιν, αἰσχύνην τὴν κατενώπιον Θεοῦ καὶ Χρι-
20 στοῦ αὐτοῦ, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, ἐξουσιῶν, καὶ πάντων ἀνθρώπων· τὰ τε κολαστήρια πάντα, τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸν σκόληκα τὸν ἀτελεύτητον, τὸν τάρταρον, τὸ σκότος, τὸν ἐπὶ πᾶσι τούτοις τῶν ὀδόντων θρυγμόν, τοὺς φόβους καὶ τὰ βασάνους.

Ἄγε δὴ καὶ τὰ τοῖς δικαίοις ἀποκείμενα ἀγαθὰ, παρησίαν τὴν
25 μετὰ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ αὐτοῦ, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, ἐξουσιῶν, καὶ παντὸς τοῦ δήμου, βασιλείαν καὶ τὰ ταύτης δωρήματα, τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν· ἑκατέρων τούτων τὴν μνήμην ἄγε σεαυτῶ· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ τῶν ἁμαρτωλῶν κρίσει στέναξε, δάκρυε, πένθους ἔνδυσαι τὴν ἰδέαν, φοβούμενος μὴ καὶ σὺ αὐτὸς ἐν τούτοις γένη· ἐπὶ δὲ
30 τοῖς δικαίοις ἀποκεμένοις ἀγαθοῖς χαῖρε καὶ ἀγαλλία καὶ εὐφραίνου· καὶ τούτων μὲν σπούδασον ἀπολαῦσαι, ἐκείνων δὲ ἀλλοτριουῦ-

κατὰ τὶς δοσοληψίες σου. Καὶ ἂν προτιμᾶς τὸ καλύτερο καὶ σοῦ εἶναι αὐτὸ δυνατόν, ἀνάθεσε τὴ φροντίδα σὲ κάποιον ἄλλο πιστὸν ἄνδρα, ὥστε ἔτσι, καθιστᾶμενος καλόκαρδος, νὰ ἔχεις ἀγαθὲς καὶ χαροποιῆς τὶς ἐλπίδες σου.

9. Αὐτὰ τὰ χρήσιμα ξέρει καὶ σὲ συμβουλεύει μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἢ ἡσυχῆ διαβίωση. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ παραθέσω στὸν νοῦ σου καὶ τὰ ἐπακόλουθα σ' αὐτὴ τὴ διαβίωση πράγματα, καὶ σὺ ἄκου, σὲ παρακαλῶ, καὶ κάνε αὐτὰ ποὺ σοῦ παραγγέλλω. Διαμένοντας στὸ κελλί σου συγκέντρωσε τὸν νοῦ σου· θυμίσου τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου· πρόσεξε τότε τὴ νέκρωση τοῦ σώματος· σκέψου τὴ συμφορὰ· ἐνόησε τὸν πόνο· κατανόησε τὴ ματαιότητα τοῦ κόσμου αὐτοῦ· φρόντισε τὴν ἐπιείκεια καὶ τὸν ζῆλο, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ μείνεις γιὰ πάντα σ' αὐτὴ τὴν προτίμηση τῆς ἡσυχίας καὶ νὰ μὴ φανεῖς ἀδύναμος. Θυμίσου ὁμως καὶ τὴν κατάσταση στὸν ἅδη τώρα. Σκέψου πῶς ἄραγε εἶναι ἐκεῖ οἱ ψυχές, σὲ ποιά ὀδυνηρὴ σιωπῇ, ἢ σὲ πόσο φοβερὸ στεναγμὸ, σὲ πόσο μεγάλο φόβο ἢ ἀγωνία, ἢ σὲ ποιά ἀναμονή· τὸν ἀσταμάτητο πόνο, τὰ ἀπέραντα ψυχικὰ δάκρυα. Ἀλλὰ θυμίσου καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐμφανίσεως μπροστὰ στὸν Θεό· φαντάσου ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ καὶ φρικτὸ κριτήριο· φέρε μπροστὰ σου ἐκεῖνα ποὺ περιμένουν τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τὴ ντροπὴ μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ τὸν Χριστό του, στοὺς ἀγγέλους, στοὺς ἀρχαγγέλους, στὶς ἐξουσίες καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅλα τὰ βασανιστήρια, τὴν αἰῶνια φωτιά, τὸ σκουλήκι ποὺ δὲν πεθαίνει, τὰ τάρταρα τοῦ ἅδη, τὸ σκοτάδι, τὸ πάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τρίξιμο τῶν δοντιῶν, τοὺς φόβους καὶ τὰ βάσανα.

Φέρε τώρα στὸ νοῦ σου καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν τοὺς δίκαιους, τὴν παρησία τους μὲ τὸ νὰ βρίσκονται μαζί μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Χριστό του, μὲ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὶς ἐξουσίες καὶ ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος, τὴ βασιλεία καὶ τὰ δῶρα τῆς, τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀπόλαυση· φέρε τὴ θύμιση καὶ τῶν δύο αὐτῶν στὸν ἑαυτὸ σου. Καὶ γιὰ τὴν καταδίκη βέβαια τῶν ἁμαρτωλῶν στέναζε, δάγκυζε, πάρε ὄψη πένθιμη, ἀπὸ φόβο μήπως καὶ σὺ ὁ ἴδιος βρεθεῖς μαζί μὲ αὐτούς, ἐνῶ γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν τοὺς δίκαιους δοκίμαζε χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη· καὶ αὐτὰ βέβαια προσ-

σθαι. Ὅρα μὴ ἐπιλάβῃ τούτων ποτέ, κὰν ἔνδον ἐν τῷ κελλίῳ σου τυγ-
 χάνῃς, κὰν ἔξω που, τῆς ἐκ τούτων μνήμης μὴ παραρροίψῃς σου τὸ
 φρόνημα· ὅπως κὰν διὰ τούτων τοὺς ῥυπαροὺς καὶ βλαβεροὺς ἐκ-
 φεύξῃ λογισμούς.

5 ἰ. Νηστεία σοι ἔστω ὅση δύναμις κατενώπιον Κυρίου. Αὕτη σου
 τὰς ἀνομίας καὶ τὰς ἁμαρτίας περικαθαριεῖ, σεμνύνει τὴν ψυχὴν,
 ἀγιάζει τὸ φρόνημα, δαίμονας ἀπελαύνει, Θεὸν ἐγγὺς εἶναι παρα-
 σκευάζει. Ἀπαξ δὲ τῆς ἡμέρας φαγῶν, εἰς δεύτερον μὴ ἐπιποθήσῃς,
 ἵνα μὴ πολυδάπανος γένη καὶ ἐκθορουδῆσῃ σου τὸ φρόνημα. Ἐνθεν
 10 εὐποροῦσαι δυνήσῃ ἐπὶ τὰ τῆς εὐπορίας ἔργα, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ σώμα-
 τος νεκρῶσαι τὰ πάθη. Ἐὰν δὲ ἀπάντησις ἀδελφῶν γένηται, καὶ ἔστι
 χρεία, ὥστε καὶ δεύτερόν σε καὶ τρίτον φαγεῖν, μὴ στυγνάσῃς μηδὲ
 κατηφῆσῃς· χαῖρε δὲ μᾶλλον, ὑπήκοος τῆς χρείας γινόμενος· καὶ τὸ
 δεύτερον ἢ τρίτον φαγῶν, εὐχαρίστει τῷ Θεῷ, ὅτι νόμον ἀγάπης
 15 πεπλήρωκας, καὶ ὡς ὅτι δήπερ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἔξεις τῆς ἡμετέρας
 ζωῆς οἰκονόμον. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀρρωστία σώματος συμβαίνει, καὶ
 δέη, ὥστε καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ πολλάκις φαγεῖν, οὕτως ἔστω
 σοι λελυμένος ὁ λογισμὸς. Οὐδὲ γὰρ τοὺς σωματικούς τῆς πολιτείας
 πόνους, καὶ ἐν ταῖς ἀρρωστείαις ἐπικρατεῖν χρή, ἀλλ' ὑπενδιδόναι
 20 τισίν, ἵνα, τάχιον ἐπὶ τὴν εὐρωστίαν ἐπανελθῶν, πάλιν τοῖς αὐτοῖς τῆς
 πολιτείας ἐγγυμνάσῃται πόνους. Περὶ δὲ ἀποχῆς βρωμάτων, οὐκ ἐκώ-
 λυσέ τι μὴ φαγεῖν ὁ θεῖος λόγος, ἀλλ' εἶπεν· «ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα
 ὡς λάχανα χόρτου. Ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες»· καί, «οὐ τὰ εἰσερ-
 χόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον». Τὸ οὖν ἀπέχεσθαι βρω-
 25 μάτων, τοῦτο τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ἂν εἴῃ καὶ ψυχῆς πόνος.

ια. Τὴν χαμευνίαν καὶ τὴν ἀγρουπνίαν καὶ τὰς ἄλλας πάσας κακο-
 παθείας ἠδέως φέρε, ἀποβλέπων εἰς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλυφθῆναί
 σοι δόξαν σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις. «Οὐ» γὰρ «ἄξια τὰ παθήματα», φησί,
 «τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡ-
 30 μᾶς». Ἐὰν ἀθυμῆς, προσεύχου, καθὰ γέγραπται· προσεύχου δὲ ἐμφό-

26. Γεν. 9,3.

28. Ματθ. 15,11.

27. Α' Κορ. 10,25-27.

29. Ρωμ. 8,18.

πάθησε νὰ τὰ ἀπολαύσεις, ἐνῶ ἀπὸ ἐκεῖνα νὰ ἀποξενωθείς. Πρόσεχε νὰ μὴ τὰ ξεχάσεις ποτὲ αὐτὰ, εἴτε βρίσκῃσαι μέσα στὸ κελλί σου, εἴτε ὅπουδήποτε ἔξω, νὰ μὴ ἀπομακρύνεις τὸ μυαλό σου ἀπὸ τὴ μνήμη αὐτῶν, ὥστε ἔστω καὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἀποφύγεις τοὺς βλαβεροὺς καὶ ἀκάθαρτους λογισμοὺς.

10. Νὰ νηστεύεις ὅσο μπορεῖς μπροστὰ στὸν Κύριο. Αὐτὴ καθαρίζει τὶς ἀνομίες καὶ τὶς ἁμαρτίες σου, χαρίζει εὐπρέπεια στὴν ψυχὴ, ἀγιάζει τὸ φρόνημα, διώχνει τοὺς δαίμονες, σὲ ἐτοιμάζει νὰ βρεθεῖς κοντὰ στὸν Θεό. Καὶ ὅταν φᾶς μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα, νὰ μὴ ἐπιθυμήσεις δεύτερο φαγητό, γιὰ νὰ μὴ γίνεις σπάταλος καὶ θορυβήσεις τὸν νοῦ σου. Ἀπὸ αὐτὴν θὰ μπορέσεις νὰ ἔχεις εὐχέρεια γιὰ ἔργα ἀγαθοεργίας καὶ νὰ νεκρώσεις τὰ σωματικὰ πάθη σου. Ἄν ὅμως συμβεῖ συνάντηση ἀδελφῶν καὶ χρειαστεῖ νὰ φᾶς καὶ δεύτερο καὶ τρίτο γεῦμα, νὰ μὴ δυστροπήσεις, οὔτε νὰ γίνεις κατηφής, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χαίρεσαι πὺ ἀναγκάζῃσαι πὺ ὑπακοῦς στὴν ἀνάγκη. Καὶ ἀφοῦ φᾶς δεύτερο καὶ τρίτο γεῦμα, νὰ εὐχαριστεῖς τὸν Θεό, διότι ἐκπλήρωσες νόμο ἀγάπης, καὶ διότι θὰ ἔχεις τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ οἰκονόμο τῆς ζωῆς μας. Ὑπάρχει ὅμως καὶ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία τὸ σῶμα ἀρρωσταίνει καὶ χρειάζεται νὰ φᾶς καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰ φορὲς, ὅποτε ὁ λογισμὸς σου πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος. Γιατὶ δὲν πρέπει οἱ σωματικὲς ἀσκήσεις τῆς μοναχικῆς ζωῆς νὰ τηροῦνται καὶ κατὰ τὶς ἀσθένειες, ἀλλὰ νὰ ὑποχωροῦμε σὲ κάποιες, ὥστε, ἀναρρώνοντας ὁ ἀσθενὴς γρηγορώτερα, νὰ ἀρχίσει πάλι νὰ ἀσκεῖται μὲ τὶς ταλαιπωρίες τῆς πολιτείας μας. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν μᾶς ἐμπόδισε νὰ μὴ τρώμε κάτι, ἀλλ' εἶπε «νά, σᾶς ἔδωσα τὰ πάντα σὰν χορταρικά»²⁶. «Νὰ τρώτε χωρὶς νὰ κάνετε διάκριση»²⁷, καί, «δὲν μολύνουν τὸν ἄνθρωπο αὐτὰ πὺ μπαίνουν στὸ στόμα του»²⁸. Τὸ νὰ ἀπέχουμε λοιπὸν ἀπὸ τὰ φαγητὰ, αὐτὸ εἶναι πράξις τῆς δικῆς μας ἐπιλογῆς καὶ ἀσκήσις τῆς ψυχῆς.

11. Τὸ νὰ κοιμᾶσαι στὸ ἔδαφος καὶ τὴν ἀγρυπνία καὶ ὅλες τὶς ἄλλες κακοπάθειες νὰ τὶς ὑπομένεις μὲ εὐχαρίστησι, ἀποβλέποντας στὴ δόξα, ἣ ὁποία προῖκεται νὰ σοῦ ἀποκαλυφθεῖ μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους. Γιατὶ λέγει, «τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴ δόξα πὺ προῖκεται νὰ ἀποκαλυφθεῖ σὲ μᾶς»²⁹.

βως, ἐντρόμως, ἐμπόνως, νηφαλίως τε καὶ ἐρηγορότως. Οὕτω προσ-
 εύχεσθαι δεῖ, μάλιστα διὰ τοὺς κακοτρόπους καὶ κακοσχόλους, ἐπη-
 ρεάζειν ἡμᾶς θέλοντας ἐν τούτῳ τοὺς ἀοράτους ἡμῶν ἐχθρούς. Ὁ-
 πηνίκα οὗτοι ἴδωσιν ἡμᾶς προσευχῇ παρισταμένους, τότε δὴ καὶ
 5 αὐτοὶ σπουδαίως ἐφίστανται ἡμῖν, ἐκεῖνα ἡμῖν τῷ κῷ ὑποβάλλοντες,
 ἃ μὴ δεῖ ἐν καιρῷ τοῦ προσεύχεσθαι ἐνθυμεῖσθαι ἢ ἐννοεῖν, ἵνα
 αἰχμάλωτον ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπαγάγωσι, καὶ ἀργὴν καὶ μάταιον καὶ
 ἀνωφελῆ τὴν ἀπὸ τῆς προσευχῆς δέησίν τε καὶ ἱκετηρίαν ποιήσωσι.
 Μάταιος γὰρ ὄντως καὶ ἀνωφελῆς ἡ προσευχῇ καὶ ἡ δέησις καὶ ἡ
 10 ἱκετηρία τυγχάνει, ὅταν μὴ, ὡς προεῖρηται, ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ
 νηφαλίως τε καὶ ἐρηγορότως διατελῆται. Εἶτα ἀνθρώπῳ μὲν βασι-
 λεῖ προσερχόμενός τις μετὰ φόβου καὶ τρόμου καὶ νήψεως οὕτω τὴν
 δέησιν ἀποτελεῖ, οὐ πολλῶ μᾶλλον Θεῷ τῷ Δεσπότη τῶν ὅλων καὶ
 Χριστῷ Βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων καὶ Ἄρχοντι τῶν ἀρχόντων ὁμοί-
 15 ως παρίστασθαι δεῖ, καὶ ὡσαύτως τὴν δέησιν καὶ ἱκετηρίαν ποιεῖ-
 σθαι;

ᾠτι τῷ Θεῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

*** **

4

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΛΓ' ΚΑΤ' ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ

20 α'. Ἰκτερός ἐστὶν ἕξις χειρίστη ψυχῆς λογικῆς, καθ' ἣν ἐσφαλμέ-
 νως Θεόν τε καὶ τὴν τῶν γεγονότων θεωρίαν ὁρᾷ.

β'. Ὀπισθότονός ἐστι κακία φύσεως λογικῆς, καθ' ἣν δυσκαμπτῆς
 γίνεται πρὸς ἀρετὴν καὶ γινῶσιν τὴν τοῦ Θεοῦ.

γ'. Σφακελλισμός ἐστι ζέσις καὶ κίνησις θυμοῦ τὸ λογιστικὸν μέ-
 25 ρος τῆς ψυχῆς ἐκταράττουσα.

δ'. Τυφλότης ἐστὶν ἄγνοια τοῦ νοῦ, ταῖς πρακτικαῖς ἀρεταῖς καὶ
 τῇ τῶν γεγονότων θεωρίᾳ μὴ ἐπιβάλλουσα.

30. Ἰακ. 5, 13.

1. Παθολογικὸν σύμπτωμα, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ κίτρινη χρώση τοῦ δέρματος
 καὶ τῶν βλεννογόνων, καὶ ὀφείλεται σὲ ἥπατίτιδα, λίθους, ὄγκους κλπ.

Ἐάν λιποψυχεῖς νὰ προσεύχεσαι, ὅπως εἶναι γραμμένο³⁰. Καὶ νὰ προσεύχεσαι μὲ φόβο, μὲ τρόμο, μὲ πόνο, μὲ νηφαλιότητα καὶ μὲ ἐπαγρύπνηση. Ἐτσι πρέπει νὰ προσευχόμεσθε, ἰδιαίτερα μάλιστα ἐξαιτίας τῶν δύστροπων καὶ κακόσχολων ἀόρατων ἐχθρῶν μας, οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ μᾶς ἐπηρεάσουν σ' αὐτό. Ὅποτε μᾶς δοῦν αὐτοὶ νὰ στεκόμαστε σὲ προσευχή, τότε ἀκριβῶς καὶ αὐτοὶ παρουσιάζονται σὲ μᾶς βιαστικά, ὑπαγορεύοντας στὸν νοῦ μας ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει νὰ θυμόμαστε ἢ νὰ σκεφτόμαστε τὴν ὥρα ποὺ προσευχόμεσθε, γιὰ νὰ ἀπαγάγουν τὸν νοῦ μας αἰχμάλωτο καὶ νὰ κάνουν ἀδρανῆ καὶ μάταιη καὶ ἀνωφελῆ τὴ δέηση καὶ ἰκεσία τῆς προσευχῆς μας. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι μάταιη καὶ ἀνωφελῆς ἡ προσευχή καὶ ἡ δέηση καὶ ἡ ἰκεσία, ὅταν, ὅπως εἶπαμε, δὲν γίνεται μὲ φόβο καὶ τρόμο, καὶ μὲ νηφαλιότητα καὶ ἐπαγρύπνηση. Ἐπειτα, ὅταν κάποιος πηγαίνει σὲ ἄνθρωπο βασιλιά, κάνει τὴν παράκλησή του μὲ φόβο καὶ τρόμο καὶ μὲ πολὺ μεγάλη προσοχή, δὲν πρέπει πολὺ περισσότερο νὰ παρουσιαζόμεσθε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μὲ τὸ ἴδιο τρόπο νὰ κάνουμε τὴν δέηση καὶ παράκλησή μας στὸν Θεό, τὸν Κύριο τῶν ὅλων, καὶ στὸν Χριστό, τὸν Βασιλιά τῶν βασιλέων καὶ Ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων;

Γιατὶ στὸν Θεὸ ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

*** **

4

ΤΡΙΑΝΤΑΤΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ

1. Ἰκτερος¹ εἶναι ἡ χειρότερη συνήθεια τῆς λογικῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία βλέπει τὸν Θεὸ καὶ τὰ δημιουργημάτα μὲ τρόπο λαθεμένο.
2. Ὁπισθότονος² εἶναι κακία τῆς λογικῆς φύσεως, ἡ ὁποία τὴν κάνει δύσκαμπτη πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ.
3. Σφακελλισμὸς³ εἶναι βράσιμο καὶ κίνηση τοῦ θυμοῦ, ἡ ὁποία ταράζει τὸ λογιστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.
4. Τυφλότητα εἶναι ἄγνοια τοῦ νοῦ, ἡ ὁποία δὲν συμβάλλει στὶς πρακτικὰς ἀρετὰς καὶ στὴ θέα τῶν δημιουργημάτων.

2 Ἀρρώστια κατὰ τὴν ὁποία τὰ μέλη τοῦ σώματος τεντώνονται πρὸς τὰ πίσω καὶ σκληραίνουν.

3. Ἀπὸ τὴ λέξη σφάκελλος (= γάγγραινα, νέκρωση).

ε'. Παράλυσίς ἐστὶ δυσκινησία λογιστικῆς ψυχῆς πρὸς τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς.

ς'. Γονόρροιά ἐστὶ ῥαθυμία λογικῆς ψυχῆς, καθ' ἣν ἀποβάλλειν τοὺς τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας εἴωθε λόγους.

5 ζ'. Ἀποκάθισίς ἐστὶν ἀδυναμία λογικῆς ψυχῆς, καθ' ἣν τὰς συντελούσας ἀρετὰς πρὸς τὴν μόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ εἴωθεν ἀποβάλλειν.

η'. Λέπρα ἀπιστία ἐστὶν λογικῆς ψυχῆς, καθ' ἣν οὐ πληροφορεῖται ψηλαφῶσα τοὺς λόγους.

10 θ'. Ἐκστασίς ἐστὶ νεῦσις πάλιν πρὸς κακίαν λογικῆς ψυχῆς μετὰ τὴν ἀρετὴν καὶ γνῶσιν τὴν τοῦ Θεοῦ.

ί'. Θλάσις ἐστὶν ἕξις χειρίστη λογικῆς ψυχῆς, καθ' ἣν μετέρχεται τὰς ἀρετὰς οὐ δι' αὐτὸ τὸ καλόν.

15 ια'. Κολόδωσις ῥινός ἐστὶ στέρησις ἀρετῆς ἀντιλαμβανομένης εὐωδίας τῆς τοῦ Χριστοῦ.

ιβ'. Ὠτότμησίς ἐστὶ σκληρία λογικῆς ψυχῆς πρὸς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν ἀνθέλκουσα.

ιγ'. Ἐφηλίς ἐστὶ πνευματικῆς θεωρίας ἔκπτωσις, ἣ τῆς τῶν γεγονότων θεωρίας οὐκ ἀληθῆς κατανόησις.

20 ιδ'. Μογγιλαλία ἐστὶ πάθος τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, καθ' ὃ σκανδαλιζόμενος ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν ἀδυνατεῖ τῷ Θεῷ.

ιε'. Χαλότης ἐστὶν ἀδυναμία φύσεως λογικῆς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν.

25 ις'. Ὑδρωψ ἐστὶν ἔκκλισις ἄλογος ψυχῆς, καθ' ἣν, σβεσθεισῶν τῶν ἀρετῶν, ἐπικρατεῖ κακία καὶ ἀγνωσία.

ιζ'. Μύρμηξ ἐστὶν ἄνθρωπος πρακτικὸς τὴν ἑαυτοῦ τροφήν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ παρασκευάζων.

4. Παλιὰ ὀνομασία τῆς βλεννόρροιας. Ἡ σπερματορροία.

5. Ἡ ἀπόσπαση τοῦ νοῦ ἀπὸ τῆς κανονικῆς λειτουργίας καὶ ἡ ἀπορρόφισή του ἀπὸ μᾶ μόνου ἐντύπωση· τὸ θάμπωμα, ἡ κατάπληξη, ἀλλὰ καὶ ἔμπνευση.

6. Ὅποιαδήποτε βλάβη τῶν ἰσθμῶν τοῦ σώματος ἀπὸ κάποιο μηχανικὸ αἷτιο, χωρὶς ὁμως λύση τῆς συνέχειας τοῦ δέρματος.

7. Ὁ ἀκρωτηριασμός τῆς μύτης.

5. Παράλυση είναι ἡ δυσκινησία τῆς λογικῆς ψυχῆς πρὸς τις πρακτικὲς ἀρετὲς.

6. Γονόρροια⁴ εἶναι ἡ νωθρότητα τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία συνήθως ἀποβάλλει τὰ λόγια τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας.

7. Ἀποκάθιση εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία συνήθως ἀποβάλλει τις ἀρετὲς πού βοηθοῦν στὸ νὰ μορφωθεῖ μέσα μας ὁ Χριστός.

8. Λέπρα εἶναι ἡ ἀπιστία τῆς λογικῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία δὲν πείθεται ὅταν ἐρευνᾷ τοὺς λόγους.

9. Ἐκστασις⁵ εἶναι κλίση πάλι τῆς λογικῆς ψυχῆς πρὸς τὴν κακία, μετὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γνώση τοῦ Θεοῦ.

10. Θλάση⁶ εἶναι ἡ πιὸ κακὴ συνήθεια τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία ἀσκεῖ τις ἀρετὲς ὄχι γιὰ τὸ καλὸ αὐτὸ καθεαυτὸ.

11. Κολόβωση⁷ τῆς μύτης εἶναι ἡ στέρηση τῆς ἀρετῆς ἡ ὁποία αἰσθάνεται τὴν εὐωδία τοῦ Χριστοῦ.

12. Κόψιμο τοῦ αὐτιοῦ εἶναι ἡ σκλήρυνση τῆς λογικῆς ψυχῆς, πού σύρει ἀντίθετα πρὸς τὴν πνευματικὴ διδασκαλία.

13. Ἐφηλίδα⁸ εἶναι ἡ ἔκπτωση ἀπὸ τὴν πνευματικὴ θέα, ἡ ἢ ἔσφαλμένη κατανόηση τῆς θεᾶς τῶν γεγονότων.

14. Μογγιλαλία⁹ εἶναι πάθος τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸ ὁποῖο αὐτὸς πού σκανδαλίζεται γιὰ ὅσα γίνονται, ἀδυνατεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ γιὰ ὅλα τὸν Θεό.

15. Χωλότητα εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς λογικῆς φύσεως νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀρετὴ.

16. Ὑδρωπας¹⁰ εἶναι ἡ παράλογη λοξοδρομηση τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία, ἐπειδὴ οἱ ἀρετὲς ἔχουν σθηστεῖ, ἐπικρατεῖ κακία καὶ ἄγνοια.

17. Μυρμήγκι εἶναι ὁ πρακτικὸς ἄνθρωπος πού παρασκευάζει στὸν κόσμον αὐτὸν τὴν τροφή του.

8. Οἱ φακίδες, ἤτοι στίγμα τοῦ προσώπου ἢ καὶ τοῦ σώματος, πού ὀφείλονται στὴ συσσώρευση χρωστικῆς οὐσίας κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιδερμίδα, ἀπὸ ἐπίδραση τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου συνήθως.

9. Βραδυγλωσσία.

10. Πρήξιμο πού ὀφείλεται στὴ συσσώρευση ὑγροῦ μέσα στὶς κοιλότητες ἢ τοὺς ἰστούς τοῦ σώματος.

ιη'. Χοιρογρύλλιοί εἰσιν ἔθνη ἀκάθαρτα, τὰς ἐντολάς δεξάμενα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ.

ιθ'. Ἀβασίλευτοι ἀκρίδες, ψυχαὶ λογικαὶ μὴ σαλευόμεναι ὑπὸ τοῦ θανάτου καὶ ὑπὸ τῶν σπερμάτων διατρεφόμεναι.

5 κ'. Ἀσκαλαβώτης ἐστὶ νοῦς πρακτικός, ἐπερειδόμενος ἀρεταῖς καὶ κατοικῶν ἐν ταῖς γνώσεσι τῶν οὐρανίων δυνάμεων.

κα'. Σκύμνος λέοντός ἐστὶν ἄνθρωπος ἀπαθῆς τῶν ἐν αὐτῷ γενομένων βασιλεύσας θηρίων.

10 κβ'. Ἀλεκτροῦν ἐστὶν ἄνθρωπος πνευματικός πληρούμενος γνώσεως καὶ ἐτέραις εὐαγγελιζόμενος ψυχαῖς τὴν παρὰ τοῦ νοητοῦ ἡλίου γενομένην ἡμέραν.

κγ'. Τράγος ἐστὶν ἀνὴρ πρακτικός τῶν ἐν αὐτῷ ἀτάκτων λογισμῶν ὀρθῶς καθηγούμενος.

15 κδ'. Βδέλλα ἐστὶ φύσις ἀκάθαρτος, τὸ δίκαιον αἷμα ἐκ τῶν λογικῶν ψυχῶν ἐκμυζῶσα.

κε'. Ἄδης ἐστὶν ἄγνοια φύσεως λογικῆς κατὰ στέρησιν τοῦ Θεοῦ θεωρίας ἐπισυμβαίνουσα.

κς'. Γυνή ἐστὶν ἀφροσύνη, λογικὰς ψυχὰς ἐπὶ ἀκαθαρσίαν προσκαλουμένη.

20 κζ'. Γῆ ἐστὶν ἕξις χειρόστη ἐξ ἀσεβείας καὶ παρανομίας συλλεγομένη.

κη'. Πῦρ ἐστὶ κακία φύσεως λογικῆς φθαρτικὴ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀρετῶν.

κθ'. Ὑδωρ ἐστὶ γνώσις ψευδῆς σβεστικὴ γνώσεως ἀληθοῦς.

25 λ'. Ὀφθαλμὸς καταγελῶν, ἐστὶ φύσις ἀκάθαρτος τῆς τοῦ Θεοῦ καταγελῶσα γνώσεως καὶ ἀτμιάζουσα τὴν ἐν τοῖς γεγονόσι σοφίαν.

λα'. Κόρακές εἰσι δυνάμεις ἅγιοι, φθαρτικαὶ τῶν κακιῶν.

λβ'. Φάραγγές εἰσι ψυχὰι λογικαὶ κοιλανθεῖσαι ἀπὸ κακίας καὶ ἀγνωσίας.

30 λγ'. Νεοσσοὶ ἀετῶν, εἰσι δυνάμεις ἅγιοι τοὺς ἀκαθάρτους καταβάλλειν πεπιστευμένοι.

18. Σκαντζόχοιροι¹¹ εἶναι τὰ ἀκάθαρτα ἔθνη, τὰ ὅποια δέχθηκαν τὶς ἐντολὰς τοῦ Σωτήρα μας Χριστοῦ.

19. Ἀβασίλευτες ἀκρίδες εἶναι οἱ λογικὲς ψυχὲς ποὺ δὲν κινοῦνται ἀπὸ τὸν θάνατο, καὶ τρέφονται μὲ τοὺς σπόρους.

20. Σάυρα κατάσπικτη¹² εἶναι ὁ πρακτικὸς νοῦς, ποὺ στηρίζεται στὶς ἀρετὲς καὶ κατοικεῖ μέσα στὶς γνώσεις τῶν οὐράνιων δυνάμεων.

21. Νεογνὸ λεονταριοῦ εἶναι ὁ χωρὶς πάθη ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἔχει κυριεύσει τὰ θηρία ποὺ ὑπῆρχαν μέσα του.

22. Πετεινὸς εἶναι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ποὺ εἶναι γεμάτος γνώση καὶ διακηρύττει ὅτι ἦρθε ἡ ἡμέρα τοῦ νοητοῦ ἡλίου.

23. Τράγος εἶναι ὁ πρακτικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος κατευθύνει σωστὰ τοὺς ἀτακτοὺς λογισμοὺς ποὺ ὑπάρχουν μέσα του.

24. Βδέλλα¹³ εἶναι ἡ ἀκάθαρτη φύση, ἡ ὅποια ἀπομυζᾷ τὸ δίκαιο αἷμα τῶν λογικῶν ψυχῶν.

25. Ἄδης εἶναι ἡ ἄγνοια τῆς λογικῆς φύσεως, ἡ ὅποια συμβαίνει μὲ τὴ στέρηση τῆς θεᾶς τοῦ Θεοῦ.

26. Γυναίκα εἶναι ἡ ἀφροσύνη, ἡ ὅποια παρασύρει τὶς λογικὲς ψυχὲς στὴν ἀκαθαρσία.

27. Γῆ εἶναι ἡ πάρα πολὺ κακὴ συνήθεια, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἀσέβεια καὶ τὴν παρανομία.

28. Φωτιὰ εἶναι ἡ κακία τῆς λογικῆς φύσεως, ἡ ὅποια φθείρει τὶς ἀρετὲς τοῦ Θεοῦ.

29. Νερὸ εἶναι ἡ ψεύτικη γνώση, ἡ ὅποια σβήνει τὴ γνώση τὴν ἀληθινή.

30. Μάτι ποὺ περιγελά εἶναι ἡ ἀκάθαρτη φύση, ποὺ χλευάζει τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ ἀτιμάζει τὴ σοφία τῶν δημιουργημάτων.

31. Κόρακες εἶναι οἱ ἅγιες δυνάμεις ποὺ καταστρέφουν τὶς κακίες.

32. Φαράγγια εἶναι οἱ λογικὲς ψυχὲς ποὺ εἶναι βαθουλωμένες ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ.

33. Νεογνὰ ἀετῶν εἶναι οἱ ἅγιες δυνάμεις ποὺ ἔχουν ὡς ἀποστολή τους νὰ νικοῦν τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες.

12. Ὁ ἄσκαλαβώτης εἶναι εἶδος σάυρας, ποὺ ἀνήκει στὴν ὁμάδα ἐρπετῶν στὴν ὅποια ὑπάγονται καὶ οἱ γκουάνες, οἱ χαμαιλέοντες κ.ἄ.

13. Ὑδρόβιο σκουλήκι, ποὺ μοιάζει μὲ μικροσκοπικὸ χέλι καὶ ἀπομυζᾷ αἷμα.

5
ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ
ΚΑΤΑ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ

α. Ἄτοπόν ἐστὶ τὸν διώκοντα τὰς τιμὰς, φεύγειν τοὺς πόρους,
δι' ὧν αἱ τιμαί.

β. Βούλει γινῶναι Θεόν; Προλαβὼν γινῶθι σεαυτόν.

γ. Γνήσιος φίλων ὁ τὰς περιστάσεις κοινούμενος.

5 δ. Δεινὸν ἐστὶ μέγα φρονεῖν μικρὰ πράττοντα.

ε. Ἐν παντὶ τὸ οἶεσθαι εἰς τὸ εἰδέναι ἐμποδίζει.

ς. Ζωῆς ἀλόγου δαίμων ἡγεμών.

ζ. Ἡ τῆς ψυχῆς εὐγένεια ἐκ τῆς εὐτονίας ἀναφαίνεται.

η. Θεοσεβῆς ἐκεῖνος, ὁ μὴ καθ' ἑαυτοῦ φθεγγόμενος.

10 θ. Ἱερὸν Θεοῦ, ἄνθρωπος ἀνεπίληπτος.

ί. Κάκιστον κτῆμα, βίος ἀδόκιμος.

ια. Λάλει ἂν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ οὐκ ἀκούσεις ἂν μὴ δεῖ.

ιβ. Μέγιστον κτῆμα, φίλος ἀδιάπτωτος.

ιγ. Νόσημα ψυχῆς, γνώμη φιλόδοξος.

15 ιδ. Ξένος καὶ πένης, Θεοῦ κολλούριον.

ιε. Ὁ δεχόμενος αὐτούς, ταχέως ἀναβλέψει.

ις. Πάντας μὲν εὐεργετεῖν καλόν, μάλιστα δὲ τοὺς μὴ δυναμένους
ἀμείδεσθαι.

ις. Ῥήτωρ ἐν δικαιοσύνῃ, ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος.

20 ιη. Σωφροσύνη καὶ πραότης ψυχῆς, χερουδίμ.

ιθ. Τὸ ἔντιμον ἐν γῆρα εἶναι, ἀπόδειξις τοῦ φιλόπονου πρὸ γῆ-
ρας γεγονέναι.

κ. Τὸ σπουδαῖον ἐν νέῳ, ἐχέγγυον τοῦ ἔντιμου ἐν γῆρει ἔσε-
σθαι.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΓΝΩΜΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ
ΚΑΤΑ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

1. Εἶναι ἄτοπο αὐτὸς ποὺ ἐπιδιώκει τὶς τιμές, νὰ ἀποφεύγει τοὺς κόπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀποκτῶνται οἱ τιμές.
2. Θέλεις νὰ γνωρίσεις τὸν Θεό; Γνώρισε πρῶτα τὸν ἑαυτό σου.
3. Ἀληθινὸς φίλος εἶναι αὐτὸς ποὺ μοιράζεται τὶς δυσκολίες.
4. Εἶναι φοβερὸ νὰ φρονεῖ κανεὶς μεγάλα, ἐνῶ κάνει μικρά.
5. Σὲ κάθε τι, τὸ νὰ νομίζουμε, ἐμποδίζει τὸ νὰ γνωρίσουμε.
6. Ἀρχηγὸς τῆς ἄλογης ζωῆς εἶναι ὁ δαίμονας.
7. Ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς φανερώνεται ἀπὸ τὴν καρτερία.
8. Θεοσεβῆς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν μιλάει κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.
9. Ὁ ἀδιάβλητος ἄνθρωπος εἶναι ἱερὸ τοῦ Θεοῦ.
10. Πολὺ κακὸ ἀπόκτημα ὁ ἀπόβλητος καὶ χωρὶς ἀξία βίος.
11. Λέγε αὐτὰ ποὺ πρέπει, καὶ ὅταν πρέπει, καὶ δὲν θὰ ἀκούσεις αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει.
12. Πολὺ μεγάλο ἀπόκτημα ὁ σταθερὸς φίλος.
13. Εἶναι ἀρρώστια τῆς ψυχῆς ἡ φιλόδοξη γνώμη.
14. Ὁ ξένος καὶ ὁ φτωχὸς εἶναι ἀλοιφή τοῦ Θεοῦ γιὰ τὰ μάτια.
15. Αὐτὸς ποὺ δέχεται αὐτοῦ, βρῖσκει γρήγορα τὸ φῶς του.
16. Εἶναι καλὸ βέβαια νὰ τοὺς εὐεργετοῦμε ὅλους, ἰδιαίτερα ὅμως ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μᾶς ἀμείψουν.
17. Ὁ συνήγορος στὴ δικαιοσύνη εἶναι ποτήρι κρύου νεροῦ.
18. Ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ πραότητα τῆς ψυχῆς εἶναι χερουβίμ.
19. Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἔντιμος στὰ γερατεία του, εἶναι ἀπόδειξη ὅτι πρὶν ἀπὸ τὰ γερατεία ἦταν φιλόπρονος.
20. Ὁ ζῆλος στὸν νέο ἀποτελεῖ ἐγγύηση ὅτι θὰ εἶναι ἔντιμος στὰ γερατεία του.

- κα'. Ὑπερῶν ψυχῆς, θεωρία ἀληθείας.
 κβ'. Φιλῶν ἃ μὴ δεῖ, οὐ φιλήσεις ἃ δεῖ.
 κγ'. Χρυσὸν κίβδηλον ἄμεινον ἢ φίλον κεκτηῖσθαι.
 κδ'. Ψυχὴ καθαρὰ μετὰ Θεόν, θεός.
 5 κέ'. Ὡ ἀπὸ τῆς φιλαυτίας τῆς πάντα μισούσης!

6

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΤΕΡΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

- α'. Ἀρχὴ ἀγάπης, ὑπόληψις δόξης.
 β'. Καλὸν πλουτεῖν προότητι καὶ ἀγάπῃ.
 10 γ'. Λικμητῆρ ἀρετῆς, λογισμὸς ὑπερήφανος.
 δ'. Λεῖα ὁδὸς ὑπὸ ἐλεημοσύνης γίνεται.
 ε'. Ἄδικος δικαστής, μεμολυσμένη συνείδησις.
 ς'. Δεινὸν ἔστι πάθεσι δουλεύειν σαρκός.
 ζ'. Εἰ θέλεις ἄλυπος εἶναι, Θεῷ ἀρέσκειν σπούδαζε.
 15 η'. Ὁ καλῶς φροντίζων ἑαυτοῦ, φροντίζεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.
 θ'. Σώφρων καρδία λυμὴν θεωρημάτων.
 ι'. Ὅταν θέλης σαυτὸν γνῶναι τίς εἶ, μὴ συγκρίνης τίς ἦς, ἀλλὰ τί
 γέγονας ἐξ ἀρχῆς.
 ια'. Λάγκος ἄνδρος, φιλόδοξος ψυχὴ.
 20 ιβ'. Ὑπερήφανος ψυχὴ, πανδοχεῖον ληστῶν, μισεῖ δὲ ἦχον γνώ-
 σεως.
 ιγ'. Ἀληθοῦς ἀνδρὸς πλάνη κακὴ τὸ μὴ εἰδέναι τὰς Γραφάς.
 ιδ'. Εἰ φοβῆ τὸν Θεόν, ἐκ τῶν δακρύων γνῶθι.
 ιε'. Ἄρρηκτον ὄπλον ταπεινοφροσύνη ψυχῆς.
 25 ις'. Δένδρον παραδείσου φιλάρετος ἀνὴρ.
 ιζ'. Ἰησοῦς Χριστὸς ξύλον ἔστι ζωῆς. Χρῶ αὐτῷ ὡς δεῖ, καὶ οὐ μὴ
 ἀποθάνης εἰς τὸν αἰῶνα.

21. Εἶναι ὑπερῶο τῆς ψυχῆς ἡ ἀληθινὴ θεά.
22. Ἀγαπώντας αὐτὰ πού δέν πρέπει, δέν θ' ἀγαπήσεις αὐτὰ πού πρέπει.
23. Εἶναι καλύτερα νὰ ἔχεις χρυσάφι κίβδηλο, παρὰ φίλο δόλιο.
24. Ἡ καθαρὴ ψυχὴ εἶναι μετὰ τὸν Θεὸ θεός.
25. Μακριὰ ἀπὸ τὴ φιλαυτία, ἡ ὁποία μισεῖ τὰ πάντα.

*** **

6

ΑΛΛΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. Ἀρχὴ τῆς ἀγάπης, ἐπιτυχία τῆς δόξας.
2. Εἶναι καλὸ νὰ πλουτεῖ κανεὶς σὲ πραότητα καὶ ἀγάπη.
3. Ὁ ὑπερήφανος λογισμὸς λιχνίζει τὴν ἀγάπη.
4. Μὲ τὴν ἐλεημοσύνη ὁ δρόμος γίνεται ὁμαλός.
5. Ὁ ἀδίκος δικαστὴς ἔχει μολυσμένη συνείδηση.
6. Εἶναι φοβερὸ νὰ ὑπηρετεῖ κανεὶς στὰ πάθη τῆς σάρκας.
7. Ἄν θέλεις νὰ εἶσαι χωρὶς λύπη, φρόντισε νὰ ἀρέσεις στὸν Θεό.
8. Αὐτὸς πού φροντίζει καλὰ τὸν ἑαυτό του, φροντίζεται ἀπὸ τὸν Θεό.
9. Ἡ λογικὴ καρδιὰ εἶναι λιμάνι τῶν σκέψεων.
10. Ὄταν θέλεις νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου ποιὸς εἶσαι, νὰ μὴ κοιτᾶξεις ποιὸς εἶσαι, ἀλλὰ τί εἶχες γίνεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή.
11. Ἡ φιλόδοξη ψυχὴ εἶναι λάκκος χωρὶς νερό.
12. Ἡ ὑπερήφανη ψυχὴ εἶναι πανδοχεῖο ληστῶν, καὶ μισεῖ τὴ φωνὴ τῆς γνώσης.
13. Εἶναι πλάνη κακὴ στὸν σωστὸ ἄνθρωπο τὸ νὰ μὴ γνωρίζει τίς Γραφές.
14. Ἄν φοβᾶσαι τὸν Θεό, γνώρισέ το ἀπὸ τὰ δάκρυα.
15. Ἡ ταπεινοφροσύνη τῆς ψυχῆς εἶναι ὄπλο ἀκαταμάχητο.
16. Ὁ ἄνδρας πού ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ εἶναι δένδρο τοῦ παραδείσου.
17. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι τὸ δένδρο τῆς ζωῆς. Χρησιμοποίησέ το ὅπως πρέπει, καὶ δέν θὰ πεθάνεις στὸν αἰῶνα.

ιη. Εὐεργέτει τοὺς ὄντως πτωχοὺς, καὶ βρώσῃ Χριστόν.

ιθ. Ῥώμη ἀληθῆς τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἐσθίειν.

κ. Εἰ φιλεῖς τὸν Χριστόν, τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρεῖν οὐκ ἐπιλάθη.

κα. Ἐκεῖθεν γὰρ ἀναφαίνεται εὐεργέτης μετὰ Θεόν.

5 κβ. Ὁ κατὰ Θεὸν φίλος ῥέει γάλα καὶ μέλι τοῖς ἀληθέσι λόγοις.

κγ. Ἡ ῥάθυμος δὲ ψυχὴ τοιοῦτον οὐκ ἔξει φίλον.

κδ. Ὁμὸς δεσπότης, φιλήδονος λογισμὸς.

κε. Σιγαῖν τὴν ἀλήθειαν, χρυσὸν ἐστὶ θάπτειν.

κς. Ὁ φοβούμενος τὸν Θεόν, κατὰ Θεὸν πάντα ποιεῖ

*** **

10

7

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΟΝ

Α'. Ὁκτώ εἰσι πάντες οἱ γενικώτατοι λογισμοί, ἐν οἷς περιέχεται
 πᾶς λογισμὸς Πρῶτος ὁ τῆς γαστρομαργίας, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ τῆς
 15 πορνείας τρίτος ὁ τῆς φιλαργυρίας τέταρτος ὁ τῆς λύπης πέμπτος ὁ
 τῆς ὀργῆς ἕκτος ὁ τῆς ἀκηδίας ἕβδομος ὁ τῆς κενοδοξίας ὄγδοος ὁ
 τῆς ὑπερηφανίας Τούτους πάντας παρενοχλεῖν μὲν τῇ ψυχῇ ἢ μὴ
 παρενοχλεῖν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ, τὸ δὲ χρονίζειν αὐτοὺς ἢ μὴ χρονί-
 ζειν ἢ πάθη κινεῖν ἢ μὴ κινεῖν, τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν.

20 Β'. Ὁ μὲν τῆς γαστρομαργίας λογισμὸς ἔκπτωσιν ταχεῖαν τῷ μο-
 ναχῷ τῆς ἀσκήσεως ὑποβάλλει· στόμαχον ἢ ἥπαρ καὶ σπλῆνα καὶ
 ὕδροπα διαγράφων, καὶ νόσον μακρὰν καὶ σπᾶνιν τῶν ἐπιτηδείων
 καὶ ἰατρῶν ἀπορίαν. Φέρει δὲ αὐτοὺς πολλάκις καὶ εἰς μνήμην ἀδελ-
 25 τοῦς ἐκείνους τοὺς πεπονθότας παραβάλλειν ἀναπειθεῖ τοῖς ἐγκρα-

18. Νὰ εὐεργετεῖς τοὺς πραγματικὰ φτωχοὺς, καὶ θὰ φᾶς τὸν Χριστό.

19. Ἀληθινὴ δύναμη εἶναι τὸ νὰ τρώῃς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

20. Ἄν ἀγαπᾶς τὸν Χριστό, νὰ μὴ ξεχνᾷς νὰ τηρεῖς τὶς ἐντολές του.

21. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ φαίνεται ὁ εὐεργέτης μετὰ ἀπὸ τὸν Θεό.

22. Αὐτὸς ποὺ εἶναι φίλος ὅπως θέλει ὁ Θεός, μὲ τοὺς ἀληθινούς λόγους του στάζει γάλα καὶ μέλι.

23. Ἡ ἀδιάφορη ὁμως ψυχὴ τέτοιο φίλο δὲ θὰ ἀποκτήσει.

24. Ὁ φιλήδονος λογισμὸς εἶναι βίαιος δεσπότης.

25. Τὸ νὰ κρύβεις τὴν ἀλήθεια εἶναι σὰν νὰ θάβεις χρυσάφι.

26. Αὐτὸς ποὺ φοβᾶται τὸν Θεό, τὰ κάνει ὅλα ὅπως θέλει ὁ Θεός.

*** **

7

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΚΤΩ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΤΟΛΙΟ

1. Ὁκτὼ εἶναι ὅλοι οἱ γενικώτατοι λογισμοί, μέσα στοὺς ὁποίους περιλαμβάνονται ὅλοι οἱ λογισμοί. Πρῶτος εἶναι ὁ λογισμὸς τῆς γαστριμαργίας, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ὁ τῆς πορνείας· τρίτος τῆς φιλαργυρίας· τέταρτος τῆς λύπης· πέμπτος τῆς ὀργῆς· ἕκτος τῆς ἀκηδίας (ἀδιαφορίας)· ἕβδομος τῆς κενοδοξίας· ὄγδοος τῆς ὑπερηφάνειας. Τὸ νὰ ἐνοχλοῦν ἢ νὰ μὴ ἐνοχλοῦν ὅλοι αὐτοὶ τὴν ψυχὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, τὸ νὰ μένουν ὁμως πολὺν χρόνον ἢ νὰ μὴ μένουν, ἢ νὰ κινουῦν ἢ νὰ μὴ κινουῦν πάθῃ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς.

2. Ὁ λογισμὸς τῆς γαστριμαργίας ἐπιφέρει γρήγορα στὸν μοναχὸ διακοπὴ τῆς ἀσκήσεως, προβάλλοντάς τὸ στομάχι ἢ τὸ σικώπι, τὴ σπλήνα καὶ τὴν ὑδρωπικία, καθὼς καὶ μακροχρόνια ἀρρώστια, ἔλλειψη τῶν ἀπαραίτητων καὶ τῶν γιατρῶν. Τοὺς θυμίζει μάλιστα πολλὰ φορὲς καὶ κάποιους ἀδελφούς ποὺ ἔπεσαν στὰ πάθῃ αὐτά. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ἀκόμα καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πάθει τοὺς μεταπίθει νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς ἐγκρατευό-

τευομένοις, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἐκδιηγείσθαι συμφορὰς, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀσκήσεως τοιοῦτο γέγονασιν.

Γ'. Ὁ τῆς πορνείας δαίμων σωμάτων καταναγκάζει διαφόρων ἐπιθυμεῖν, καὶ σφοδρότερος τοῖς ἐγκρατευομένοις ἐφίσταται, ἔν', ὡς 5 μηδὲν ἀνύοντες, παύσωνται, καὶ τὴν ψυχὴν μαιίνων, περὶ ἐκείνας κατακάμπτει τὰς ἐργασίας, λέγειν τε αὐτὴν τινα ῥήματα, καὶ πάλιν ἀκούειν ποιεῖ, ὡς ὄρωμένου δῆθεν καὶ παρόντος τοῦ πράγματος.

Δ'. Ἡ φιλαργυρία γῆρας μακρὸν ὑποβάλλει καὶ πρὸς ἐργασίαν ἀδυναμίαν χειρῶν, λιμούς τε ἐσομένους καὶ νόσους συμβησομένας, 10 καὶ τὰ τῆς πενίας πικρά, καὶ ὡς ἐπονείδιστον τὸ παρ' ἐτέρων λαμβάνειν τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν.

Ε'. Ἡ λύπη ποτὲ μὲν ἐπισυμβαίνει κατὰ στέρησιν τῶν ἐπιθυμιῶν, ποτὲ δὲ καὶ παρέπεται τῇ ὀργῇ. Κατὰ στέρησιν οὖν τῶν ἐπιθυμιῶν οὕτως ἐπισυμβαίνει· Λογισμοὶ τινες προλαβόντες εἰς μνήμην ἄγουσι 15 τὴν ψυχὴν οἴκου τε καὶ γονέων καὶ τῆς προτέρας διαγωγῆς. Καὶ ὅταν αὐτὴν μὴ ἀνθισταμένην, ἀλλ' ἐπακολουθεῖσαν θεάσωνται καὶ διαχεομένην ἐν ταῖς κατὰ διάνοιαν ἡδοναῖς, τότε λαμβάνοντες αὐτήν, ἐν τῇ λύπῃ βαπτίζουσιν, καὶ οὐχ ὑπαρχόντων τῶν προτέρων πραγμάτων, οὐδὲ δυναμένων λοιπὸν διὰ τὸν παρόντα βίον ὑπάρξαι· καὶ ἡ ταλαί- 20 πωρος ψυχὴ, ὅσον διεχύθη ἐπὶ τοῖς προτέροις λογισμοῖς, τοσοῦτον ἐπὶ τοῖς δευτέροις συνεστάλη ταπεινωθεῖσα.

ΣΤ'. Ἡ ὀργὴ πάθος ἐστὶν ὀξύτατον. Θυμοῦ γὰρ λέγεται ζέσις καὶ κίνησις κατὰ ἡδικηκότος ἢ δοκουῆτος ἡδικηκένας, ἧτις πανημέριον ἐξαγριοῖ τὴν ψυχὴν, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς προσευχαῖς συναρπάζει τὸν 25 νοῦν, τὸ τοῦ λελυπηκότος πρόσωπον ἐπισείουσα. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ χρονίζουσα καὶ μεταβαλλομένη εἰς μῆνιν, ταραχὰς νύκτωρ παρέχει, τῆξίν τε τοῦ σώματος καὶ ὠχριότητα καὶ θηρίων ἰοδόλων ἐπιδρομάς. Ταῦτα δὲ τὰ τέσσαρα, τὰ μετὰ τὴν μῆνιν συμβαίνοντα, εὐροίη ἂν τις παρακολουθοῦντα πλείοσι λογισμοῖς.

μενους καὶ νὰ διηγηθοῦν τὶς δικές τους συμφορές, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔπαθαν ἀπὸ τὴν ἀσκησι.

3. Ὁ δαίμονας τῆς πορνείας τοὺς ἀναγκάζει νὰ ἐπιθυμοῦν διάφορα σώματα, καὶ ἐπιτίθεται στοὺς ἐγκρατευόμενους δυνατώτερα, γιὰ νὰ παύσουν τὴν ἐγκράτεια, ἐπειδὴ τάχα δὲν ὠφελοῦνται καθόλου. Μιλώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν στὴν ψυχὴ, τὴν πείθει νὰ ἐνδώσει σ' ἐκεῖνες τὶς πράξεις, κάνοντάς τιν νὰ λέγει ἢ ἴδια μερικὰ λόγια, καὶ πάλι ν' ἀκούει, σὰν νὰ βλέπει δῆθεν καὶ νὰ εἶναι παρὸν τὸ πράγμα.

4. Ἡ φιλαργυρία ὑποβάλλει τὴν ἰδέα τῶν μακρῶν γηρατειῶν, τὴν ἀδυναμία τῶν χειρῶν νὰ ἐργασθοῦν, τοὺς λιμούς πού θὰ ἔρθουν καὶ τὶς ἀρρώστιες πού θὰ συμβοῦν, τὶς πικρίες τῆς φτώχειας, καὶ ὅτι εἶναι μεγάλη ντροπὴ τὸ νὰ δέχεται κανεὶς ἀπὸ ἄλλους αὐτὰ πού ἔχει ἀνάγκη.

5. Ἡ λύπη ἄλλοτε συμβαίνει κατὰ τὴ στέρησι τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἄλλοτε ἀκολουθεῖ τὴν ὀργή. Κατὰ τὴ στέρησι λοιπὸν τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκδηλώνεται ὡς ἐξῆς· ὀρισμένοι λογισμοὶ προφθάνοντας κάνουν τὴν ψυχὴ νὰ θυμηθεῖ τὸ σπίτι καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὴν προηγούμενη ζωὴ τῆς. Καὶ ὅταν δοῦν ὅτι αὐτὴ δὲν ἀντιστέκεται, ἀλλὰ τοὺς ἀκολουθεῖ καὶ παραδίνεται σὶς ἡδονές τοῦ νοῦ τῆς, τότε τὴν παίρνουν καὶ τὴν θυθίζουν στὴ λύπη, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν βέβαια τὰ προηγούμενα πράγματα, οὔτε ἄλλωστε μπορούσαν νὰ ὑπάρξουν ἐξαιτίας τοῦ τωρινοῦ βίου. Καὶ ἡ ταλαίπωρη ψυχὴ ὅσο περισσότερο παραδίνεται στοὺς προηγούμενους λογισμούς, τόσο περισσότερο λυπᾶται ταπεινωμένη μὲ τοὺς δεύτερους.

6. Ἡ ὀργὴ εἶναι πάθος πολὺ ἰσχυρό. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε γίνεται λόγος γιὰ ἀναμμα καὶ κίνησι θυμοῦ ἐναντίον κάποιου πού ἀδίκησε ἢ θεωρεῖται ὅτι ἀδίκησε. Αὐτὴ ἐξαγριώνει ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν ψυχὴ, ἰδιαίτερα ὅμως κατὰ τὶς προσευχές, ἀρπάζει βίαια τὸν νοῦ τοῦ προσευχομένου, προβάλλοντάς μπροστά του τὸ πρόσωπο ἐκείνου πού τὸν λύπησε. Μερικὲς φορές μάλιστα διαρκεῖ πολὺ χρονικὸ διάστημα καὶ μεταβάλλεται σὲ σφοδρὴ ὀργή, προκαλώντας τὴ νύχτα ταραχές καὶ λειώσιμο τοῦ σώματος καὶ κιτρινάδα καὶ ἐπιθέσεις φαρμακερῶν φιδιῶν. Αὐτὰ τὰ τέσσερα, πού συμβαίνουν μετὰ τὴν ὀργή, μπορεῖ νὰ τὰ βρεῖ κανεὶς νὰ ἀκολουθοῦν περισσότερους λογισμούς.

Ζ. Ὁ τῆς ἀκηδίας δαίμων, ὃς καὶ μεσημβρινὸς καλεῖται, πάντων τῶν δαιμόνων ἐστὶ βαρύτερος καὶ ἐφίσταται μὲν τῷ μοναχῷ περὶ ὥραν τετάρτην, κυκλοῖ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μέχρις ὥρας ὀγδότης. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν ἥλιον καθοραῖσθαι ποιεῖ δυσκίνητον ἢ ἀκίνητον, πεντηκοντάωρον τὴν ἡμέραν δεικνύς. Ἔπειτα δὲ συνεχῶς ἀφορᾷν πρὸς τὰς θυρίδας, καὶ τῆς κέλλης ἐκπηδᾷν ἐκβιάζεται, τῷ τε ἡλίῳ ἐνατενίζειν, πόσον τῆς ἐνάτης ἀφέστηκε, καὶ περιβλέπεσθαι τῆδε κάκεισε, μή τις τῶν ἀδελφῶν... Ἔτι δὲ μῖσος πρὸς τὸν τόπον, ἐκβάλλει καὶ πρὸς τὸν βίον αὐτόν, καὶ πρὸς τὸ ἔργον τὸ τῶν χειρῶν καὶ ὅτι ἐκλέλοιπε παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἢ ἀγάπη, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ παρακαλῶν. Εἰ δὲ καὶ τις κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἴη λυπήσας τὸν μοναχόν, καὶ τοῦτο εἰς αὐξήσιν τοῦ μίσους ὁ δαίμων προστίθῃσιν. Ἄγει δὲ αὐτόν καὶ εἰς ἐπιθυμίαν τόπων ἐτέρων, ἐν οἷς ῥαδίως τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ἔστιν εὐρεῖν, καὶ τέχνην μετελθεῖν εὐκοπωτέραν μᾶλλον καὶ προχωροῦσαν. Καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ τὸ εὐαρεστεῖν τῷ Κυρίῳ προστίθῃσιν. Πανταχῆ γάρ, φησί, τὸ θεῖον προσκυνητόν. Συνάπτει δὲ τούτοις καὶ μνήμην τῶν οἰκειῶν καὶ τῆς προτέρας διαγωγῆς· χρόνον τῆς ζωῆς ὑπογράφει μακρόν, τοὺς τῆς ἀσκήσεως πόνους φέρων πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ πᾶσαν, τὸ δὴ λεγόμενον, κινεῖ μνηχανήν, ἵνα, καταλειπῶς ὁ μοναχὸς τὴν κέλλαν, φύγῃ τὸ στάδιον. Τούτῳ δὲ τῷ δαίμονι ἄλλος μὲν εὐθύς δαίμων οὐχ ἔπεται· εἰρηνικὴ δέ τις κατάστασις καὶ χαρὰ ἀνεκκλάλητος μετὰ τὸν ἀγῶνα τὴν ψυχὴν διαδέχεται.

Η. Ὁ τῆς κενοδοξίας λογισμὸς λεπτότατός τις ἐστὶ καὶ παρῳφίσταται τοῖς κατορθοῦσι ῥαδίως, δημοσιεύειν αὐτῶν τοὺς ἀγῶνας βουλόμενος, καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξας θηρώμενος, δαίμονας τε κράζοντας ἀναπλάττων καὶ θεραπευόμενα γύναια καὶ ὄχλον τινὰ τῶν ἱματίων ἐφαπτόμενον· μαντεύεται δὲ αὐτῷ καὶ ἱερωσύνην λοιπὸν καὶ τοὺς ζητοῦντας αὐτόν ταῖς θύραις ἐφίστησι· καὶ ὅς, εἰ μὴ βούλοιτο, δέσμιος ἀπαχθήσεται, καὶ οὕτως αὐτόν μετέωρον ταῖς

7. Ὁ δαίμονας τῆς ἀκηδίας, πού ὀνομάζεται καί μεσημβρινός, εἶναι πιό βαρὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς δαίμονες. Αὐτὸς ἐμφανίζεται στὸν μοναχὸ κατὰ τὴν τέταρτη ὥρα, καί κυκλώνει τὴν ψυχὴ του μέχρι τὴν ὀγδὴ ὥρα. Καί στὴν ἀρχὴ κάνει τὸν ἥλιο νὰ φαίνεται ἀργοκίνητος ἢ ἀκίνητος καί τὴν ἡμέρα νὰ διαρκεῖ πενήντα ὥρες. Ἐπειτα τὸν ἀναγκάζει συνεχῶς νὰ κοιτάζει στὰ παράθυρα καί νὰ πηδᾷ ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί, καί νὰ βλέπει τὸν ἥλιο, πόσο ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἐνάτη ὥρα, καί νὰ κοιτάζει τριγύρω ἐδῶ κι ἐκεῖ, μήπως φανεῖ κανένας ἀδελφός ... Ἐπίσης ἐκφράζεται μὲ μῖσος γιὰ τὸν τόπο καί γιὰ τὸν ἴδιο τὸν μοναχικὸ βίον καί γιὰ τὴ χειρωνακτικὴ ἐργασία, ὅτι χάθηκε ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἢ ἀγάπη καί δὲν ὑπάρχει κανένας πού νὰ τὸν παρηγορήσει. Ἄν μάλιστα ἐκεῖνες τὶς μέρες συνέβη κάποιος νὰ λύπησε τὸν μοναχό, καί αὐτὸ ὁ δαίμονας τὸ προσθέτει, γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ μῖσος του. Τὸν ὀδηγεῖ ἐπίσης καί στὴν ἐπιθυμία ἄλλων τόπων, στοὺς ὁποίους μπορεῖ εὐκόλα νὰ βρεῖ αὐτὰ πού χρειάζεται, καί νὰ κάνει μιὰ τέχνη πιό εὐκόλη καί προοδευτικὴ, καί προσθέτει, ὅτι ἡ εὐαρέστηση τοῦ Κυρίου δὲν συνδέεται μὲ τὸν τόπο. Γιατὶ λέγει, παντοῦ μπορεῖ νὰ προσκυνεῖται ὁ Θεός. Σ' ὅλα αὐτὰ ἐπισυνάπτει καί τὴ θύμιση τῶν δικῶν του καί τῆς προηγούμενης ζωῆς του, περιγράφει τὸν μακρὸ χρόνον τῆς ζωῆς, φέρνοντας μπροστὰ στὰ μάτια του τὶς ταλαιπωρίες τῆς ἀσκήσεως, καί, ὅπως λέγεται, κινητοποιεῖ κάθε μηχανορραφία, γιὰ νὰ ἐγκαταλείψει ὁ μοναχὸς τὸ κελλί καί νὰ ἀποφύγει τὸ στάδιο τῆς ἀσκήσεως. Στὸν δαίμονα αὐτὸν δὲν ἀκολουθεῖ ἄλλος δαίμονας ἀμέσως, ἀλλὰ τὴν ψυχὴ μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον του τὴν διαδέχεται μιὰ εἰρηνικὴ κατάσταση καί ἀνεκλάλητη χαρὰ.

8. Ὁ λογισμὸς τῆς κενοδοξίας εἶναι πάρα πολὺ λεπτὸς καί ὑπάρχει σ' αὐτοὺς πού πετυχαίνουν εὐκόλα τὰ κατορθώματά τους, θέλοντας νὰ δημοσιποιεῖ τοὺς ἀγῶνες τους καί ἐπιδιώκοντας τὶς τιμὲς ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων· ἐμφανίζει στὴ φαντασία τους δαίμονες πού κραυγάζουν, καί γυναῖκες πού θεραπεύονται καί κάποιο πλῆθος πού ἀγγίζει τὰ ροῦχα του. Τοῦ προλέγει ἀκόμα καί τὴν ἱερωσύνη, καί παρουσιάζει στὴν πόρτα του ἀνθρώπους πού τὸν ζητοῦν, καί ὁποῖος τυχὸν δὲν θέλει τὸν πηγαίνει δεμένον, καί ἀφοῦ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ σηκώσῃ ψηλὰ τὰ μυαλά του μὲ τὶς ψεύτικες ἐλπί-

κεναῖς ἐλπίσι ποιήσας, ἀφίσταται καταλιπών, ἢ τῷ τῆς ὑπερηφανίας δαίμονι πειράζειν αὐτόν, ἢ τῷ τῆς λύπης, ὅστις ἐπάγει καὶ λογισμοὺς αὐτῷ, ταῖς ἐλπίσιν ἐναντιουμένους. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ τῷ τῆς πορνείας δαίμονι παραδίδωσι τὸν πρὸ ὀλίγου αἰδέσιμον καὶ ἅγιον
5 ἱερέα.

Θ. Ὁ τῆς ὑπερηφανίας δαίμων χαλεπωτάτης πτώσεως τῆ ψυχῆ πρόξενος γίνεται. Ἀναπειθεί γὰρ αὐτήν, Θεὸν μὲν μὴ ὁμολογεῖν βοηθόν, ἑαυτὴν δὲ τὴν κατορθουμένην εἶναι νομίζειν, καὶ φυσιοῦσθαι κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὡς ἀνοήτων, διότι μὴ τοῦτο περὶ αὐτῆς πάντες
10 ἐπίστανται. Παρακολουθεῖ δὲ ταύτη ὀργὴ καὶ λύπη, καὶ τὸ τελευταῖον κακόν, ἔκστασις φρενῶν καὶ μανία καὶ δαιμόνιον ἐν τῷ ἀέρι πλῆθος ὀρώμενον.

*** **

8

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΚ ΒΙΒΛΙΟΥ ΑΥΤΟΥ

15 Τέσσαρας ἀρετὰς καὶ τὰς θεωρίας αὐτῶν, παρὰ τοῦ δικαίου Γρηγορίου μεμαθήκαμεν εἶναι· φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν, σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην· καὶ φρονήσεως μὲν ἔργον ἔλεγεν εἶναι τὸ θεωρεῖν τὰς νοερὰς καὶ ἀγίας δυνάμεις δίχα τῶν λόγων· τούτους γὰρ ὑπὸ τῆς σοφίας δηλοῦσθαι παραδέδωκεν. Ἀνδρείας δέ, τὸ ἐγκαρτερεῖν τοῖς
20 ἀληθείσι καὶ πολεμούμενον, καὶ μὴ ἐμβατεύειν εἰς τὰ μὴ ὄντα· τὸ δὲ παρὰ τοῦ πρώτου γεωργοῦ δέχεσθαι σπέρματα, καὶ ἀπωθεῖσθαι τὸν ἐπισπορέα, τῆς σωφροσύνης ἴδιον ἀπεκρίνατο εἶναι. Δικαιοσύνης δὲ πάλιν, τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστου λόγον ἀποδιδόναι, τὰ μὲν σκοτεινῶς ἀπαγγέλλουσαν, τὰ δὲ δι' αἰνιγμάτων σημαίνουσαν, τινὰ δὲ καὶ φα-
25 νεροῦσαν πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀπλουστέρων.

δες, ἀπομακρύνεται, ἐγκαταλείποντάς τον ἢ στὸν δαίμονα τῆς ὑπερηφάνειας γιὰ νὰ τὸν πειράξει, ἢ στὸν δαίμονα τῆς λύπης, ὁ ὁποῖος τοῦ προσθέτει καὶ λογισμοὺς πού εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὶς ἐλπίδες. Ὑπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες παραδίνει στὸν δαίμονα τῆς πορνείας τὸν πρὶν ἀπὸ λίγο σεβάσμιο καὶ ἅγιο ἱερέα.

9. Ὁ δαίμονας τῆς ὑπερηφάνειας προκαλεῖ φοβερὴ πτώση στὴν ψυχὴ. Γιατὶ τὴν μεταπείθει νὰ ὁμολογεῖ ὅτι δὲν εἶναι ὁ Θεὸς βοηθός της, νὰ νομίζει ὅτι αὐτὴ εἶναι πού κατορθώνει τὴν ἐνάρετη ζωὴ, καὶ νὰ ἐπαίρεται ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν ὅτι εἶναι ἀνόητοι, ἐπειδὴ δὲν τὸ γνωρίζουν ὅλοι αὐτὸ γι' αὐτήν. Ἐπακολουθεῖ αὐτὴν (τὴν ψυχὴ) ὀργὴ καὶ λύπη καί, τὸ τελευταῖο κακὸ, καταπληξία καὶ μανία, καὶ πλῆθος δαιμόνων πού ἐμφανίζονται στὸν ἀέρα.

*** **

8

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ*

Ἀπὸ τὸν δίκαιο Γρηγόριο μάθαμε ὅτι ὑπάρχουν τέσσερις ἀρετές, καθὼς καὶ τὶς ἐρμηνεῖες τους. Ἡ φρόνηση καὶ ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη. Καὶ τῆς φρονήσεως ἔργο ἔλεγε ὅτι εἶναι τὸ νὰ βλέπει τὶς νοερὲς καὶ ἅγιες δυνάμεις, χωρὶς τοὺς λόγους, γιὰ αὐτοί, παρέδωσε, ὅτι φανερώνονται ἀπὸ τὴ σοφία. Ἔργο τῆς ἀνδρείας εἶναι νὰ δείχνει ὑπομονὴ σ' αὐτὰ πού εἶναι ἀληθινὰ καὶ ὅταν ἀκόμα πολεμεῖται, καὶ νὰ μὴ εἰσέρχεται σ' αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν. Τὸ νὰ δέχεται τοὺς σπόρους ἀπὸ τὸν πρῶτο γεωργὸ καὶ νὰ ἀπομακρύνει αὐτὸν πού σπέρνει στὴ συνέχεια τὰ ζιζάνια, ἔλεγε ὅτι εἶναι γνῶρισμα τῆς σωφροσύνης. Τέλος τῆς δικαιοσύνης ἔργο εἶναι τὸ νὰ ἀποδίδει στὸ καθένα αὐτὰ πού τοῦ ἀξίζουν, ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ ἀναφέροντάς τε συγκεκαλυμμένα, ἄλλα δηλώνοντάς τα μὲ αἰνίγματα, καὶ μερικὰ φανερώνοντάς τα, γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ πιὸ ἀπλοῖ.

*. Βλ. Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Βιβλίο 4, 23.

Ο ΑΣΚΗΤΗΣ ΝΕΙΛΟΣ

Βιογραφικά:

Ἡ ζωή, ὅπως καὶ ἡ συγγραφικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀσκητῆ Νείλου, δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἐξακριβωμένη. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Νεῖλος καταγόταν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα μὲ μαρτυρία τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ, χρονογράφου τοῦ 9ου αἰώνα, ἦταν σύγχρονος μὲ τὸν Πρόκλο, τὸν Παλλάδιο, τὸν Μᾶρκο τὸν Ἐρημίτη καὶ τὸν Ἰσίδωρο τὸν Πηλουσιώτη. Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα καὶ πέθανε τὸ 430. Ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του φαίνεται πὼς ἦταν μεγάλος θαυμαστὴς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν ὁποῖο ὀνομάζει «παντὸς τοῦ κόσμου φωστῆρα». Ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Ἀρκάδιος τὸ ἔτος 407 τὸν παρακάλεσε θερμὰ νὰ προσευχηθεῖ γιὰ τὴν κατάπαυση τῶν σεισμῶν καὶ τῆς πυρκαϊᾶς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δοκιμαζόταν ἡ Κωνσταντινούπολη, ὁ Νεῖλος ἀρνήθηκε, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι τὰ δεινὰ πού τὴ βρῆκαν ὀφείλονταν στὸ γεγονός «μυρίων ἀτοπημάτων αὐτόθῃ γινομένων ... ἐξορισθέντος τοῦ στύλου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας, τῆς σάλπιγγος τοῦ Χριστοῦ, Ἰωάννου τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου»¹.

Γιὰ τὴ ζωή τοῦ Νείλου διατυπώνονται διάφορες γνώμες. Σύμφωνα μὲ αὐτὲς ὁ Νεῖλος ἐχρημάτισε ἑπαρχος τῆς Βασιλεύουσας ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (379-395), ἢ ἐπὶ Μαρκιανοῦ (450-457). Ἦταν ἑγγαμος καὶ πατέρας δύο παιδιῶν. Ὡστόσο πόθησε τὸν ἀσκητικὸ βίον, καὶ ὕστερα ἀπὸ κοινὴ ἀπόφαση μὲ τὴ σύζυγό του, ἐκείνη μὲ τὴν θυγατέρα τους πῆγαν γιὰ ἀσκήση στὴν Αἴγυπτο, καὶ αὐτὸς μὲ τὸν γιό τους Θεόδουλο πῆγαν στὸ ὄρος Σινᾶ. Ἐκεῖ βάραβροι σὲ μὰ τους ἐπιδρομὴ συνέλαβαν τὸν γιό του, πού τὸν βρῆκε ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες, μετὰ τὶς ὁποῖες καὶ οἱ δύο χειροτο-

1. Ἐπιστολὴ 2, 265. 294. 3, 279.

νήθηκαν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ἐλούσης καὶ ἐπέστρεψαν πάλι στὸ Σινᾶ, ὅπου συνέχισαν τὴν ἀσκησὴ τους.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μὲ κάθε λεπτομέρεια περιλαμβάνονται στὸ ἔργο πού φέρεται ὡς δικό του καὶ ἔχει τὸν τίτλο «*Διηγῆματα εἰς τὴν ἀναίρεσιν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ καὶ Ραϊθῶ πατέρων, καὶ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν Θεοδούλου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ*»².

Ὁ ὄσιος Νεῖλος θεωρεῖται ὡς ἓνας ἀπὸ τοῦ διαπρεπέστερους ἀσκητικὸς πατέρες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους βιώθηκε, ἐκφράστηκε καὶ διατυπώθηκε ἡ μυστικὴ καὶ ἀσκητικὴ θεολογία τῆς ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς προδρόμους τοῦ Ἡσυχασμοῦ. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στὶς 12 Νοεμβρίου.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ὁ ὄσιος Νεῖλος ἦταν πολυγραφώτατος συγγραφέας. Ὅμως μέχρι σήμερα δὲν ἔγινε κριτικὴ ἔκδοση τῶν ἔργων πού φέρουν αὐτὸν ὡς συγγραφέα, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι πολλὰ πού ἀμφισβητοῦνται ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές. Νομίζουμε ὅτι τὰ πράγματα τὰ τοποθετεῖ στὴ σωστὴ ὀπωσδήποτε θέση τους ὁ αἰμίμηστος καθηγητὴς Παναγιώτης Χρήστου, ὁ ὁποῖος στὸ πεντάτομο ἔργο του, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, κατατάσσει τὰ φερόμενα ὡς ἔργα τοῦ Νείλου σὲ τέσσερες ὁμάδες, ἤτοι σ' αὐτὰ πού χωρὶς ἀμφισβήτηση ἀποτελοῦν ἔργα τοῦ Νείλου· σ' ἐκεῖνα πού μαρτυροῦνται ὡς δικά του, ἀλλ' ἔχουν ἀπολεσθεῖ· σ' ἐκεῖνα πού εἶναι νόθα, καὶ σ' ἐκεῖνα πού ἀποδίδονται τόσο στὸν ὄσιο Νεῖλο ὅσο καὶ στὸν Εὐάγριο τὸν Ποντικό, τὰ ὁποῖα καὶ ὀνομάζει Νειλοευαγριανὴ γραμματεία³.

Ἐμεῖς στὴν παροῦσα ἔκδοση, ἀφήνοντας τὸ θέμα αὐτὸ στοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητές νὰ τὸ λύσουν, παρουσιάζουμε ἐδῶ τὰ φερόμενα ὡς ἔργα τοῦ Νείλου ἔτσι πού ἔχουν ἐκδοθεῖ στὴν Πατρολογία τοῦ Migne (τόμ. 79, 590-1505), καὶ πού εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. *Διηγῆματα*. Σύνολο ἑπτὰ διηγῆσεων πού περιγράφουν τὴ ζωὴ τοῦ ὁσίου Νείλου. Γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ σήμερα ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι εἶναι μεταγενέστερο τοῦ Νείλου, καὶ ἴσως ὁ συγγραφέας του νὰ πῆρε ἀφορμὴ γιὰ τὴ σύνταξή του ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ ὁσίου, ὅπου γίνεται

2. MIGNE, PG 79, 589-693.

3. *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Θεσσαλονίκη τόμ. 3, σελ. 228.

λόγος για παράλληλη περιπέτεια ενός γέροντα από τη Γαλατία μαζί με τον γιό του στο Σινᾶ¹¹. Ἀνεξάρτητα από τον συγγραφέα του ὅμως, τὸ ἔργο αὐτὸ περιέχει ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες για τὸν τρόπο πὸν διαβιοῦσαν καὶ δροῦσαν οἱ νομάδες τῆς ἀραβικῆς χερσονήσου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἐρημίτες, γιὰ τὸ ποῦ καὶ πῶς κατοικοῦσαν, τί ἔτρωγαν, ποῦ ἐκκλησιάζονταν καὶ κοινωνοῦσαν, καὶ πλῆθος ἄλλων λεπτομερειῶν πὸν μᾶς δίνουν ἀνάγλυφη τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς τῶν ἀσκητῶν στὴν νευραλγικὴ αὐτὴ γιὰ τὸν μοναχισμό περιοχὴ.

2. *Λόγος εἰς Ἀλδιανόν*: Πρόκειται γιὰ ἔργο ἀπὸ αὐτὰ πὸν χωρὶς ἀμφισβήτησι προέρχονται ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ Νεῖλου. Εἶναι ἐγκώμιο τοῦ Ἀλδιανοῦ, μοναχοῦ πὸν ἀσκήτευσεν στὴ Γαλατία, καὶ κάνει λόγο γιὰ τὴν ἐνάρετη πολιτεία καὶ τοὺς θεοφιλεῖς ἄνδρες, τὴ ζωὴ καὶ καὶ τὶς ἀρετὲς, τὰ ἴχνη τῶν ὁποίων πρέπει ν' ἀκολουθοῦν ὅσοι ἀγαποῦν τὸν Θεό, καὶ νὰ μιμοῦνται τὰ κατορθώματά τους.

3. *Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα*: Πρόκειται γιὰ ἐκτενῆ πραγματεία ἀπὸ 12 τμήματα, πὸν ὑποδιαιροῦνται σὲ 90 ἐκτεταμένα κεφάλαια. Ἀφορμὴ γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὁ Νεῖλος πῆρε ἀπὸ τὴ διάσημη ἀσκήτρια Περιστερία, γιὰ τὴν ὁποία τοῦ εἶχε μιλήσει ὁ Ἀγάθιος, καὶ ἀναλύει διὰ μακρῶν τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς κακίες με βάση χωρία καὶ διηγήσεις ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, ὅπως ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Σωσάννας, τοῦ Δανιήλ καὶ τοῦ Ἰωνᾶ, τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Ἐλισσαίου, τοῦ Σαμψὼν καὶ τοῦ Ἐζεκία, τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Γεδεὼν, τὴν παραβολὴ τῶν ἐργατῶν τοῦ ἀμπελώνα, τὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου κ.ἄ.

4. *Λόγος ἀσκητικός*: Ἀποτελεῖται ἀπὸ 75 κεφάλαια καὶ ἀπευθύνεται στοὺς μοναχοὺς πὸν ζοῦν σὲ κοινόβια. Ἀναφέρεται στὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφία, καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ διαπίστωση, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους ἀσχολήθηκαν με τὴ φιλοσοφία, με ὅσα λέγει καταλήγει στὸ συμπέρασμα, ὅτι μόνο οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ τὴν καλλιέργησαν καὶ ἐφάρμοσαν στὴ ζωὴ τους, ἐπειδὴ εἶχαν διδάσκαλό τους τὴ μοναδικὴ καὶ ἀληθινὴ σοφία, τὸν Χριστό.

5. *Λόγος περὶ ἀκτημοσύνης*: Ὅπως δηλώνεται στὸν τίτλο τοῦ ἔργου, ὁ λόγος αὐτὸς ἀπευθύνεται στὴν σεμνοπρεπέστατη διακόνισσα τῆς Ἀγκυρας Μάγνα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 67 κεφάλαια καὶ ἀναφέ-

ρεται φυσικά στον μοναχισμό, του οποίου την άγωγή παραβάλλει προς εκείνην των στρατιωτών και ἀθλητῶν. Τὴν ἀκτημοσύνη τὴν διακρίνει σὲ τρεῖς μορφές: τὴν ἀπόλυτη (τῶν Πρωτοπλάστων), τὴν ἔνυλη (πολυκτῆμονα) ζωὴ, ποὺ ἀναφέρεται στοὺς μοναχοὺς ποὺ ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὸν μοναχικὸ βίον, καὶ τὴ μέση, ποὺ ταιριάζει στοὺς πραγματικοὺς μοναχοὺς.

6. *Ὅτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ὠκισμένων, οἱ ἐν ἔρημοις ἡσυχάζοντες, κἂν πολλοῖς τῶν ἀπειρῶν τὸ ἐναντίον δοκῇ*: Στὸ ἔργο αὐτὸ γίνεται σύγκριση ἀνάμεσα στὴ ζωὴ ποὺ κάνουν αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν στὶς πόλεις, καὶ γενικὰ στοὺς κατοικημένους χώρους, καὶ οἱ ἔρημίτες, ἐκεῖνοι δηλαδή ποὺ ζοῦν στὴν ἔρημο. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 27 κεφάλαια.

7. *Λόγος πρὸς τὸν μοναχὸν Εὐλόγιον*: Πρόκειται γιὰ ἔργο, γιὰ τὴ γνησιότητα τοῦ οποίου οἱ γνῶμες διίστανται. Στὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἀποδίδεται στὸν ἀσκητὴ Νεῖλο, ἐνῶ στὴν ἀρμενικὴ μετάφραση στὸν Εὐάγριο. Ἀναπτύσσεται σὲ 34 κεφάλαια καὶ ἀναφέρεται στὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ κακοῦ στὸν δρόμον πρὸς τὴν τελειότητα.

8. *Περὶ τὰς ἀντιζύγους τῶν ἀρετῶν κακίας*: Καὶ ὁ λόγος αὐτὸς ἀπευθύνεται στὸν Εὐλόγιο, εἶναι σύντομος καὶ ἀναφέρεται στὶς κακίες ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ κάθε μιὰ ἀρετὴ. Ἀναφέρει δηλαδή ἐπιγραμματικὰ κατὰ ζεύγη, τί εἶναι ἡ γαστριμαργία καὶ ἡ ἐγκράτεια, ἡ πορνεία καὶ ἡ σωφροσύνη, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ, ἡ ὀργὴ καὶ ἡ μακροθυμία, ἡ ἀκηδία καὶ ἡ ὑπομονή, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ταπεινόφρων ἔργασία τῶν ἀρετῶν (ἡ ἀ-κενοδοξία), ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀ-φθονία, καὶ τί ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ταπείνωση.

9. *Περὶ τῶν ὀκτώ πνευμάτων τῆς πονηρίας*: Εὐρύτερη περιγραφή σὲ 19 κεφάλαια τῶν ὀκτὼ ἀντίστοιχων πρὸς τὶς κακίες πνευμάτων τῆς πονηρίας: ἦτοι: τῆς γαστριμαργίας, τῆς πορνείας, τῆς φιλαργυρίας, τῆς ὀργῆς, τῆς λύπης, τῆς ἀκηδίας, τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας.

10. *Λόγος περὶ προσευχῆς*: Εἶναι κατανεμημένος σὲ 153 σύντομα κεφάλαια, στὰ ὁποῖα, μετὰ ἀπὸ ἕναν ἐκτενῆ πρόλογο, στὸν ὁποῖο ἐξηγεῖ γιατί τὰ κεφάλαια εἶναι 153, δίνοντας τὴ συμβολικὴ

σημασία τῶν ἀριθμῶν 153, 100, 50, 25 καὶ 7, δίνει προσωπικὲς συμβουλὲς στὸν παραλήπτη, γιὰ τὸ τί εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ πῶς μπορεῖ νὰ τὴν ἐπιτύχει ὁ μοναχός. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποδίδεται στὸν Εὐάγριο.

11. *Κεφάλαια 27 περὶ διαφόρων πονηρῶν λογισμῶν*: Περιγράφει μὲ λεπτομέρεια τὶς ἐνέργειες τῶν δαιμόνων, καὶ ὑποδεικνύει σὲ κάθε περίπτωση τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μπορεῖ ὁ μοναχός νὰ νικήσει τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ πάθη ποὺ προκαλοῦν οἱ δαίμονες κάθε φορά.

12. *Παραίνεσις πρὸς μοναχοὺς*: Σύντομες, χωρὶς ἀρίθμηση, 33 ἀποφθεγματικὲς συμβουλὲς πρὸς τοὺς μοναχοὺς γιὰ τὸ πῶς καταπολεμοῦνται τὰ διάφορα πάθη. Ἀποδίδεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ παράδοση στὸν Νεῖλο, καὶ ἀπὸ τὴ συριακὴ παράδοση στὸν Εὐάγριο.

13. *Γινῶμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ κολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον*: Ἐνενῆντα ἐννιὰ ἐπιγραμματικὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, μὲ τρόπο ἀποφθεγματικὸ, ποὺ, ὅπως ἀναφέρεται στὸν τίτλο τους, ἀποσποῦν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ φθαρτὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ τὸν κάνουν νὰ ἀφοσιωθεῖ στὰ ἀφθαρτα καὶ αἰώνια τοῦ μελλοντικοῦ κόσμου. Σῶζεται μόνο στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἀνήκει σ' αὐτὰ ποὺ ἀποδίδονται στὴν Νειλοευαγριανὴ γραμματεία.

14. *Κεφάλαια παραινετικά*: Ὅμοια μὲ τὰ προηγούμενα, 139 κεφάλαια, στὸ τέλος τῶν ὁποίων ἐπισυνάπτονται ἄλλα 7 κεφάλαια, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς ἴδια μὲ τὶς 91-97 προηγούμενες «γινῶμες», καὶ τὸ ὅλο ἔργο τελειώνει μὲ τὴν προτροπὴ πρὸς τὴν ψυχὴ· «Ψυχὴ μὴν ἀμελεῖς, γιατί ὕστερα ἀπὸ λίγο πρόκειται νὰ δεχθεῖς τὸν ζυγὸ τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας. Γιατί ὁ θάνατος ἔρχεται ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸν περιμένεις.

15. *Λόγος εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου*: «Νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν»⁴ κτλ.: Πρόκειται γιὰ πραγματεία ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 ἐκτενῆ κεφάλαια, στὴν ὁποῖα ὁ συντάκτης ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀντίφαση μεταξὺ τοῦ χωρίου αὐτοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Κύριος στέλλοντας τοὺς μαθητὲς του στὸ κήρυγμα τοὺς παράγγειλε νὰ μὴ ἔχουν μαζί τους βαλάντιο, σάκκο καὶ ὑπο-

4. Λουκᾶ 22, 35.

δήματα⁵, καθὼς καὶ τοῦ ἄλλου· «ὅποιος σὲ χτυπήσει στὸ δεξιὸ σαγόνι, νὰ τοῦ στρέψεις καὶ τὸ ἄλλο»⁶. Καὶ ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ πρῶτο ἀφοροῦσε τοὺς ἀρχαρίους, ἐνῶ στοὺς τέλειους ταιριάζει ἡ μάχαιρα, δηλαδή ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, πού «εἶναι δραστικός καὶ πιὸ κοφτερός ἀπὸ κάθε δίκοπο μαχαίρι»⁷, γιὰ τὴν ὁποία μάχαιρα αὐτὸς πού ἐπιδιώκει τὴν τελειότητα, πρέπει νὰ πωλήσει ἀκόμα καὶ τὸ ἱμάτιό του, νὰ ἐγκαταλείψει δηλαδή κάθε τι τὸ ἐγκόσμιο, γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴν τελειότητα. Τὸ ἔργο αὐτὸ θεωρεῖται ὅτι εἶναι γνήσιο ἔργο τοῦ Νείλου.

16. *Λόγος ἀσκητικός καὶ πολυμερής*: Εἶναι ἓνα σύντομο, χωρὶς ἰδιαίτερη σημασία ἔργο, τὸ ὁποῖο ἀποδίδεται στὸν Νεῖλο, χωρὶς ὅμως νὰ ἀνήκει σ' αὐτόν.

17. *Ἐγχειρίδιον Ἐπικτήτου*: Καὶ αὐτὸ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν νόθων ἔργων τοῦ Νείλου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 73 ἀποφθεγματικὰ κεφάλαια, καὶ εἶναι μεταγενέστερο τοῦ Νείλου.

18. *Διήγησις περὶ Πάχων, πόλεμον πορνικὸν πάσχοντος καὶ νικῶντος*: Ἀναφέρεται στὴν προσωπικὴ ἱστορία κάποιου γέροντα, πού ὀνομαζόταν Πάχων, καὶ ὁ ὁποῖος στὰ ἑβδομήντα χρόνια του δέχθηκε πόλεμο ἀπὸ δαιμόνιο πορνικό, καὶ ὕστερα ἀπὸ σκληρὸ ἀγῶνα κατόρθωσε νὰ τὸ νικήσει. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνήκει σ' ἐκεῖνα πού ἀποδίδονται τόσο στὸν ὄσιο Νεῖλο, ὅσο καὶ στὸν Εὐάγριο.

19. *Περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν τῆς κακίας*: Πρόκειται γιὰ ἔργο ἀντίστοιχο πρὸς τὸ, «*Περὶ τῶν ὀκτῶ πνευμάτων τῆς πονηρίας*», τὸ ὁποῖο σώζεται μόνο στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ φαίνεται νὰ εἶναι μᾶλλον μεταγενέστερο συμπλήρωμα ἀπὸ ἔργα τῶν Νείλου, Εὐαγρίου καὶ Κασσιανοῦ⁸. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ κεφάλαια, ἀντίστοιχα πρὸς τοὺς ἑπτὰ λογισμοὺς τῆς κακίας, ἐνῶ παραλείπεται ὁ λογισμὸς τῆς ὀργῆς. Σὲ κάθε ἓνα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς κακίας, ὕστερα ἀπὸ μὴ σύντομη εἰσαγωγή, ἀκολουθεῖ σειρὰ ἐπιγραμματικῶν προτάσεων σχετικῶν μὲ τὸν λογισμὸ πού γίνεται λόγος, χωρὶς ἀρίθμηση. Στὸ τέλος παρατίθενται καὶ ἄλλες 52 παρόμοιες προτάσεις σχετικὲς πάλι μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς κακίας, πού εἶναι παρμένες ἀπὸ τὴν 23η κλίμακα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου.

5. Λουκᾶ 22, 35.

6. Ματθ. 10, 39.

7. Ἐβρ. 4, 12.

8. Π. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τόμ. Γ', σελ. 234.

20. Τοῦ μακαρίου Ὑπερεχίου, *Παραίνεσις ἀσκητῶν*: Πρόκειται γιὰ ἑκατὸν ἐξήντα αὐτοτελεῖς βραχύτατες σὲ ἔκταση συμβουλές, πού ἀπευθύνονται στοὺς ἀσκητὲς καὶ ἀναφέρονται στὴ μοναχικὴ, καὶ ἰδι- αίτερα στὴν ἀσκητικὴ ζωὴ, κατὰ τὴ συνηθισμένη πλέον μορφή τῶν «κεφαλαίων» τοῦ Εὐαγρίου, κατὰ ἀλφαβητικὴ σειρὰ. Ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὑπερεχίου δηλώνει προφανῶς, ὅτι πρόκειται γιὰ στα- χυολόγηση παραινήσεων ἀπὸ ἔργα τοῦ ὁσίου Νείλου, ἴσως καὶ τοῦ Εὐαγρίου ἢ καὶ κάποιου ἄλλου ἀσκητικοῦ πατρός, τὴν ὁποία ἔκανε ὁ κατὰ τὰ ἄλλα ἄγνωστος Ὑπερέχιος.

21. Ἀποσπάσματα ἀπὸ ὁμιλίες τοῦ Νείλου πού διασώζονται ἀπὸ τὸν Φώτιο⁹. Πρόκειται γιὰ ἀποσπάσματα: α) ἀπὸ δύο λόγους τοῦ Νείλου στὸ Πάσχα, στὰ ὁποία ἐξαίρεται ἡ μεγάλη γιορτὴ καὶ τονίζεται ἡ μεγάλη σημασία πού ἔχει ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν πίστη μας καὶ γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν δικῶν μας σωμάτων, καὶ β) ἀπὸ τρεῖς ὁμιλίες τοῦ Νείλου στὴν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, ὅπου μὲ ἀφορμὴ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου καὶ μὲ ἀναφορὰ στὶς ἀναλήψεις τοῦ Ἐνώχ καὶ τοῦ προφήτη Ἡλία, διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχουμε καμμιά ἀμφιβολία καὶ γιὰ τὴ δική μας ἀνάληψη στὸν οὐρανό, τὴν ὁποία πρέπει νὰ περιμένουμε ὅτι θὰ γίνεῖ ὅπως δὴποτε.

Ἡ ὅλη ἀσκητικὴ θεολογία τοῦ ἀσκητῆ Νείλου στηρίζεται στὴν λεγόμενη «πνευματικὴ σοφία», στὴν ὁποία πρέπει νὰ γυμνάζονται ὅ- λοι βέβαια, ἰδιαιτέρως ὅμως οἱ μοναχοί. Ἡ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφία ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰου- δαίων, διότι τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία τὴ μμήθησαν μόνο οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ μόνον αὐτοὶ εἶχαν δάσκαλό τους τὴν ἴδια τὴν Σοφία, τὸν Χριστό. Ἡ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφία προϋποθέτει συνεχῆ ἀγώνα κατὰ τοῦ Σατανᾶ καὶ διαρκῆ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐκρίζωση τῶν ὀλέθριων παθῶν, ἄσκηση τοῦ νοῦ στὴν εὐσέβεια, ἀπόρριψη κά- θε βιωτικῆς ὕλης, διαρκῆ μνήμη τοῦ θανάτου, καὶ ἀπόκτηση, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τῆς κατὰ Χριστὸν ἀπάθειας. Ζώντας σ' αὐτὴ τὴν ἀπάθεια παίρνουμε τὴν ἔλλαμψη τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, καὶ συμμε- τέχουμε στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ¹⁰.

Παν. Παπαευαγγέλου.

9. Φωτίου, *Βιβλιοθήκη*, κῶδιξ 279, σελ. 1577. Ἔκδοση Hoeschelin.

10. Γ. Σ. Μπεμπτή, «Νεῖλος, ὁ ἀσκητής», στὴ *ΘΗΕ*, τόμ. 9, σ. 335.

1
ΝΕΙΛΟΥ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΕΡΗΜΙΤΟΥ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ Α΄.

Ἀλώμενος ἐγὼ μετὰ τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων ἦλθον εἰς Φα-
ράν, καὶ τινες ἀκούοντός μου τὸν ἐρημικὸν παριόντες ἐπήνουν θίον,
πολλὰ πρὸς ἑαυτοὺς εἰπόντες, ἐγκώμια τούτου συνείροντες, ὡς ἔστι
γαλήνης μεστός καὶ πάσης ταραχῆς ἀπήλλαγμένος, ἐμφιλοσο-
5 φοῦσαν τοῖς ὀρωμένοις, πλατύνων τῇ ἡσυχίᾳ τὴν τῆς ψυχῆς κατά-
στασιν, καὶ διὰ τούτων ὁδῶ προβαίνουσαν ἐγγὺς γνώσεως ἄγων
Θεοῦ, ἣν ἔσχατον ὀρεκτὸν καὶ τελευταίαν μακαριότητα πάντες οἱ
ἀπ' αἰῶνος σοφοὶ ὁμοφώνως δοξάζουσιν. Καμοῦ δεδακρυμμένοις
τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀτενῶς αὐτοῖς προσεσηκόςτος καὶ λίαν ὀδυνηρὸν
10 προσομιώξαντος (ἐκαθήμην γὰρ δὴ σφόδρα συγκεχυμένος ἐπὶ τοῖς
συμβεθηκόσιν ἀνιαροῖς καὶ φανερὰν ἐπὶ τοῦ προσώπου φέρων τὴν
ἀγγελίαν τῆς συμφορᾶς ἔτι), τάχα βουλόμενοι λέγειν πρὸς με τῆς
εὐθείας ἀποστάντες ἐκκλίνουσιν καὶ μέσον παρακαθεσθέντες λαμ-
βάνουσιν μικρὸν τε διαλείποντες, ὡς εἶδον, σιωπῶντα καὶ στένοντα
15 τὴν αἰτίαν σπουδαίως ἅμα καὶ συμπαθῶς ἤρουντο τῆς συγχύσεως
Ὡς δὲ ἔτι περιπαθέστερον πρὸς τὴν πεῦσιν ἐξοίμωξα (ἐκίνησε γὰρ
πρὸς τὸ πάθος πάλιν ὀλίγον τὴν μνήμην ἡσυχάσασαν ἢ ἐρώτησις,
καὶ τὸν λογισμὸν αὐθις ἠνάγκασεν ἰδεῖν ὡς παρόντα τὰ πράγματα ἢ
ἀπαγγελία τοῦ δράματος, ἐκεῖνα τῇ ἐννοίᾳ τυπώσασα ἄπερ ἢ πείρα
20 τῇ αἰσθήσει παρέδωκε). Τῶν εἰρημένων, ἔφασαν, τί σε πρὸς ἡμῶν, ὦ

ΝΕΙΛΟΥ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΕΡΗΜΙΤΟΥ
1
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ 1ο

Περιπλανώμενος ἐγὼ μετὰ τὴν ἐπίθεση τῶν βαρβάρων, πῆγα στὴ Φαράν, καὶ μερικοὶ περαστικοὶ ἀκούοντας τὸν ἐρημικὸ βίον μου τὸν ἐπαινοῦσαν, προσθέτοντας κι' αὐτοὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους πολλὰ ἐγκώμια, ὅτι εἶναι γεμᾶτος γαλήνη, ὅτι εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε ταραχῆς, μὲ τὴν ἔμφυτη σ' αὐτοὺς πού τὸν βλέπουν ἀγάπη πρὸς τὴν ἡσυχία, ὅτι γαληνεύει τὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς, καὶ ὅτι μὲ αὐτὰ γίνεται δρόμος πού ὁδηγεῖ κοντὰ στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία ὅλοι οἱ σοφοὶ τῶν αἰώνων ὁμόφωνα πιστεύουν ὅτι εἶναι τὸ ἀνώτερο πρᾶγμα πού ἐπιθυμεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ τελευταία μακαριότητα. Καὶ καθὼς ἐγὼ μὲ δακρυσμένα τὰ μάτια τοὺς κοίταζα ἐπιμονα καὶ ἔκλαιγα μὲ πολὺ πόνον (γιατὶ καθόμωνα πάρα πολὺ ταραγμένος ἀπὸ τὰ δυσάρεστα πού εἶχαν συμβεῖ, καὶ πού εἶχαν ἀκόμα φανερὴ στὸ πρόσωπό μου τὴν ἀγγελία τῆς συμφορᾶς), προσποιούμενοι ὅτι δῆθεν θέλουν κάτι νὰ μοῦ ποῦν, παρεξέκλιναν ἀπὸ τὸν ἴσιον δρόμον, καὶ ἀφοῦ κάθισαν σὲ κάποια ἀπόστασι, ὕστερα ἀπὸ μικρὴ σιωπὴ, βλέποντάς με νὰ σωπαίνω καὶ νὰ στεναῶζω, ρώτησαν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ συμπάθεια γιὰ τὴν αἰτία τῆς στενοχώριας μου. Καὶ καθὼς μὲ τὴν ἐρώτησή τους στέναξα μὲ περισσότερη θλίψη (γιατὶ ἡ ἐρώτησις ἔφερε πάλι τὸ πάθος στὴ μνήμη πού εἶχε ἡσυχάσει γιὰ λίγο, καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ δράματος ἀνάγκασε πάλι τὸν λογισμὸ νὰ δεῖ πάλι ὡς παρόντα ἐκεῖνα πού εἶχαν συμβεῖ, ἀποτυπώνοντας στὸν νοῦ ἐκεῖνα πού ἡ ἐμπειρία εἶχε παραδώσει στὴν αἴσθησι). Τί ἀπὸ αὐτὰ, εἶπαν, πού ρωτήσαμε, γέροντα, σὲ στενοχώρησε ὡς ψέμα, καὶ

πρεσβῦτα, ὡς ψεῦδος ἠνίασε, καὶ πλάνην τῆς ἡμετέρας κάθησαι
 δόξης θρηνῶν; ἢ τί σε πάθος κατέχει τῆς ἡμετέρας διαλέξεως συγγε-
 νές, καὶ τοῦτο ὀδύρη λαθραίως τῇ μνήμῃ πληττόμενος; οὐ μικρὸν
 γὰρ κέκραγεν ὀδύνην ἢ κατήφεια τῆς ἔνδον πορθούσης σε λύπης,
 5 τεκμήρια τὰ δάκρυα παρέχουσα.

Οὕτω μοι πεπεδημένην μόλις ἔλυσε τὴν γλῶτταν ἢ προτροπὴ
 τῶν ἀνδρῶν. Καὶ τί μὲν, ἔφην, εἶπω; πρὸς τί δὲ ποιήσομαι τὴν ἀπό-
 κρισιν, τοῦ τῆς ἀθυμίας νέφους ἰδεῖν τοῦ ἀληθοῦς τὴν κρίσιν καλῶς
 οὐκ ἐπιτρέποντος; Τῆς μὲν γὰρ δόξης εἰμὶ τῆς ὑμῶν καὶ τῆς ἐρημίας
 10 τὸ χρήσιμον εἰδώς, σφόδρα ταύτην τεθαύμακα, ὡς πάντα διασθῆναι
 καταλείπειν, οἶκον, πατρίδα, συγγένειαν, φίλους, οἰκείους, ὑπαρξιν,
 τῷ ταύτης πόθῳ δεδαμασμένος. Ἄλλὰ μοι τὸν πάντων φίλτατον
 ἀπολάλεκεν αὐτή, καὶ μόνον, ὡς ὄρατε, παραμυθίας πάσης καταλέ-
 λωπεν ἔρημον, καὶ ταύτην ἐπαινεῖν οὐ συγχωρεῖ τὸ πάθος τοῦ συμ-
 15 βάντος δεινοῦ νικήσαντος τὴν τυραννίδα τοῦ πάθους. Ὅταν γὰρ
 πάθος κρατήσῃ πάθους, οὐ δίδωσι χώραν ὅλως τῷ ἠττημένῳ
 καθαρὰν ἔχειν τὴν ἀρχὴν πάντως βουλόμενοι, καὶ τὸ κοινωνεῖν πα-
 ρακαλοῦν ὡς δυσμενές ἐκτρεπόμενον. Ἄλλ' ὦ τῆς εὐηθείας φι-
 λοσοφεῖν προῆγμαι τὸν θρηνον καταλιπὼν τοῦ παιδός, καὶ μοι σχο-
 20 λὴν εὗρεν ὁ λογισμὸς οὐ ποτε καταδεξάμενος ἄλλο τι λογίσασθαι
 τῆς Θεοδούλου σφαγῆς Διηνεκὲς γὰρ μοι παραμένει τὸ εἶδωλον
 ἄλλο τε ἄλλως φαντάζων ποικίλοις θανάτου τρόποις τὴν ἀναίρεσιν,
 καὶ τῆς φωνῆς τὸ ὀδυνηρὸν ἀκούειν δοκῶ, καὶ ἐπὶ γῆς καλινδούμε-
 νον ἀπὸ τῆς πληγῆς ὡς ἔτυχε, νομίζω ὄραϊν ἐκεῖνα τῷ κῶ φανταζό-
 25 μενος, ἄπερ εἰκὸς ἦν παρόντα τῇ ὄψει μαθεῖν. Οἴμοι, τέκνον ἔλει-
 νόν, κἂν ζῆς ἔτι, κἂν τέθνηκας! ὦ τῆς πικρᾶς δουλείας, εἰ πέφηνγας
 τὸν θάνατον! ὦ τῆς ἀτάφου ταφῆς, εἴ σε τὸ βαρβαρικὸν διεχειρίσατο
 ξίφος! Τί τῆς δουλείας θρηνήσω; τί τοῦ θανάτου δακρῶσω; Εἰ μὲν
 γὰρ δουλεύεις περιῶν (ὅπερ οὐ δίδωσι νοεῖν τὸ εἰκὸς πότε γὰρ βαρ-
 30 βαρικὴ χεὶρ οὐ πρόχειρος εἰς ἀναίρεσιν ὑπηρετοῦσα θυμῷ διψῶντι
 ἀεὶ ἀνθρωπίνου αἵματος); ἐν οἷσι τὰ σά; Μάστιγες πάντως καθημε-

κάθεσαι κλαίοντας μὲ ἀφορμὴ τῆ λαθεμένη γνώμη μας, ἢ ποιὸ πάθος σὲ διακατέχει σχετικὸ μ' αὐτὸ ποῦ ρωτήσαμε, καὶ κλαῖς γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἐρεθίστηκε κρυφὰ ἡ μνήμη σου; γιατί δὲν δείχνει μικρὸ πόνον ἢ κατῆφεια τῆς λύπης ποῦ σὲ πολιορκεῖ ἐσωτερικά, ἀπόδειξη τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν τὰ δάκρυα;

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἡ προτροπὴ κατάφερε νὰ λύσει τὴ δεμένη γλῶσσα μου. Τί νὰ σᾶς πῶ, εἶπα, καὶ γιατί νὰ σᾶς ἀπαντήσω, ἀφοῦ τὸ σύννεφο τῆς λύπης δὲν μὲ ἀφήνει νὰ δῶ καλὰ τὴν κρίση τῆς ἀλήθειας; Γιατὶ ἔχω τὴν ἴδια γνώμη μὲ σᾶς, καὶ γνωρίζοντας τὴν ὠφέλεια τῆς ἐρημικῆς ζωῆς, τὴ θαύμασα πάρα πολὺ, ὥστε νὰ ἀναγκαστῶ νὰ τὰ ἐγκαταλείψω ὅλα, σπίτι, πατρίδα, συγγενεῖς, φίλους, γνωστούς, περιουσία, κυριευμένος ἀπὸ τὸν πόθο της. Ἄλλ' αὐτὴ μοῦ ἔκανε νὰ χάσω αὐτὸν ποῦ ἀγαποῦσα περισσότερο ἀπὸ ὅλα, καί, ὅπως βλέπετε, μὲ ἄφησε μόνον, στερημένον ἀπὸ κάθε παρηγοριά, καὶ τὸ πάθος τοῦ κακοῦ ποῦ μὲ βρῆκε δὲν μὲ ἀφήνει νὰ τὴν ἐγκωμιάσω, γιατί τὸ πάθος νίκησε τὴν τυραννία τοῦ πάθους. Γιατί, ὅταν ἓνα πάθος κυριαρχήσει ἐπάνω σὲ ἄλλο πάθος, δὲν ἀφήνει στὸ ἠττημένο περιθέωριο, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἔχει ὅπωςδήποτε ὀλόκληρη τὴν ἐξουσία, καὶ ἐκεῖνο ποῦ παρακαλεῖ νὰ συμμετάσχει σ' αὐτὴν τὸ ἀποτρέπει ὡς ἐχθρικό. Ἄλλὰ τί μωρία! Ἀρχισα νὰ φιλοσοφῶ ἐγκαταλείποντας τὸν θρῆνο τοῦ παιδιοῦ, καὶ ὁ λογισμὸς μου, ποῦ ποτὲ δὲν εἶχε καταδεχτεῖ νὰ σκεφτεῖ ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὴ σφαγὴ τοῦ Θεοδούλου, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναπαυθεῖ. Γιατὶ ἡ εἰκόνα του μένει διαρκῶς μπροστά μου, ἐμφανίζοντάς μου μὲ διαφορετικὸ κάθε φορὰ τρόπο τὴ θανάτωσή του, καὶ νομίζω πῶς ἀκούω τὴν πονεμένη φωνή του καὶ τὸν βλέπω νὰ κυλιέται στὴ γῆ ἀπὸ τὸ χτύπημα ποῦ δέχτηκε, φανταζόμενος μὲ τὸν νοῦ μου ἐκεῖνα ποῦ ἦταν φυσικὸ νὰ μάθω βλέποντάς τα μὲ τὰ μάτια μου. Ἄλλοίμονο! κακότυχο παιδί μου, εἴτε ἀκόμα ζεῖς, εἴτε πέθανες! Ἄλλοίμονο στὴ σκληρὴ σκλαβιά σου, ἂν ἔχεις ἀποφύγει τὸν θάνατο! Ἄλλοίμονο στὴν ἄταφη ταφή σου, ἂν τὸ βαρβαρικὸ ξίφος σὲ σκότωσε! Τί ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς σκλαβιάς νὰ θρηνησῶ! Τί ἀπὸ τὸν θάνατό σου νὰ δακρῶσω; Γιατί, ἂν περιφέρεσαι σκλάβος (πρᾶγμα ποῦ εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ μπορῶ νὰ τὸ σκεπτῶ, γιατί πότε τὸ βαρβαρικὸ χέρι δὲν εἶναι ἕτοιμο νὰ σκοτώσει, ὑπηρετώντας τὸν θυμὸ τοῦ ποῦ διψᾷ πάντοτε ἀνθρώπινο αἷμα;), πῶς περνᾷς;

ριναί, ἐπιταγαί ἀσυμπαθεῖς, ἀπειλαί ἀσύγνωστοι, θηριώδης καὶ αἰμοδόρος βίος, ἔργα βαρύτατα καὶ τὴν σὴν ὑπερβαίνοντα δύναμιν, φυλακὴ ἄφυκτος, ἐλευθερία ἀνέλπιστος, φόβος θανάτου καθημερινός, τὸ ξίφος ἐγγύς, τούτω γὰρ ὁ βάρβαρος μετρεῖν οἶδε τὴν ἀγανάκτησιν, οὐχ ἱμάντα πρὸς πληγάς, οὐ λόγον ἔτοιμον ἔχων, μικροῖς δὲ καὶ μεγάλαις πταισίμασιν, ἐν ἐπιτίμιον εἰδώς, τὸν θάνατον. Ὁ ποτε καὶ ἁμαρτήματος ἄνευ, μέθη δεδακχυμένος ποτὲ ἢ ἀλόγῳ εἷξας ὄρμη, τὴν ἐτέρων παίζειν εὐκόλως ἀπώλειαν τῇ συνηθείᾳ μεμάθηκεν.

10 Εἰ δ' ἔθανες, τοῦ ποτε τὴν σφαγὴν ἐδέξω τοῦ σώματος, πόθεν ὁ κρουνὸς τοῦ σοῦ προεχώρησεν αἵματος; πῶς ἔσπαρες τῷ λύθρῳ φυρόμενος καὶ ποσὶν ἀθλίαις τὴν ἐπιθανάτιον ὄρχησιν σκηνοδατῶν; Πῶς ἰκέτευες ἀναιροῦντα τὸν βάρβαρον σχήμασιν ἐλεεινοῖς μαλάξαι τὸ ἀπηνές τούτου βουλόμενος; φωνῆς γὰρ ἑκάτεροι τῆς ἀλλήλων ἢτε ἀσύνετοι, ἢτις ἐμμελῶς ῥυθμίζουσα τὴν δέησιν, ἐπικάμπτει πρὸς οἶκτον τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον. Ποῖος τόπος τὸ σὸν πτώμα κεχώρηκε; Ποῖοι θῆρες τὰ σὰ διεσπάραξαν μέλη; Ποῖου τῶν σῶν σαρκῶν ἐνεπλήσθησαν ὄρνιθες; Ποῖος τῶν φωστήρων τὰ μυστήρια τῆς σῆς ἀνατέλλων εἶδε γαστρός, κεχυμένα σπλάγχνα θεασάμενος ἐμφανῶς;

20 Τί τοὺς ἀγρίους τῶν θηρίων ἐνίκησεν ὀδόντας ἢ κόρον, γενόμενον λείψανον ἢ κραταιότητι μεῖναν ἀκατέργαστον; Αἶθριον λοιπὸν τῷ ἡλίῳ προκειμένον, οὐκ ἀξιωθὲν διὰ τὴν ἐρημίαν ὀσίας ταφῆς. Εἰ τίς μοι κομίσας δέδωκε τοῦτο ἢ ἀγαγὼν ἔστησε παρὰ τοῦτο, πάντως ἂν ἔσχον μικρὰν παραμυθίαν τοῦ πάθους, ὡς ζῶντι καὶ αἰσθανομένῳ

25 προσλαλῶν τῷ καταλειφθέντι μέλει, κἂν ὀστέον, κἂν σὰρξ, κἂν θριξὲς ἔτυχε τὸ ὀφθέν. Οἱ γὰρ μετριοτέρων ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ἀτυχοῦντες πολλὴν ἔχουσιν, ὡς ἐν κακοῖς, τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τρυφῶσι τὴν ἀληθῶς δευτέραν τρυφήν, νοσηλεύοντες ἐπὶ πολὺ τοὺς προσήκοντας, καὶ κόρον τῆς θείας τῷ χρόνῳ λαμβάνοντες, ψυχορραγοῦσι παρακα-

1. Δηλαδή ὁ ἥλιος ἢ ἡ σελήνη

Ὅπως δὴ ποτε δέχεσαι καθημερινὰ μαστιγώσεις, διαταγὰς ἀντιπαθεῖς, ἀνυπόφορες ἀπειλές, ἢ ζωὴ σου εἶναι ὅμοια μὲ θηρίων καὶ αἰμοβόρα, τὰ ἔργα πάρα πολὺ βαριά, πού ξεπερνοῦν τὴ δικὴ σου δύναμη, ἢ φρούρησή σου τέτοια πού δὲν μπορεῖς νὰ ξεφύγεις, καμμιὰ ἐλπίδα ἐλευθερίας, καθημερινὸς φόβος θανάτου, τὸ ξίφος κοντὰ, γιατί μ' αὐτὸ ὁ βάρβαρος ξέρει νὰ μετράει τὴν ἀγανάκτησή του, χωρὶς ἐπίδεσμο στὶς πληγές, χωρὶς τὴ δυνατότητα νὰ ζητήσεις τὸ λόγο γι' αὐτές, καὶ γνωρίζοντας μιὰ μόνον τιμωρία γιὰ τὰ μικρὰ ἢ μεγάλα πταίσματα, τὸν θάνατο. Αὐτὸς πού κάποτε καὶ χωρὶς ἁμαρτία, κυριευμένος ἀπὸ βακχικὴ μανία ἢ παράλογη ὄρμη, διδάχθηκε μὲ τὴ συνήθεια νὰ παίξει μὲ εὐκολία τὴν ἀπώλεια τῶν ἄλλων.

Ἄν πάλι πέθανες, πού τάχα δέχτηκες τὴ σφαγὴ τοῦ σώματός σου, ἀπὸ ποῦ ἀνέβλησε ἢ πηγὴ τοῦ αἵματός σου, πῶς σπαραξήσεις ὅταν ραντιζόσουν μὲ τὸ αἷμα σου καὶ μὲ τὰ ταλαίπωρα πόδια σου χόρευες τὸν ἔνδοξο ἐπιθανάτιο χορό, πῶς παρακαλοῦσες τὸν βάρβαρο πού σὲ σκότωνε, θέλοντας μὲ κολακευτικὰς κινήσεις νὰ μαλάξεις τὴ σκληρότητά του; Γιατί καὶ οἱ δύο ἀγνοοῦσατε ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου τὴ γλώσσα, ἢ ὁποῖα κάνοντας μὲ κατάλληλο τρόπο τὴν παράκληση, κάνει τὴν ψυχὴ τοῦ ὀργισμένου νὰ δείξει συμπάθεια. Ποιὸς τόπος χώρησε τὸ σῶμα σου; Ποιὰ θηρία κατασπάραξαν τὰ μέλη σου; Μὲ ποιὰ ἀπὸ τίς σάρκες σου χόρτασαν τὰ ὄρνια; Ποιὸς ἀπὸ τοὺς φωστῆρες¹ ἀνατέλλοντας εἶδε τὰ μυστικὰ τῆς κοιλιᾶς σου, βλέποντας φανερὰ χυμένα τὰ σπλάγχνα σου; Ποιὸ ἀπὸ τὰ μέλη σου ξέφυγε τὰ δόντια τῶν θηρίων ἢ τὸν χορτασμό τους, καὶ ἔγινε λείψανον, ἢ μὲ τὴν ἀνθεκτικότητά του ἔμεινε ἄθικτο, ἐκτεθειμένο στὸν ἥλιο, χωρὶς νὰ ἀξιωθεῖ, λόγῳ τῆς ἐρημιᾶς, τῆς καθαγιασμένης ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ταφῆς; Ἄν κάποιος τὸ ἔφερε καὶ μοῦ τὸ ἔδινε, ἢ φέρωντάς το μὲ ἔστηνε δίπλα σ' αὐτό, θὰ μπορούσα ὅπως δὴ ποτε νὰ ἔχω μιὰ μικρὰ παρηγοριὰ γι' αὐτὸ πού μοῦ συνέβη, μιλώντας στὸ μέλος πού ἔμεινε σὰν νὰ εἶναι ζωντανὸ καὶ αἰσθάνεται, εἴτε αὐτὸ πού θὰ ἔβλεπα ἦταν κόκκαλο, εἴτε σάρκα, εἴτε τρίχα. Γιατί ὅσοι ἀτυχοῦν λιγότερο στὶς συμφορὰς πού τοὺς βρίσκουν, ἔχουν μεγάλη παρηγοριὰ καὶ δοκιμάζουν πραγματικὰ μιὰ δεύτερη ἀπόλαυση, νοσηλεύοντας γιὰ πολὺ χρονικὸ διάστημα τοὺς συγγενεῖς, καὶ ἀπολαμβάνοντας τὴ θέα τους μὲ τὸν χρόνον, μένοντας δίπλα τους ὅταν ψυχορραγοῦν καὶ

θήμενοι καὶ τελευταίων ῥημάτων ἀκούοντες, ἐκκομιζομένοις παρε-
 πόμενοι καὶ τὸν ἔσχατον σημαντήρα τῷ τάφῳ ἐπιτιθέμενον βλέπον-
 τες, ἅπερ ἅπαντα πολλὴν τῷ πενθοῦντι ποιεῖ καὶ μεγάλην παράκλη-
 σιν, προπομπή καὶ κηδεῖα καὶ συμπάθεια φίλων, τὴν ἀθυμίαν ἐπι-
 5 κουφίζοντα Ἐγὼ δὲ τίνι τούτων παρηγορήσω τὸ πάθος, οὐδὲ τὸν
 τρόπον τοῦ θανάτου μαθῶν, οὐδὲ τοῦ νεκροῦ τὸ εἶδωλον ἔχων, οἷον
 ἐν τῇ τελευτῇ τῇ φαντασίᾳ τετυπωμένον; Ὡν γὰρ ἡ δροᾶσις τοὺς
 χαρακτήρας τῇ μνήμῃ οὐ παρέδωκε, τούτων αἱ μορφαὶ ἄστατοι καὶ
 ἀόριστοι, ἄλλοτε ἄλλως τυπούμεναι καὶ ταῖς ὑπαλλαγαῖς τῶν ἰνδαλ-
 10 μάτων ἀπατωμένην ὀδυνᾶσαι τὴν ἔννοιαν. Ὡ τῆς ἀδηλίας τῶν κα-
 κῶν! ὦ τῆς ἀπόρου συμφορᾶς! Τί δακρύσω οὐκ οἶδα· τί ὀδύρομαι
 οὐκ ἐπίσταμαι. Νεκρὸν πενήσω ἢ ζῶντα; δεδεμένον ἢ ἀνεμμένον;
 δουλείαν ὑπομείναντα πικρὰν, ἢ ὀδύνην ὑποστάντα σφαγῆς; Αἰ-
 χμάλωτος γὰρ πρὸς πᾶσαν αἰκείαν πρόκειται πρόχειρος καὶ ταῖς
 15 τιμωρίαις ὑποκέκυφε καὶ μὴ βουλόμενος, τὴν γνώμην τοῦ δεσπό-
 ζοντος ἔχων τῶν ἀποφάσεων κυρία. Ὡ πάντων τῶν κατὰ θίον ἕως
 νῦν κοινωνῆ καὶ μόνος τῆς αἰχμαλωσίας τὴν πείραν δεξάμενος Ἐ-
 κοινώνησας ἀποδημίας μακροῦς, τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ κακοπαθείας ἐκοι-
 νοπράγησας, τοῦ Ἰσαὰκ πρὸς τὰ δοκοῦντα τῷ πατρὶ τὴν ὑπακοήν
 20 μιμησάμενος. Καὶ πῶς νῦν ἐμόνωσέ σε ἢ τελευταία συμφορὰ καὶ μό-
 νος ἀντλεῖς τὰ τῆς αἰχμαλωσίας κακά; Ἴνα τί φιλανθρωπευθεὶς πει-
 ραν τοῦ ξίφους διέφυγον; Ἴνα τί μὴ καμὲ προσέθηκε τοῖς ἄλλοις νε-
 κροῖς ἢ φονία δεξιά, ἀλλὰ φειδοῦς ἔτυχον ἐπὶ πείρα μειζόνων κα-
 κῶν, συντόμου φθονηθεὶς ἀπαλλαγῆς καὶ μακρὸν ἐπὶ σοὶ καὶ ὀδυ-
 25 νηρὸν πένθος καρπούμενος;

Ἐπειδὴ δὲ συμπαθεῖς ὑμᾶς, ἔφην, ὄρω, καὶ οὐκ ἄλλως διακεμιέ-
 νους ἢ ὡς αὐτὸς ὁ παθὼν (τούτου γὰρ μοι τεκμήριον γέγονε τὸ συν-
 τεταμένον τῆς ἀκοῆς καὶ αἱ συνεχεῖς οἰμωγαί), πάντα κατὰ μέρος τὰ
 ἐμά, ὡς ἔχει διεξελεύσομαι, οὐ μακρογορῶν εἰς σχολὴν πρὸς ἀκρόα-
 30 σιν, ἄπαγε, καὶ μὴ τις ὑμᾶς ἀνάγκη πρὸς οἰκείαν καλεῖ. Βαρὺ γὰρ

2. Προφανῶς τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα συνηθίζουν νὰ ἀναγρά-
 φουν ἢ νὰ τοποθετοῦν στοὺς τάφους προσφιλῶν προσώπων οἱ συγγενεῖς.

ἀκούοντας τὰ τελευταῖα λόγια τους, ἀκολουθώντας τους ὅταν κηδεύονται καὶ βλέποντας νὰ στήνεται στὸν τάφο τους τὸ τελευταῖο σημάδι², πράγματα ποῦ ὅλα προκαλοῦν πολλὴ καὶ μεγάλη παρηγοριὰ σ' αὐτὸν ποῦ πενθεῖ, γιατί ἡ προπομπή καὶ ἡ κηδεῖα καὶ ἡ συμπάθεια τῶν φίλων ἀνακουφίζουν τὴ λύπη. Ἐγὼ ὅμως μὲ ποιὸ ἀπὸ αὐτὰ νὰ παρηγορήσω τὸ πάθος μου, ἀφοῦ οὔτε τὸν τρόπο τοῦ θανάτου ἔμαθα, οὔτε ἔχω στὸ νοῦ μου ἀποτυπωμένη τὴν εἰκόνα τοῦ νεκροῦ καὶ τὸν θάνατό του; Γιατί ὅποιον τίς εἰκόνες ἡ ὄραση δὲν τίς παρέδωσε στὴ μνήμη, αὐτῶν οἱ μορφές εἶναι ἄστατες καὶ ἀόριστες, ἀποτυπώνονται κάθε φορὰ διαφορετικές, καὶ μὲ τίς ἐναλλαγές τῶν εἰκόνων γεννοῦν ἀπατηλὴ τὴν ἀνάμνησή τους. Πόσο μεγάλη ἀβεβαιότητα τῶν συμφορῶν μου! Πόσο ἀδιέξοδη ἡ συμφορὰ μου! Δὲν ξέρω τί νὰ δακρῦσω, δὲν γνωρίζω καλὰ γιατί κλαίω. Νὰ τὸν πενθήσω νεκρὸ ἢ ζωντανόν; δέσμιον ἢ ἐλεύθερον; Ἀντιμετωπίζει ἄραγε σκληρὴ δουλεία, ἢ ὑπέφερε πόνον σφαγῆς; Γιατί ὁ αἰχμάλωτος εἶναι ἔτοιμος σὲ κάθε κακοποίηση, καὶ ὑποκύπτει σὲ τίς τιμωρίες χωρὶς νὰ θέλει, ἀφοῦ κυρία τῶν ἀποφάσεων εἶναι ἡ γνώμη τοῦ κυρίου του. Ὡ ἐσὺ ποῦ ἦσουν μέχρι τώρα μέτοχος σὲ ὅλα τὰ τῆς ζωῆς, καὶ μόνος δοκίμασες τὴν πείρα τῆς αἰχμαλωσίας. Πῆρες μέρος σὲ μακρινὴ ἀποδημία, ἔζησες μαζί μου τὴν κακοπάθεια τῆς ἐρήμου, μιμούμενος τὴν ὑπακοὴ τοῦ Ἰσαῆκ πρὸς ἐκεῖνα ποῦ νόμιζε σωστὰ ὁ πατέρας του³. Καὶ τώρα πῶς σὲ ἀπομόνωσε ἡ τελευταία συμφορὰ καὶ ὑποφέρεις μόνος τὰ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας; Γιατί ἀπὸ φιλανθρωπία ξέφυγα ἐγὼ τὴ δοκιμασία τοῦ ξίφους; Γιατί δὲν μὲ πρόσθεσε καὶ μένα στοὺς ἄλλους νεκροὺς τὸ φονικὸ χέρι, ἀλλὰ μὲ λυπήθηκε γιὰ νὰ δοκιμάσω μεγαλύτερα κακὰ, ἀφοῦ φθονήθηκα γιὰ τὴν προῦσκαιρη ἀπαλλαγὴ μου καὶ τώρα ὑποφέρω μακρὸ καὶ ὀδυνηρὸ γιὰ σένα πένθος;

Ἐπειδὴ ὅμως, εἶπα, συμπάσχετε μαζί μου καὶ δὲν εἶστε σὲ διαφορετικὴ κατάσταση ἀπὸ αὐτὴν στὴν ὁποία βρίσκομαι ἐγὼ ποῦ ἔχω πάθει (γιατί ἀπόδειξη γι' αὐτὸ ἔχω τὴν προσεκτικὴ σας ἀκρόαση καὶ τίς συνεχεῖς θρηνώδεις ἐκδηλώσεις), θὰ σᾶς διηγηθῶ μὲ λεπτομέρεια ἔτσι ὅπως συνέβησαν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ μένα, χωρὶς νὰ μακρηγορῶ παρατείνοντας τὴν ἀκρόαση, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φόβο μήπως κάποια ἀνάγκη δική σας σᾶς περιμένει.

3. Γεν. 22, 1 ἐέ.

διήγησις περισπωμένη ψυχῇ μᾶλλον τῆς ἀκροάσεως ἐχούσης τὸν
 λογισμὸν περὶ τὸ μερμινώμενον. Οἱ δὲ καὶ ὄψει καὶ φωνῇ τὸ πρὸς
 τὴν ἐρώτησιν ἐνδειξάμενοι ἀηδές, Καὶ τίς, ἔφασαν, ἄλλη σχολὴ προ-
 τιμοτέρα τοῦ θεραπεῦσαι τὴν ἀνιωμένην καρδίαν καὶ κενῶσαι
 λύπην ὀδυνωμένης ψυχῆς; Ὡς γὰρ νέφος ἀποτίθεται ζόφον ἀπο-
 5 στάζων ὀμβρίους σταγόνας, καὶ κατ' ὀλίγου καθαίρεται, τοῦ γνόφου
 κενούμενον, τῆς τοῦ ὕδατος ἀγλύος, οὕτω κουφίζεται τῆς ἀθυμίας
 ψυχὴ τὰς οἰκείας τραγωδοῦσα συμφορὰς, τῇ διηγῆσει τῶν λυπηρῶν
 συνεκκενουμένης ὥσπερ τῆς ἀηδείας. Πλήττειν γὰρ οἶδε σιωπώμε-
 10 τος αἰεὶ τοῦ πύου, καὶ ὄδον οὐκ ἔχοντος ὅθεν κενωθῆ προελθόν.
 Ἐδοξαν οὖν εἰκότα λέγειν καὶ γὰρ τῆς ἀγγελίας ἄρχομαι ὧδε.

ΔΙΗΓΗΜΑ Β.

Ἐμοὶ παῖδες, ὧ φίλοι, γεγένηνται δύο· οὗτος ὃν νῦν κάθημαι
 θρηγῶν, καὶ ἕτερος ὁ παρὰ τῇ μητρὶ καταμείνας. Καὶ πρὸς τούτοις
 15 τὴν πρὸς τὴν γαμετὴν κατέλυσσα ὀμιλίαν, εἴτε πρὸς διαδοχὴν τοῦ
 γένους, εἴτε πρὸς θεραπείαν γήρους τούτους ἀρκεῖν λογισάμενος.
 Πρέπον γὰρ ἔκρινα παντὶ λογικῶ μὴ εἰς κόρον τῇ ἡδονῇ ἐντροφᾶν
 μήτε τῇ ἀδείᾳ τοῦ νόμου κατακεχρησθαι πρὸς ὕδριν τῆς φύσεως,
 παύεσθαι δὲ ταχέως λειτουργήσαντα τῷ σκοπῷ τοῦ Κτίσαντος πρὸς
 20 αὐξήσει τοῦ γένους, οὐχὶ δὲ πάθους παραμυθίαν τὸν γάμον οἰκονο-
 μήσαντος, ἵνα μὴ, μαρανθείσης ὕστερον τῆς δυνάμεως καὶ τῶν ὀρέ-
 ξων σβεσθεισῶν αὐτομάτῳ νηνεμία τοῦ γήρους, ἡλικίας ἀνάγκη
 οὐχὶ δὲ προαιρέσεως φιλοτιμία τὸ τῆς σωφροσύνης ἐπιγράφηται
 κατόρθωμα. Οὔτε γὰρ τρόπαιον ἀπειροπόλεμος ἴστησίν ποτε, οὔτε
 25 τοῦ ἀγῶνος λυθέντος νίκην οἷός τέ ἐστιν αὐχεῖν ἀθλητῆς, ἐπεὶ μὴ
 πέπτωκεν οὐδενὸς προσπαλαίσαντος σεμνύνει δὲ τὸν ἀγωνιστὴν ἐν

Γιατί είναι κουραστική ή διήγηση σέ ψυχή πού είναι άπασχολημένη περισσότερο μέ κάτι άλλο παρὰ μέ τήν άκρόαση και ἔχει τόν νοῦ της σ' αὐτό πού τήν άπασχολεῖ. Ἐκεῖνοι τότε και μέ τὸ πρόσωπο ἀλλά και μέ λόγια, ἀφοῦ ἔδειξαν τήν άποστροφή τους πρὸς τήν ἐρώτησή μου, εἶπαν· Και ποιά ἄλλη άπασχόληση εἶναι προτιμώτερη ἀπὸ τοῦ νὰ θεραπεύσει κανεῖς τήν καρδιά πού εἶναι στενοχωρημένη και νὰ βγάλει τή λύπη ἀπὸ μιὰ ψυχή πού ὑποφέρει; Γιατί, ὅπως τὸ σύννεφο, ρίχνοντας τίς σταγόνες τῆς βροχῆς, ἀποβάλλει τή μαυρίλα και σιγὰ σιγὰ καθαρίζεται, ἀπαλλασσόμενο ἀπὸ τή μαυρίλα και τήν πυκνή δμίχλη τοῦ νεροῦ, ἔτσι ἀνακουφίζεται και ἀπὸ τή στενοχώρια ἡ ψυχή ὅταν διατραγωδεῖ τίς συμφορές της, ἐπειδὴ μαζί μέ τή διήγηση αὐτῶν πού τήν θλίβουν, ἀδειάζει και ἀπὸ αὐτό πού τήν στενοχωρεῖ. Γιατί συμβαίνει νὰ μᾶς πληγώνει τὸ πάθος πού άποσιωπᾶται, σάν νὰ μᾶς φλογίζει τὸ ὑγρὸ τοῦ πάθους, ἐπειδὴ πιέζει ἀπὸ κάτω τὸ πύο μὴ ἔχοντας διέξοδο νὰ βγεῖ και νὰ ἀδιάσει. Φάνηκε λοιπὸν ὅτι μιλοῦσαν σωστά· ἔτσι κι ἐγὼ ἄρχισα τήν ἐξιστορηση ὡς ἔξῃς.

ΔΙΗΓΗΜΑ 2ο

Ἐγὼ, φίλοι μου, ἀπέκτησα δύο παιδιά· αὐτὸ πού τώρα κάθομαι και κλαίω, και ἄλλο ἓνα πού ἔμεινε κοντὰ στή μητέρα του. Και ἐπὶ πλέον διέκοψα τή σχέση μου μέ τή γυναίκα μου, ἐπειδὴ σκέφτηκα ὅτι ἀρκοῦσαν αὐτὰ γιὰ τή διαδοχή τοῦ γένους και γιὰ τή φροντίδα τῶν γηρατειῶν. Γιατί ἔκρινα ὅτι σέ κάθε λογικὸν ἄνθρωπο ταιριάζει νὰ μὴ ἐπιδίδεται στήν ἀπόλαυση τῆς ἡδονῆς κατὰ κόρον, οὔτε νὰ κάνει κατάχρηση τῆς ἐλευθερίας τοῦ νόμου γιὰ νὰ ἀλαζονεύεται ἐναντίον τῆς φύσεως, ἀλλὰ νὰ παύσει γρήγορα, ἀφοῦ ὑπηρετήσῃ τὸν σκοπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος ὄρισε τὸν γάμο γιὰ τήν αὔξηση τοῦ ἀνθρώπινου γένους, και ὄχι γιὰ τήν ἱκανοποίηση τοῦ πάθους, ὥστε ἀργότερα, ὅταν μαραθεῖ ἡ δύναμη και σβῆσουν οἱ ὀρέξεις μέ τήν αὐτόματη γαλήνευση τῶν γηρατειῶν ἀπὸ ἀνάγκη τῆς ἡλικίας, νὰ μὴ παρουσιάζει ὡς προαιρετική προσπάθεια τήν πράξη τῆς σωφροσύνης. Γιατί οὔτε ὁ ἄπειρος πολέμου στήνει ποτέ τροπαιο, οὔτε ὁ ἀθλητῆς μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ γιὰ νίκη ὅταν σταματήσῃ ὁ ἀγώνας, ἐπειδὴ δὲν νικήθηκε ἀφοῦ δὲν πάλεψε μέ κανέναν. Ἀντί-

ἀκμῇ τῆς νεότητος τῆς ἐπιθυμίας φλεγομένης, τῶν παθῶν πιμπραμέ-
 των λογισμὸς κρατῶν ἐπιθυμίας καὶ τὴν ὄρεξιν ἄγχων ὀρμῶσαν
 πρὸς γαμικὴν ὀμιλίαν, κἂν νόμιμος καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν μαρ-
 τυρῶν αὐτῷ ἐξουσίαν. Εἶλκε δέ μέ τις ἐπιθυμία πολλή τῶν ἐν οἷς νῦν
 5 πεπόρθηται τόπων καὶ τῷ λογισμῷ ἤμην πρὸς τὴν ἡσυχίαν ὅλως
 ἐπτερωμένος, οὐδὲν ἄλλο νοεῖν ἢ βλέπειν πλὴν τούτου δυνάμενος.
 Ὅταν γὰρ ἔρως οὐτινοσοῦν κατάσχη ψυχὴν, πάντων ἀφέλκει διαί-
 ως αὐτήν, καὶ τῶν ἄγαν σπουδαίων, καὶ φέρει πρὸς τὸ ποθοῦμενον,
 οὐκ ἀνανεύουσιν οὐ πόνον, οὐ κάματον, οὐχ ὕβριν λογιζομένην.
 10 Πάντα γὰρ δουλεύει προθύμως τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκουσίως τυραννούμε-
 να, καὶ τὸν ζυγὸν τῆς ὑποταγῆς ἀσμενίζοντα, ἐθελουσίᾳ καὶ αὐτο-
 κελεύστω ἀνάγκη.

Ἐπεὶ οὖν ἐπέταπτεν αὐτὴ τὴν ἀποδημίαν καὶ οὐκ ἦν ἀντειπεῖν
 οὕτω κελευούση τυραννικῶς, λαβόμενος τῶν παίδων, ἔτι δὲ ἦσαν
 15 νήπιοι κομιδῇ, προσάγω τῇ μητρὶ, καὶ τὸν μὲν ἐπιδίδωμι αὐτῇ, τὸν
 δὲ κατέχω παρ' ἐμαντῶ, καὶ τὸ δόξαν εἶπον, καὶ ὡς οὐ μεταπεισθή-
 σομαι διαβεβαιωσάμην ἐμβριθῶς. Ἡ δὲ καὶ πρότερον οὐκ ἀντιλέ-
 γειν πεπαιδευμένη καὶ τότε τὸ πρόσωπον μὲν ἀλλοτριῶς πρὸς παρὰ-
 κλησιν ἔχον ὀρῶσα, καίτοι τὴν βίαν οὐ φέρουσα, οὐδὲ κατέχουσα
 20 τῶν δακρύων ἐπιτρέπει τὴν ὁδὸν, ἀνάγκη μᾶλλον εἶξασα ἢ συναινε-
 σασα τῇ προαιρέσει τῷ ἔργῳ. Τὴν γὰρ κρίσιν ἀνένδοτον βλέπουσα
 καὶ τὴν ὀδύνην τοῦ χωρισμοῦ λογιζομένη, τοῦ καθ' ἑαυτὴν ἀμελή-
 σασα λυπηροῦ, τὸ ἐμοὶ κεχαρισμένον ἐσκόπει, ἠττᾶσθαι θέλουσα ἐν
 οἷς καὶ βουλομένη νικᾶν οὐκ ἠδύνατο. Ἴστε δὲ ὅσον ἐστὶ διάζευξις
 25 τῶν ἄπαξ ἐνωθέντων νομίμως συνάφεια γάμου, καὶ γινομένων σώμα
 ἐν ἀπορρητῷ τοῦ ζεύξαντος οἰκονομία· ὅτι, ὃν ποιεῖ πόνον μάχαιρα
 τέμνουσα σώμα, τοῦτον ποιεῖ τῶν εἰς σάρκα μίαν γενομένων διάζευ-
 ξις.

Ἐγὼ δὲ τότε τὴν δύναμιν τῆς ἐπιθυμίας ἐθαύμασα, ὅτε εἶδον αὐ-
 30 τὴν καὶ φύσιν καὶ χρονίαν σχέσιν νικήσασαν. Πόση γὰρ τις ἀφ' ὧν

θετα, ἐπαινεῖ τὸν ἀγωνιστὴ στὴν ἀκμὴ τῆς νεότητάς του, ὅταν, ἐνῶ καίει μέσα του ἡ ἐπιθυμία, ὁ λογισμὸς συγκρατεῖ τὴν ἐπιθυμία τῶν παθῶν πού τὸν πυρπολοῦν καὶ πνίγει τὴν ὄρεξιν πού ὁρμάει γιὰ σεξουαλικὴ ἐπαφή, ἔστω καὶ ἂν εἶναι νόμιμη, ἀποδεικνύοντας ἔτσι τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία τοῦ ἑαυτοῦ του. Μὲ τραβοῦσε μεγάλη ἐπιθυμία τῶν τόπων στοὺς ὁποίους τώρα πολιορκοῦμαι, καὶ μὲ τὸν λογισμὸ ἤμουν ὀλότελα ξεσηκωμένος πρὸς τὴν ἡσυχία, μὴ μπορώντας νὰ σκεφτῶ ἢ νὰ βλέπω τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό. Γιατί, ὅταν κυριέψει τὴν ψυχὴ ἔρωτας ὁποιουδήποτε πράγματος, τὴν τραβάει βίαια ἀπὸ ὅλα, ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ σπουδαῖα, καὶ τὴν ὀδηγεῖ σ' αὐτό πού ποθεῖ, χωρὶς νὰ ὑπολογίζει οὔτε πόνον, οὔτε κούραση, οὔτε προσβολή. Γιατὶ τὰ κάνει ὅλα πρόθυμα, πού ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γίνονται βάσανο ἐθελοντικό, καὶ γίνεται μὲ εὐχαρίστηση ἀποδεκτὸς ὁ ζυγὸς τῆς ὑποταγῆς ἀπὸ θεληματικὴ καὶ αὐθόρμητη ἀνάγκη.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία πρόσταζε νὰ ἀποδημήσω, καὶ δὲν μποροῦσα νὰ φέρω ἀντίρρηση, ἐπειδὴ ἡ προσταγὴ ἦταν τόσο πολὺ τυραννικὴ, παίρνοντας τὰ παιδιά, πού ἦσαν πολὺ νήπια ἀκόμα, τὰ ὀδηγῶ μπροστὰ στὴ μητέρα τους, καὶ τὸ ἓνα τὸ ἔδωσα σ' αὐτὴν, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ κράτησα κοντὰ μου καὶ εἶπα τὴν ἀπόφασή μου, βεβαιώνοντάς τιν μὲ σοβαρότητα ὅτι δὲ θὰ μεταπεισθῶ. Καὶ ἐκείνη, πού ἦταν καὶ πρωτύτερα μαθημένη νὰ μὴν ἀντιλέγει, καὶ τότε βλέποντας τὸ πρόσωπό μου ἀλλοιωμένο καὶ παρακλητικό, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἄντεχε τῇ βία οὔτε μποροῦσε νὰ συγκρατήσῃ τὰ δάκρυά της, ἐπέτρεψε τὴν ἀποδημίαν, ὑποχωρώντας περισσότερο ἀπὸ ἀνάγκη, παρὰ μὲ τὴ θέλησή της στὸ ἔργο. Γιατί, βλέποντας ὅτι ἡ ἀπόφασή μου εἶναι ἀνένδοτη καὶ σκεπτόμενη τὸν πόνον τοῦ χωρισμοῦ, παραμελώντας τὴ δική της λύπη, εἶχε στραμμένη τὴν προσοχή της στὸ δικό μου χάρισμα, θέλοντας νὰ νικηθεῖ σ' αὐτὰ πού καὶ νὰ ἠθελε νὰ νικήσῃ δὲν μποροῦσε. Καὶ γνωρίζετε πόσο στοιχίζει ὁ χωρισμὸς αὐτῶν πού ἐνώθηκαν μὰ γιὰ πάντα νόμιμα μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ γάμου, καὶ ἔγιναν ἓνα σῶμα μὲ τὴ μυστικὴ οἰκονομία ἐκείνου πού τοὺς ἔνωσε. Γιατί, ὅποιον πόνον προκαλεῖ τὸ μαχαίρι κόβοντας ἓνα σῶμα, τὸν ἴδιο προκαλεῖ καὶ ὁ χωρισμὸς αὐτῶν πού ἔγιναν μὰ σάρκα.

Ἐγὼ τότε θαύμασα τὴ δύναμιν τῆς ἐπιθυμίας, ὅταν τὴν εἶδα νὰ νικᾷ καὶ τὴ φύσιν καὶ τὴ μακροχρόνια σχέση. Γιατὶ σκεφτόμουν

ἔλυσε δεσμούς ἀλύτους ἔστοχαζόμενην, οὓς μόνος οἶδε διαλύειν θάνατος τῇ ἀναισθησίᾳ παρέχων τὸ ἄλυτον. Αἴσθησις δὲ τοῖς ζῶσι ποιεῖ τέως τὴν ὀδύνην ἀφόρητον συνηθείας ὑπομμινήσκουσα καὶ διαθέσεως, ἣν μὴ μείζονος ἐπιθυμία καλοῦ τῆς προτέρας ἀθρόως ἀμβλύνει τὰ κέντρα. Αὕτη με τῆς ἡσυχίας ταύτης ἐποίησεν ἐραστήν, καὶ πρὸς τὴν ποθουμένην ὠδήγησεν ἐρημίαν, καὶ μέχρι πολλοῦ παρεσκεύασε διαιτηθῆναι ἠδέως γαλήνης ἀπολαύοντα πολλῆς, καὶ οὐρίῳ πνεύματι πρὸς τὸν σκοπὸν εὐθυνόμενον, ἕως ἢ πόθεν οὐκ οἶδα καὶ πῶς ἐπεισπελάσασα καταγιγίς τὴν ζάλην ἤγειρεν ἐκείνην, ἣτις

10 τὰς μυριοφόρους ὀλκάδας τῶν ἁγίων ἐχειμάσασκε σωμάτων· ἐχειμάσεν, ἀλλ' οὐ κατέδυσεν· συνέτριψεν, ἀλλ' οὐκ ἐξημίωσέ τι τῶν ἀγωνισμῶν. Πάντα γὰρ τὸ φόρτον τῆς ἐμπορίας μεθ' ἑαυτῶν οἱ κυβερνηταὶ λαβόντες, πρῦμναν πρὸς οὐρανὸν ἐκ πελάγους ἀνεκρούσαντο, τὰς διαλυθείσας σανίδας καταλιπόντες τοῖς πειραταῖς.

15 Καὶ τίς ἄρα λόγος τῆς ἀναιρέσεως τῶν ἁγίων, ἔφασαν ἐκεῖνοι καὶ πῶς οἱ δουλεύοντες ἀμέμπτως Θεῷ παρεδόθησαν τοῖς ἀσεδέσιν εἰς ἀπώλειαν παίγνιον βαρβαρικῆς γενόμενοι χειρός; καὶ ἤργησε τῆς Προνοίας ἡ δύναμις ἐπὶ τοιούτῳ σιωπήσασα δράματι, οὔτε κωλύσασα δυναμένη τὴν ἔφοδον, οὔτε ἀορασία τοὺς ὁμοθύμους

20 παραγενομένους πατάξασα, οὔτε ξηράναςα τὰς ἀνόμους κατὰ τῶν ὀσίων ἀνατειναμένας δεξιὰς, ὡς πολλάκις ἐπὶ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν αἱ Γραφαὶ γεγενῆσθαι διαγορεύουσιν; Καὶ γὰρ οἱ τῷ Ἐζεκία ἐπιστρατεύσαντες ἀδίκως ποτὲ Βαβυλώνιοι ἀπεστράφησαν ἄπρακτοι, οὔτε δυνηθέντες ἀδικῆσαι τοὺς πορθουμένους, καὶ προαποβα-

25 λόντες πολλοὺς τῆς οἰκειᾶς δυνάμεως, πανστρατί, κοιμηθέντες ὀλόκληροι, καὶ ὀλίγος κομιδῆ τῶν ζώντων ἀριθμὸς εὗρεθέντες πρῶι, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδες πῶς ἀνηρέθησαν, ἢ τίς ὁ ἀνελὼν οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν. Ἐνὸς γὰρ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἔργον ἀγγέλου ὁ τοσοῦτος ἡσυχῇ γέγονε φόνος καὶ ἔκειντο καθεύδειν νομιζόμενοι σχεδία

30 ὀπλισμένων νεκρῶν, οὔτε πληγὴν ἔχοντες ξίφους, καὶ τὰς ψυχὰς

4. Γ' Βασ. 13, 4.

5. Δ' Βασ. 19, 35.

πόσο μεγάλη είναι για να λύνει ἀδιάλυτους δεσμούς, τούς οποίους μόνο ὁ θάνατος μπορεῖ να διαλύσει, καταργώντας με τήν ἀναισθησία τή λύπη. Ἐνῶ ἡ ἐπιθυμία πού ὀφείλεται στά αἰσθητήρια προκαλεῖ συνήθως στους ζωντανούς ἀφόρητη λύπη, ὑπενθυμίζοντας τή συνήθεια καί διάθεση, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιθυμία ἑνὸς ὄχι μεγαλύτερου καλοῦ ἐλαττώνει μονομιᾶς τὰ κεντριά τῆς προηγουμένης. Αὐτὴ μὲ ἔκανε ἐραστή τῆς ἡσυχίας αὐτῆς καί μὲ ὀδήγησε στὴν ἐρημιὰ πού ποθοῦσα, καί μὲ ἔκανε γιὰ πολὺ χρονικὸ διάστημα νὰ ζήσω εὐχάριστα, ἀπολαμβάνοντας πολλή γαλήνη, καί κατευθυνόμενος μὲ εὐνοϊκὸν ἄνεμο στὸν σκοπὸ μου, μέχρι πού, δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ καί μὲ ποιὸν τρόπον, ἐφόρμησε καταιγίδα, ἡ ὁποία προκάλεσε τὴν τρικυμία ἐκείνη, ἡ ὁποία συντάραξε τὰ ἰστιοφόρα πλοῖα πού μετέφεραν μυριάδες ἁγίων σωμάτων. Τὰ βασάνισε, ἀλλὰ δὲν τὰ βύθισε. Τὰ συνέτριψε, ἀλλὰ δὲν ἔβλαψε κανένα ἀπὸ τὰ ἀγωνίσματά τους. Γιατὶ οἱ κυβερνήτες, παίρνοντας ὅλο τὸ φορτίο τοῦ ἐμπορευματοῦ μαζί τους, ἀνέκρυσαν πρῦμνη ἀπὸ τὸ πέλαγος γιὰ τὸν οὐρανὸ, ἀφήνοντας τὰ διαλυμένα σανίδια στους πειρατές.

Καί ποιὸς ἄραγε ἦταν ὁ λόγος τῆς σφαγῆς τῶν ἁγίων, εἶπαν ἐκεῖνοι, καί πῶς αὐτοὶ πού ὑπηρετοῦσαν ἄψογα τὸν Θεὸ παραδόθηκαν στους ἀσεβεῖς γιὰ νὰ χαθοῦν, γενόμενοι παιχνίδι στὸ βάρβαρο χέρι; Καί ἡ δύναμη τῆς θείας Πρόνοιας ἔμεινε ἄπρακτη σιωπώντας μπροστά σ' ἓνα τέτοιο δράμα, μὴ μπορώντας οὔτε νὰ ἐμποδίσει τὴν ἔφοδο, οὔτε νὰ πατάξει μὲ τύφλωση ἐκείνους πού ἦρθαν ὁμόφωνοι, οὔτε νὰ ξηράνει τὰ παράνομα χέρια πού σηκώθηκαν ἐναντίον τῶν ἁγίων, ὅπως λένε οἱ Γραφές ὅτι ἔγινε πολλές φορές σὲ περιπτώσεις μακάριων ἀνδρῶν⁴; Γιατὶ καί οἱ Βαβυλώνιοι πού ἐξεστράτευσαν κάποτε ἀδίκᾳ ἐναντίον τοῦ Ἐζεκία, ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι, χωρὶς νὰ μπορέσουν νὰ ἀδικήσουν τούς πολιορκουμένους, καί ἀφοῦ προηγουμένως ἔχασαν πολλοὺς ἀνδρες ἀπὸ τὴ δύναμή τους, ὅταν κοιμήθηκε ὀλόκληρος ὁ στρατὸς τους, τὸ πρωὶ βρέθηκε ἐλάχιστος ἀριθμὸς ζωντανῶν, ἐνῶ ἑκατὸν ὀγδονταπέντε χιλιάδες μὲ κάποιο τρόπο σκοτώθηκαν, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ποῦν ποιὸς τούς σκότωσε. Γιατὶ ὁ τόσο μεγάλος αὐτὸς φόνος ἔγινε ἀθόρυβα ἀπὸ ἓναν ἄγγελο μέσα σὲ μιὰ νύχτα⁵. Καί ἦταν ξαπλωμένοι σὰν νὰ ἦταν παρατάξεις ὀπλισμένων νεκρῶν, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε χτύπημα ξίφους, μὲ ἀφαιρημένη τὴν

σεσυλημένοι, θανόντες ἀληθῶς, καὶ ἴχνος οὐκ ἔχοντες ἀναιρέσεως, ἄπορον ποιήσαντες τοῖς οἰκείοις ἐπὶ πολὺ τὸ συμβάν. Ἐνυπτε γὰρ ἕκαστος διυπνίζων τὸν πέλας, καὶ ἦν οὗτος ἀκίνητος· ἐκάλει, καὶ ἔμενεν ἄφωνος ἠρεῦνα τὸ σῶμα, καὶ ἦν τοῦτο ἄτρωτον· ἐν ταῖς ῥοαῖς
5 ἐξήτει τὸ πνεῦμα, καὶ τοῦτο ἦν ἔρημον τοῦ ζητουμένου· ἕως ἐπιλάμψας ὁ ἥλιος πρῶτὸν τὸ πάθος ἠρμήνευσεν, τῷ χρώματι τῶν ἀνηρημένων δείξας τοῦ θανάτου τὰ σύμβολα.

Καὶ οἱ τῷ Ἐλισσαίῳ δὲ πάλιν ἐπελθόντες Ἀσσύριοι καὶ ζητουῦντες πρὸς φόνον τὸν ἅγιον, καὶ οἱ τῷ Λῶτ ἐπιστάντες κατὰ τῶν
10 ἀγγέλων τῆ οἰκία Σοδομίται ἐταράχθησαν ἀορασίᾳ, γλεῦθ παραδοθέντες τοῖς ζητουμένοις καὶ παίγνιον οἷσπερ ἀδικεῖν ἐβούλοντο. Οἱ μὲν γὰρ παραλυθέντες ἐξήτουν ψηλαφητὴ τὴν θύραν, οἱ δὲ οὐκ ἤδεσαν ποῦ χωροῦσιν ἀγόμενοι. Ἐγγὺς ἔχοντες τὸ ζητούμενον καὶ πελάσαι τούτῳ ὅπως οὐκ ἔχοντες, ἀρρώστων δίκην καὶ ἠκρωτηρια-
15 σμένων, ἀργὴν περικεῖμενοι παντευχίαν, ὥσπερ ἢ τὴν δύναμιν ἢ τὰ πρὸς τὴν πολεμικὴν ἐνέργειαν μέλη λελωδημένοι, τῆς στρατηγούσης τούτων ὄψεως εἴτε θανούσης παντελῶς εἴτε καθευδούσης ὕπνον βαθύν. Ἐνὶ γοῦν ἀόπλῳ εἶπετο αἰχμάλωτος τοσαύτη πολεμίων πληθὺς κρημνοῖς καὶ φάραγξιν ἀφανισθῆναι δυναμένη εὐκόλως (εἶ
20 τοῦτο εἶχεν ἢ τοῦ ἄγοντος γνώμη καὶ πρόθεσις), τότε σωθεῖσα, ὅτε τὴν ὄψιν κηδεμονία τοῦ προφήτου ἀπέλαβεν, ὁδὸν ἰδεῖν δυνηθεῖσα φέρουσαν πρὸς τὴν οἰκίαν πατρίδα.

Ἄλλοτε βασιλέως ἀσεβοῦς κατὰ προφήτου τὴν παρανομίαν ἐλέγχοντος, θυμουμένου καὶ τὴν δεξιὰν κατ' αὐτοῦ ὠπλισμένην ἐπά-
25 ραντος, ἀνετάθη μὲν ξιφηφόρος ἡ χεὶρ, πρὸς ἔλεγχον φονικῆς προαιρέσεως, ἔμεινε δὲ ξηρὰ ἐν μετεώρῳ τῷ σχήματι, καθάπερ ἀνδριάντος οὐ πεφυκυῖα πρὸς ἄλλο μεταρρυθμίζεσθαι σχῆμα, ἢ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς χυθεῖσα παρὰ τοῦ τεχνίτου ἐδέξατο, ἵνα μὴ πάθῃ προφητικὸν σῶμα ἄπερ ἢ ἄδικος χεὶρ ἠμελλε δρᾶν, ὑπηρετοῦσα παρανόμῳ θυ-
30 μῳ. Πῶς οὖν οἱ νῦν θανόντες ἔθανον ἀβοήθητοι καὶ ἢ τῶν ἀνελόν-

6. Ἦσ. 37, 36.

7. Δ' Βασ. 6, 13 ἔ.

8. Γεν. 19, 11.

ψυχή τους, πεθαμένοι πραγματικά χωρίς νὰ ἔχουν ἶχνος σφαγῆς, κἀνοντας τοὺς δικούς τους νὰ ἀποροῦν πολὺ γι' αὐτὸ πού συνέβη. Γιατὶ ὁ καθένας ξυπνώντας τσιμποῦσε τὸν διπλανό του καὶ ἐκεῖνος ἔμενε ἀκίνητος. Τὸν φώναζε, κι' ἐκεῖνος ἔμενε ἄφωνος. Ἐψαχνε τὸ σῶμα του, καὶ αὐτὸ ἦταν ἄτρωτο. Ἀναζητοῦσε στὴ μύτη του ἀναπνοή καὶ ἐκείνη δὲν εἶχε αὐτὸ πού ζητοῦσε, μέχρι πού ἀνέτειλε ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ ἐξήγησε τὸ πάθημα, δείχνοντας μὲ τὸ χρῶμα τῶν σκοτωμένων τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ θανάτου⁶.

Καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐπίσης πού πῆγαν στὸν Ἐλισσαῖο καὶ ζητοῦσαν νὰ σκοτώσουν τὸν ἅγιο⁷, καὶ οἱ Σοδομίτες, πού πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Λῶτ ἐναντίον τῶν ἀγγέλων, πατάχτηκαν μὲ τύλφωση⁸, καὶ παραδόθηκαν γιὰ νὰ χλευαστοῦν σὲ ἐκείνους πού ζητοῦσαν, καὶ νὰ γίνουν παιγχνίδι σὲ ἐκείνους πού ἤθελαν νὰ ἀδικήσουν. Γιατὶ ἄλλοι ἔπαθαν παραλυσία καὶ ζητοῦσαν ψηλαφώντας τὴν πόρτα, καὶ ἄλλοι δὲν γνώριζαν ποῦ πηγαίνουν ὀδηγούμενοι. Καὶ ἐνῶ εἶχαν κοντὰ τοὺς αὐτὸ πού ζητοῦσαν, δὲν ἤξεραν μὲ ποιὸν τρόπο νὰ τὸ πλησιάσουν, ἐπειδὴ σὰν ἄρρωστοι καὶ ἀκρωτηριασμένοι εἶχαν πανοπλία πού δὲν μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιοῦσαν, σὰν νὰ εἶχε ἀκρωτηριαστεῖ ἡ δύναμή τους ἢ τὰ μέλη τους μὲ τὰ ὁποῖα θὰ πολεμοῦσαν, εἴτε γιατί τὸ πρόσωπο πού τοὺς ὀδηγοῦσε εἶχε πεθάνει τελείως, εἴτε γιατί κοιμόταν βαθιά. Σὲ ἕναν ἄοπλο λοιπὸν ἀκολουθοῦσε αἰχμαλωτισμένο τόσο μεγάλο πλῆθος ἐχθρῶν, πού μποροῦσε εὐκόλα νὰ ἀφανιστεῖ στοὺς γκρεμοὺς καὶ στὰ φαράγγια (ἂν αὐτὸ ἤθελε ἡ σκέψη καὶ πρόθεση ἐκείνου πού τοὺς ὀδηγοῦσε), καὶ σώθηκε τότε, ὅταν μὲ τὴ φροντίδα τοῦ προφήτη ξαναβρῆκε τὸ φῶς του, μὲ τὸ ὁποῖο μπόρεσε νὰ δεῖ τὸν δρόμο πού ὀδηγοῦσε στὴν πατρίδα του⁹.

Ἄλλοτε πάλι ὅταν ἀσεβῆς βασιλιάς, θυμωμένος ἐναντίον προφήτου πού ἤλεγχε τὴν παρανομία του, σήκωσε ἐναντίον του τὸ χέρι του ὀπλισμένο, σηκώθηκε βέβαια ψηλὰ τὸ χέρι μὲ τὸ ξίφος, γιὰ νὰ φανεῖ ἡ φονικὴ του πρόθεση, ἀλλὰ ἔμεινε ξερὸ καὶ μετέωρο, σὰν ἄγαλμα, μὴ μπορώντας νὰ πάρει ἄλλο σχῆμα, παρὰ μόνο αὐτὸ πού πῆρε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅταν χύθηκε ἀπὸ τὸν τεχνίτη, γιὰ νὰ μὴ πάθει τὸ σῶμα τοῦ προφήτη αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ κάνει τὸ ἀδικο χέρι, πού ὑπηρετοῦσε παράνομο θυμό¹⁰. Πῶς λοιπὸν αὐτοὶ πού πέθαναν

9. Δ' Βασ. 6, 19-20.

10. Γ' Βασ. 13, 4.

των γνώμη τὸ ἔργον ἤνυσεν εὐκόλως, οὐδενὸς οὐδαμόθεν ἀπαντήσαντος αὐτοῖς δυσχεροῦς;

Καὶ τί γὰρ δεῖ νῦν, ἔφην, κινεῖν τοὺς περὶ Προνοίας λόγους; τίς δὲ καὶ ἰκανὸς πρὸς διάληψιν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων παραστήσῃ ἐν
 5 τοσαύτῃ δυσχερείᾳ πραγμάτων τῆς οἰκονομίας τοῦ Δεσπότητος τὸ δίκαιον; Ἄτονεῖ πᾶς ἀνθρώπινος λογισμὸς πρὸς τὴν τοιαύτην ἔρευναν καὶ ἀποπίπτει νικώμενος τῷ ἀπειρῷ τῆς καταλήψεως, οὐχ εὐρίσκων αἰτίαν εὐλογον ἐφαρμῶσαι τοῖς γενομένοις. Καὶ γὰρ πάλαι πολλὰ
 10 γέγονε τοιαῦτα, καὶ πέρας ἔλαβε τῶν πονηρῶν ἢ ἐπιβουλή, τῆς δίκης σιωπησάσης τέως τῶν τολμηθέντων τὴν ἐκδίκησιν καὶ ἐπισχούσης τὴν ἄμυναν, ἐπειδὴ πάντως καιρὸς κρίσεως τὴν τούτων ἐκδέχεται ζήτησις. Πῶς γὰρ τὸν Ἄβελ ἐπ' εὐσεβείᾳ παρὰ τοῦ μεμαρτυρημένου φθονήσας ἀνεῖλεν ὁ Κάϊν, καὶ γονεῖς λυπήσας οὕτω νεκρὸν
 15 θεασαμένους ποτέ, οὔτε ιδόντας πείραν ὅλως θανάτου, καὶ Θεὸν παροργίσας ἐπὶ πρώτῃ τολμηθείᾳ σφαγῇ, καὶ ἐν νεαρᾷ κτίσει μειώσας ἄρτι τὸ γένος αὐξίνειν ἀρξάμενον; Καὶ οὐδὲ ὡς ἀδελφὸν οἰκτείρας κοινωρήσαντα αὐτῷ γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς, οὐδ' ὡς παραμυθίαν θελήσας ἔχειν τῆς ἐρημίας, μόνος μετὰ τῶν φυσάντων μέλλων ἐνδιατρίβειν τοσοῦτω πλάτει τῆς γῆς, οὕτω πολλῶν ὄντων ἀνθρώπων, καὶ
 20 οὐ ποιοῦντων ἐκ τοῦ πλήθους ἀλλήλοις παραμυθίαν

Πῶς δὲ τὸν Ναβουθ λίθοις καταλευσθῆναι Ἰεζάβελ παρανομοῦσα προσέταξε, μὴ τὴν κτῆσιν αὐτῆ τοῦ ἀμπελῶνος παραχωρήσαντα; Πῶς δὲ καὶ μιᾷ ῥομφαίᾳ τοῦ Δοῆκ ἔπεσον ἐξήκοντα καὶ τρεῖς πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἱερεῖς, ἢ πάλιν ἄπειρον τῶν δικαίων ἐν τῇ
 25 Ἱερουσαλήμ πῶς ἀνήρηται πλῆθος κρατησάντων πολεμίων τινῶν, θηρίοις καὶ οἰωνοῖς εἰς βρωσιν παρακείμενοι, οὓς ὁ Μελωδὸς ἀποθρηγῶν ἔλεγεν, «ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν δσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. Ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ κύκλω Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ
 30 ἦν ὁ θάπτων»; Πῶς δὲ προφητῶν ἀπέθανον καὶ ἀποστόλων χοροὶ πρὸς τῶν παρανόμων ἐπιβουλευθέντες, πρισθέντες, σφαγέντες, κα-

11. Γεν. 4, 8. ἔ.

12. Γ Βασ. 21, 11.

13. Α' Βασ. 22, 18, ὅπου ὁμοῦς ἀναφέρονται 305 ἱερεῖς.

14. Ψαλμ. 78, 2-3.

τώρα, πέθαναν ἀβοήθητοι, καὶ ἡ ἀπόφαση τῶν φονιάδων ἐκτέλεσε τὸ ἔργο της εὐκόλα, χωρὶς νὰ συναντήσουν καμμιά δυσκολία;

Καὶ γιατί πρέπει τώρα, εἶπε, νὰ ἀνακινουῦμε τοὺς λόγους γιὰ τὴ θεία Πρόνοια, καὶ ποιὸς εἶναι ἰκανὸς νὰ καταλάβει τὶς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ παρουσιάσει μέσα ἀπὸ τόσο μεγάλη δυσχέρεια καταστάσεων τὸ δίκαιο τῆς οἰκονομίας τοῦ Κυρίου; Δὲν ἔχει τὴ δύναμη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ κάνει τέτοια ἔρευνα, καὶ πέφτει νικημένος ἀπὸ τὴν ἀπειρία τῆς κατανόησης, μὴ βρίσκοντας δικαιολογημένη αἰτία νὰ τὴν ἐφαρμόσει σ' αὐτὰ πού γίνονται. Γιατὶ καὶ παλιὰ ἔγιναν πολλὰ παρόμοια, καὶ ἡ ἐπίθεση τῶν κακῶν τελείωσε, ἐνῶ ἡ δίκη ἀποσιώπησε τὴν ἐκδίκηση αὐτῶν πού ἔγιναν, καὶ συγκράτησε τὴν ἄμυνα, ὅπωςδὴποτε ἐπειδὴ τὴν ἀναζήτηση αὐτῶν τὴν περιμένει ἡ ὥρα τῆς κρίσεως. Γιατὶ πῶς τὸν Ἄβελ, πού ἡ εὐσέβειά του ἦταν βεβαιωμένη, τὸν σκότωσε ἀπὸ φθόνον ὁ Κάϊν¹¹, λυπώντας ἔτσι τοὺς γονεῖς τους, πού δὲν εἶχαν δεῖ ὡς τότε νεκρό, οὔτε εἶχαν καθόλου πεῖρα θανάτου, ἐξοργίζοντας τὸν Θεὸ γιὰ τὴν πρώτη σφαγὴ πού ἀποτολμήθηκε, καὶ μειώνοντας στὴ νεαρὴ τότε κτίση τὸ ἀνθρώπινο γένος, πού μόλις εἶχε ἀρχίσει νὰ αὐξάνει; Καὶ δὲν τὸν λυπήθηκε οὔτε σὰν ἀδελφό, ὁ ὁποῖος εἶχε κοινὴ γέννηση καὶ ἀνατροφή, οὔτε θέλησε νὰ τὸν ἔχει γιὰ παρηγοριὰ στὴν ἐρημιὰ, πού ἦταν μόνος μαζί μὲ τοὺς γονεῖς, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ζῆσει σὲ τόσο μεγάλο πλάτος γῆς, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ἀκόμα πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ μὴ παρηγορώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ τὸ πλῆθος τους.

Ἐπίσης πῶς ἡ Ἰεζάβελ παρανομώντας διέταξε νὰ σκοτωθεῖ μὲ λιθοβολισμό ὁ Ναβουθαί, ἐπειδὴ δὲν τῆς παραχώρησε τὴν κυριότητα τοῦ ἀμπελιοῦ του¹²; Πῶς ἀκόμα μὲ ἓνα ξίφος τοῦ Δοὴκ ἔπεσαν τριακόσιοι ἑξήντα τρεῖς ἱερεῖς¹³, ἢ πῶς πάλι ἄπειρο πλῆθος δικαίων σκοτώθηκε στὴν Ἱερουσαλήμ, ὅταν κυριάρχησαν μερικοὶ ἐχθροί, καὶ ρίχτηκε στὰ θηρία καὶ στὰ ὄρνεα ὡς τροφή, τοὺς ὁποίους ὁ Ψαλμωδὸς θηρώνοντας τους ἔλεγε, «ἄφησαν ἄταφα τὰ σώματα τῶν δούλων σου γιὰ νὰ τὰ φᾶνε τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὶς σὰρκες τῶν ἀφοσιωμένων σὲ σένα στὰ θηρία τῆς γῆς. Ἐχυσαν τὸ αἷμα τους σὰν νερό γύρω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ τοὺς θάψει»¹⁴; Πῶς ἐξάλλου πέθαναν χοροὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ὕστερα ἀπὸ σκευωρία τῶν παρανόμων, οἱ ὁποῖοι προιονίστη-

ταλευσθέντες, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἄξιον πεπραχότες θανάτου, ἀλλὰ
καὶ εὐεργέται τῶν ἀνηρηκότων αἰεὶ γεγενημένοι. Ἐὼ λέγειν περὶ τῆς
ἀπειροκάκου τῶν νηπίων ἡλικίας, πῶς οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ Φαραῶ τῷ
ποταμίῳ ἀπεπνίγησαν ὕδατι, φόβῳ τῆς ἐπιτρεφομένης νεότητος,
5 τοῦτον καταδικασθέντες τὸν θάνατον, οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου ξίφει
διαφθαρέντες οὐκ ὀκνῶς πρὶν γεύσασθαι τῶν ἡδέων τοῦ βίου, ὀδύνης
πειραθέντες θανατικῆς, ἵνα μὴ λάθῃ τραφεῖς ὁ ὑπονοούμενος βασι-
λεύς. Καὶ τούτοις πᾶσιν ἐφησὺχασεν ὁ κριτῆς ἀκώλυτον ἑἶσας φέρε-
σθαι τῶν μαιφόνων τὴν αὐθάδειαν. Τὴν γὰρ ἡμέραν τῆς κρίσεως
10 αὐτοῖς ἔστησεν ὄρον τῆς ἀνταποδόσεως τῶν πεπραγμένων, καὶ μα-
κροθυμεῖ τέως, τῶν νόμων τὴν παράβασιν καὶ τὰς εὐθύνας εἰς ἐκει-
νον τηρῶν τὸν καιρὸν.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὔτε τοῦ παρόντος καιροῦ, οὔτε τῆς ἐμῆς δυνά-
μεως, κινεῖν, ὡς προλαβὼν ἔφην, τὰ δόγματα καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ
15 γλώσσης ἱκανῆς χρήζοντα πρὸς ἐξομαλισμὸν πρέποντα τῇ δικαι-
οσύνῃ Θεοῦ. Ἄ δέ με τέως νῦν τὸ ἐμὸν πάθος ἐπείγει εἰπεῖν, ταῦτα
λέξω τάχα τι ῥᾶϊον ἔσομαι μικρὸν ἐπικουφισθεὶς τῆς ἀφορήτου ὀδύ-
νης. Οὐ φέρω γὰρ τὴν μνήμην ἧς τὸ ἔργον τεθέαμαι, πῶς οὐκ οἶδα
τὴν πειρᾶν ἐνεγκῶν ἧς τὴν ὑπόμνησιν ὀδυνῶσαν ἀναίνομαι. Μι-
20 κροῦ δεῖν καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀχαριστῶ τῶν τύπων ἐκείνων γενομέ-
νοις αἰτίοις, πρὸς οὓς ἀφορᾶν αἰεὶ διαζόμενος, διηνεκῶς ἔχω νύττον
με τὸ πάθος, νύκτωρ μὲν τοῖς ἐνυπνίοις, μεθ' ἡμέραν δὲ τοῖς λογι-
σμοῖς ἀνιώμενος ἀνίαν πικράν. Οὔτε γὰρ καθεύδων ἀμέρομινον ἔχω
τὸν ὕπνον ὡς πολλοὶ τῶν μεθημερινῶν ἀνιέμενοι τῷ κάρῳ τοῦ ὕ-
25 πνου· καὶ τότε δέ με τις ταράττει φαντασία τῶν τετελεσμένων, καὶ τὰ
εἶδωλα παραφαίνει νεοσφαγῆ καὶ σπαίροντα, ὡς ἐπὶ νεαρῷ πάθει
πάλιν τὸ ἄλγος καινίζουσα. Ἀναγκαῖον δὲ τῆς ἀκολουθίας διδού-
σης καιρὸν τοῦ λόγου, τὸν βίον πρότερον διηγῆσασθαι τῶν ἐν τοῖς
τόποις ἐκείνοις ἀγίων, καὶ τὴν ζωὴν εἰπεῖν τῶν ἐπελθόντων βαρβά-

15. Ἐβρ. 11, 37.

16. Ἐξ. 2, 5.

17. Ματθ. 2, 16.

καν, σφάχτηκαν, λιθοβολήθηκαν¹⁵, πού, ὄχι μόνο δὲν εἶχαν κάνει τίποτε τὸ ἄξιο θανάτου, ἀλλ' εἶχαν γίνει καὶ εὐεργέτες πάντοτε ἐκείνων πού τοὺς σκότωσαν; Παραλείπω νὰ μιλῆσω γιὰ τὴν ἀθῶα ἡλικία τῶν νηπίων, πῶς στὰ χρόνια τοῦ Φαραὼ ἄλλα πνίγηκαν στὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ¹⁶, πού, ἀπὸ τὸν φόβο τῆς ἀνατρεφόμενης νεολαίας, καταδικάστηκαν ἀπὸ αὐτὸν σ' αὐτὸν τὸν θάνατο, καὶ ἄλλα σὶς ἡμέρες τοῦ Ἡρώδη σφάχτηκαν κατ' ἐντολή του μὲ ξίφος κατὰ τρόπον φρικτό, καί, πρὶν νὰ γευθοῦν τίς χαρὲς τῆς ζωῆς, δοκίμασαν τὴ θανατικὴ ὀδύνη, γιὰ νὰ μὴ ἀνατραφεῖ κρυφὰ ὁ βασιλιάς πού ὑποψιαζόταν¹⁷; Καὶ πρὸς ὅλους αὐτοὺς ἔμεινε ἀτάραχος ὁ κριτής, ἀφήνοντας ἀνεμπόδιστη τὴν αὐθάδεια τῶν δολοφόνων. Γιατὶ ὡς ὄριο τῆς ἀνταπόδοσης αὐτῶν πού ἔπραξαν ὄρισε τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, καὶ μακροθυμεῖ πρὸς τὸ παρόν, φυλάγοντας τὴν παράδωξη τῶν νόμων καὶ τίς εὐθύνες γιὰ ἐκεῖνο τὸν καιρό.

Ἄλλὰ αὐτὰ βέβαια δὲν εἶναι αὐτοῦ τοῦ καιροῦ, οὔτε τῆς δικῆς μου δύναμης νὰ τὰ ἀνακινήσω, ὅπως εἶπα στὴν ἀρχή, γιὰ τὰ δόγματα χρειάζονται καὶ χρόνον πολὺ καὶ γλώσσα ἱκανή, γιὰ νὰ ἐξομαλυνθοῦν ὅπως ταιριάζει στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνα ὅμως πού τώρα τελευταῖα μὲ βιάζει τὸ πάθος μου νὰ πῶ, αὐτὰ θὰ σᾶς πῶ, μήπως καὶ αἰσθανθῶ κάπως καλύτερα, ἀνακουφιζόμενος λίγο ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορη ὀδύνη. Γιατὶ δὲν ὑποφέρω τὴν ἀνάμνηση μᾶς πράξης, τὴν ὁποία εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, καὶ δὲν γνωρίζω πῶς ἀντέχω τὴν πείρα μᾶς πράξης τῆς ὁποίας τὴν ἀνάμνηση ἀποφεύγω ἐπειδὴ μοῦ προκαλεῖ πόνο. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ φανῶ ὅτι εἶμαι ἀχάριστος καὶ στὰ μάτια, τὰ ὁποία ἔγιναν αἶτια τῶν εἰκόνων ἐκείνων, πρὸς τίς ὁποῖες ἀναγκαζόμενος διαρκῶς νὰ προσβλέπω, κάνουν τὸ πάθος νὰ μὲ κεντρίζει στὰ ὄνειρα, ἐνῶ τὴν ἡμέρα δέχομαι πικρὲς τίς ἐνοχλήσεις ἀπὸ τοὺς λογισμούς. Γιατὶ οὔτε ὅταν κοιμᾶμαι ἔχω ἤσυχο ὕπνο, ὅπως πολλοὶ χαλαρώνουν ἀπὸ τίς καθημερινὲς φροντίδες μὲ τὴ νάρκωση τοῦ ὕπνου. Ἄλλὰ καὶ τότε μὲ κάνει νὰ ταράζομαι ἢ φαντασία ἐκείνων πού ἔχουν γίνει, καὶ οἱ εἰκόνες μοῦ τὸν ἐμφανίζουν πρόσφατα σφαγμένον νὰ σπαρταρᾷ, ὥστε νὰ μοῦ ἀνανεώνει πάλι τὸν πόνο σὰν νὰ πρόκειται γιὰ καινούργιο πάθος. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο, ἂν ἡ συνέχεια τῆς διήγησής μᾶς δώσει εὐκαιρία, νὰ διηγηθῶ προηγουμένως τὸν βίον τῶν ἀγίων στοὺς τόπους αὐτοῦς, καὶ νὰ ἀναφέρω καὶ τὴ

ρων, ἵν' ἔχη τὸ σῶμα τῆς ἱστορίας τὴν ἁρμονίαν ἀκόλουθον, οὐδενὸς παραλελειμμένου τῶν εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν τοῖς φιλομαθέσιν ὀφειλόντων. Οἶδε γὰρ λυπεῖν σιωπηθὲν τὸ γνωσθῆναι σπουδαζόμενον ὡς ἂν ἀποτυχία ποθουμένου πράγματος θλίβον αἰεί, ἕως ἂν πληρο-
5 φορήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν γνωσθέν.

ΔΙΗΓΗΜΑ Γ΄.

Τὸ μὲν οὖν εἰρημένον ἔθνος τὴν ἀπὸ Ἀραβίας μέχρις Αἰγύπτου, θαλάσση Ἐρυθρᾷ καὶ Ἰορδάνῃ ποταμῶ παρατεταμένην νέμεται ἔρημον, οὐ τέχνην, οὐκ ἐμπορίαν, οὐ γεωργίαν ἐπιτηδεύόν ποτε,
10 μόνην δὲ τὴν μάχαιραν ἔχον τῆς τροφῆς ὑπόθεσιν. Ἡ γὰρ ἀγρεύοντες τὰ τῆς ἐρήμου ζῶα διαζῶσι σαρκοφαγοῦντες, ἢ τοὺς παρατυγχάνοντας αἷς ἐφεδρεύουσι ὁδοῖς ληιζόμενοι τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν ἑαυτοῖς ἀνύουσιν ὅπως οὖν. Ὅταν δὲ ἀμφοτέρων ἀπορία ἦ καὶ σπανίση τούτοις τὰ ἐπιτήδεια, τότε τοῖς ὑποζυγίοις (κάμηλοι δὲ εἰσι
15 δρομάδες) πρὸς ἐδωδὴν κατακέχρηται, θηριώδη καὶ ὠμοβόρον ζῶντες δίον, κατὰ συγγενείας ἢ συσκηνίας μίαν σφαγιάζοντες καὶ θέρημ πυρὸς ὀλίγη τῶν σαρκῶν χαννοῦντες τὸ εὔτονον, ὡς μόνον εἶκειν μὴ πρὸς πολλὴν δίαν ἔλκουσι τοῖς ὁδοῦσιν, ὡς εἰπεῖν, τρέφονται κυνικῶς. Θεὸν οὐκ εἰδότες οὐ νοητόν, οὐ χειρότευκτον ἄστρα δὲ
20 τῶ πρωινῶ προσκυνοῦντες καὶ θύοντες ἀνατέλλονται τῶν λαφύρων τὰ δόκιμα, ὅταν ἐξ ἐφόδου ληστρικῆς αὐτοῖς περιγένηται τι πρὸς σφαγὴν ἐπιτήδειον. Παῖδας δὲ μάλιστα προσφέρειν σπουδάξουσιν ὦρα καὶ ἡλικίας ἀκμῆ διαφέροντας ἐπὶ λίθων συμπεφορημένων περὶ τὸν ὄρθρον τούτους ἱερεύοντες, ὃ με καὶ λίαν, ὃ φίλοι, ὀδυνεῖ καὶ
25 ταράττει, μήπως τοῖς ἀνόμοις ἢ μορφῇ τοῦ παιδός, πρὸς τὴν νενομισμένην ἀσέβειαν ἔχουσά τι λίχνον καὶ ἐπαγωγόν, γένηται χρήσιμος πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, καὶ ἀγνῆς σῶμα ψυχῆς ὑπὲρ τῶν ἀκαθάρ-

ζωή τῶν βαρβάρων πού εἰσέβαλαν, γιὰ νὰ ἔχει ἡ δομὴ τῆς ἱστορίας ἀρμονικὴ ἐξέλιξη, χωρὶς νὰ παραλείπεται τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού πρέπει νὰ γνωρίζουν οἱ φιλομαθεῖς. Γιατὶ προκαλεῖ λύπη ἐκεῖνο πού ἀπὸ τὰ ἐξεταζόμενα ἀποσιωπᾶται, ὅπως μᾶς λυπεῖ πάντοτε ἡ ἀποτυχία ἑνὸς πράγματος πού ποθοῦμε, μέχρι πού ἡ γνώση του ἱκανοποιήσει τὴν ἐπιθυμία μας.

ΔΙΗΓΗΜΑ 3ο

Τὸ ἔθνος λοιπὸν γιὰ τὸ ὁποῖο εἶπαμε λυμαίνεται τὴν ἔρημο πού ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν Ἀραβία μέχρι τὴν Αἴγυπτο, τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ τὸν Ἰορδάνη ποταμό, χωρὶς νὰ ἀσκεῖ ποτὲ οὔτε τέχνη, οὔτε ἐμπόριο, οὔτε γεωργία, ἀλλ' ἔχει μόνο τὸ μαχαίρι ὡς μέσο γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς τροφῆς του. Γιατὶ ζοῦν συλλαμβάνοντας τὰ ζῶα τῆς ἐρήμου καὶ τρώγοντας τῆς σάρκες τους, ἢ, ληστεύοντας αὐτοὺς πού περνοῦν ἀπὸ τοὺς δρόμους στοὺς ὁποίους στήνουν ἐνέδρες, ἐξασφαλίζουν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους αὐτὰ πού τοὺς χρειάζονται. "Ὅταν ὁμοῦς ὑπάρχει ἔλλειψη καὶ ἀπὸ τὰ δύο καὶ σπανίζουν τὰ ἀπαραίτητα γι' αὐτοὺς, τότε χρησιμοποιοῦν τὰ ὑποζύγια (καὶ ἔχουν καμηῆλες μὲ ἕναν ὕβο) γιὰ τροφή τους, κάνοντας ζωὴ θηρίων καὶ τρώγοντας ὠμὰ κρέατα, σφάζοντας μὰ καμηῆλα ἀνὰ οἰκογένεια ἢ ὁμάδα σκηνοῶν, καὶ μαλακώνοντας τὴ σκληρότητα τῶν κρεάτων μὲ λίγη θερμότητα φωτιάς, ὅσο μόνο χρειάζεται γιὰ νὰ μὴ τὰ τραβοῦν μὲ πολλή βία μὲ τὰ δόντια. Τρέφονται δηλαδή, ὅπως θὰ λέγαμε, σκυλήσια. Θεὸ δὲ γνωρίζουν οὔτε νοητὸν οὔτε χειροποίητον, ἀλλὰ προσκυνοῦν τὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς, στὸ ὁποῖο ὅταν ἀνατέλλει θυσιάζουν τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ λάφυρα, ὅταν ἀπὸ ληστρική ἐπίθεση περιέλθει σ' αὐτοὺς κάτι πού εἶναι κατάλληλο γιὰ σφαγή. Συνηθίζουν μάλιστα νὰ προσφέρουν καὶ παιδιὰ, πού διαφέρουν, ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴ καὶ τὴν ἡλικία, πάρα πολύ, καὶ ἡ θυσία τους γίνεται πάνω σὲ σωρὸ ἀπὸ πέτρες μὲ τελετὴ πού τελεῖται κατὰ τὰ χαράματα, πρᾶγμα πού μὲ κάνει νὰ πονῶ, φίλοι μου, καὶ νὰ ταράζομαι, μήπως δηλαδή ἡ μορφὴ τοῦ παιδιοῦ, ἔχοντας κάτι τὸ ὀρεκτικὸ καὶ ἐλκυστικὸ γιὰ τὴν καθιερωμένη ἀσέβεια τῶν παρανοῶν, χρησιμοποιηθεῖ γι' αὐτὸ πού ἀρέσει σ' αὐτοὺς, καὶ τὸ σῶμα τῆς ἀγνῆς ψυχῆς του προσφερθεῖ ὑπὲρ

των ἀνενεχθῆ τοῖς παλαμναίοις ἱερεῖον δαίμοσι, λύτρον αὐτοῖς καὶ καθάρσιον, ὡς δοκοῦσιν, ἐσόμενον, ἀνθρωποθυτεῖν ἀφειδῶς εἰθισμένοις, καὶ οἶκτον οὐκ εἰδόσι λαβεῖν τῶν ἀναιρουμένων παίδων, καὶ σειρήνια θρηνηθῶσι δεόμενοι.

5 Ἦν δὲ οὗτοι μὴ παρῶσι, κάμηλον λευκὴν τῷ χρώματι καὶ ἄμμον ἐπὶ γονάτων ἀνακλίναντες περιέρχονται τρίτῳ κύκλῳ κεκλιμένην παμπληθεὶ δολιχεύοντες. Ἐξαρχεῖ δέ τις καὶ τῆς περιόδου καὶ ὥδης τῆς εἰς τὸ ἄστρον αὐτοῖς πεποιημένης, ἢ τῶν βασιλευόντων ἢ τῶν ἡλικία καὶ γῆρα σεμννομένων ἱερέων. Ὅς μετὰ τὴν τρίτην περί-
10 δον, οὕτω τῆς ὥδης παυσαμένου τοῦ πλήθους, ἔτι δὲ ἐπὶ γλώττης τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ ἐφυμνίου φέροντος, σπασάμενος τὸ ξίφος, εὐτόως παίει κατὰ τοῦ τένοντος, καὶ πρῶτος μετὰ σπουδῆς τοῦ αἵματος ἀπογεύεται. Καὶ οὕτω προσδραμόντες οἱ λοιποὶ ταῖς μαχαίραις οἱ μὲν σὺν ταῖς θριξίν μέρος τι βραχὺ τῆς δορᾶς ἀποτέμνουσιν, οἱ δὲ τὸ
15 ἐπιτυχὸν ἀρπάζοντες τῶν σαρκῶν ἀποκόπτουσιν, οἱ δὲ μέχρι σπλάγχων χωροῦσι καὶ ἐγκάτων, οὐδὲν τῆς θυσίας καταλιμπάνοντες ἀκατέργαστον, ὃ δυνήσεται λοιπὸν προσοφθῆναι φαίνονται τῷ ἡλίῳ. Οὕτε γὰρ ὀστέων καὶ μυελῶν ἀπέχονται, νικῶντες παραμονῇ τὴν κραταιότητα, καὶ σχολῇ περιγεγόμενοι τῆς ἀντιτυπίας.

20 Οὗτος μὲν οὖν τοῖς βαρβάροις βίου καὶ θρησκείας ὁ νόμος, καὶ οὕτως ἐμβιοτεύοντες τῇ ἐρημίᾳ τόπους ἐκ τόπων ἀμείδουσιν, ἐκεῖ τὰς παρεμβολὰς ποιούμενοι, ὅπου δ' ἂν χιλὸν εὐπορον ἢ τοῖς κτήνεσι καὶ ὕδωρ εὐρεῖν δαψιλές.

Ὀλίγους δὲ τόπους τῆς ἐρημίας οἱ τὸν μοναχικὸν μετερχόμενοι
25 βίον ἐπιλεξάμενοι, ἔνθα τὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος ἔστιν ὅπως οὖν πληῆσαι τῆ τοῦ ὕδατος εὐπορία, οἱ μὲν καλύβας πηξάμενοι, οἱ δὲ σπηλαίοις καὶ ἄντροις διαζῶσιν ἐμβιοτεύοντες. Ὀλίγοι μὲν τὴν ἐκ πυρῶν εἰδότες τροφήν, τοσαύτης ἐρημίας τὸ ἄγονον ἐπιμελεῖα πρὸς σίτου γένεσιν διάσασθαι δύνανται, σκαλίδι μικρᾷ βραχεῖαν καὶ
30 λυπρᾶν ἐργαζόμενοι γῆν, καὶ ὄσπην ἢ πρὸς τὸ ζῆν ἐνδεῶς ἀναγκάζει χρεία. Οἱ δὲ πολλοὶ λαχάνων ὠμῶν καὶ ἀκροδρύων στοιχῶσι διαίτη

τῶν ἀκάθαρτων, θυσία στοὺς δολοφόνους δαίμονες, καὶ γίνει καθάρσιο γι' αὐτοὺς λύτρο, ὅπως νομίζουν, ἀφοῦ εἶναι συνηθισμένοι νὰ κἀ-νουν χωρὶς φειδῶ ἀνθρωποθυσίες, καὶ χωρὶς νὰ αἰσθάνονται οἴκτο γιὰ τὰ θυσιαζόμενα παιδιά, ἂν καὶ ψάλλουν προσευχόμενοι θρήνους μὲ θελκτικώτατη φωνή.

Ἄν ὅμως δὲν ὑπάρχουν παιδιά, τότε παίρνουν μιὰ καμήλα λευκὴ στὸ χρωμα καὶ χωρὶς ἐλάττωμα, τὴν γονατίζουν καὶ κάνουν γύρω τῆς τρεῖς κύκλους ὅλο τὸ πλῆθος. Κατὰ τὴν περιφορὰ αὐτὴ καὶ τὴν ὕμνωδία ποὺ γίνεται ἀπ' αὐτοὺς στὸ ἄστρο, προεξάρχει κάποιος ἢ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς ἢ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, ποὺ εἶναι σεβαστοὶ γιὰ τὴν ἡλικία καὶ τὰ γηρατειά τους. Αὐτὸς λοιπὸν, μετὰ τὴν τρίτη περιφορὰ, καὶ ἐνῶ ἄκόμα τὸ πλῆθος δὲν ἔχει τελειώσει τὸν ὕμνο, ἀλλ' ἔχει στὴ γλῶσσα του τὸ τέλος τῆς ἐπωδῆς, τραδώντας τὸ ξίφος, χτυπάει μὲ δύναμη στὸν αὐχένα τῆς καμήλας καὶ πρῶτος βιαστικὰ δοκιμάζει τὸ αἷμα τῆς. Καὶ τότε τρέχοντας οἱ ἄλλοι μὲ τὰ μαχαίρια, ἄλλοι κόβουν ἓνα μικρὸ μέρος τοῦ δέρματός της μαζὶ μὲ τὶς τρίχες, καὶ ἄλλοι ἀρπάζουντ ὅποιο κομμάτι τύχει ἀπὸ τὶς σάρκες καὶ τὸ κόβουν, ἐνῶ ἄλλοι προχωροῦν μέχρι τὰ σπλάγχνα καὶ τὰ ἐντόσθια, χωρὶς νὰ ἀφήνουν τίποτε ἀπὸ τὸ σφάγιο, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ φανεῖ ὅταν βγαίνει ὁ ἥλιος. Καὶ δὲν ἀποφεύγουν οὔτε τὰ κόκκαλα καὶ τὰ μυαλά, νικώντας μὲ ἐπιμονὴ τὴ σκληρότητά τους καὶ μὲ ἀνάπαυση τὴ χώνεψή τους.

Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ νόμος τῆς ζωῆς καὶ τῆς θρησκείας τῶν βαρβάρων, καὶ ζώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἀλλάζουν τὸν ἓνα τόπο μετὰ τὸν ἄλλο, καὶ στρατοπεδεύουν ἐκεῖ ὅπου βρίσκουν ἄφθονο χορτάρι καὶ νερὸ γιὰ τὰ ζῶα τους.

Ἀντίθετα, αὐτοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν μοναχικὸ βίον, ἀφοῦ ἐπέλεξαν λίγους ἐρημικοὺς τόπους, ὅπου εἶναι δυνατὸ νὰ ἱκανοποιήσουν τὶς στοιχειώδεις σωματικὲς ἀνάγκες τους μὲ τὴν ἀφθονία τοῦ νεροῦ, ζοῦν ἄλλοι σὲ καλύβες ποὺ ἔστησαν καὶ ἄλλοι σὲ σπήλαια καὶ ἄντρα. Καὶ λίγοι ἀπὸ αὐτοὺς βέβαια τρέφονται μὲ ψωμὶ σιταρένιο, ὅσοι μπορούσιν μὲ φιλόπονη προσπάθεια νὰ ἀναγκάσουν τὴν ἀκαρπία τῆς τόσο μεγάλης ἐρήμου νὰ παραγάγει σιτᾶρι, καλλιεργώντας μὲ μικρὸ σκαλιστήρι περιορισμένη ἔκταση ἄγονης γῆς, ὅση τοὺς ἀναγκάζει ἢ ἀνάγκη τοῦ νὰ ζοῦν φτωχικὰ. Οἱ περισσότεροι ὅμως

τράπεζαν ἀκαρύκευτον ἀγαπῶντες καὶ ἄτεχνον, μακρὸν χαίρειν
 εἰπόντες ὄψαρτυτῶν καὶ σιτοπόνων περιεργείαις, ἵνα μήτε πολὺν
 καιρὸν τῇ τοῦ σώματος σχολάζοντες θεραπείᾳ τῆς ἀναγκαιοτέρας
 ἀμελῶσι προσεδρείας, ἀλλὰ καθαρῶ τῷ κῶ τὸ Θεῖον θρησκεύουσαι
 5 νηφαλαίως, σαρκῶν κραιπάλη τὸν λογισμὸν οὐ βαρούμενοι, οὐδὲ
 ζωμαρίων κνίση τὴν τῆς γαστρὸς κολακεύοντες ἡδονήν. Τοσοῦτον
 γὰρ ἴσχυσε νῦν ἡ ἄπληστος λαίμαργία, ὡς καὶ ὄψει καὶ ὀσφρήσει
 καὶ γεύσει λειτουργεῖν ἀναγκάζειν τῇ ἐπιθυμίᾳ, τοῖς παρατρίμμασι
 τῶν χυλῶν εἰς ἀτμῶν καὶ χρωμάτων καὶ ποιότητων διαφορὰς ποι-
 10 κίλλοντας τῆς ἡδονῆς τὰ ὑπεκκαύματα. Οὐ γὰρ ἤρκεσε τοῖς λίχνους
 τῶν ἀνθρώπων τὸ ἐν τῇ γεύσει διάφορον, οὐδὲ τῆς κνίσης τῶν ὄ-
 ψων τὸ ἐξηλλαγμένον, ἂν μὴ καὶ τῶν χρωμάτων τὸ ποικίλον ἐν τοῖς
 ζωμοῖς πρὸς ἔφεσιν ἐρεθίσῃ τὴν ὄρεξιν, ξανθότητι καὶ λευκότητι
 καὶ τῇ τοῦ μέλανος ὑδαρεστέρα χροᾷ πρὸ τῆς γεύσεως ἐστιῶντα τὴν
 15 ὄρασιν. Ἴνα γὰρ εὐφραίνηται μὲν ἡ ὀσφρησις δεῖ τοῖς ζωμοῖς ἐμμε-
 μίχθαι τῶν ἀρωμάτων τὰ εὐωδέστατα, ἵνα δὲ πάλιν ὁ λαιμὸς ἔχη τὸ
 τερπνόν, δεῖ κεκρᾶσθαι πρὸς τὸ ἡδὺ τῶν γλυκέων καὶ δριμέων,
 στυφῶν τε καὶ ἀλμυρῶν τὰς ποιότητας χρῆ δὲ καὶ τὴν ὄψιν μὴ ἀ-
 μοιρεῖν τῆς ἀπολαύσεως Διὰ τοῦτο κνίκοι καὶ ὄρουζαι, κρόκοι τε
 20 καὶ καρύων χυμοειδεῖς ἐπιχύσεις καὶ ἄλλαι χροῖσμάτων παμ-
 πληθεῖς διαφοραὶ ζωγραφικαῖς μίξεσι θαφὴν ἀρτύουσι τοῦ ἐδέ-
 σματος, ὅπως ἐκ πάντων ἡ δέσποινα γαστήρ ὁμολογημένον ἔχη τὸ
 ἀκριδὲς τῆς σκευασίας, ὥσπερ κριταῖς ἐμπείροις πεισθεῖσα ταῖς
 εἰρημέναις αἰσθήσεσιν δοκιμάζειν ἐπισταμέναις καλῶς τὰ κατ'
 25 αὐτὰς αἰσθητά

Ἄλλ' οὐ τοιαύτη τῶν εἰρημένων ἡ ἀγωγή, οὐδὲ πρὸς τὸ ἀβρὸν
 τῆς διαίτης ἐπτοημένη. Οὐ μόνον γὰρ τῇ ποιότητι τῶν ἡδέων ἀπετά-
 ξαντο, γλευάσαντες τὸ περιττὸν τῆς χρείας ὡς μάταιον καὶ ἀνόνητον,
 ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος πρὸς τὴν ποσότητα τὸ φιλότιμον

περιορίζονται νὰ τρέφονται μὲ ὦμά λαχανικὰ καὶ βαλανίδια, προτιμώντας τὸ πρόχειρο καὶ χωρὶς καρυκεύματα τραπέζι, ἔχοντας ἀρνηθεῖ ἀπὸ πολὺ καιρὸ τὶς μαγειρεμένες καὶ σιταρένιες ποικιλίες, γιὰ νὰ μὴ ἀφιερώνουν πολὺ καιρὸ στὴν περιποίηση τοῦ σώματος καὶ παραμελοῦν τὸ πιὸ ἀναγκαῖο ἔργο τους, ἀλλὰ μὲ καθαρὸ νοῦ νὰ λατρεύουν μὲ νηφαλιότητα τὸν Θεό, χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνουν τὸν λογισμό τους μὲ τὴν πολυφαγία κρεάτων, οὔτε μὲ τὴν μυρουδιά τῶν βρασμένων φαγητῶν νὰ ἱκανοποιοῦν τὴν εὐχαρίστηση τῆς κοιλιᾶς τους. Γιατὶ τόσο πολὺ τώρα ἐπικράτησε ἡ ἀχόρταστη λαιμαργία, ὥστε καὶ μὲ τὸ βλέμμα καὶ μὲ τὴν ὄσφρηση καὶ μὲ τὴ γεύση νὰ ἀναγκάζουν τὴν ἐπιθυμία νὰ λειτουργεῖ, ποικίλοντας μὲ τὴν προσθήκη τῶν διαφόρων χυμῶν τοὺς ἀτμούς καὶ τὰ χρώματα τῶν φαγητῶν, ὥστε νὰ ὑποδαυλίζουν τὴν ἡδονή. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀρκετὸ στοὺς ἀχόρταγους ἀνθρώπους ἡ διαφορὰ τῆς γεύσης, οὔτε ἡ ποικιλία τῆς κνίσας τῶν φαγητῶν, ἀν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν χρωμάτων στὰ ἐκχυλίσματα τῶν ζωικῶν καὶ φυτικῶν οὐσιῶν δὲν ἐρεθίσει τὴν ὄρεξη μὲ τὸ κιτρινωπὸ ἢ λευκὸ ἢ μαῦρο χρώμα τοῦ ζυμοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ γεύση ἐρεθίζουν τὴν ὄραση. Γιὰ νὰ εὐχαριστεῖται δηλαδὴ ἡ ὄσφρηση, πρέπει στοὺς ζωμούς νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ πιὸ μυρωδάτα ἀρώματα, καὶ γιὰ νὰ εὐχαριστηθεῖ ὁ λαιμός, πρέπει μαζὶ μὲ τὴ γλυκύτητα νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ γεύσεις τῶν ἐρεθιστικῶν καὶ στυφῶν καὶ ἀλμυρῶν οὐσιῶν. Πρέπει ὅμως οὔτε καὶ τὰ μάτια νὰ μένουν ἀμέτοχα στὴν ἀπόλαυση τῶν φαγητῶν. Γι' αὐτὸ χρησιμο-ποιοῦνται τσουκνίδες καὶ ρύζια καὶ κρόκοι αὐγοῦ καὶ χυμοὶ καρυδιῶν καὶ πάρα πολλές ἄλλες χρωματικὲς ποικιλίες, οἱ ὁποῖες ἀνακατεύονται καὶ νοστιμίζουν τὸ χρώμα τοῦ φαγητοῦ, ὥστε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ κυρία κοιλιά νὰ εἶναι σίγουρη γιὰ τὴν ἐπιμελημένη παρασκευὴ τους, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὶς παραπάνω αἰσθήσεις, οἱ ὁποῖες σὰν ἔμπειροι κριτὲς γνωρίζουν νὰ δοκιμάζουν καλὰ αὐτὰ ποὺ ὅμοια μ' αὐτὲς εἶναι αἰσθητά.

Ἡ διαβίωση ὅμως αὐτῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους μιλήσαμε, δὲν εἶναι τέτοια, οὔτε συγκινεῖται ἀπὸ τὴν εὐχάριστη δίαιτα. Γιατὶ ὄχι μόνο ἀπαρνήθησαν τὴν ἀξία τῶν εὐχάριστων πραγμάτων, περιφρονώντας τὶς περιπτώσεις ἀνάγκες ὡς μάταιες καὶ ἀνώφελες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ποσότητα αὐτῶν ποὺ ἔχουν, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιθυμίας τους

ἐκτείνουσι τῆς ἐγκρατείας, τοσοῦτον, ὅσον μὴ ἀποθανεῖν παρὰ γνώ-
 μην τοῦ ζωοπλάστου, τρεφόμενοι, καὶ ζημιωθῆναι μισθοὺς τῆς ἐν τῇ
 ζωῇ τῶν καλῶν ἐργασίας. Οὕτω γοῦν οἱ μὲν τῇ Κυριακῇ ἄπτονται
 τροφῆς, τὸ ἐβδομαδικὸν διάστημα παρατρέχοντες ἄσιτοι, οἱ δὲ
 5 μεσολαβοῦσι τὸν χρόνον, δις τῆς ἐβδομάδος παρατιθέμενοι τράπε-
 ζαν, οἱ δὲ σιτοῦνται παρὰ μίαν ἡμέραν δεικνύντες διὰ τῆς ἐνδεχομέ-
 νης σπουδῆς ὡς ἀγαπῶσι μὲν τὸ ἀπροσδεῆς καὶ ἄσιτον, πείθονται δὲ
 τοῖς νόμοις τῆς φύσεως καμπτόμενοι μόλις τῇ ἀνάγκῃ τοῦ σώματος,
 καὶ τότε πρὸς τὴν τοιαύτην καταβαίνοντες χρεῖαν, ὅτε τὴν δύναμιν
 10 τοῦ ζώου καταμάθωσι παντελῶς ἀσθενήσασαν, καὶ μηκέτι ὑπουρ-
 γοῦσαν πρὸς τοὺς ἐπιβάλλοντας πόνους τῇ ἀρετῇ. Τοσοῦτος γὰρ
 ἑκάστῳ ζῆλος τῆς ἀγγελικῆς ἐντέτηκε πολιτείας, ὡς μιμεῖσθαι τὸ
 ἀπροσδεῆς τῇ ὀλιγαρκείᾳ θέλειν, καὶ νικᾶν τῆς φύσεως φιλονεικεῖν
 τὸ ἐλάττωμα τῷ τῆς προθυμίας πλεονεκτήματι.

15 Οὐ γὰρ πολιτεύεται παρ' αὐτοῖς Καίσαρος νόμισμα, ἐπεὶ μηδὲ
 πρᾶσιν ἴσασιν καὶ ἀγορασίαν. Ἐκαστος γὰρ ἑκάστῳ προίκοι παρέ-
 χει τὸ χρήσιμον, ἀντιλαμβάνων δωρεὰν οὐ λείπεται. Λαχάνων δὲ καὶ
 ἀκροδρύων καρπὸς καὶ σπάνιος ἄρτος ἢ εἰς ἀλλήλους γίνεται φιλο-
 τιμία, τῷ παρόντι καὶ ὑπάρχοντι δεικνῦσα τῆς ἀγάπης τὰ σύμβολα.
 20 Ταύτην γὰρ οὐχ ὕλης διαφορὰ, διαθέσεως δὲ παρίστησι μεγαλοψυ-
 χίας τὸ δαψιλὲς τῆς γνώμης καὶ ἐν τοῖς μικροῖς δώροις ἀριδῆλως
 ἐμφαίνουσα. Ἄλλ' οὐδὲ φθόνος, ὃ μάλιστα ταῖς προκοπαῖς παρα-
 κολουθεῖν εἰωθῶς, ἔσχεν ἐκεῖ χώραν ποτέ, οὐδὲ τὸν ἕλαττον ἐν τοῖς
 καλοῖς εὐδοκμοῦντα ἢ τοῦ μᾶλλον διαλάμποντος πρὸς βασκανίαν
 25 ἐκίνησεν ὑπεροχῇ, ὡς οὐδὲ τοῦτον κατ' ἐκείνου πρὸς ἔπαρσιν ἐφύ-
 σησεν ἀλαζονεῖα μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ἀναστήσασα.
 Καὶ γὰρ ὁ ὑπερέχων ἐν τοῖς τῆς ἀρετῆς πλεονεκτήμασι, δυνάμει
 Θεοῦ, οὐ πόνοις οἰκείοις τὸ πᾶν ἐπιγράφων, ἐμετρίαζεν ἐκῶν, ὡς
 οὐκ αὐτουργὸς τῶν καλῶν, ἀλλ' ὄργανον τῆς ἐνεργούσης χάριτος,
 30 καὶ ὁ ἐλαττούμενος ἐν τούτοις, διὰ σωματικὴν ἴσως ἀσθένειαν καὶ

γιὰ ἐγκράτεια, χρησιμοποιοῦν τόσα μόνο, ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ νὰ μὴ πεθάνουν χωρὶς τὴ συγκατάθεση τοῦ Δημιουργοῦ τῆς ζωῆς, καὶ χάσουν τὴν ἀνταμοιβὴ τῶν καλῶν ἔργων ποὺ ἔκαναν ὅσο ζοῦσαν. Ἔτσι λοιπόν, ἄλλοι τρῶνε μόνο τὴν Κυριακὴ, περνώντας ὁλόκληρη τὴν ἑβδομάδα νηστικοί, ἄλλοι πάλι διαιροῦν στὴ μέση τὸν χρόνο, παραθέτοντας τραπέζι δύο φορές τὴν ἑβδομάδα, καὶ ἄλλοι τρῶνε μέρα παρὰ μέρα, δείχνοντας μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ καταβάλλουν, ὅτι ἀγαποῦν βέβαια τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἀνάγκες καὶ τὴ νηστεία, ὑπακούουν ὅμως στοὺς νόμους τῆς φύσης ὑποκύπτοντας στὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος, καὶ τότε μόνο κατεβαίνουν σ' αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, ὅταν διαπιστώσουν ὅτι ἡ σωματικὴ τους δύναμη ἔχει ἐξασθενήσει τελείως, καὶ δὲν μπορεῖ πιά νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς κόπους ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἀρετὴ. Γιατὶ τόσο μεγάλος εἶναι ὁ ζῆλος τῆς ἀγγελικῆς ζωῆς ποὺ τοὺς διακατέχει, ὥστε νὰ θέλουν μὲ τὴν ὀλιγάρκεια νὰ μιμηθοῦν τὴν τέλεια ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀγγέλων, καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ νικήσουν τὸ ἐλάττωμα τῆς φύσεως μὲ τὸ πλεονέκτημα τῆς ὀλιγάρκειας.

Γιατὶ δὲν κυκλοφορεῖ μεταξύ τους νόμισμα τοῦ Καίσαρα, ἐπειδὴ δὲν κάνουν πωλήσεις καὶ ἀγορές, ἀλλὰ ὁ καθένας δίνει στὸν ἄλλο δωρεὰν ὅ,τι τοῦ χρειάζεται, καὶ παίρνει δωρεὰν αὐτὸ ποὺ τοῦ λείπει. Ἄλλωστε ἡ μεταξύ τους προσφορὰ ἀφορᾷ λαχανικὰ καὶ βελανίδια καὶ σπάνια ψωμί, δείχνοντας μὲ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης τους. Αὐτὴν βέβαια δὲν τὴν συνιστᾷ ἡ διαφορὰ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ ἡ μεγαλοψυχία τῆς διαθέσεως, ἡ ὁποία δείχνει καθαρὰ τὸν πλοῦτο τῆς ἐπιθυμίας καὶ μὲ τὰ μικρὰ δῶρα. Ἄλλ' οὔτε φθόνος, αὐτὸς ποὺ συνήθως συνοδεύει κάθε πρόοδο, εἶχε ποτὲ θέσῃ ἐκεῖ, οὔτε αὐτὸν ποὺ προοδεύει στὰ καλὰ ἔργα ἐλάχιστα, τὸν ἔκανε νὰ ζηλέψῃ ἢ ὑπεροχὴ ἐκείνου ποὺ διαπρέπει περισσότερο, ὅπως οὔτε αὐτὸν ἢ ἀλαζονεῖα τὸν ἔκανε νὰ αἰσθάνεται ἔναντι τοῦ ἄλλου ἀνώτερος γιὰ τὰ κατορθώματά του. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ὑπερέχει στὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀρετῆς, ἀποδίδοντας τα ὅλα στὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι στοὺς δικούς του κόπους, τὰ μετριάζει θεληματικά, λέγοντας ὅτι δὲν ἔκανε ὁ ἴδιος τὰ καλὰ, ἀλλὰ ἦταν ἀπλῶς ὄργανο τῆς θείας χάριτος ποὺ ἐνεργεῖ. Ἐκεῖνος πάλι ποὺ ὑστερεῖ σ' αὐτὰ, ἴσως λόγῳ σωματικῆς ἀσθένειας, καὶ ταπεινώνεται χω-

ἄκων ἐταπεινοῦτο, ῥαθυμία γνώμης, οὐχὶ δὲ φύσεως ἀσθενεία τὴν ἀδυναμίαν λογιζόμενος. Οὕτως οὖν ἄλλος ἄλλου καὶ πάντες ἀπάντων εἰσὶ μετριώτεροι, οὐκ ἐν φρονήματι τὴν ὑπεροχὴν ἕκαστος ἔχειν, ἀλλ' ἐν λαμπρῷ θίῳ σπουδάζοντες. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν οἰκουμένην φυγόντες οἰκοῦσι τὴν ἔρημον, Θεῷ τὰ κατορθώματα δεικνύντες, παρ' οὗ καὶ τῶν πόνων ἢ ἀμοιβὴ τοῖς ἐργαζομένοις ἐλπίζεται, καὶ οὐκ ἀνθρώποις τὰς κατὰ Θεὸν πράξεις ἐμφανίζοντες, ὧν ὁ ἔπαινος καὶ τῇ προθυμίᾳ καὶ τοῖς μισθοῖς λυμαίνεσθαι πέφυκε, τὴν μὲν χανῶν τῇ ἀπονοίᾳ πρὸς ἀμέλειαν, τοὺς δὲ ἐλαττῶν τῇ ἀπάτῃ τῆς εὐφρομίας. Ὁ γὰρ δόξαν ἀνθρωπίνην ἐφ' οἷς πράττει ζητῶν, λαβὼν ὃν ἐξήτει μισθόν, τοῦ ὄντως μισθοῦ ἐκπέπτωκεν, ἄλλον οὐκ ἔτι προσδοκῶν ὃν ἦν εὐλόγως ἀπαιτεῖν παρὲν ἐκαρπώσατο. Καὶ ὡς πέπραχε τοὺς ἀτρίτους πόνους ἤττων δόξης γενόμενος ἀνθρωπίνης, καὶ δόξης αἰωνίας καὶ ἀληθῶς ἐστέρηται.

15 Οἰκοῦσι δὲ οὐ πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἱκανῶς εἴργονται ταῖς οἰκήσεσι, διαστήματι εἴκοσί πον καὶ πλείω ἄλλος ἄλλου σταδίους ἀπέχοντες, οὐ κατὰ μισανθρωπίαν ἢ θηριωδίαν (πῶς γὰρ οἱ πρὸς ἀλλήλους οὕτω διακειμένοι, ὡς εἴρηται;), ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ τὰ ἤθη πρὸς τὸ ἀρέσκον Θεῷ παιδαγωγεῖν ἐθέλοντες, καὶ τὰς πρὸς τὸ Θεῖον ὁμιλίας ποιεῖσθαι ἀπερισπάστως σπουδάζοντες, ὅπερ ἐν ὄχλῳ καὶ συγχύσει κατορθωθῆναι ἢ δυσχερὲς ἢ ἀμῆχανον, τούτων γειτονεύοντων θορύβου τῆς συντόνου προσεδρίας ἀποσπῶντος τὸν λογισμὸν, καὶ ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ ῥέμβεσθαι παρασκευάζοντος τοῖς τέρπουσι μᾶλλον ἢ τοῖς συμφέρουσι συναρπάζεσθαι ἐξ ἔθους εἰωθότα μα-
25 κροῦ.

Ταῖς δὲ Κυριακαῖς εἰς ἐκκλησίαν μίαν φοιτῶσι συναγόμενοι, καὶ ἀλλήλοις δι' ἐβδομάδος συνεσόμενοι συνέρχονται, ἵνα μὴ πάλιν ὁ παντελής χωρισμὸς τῷ χρόνῳ διακόψῃ τῆς ὁμονοίας τὸν σύνδεσμον, λήθην ποιήσας κατ' ὀλίγον τῶν πρὸς ἀλλήλους καθηκόντων δικαί-

ρις νὰ θέλει, ἀποδίδει τὴν ἀδυναμία του στὴ νωθρότητα τῆς διαθέσεως του καὶ ὄχι στὴν ἀδυναμία τῆς φύσης. Ἔτσι λοιπὸν ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ὅλοι ἀπὸ ὅλους εἶναι ταπεινότεροι, ἐπιδιώκοντας ὁ καθένας νὰ ἔχει ὑπεροχὴ ὄχι στὸ φρόνημά του, ἀλλὰ στὸν λαμπρό βίον του. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἐγκαταλείποντας τοὺς κατοικημένους τόπους, κατοικοῦν στὴν ἔρημο, δείχνοντας τὰ κατορθώματά τους στὸν Θεό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐλπίζουν ὅτι θὰ γίνῃ καὶ ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων σὲ ὅσους ἐργάζονται, καὶ δὲν ἐπιδεικνύουν τίς σύμφωνες μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πράξεις τους στοὺς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων ὁ ἔπαινος καταστρέφει ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τὴν προθυμίαν καὶ τίς ἀνταμοιβές, τὴν προθυμίαν μειώνοντάς τὴν μὲ τὴν ἀπελπισίαν σὲ ἀμέλεια, ἐνῶ τίς ἀνταμοιβές ἐλαττώνοντάς τισ μὲ τὴν ἀπάτη τοῦ ἐπαινοῦ. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἐπιδιώκει τὴ δόξαν τῶν ἀνθρώπων γι' αὐτὰ ποὺ κάνει, παίρνοντας τὴν ἀνταμοιβὴν ποὺ ζητοῦσε, στερεῖται τὸν πραγματικὸ μισθὸ, μὴ περιμένοντας πιά ἄλλον, τὸν ὁποῖο ἦταν εὐλογο νὰ ἐπιζητεῖ, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἤδη δέχθηκε. Κι ἀφοῦ πούλησε τοὺς ἀδιάκοπους κόπους του καὶ ἔγινε κατώτερος μὲ τὴν ἀνθρώπινον δόξαν ποὺ ἔλαβε, στερήθηκε τὴν αἰώνια καὶ ἀληθινὴν δόξαν.

Καὶ δὲν κατοικοῦν ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο, ἀλλὰ οἱ κατοικίαις τους βρίσκονται ἀρκετὰ μακριά, ἀπέχοντας εἴκοσι καὶ περισσότερα στάδια¹⁸ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, ὄχι ἀπὸ μῖσος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀπὸ ἀγριότητα (πῶς ἄλλωστε εἶναι δυνατόν αὐτοὶ ποὺ συμπεριφέρονται μεταξύ τους ἔτσι ποὺ εἶπαμε;), ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουν νὰ καλλιεργήσουν τὰ ἔθνη τους μέσα σὲ μεγάλη ἡσυχία, ὅπως ἀρέσει στὸν Θεό, καὶ νὰ κάνουν ἀπερίσπαστα τίς συνομιλίαις τους μὲ τὸν Θεό, πράγμα ποὺ μέσα στὸ πλῆθος καὶ στὴ σύγχυσις εἶναι δύσκολο ἢ ἀδύνατο νὰ γίνῃ, ἂν αὐτοὶ βρίσκονται κοντὰ σὲ θόρυβο, ὁ ὁποῖος ἀποσπᾷ τὸν λογισμόν τους ἀπὸ τὴν ἔντονον προσευχὴν, κάνοντάς τον νὰ περιφέρεται σ' αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει, ἐπειδὴ συνήθως συμπαρασύρεται ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εὐχαριστοῦν μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμφέρουν.

Τίς Κυριακὰς ὁμως συγκεντρώνονται πηγαίνοντας σὲ μιᾶ ἐκκλησίαν, καὶ συναντῶνται μεταξύ τους γιὰ νὰ βρεθοῦν ὅλοι μαζὶ μιὰ φορὰ τὴν ἑβδομάδα, ὥστε ὁ πλήρης χωρισμὸς νὰ μὴ διακόψει μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τὸ δεσμὸν τῆς ὁμόνοιας ποὺ τοὺς συνδέει, κάνο-

ων. Οἶδε γὰρ ἡ ἐπιτεταμένη μόνωσις ἀγριαίνειν τὸ ἦθος ἀπομανθά-
 νον τῇ μακρᾷ συνηθείᾳ τὸ ἀγελαῖον τῆς ἀγάπης καὶ σύννομον.
 Κοινωνοῦσί τε οὖν τῶν θείων μυστηρίων καὶ ἐστιῶσιν ἀλλήλους
 γυμνασίᾳ τῶν καθηκόντων λογίων, καὶ ἀλείφουσιν ἠθικαῖς παραι-
 5 νέσεσι. Τούτων γὰρ μάλιστα χρήζει πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὁ ἐνάρετος
 βίος τὰς τῶν ἀντιπάλων τέχνας λανθανούσας δημοσιεύων, πρὸς τὸ
 μὴ ἀλῶναι τούτων τινὰς τῆς πάλης ἀγνοοῦντας τὴν μέθοδον. Οἷς
 γὰρ αἱ ὕλαι τῶν πραγμάτων οὐ πάρεσι, τούτοις ἀργεῖ μὲν πρὸς
 ἐνέργειαν ἢ ἁμαρτία. Πᾶς δὲ ὁ πόλεμος ἐν διανοίᾳ συνίσταται, ἔνθα
 10 καὶ εὐκόλος καὶ ἄδηλος τοῖς τὰ ἔξω ὁρῶσιν ὁ θάνατος ἀμάρτυρος ἐν
 συγκαταθέσει τῆς προαιρέσεως συνιστάμενος. Διὰ τοῦτο τοὺς ἀπεί-
 ρους καὶ ἄρτι τῶν παλαισμάτων ἀρχομένους παιδοτριβοῦντες οἱ
 πρὸς τὸν ἀγῶνα γεγυμνασμένοι, ἐγκρατεία μὲν ἐστάναι πρὸς τὸ τῆς
 γαστριμαργίας πάθος συμβουλεύουσι. Τοῦτο γὰρ ἀκροβολίζεται
 15 πρὸς τὴν ψυχὴν διερεθίζον τὸ τῆς λαγνείας μανιῶδες οἰστροηλάτημα,
 τὰς πλευρὰς δοκιμάζον τῶν ἔτι κονιζομένων εἰ ἔτι ἐστήκασιν ἐν τῷ
 σκάμματι, τὰς ἰγνύας παγίως ἐρείσαντες· εἴ εἰσιν εὐζωστοί, μέσα
 ταχέως διδόντες τοῖς ἀντιπάλοις. Ὁ γὰρ ἡδονῇ βρωμάτων ἐνδεδω-
 κῶς, εὐκαταγώνιστος τῷ ὑπογαστροίῳ δέδεικται πάθει, τῇ τοῦ ἐλάτ-
 20 τonos ἦττη τὸ μείζον ἐγγυώμενος πτώμα.

Καὶ ταῦτα μὲν παραινοῦσι τοῖς ἔτι τὰ τῶν παιδῶν ἀγωνιζομένοις
 οἱ προβεβηκότες, καὶ χρόνῳ πολλῷ καὶ ἀσκήσει ἐν πείρᾳ τῆς ἀθλήσε-
 ως γενόμενοι, ὅπως τε τὰ τοιαῦτα λύεται τῶν ἀνταγωνιστῶν ἄμματα
 εἰδότες σαφῶς. Ἐαυτοῖς δὲ καὶ ἀλλήλοις οἱ τελειότεροι κενοδοξίαν
 25 καὶ ὑπερηφανίαν ἀπαγορεύουσιν, ὥσπερ ὑφάλους πέτρας λιμένος
 πλησίον, ταύτας φυλάσσεσθαι συμβουλεύοντες, μετὰ τὸν πολὺν τοῦ
 πλοῦ κάματον καὶ τὴν τῶν κυμάτων μάχην, εἰς ἔσχατον φερούσας καὶ
 ὀλέθριον κίνδυνον τοὺς ἐν ταῖς τῶν παθῶν τρικυμίασι καὶ ζάλαισι τῶν
 ἀκαθάρτων λογισμῶν οὐ ναυαγήσαντας. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πελά-

ντας νὰ λησμονοῦν σιγὰ σιγὰ τὰ μεταξὺ τους καθήκοντα ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ νόμος. Γιατὶ ἡ παρατεταμένη ἀπομόνωση συνήθως ἐξαγριώνει τὸ ἦθος, τὸ ὁποῖο λησμονεῖ μὲ τὴ μακρὰ συνήθεια τὴν ὁμαδικὴν καὶ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο ἀγάπην. Ἐκεῖ λοιπὸν κοινωνοῦν τὰ θεῖα μυστήρια, τρέφουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν κατ'ἀλληλων λόγων, καὶ ἐνισχύονται μὲ ἠθικὰς παραινέσεις. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὲς ἔχει προπαντὸς ἀνάγκη ὁ ἐνάρετος βίος γιὰ τοὺς ἀγῶνες, φέρνοντας στὸ φῶς τὰ κρυφὰ τεχνάσματα τῶν ἀντιπάλων, γιὰ νὰ μὴ κυριευθοῦν ἀπὸ αὐτὰ μερικοὶ ἀγνοώντας τις μεθοδεύσεις τῆς πάλης. Γιατὶ σὲ ὅσους λείπουν οἱ ἀφορμὲς τῶν πραγμάτων πρὸς ἁμαρτία, σ' αὐτοὺς δὲν τίθεται αὐτὴ σὲ ἐνέργεια, ἀλλ' ὅλος ὁ πόλεμος διεξάγεται στὴ σκέψη, ὅπου καὶ εὐκόλος καὶ ἀφανέρωτος εἶναι ὁ θάνατος σ' αὐτοὺς ποὺ βλέπουν τὰ ἐξωτερικὰ μόνον καὶ ἀναπόδεικτος, ἀφοῦ γίνεται μὲ τὴ συγκατάθεση τῆς θέλησης. Γι' αὐτὸ οἱ γυμνασμένοι στὸν ἀγῶνα, γυμνάζοντας αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἄπειροι καὶ ἀρχίζουν τώρα τοὺς ἀγῶνες, τοὺς συμβουλεύουν νὰ ἀντιστέκονται μὲ ἐγκράτεια στὸ πάθος τῆς λαιμαργίας. Γιατὶ αὐτὸ στέκεται ἀπέναντι στὴν ψυψὴ καὶ ρίχνει ἐναντίον της τις βολές, ἐρεθίζοντας τὸ μανιῶδες πάθος τῆς σαρκικῆς ἀπόλαυσης, δοκιμάζοντας ἔτσι τις πλευρὲς αὐτῶν ποὺ προετοιμάζονται, γιὰ νὰ δεῖ ἂν ἀκόμα στέκονται στὸ σκάμμα, ἔχοντας καλὰ στηριγμένους τοὺς τένοντες¹⁹, ἂν εἶναι καλὰ ζωσμένοι, ἔτοιμοι νὰ δώσουν χτυπήματα στοὺς ἀντιπάλους. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὑποχωρήσει στὴν ἡδονὴ τῶν τροφῶν, νικιέται εὐκόλα ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ κάτω μέρους τῆς κοιλιᾶς του, ἐπιβεβαιώνοντας μὲ τὴν ἦττα του ἀπὸ τὸ κατώτερο, τὴν μεγαλύτερη μελλοντικὴ πτώση του.

Καὶ αὐτὰ βέβαια συμβουλεύουν σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται ἀκόμα στὰ παιδικὰ ἀγωνίσματα οἱ ἠλικιωμένοι, ποὺ ἔχουν πείρα τῆς ἀθλητικῆς πολὺν χρόνον καὶ μὲ μεγάλη ἀσκήσιν, καὶ γνωρίζουν καλὰ μὲ ποιὸν τρόπο νικῶνται οἱ λαβὲς τῶν ἀντιπάλων. Στους ἑαυτοὺς τους ὁμως καὶ μεταξὺ τους οἱ πιὸ τέλειοι ἀπαγορεύουν τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια, συμβουλεύοντας νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ αὐτὲς, ὅπως οἱ ναυτικοὶ φυλάγονται ἀπὸ τοὺς βράχους ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς θάλασσας κοντὰ στὸ λιμάνι, οἱ ὁποῖοι μετὰ ἀπὸ τὸν πολὺ κόπο τοῦ θαλάσσιου ταξιδιοῦ ὁδηγοῦν σὲ ἔσχατο καὶ καταστρεπτικὸ κίνδυνον αὐτοὺς ποὺ δὲ ναυάγησαν στίς τρικυ-

γεσι χειμαζόμενοι διὰ τὴν ἐπαλληλίαν τῶν κυμάτων καὶ τὴν τῶν
 πνευμάτων ἐπήρειαν, ἐγρηγορέναι καὶ νήφειν ἀναγκάζονται πλη-
 σίον ὄντας τοὺς κινδύνους φοβούμενοι, περὶ δὲ τοὺς λυμένας ἔστιν ὅτε
 γαληνιασθέντες κεκρυμμένοις προσπαίουσι τοῖς βραχέσιν, ἀμεριμνία
 5 χαννούμενοι λογισμοῦ, τὴν ἐν ταῖς θαλαττίαις ζάλαις οὐκ ἀπολομέ-
 νην ἐμπορίαν παρ' αὐτὸ τοῦ ὄρμου τὸ στόμιον κενοῦντες ἀθρόον ἄ-
 πασαν ὁμοῦ, οὕτως οἱ πρὸς τὰς τῶν πειρασμῶν οὐ καμφθέντες προσ-
 βολάς, ἀλλ' ἀσκήσει καὶ καρτερία παρελθόντες ἀβλαβῶς, μετὰ τὴν
 νίκην πολλάκις τῇ τῶν κατορθωμάτων ἔξει θαρρήσαντες, ἢ κατὰ τῶν
 10 ἀμελέστερον διακεῖσθαι δοκούντων ἐπαρθέντες μικρὸν δι' ἀπόνοιαν,
 δίκην ἀθλητῶν περὶ τοὺς στεφάνους αὐτοὺς καὶ τὰ ἔπαθλα καταπε-
 σόντες πτώμα δυσαναμάχητον καὶ πρὸς διόρθωσιν ἀμήχανον, ἢ πλω-
 τήρων μετὰ τὸ διανῦσαι τὸν μακρὸν καὶ φοβερὸν ἐκεῖνον πλοῦν τὸν
 φόρτον κενώσαντες καὶ τὸν μετὰ μόχθου κατ' ὀλίγον πεπορισμένον
 15 πλοῦτον ὑφ' ἐν ζημιωθέντες ἀκαίρως, καὶ μέμψεις ἐπὶ τῇ ζημίᾳ τῆς
 ῥαθυμίας ἐκδεχόμενοι. Κενοδοξία γὰρ ἀποστερεῖ μὲν ἴσως τοὺς μι-
 σθοὺς τῶν ἔργων καὶ τὴν ἐργασίαν ποιεῖ τοῖς μοχθοῦσιν ἀνόνητον.
 Ὑπερηφανία δὲ μετὰ τῆς ζημίας φέρει καὶ μέγαν ἐπὶ τῇ περιαντία
 τὸν κίνδυνον, τὸν συνεργὸν τῶν καλῶν ἀθετοῦσα Θεὸν καὶ ἑαυτῇ
 20 τῶν κατορθωμάτων ἐπιγράφουσα δύναμιν. Οὕτως οὖν περὶ μὲν ἐκεί-
 νων ὁ προφήτης φησὶν, ὅτι «ὁ συνάγων τοὺς μισθοὺς, συνήγαγεν εἰς
 ἀπόδεσμον τετροπημένον»· οὕτω βαλλομένους καὶ ἤδη ἐκρέοντας οὐ
 χρονίζοντας ἐν τῷ ἀποδέσμῳ, ἀλλ' ὀξέως τὸν δεσμὸν παρατρέχοντας,
 πλέον κεκηνυίας τῆς ἐκβαλλούσης ὀπῆς παρὰ τὴν εἰσδεχομένην τὰ
 25 βαλλόμενα. Τοιαύτη γὰρ ἡ κενοδοξία συντρέχουσαν ἔχει τῷ κέρδει
 τὴν ἀπώλειαν, ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ ἀφανίζουσα τῇ σκαιότητι τῆς διαθέ-
 σεως τὸ γινόμενον. Ὁ δὲ Παρομιαστὴς περὶ τῶν ἄλλων, «Κύριος»,
 φησὶν, «ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται», ἐχθρὸν ἀντικαθιστῶν δυσμενῆ
 τὸν ἠθετημένον τοῖς ἀθετήσασιν.

μίες καὶ θαλασσοταραχές τῶν ἀκάθαρτων λογισμῶν. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ταλαιπωροῦνται στὰ πελάγη ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα καὶ τὴν ἀπειλή τῶν ἀνέμων ἀναγκάζονται νὰ εἶναι ἄγρυπνοι καὶ νηφάλιοι, ἐπειδὴ φοβοῦνται ὅτι εἶναι κοντὰ οἱ κίνδυνοι, ὅταν ὁμως φτάνουν κοντὰ στὰ λιμάνια, ἠρεμώντας πολλές φορές, προσκρούουν πάνω σὲ βράχια ποὺ εἶναι κρυμμένα μέσα στὸ νερό, ἐπειδὴ ὁ νοῦς τους κυριεύεται ἀπὸ νωθρότητα, καὶ τὸ ἐμπόρευμα ποὺ δὲν χάθηκε στὶς θαλασσοταραχές, τὸ χάνουν ὅλο μαζί μονομιᾶς κοντὰ στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν λύγισαν ἀπὸ τίς προσβολές τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ μὲ ἀσκησιὴ καὶ ὑπομονή τίς πέρασαν χωρὶς βλάβη, πολλές φορές, μετὰ τὴ νίκη, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴ συνήθεια τῶν κατορθωμάτων τους, ἢ ἐπειδὴ ἀπὸ ἀνοησία ὑπερηφανεύτηκαν λίγο ἐναντίον ἐκείνων ποὺ φαίνονται νὰ ζοῦν πιὸ ἀνέμελα, σὰν τοὺς ἀθλητὲς ποῦ, λίγο πρὶν φτάσουν στὰ στεφάνια καὶ τὰ ἔπαθλα, πέφτουν κατὰ τρόπο ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ ξανασηκωθοῦν καὶ ἀδύνατο νὰ συνεχισθεῖ ὁ ἀγώνας τους, ἢ σὰν τοὺς ναῦτες, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ διήνυσαν τὸ μακρὸν καὶ φοβερὸ ἐκεῖνο θαλασσινὸ ταξίδι, ἔχασαν τὸ φορτίο καὶ τὸν πλοῦτο, ποὺ συγκέντρωσαν λίγο λίγο, μὲ μιὰ ἀπρόβλεπτη ζημιὰ, καὶ ἀντιμετωπίζουν καὶ κατηγορίες γιὰ τὴ ζημιὰ ἐξαιτίας τῆς ραθυμίας τους. Γιατὶ ἡ κενοδοξία ἀφαιρεῖ τὴν ἀνταμοιβὴ τῶν ἔργων καὶ κάνει τὴν ἐργασία αὐτῶν ποὺ κοπιᾶζουν ἀνώφελη. Ἐνῶ ἡ ὑπερηφάνεια μαζί μὲ τὴ ζημιὰ περικλείει καὶ μεγάλο κίνδυνο ἐξαιτίας τῆς καυχῆσης, ἐπειδὴ ἀρνεῖται τὸν Θεὸ ποὺ εἶναι συνεργάτης στὰ καλὰ ἔργα, καὶ ἀποδίδει στὸν ἑαυτὸ τῆς τὴν ἀξία τῶν κατορθωμάτων τῆς. Ἔτσι λοιπὸν γιὰ ἐκείνους ὁ προφήτης λέγει· «αὐτὸς ποὺ συγκεντρώνει χρήματα, τὰ συγκεντρώνει σὲ τρυπημένο σακκούλι»²⁰. πρὶν καλὰ-καλὰ μποῦν σ' αὐτὸ, πέφτουν ἔξω καὶ δὲν παραμένουν μέσα στὸ σακκούλι, ἀλλ' ἀμέσως διαρρέουν ἀπὸ αὐτὸ, ἐπειδὴ ἡ τρύπα ἀπὸ τὴν ὁποία πέφτουν εἶναι πιὸ ἀνοιχτὴ ἀπὸ ἐκείνην ποὺ μπαίνουν μέσα. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ κενοδοξία, ἔχοντας συνεργάτη τῆς στὸ κέρδος τὴ ζημιὰ, ἐξαφανίζει κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔργου μὲ τὴν ἀπερισκεψία τῆς διάθεσης αὐτὸ ποὺ γίνεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ συγγραφέας τῶν Παροιμιῶν λέγει γιὰ τοὺς ἄλλους· «ὁ Κύριος ἀντιτάσσεται στοὺς ὑπερήφανους»²¹, τοποθετώντας τὸν ἀπέναντι σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀρνήθηκαν πολὺ δυσάρεστο ἐχθρὸ τους.

Διὰ τοῦτο τοὺς πολίτας ἐκείνης ἀναλογιζόμενοι τῆς ἐρήμου, Μωυσέα καὶ Ἡλίαν, τούτων ἀσκοῦνται τὸ ἄτυφον, ὧν οἰκοῦσι τὴν χώραν, μμειῖσθαι τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἠγούμενοι δίκαιον. Οὔτε γὰρ Μωυσέα πρὸς ἀλαζονείαν τῆς ἀρχῆς ἐπῆρε τὸ μέγεθος, οὔτε Ἡλίαν
 5 τὸ τῆς θυσίας ἐφύσησε θαῦμα πρὸς ἀπόνοιαν. Ἔμειναν δὲ τὴν αὐτὴν αἰεὶ φυλάξαντες ἐν παντὶ καιρῷ κατάστασιν, οὐ συμμεταβαλόντες τῇ μεταβολῇ τῶν πραγμάτων τὸ φρόνημα. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐρήμῳ Μωυσεῖ μὲν τὴν Αἰγυπτίων ἀποδιδράσκων ἐπιβουλήν καὶ τὰ τοῦ Ἰοθῶρ πρόβατα νέμων, τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ὄψεως γέγονε θεα-
 10 τῆς, τοῦ παμφάγου πυρός, τότε μαθὼν τὸ τῆς βάτου φρύγανον εὐτονώτερον καὶ γλῶσιν ἰδὼν ἀνθοῦσαν ἐν μέσῃ φλογί. Ὑστερον δὲ τὸν λαὸν ἐπανάγων, ἐν τούτῳ τῷ ὄρει νομοθέτης τότε μὲν μόνον τοῦ ἰουδαϊκοῦ, νῦν δὲ παντὸς ἔθνους καθίσταται κατὰ συγγένειαν τῆς φύσεως εἰς ὅλον τὸ γένος διελθούσης τῆς χάριτος. Ἐλαμψαν γὰρ
 15 ἐπὶ τῆς λυχνίας τεθέντες οἱ θεσμοὶ τῆς πολιτείας, κὰν ἦσαν ὑπὸ τῷ μοδίῳ τῆς λέξεως κεκρυμμένοι πρὸ τῆς σαφηνείας ποτέ.

Ὁ δὲ Ἡλίας ἐνθάδε ἤκε τὴν Ἰεζάβελ φυγῶν, καὶ ἐν ταύτῃ καθευδήσας τῇ γῆ τὸν ὄλυρίτην ἄρτον καὶ τὸν καμψάκην διαναστάς εὔρε τοῦ ὕδατος, τοῦτό τε τὸ σπήλαιον ᾤκησε μηλωτῇ τὸ σῶμα ἡμ-
 20 φιεσμένος τῷ ἀρχαίῳ τῶν προγόνων ἐνδύματι. Καὶ εἶδεν ὧδε Θεὸν ἐν αὔρα λεπτῇ καὶ φωνῆς ἤκουσε θεσπιζούσης τὰ δόξαντα. Τῆς δὲ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς τῶν ἀνδρῶν τελευταῖον καὶ πρῶτον τεκμήριον. Ἐκείνην οἰκοῦσι διὰ θίου τὴν ἐρημον, ἣν οἱ Ἰσραηλιῖται παρελθόντες μόνον ἐγόγγυσαν, ἐτοίμην ἐξ οὐρανοῦ σιτούμενοι ἀμβροσίαν
 25 τροφήν καὶ τραπέζην μεμψάμενοι. Ἐκεῖνοι τεσσαράκοντα ἡμερῶν τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐπιστατουῦντος οὐκ ἤνεγκαν, οὐδὲ ἔγνωσαν δεόντως οἰκονομῆσαι τῆς ἐλευθερίας τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλ' ἀπέστησαν ταχέως, τῇ ἀδειᾷ καταχρησάμενοι πρὸς ἀσέβειαν. Οὔτοι πάντα τὸν

22. Βλ. Ἐξ. 3, 1 ἐ.

24. Γ' Βασ. 18, 17. ἐ.

26. Δοχεῖο μετρήσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

23. Βλ. Γ' Βασ. 19, 4 ἐ.

25. Ἐξ. 3, 2.

Γι' αὐτό, σκεπτόμενοι τοὺς πολῖτες τῆς ἐρήμου ἐκείνης, τὸν Μωυσῆ²² καὶ τὸν Ἡλία²³, ἀσκοῦνται στὴν ταπεινοφροσύνη ἐκείνων, θεωρώντας σωστό νὰ μιμοῦνται τὴν ἀρετὴ ἐκείνων, τὴν χώρα τῶν ὁποίων κατοικοῦν. Γιατὶ οὔτε τὸν Μωυσῆ τὸν ὀδήγησε σὲ ἀλαζονεία τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματός του, οὔτε τὸν Ἡλία τὸ θαῦμα τῆς θυσίας²⁴ τὸν ἔκανε νὰ φουσκώσει ἀπὸ ἔπαρση καὶ νὰ κυριευθεῖ ἀπὸ ἀνοησία. Ἄλλ' ἔμειναν σταθεροὶ σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι, φυλάγοντάς τὴν σὲ κάθε καιρὸ, χωρὶς νὰ ἀλλάξουν πίστη ἀκολουθώντας τὴ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων. Σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο ὁ Μωυσῆς, ξεφεύγοντας τὴν ἐπιβουλὴ τῶν Αἰγυπτίων καὶ βόσκοντας τὰ πρόβατα τοῦ Ἰοθῶρ, εἶδε ἐκεῖνο τὸ θαυμαστὸ θέαμα τῆς ἀδηφάγου φωτιᾶς, καὶ διαπίστωσε τὰ κλαδιὰ τῆς βάτου νὰ φλέγονται καὶ νὰ μὴ καίονται, καὶ τὸ χορτάρι νὰ ἀνθεῖ μέσα στὴ φλόγα²⁵. Ἀργότερα, ὀδηγώντας τὸν λαὸ στὸ ἴδιο τὸ ὄρος, ἔγινε νομοθέτης τότε βέβαια μόνο τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, καὶ τώρα ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους, ἀφοῦ, σύμφωνα μὲ τὴ συγγένεια τῆς φύσης, ἡ χάρις διαδόθηκε σ' ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Γιατὶ ἔλλαμψαν οἱ θεσμοὶ τῆς πολιτείας ὅταν τοποθετήθηκαν πάνω στὸν λυχνοστάτη, ἔστω κι ἂν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη ἦταν κάποτε κρυμμένοι κάτω ἀπὸ τὸ μῶδι²⁶ τῆς Γραφῆς.

Ὁ Ἡλίας πάλι πῆγε ἐκεῖ ἀποφεύγοντας τὴν Ἰεζάβελ, καὶ ἀφοῦ κοιμήθηκε σ' αὐτὴ τὴ χώρα, ὅταν σηκώθηκε βρῆκε τὸ κριθαρένιο ψωμί καὶ τὸ δοχεῖο τοῦ νεροῦ, καὶ κατοίκησε στὸ σπήλαιο ἔχοντας τὸ σῶμα του ντυμένο μὲ προδιᾶ, τὸ ἀρχικὸ ἔνδυμα τῶν προγόνων. Καὶ εἶδε ἐκεῖ τὸν Θεὸ μέσα σὲ λεπτὴ αὔρα, καὶ ἄκουσε φωνή, ἡ ὁποία νομοθετοῦσε ἀλήθειες τῆς πίστεως²⁷. Ἀποτελεῖ μάλιστα τὸ πρῶτο καὶ τελευταῖο ὑπόδειγμα τῆς καρτερίας καὶ ὑπομονῆς τῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ τὴν ἔρημο, τὴν ὁποία οἱ Ἰσραηλῖτες μόνο πού τὴν διέσχισαν γόγγυσαν, κατηγορώντας τὸ ὅτι τρέφονταν μὲ ἔτοιμη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ θεϊκὴ τροφή καὶ τραπέζι²⁸. Ἐκεῖνοι δὲν ἀνέχθηκαν τὴν ἀπουσία τοῦ ἀρχηγοῦ τους ἐπὶ σαράντα μέρες, οὔτε μπόρεσαν νὰ ρυθμίσουν ὅπως ἔπρεπε τὴν ἐλευθερίαν τους, ἀλλὰ, κάνοντας κατάχρησι τῆς ἐλευθερίας τους, ἀποστάτησαν γρήγορα πρὸς τὴν ἀσέβεια. Αὐτοὶ (οἱ ἀναχωρητὲς) ὅλα τὰ χρόνια τους ζοῦν καρτερικὰ στὴν ἔρημο, ἔχοντας σπάνια τὰ

27. Γ' Βασ. 19, 12-13.

28. Ἐξ. 16, 2 ἔ., 17, 2 ἔ.

χρόνον ἐμφιλοσοφοῦσι τῇ ἐρημίᾳ τῶν ἀναγκαίων σπανίζοντες, ἑαυτοῖς ὄντες τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι.

ΔΙΗΓΗΜΑ Δ΄.

Ἄλλ' οὕτω διακεμένοις καὶ οὕτω θεραπεύουσι τὸ Θεῖον ἐξαίφ-
 5 νης οὐκ ἐλπισθεῖσα καθάπερ θύελλά ποθεν φάλαγξ ἐπιπίπτει βαρ-
 βαρική καὶ περὶ θαθὺν ὄρθρον ἄρτι τῶν ἱερῶν παυσάμενοις ὕμνων
 ἐπῆλθον τοῖς θεοσεδέσιν οἱ ἄνομοι. Ἔτυχον δὲ καὶ γὰρ μετὰ τοῦ
 παιδὸς εὐρεθεῖς ἐκεῖ· κατεληλύθειν γὰρ ἀπὸ τοῦ ἁγίου ὄρους ἐπι-
 σκεψόμενος τοὺς ἐν τῇ Βάτῳ ἁγίους, εἰωθῶς τοῦτο πάλαι ποιεῖν.
 10 Καὶ μαινομένων δίκην κυνῶν εἰσδραμόντες καὶ βοῶντες ἄσημα,
 συναγαγόντες δὲ ὅσα πρὸς τροφήν ἠντρέπιστο χειμερινὴν (ψύγουσι
 γὰρ τῶν ἀκροδρύων τὰ χρήσιμα καὶ διαμένειν δυνάμενα τῇ τοιαύτῃ
 φυλάττοντες χρεῖα), ἡμᾶς αὐτοὺς κομίζειν ποιήσαντες, ἐξάγουσι τῆς
 ἐκκλησίας, καὶ ἀποδύσαντες τῶν κεντωνίων γυμνοὺς πρὸς σφαγὴν
 15 στοιχηδὸν διατάπτουσι τοὺς ἡλικία προέχοντας. Εἶτα περιστάντες
 ἔλκουσι τὰ ξίφη τεθυμωμένοι, καὶ τὸ βλέμμα πυρωτὸν πλαγίως ὑπε-
 λίττοντες, τείνειν τε πρῶτον τῷ ἱερεῖ τοῦ ἁγίου τόπου τὸν αὐχένα
 προστάξαντες, ἐπιφέρουσι, οὐκ ἄμφω (δύο γὰρ ἦσαν οἱ περὶ αὐ-
 τόν), ἄλλος δ' ἐπ' ἄλλω τὰ ξίφη ἐκατέρωθεν εἰσπλήξαντες κατὰ τῶν
 20 μεταφρένων, οὔτε προσομιώξαντα τῇ ὀδύνῃ οὔτε διατρέψαντα τὸ
 πρόσωπον καὶ ἴχνος ἐπὶ τούτου τοῦ ἀλγήματος ἐμφήναντα, σφραγι-
 σάμενον δὲ μόνον καὶ «εὐλογητὸς Κύριος», προσειπόντα, ψιθυρι-
 σμῶ τοῦ στόματος. Καὶ ἡ μὲν μία πληγὴ ἀπὸ τοῦ μεταφρένου μέχρι
 τῆς σιαγόνης ἐχώρησεν διελθοῦσα τὸ οὖς, ἡ δὲ ἕτερα ἀπὸ τοῦ ὤμου
 25 κατέλαβεν τὸ μαζόν. Καὶ οὕτως ὁ μακάριος ἠρέμα δονηθεὶς κατέπε-
 σεν ἐπὶ σχήματος εὐπρεποῦς, οὐδὲν οὐτ' ἀναιρέτως οὔτε γυμνώσεως
 ἐπιδειξάμενος ἄσχημον. Χάρις δέ τις ἦν ἐπανθοῦσα τῷ σώματι καὶ
 σκέπουσα τὸ τῆς γυμνώσεως ἀκαλλές. Τοῦτο δὲ μικροῦ δεῖν ἐν τῇ

29. Χαρακτηρισμὸς τοῦ ὄρους τοῦ Σινᾶ.

30. Ὁ τόπος ὅπου ὁ Μωυσῆς εἶδε τὸ γνωστὸ θαῦμα. Ἐξ. 3, 2.

ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ τους, ὄντας οἱ ἴδιοι δάσκαλοι τῆς εὐσέβειας στοὺς ἑαυτοὺς τους.

ΔΙΗΓΗΜΑ 4ο

Ἄλλὰ ἐνῶ ζοῦσαν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ μὲ τὸ ἴδιο τρόπο λάτρευαν τὸν Θεό, ξαφνικά, χωρὶς νὰ ἀναμένεται, ἐπιτίθεται ἐπάνω τους σὰν θύελλα μὴ βαρβαρική φάλαγγα, καὶ ἐνῶ ἀκόμα ἦταν βαθειὰ χαράματα καὶ εἶχαν μόλις τελειώσει τοὺς ἱεροὺς ὕμνους, ἐπιτέθηκαν οἱ παράνομοι ἐναντίον τῶν εὐσεβῶν. Ἔτυχε μάλιστα νὰ βρισκομαι καὶ ἐγὼ ἐκεῖ μαζί μὲ τὸ παιδί μου, ποὺ εἶχε κατεβεῖ ἀπὸ τὸ ἅγιον Ὄρος²⁹ γιὰ νὰ ἐπισκεφθεῖ τοὺς ἁγίους στὴ Βάτο³⁰, πράγμα ποὺ συνήθιζε ἀπὸ παλιὰ νὰ τὸ κάνει. Καὶ μαινόμενοι σὰν σκυλιὰ μπῆκαν μέσα φωνάζοντας μὲ λόγια ἀκατανόητα, συγκέντρωσαν ὅλα ὅσα εἶχαν ἀποθηκευθεῖ γιὰ τροφή τους κατὰ τὴ χειμερινὴ περίοδο (γιατὶ στεγνώνουν τὰ βελανίδια ποὺ εἶναι χρήσιμα καὶ μποροῦν νὰ διατηρηθοῦν, φυλάγοντάς τα γιὰ τὴν ἀνάγκη αὐτή), καὶ διατάζοντας ἑμᾶς τοὺς ἴδιους νὰ τὰ μεταφέρουμε, τὰ θγάζουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ μᾶς ξεγύμνωσαν ἀπὸ τὰ μπαλωμένα ροῦχα μας, διέταξαν τοὺς ἡλικιωμένους νὰ παραταχθοῦν γιὰ σφαγή. Ἐπειτα, ἀφοῦ τοὺς περικύκλωσαν, τραβοῦν τὰ ξίφη τους θυμωμένοι καὶ περιστρέφοντας τὸ πυρωμένο βλέμμα τους καὶ διατάζοντας πρῶτα στὸν ἱερέα τοῦ ἁγίου τόπου νὰ τεντώσει τὸν λαιμό του, τὸν χτυποῦν ὄχι καὶ οἱ δύο (γιατὶ δύο ἦταν γύρω ἀπὸ αὐτόν), ἀλλὰ χτυπώντας τον ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο μὲ τὰ ξίφη τους καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρές, πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη, χωρὶς ἐκεῖνος νὰ κλάψει ἀπὸ τὸν πόνο, οὔτε καὶ νὰ γυρίσει τὸ πρόσωπό του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ δείξει σ' αὐτὸ κάποιο ἶχνος τοῦ πόνου, ἀλλ' ἔκανε μόνο τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ καὶ πρόσθεσε ψιθυριστὰ τὸ «εὐλογητὸς ὁ Κύριος». Καὶ τὸ ἓνα χτύπημα ἀπὸ τὴν πλάτη ἔφτασε μέχρι τὸ σαγόνι του, ἀφοῦ πέρασε τὸ αὐτί, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν πλάτη τρύπησε τὸ μαστό του. Κι ἀφοῦ ὁ μακάριος μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν κουνήθηκε, ἔπεσε μὲ τρόπον εὐπρεπῆ, χωρὶς νὰ δείξει τίποτε τὸ ἄσχημο οὔτε ἀπὸ τὴ σφαγὴ οὔτε ἀπὸ τὴ γυμνότητά του, ἀλλ' ὑπῆρχε κάποια χάρη ἐπάνω στὸ σῶμα του ποὺ σκέπαζε τὴν ἀσχήμια τῆς γυμνότητάς του. Αὐτὸ βέβαια τὸ

ἐσπέρα καὶ πράγμασι καὶ ῥήμασι προεφήτευσεν ὁ ἅγιος, φιλοφρονησάμενος τοὺς παρόντας δείπνῳ παρὰ τὸ σὺνηθες, καὶ εἰπὼν· “Τί γὰρ καὶ οἶδαμεν εἰ πάλιν πρὸ τοῦ θανάτου συνάγει πάντας ἡμᾶς εἰς ἐν ἐστία καὶ τράπεζα;” Εἶτα λαβόντες ἀναιροῦσι, καὶ συνοικοῦντα
 5 τῷ γέροντι, καὶ αὐτὸν παλαιὸν ὄντα τῷ χρόνῳ καὶ τοῖς πόνοις τῆς ἀσκήσεως οὐ μετρίως ἐκτετροχωμένον.

Καὶ αὐθις τὸν τούτοις διακονούμενον παῖδα τρόπῳ τοιαῦδε. Συνάγειν αὐτῷ τινα τῶν ἐκχυθέντων ἀκροοδρύων εἰς τῶν βαρβάρων προσέταξε. Κἀκεῖνος πρὸς τὸ ἀρέσκον τῷ προστάξαντι σπουδαίως
 10 καθεσθεῖς τὸν κόλπον ἐφήπλωσε ταῖς χερσὶν ἐφέλκων τὰ παρακείμενα, ὡς προστέτακτο, πάντως τὴν σπουδὴν ἐνδεικνύμενος πρὸς ἀρεσκίαν ὡς ἐπιτήδειος εἰς διακονίαν, νομίζων τούτῳ ὠνεῖσθαι τὸ ζῆν, εἰ φανείη σπουδαῖος ἀλλ’ οὐδὲν τοῦτο ὤνησεν, οὐδὲ βαρβαρικὴν ἐμάλαξεν ὠμότητα πρὸς ἡμερότητα τοῦ λογισμοῦ τοῦ εἰκότος οὔσαν
 15 μακράν. Ἄλλος γὰρ ὄπισθεν παρεστῶς τοῦ κολεοῦ τὸ ξίφος εἴλκε λαθραίως Ὁ δὲ αἰσθόμενος τούτου σπωμένου, εἶτε καὶ ὑπονοήσας τὴν ἀναίρεσιν, ὡς ἐπτοημένος τῷ θορύβῳ πρὸς τοῦτο περιάγει μικρὸν εἰς τοῦπίσω τεταραγμένον τῷ φόβῳ τὸ πρόσωπον. Καὶ ὁ ἐφεστῶς ἐφόβησε κραυγῇ τε αὐτὸν βαρβαρικῇ καὶ τῇ τῆς ὄψεως δια-
 20 στροφῇ, καὶ οὕτως ὁ μὲν ἐπὶ τῆς κατακλειῖδος ἐρείσας τὸ ξίφος ὀρθόν, ὡς ἐν πολλῇ δυνάμει, ἀπὸ τοῦ ἥπατι τοῦ κρεμασθηῖρος ἐπὶ τὸν θώρακα, ὁ δὲ πρὶν ἀνασπασθῆναι τοῦτο ἀνατραπείς ἔκειτο νεκρός, εἶτε δειλία προθανών, εἶτε καὶ τῷ καιρίῳ τῆς πληγῆς, οὐ φθάσας γινῶναι τὸν θάνατον ταχέως ἐξελόντα τὴν τῶν ἀγγείων τοῦ σώματος,
 25 καὶ δεσμῶν ἀθρόως αὐτὴν ἀπολύσαντα, ὧν μόλις ἀναχωρεῖ πλοκαῖς διαίσις συνδεδεμένη.

Τοὺς δὲ λοιποὺς ἡμᾶς οὐκ οἶδά τι παθόντες ἀπελαύνουσιν φεύγειν τῷ σχήματι τῆς χειρὸς ἐπιτρέποντες ἔτι δὲ ἦσαν ἐν αὐταῖς κατέχοντες ἡμαγμένα τὰ ξίφη· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι διὰ τῶν φαράγγων ἔτρε-

βράδυ τὸ εἶχε προφητεύσει σχεδὸν ὁ ἅγιος καὶ μὲ τις ἐνέργειές του καὶ μὲ τὰ λόγια του, προσφωνώντας τοὺς παρόντες κατὰ τὸ δεῖπνο, παρὰ τῆ συνήθειά του, καὶ λέγοντας: “Ποῦ νὰ ξέρουμε ἂν πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατο θὰ μᾶς συγκεντρώσει καὶ πάλι ὅλους μαζί ἐδῶ ἢ ἐστία καὶ ἡ τράπεζα;” Ἐπειτα πῆραν καὶ σκότωσαν καὶ ἐκεῖνον ποὺ κατοικοῦσε μαζί μὲ τὸν γέροντα, ποὺ καὶ αὐτὸς ἦταν παλιὸς ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ καταβεβλημένος πάρα πολὺ ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως.

Στῆ συνέχεια σκότωσαν τὸν νέο ποὺ διακονοῦσε αὐτοὺς μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τὸν διέταξε νὰ μαζέψει μερικὰ ἀπὸ τὰ βελανίδια ποὺ εἶχαν χυθεῖ. Ἐκεῖνος ἐκτελώντας γρήγορα αὐτὸ ποὺ ἄρεσε σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔδωσε τῆ διαταγή, κάθισε καταγῆς καὶ ἄπλωσε τὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ ἐνδύματός του καὶ μὲ τὰ χέρια του μάζευε αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχαν, ὅπως διατάχθηκε, δείχνοντας ὀπωσδήποτε βιασύνη γιὰ νὰ ἀρέσει σὰν ἔμπειρος στὸ νὰ ὑπηρετεῖ, νομίζοντας ὅτι ἔτσι θὰ κερδίσει τῆ ζωὴ του ἂν φανεῖ πρόθυμος. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸν ὠφέλησε καθόλου, οὔτε μετέβαλε τῆ βαρβαρική ὠμότητα σὲ ἡμερότητα, γιὰτὶ ἡ σκέψη του βρισκόταν μακριὰ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἦταν λογικὸ. Γιὰτὶ ἄλλος, ποὺ στεκόταν πίσω του, τράβηξε κρυφὰ ἀπὸ τῆ θήκη τὸ ξίφος. Αὐτὸς τότε, εἴτε γιὰτὶ αἰσθάνθηκε τὸ τράβηγμα τοῦ ξίφους, εἴτε ὑποπτευόμενος τῆ σφαγῆ του, φοβισμένος ἀπὸ τὸν θόρυβο τῆς ξιφούλκησης, γυρίζει τὸ πρόσωπό του λίγο πρὸς τὰ πίσω ταραγμένο. Ἐκεῖνος ποὺ ἦταν δίπλα του τὸν φοβέρισε μὲ βαρβαρική κραυγὴ καὶ μὲ τῆ στροφή τοῦ προσώπου του, καὶ ἔτσι στηρίζοντας τὸ ξίφος ὄρθιο στὸ κάτω σαγόνι μὲ πολλὴ δύναμη, ἀπὸ τὸν ἠπατικὸ κρεμαστήρα πάνω στὸν θώρακα, καὶ ὁ νέος πρὶν ἀκόμα τὸ ξίφος τραβηχτεῖ ἔπεσε κάτω νεκρὸς, εἴτε γιὰτὶ πέθανε πιὸ πρὶν ἀπὸ δειλία, εἴτε μὲ τὸ καίριο χτύπημα, χωρὶς νὰ προφτάσει νὰ καταλάβει τὸν θάνατο, ὁ ὁποῖος γρήγορα ἀφαίρεσε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα τοῦ σώματός του καὶ τὴν ἐλευθέρωσε μονομιᾶς ἀπὸ τὰ δεσμά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἀναχώρησε μὲ τρόπο βίαιο ἀπὸ τις πλοκὲς μὲ τις ὁποῖες ἦταν στενὰ ἐνωμένη.

Ἐμᾶς ὅμως τοὺς ὑπόλοιπους, δὲν ξέρω τί ἔπαθαν, μᾶς ἔδιωξαν, κάνοντάς μας μὲ τὸ χέρι νόημα νὰ φύγουμε, ἐνῶ ἀκόμα κρατοῦσαν στὰ χέρια τους ματωμένα τὰ ξίφη. Καὶ οἱ ἄλλοι ἔτρεχαν μέσα ἀπὸ τὰ

χον τὸ ὄρος καταλαβεῖν ἐπειγόμενοι. Οὐ προβαίνοῦσι γὰρ ἐκείνῳ
 δόξῃ τοῦ τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτῷ στήναι καὶ χρηματίσαι ποτὲ τῷ λαῷ.
 Ἐγὼ δὲ ἐπεπήγειν ἀχανῆς ἀμηχανία κρατούμενος, καὶ τοῖς σπλάγ-
 χνοις τοῦ μεираκίου συνδεδεμένος ἀναχωρεῖν οὐκ ἐδυνάμην, οὐδ'
 5 ἠγάπων τὸ σῶζεσθαι τῷ δεσμῷ πεπεδημένος τῆς φύσεως, ἕως ἐννεύ-
 ων τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁ παῖς καὶ ἀναχωρεῖν διασημαίνων, μόλις ἔπεισεν
 ἀπελθεῖν. Καὶ οἱ μὲν πόδες ἐχώρουν ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ τούτοις οὐκ
 οἶδ' ὅπως τὸ πᾶν ἠκολούθει σῶμα φερόμενον, ἡ δὲ καρδιά οὐκ ἤθε-
 λεν ἀπελθεῖν συνεχῶς ἐπὶ τὸν παῖδα τὸ πρόσωπον ἐπιστρέφουσα
 10 καὶ τὴν βολὴν τῶν ὀφθαλμῶν συνάγειν πρὸς ἑαυτὴν οὐδαμῶς δυ-
 ναμένη, οὐ πρὸς θάδην ἀσχολουμένη, ἀλλ' ἐπὶ νῶτα τετραμμένη ἐ-
 λεινῶς.

Ἐχώρουν δὴ οὖν καὶ γὰρ πρὸς τὸ ὄρος τοῖς ἠγουμένοις ἐπόμενος,
 καὶ ἀπὸ σκοπιᾶς κεθεύρων ἀπαγόμενον τὸ μέλεον παῖδα, καὶ αὐτὸν
 15 οὐ παρησία βλεπόμενον, κλέπτοντα δὲ τοὺς ἀπάγοντας τὴν ὥς ἐμέ-
 λαθραίαν ἐπιστροφὴν. Τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσμός τῆς φύσεως οὐ λύε-
 ται τῷ χωρισμῷ τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἐπιτείνεται πρὸς τὸ κραταιότε-
 ρον. Ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ ἐγγὺς μὴ ἔχει τὸ ποθούμενον, ἐρεθίζεται
 πρὸς αὐτὸ μᾶλλον ἐπάγουσα, καὶ ὅλον ἀσχολεῖ διηνεκῶς τὴν μνή-
 20 μην, οὐκ ἔχουσα παρὸν τὸ πληροφορεῖν τὴν ἐπιθυμίαν δυνάμενον.
 Ὅση δὲ καὶ πηλίκῃ τῶν οὕτω χωριζομένων ἡ ὀδύνη τὴν μὲν πείραν
 ἴσασιν οἱ παθόντες, οἱ δὲ μὴ πειραθέντες διδασκέσθωσαν τῷ τῶν
 ἀλόγων παραδείγματι, οἷς αὐτοδίδακτος φυσικῶς ἐντέτηκε συμπα-
 θείας τυραννίς, ἐγγόνων πρὸς τεκούσας, καὶ τούτων πρὸς ἔγγονα
 25 πολλοῖς τεκμηρίοις τὰ τῆς στοργῆς σύμβολα πάθεσι φανεροῖς ἐν-
 ταῖς διαζεύξεσιν ἐλέγχοντα. Βοῦς μὲν γὰρ ἀπαγομένη μυκᾶται ὀδυ-
 νηρὰ καὶ ἐπάλληλα, συνεχῶς πρὸς τὸν ἀποσπασθέντα μόσχον ἐπι-
 στρεφομένη καὶ τῷ σχήματι τῶν ὀφθαλμῶν βοῶσα τῆς ὀδύνης τὸ
 μέγεθος. Ἐπεὶ γὰρ μὴ εἶχεν ἄλλο μέλος ἢ φύσις ἐν τοῖς ἀλόγοις, ᾧ
 30 χαρακτηρίσῃ τὸ κατέχον πάθος, ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀπηρείσατο μό-

φαράγγια καὶ βιάζονταν νὰ ἀνεβοῦν στοῦ βουνό, στοῦ ὁποῖο δὲν ἀνεβαίνουν ἀπὸ σεβασμό, ἐπειδὴ κάποτε σ' αὐτὸ στάθηκε καὶ μίλησε στοῦ λαοῦ ὁ Θεός³¹. Ἐγὼ ὅμως ἔμεινα ἐκεῖ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, συγκρατούμενος ἀπὸ ἀμηχανία, καὶ δεμένος ἀπὸ τὴ λύπη γιὰ τὸ παιδί, δὲν μποροῦσα νὰ ἀναχωρήσω, οὔτε ἄλλωστε ἤθελα νὰ σωθῶ ἐπειδὴ ἤμουν δεμένος μὲ τὴ φύση, μέχρι πού κάνοντάς μου νεῦμα τὸ παιδί μὲ τὰ μάτια του καὶ δηλώνοντάς μου ὅτι θέλει νὰ ἀναχωρήσω, μὲ ἔπεισε μετὰ δυσκολίας νὰ φύγω. Καὶ τὰ πόδια μου βέβαια προχωροῦσαν μπροστὰ, τὰ ὁποῖα χωρὶς νὰ καταλαβαίνω ἀκολουθοῦσε ὀλόκληρο τὸ σῶμα μεταφερόμενο, ἡ καρδιά μου ὅμως δὲν ἤθελε νὰ φύγει, στρέφοντας συνεχῶς τὸ πρόσωπό μου στοῦ παιδί καὶ μὴ μπορώντας καθόλου νὰ συγκεντρώσει τὴ φορὰ τῶν ματιῶν στὸν ἑαυτὸ της, γιὰτὶ δὲν τὴν ἀπασχολοῦσε τὸ βάδισμα, ἀλλ' ἦταν στραμμένη μὲ τρόπο ἀξιολύπητο πρὸς τὰ πίσω.

Προχωροῦσα λοιπὸν καὶ ἐγὼ στοῦ βουνό ἀκολουθώντας τοὺς προηγούμενους, καὶ ἀπὸ ψηλὰ ἔβλεπα στὰ κρυφὰ τὸ δύστυχο παιδί μου νὰ ἀπάγεται καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ ξεφύγει τοὺς ἀπαγωγεῖς του καὶ νὰ ἐπιστρέψει κρυφὰ σ' ἑμένα. Γιατὶ τέτοιος εἶναι ὁ φυσικὸς δεσμός· δὲν καταργεῖται μὲ τὸν χωρισμὸ τῶν σωμάτων, ἀλλὰ γίνεται δυνατώτερος. Ὅταν δηλαδὴ ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει κοντὰ τῆς αὐτὸ πού ποθεῖ, τότε παρακινεῖται περισσότερο νὰ πάει σ' αὐτὸ, καὶ αὐτὸ ἀπασχολεῖ διαρκῶς ὅλη τὴ μνήμη, ἐπειδὴ δὲν ἔχει μπροστὰ τῆς αὐτὸ πού μπορεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμία τῆς. Πόσο βέβαια μεγάλη καὶ τί εἶδους εἶναι ἡ λύπη αὐτῶν πού χωρίζονται μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τὸ γνωρίζουν ἐκεῖνοι πού ἔπαθαν, ἐκεῖνοι ὅμως πού δὲν ἔχουν ὑποστῆ αὐτὴ τὴ δοκιμασία, ὡς διδαχθοῦν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλογων ζώων, στὰ ὁποῖα κατὰ τρόπο φυσικὸ ἐνυπάρχει ἡ τυραννία τῆς συμπάθειας τῶν παιδιῶν πρὸς τὶς μάνες πού τὰ γέννησαν, καὶ αὐτῶν πρὸς τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα μὲ πολλὰς ἀποδείξεις φανερώνουν τὰ σημάδια τῆς στοργῆς τους μὲ φανερὰ πάθη κατὰ τοὺς χωρισμούς. Γιατὶ ἡ ἀγελάδα ὅταν χωρίζεται μουγκρίζει μὲ πόνον διαδοχικὰ, γυρίζοντας συνεχῶς τὸ κεφάλι τῆς πρὸς τὸ μοσχάρι πού τῆς ἀπέσπασαν καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς διατρανώνοντας τὸ μέγεθος τῆς θλίψης τῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ φύση στὰ ἄλογα ζῶα δὲν εἶχε ἄλλο μέλος μὲ τὸ ὁποῖο νὰ μπορεῖ νὰ φανερώσῃ τὸ πάθος πού τὰ κατέχει, στήριξε

νοὺς τὰ τῆς λύπης τεκμήρια κατηφιῶντας, ὥσπερ αὐτοὺς βοᾶν ποιή-
 σασα, διὰ τὴν ἄλλως οὐ δυναμένην μηνυθῆναι κατάστασιν. Ὁ δὲ
 μόλις ἀποσπώμενος καὶ οὐκ ἀνεχόμενος πρὸς θίαν ἀπάγεσθαι, ποτὲ
 μὲν τοῖς μαζοῖς ὡς ἀσύλω προσφεύγει ἱερῶ, καὶ τούτους, ἐπεὶ μὴ
 5 χερσὶ δύναται, κατέχει τέως τῷ στόματι, ποτὲ δὲ περιτρέχει κυκλῶν
 τὴν τεκοῦσαν τῷ θορύβῳ τῶν δρόμων κεκραγῶς τὴν ἀνάγκην, ἐ-
 πειδὴ λόγου ἐστέρηται τοῦ ἐρμηνεύειν τοῖς ὀδυρμοῖς δυναμένου τὸ
 πάθος

Κατὰ δὲ τὴν ἀκρώρειαν οὐκ οἶδ' ὅπως γενόμενος (οὐκ ἦν γὰρ ὁ
 10 λογισμὸς συνοδοιπορῶν τῷ σώματι ἀκολουθῶν τῷ ἀπαγομένῳ, καὶ
 τὴν ἐκείνου συμφορὰν λογιζόμενος), οὐκ ἔτι τοῦτον βλέπων ἀπο-
 κρουθέντα τῆς ὄψεως τῷ πολλῷ διαστήματι καὶ τούτου ἀμηχάνου
 λοιπόν, ὡς εἰκός, πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγον λόγους καὶ τὸν παῖδα τῆς
 αἰχμαλωσίας οἰκτιζόμενος, καὶ τοὺς ἀναιρεθέντας ἁγίους ὀδυρόμε-
 15 νος, Ὡ μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, λέγων, ποῦ ποτε νῦν οἱ ὑμέτεροι
 τῆς ἐγκρατείας πόνοι; ποῦ δὲ τῆς καρτερίας οἱ κάματοι; τοῦτον στέ-
 φανον τοῦ πολλοῦ ἀγῶνος ἐδέξασθε; ταῦτα τῆς μακρᾶς ἀθλήσεως
 ὑμῖν ἀπέκειτο τὰ βραβεῖα; ἄρα μὴ μάταιος ὁ τῆς δικαιοσύνης δρό-
 μος; ἄρα μὴ εἰκαῖος ὁ τῆς ἀρετῆς κάματος, ὅτι κατέλιπεν ὑμᾶς
 20 ἀναιρεῖσθαι μέλλοντας ἀδοθηθήτους ἢ θεία πρόνοια, καὶ τοῖς ἀ-
 ναιροῦσιν οὐκ ἀντέστη τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἴσχυσεν ἄνομος χεὶρ κατὰ
 σωμάτων δόσιων, καὶ νίκην ἀνέχεῖ κατὰ τῆς εὐσεβείας ἢ ἀσέβεια φρο-
 αττομένη πάντως ὡς καθητητημένης τῆς ἀληθείας; Πῶς τὴν ἀρχαίαν
 φλόγα οὐκ ἀνήψεν ἢ θάτος; πῶς οὐκ ἐφλόγισε προσιόντας ἐμπυρι-
 25 σμῶ τοὺς ἀλάστορας; πῶς δὲ οὐκ ἐδέξατο διαστᾶσα τούτους ἢ γῆ,
 ὡς ἄλλοτε καταπιούσα σκηναῖς ἅμα καὶ συγγενείας πᾶσαν τὴν Χωρὲ
 (Κορὲ) συναγωγὴν; Πῶς δὲ ἠσύχασαν οἱ τοῦ Σιναίου ὄρους τερατώ-
 δεις φοβερικοὶ βροντῶν ἤχῳ, καὶ κατηφεία γνόφου, καὶ ἀστραπῶν
 ἐκλάμπουσιν ἀμέτροις οὐ καταπλήξαντες τοὺς παρανόμους; Ἄλλ'
 30 ἤργησεν ἢ ἀμύνουσα δύναμις, οὔτε τοὺς ἀδικουῦντας κεραννοῖς καὶ
 προσητῆρσι τιμωρησαμένη ἐξαισιόις, οὔτε ῥυσαμένη χεὶρὶ κραταιᾷ
 τοὺς ἀδικουμένους, ἵν' ἔσχον καὶ οὔτοι θαύματος πείραν μαθόντες

στά μάτια μόνο τις αποδείξεις με τις όποιες φανερώνουν τη λύπη τους όταν στενοχωρούνται, σαν κατά κάποιο τρόπο να μουγκρίζουν, επειδή δεν είναι δυνατό με άλλο τρόπο να εκδηλώσουν την ψυχική τους κατάσταση. Και το μωσχάρι όταν αποχωρίζεται, επειδή δεν ανέχεται να απαχθεί βίαια, άλλοτε καταφεύγει στους μαστούς σαν σε ιερό άσυλο, και επειδή δεν μπορεί με τα χέρια, τους κρατάει με το στόμα, και άλλοτε πάλι τρέχει γύρω από τη μητέρα του διατρανώντας με τον θόρυβο των κύκλων που κάνει την ανάγκη που αισθάνεται, επειδή δεν έχει λόγο, ώστε να μπορεί με όδυμους να εκφράσει το πάθος του.

Και όταν έφτασα στην κορυφή χωρίς να το καταλάβω (γιατί ο νοῦς μου, ακολουθώντας το απαγόμενο παιδί μου και σκεπτόμενος τη συμφορά του, δεν βιάδιζε μαζί με το σώμα μου), επειδή δεν το έβλεπα πια, γιατί το πρόσωπό του είχε χαθεί λόγω της αποστάσεως, ή οποία, όπως είναι φυσικό, δεν επέτρεπε τη θέα του, απηύθυνα λόγια στον Θεό, θρημώντας το παιδί για την αιχμαλωσία του και κλαίοντας τους άγιους που σφαγιάστηκαν, λέγοντας: "Ω μακάριοι και τρισμακάριοι, που είναι τώρα οί κόποι της εγκράτειάς σας; που είναι οί κόποι της υπομονής σας; Αυτό το στεφάνι δεχθήκατε για τον πολύ άγωνα σας; Αυτά είναι τα βραβεία που σας περίμεναν για τη μακρά σας άθληση; Αραγε μήπως ήταν μάταιος ο δρόμος της δικαιοσύνης; Αραγε μήπως ήταν άσκοπος ο κόπος της αρετής, αφού ή θεία πρόνοια σας άφησε άβοήθητους, ενώ πρόκειτο να σφαγείτε, και το δίκαιο δεν αντιστάθηκε στους σφαγείς, αλλά υπερίσχυσε το άνομο χέρι έναντίον αγίων σωμάτων, και καυχείται ή ασέβεια έναντίον της ευσέβειας με άλαζονεία, επειδή νικήθηκε ή αλήθεια; Πώς δεν άναψε την παλιά φλόγα ή βάτος³²; Πώς δεν έκαψε με εμπρησμό τους μιαρούς; Πώς δεν άνοιξε ή γή να τους καταπιεί, όπως άλλοτε κατέπια μαζί με τις σκηνές και τους συγγενείς όλη τη συνάθροιση του Κορέ³³; Και πώς είγησαν οί φοβερές βροντές του Σινᾶ και δεν άφησαν έμβρόντητους τους παράνομους με τη βοή τους, με την κατήφεια της όμίχλης και τις άμέτρητες λάμπεις των άστραπών³⁴; Αντίθετα, έμεινε άργή ή προστατευτική δύναμη, χωρίς να τιμωρήσει αυτούς που άδικούσαν με δυνατούς και φλογώδεις κεραυνούς, ούτε να γλυτώσει με το δυνατό χέρι της αυτούς που

τὸν παράδοξον κράτος τῆς ἀμάχου δυνάμεως. Ἄλλ' ἔπεσον παρ'
 αὐτῇ τῇ θάτῳ καὶ τῷ τῆς νομοθεσίας ὄρει θυμάτων δίκην ἀλόγων οἱ
 εὐσεβεῖς ἀβοήθητοι. Ποῦ ποτε ἦν ἡ τοὺς Αἰγυπτίους καταποντίσα-
 σα καὶ τάφον αὐτοῖς τὸν θυθὸν σχεδιάσασα δύναμις; Ποῦ δὲ ἡ λί-
 5 θοὺς χαλάζης πατάξασα πολεμοῦντας τοὺς Ἰσραηλίτας τοὺς ἀλλο-
 φύλους ποτέ, καὶ νίκην ἀμέριμον ἀναμοτιῶ δούσα τῷ ἰδίῳ λαῷ; Καὶ
 ἔκστασιν ἐπιβαλοῦσα πάλιν ἄλλοτε τούτοις ἐπελθοῦσιν τῇ ἀγία γῆ,
 καὶ κατ' ἀλλήλων αὐτοὺς πρὸς μάχην τρέψασα, οὐκ εἰδότας ὡς ἀλ-
 ληλοκτονοῦσιν ἐσκοτωμένοι, καὶ τοὺς οἰκείους οὐκ ἐπιγινώσκουσιν
 10 ἀναιρομένους; Ποῦ ποτε τὴν οἰκείαν ἀπεκρούσατο συμμαχίαν οὐ
 σκεπάσασα τοὺς ἐπιβουλευομένους; Ἀλλὰ λεόντων μὲν ἀγρίους θυ-
 μοὺς παρεμβεδλημένων καὶ πυρὸς ἄμαχον ἐχαλίνωσε δύναμιν τιμή-
 σασα τῆς πολιτείας τὸ αἰδέσιμον, καὶ τοὺς παῖδας ἐπ' εὐσεβείᾳ ἀνα-
 κηρύξασα λαμπρῶ κηρύγματι, τούτων δὲ πῶς ἀμφίβολον ἐποίησε
 15 τὴν ἀρετὴν καταλιποῦσα πάσης βοηθείας ἐρήμους καὶ νομισθῆναι
 παρασκευάσασα κηδεμονίας ἀναξίους;

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἀθυμία λέγει καὶ λύπη, ἡ καὶ τοὺς σωφρονεῖν
 φιλονεικοῦντας ἐν ταῖς συμφοραῖς διαζομένη πρὸς τὸ δύσφημον.
 Καὶ συγγνώμην τὸ πάθος ἔχει τυραννοῦν, καὶ παρὰ γνώμην πολλὰ
 20 φθέγγεσθαι τὸν λυπούμενον πείθον, νικώμενον ἴσως τῷ μεγέθει τῶν
 περιστάσεων. Ἐπεὶ καὶ πολλάκις δικαίους καταλέλοιπεν ἡ βοήθεια,
 τυράννοις ἐνδοῦσα πρὸς αἰκισμοὺς ποικίλων βασάνων καὶ φόνον
 ἀνόσιον, ἵνα δειχθῇ τῆς ἀνδρείας τῶν ἀγωνιζομένων τὸ δόκιμον
 καὶ τῆς πίστεως λάμψη τηλαυγῆς ἢ δύναμις, ἕως θανάτου οὐχ ὑφι-
 25 εῖσα τῆς παρησιίας, ἀλλ' ὅλην ἐν τῷ πάσχειν νικῶσα τὴν τῶν ἐνερ-
 γούντων μανίαν. Ἐπεὶ καὶ οἱ περιλειφθέντες ἀναχωρεῖν τῆς ἐρη-
 μίας οὐ θούλονται, τῆς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀδιαφόρου διαγωγῆς ἐλόμε-
 νοι, μᾶλλον τὸν θάνατον· οὕτω καὶ τοῖς ἀνηρημένοις ἐδέδοκτο ἀ-
 ποθανεῖν, ἢ τῆς ἐν τῇ οἰκουμένη πολιτευομένης ἀνασχέσθαι κακίας

ἀδικοῦνται, γιὰ νὰ δοῦν καὶ αὐτοὶ θαῦμα καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν παράδοξη ἰσχὺ τῆς ἀκατανίκητης δύναμης, ἀλλ' ἔπεσαν οἱ εὐσεβεῖς ἀδοθήητοι, σὰν ἄλογα θύματα, δίπλα σ' αὐτὴ τὴ βᾶτο καὶ στὸ βουνὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο δόθηκε ὁ νόμος. Ποῦ ἦταν ἡ δύναμη ποὺ καταπόντισε κάποτε τοὺς Αἰγύπτιους καὶ ἔκανε τὸν θυμὸν τάφο τους; Ποῦ εἶναι τὸ χαλάζι μὲ πέτρες ποὺ πάταξε κάποτε τοὺς ἀλλόφυλους ποὺ πολεμοῦσαν τοὺς Ἰσραηλιῖτες, καὶ ἔδωσε ἀνετη καὶ ἀναίμακτη νίκη στὸ δικὸ του λαό³⁵; Καὶ ἄλλοτε πάλι ὅταν ἐπέβαλε ἔκσταση σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἐπιτεθεῖ ἐναντίον τῆς ἁγίας γῆς καὶ τοὺς ἔκανε νὰ μάχονται μεταξύ τους, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι ἀλληλοσκοτώνονται καὶ οὔτε νὰ καταλαβαίνουν ὅτι σφάζουν τοὺς δικούς τους; Πότε ἄλλοτε κράτησε κρυφὴ τὴ συμμαχία του χωρὶς νὰ καλύψει αὐτοὺς ποὺ δέχονταν ἐχθρική ἐπίθεση; Τὸν ἄγριο βέβαια θυμὸ τῶν λιονταριῶν ποὺ εἶχαν ἐπιτεθεῖ μὲ ὄρμη καὶ τὴν ἀκατανίκητη δύναμη τῆς φωτιᾶς τὰ χαλιναγώγησε, τιμώντας τὴν ἀξιοσέβαστη ζωὴ τους καὶ ἀνακηρύττοντας μὲ λαμπρὴ διακήρυξη τὰ παιδιά ἐκεῖνα γιὰ τὴν εὐσέδειά τους, αὐτῶν ὅμως γιατί ἀμφισβήτησε τὴν ἀρετὴ τους, ἀφήνοντάς τους ἀδοθήητους καὶ κάνοντας νὰ θεωρηθοῦν ὅτι εἶναι ἀνάξιοι κηδεμονίας;

Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια τὰ λέγει ἡ λιποψυχία καὶ ἡ λύπη, ἡ ὁποία ἀκόμα καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται νὰ εἶναι σώφρονες τοὺς ἀναγκάζει κατὰ τίς συμφορὲς νὰ μεμψιμοιροῦν. Καὶ συγχωρεῖται τὸ πάθος ποὺ τυραννεῖ καὶ πείθει αὐτὸν ποὺ λυπᾶται, καὶ παρὰ τὴ θέλησή του, νὰ λέγει πολλά, νικώμενος ἴσως ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν περιστάσεων. Γιατὶ καὶ πολλὲς ἄλλες φορὲς ἐγκατέλειψε ἡ θοήθεια τοὺς δίκαιους, ἐπιτρέποντας στοὺς τυράννους νὰ ἐπιφέρουν κακώσεις μὲ ποικίλα βασανιστήρια καὶ ἀνίερο φόνου, γιὰ νὰ φανεῖ ἡ γνησιότητα τῆς ἀνδρείας αὐτῶν ποὺ ἀγωνίζονται, καὶ νὰ λάμψει ἡ φωτεινὴ δύναμη τῆς πίστεως τους, ἡ ὁποία μέχρι τὸν θάνατο δὲν χάνει τὸ θάρρος, ἀλλὰ μὲ τὸ πάθος νικᾷ ὅλη τὴ μανία ἐκείνων ποὺ πράττουν ὅλα αὐτά. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπιζοῦν δὲν θέλουν ν' ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴν ἔρημο, προτιμώντας μᾶλλον τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς πόλεως ποὺ τοὺς εἶναι ἀδιάφορη. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ σφαγιάστηκαν ἔκριναν προτιμώτερο νὰ πεθάνουν, παρὰ νὰ ἀνεχθοῦν τὴν κακία ποὺ ὑπάρχει στὶς πόλεις. Γιατὶ γνώριζαν πῶς ὁ ψυχικὸς

Ἦδεσαν γὰρ τοῦ σωματικοῦ θανάτου τὸν ψυχικὸν χαλεπώτερον, καὶ τὸν ἐν τῇ ἁμαρτία τοῦ διὰ τοῦ ξίφους ἐπικινδυνώτερον· ὅτι ὁ μὲν μικρὰν ὁδύνην ἔχει καὶ πρόσκαιρον, ὁ δὲ μακρὰν καὶ ἐπίμονον κόλασιν.

5 Ὡς δὲ οἱ μὲν θάρβαροι πολλοὺς ἐτέρους κατὰ τὴν ἔρημον ἀνε-
λόντες καὶ πορθήσαντες ἱκανὴν ἀπῆλθον ὁδόν, ἡ δὲ νύξ ἐδίδου λοι-
πὸν ἄδειαν τῇ προόδῳ, κατελθόντες, πρὸς ταφὴν ἐτρεπόμεθα τῶν
σωμάτων· καὶ τοὺς μὲν εὖρομεν πάλαι θανόντας, τὸν δὲ ἅγιον ἔτι
ἐμπνέοντα καὶ λαλεῖν δυνάμενον ὅπως οὖν. Παρακαθεσθέντες ὀδυ-
10 ράμενοι τὰ συμβάντα διεμείνομεν νυκτερεύοντες, παρακαλοῦντος
ἡμᾶς τοῦ γέροντος μὴ ξενίζεσθαι τοῖς τοιούτοις πειρασμοῖς, ἔθος
γὰρ ἔλεγε τῷ Σατανᾷ ἐξαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς πειραζομέ-
νους. Πόσους γὰρ τοὺς Ἰὼβ ἀνεῖλε, τοὺς μὲν πυρί, τοὺς δὲ ξίφει, τοὺς
δὲ τῇ καταστροφῇ ἀπολέσας τῆς οἰκίας! Ἀλλὰ μὴ σαλεύση, φησὶν,
15 ὑμᾶς ταῦτα γινόμενα! Οἶδε γὰρ ἀγωνοθέτης οἶω κρίματι τοὺς ἀθλη-
τὰς τῷ ἀντιπάλῳ ἐκδίδωσι, προθεῖς ἄθλα καὶ βραβεῖα λαμπρὰ τοῖς
εὐγνωμόνως τὰς πληγὰς δεχομένοις, καὶ τοιαῦτα οἷα δείκνυσιν ὁ μέ-
γας Ἰὼβ διπλᾶ πάντα λαβῶν, τὰ δόξαντα ἀπολωλέναι, μᾶλλον δὲ
καὶ πολλῶ πλέον καὶ ἀσυγκρίτως ὑπερέχοντα. Ἄ γὰρ ὀφθαλμὸς οὐκ
20 εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη,
ταῦτα ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγωνιζομένοις, τοὺς ἄ-
θλους τῆς εὐσεβείας καὶ αἰσθησιν καὶ νοῦν ὑπερβαίνοντα. Οὕτω
γὰρ ἔπρεπε τῷ μεγαλοδώρῳ Θεῷ ὑπερβῆναι τοὺς πόνους ταῖς ἀμοι-
βαῖς, καὶ νικῆσαι τοῖς στεφάνοις τοὺς ἀγῶνας, κάκεινα παρασχεῖν
25 τοῖς ἀθλοῦσιν, ἅπερ ἡ ἐλπίς οὐκ εἶχεν, οὐδὲ ἦν ἐν προσδοκίᾳ τὰ δι-
δόμενα, ἵνα καὶ τοὺς ὀφειλομένους μισθοὺς ἀποδῶ, καὶ χάριν ποιή-
σῃ τὴν ἀμοιβὴν τῇ ὑπερβαλλούσῃ τιμῇ.

Ταῦτα ἔλεγε καὶ φιλήμασι τοὺς παρόντας ἠσπάζετο ἕως φθέγ-
γεσθαι καὶ κινεῖν τὴν γλῶσσαν αὐτῷ παρεῖχεν ἡ δύναμις, ἕως αὐτὸν
30 τελευτήσαντα δακρῦνόντες τῇ γῆ μετὰ τῶν ἄλλων παρεδώκαμεν, καὶ

θάνατος εἶναι φοβερώτερος ἀπὸ τὸν σωματικό, καὶ ὁ θάνατος μέσα στὴν ἁμαρτία εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ γίνεται μὲ ξίφος. Καθόσον ὁ ἕνας προκαλεῖ λίγο καὶ πρόσκαιρο πόνο, ἐνῶ ὁ ἄλλος μακρὰ καὶ ὀδυνηρὴ κόλαση.

“Ὅταν λοιπὸν οἱ βάρβαροι, ἀφοῦ σκότωσαν καὶ λεηλάτησαν πολλοὺς ἄλλους στὴν ἔρημο, ἀπομακρύνθηκαν ἀρκετά, καὶ ἡ νύχτα μᾶς ἐπέτρεπε νὰ βαδίσουμε, ἀφοῦ κατεβήκαμε ἀσχοληθήκαμε μὲ τὴν ταφή τῶν σωμάτων. Καὶ τοὺς ἄλλους βέβαια τοὺς βρήκαμε νεκροὺς ἀπὸ καιρὸ, ἐνῶ τὸν ἅγιο τὸν βρήκαμε νὰ ἀναπνέει ἀκόμα καὶ νὰ μπορεῖ κάπως νὰ μιλάει. Ἀφοῦ καθίσαμε κοντά του, μείναμε ὅλη τὴ νύχτα θρηνώντας γιὰ ὅσα εἶχαν συμβεῖ, ἐνῶ ὁ γέροντας μᾶς παρακαλοῦσε νὰ μὴ παραξενευόμαστε μὲ τοὺς πειρασμοὺς αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Γιατὶ συνηθίζει, ἔλεγε, ὁ Σατανᾶς νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτοὺς ποὺ δοκιμάζει. Πόσους ἄλλωστε δὲν σκότωσε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἰώβ, ἄλλους μὲ φωτιά, ἄλλους μὲ ξίφος, καὶ ἄλλους ἀφανίζοντάς τους μὲ τὴν καταστροφή τοῦ σπιτιοῦ! Ἀλλὰ σᾶς, ἔλεγε, νὰ μὴ σᾶς κλονίσουν αὐτὰ ποὺ ἔγιναν! Γιατὶ ὁ ἀγωνοθέτης γνωρίζει μὲ ποιὰ ἀπόφασή του παραδίνει τοὺς ἀθλητὲς στὸν ἀντίπαλο, ἐτοιμάζοντας ἔπαθλα καὶ βραβεῖα λαμπρὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ δέχονται τὰ χτυπήματα μὲ εὐγνωμοσύνη, καὶ τέτοια, ὅπως ἐκεῖνα ποὺ δείχνει ὁ μέγας Ἰώβ, ὁ ὁποῖος ἔλαβε διπλᾶ ἐκεῖνα³⁶ ποὺ φάνηκε ὅτι ἔχασε, ἢ μᾶλλον πολὺ περισσότερα καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα. Γιατί, «ἐκεῖνα ποὺ μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲ συνέλαβε»³⁷, αὐτὰ ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται τὰ ἀθλήματα τῆς εὐσέβειας καὶ ξεπερνοῦν κάθε αἴσθησι τοῦ νοῦ. Γιατὶ ἔτσι ἔπρεπε στὸν μεγαλόδωρο Θεὸ νὰ ξεπεράσει μὲ τίς ἀνταμοιβὲς τοὺς κόπους καὶ νὰ νικήσει μὲ τὰ στεφάνια τοὺς ἀγῶνες, καὶ νὰ δώσει σ' ἐκείνους ποὺ ἀθλοῦνται αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα, οὔτε προσδοκοῦσαν αὐτὰ ποὺ τοὺς δίνει, ὥστε καὶ τοὺς ὀφειλόμενους μισθοὺς νὰ ἀποδώσει, καὶ νὰ κάνει τὴν ἀνταμοιβὴ χάρη μὲ τὴν ὑπερβολικὴ τιμὴ του.

Αὐτὰ ἔλεγε ὁ γέροντας καὶ ἀσπαζόταν τοὺς παρόντες μὲ φιλιᾶ, ὅσο οἱ δυνάμεις τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ μιλᾶ καὶ νὰ κουνάει τὴ γλώσσα του, μέχρι ποὺ πέθανε καὶ δακρυσμένοι τὸν παραδώσαμε μαζὶ μὲ

37. Α' Κορ. 2, 9.

πρὸς ὑμᾶς, ἔτι τοῦ σκοτίους ἄδηλον ποιουῖντος τὴν ἄφιξιν, ἐλθεῖν δεδυνήμεθα.

Τῶν ἀφηρημένων οἱ μὲν δύο ἐκαλοῦντο Παῦλος καὶ Ἰωάννης, ὁ δὲ πρεσβύτερος Θεόδουλος. Τεθνήκασι δὲ τελειωθέντες μετὰ τὰ
 5 Θεοφάνια τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ, ἣτις ἐστὶ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ Ἰανουαρίου μηνός. Πάντως γὰρ τοῖς εὐλαβέσι ἢ μάθησις καὶ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν ὀνομάτων σπουδάζεται, κοινωνεῖν ταῖς μνήμασι τῶν ἁγίων ἐθέλουσιν. Ἀνηρέθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πρὸ πλειόνων ἐτῶν, ὧν καὶ αὐτῶν τὴν μνείαν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν συν-
 10 ἀγαγομένων τὸ πλῆθος ἐπιτελοῦσιν.

ΔΙΗΓΗΜΑ Ε΄.

Ἔτι δὲ ταῦτα λεγόντων ἡμῶν ἀγγέλλεται τις τῆς παρεμβολῆς διασεσωμένος, καὶ μετὰ μικρὸν παραγίνεται πρὸς ἡμᾶς, οὔπω τοῦ φόβου τὰ ἴχνη τῆς ὄψεως ἀποθέμενος οὐδὲ τὸν θόρυβον τῆς ψυχῆς
 15 καταστεῖλαι δεδυνημένος, ἔτι καὶ ἐκ τοῦ πολλοῦ δρόμου καὶ τῆς ἀγωνίας πνευσιῶν καὶ τεταραγμένος, ὡς ἐγγὺς ὄντων καὶ φθάνειν μελλόντων τῶν διωκόντων. Εἶτα, πῶς ἀπέδρασεν ἐρωτηθεῖς, ἐμὲ καὶ τὸν σόν, ἔλεγε, παῖδα παρὰ τὸ δεῖπνον διαλαλοῦντες ἐπηγγέλλοντο, τῷ ἄστρῳ θύειν προῖ, καὶ θωμὸν ἡγειραν καὶ ξύλα παρέθεσαν ἡμῶν
 20 ἀγνοούντων ἐφ' ὅτῳ ταῦτα τελεῖται καὶ μοι ταῦτά τις εἶπε συναιχμαλώτων λαθραίως τῆς φωνῆς αὐτῶν ὑπακούειν εἰδώς. Ἐγὼ δὲ ἐκείνῳ τὴν βουλήν τῶν βαρβάρων ἐγνώρισα, καὶ ὡς, εἰ μὴ δρασιμῶ σώσαιμεν ἑαυτοὺς οὐκ ἐπιλάμψει ζῶσιν ὁ ἥλιος ἡμῖν προῖ οὐδ' αὐγὴν ἔτι φωτὸς τούτοις ὀψόμεθα τοῖς ὀφθαλμοῖς. Κάκεινος τὸ καταληφθῆναι
 25 δεδοικῶς ἔμεινε καὶ τῷ Θεῷ δοκοῦν ὅπουπερ ἂν ἦ οὐ φεύξεσθαι εἰπὼν κἂν ἐν ἀδύτοις εἶη κρυπτόμενος. Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ σκοτίει ὡς πάντας εἶδον ὑπνῶ κεκαρωμένους (καὶ γὰρ ἦσαν βεβαπτισμένοι μέθῃ πολλῇ), ἔρπων τὰ προῦτα καὶ προσγειοτέρῳ συρμῶ, ὡς κἂν τις ἐγρη-

τούς άλλους στὴ γῆ, καὶ μπορέσαμε νὰ ἔρθουμε σὲ σᾶς, ὅσο ἀκόμη τὸ σκοτάδι κρατοῦσε μὴ φανερὴ τὴν ἀφιξή μας σὲ σᾶς.

Ἐκτὸς αὐτῶν ποὺ ἔφυγαν οἱ δύο ὀνομάζονταν Παῦλος καὶ Ἰωάννης, ἐνῶ ὁ πρεσβύτερος Θεόδουλος. Πέθαναν τὴν ἑβδόμη ἡμέρα μετὰ τὰ Θεοφάνεια, ποὺ εἶναι ἡ δεκάτη τετάρτη τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου. Γιατὶ γιὰ τοὺς εὐλαβεῖς ἡ γνώση καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ὀνομάτων παρουσιάζει ὀπωσδήποτε ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ θέλουν νὰ συμμετέχουν στὶς μνήμες τῶν ἁγίων. Σφαγιασθηκαν βέβαια καὶ ἄλλοι πρὶν ἀπὸ πάρα πολλὰ χρόνια, τῶν ὁποίων τὴ μνήμη τελοῦν τὴν ἴδια μέρα λόγῳ τῆς μεγάλης ἀπόστασης καὶ τοῦ πλήθους ποὺ συγκεντρώνεται.

ΔΙΗΓΗΜΑ 5ο

Ἐνῶ ὁμως ἀκόμα ἐμεῖς λέγαμε αὐτὰ, ἀναγγέλλεται κάποιος ποὺ σώθηκε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, καὶ σὲ λίγο ἦρθε σὲ μᾶς, μὲ ἐκδηλατὰ ἵχνη τοῦ φόβου στὸ πρόσωπό του καὶ μὴ μπορῶντας νὰ ἀποβάλει τὴν ταραχὴ τῆς ψυχῆς του, λαχανιάζοντας ἀκόμα ἀπὸ τὸν πολὺ δρόμο καὶ τὴν ἀγωνία, καὶ ταραγμένος σὰν νὰ ἦταν κοντὰ καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὸν συλλάβουν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν καταδίωκαν. Ἐπειτα, ὅταν ρωτήθηκε, πῶς ἀπέδρασε, Ἐμένα καὶ τὸ δικό σου παιδί, εἶπε, διαλαλώντας κατὰ τὸ δεῖπνο, ἔλεγαν ὅτι τὸ πρῶι θὰ μᾶς θυσιάσουν στὸ ἄστρο· ἔκτισαν μάλιστα βωμὸ καὶ πρόσθεσαν ξύλα, ἐνῶ ἐμεῖς ἀγνοοῦσαμε γιὰ ποιὸν προοριζόταν. Σὲ μένα αὐτὰ μοῦ τὰ εἶπε κάποιος ποὺ ἦταν καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος μαζί μου καὶ ἄκουσε κρυφὰ αὐτὰ ποὺ ἔλεγαν, ἐπειδὴ γνώριζε τὴ γλώσσα τους. Ἐγὼ τότε ἔκανα γνωστὴ σ' ἐκεῖνον τὴν ἀπόφαση τῶν βαρβάρων, καὶ ὅτι, ἂν δὲ σώσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ ἀπόδραση, δὲ θὰ μᾶς βρεῖ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὸ πρῶι ζωντανούς, οὔτε θὰ δοῦμε ξανά τὸ φῶς τῆς αὐγῆς μὲ αὐτὰ τὰ μάτια. Ἐκεῖνος ὁμως, ἐπειδὴ φοβόταν ὅτι θὰ προφτάσουν νὰ τὸν συλλάβουν, ἔμεινε ἐκεῖ, λέγοντας πῶς αὐτὸ ποὺ ἀποφάσισε ὁ Θεὸς ὅπου καὶ νὰ βρῖσκεται δὲν θὰ τὸ ἀποφύγει, ἔστω καὶ ἂν κρύβεται στὰ ἄδυτα. Ἐγὼ ὁμως μέσα στὸ σκοτάδι, καθὼς τοὺς ἔβλεπα ὅλους νὰ εἶναι παραδομένοι σὲ βαθὺ ὕπνο (γιατὶ ἦταν πολὺ βαρεῖα μεθυσμένοι), στὴν ἀρχὴ ἔρποντας καὶ συρόμενος, ὅσο γινόταν πιὸ

γορώς εἶη μὴ γενέσθαι τῷ τοῦ σώματος ὀρθίῳ σκιάσματι τούτῳ
 καταφανής. Εἶτα ἀποστάς ὀλίγον τῆς παρεμβολῆς δρομαίως ἐχώ-
 ρουν κατὰ σκοπὸν τῶν ὧδε, τοῖς τοῦ φόβου πτεροῖς ὀξέως φερόμε-
 νος, τὴν ἄπαξ παρ' ἐκείνοις κεκρυμμένην σφαγὴν ἢ διαδράς ἐν φυγῇ
 5 ἢ καταληφθεὶς οὐδὲν οὐ βεβουλευμένον θανάτου πλέον ὑποστήσε-
 σθαι λογισάμενος, καὶ ἄλλως τοῦ ὁμολογουμένου κακοῦ προκρίναι
 τῆς ἐλπίδος τὸ ἄδηλον. Ὅν γὰρ οὐκ ἦν κίνδυνον μένοντα φυγεῖν,
 τοῦτον εἰκὸς διαδράσειν τῇ βοηθείᾳ τῶν ποδῶν τὴν σωτηρίαν πι-
 στεύσαντα. Καὶ γὰρ πολλοὺς ἔμαθον πολλάκις μᾶλλον τοῖς ποσὶν ἢ
 10 μυρίοις βοηθηθέντας προστάταις· ἐπειδὴ τούτοις τῶν ἄλλων πλέον
 τῆς οἰκείας μέλει σωτηρίας· κοινὸν παντός τοῦ σώματος, πᾶν τὸ
 συμβαῖνον τιθεμένοις. Ἴδου γ' οὖν οὐκ ἐσφάλην τῆς γνώμης, ἀλλὰ
 τούτοις οἷς μετὰ Θεὸν πεπίστευκα διασέσωσμαι, καὶ πάρεμι πρὸς
 ἡμᾶς ἀπαθῆς παντός, ὡς ὁράτε, κακοῦ. Ἐχω δὲ τῆς ὀμότητος τῶν
 15 βαρβάρων ἐν ὀφθαλμοῖς ἔτι τὸν φόβον αὐτῶν, καὶ πρὸς τὰς ἀνό-
 μους αὐτῶν ἐκπλήττομαι πράξεις, καὶ φρίκης ἐπὶ τοῖς τετολημημέ-
 νοις πεπλήρωμαι. Τὸν γὰρ δεσπότην τὸν ἐμὸν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ
 τῆς πολιτείας τελέσαντα τὸ λειτούργημα καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπανερχο-
 μένους κατὰ τὴν ἔρημον συλλαβόντες πάσης πρὸς ἑαυτοὺς ἀγαγόν-
 20 τες ὑπάρξεως, καὶ τὸν μὲν ἄλλον ἀντιστάντα μεληδὸν σὺν τοῖς οἰκέ-
 ταις κατακόπτουσιν, τὸν δὲ ἐμὸν μετὰ τοῦ τέκνου (παῖς δὲ ἦν, ὡς
 ἴστε, κομιδῇ νέος), ἀπῆγον ἐπόμενον. Τοῦ δ' ἡλίου λοιπὸν πρὸς τῷ
 ὀρίζοντι τῆς δύσεως πλησιάζοντος σκηνοῦσιν ἔνθα αὐτοὺς ἡ δεῖλη
 κατέλαβεν. Καὶ πολλὴν ἐκ τῶν ἡμετέρων λαφύρων εὐωχίαν ποιή-
 25 σαντες, σύνδειπνον τοῦτον μετὰ τοῦ μειρακίου λαμβάνουσιν,
 θαρρεῖν καὶ μηδὲν ὄλως δεδιέναι κελεύοντες· σῶος γάρ, ὡς εἶπον,
 ἅμα τῷ παιδί καὶ ἀπαθῆς ἐπανελεύσεται οἴκαδε, ἀρκούντων τῶν
 ἄλλων πρὸς λύτρον τῶν δύο ψυχῶν. Καὶ μετ' οὐ πολὺ τὴν ὑπόσχε-
 σιν ἐδόκουν πληροῦν, χωρεῖν πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιτρέψαντες, ὕδωρ τε
 30 βαστάζειν καὶ πρὸς ἐπισιτισμὸν ἄρτους ἐπικομίζεσθαι, πρὸς τὸ

σύρριζα μὲ τὸ ἔδαφος, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμα ξυπνοῦσε κάποιος, νὰ μὴ μὲ ἀντιληφθεῖ ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ ὄρθιου σώματος. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκα λίγο ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἔτρεχα γρήγορα πρὸς τὰ ἔδω, κινούμενος μὲ μεγάλη ταχύτητα μὲ τὰ φτερά τοῦ φόβου, σκεπτόμενος ὅτι τὴ σφαγή, ποὺ ἐκεῖνοι εἶχαν ὀριστικὰ ἀποφασίσει, ἢ θὰ τὴν γλυτώσω μὲ τὴ φυγή, ἢ ἂν συλληφθῶ δὲ θὰ πάθω κά-τι περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀποφασισμένο θάνατο, προτιμώντας ἔτσι ἀπὸ τὸ ὁμολογημένο κακὸ τὴν ἄγνωστη ἐλπίδα. Γιατὶ τὸν κίνδυνο ποὺ μένοντας δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν ἀποφύγω, αὐτὸν ἦταν πιθανὸ νὰ τὸν ἀποφύγω ἐμπιστευόμενος τὴ σωτηρία μου στὴ βοήθεια τῶν ποδιῶν μου. Γιατὶ εἶχα ἀκούσει ὅτι πολλοὶ βοηθήθηκαν πολλές φορές πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ πόδια τους, παρὰ ἀπὸ μύριους προστάτες, ἐπειδὴ αὐτὰ ἐνδιαφέρονται περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους γιὰ τὴ δικὴ μας σωτηρία, ἀφοῦ ὅ,τι μᾶς συμβαίνει εἶναι κοινὸ σὲ ὅλο τὸ σῶμα. Καὶ νὰ λοιπὸν ποὺ δὲν ἔκανα λάθος στὴν ἀπόφασή μου, ἀλλὰ γλύτωσα ἀπὸ αὐτὰ στὰ ὅποια πίστεψα μετὰ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ εἶμαι παρὼν μπροστά σας, χωρὶς κανένα, ὅπως βλέπετε, κακὸ. Ἐχω ὁμως ἀκόμα τὸν φόβο τῆς ὠμότητος τῶν βαρβάρων στὰ μάτια μου καὶ εἶμαι κατάπληκτος ἀπὸ τὶς παράνομες πράξεις τους καὶ γεμάτος φρίκη γιὰ τὰ τολμῆματά τους. Γιατὶ τὸν κύριό μου, μαζὶ μὲ τὸν στρατηγὸ τῆς πολιτείας, ἀφοῦ εἶχε τελέσει τὴ λειτουργία καὶ ἐπέστρεφαν σὲ μᾶς, ἀφοῦ τοὺς συνέλαβαν στὴν ἔρημο καὶ τοὺς πῆραν κάθε τι ποὺ εἶχαν, τὸν ἄλλο ποὺ ἀντιστάθηκε μαζὶ μὲ τοὺς ὑπηρέτες του τοὺς ἔκοψαν τὰ μέλη, ἐνῶ τὸν δικό μου μαζὶ μὲ τὸ παιδί του (πού, ὅπως γνωρίζετε, ἦταν παιδί πολὺ νέο) τὸν πῆραν μαζὶ τους. Καὶ ὅταν ὁ ἥλιος πλησίαζε πρὸς τὸν ὀρίζοντα τῆς δύσεως κατασκήνωσαν ἐκεῖ ὅπου τοὺς βρῆκε τὸ δειλινὸ. Κάνοντας τότε μεγάλο φαγοπότι μὲ τὰ δικά μας λάφυρα, τὸν πῆραν κι αὐτὸν στὸ τραπέζι μαζὶ μὲ τὸν νεαρόν, διατάζοντάς τους νὰ ἔχουν θάρρος καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται ἀπολύτως τίποτε, γιατί, ὅπως τοῦ ἔλεγαν ξεγελώντας τον, θὰ γυρίσει σῶος μαζὶ μὲ τὸ παιδί στὸ σπίτι, γιατί ἦταν ἀρκετοὶ οἱ ἄλλοι σὰν λύτρο γιὰ τὶς δύο ψυχές. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγο ἔδειξαν πῶς ἐκπληρώνουν τὴν ὑπόσχεσή τους, ἐπιτρέποντάς τους νὰ ἐπιστρέψουν στὰ δικά τους, παίρνοντας μαζὶ τους νερὸ καὶ ψωμιὰ γιὰ τὴ διατροφή τους, γιὰ νὰ γίνει πιστευτὸ τὸ

πιθανόν τοῦ σοφίσματος· ὅπως ἡ ἐλπίς τῆς ζωῆς ἐκ τῶν ἐφοδίων ἔχη τὴν ἀπάτην ἀξιόπιστον, καὶ δοκῆ ἀληθῆς εἶναι κηδεμονία ἢ σκηνή καὶ ὁ βαρβαρικός δόλος εἰς τέχνην ἐπιβουλῆς παντελῶς ἀνύποπτος.

5 Δύο δὲ νέους ἐφήβους πομποὺς πρὸς τὸ ἀδεὲς δῆθεν τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῖς συναπέστειλαν, οἷς ἀνετείλαντο λαθραίως μικρὸν ἄπωθεν τῆς παρεμβολῆς κατακόψαι τούτους ὑπάγοντας. Περιστά-
 10 τες οὖν αὐτοῖς οἱ πομπεύοντες καθ' ὃν εἴρητο τρόπον προθύουσι τοῦ πατέρος τὸν παῖδα, ἵνα καὶ τῇ θεωρίᾳ τοῦ φόνου καὶ τῇ πείρᾳ
 τοῦ θανάτου διπλασιάσωσιν αὐτῷ τὴν τιμωρίαν· εὐθύς δὲ κάκεινον
 πολλοῖς ἀναιροῦσι τραύμασι τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐνέδραν
 φωναῖς μεγάλαις ὀδυρόμενον. Ἦκουον γὰρ τοῦ μὲν κλαυθμηρίζον-
 15 τος ἔλεινῶς, τοῦ δὲ βοῶντος ἐπ' ἄλγει, καὶ πρὸς ἐκάστην πληγὴν ὀδυνηρῶς τῇ φωνῇ οἰμῶζοντος, καὶ τὰς σφαγὰς τοῖς τόνοις διδόν-
 20 τος μετρεῖν. Οὗτος μὲν οὖν δὴ ἀπατηθεὶς ἐπαγγελίαις χρησταῖς οἰκτρὸν ἐπέειπεν ὄλεθρον. Ἔδει γὰρ αὐτὸν τοῖς ἄλλων κακοῖς τὰ οἰκειᾶ μαντεύεσθαι, ἀφ' ὧν φυγεῖν μὲν ἦν οὐκ ἔτι τὸν θάνατον, ἀνεκτῶς δὲ ὑπομεῖναι τοῦτον ἐλπισθέντα πάλα. Τὸ γὰρ ἀπροσδόκητον
 κακὸν θορυβεῖ πάντως ἐπελθόν, τὸ δὲ προσδοκηθὲν εὐτρεπῆ πρὸς
 25 τὴν πείραν εὐρὸν τὸν λογισμὸν κουφότερον ποιεῖ τὸ δεινόν, μελετηθὲν ἤδη τῇ σκέψει πολλάκις, καὶ οὐ ξενίσαν τῇ παρουσίᾳ τὸν παρεσκευασμένον. Τῇ γὰρ ἑσπέρα παρὰ τὸ δεῖπνον ἐν ᾧ τοῦτον ἐφιλοτιμοῦν-το ταῖς προπόσεσι, παίξαι θελήσαντες παιδιὰν συνήθη καὶ φίλην αὐτοῖς (φόνος δὲ ἦν καὶ σφαγὴ ἀνθρώπου ἢ μέλλουσα
 30 τέρψις), πι-εῖν ἐνὶ τῶν αὐτοῦ παιδῶν ἀποστέλλουσιν, ἄλλον δὲ ἦσαν τούτου προθύσαντες. Ὁ δὲ μόλις μὲν ἐδέξατο διαζόμενος, τῆς ὀρέξεως αὐ-τῷ πρὸς τοῦ σώματος θανούσης τῷ φόβῳ, ὁμως ἐδέξατο δεδεικῶς· πίνων γὰρ ἐδήλου τὴν ἀνάγκην, βεβιασμένοις κελαρυσμοῖς τὸ παρὰ γνώμην ἐμφαίνων (οὐ γὰρ ἤσυχεῖ τῷ λαμῶ τὸ πόμα ἐπεδίδου τὸ στόμα), λμινάζων δὲ ἐν ταῖς γνάθοις ἐπὶ τὸν

σόφισμά τους, γιατί ἡ ἐλπίδα τῆς ζωῆς μὲ τὰ ἐφόδια κάνει τὴν ἀπάτη ἀξιόπιστη, καὶ νὰ φαίνεται σὰν ἀληθινὴ κηδεμονία ἢ σκηνοθεσία, καὶ ὁ βαρβαρικὸς δόλος νὰ μὴ ἀφήνει καμμιά ὑποψία ὅτι ἀποτελεῖ τέχνασμα σκευωρίας.

Ἔστειλαν λοιπὸν μαζί τους δύο νέους ἔφηβους ὡς ὁδηγοὺς, γιὰ νὰ μὴ φοβοῦνται κατὰ τὴν ὁδοιπορία, στοὺς ὁποίους ἔδωσαν ἐντολή, κρυφὰ λίγο ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο καθὼς θὰ βαδίζουν νὰ τοὺς κομματιάσουν. Κυκλώνοντάς τους λοιπὸν οἱ συνοδοὶ τους, μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀναφέρθηκε, θυσιάζουν πρὶν ἀπὸ τὸν πατέρα τὸ παιδί, ὥστε μὲ τὴ θεὰ τοῦ φόνου καὶ τὴν πείρα τοῦ θανάτου νὰ διπλασιάσουν τὴν τιμωρία του. Καὶ ἀμέσως σκοτώνουν καὶ ἐκεῖνον μὲ πολλὰ χτυπήματα, ἂν καὶ μὲ φωνὲς μεγάλες διαμαρτυρόταν γιὰ τὴν ἀπιστία καὶ τὴν ἐνέδρα τους. Ἄκουαν δηλαδὴ τὸν ἕνα νὰ κλαίει σὰν μωρὸ ἀξιολύπητα, καὶ τὸν ἄλλο νὰ φωνάζει ἀπὸ τὸν πόνο, καὶ σὲ κάθε χτύπημα νὰ ὀδύρεται μὲ φωνὴ ποὺ προκαλοῦσε ὀδύνη, καὶ κάνοντας μὲ τοὺς τόνους τῆς φωνῆς του νὰ μετροῦν τὶς μαχαιριές. Αὐτὸς λοιπὸν ἀπατημένος ἀπὸ τὶς καλὲς ὑποσχέσεις δοκίμασε οἰκτρὸ θάνατο. Γιατὶ ἔπρεπε ἀπὸ τὰ παθήματα τῶν ἄλλων νὰ μαρτυροῦν καὶ τὰ δικά του, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βέβαια δὲν ἦταν πιά δυνατὸ νὰ ἀποφύγει τὸν θάνατο, ἀλλὰ νὰ τὸν ὑπομείνει μὲ ἀνεκτικότητα, ἔχοντας ἐλπίσει αὐτὸν ἀπὸ παλιά. Γιατὶ τὸ κακὸ ποὺ ἔρχεται ἀπροσδόκητα ὅπωςδὴποτε μᾶς θορυβεῖ, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ περιμένουμε, βρίσκοντας προετοιμασμένο τὸν νοῦ μας γιὰ τὴ δοκιμασία, κάνει τὸ κακὸ ἐλαφρότερο, ἐπειδὴ ἔχει ἤδη μελετηθεῖ πολλὰ φορὲς μὲ τὸν νοῦ καὶ δὲν ξαφνιαίνει μὲ τὴν παρουσία του αὐτὸν ποὺ εἶναι προετοιμασμένος. Γιατὶ τὸ βράδυ στὸ δεῖπνο, κατὰ τὸ ὁποῖο τὸν τιμοῦσαν μὲ τὶς προπώσεις, θέλοντας νὰ παίξουν παιχνίδι συνηθισμένο καὶ ἀγαπητὸ σ' αὐτοὺς (ἀφοῦ ἡ μελλοντικὴ τέρψη ἦταν φόνος καὶ σφαγὴ ἀνθρώπου), τοῦ ἔστειλαν νὰ πιεῖ μὲ ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά του, ἐνῶ εἶχαν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν θυσιάσει ἄλλον. Αὐτὸς τότε μετὰ δυσκολίας τὸ πῆρε μὲ τὴ βία, καὶ ἐνῶ ἡ ὄρεξή του εἶχε πεθάνει ἀπὸ τὸν φόβο πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμα, ὅμως τὸ δέχθηκε ἀπὸ φόβο, γιατί πίνοντας φανέρωνε τὸν ἐξαναγκασμὸ, ἀφοῦ μὲ διαστικὲς καταπώσεις ἔδειχνε αὐτὸ ποὺ γινόταν παρὰ τὴ θέλησή του (γιατὶ τὸ στόμα δὲν μετέφερε τὸ πιωτὸ στὸν λαιμὸ κανονικῶς), ποὺ λίμναζε στὰ σαγόνια πάνω ἀπὸ

ράδραν τραχεῖαν μετὰ μεγίστου τῶν βροχθισμῶν ἤχου μόλις κατέ-
 πεμπεν ἢ κατάποσις, νεκρά τις οὔσα καὶ οὐκ ὤθοῦσα συνήθως,
 ἀμπωτίζον καὶ οὐ προχωροῦν τὸ πόμα.

Εἶτα τὸν ἀναιρήσοντα πέμπουσι νέον· τούτοις γὰρ ἐγχειρίζουσι
 5 τὰς σφαγὰς, ἐκ παίδων αὐτοὺς ἐθίζοντες τῇ ὠμότητι. Κἀκεῖνος
 θακχεύων ἄπεισιν ἐπ' ἔργον ὄντως ἀνήμερον, τὴν ἡδονὴν τῆς πρά-
 ξεως ἐμφαίνων τῷ γέλωτι· καὶ ἐπιστὰς τῷ κεμένῳ πρώτον μὲν παίει
 κατὰ τῶν τοῦ τραχήλου σπονδύλων μικρὸν διὰ τὴν τῶν ὀστέων
 ἀντιτυπίαν ἐπιτεμών· εἶτα κατὰ στόμα ταύτην ἀνασπιάσας ἐκεῖθεν,
 10 ἀπὸ πλευρᾶς ἐπὶ πλευρᾶν διαπείρει· καὶ πάλιν πλήξας κατὰ τῆς
 πρώτης τομῆς ἀνασκιρτῶν ὑποστρέφει τῇ χειρὶ τὸ ξίφος ἀνασειῶν
 εἰς τὸν ἀέρα· Ὁ δὲ ἐκ τῆς ὀδύνης ἔσπαρε μὲν ἐπὶ πολὺ καὶ οἰμῶζων
 ἐπεκαλινδοῦτο τῷ αἵματι. Τέλος δὲ συνσπειραθεὶς καὶ συννεύσας
 ἐπὶ γαστέρα τῇ κεφαλὴν καὶ συνελκύσας ἐπὶ ταύτην τοὺς πόδας,
 15 ὥσπερ ἐπεγερθῆναι τῇ συστροφῇ βουληθεὶς, ἐκυδίστησε κατὰ τῆς
 παρακειμένης ἀνθρακιᾶς πλείονος· καὶ ὡς εἰκὸς αἰσθόμενος τῆς
 τοῦ πυρὸς ὀδύνης ἔσπαιρε μὲν αὐθις χερσὶ καὶ ποσὶν ἀναγκαίως
 λαβρότερον, ἰχθύος δίκην, ἐπεγείρων τὸ ὀπτώμενον μέρος τοῦ σώ-
 ματος οὐκ ἔτι δὲ ὦν ἱκανὸς βοηθεῖν ἑαυτῷ συνεκρουθείσης αὐτῷ τῷ
 20 αἵματι τῆς δυνάμεως, τηκόμενος ἐπαπέθανε ταῖς δυσὶ τιμωρίαις ἐν
 ταυτῷ ξίφος καὶ πυρὸς αἰκισθεὶς

Τῇ δὲ ἐξῆς μετὰ τὸ δράμα τοῦτο, ὀδοιποροῦντες ὡς ἐν ἐρήμῳ
 οὐκ εὐθεῖαν ὁδόν, πλαζόμενοι δὲ καὶ ταῖς δυσχερείαις ποτὲ μὲν ὤδε,
 ποτὲ δὲ ἐκεῖ χωρεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὄρητα περικυκλοῦντες, ἡλίδα-
 25 τα καὶ ἀτριβεῖς καὶ δυσβάτους διαπεξεύοντες φάραγγας, ὀρῶσιν ἐκ
 πολλοῦ διαστήματος τόπον ἠρέμα ποάζοντα, καὶ τῇ γλῶσῃ στοχασά-
 μενοι πρὸς κατάλυσιν ἐπιτήδειον τὸ χωρίον, ἢ καὶ προσοικεῖν τινὰς
 τῶν μοναδικῶν λογισάμενοι, ἐπ' αὐτῷ τρέπουσι τὸν σκοπόν, ὡς ἐκ
 πελάγους ἐπὶ λιμένα κυβερνῶντες τοῖς ὑποζυγίοις τὴν πορείαν.

τὸ πηγούνι, σάν σὲ ἀνώμαλη χαράδρα, καὶ μὲ πολὺ μεγάλο ἦχο τῶν μασήσεων ἢ κατάποση μετὰ βίας ἔστελνε τὸ πιοτὸ χωρὶς νὰ τὸ ὠθεῖ ὡς συνήθως, ἐπειδὴ ἦταν ἤδη νεκρὴ, καταπίνοντάς το καὶ ὄχι ὠθώντας το κανονικᾶ.

Στὴ συνέχεια στέλνουν τὸν νέο πού θὰ τὸν ἔσφαζε, γιὰ τὸ αὐτοὺς ἀναθέτουν τὶς σφαγές, συνηθίζοντάς τους ἀπὸ παιδιὰ στὴν ὠμότητα. Καὶ ἐκεῖνος κυριευμένος ἀπὸ βακχικὴ μανία πηγαίνει στὸ πραγματικὰ ἀνήμερο ἔργο, δείχνοντας τὴν ἡδονὴ τῆς πράξεώς του μὲ τὸ γέλιο. Καὶ ἀφοῦ στάθηκε πάνω ἀπὸ τὸν πεσμένο, πρῶτα τὸν χτύπησε στοὺς σπονδύλους τοῦ τραχήλου, κόβοντάς τον λίγο ἐξαιτίας τῆς ἀντίστασης τῶν ὀστέων. Ἐπειτα παίρνοντας τὸ μαχαίρι ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ἔμπηξε στὸ στόμα καὶ τὸ διαπέρασε ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ὡς τὴν ἄλλη. Καὶ ξαναχτυπώντας πάλι στὸ πρῶτο σημεῖο τῆς τομῆς, ἐπιστρέφει μὲ ἑλαφρὸ πῆδημα ἐπισείοντας τὸ ξίφος μὲ τὸ χέρι στὸν ἀέρα. Ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν πόνο σπαρταροῦσε γιὰ πολλὴ ὥρα καὶ θρηνώντας κυλιόταν μέσα στὸ αἷμα. Στὸ τέλος, ἀφοῦ κουλουριάστηκε καὶ ἔγειρε τὸ κεφάλι του πρὸς τὴν κοιλιὰ του καὶ τὸ τράβηξε στὰ πόδια του, σάν νὰ ἤθελε μὲ τὸ κουλούριασμα αὐτὸ νὰ σηκωθεῖ, μὲ ἓνα ἀκροβατικὸ πῆδημα πετάχτηκε μέσα στὸν σωρὸ ἀπὸ ἀναμμένα κάρβουνα πού ὑπῆρχε ἐκεῖ δίπλα. Καὶ ὅπως ἦταν φυσικό, αἰσθανόμενος τὸν πόνο τῆς φωτιᾶς, σπαρταροῦσε καὶ πάλι μὲ χέρια καὶ πόδια κατ' ἀνάγκη περισσότερο, σάν ψάρι, σηκώνοντας τὸ μέρος τοῦ σώματός του πού ψηνόταν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἰκανὸς πιά νὰ βοηθήσει τὸν ἑαυτό του, ἀφοῦ μαζὶ μὲ τὸ αἷμα του χύθηκε καὶ ἡ δύναμή του, πέθανε λειώνοντας, βασανισμένος καὶ μὲ τὶς δυὸ τιμωρίες μαζὶ, τοῦ ξίφους καὶ τῆς φωτιᾶς.

Καὶ τὴν ἐπόμενη μέρα, μετὰ ἀπὸ τὸ δράμα αὐτό, βαδίζοντας σάν σὲ ἔρημο ἓνα δρόμο πού δὲν ἦταν ἴσιος, καὶ περιπλανώμενοι ἀπὸ τὶς δυσκολίες καὶ ἀναγκαζόμενοι νὰ πηγαίνουμε πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, περικυκλώνοντας βουνὰ ἀπόκρυμνα καὶ διασχίζοντας φαράγγια ἀπάτητα καὶ δύσβατα, βλέπουν ἀπὸ μακριὰ ἓνα τόπο μὲ μέτρια βλάστηση, καὶ κρίνοντας ἀπὸ τὴ γλῶση ὅτι ὁ τόπος εἶναι κατάλληλος νὰ καταλύσουν καὶ σκεπτόμενοι ὅτι ἴσως κατοικοῦν ἐκεῖ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, στρέφουν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸν σκοπὸ τῆς πορείας τῶν ὑποζυγίων, ὅπως οἱ κυβερνήτες τῶν πλοίων ἀπὸ τὸ

Ἐλθόντες δὲ τὸν τόπον εὗρον τῆς ὑπονοίας οὐκ ἀποδέοντα, οὐδὲ
 ψευδάμενον τὴν ἐλπίδα φαντασίᾳ ἠπατημένη. Ὑδωρ τε γὰρ ἦν δα-
 ψιλές τὴν ὄψιν εὐφραΐνον πρὸ τῆς γεύσεως τῇ καθαρότητι, προσε-
 νεχθὲν δὲ τῷ στόματι μικρὰν ἤλεγχε τὴν τέρψιν τῆς ὄψεως τῇ τῆς
 5 γεύσεως χάριτι· καὶ χόρτος ἦν τοῖς ζῴοις πρὸς τροφήν ἐπιτήδειος
 Καθελόντες οὖν τῶν καμῆλων τὰ φορτία, ἐκείνας μὲν ἐκνέμεσθαι
 διαφιασιν ἐλευθέρω ποδί, αὐτοὶ δὲ περιτρέχουσι τῷ ὕδατι πίνοντες,
 περικλυζόμενοι, λουόμενοι, οὐκ ἔχοντες ἀπλῶς ὅπως χρήσονται τῇ
 φιλοτιμίᾳ τοῦ ὕδατος. Τούτῳ δὲ προσχορεύοντες καὶ τὴν πηγὴν
 10 ἀνυμνοῦντες, ὁρῶσιν κατὰ τὴν ὑπώρειαν ἵχνος δωματίου μικροῦ.
 Καὶ πάντες ἐπ' αὐτὸ θέουσιν ἀπνευστὶ ἄλλος ἄλλον τοῖς δρόμοις
 φθάσαι φιλονεικοῦντες, καὶ πλησιάσαντες περιχύθησαν τῷ σπη-
 λαίῳ. Τοῦτο δὲ ἦν τὸ οἶκημα λίθοις ὀλίγοις ὠκοδομημένον, ὡς ἂν
 μὴ τῷ ἀχανεῖ τοῖς θηρίοις εὐμαρῇ παρέχη τὴν εἴσοδον. Εἶτα εἰσ-
 15 δραμόντες ὀλίγοι καθ' ἓνα (οὐ γὰρ ἐχώρει πολλούς), ἐξάγουσι ἄν-
 δρα καὶ τῷ εἶδει καὶ τῇ καταστάσει σεμνόν. Καὶ ἦγον σύροντες οὐ
 θορυβηθέντα, οὐ χιάσαντα, καὶ καταθέντες ἐπὶ τινος πέτρας (οὐ
 γὰρ εἶχον τὰ ξίφη), κατακτείνουσι γελῶντες καὶ τῇ φωνῇ παιανί-
 ζοντες

20 Εἶτα ἐλθόντες ἐκεῖθεν ὀλίγον διάστημα ἕτερον συλλαμβάνουσι
 νεανίαν, ὠχρόν, ἐκτετηκότα καὶ τῆς πολιτείας τὰ ἵχνη ἐπὶ τῆς ὄψε-
 ως φέροντα. Καὶ αὐτὸν ὁμοίως ξίφει διεχειρίσαντο εὐχαριστηρίους
 ἀφιέντα φωνάς, καὶ χάριν αὐτοῖς ὁμολογοῦντα, ὅτι τῆς ἀρετῆς ἐχό-
 μενον αὐτὸν τοῦ βίου ἐξήγαγον· δεδοικέναι γὰρ οὐ μικρῶς ἔλεγε
 25 τοῦ τέλους τὸ ἄδηλον, μήπως γνώμης ὄλισθος ἢ ἀνάγκη τις ἐξώθεν
 τῆς προαιρέσεως τρέψη τὴν ἔνστασιν, ἕτερα φρονεῖν πεισθείσης ἢ
 διασθείσης παρὰ τὸ ὁμολογηθὲν τῷ Θεῷ.

Οὐ πολὺ δὲ ἐκεῖθεν προήλθομεν, καὶ ἤδη τόπος τις ἀναφαίνε-
 ται γλοερός δένδρων δὲ ἦν φυτὰ τοιαύτην δεικνύντα τὴν ὄψιν τοῦ

38. Ἀμέσως πῶς ἀνω ὁ ἀφηγητὴς δηλώνει· «οὐ γὰρ εἶχον ξίφη», ἐνῶ ἐδῶ ἀνα-
 φέρει, ὅτι «καὶ αὐτὸν ὁμοίως ξίφει διεχειρίσαντο», ἐννοώντας προφανῶς, ὅτι τὸν

πέλαγος πρὸς τὸ λιμάνι. Καὶ ὅταν πῆγαν ἐκεῖ βρῆκαν τὸν τόπο νὰ μὴν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ ὅ,τι εἶχαν ὑποπτευθεῖ, οὔτε νὰ διαψεύδει τὴν ἐλπίδα τους μὲ μιὰ ἀπατηλὴ φαντασία. Γιατὶ καὶ νερὸ πολὺ ὑπῆρχε, πού μὲ τὴ διαύγειά του εὐχαριστοῦσε τὸ μάτι πρὶν ἀπὸ τὴ γεύση του, καὶ ὅταν προσφερόταν στὸ στόμα ἀποδείκνυε μικρὴ τὴν εὐχαρίστηση τῆς θέας μὲ τὴ χάρη τῆς γεύσης, καὶ χόρτο ὑπῆρχε κατάλληλο γιὰ τὴν τροφή τῶν ζώων. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέβασαν ἀπὸ τὶς καμηῆλες τὰ φορτία, ἐκεῖνες τὶς ἀφησαν ἐλεύθερες νὰ βοσκήσουν, ἐνῶ αὐτοὶ ἔτρεξαν στὸ νερὸ καὶ ἄρχισαν νὰ πίνουν, νὰ περιβρέχονται καὶ νὰ λούζονται, μὴ ξέροντας πῶς ἄλλιῶς νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ γενναιοδωρία τοῦ νεροῦ. Καὶ ἐνῶ χόρευαν γύρω ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐξυμνοῦσαν τὴν πηγὴ, εἶδαν στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ τὰ ἐρείπια ἐνὸς μικροῦ δωματίου, καὶ ὅλοι ἔτρεξαν μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα σ' αὐτὸ, ἀμιλλώμενοι ποιὸς θὰ φτάσει γρηγορώτερα, καὶ ὅταν πλησίασαν, ὄρμησαν μέσα στὸ σπήλαιο. Τὸ οἶκημα αὐτὸ ἦταν χτισμένο μὲ λίγες πέτρες, γιὰ νὰ μὴ μένει ἀνοιχτὸ καὶ ἐπιτρέπει εὐκόλα τὴν εἴσοδο στὰ θηρία. Ἐπειτα, ἀφοῦ μπῆκαν μέσα λίγοι, ἕνας-ἕνας (γιατὶ δὲ χωροῦσε πολλοὺς), βγάζουν ἕνα ἄνδρα πού καὶ στὴ μορφὴ καὶ στὸ παρουσιαστικὸ του φαινόταν σεμνός. Καὶ τὸν τραβοῦσαν σέρνοντας, χωρὶς ἐκεῖνος νὰ ἔχει θορυβηθεῖ οὔτε νὰ ὠχριάσει, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔβαλαν πάνω σὲ μιὰ πέτρα (γιατὶ δὲν εἶχαν τὰ ξίφη), τὸν σκότωσαν γελώντας καὶ τραγουδώντας ἐμβατήρια.

Ἐπειτα πηγαίνοντας λίγο πιὸ πέρα συνέλαβαν ἕναν ἄλλο, νέον, ὠχρό, μαραμμένο, πού στὸ πρόσωπό του ἔδειχνε τὰ ἴχνη τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς του. Καὶ αὐτὸν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τὸν ἔσφαξαν μὲ ξίφος³⁸, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔβγαζε εὐχαριστήρια λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ὁμολογοῦσε τὴν εὐγνωμοσύνη του, ἐπειδὴ τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὴ ζωὴ ἐνῶ ἦταν ἀφοσιωμένος στὴν ἀρετὴ. Γιατὶ, ὅπως ἔλεγε, φοβόταν πολὺ τὸ ἄγνωστο τέλος του, μήπως ἀλλαγὴ τῆς ἀπόφασής του ἢ κάποια ἀνάγκη τοῦ στρέψει ἔξω ἀπὸ τὴν προαίρεση τὴν ἀντίστασή του, καὶ τὴν πείσει ἢ τὴν ἀναγκάσει νὰ πιστέψει ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνο πού ὁμολόγησε στὸν Θεό.

Δὲν προχωρήσαμε πολὺ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ παρουσιάστηκε ἕνας τόπος καταπράσινος, ὅπου ὑπῆρχαν δένδρα καὶ φυτὰ πού ἔδειχναν

ἔσφαξαν ὅπως ἔκαναν καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις πού περιγράφει πιὸ πρὶν.

τόπου. Καὶ πάλιν δρόμος ἐπ' αὐτὸ τῶν βαρβάρων καὶ ποδῶν ὠκύ-
 τητος ἄμιλλα. Εὖρον δὲ πλησιάσαντες οἴκημα μικρὸν καὶ ἐν αὐτῷ
 μειρακίσκον, οὗ τὴν γενναιότητα καὶ μεγαλοψυχίαν καὶ αὐτοὶ ἐ-
 θαύμασαν οἱ δάρβαροι. Οὔτε γὰρ δεῖξαι λανθάνοντα μοναστήρια
 5 καὶ σωθῆναι κατεδέξατο, ταύτην ὑπόσχεσιν, εἰ δείξειεν, εἰληφώς,
 οὔτε ἐξελθεῖν τοῦ δωματίου, οὔτε ἀποδύσασθαι τὸν χιτωνίσκον
 δεβούληται, τὸ μὲν μηνῦσαι λαθεῖν δυναμένους προδοσίαν εἰπών,
 τὸ δὲ ὅλως ὑπακοῦσαι πρὸς ὄτιοῦν διαζομένοις, ἀνανδρείαν καὶ
 ἀγενίαν. Τοῖς γὰρ ἀσκουμένοις τὸ μεγαλόψυχον, φησὶν, οὐ θέμις εἶ-
 10 κειν φόβῳ, κὰν ἢ ἀπειλῇ οὐ μικρὸν ἔχειν δοκεῖ τὸν κίνδυνον. Ὅδός
 γὰρ ἢ συνήθεια ἐπὶ τὰ μείζονα γίνεται, καὶ ἢ δειλία κρατεῖν ἅπαξ
 μαθοῦσα καταφρονεῖν κελεύει καὶ τῶν μεγάλων καλῶν, καὶ αὐτὴν
 διδάσκει προδιδόναί τὴν εὐσέβειαν, ὅταν ὁ τῶν δεινῶν φόβος προ-
 αναπεσοῦσαν εὖρη δειλία τὴν γνώμην. Εἰ γὰρ νῦν εὐκόλως προή-
 15 σομαι τὸ αὐτοκρατὲς τοῦ λογισμοῦ καὶ αὐτεξούσιον, τὸ συντόμως
 ἀποθανεῖν εὐλαβηθεῖς, πῶς αἰκισμῶν προκειμένων καὶ στρεβλώσε-
 ων ἀπειλουμένων οὐκ αὐτομολήσω πρὸς τὴν ἀσέβειαν, τοῦ συμφέ-
 ροντος προτιμᾶν ἐθισθεῖς τὸ ἀνώδυνον; Ὅθεν τοῦ τυχεῖν ὧν ἐλπίζε-
 τε ἀπειρηκότες μὴ ὀκνήσητε ποιεῖν ὅπερ βούλεσθε· οὔτε γὰρ τό-
 20 πους ἐν οἷς οἰκοῦσιν οἱ θεοφιλεῖς, καίτοι εἰδώς, ἀποδείξαμι, καὶ
 τὴν θύραν ὑμῶν κελευόντων οὐκ ἐξελεύσομαι, οὐδὲ τὸ ἱμάτιον ἀπο-
 θήσομαι, ἵνα μὴ τις αἰσθανόμενον ἔτι, καὶ τῆς προαιρέσεως ὄντα
 κύριον ὄψεται γυμνόν, καὶ σῶμα κατίδοι τοῖς ἐμοῖς ἕως νῦν γενόμε-
 νον ἀθέατον ὀφθαλμοῖς. Μετὰ δὲ θάνατον εἰς ἀναισθητοῦντα τὸ
 25 λοιπὸν ἐνεργεῖτω πᾶν ὄτιοῦν καὶ βούλεται ἕκαστος οὐκ ἔτι γὰρ τῆς
 γνώμης ἐστὶν ὡς ἠττημένης ἢ μέμψις, ἀλλ' ἀκούσιον τῆς ἀναισθη-
 σίας τὸ πάθος οὐκ ἀντιλέγειν δυναμένου καὶ ὀφείλοντος, λογισμοῦ
 ἐκ ποδῶν οἰχομένου. Τὸ γὰρ ἄψυχον πάντως ἀναισθητον, πάθους

αὐτὴ τῇ θεᾷ τοῦ τόπου. Καὶ πάλι οἱ βάρβαροι πῆραν τὸ δρόμο γι' αὐτὸ καὶ τὰ πόδια τους παρὰβγαιναν σὲ ταχύτητα. Καὶ ὅταν πλησίασαν βρῆκαν μικρὸ οἶκημα καὶ μέσα σ' αὐτὸ ἕναν νεαρὸ, τοῦ ὁποίου τῇ γενναιότητι καὶ μεγαλοψυχία θαύμασαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ βάρβαροι. Γιατὶ οὔτε καταδέχθηκε νὰ δείξει ποῦ ὑπῆρχαν κρυφὰ μοναστήρια, προκειμένου νὰ σωθεῖ, γιατί τέτοια ὑπόσχεση εἶχε πάρει, ἂν τὰ δείξει, οὔτε θέλησε νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ δωμάτιο καὶ νὰ βγάλει τὸν χιτῶνα του, χαρακτηρίζοντας τὴν ὑπόδειξη τῶν μοναστηριῶν, πού ὑπῆρχε ἢ δυνατότητα νὰ μὴ τὰ βροῦν, ὡς προδοσία, ἐνῶ τὴν ὑπακοή του σὲ ὁτιδήποτε τὸν ἀνάγκαζαν ὡς ἀνανδρεία καὶ ἀπρέπεια. Γιατὶ σ' αὐτοὺς πού ἀσκοῦνται στὴ μεγαλοψυχία, λέγει, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑποχωροῦν ἀπὸ φόβο, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀπειλὴ φαίνεται ὅτι ἐνέχει μεγάλον κίνδυνο, γιατί ἡ συνήθεια γίνεται δρόμος πού ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἀνώτερα, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ δειλία, ὅταν μιὰ φορὰ μάθει νὰ κυριαρχεῖ, διατάζει νὰ περιφρονοῦμε καὶ τὰ μεγάλα καλά, καὶ νὰ προδίδουμε ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια τὴν πίστη μας, ὅταν ὁ φόβος τῶν κακῶν βρεῖ τὴν πρόθεσή μας νὰ ἔχει πέσει ἐκ τῶν προτέρων λόγῳ δειλίας. Γιατὶ ἂν τώρα ἐγκαταλείψω εὐκολὰ τὴν πλήρη κυριαρχία καὶ ἐλευθερία τοῦ λογισμοῦ, φοβοῦμενος τὸ ὅτι θὰ πεθᾶνω σύντομα, τότε πῶς, ὅταν μὲ βροῦν κακώσεις καὶ μὲ ἀπειλοῦν ἐξαρθρώσεις τῶν μελῶν μου, δὲ θὰ λιποτακτήσω πρὸς τὴν ἀσέβεια, ἂν συνηθίσω νὰ προτιμῶ αὐτὸ πού εἶναι ἀνώδυνο, ἀντὶ γιὰ ἐκεῖνο πού μὲ συμφέρει; Γι' αὐτὸ, ἀφήνοντας αὐτὰ πού ἐλπίζετε πῶς θὰ ἐπιτύχετε, μὴ διστάσετε νὰ κάνετε αὐτὸ πού θέλετε, γιατί οὔτε τοὺς τόπους στοὺς ὁποίους κατοικοῦν οἱ ἀρεστοὶ σιὸν Θεό, ἂν καὶ τοὺς γνωρίζω, θὰ σᾶς δείξω, οὔτε καὶ ἀπὸ τὴν πόρτα θὰ βγῶ, ὅπως μὲ διατάζετε ἐσεῖς, οὔτε τὸ ροῦχο μου θὰ βγάλω, ὥστε κανέναν, ὅσο ἀκόμα αἰσθάνομαι καὶ εἶμαι κύριος τῆς ἐλεύθερης ἐκλογῆς, δὲ θὰ μὲ δεῖ γυμνόν, οὔτε θὰ δεῖ τὸ σῶμα πού μέχρι τώρα δὲν ἔχουν δεῖ οὔτε τὰ δικὰ μου μάτια. Μετὰ τὸν θάνατό μου ὅμως πάνω σὲ κάποιον πού δὲν θὰ αἰσθάνεται πιά, ἄς κάνει ὁ καθένας ὁτιδήποτε θέλει. Γιατὶ ἡ κατηγορία δὲν θὰ ἀφορᾷ πιά τὴν προαίρεσή μου, ἐπειδὴ τὰχα νικήθηκε, ἀλλὰ τὸ πάθος θὰ εἶναι ἀκούσιο, ἀφοῦ ἐξαιτίας τῆς ἀναισθησίας δὲν μπορεῖ οὔτε ὀφείλει νὰ ἀντιδράσει, ἐπειδὴ ὁ λογισμὸς ἔχει φύγει. Γιατὶ τὸ ἄψυχο εἶναι ὅπωςδήποτε ἀναισθητο,

ἄμοιρον, τὸ δὲ ἄμοιρον πάθους ἐγκλημάτων ἐν οἷς πέπονθεν ὁμολο-
 γουμένως ἐλεύθερον, τῆς ἐξουσίας πάσχειν ἢ μὴ πάσχειν ὁμοίως
 ἀφηρημένον. Ἐνδον τοίνυν θανοῦμαι ἠμφιεσμένος ὡς κέκρικα,
 καὶ οὐ πράξω τι παρὰ γνώμην τυραννηθεὶς ὡς ἀνδράποδον. Ἐν τῷ
 5 σκάμματι ᾧ ἠγωνισάμην ἀναιρεθήσομαι καὶ τάφος ἔσται μοι τουτο
 τὸ δωμάτιον, ἰδρωῶτας πόνων ἀρετῆς πάλαι, καὶ νῦν ἀνδραγαθίας
 αἷμα δεξάμενον.

Οὕτως αὐτὸν παρρησιασάμενον οὐκ ἐνεγκόντες οἱ ἀλιτήριοι,
 καὶ πρὸς τὸ γενναῖον παροξυνθέντες τοῦ φρονήματος, ἐμμανεῖς
 10 ὥσπερ γενόμενοι τοσαύταις αὐτὸν ἀναιροῦσι πληγαῖς, ὅσας ἐχώρει
 τὸ σῶμα. Ἐκαστος γὰρ ἐναποσκήψαι τὸν θυμὸν εἰς αὐτὸν βουλη-
 θεὶς οὐκ ἐνόμιζεν ἰκανὴν ἄμυναν τὰς τῶν προλαβόντων μαχαίρας,
 ἂν μὴ καὶ αὐτὸς βαπτίσας τὸ ξίφος τὴν ἀγανάκτησιν παραμυθήσε-
 ται τῇ οἰκείᾳ χειρὶ. Πλείους οὖν νεκρὸν ἢ ζῶντα κατατροώσαντες τὸν
 15 μεγαλόψυχον, οὕτως ἀνεχώρησαν σφαδάζοντες τῷ θυμῷ, ὅτι μὴ
 πρὸς πλείονα τιμωρίαν αὐτοῖς ἀπῆρκεσε τὸ σῶμα κολαζόμενον.

Μετὰ τοῦτον δὲ τρεῖς ὑπαντιάζουσιν ἡμῖν ὁδοιποροῦντες κατὰ
 τὴν ἔρημον, οἱ φλεγμαίνουσαν αὐτῶν ἔτι τὴν ὀργὴν μικρὸν κατέ-
 παυσαν τῆς εἰς ἐκεῖνον μανίας ἐκπλήσαντες αὐτοὶ τὰ ἐλλείμματα.
 20 Ὡσπερ γὰρ ἄγρια θῆρες ἢ κύνες θηρατικοί, δειχθείσης μόνον καὶ
 διαφυγούσης τῆς θήρας, πρὸς πλείονα μανίαν ἐρεθίζονται τῇ ἀπο-
 τυχίᾳ, καὶ τὸ αὐθις ἐμπεσὸν μετὰ πολλῆς διώκουσιν τῆς σπουδῆς,
 τῇ δευτέρᾳ ἀσφαλείᾳ τὴν προτέραν ἀνακτώμενοι σχολήν, οὕτω καὶ
 ἐπὶ τοὺς φανέντας δραμόντες οἱ μαιφόνοι πρὶν ἐγγίσει σπασάμενοι
 25 τὰ ξίφη εὐθὺς ἀνήρουν πλησιάσαντες, μετὰ τοσαύτης ἐπ' αὐτοὺς
 χωρήσαντες ἀμότητος, μεθ' ὅσης ἂν αὐτὸν πάλιν λαβόντες τὸν πα-
 ροξύνοντα.

Οὕτω δὲ τοῖς κολεοῖς ἐναποτιθέμενοι τὰ ξίφη, ἀλλ' ἔτι γυμνὰ
 κατέχοντες ἐν χερσὶν αὐτά, θερμῷ καὶ ἀτμίζοντι μεμολυσμένα
 30 αἷματι, δύο καθ' ὃν ἐπορεύοντο τόπον ὀρῶσι κείμενα μοναστήρια

χωρίς πάθος, και ἐκεῖνο πού δὲν ὑπόκειται σὲ πάθος, εἶναι ἀνεύθυνο γιὰ ὅσα ἔπαθε, ἀφοῦ τοῦ ἔχει ἐπίσης ἀφαιρεθεῖ ἡ ἐξουσία νὰ πάσχει ἢ νὰ μὴ πάσχει. Θὰ πεθάνω λοιπὸν μέσα ἐδῶ ντυμένος, ὅπως ἀποφάσισα, και δὲν θὰ κάνω κάτι παρὰ τὴ θέλησή μου ἂν βασανιστῶ σάν δοῦλος. Θὰ σφαχτῶ στὸ σκάμμα στὸ ὁποῖο ἀγωνίστηκα, και τάφος μου θὰ γίνει αὐτὸ τὸ δωμάτιο, τὸ ὁποῖο δέχθηκε ἀπὸ παλιὰ τοὺς ἰδρωῶτες τῶν κόπων τῆς ἀρετῆς, και τώρα θὰ δεχθεῖ τὸ αἷμα τῆς ἀνδραγαθίας.

Ἐπειδὴ οἱ ἀληθῆριοι δὲν τὸν ἀνέχτηκαν γιὰ τὸ θάρρος πού με τὸν τρόπο αὐτὸν ἔδειξε και ὀργίστηκαν ἀπὸ τὸ γενναῖο φρόνημά του, σάν νὰ κυριεύτηκαν ἀπὸ μανία, τὸν σκότωσαν με τόσο πολλές μαχαιριές, ὅσες χωροῦσε τὸ σῶμα του. Γιατί ὁ καθένας, θέλοντας νὰ ξεσπάσει τὸν θυμό του πάνω σ' αὐτόν, δὲν θεωροῦσε ἀρκετὴ ἀντίδραση τίς μαχαιριές τῶν προηγουμένων, ἂν δὲν ἱκανοποιοῦσε τὴν ἀγανάκτησή του βυθίζοντας και αὐτὸς τὸ ξίφος του με τὸ ἴδιο του τὸ χέρι. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ περισσότεροι κατακρεοῦργησαν τὸν μεγάλψυχο, νεκρὸν παρὰ ζωντανόν, ἀναχώρησαν βράζοντας ἀπὸ τὸν θυμό τους, ἐπειδὴ τὸ σῶμα του δὲν ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ βασανιστεῖ με περισσότερη τιμωρία.

Μετὰ ἀπὸ αὐτόν, καθὼς βαδίζαμε πρὸς τὴν ἔρημο, μᾶς συνάντησαν τρεῖς, οἱ ὁποῖοι καταπράνναν κάπως τὴν ὀργὴ αὐτῶν πού ἦταν ἀκόμα ἀναμμένη, ἀναπληρώνοντας αὐτοὶ τὰ ἑλλείματα τῆς μανίας γιὰ ἐκεῖνον. Γιατί, ὅπως τὰ ἄγρια θηρία ἢ τὰ κυνηγετικά σκυλιὰ, στὰ ὁποῖα φανερώθηκε μόνο και διέφυγε τὸ κυνήγι, καταλαμβάνονται ἀπὸ μεγαλύτερη μανία ἐξαιτίας τῆς ἀποτυχίας τους, και αὐτὸ πού θὰ πέσει πάλι μπροστά τους τὸ καταδιώκουν με περισσότερο πάθος, με τὴ δεύτερη σιγουριὰ ἀναπληρώνοντας τὴν προηγούμενη ἀπραξία τους, ἔτσι και οἱ δολοφόνοι, τρέχοντας ἐναντίον αὐτῶν πού ἐμφανίστηκαν, πρὶν ἀκόμα τοὺς πλησιάσουν, ἀνασύροντας τὰ ξίφη τους πάλι τοὺς ἔσφαξαν ἀμέσως ὅταν πλησίασαν, ὀρμώντας ἐπάνω τους με τόσο μεγάλη ὠμότητα, με ὄση θὰ ὀρμοῦσαν ἂν συνελάμβαναν πάλι ἐκεῖνον πού τοὺς εἶχε ἐξοργίσει.

Πρὶν ἀκόμα ὅμως βάλουν τὰ ξίφη τους στὶς θῆκες, καθὼς τὰ κρατοῦσαν στὰ χέρια τους γυμνά, βαμμένα με τὸ ζεστὸ αἷμα πού ἄχνιζε, στὸν τόπο πού βάδιζαν βλέπουν νὰ ὑπάρχουν δυὸ μοναστή-

οὐκ ἀντικρὺ τῆς ὁδοιπορίας, ἀλλ' ἐγκάρσια κατὰ θάτερον μέρος
 χειρὸς ἀπέχοντα σταδίους μὲν ἀλλήλων τριάκοντα, τοῦ δὲ ἐν ᾧ ἦμεν
 τόπου πέντε καὶ δέκα, ἕκαστον ὡσπερ ἀπὸ κέντρου ἐπὶ τὰς περι-
 φερεῖς τοῦ κύκλου γραμμὰς ἀφεστῶτα ἴσῳ τῷ μέτρῳ. Μερισθέντες
 5 οὖν ἐχώρουν οἱ ἡμίσεις ἐφ' ἑκάτερον, ὅσῃν ἦσαν ἀνασκευασάμενοι
 λείαν ἐπὶ χώραν μετὰ τῶν ὑποζυγίων ἐάσαντες. Καὶ τοὺς μὲν πρὸς
 νότον πῶς ἀνεῖλον οὐκ ἔγνωσαν ἢ τίνα, τὸν δὲ ἐπὶ τὸ βόρειον κλίμα
 ἐπλησιάζομεν. Ἐκ τοῦ πολλοῦ δρόμου τῶν βελῶν κτυπούντων ταῖς
 φαρέτραις αἰσθόμενον, καὶ φεύγειν ἀρξάμενον ἐντείνοντες τὰ τόξα
 10 πολλοῖς διαπεύρουσι βέλεσιν. Εἶτα προηῆ πεσόντα καταλαβόντες
 οὐ κατέλιπον, ἐπὶ τῶν φθασάντων τραυμάτων ἐάσαντες ἀποθανεῖν,
 ἀρκούσας ἔχοντα πρὸς τοῦτο πληγὰς. Ἔτι δὲ ἐμπέοντα καὶ ψυχορ-
 ραγοῦντα ἀνατρέψαντες ὑπτιον ἀπὸ ἥδης ἀνατέμνουσιν ἐπὶ θώρα-
 κα· ἀναπνεύσαντα δὲ διὰ τῆς ἀνατομῆς τὰ σπλάγχνα καὶ ταῖς πλευ-
 15 ραῖς περιχυθέντα ἐκατέρωθεν τοῖς κοντοῖς διετάραττον, ἕως καὶ
 ταῦτα διέσπασαν πρὶν ἀπέλθωσιν. Μετὰ ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἀπέδρων τὰς
 πράξεις, ἔφην προλαβὼν, ὁ δὲ σὸς παῖς τί ποτε μείνας ἔπαθεν οὐκ
 οἶδα, ζῶντα μὲν καταλιπὼν, οὐ χρηστὰς δὲ περὶ τοῦ ζῆν ἔχοντα ἐλ-
 πίδας διὰ τὸν ψιθυρισθέντα θάνατον.

20

ΔΙΗΓΗΜΑ ΣΤ'.

Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ καὶ τὴν νυκτερινὴν φαντασίαν ἔναυλον
 ἔχων (ἤμην γὰρ δὴ κατ' ὄναρ ἐπιστολὴν ἀναγινώσκων ἐγχειρισθεῖ-
 σαν ἔναγχός μοι παρὰ τινος τῶν γνωρίμων, πρὶν ἀνειληθῆναι ἐπὶ
 τῆς πτύξεως ἔχουσαν οὕτως «Τῷ μετὰ Θεὸν δεσπότη μου καὶ πατρὶ
 25 ὁ μακάριος Θεόδουλος»), τί ποτε ἄρα τὴν ψυχὴν ἐπεπόνθειν, εἴπερ
 εἶχον ἔτι ψυχὴν; Ἐτεμνόμην τὴν καρδίαν· διεσπώμην τὰ σπλάγχνα,
 παρελελύμην τὴν ἰσχύ· διέσταζον ἀπλῶς πᾶσιν τοῖς μέλεσιν τὴν
 ἀγγελίαν ἀκούσας τῷ ὄνειρῳ συνάδουσαν, καὶ οὐκ ἔτι ποιούσαν ἐν-
 δοιασμόν ἢ ἀμφίβολον τὴν ὑπόνοιαν τῆς τελευτῆς, βεβαιωθεῖσαν

ρια, ὄχι πάνω στὸν δρόμο πού βιάδιζαν, ἀλλὰ ἀντικρουστά ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ, πού ἀπείχαν μεταξύ τους τριάντα στάδια, ἐνῶ ἀπὸ τὸν τόπο πού βρισκόμασταν δεκαπέντε, σὰν νὰ βρισκόταν τὸ καθένα σὲ ἴση ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο κάποιου κύκλου, πάνω στὴ γραμμὴ τῆς περιφέρειάς του. Ἄφοῦ λοιπὸν μοιράστηκαν σὲ δύο ὁμάδες, προχώρησαν οἱ μισοὶ σὲ κάθε μοναστήρι, ἀφοῦ τακτοποίησαν τὴ λεία πού εἶχαν, ἀφήνοντάς την μαζί μὲ τὰ ὑποζύγια στὸν τόπο. Καὶ ἐκεῖνοι πού πήγαιναν πρὸς νότον ποιὸν σκότωσαν καὶ μὲ ποιὸν τρόπο δὲν ἔμαθα. Αὐτὸν ὅμως πού πήγαινε πρὸς βορρᾶν τὸν πλησιάζαμε. Ἄπὸ τὸν πολὺ δρόμο, ὅταν αἰσθάνθηκε ὅτι τὰ βέλη χτυποῦσαν στὶς φαρέτρες καὶ ἄρχισε νὰ φεύγει, τεντώνοντας τὰ τόξα τὸν διαπέρασαν μὲ πολλὰ βέλη. Ἐπειτα, ὅταν ἔπεσε προύμητα καὶ τὸν ἔφτασαν, δὲν τὸν ἐγκατέλειψαν ἀφήνοντάς τον νὰ πεθάνει μὲ τὰ χτυπήματα πού τὸν εἶχαν βρεῖ, ἔχοντας ἀρκετὲς πληγὲς γι' αὐτό. Ἀλλὰ, ἐνῶ ἀνέπνεε καὶ ψυχορραγοῦσε, τὸν γύρισαν ἀνάσκελα, τὸν ἔσκισαν ἀπὸ τὴν ἡβικὴ χώρα μέχρι τὸν θώρακα, καὶ καθὼς ἐξέπνευσε μὲ τὴν τομὴ καὶ τὰ σπλάγχνα του χύθηκαν καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς, τὰ ἀνακάτευαν μὲ τὰ κοντάρια, μέχρι πού καὶ αὐτὰ τὰ ἀπέσπασαν προτοῦ νὰ φύγουν. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐγὼ ἀπέδρασα, προλαβαίνοντας τὶς πράξεις τους, ὅπως εἶπα, ἀλλὰ ὁ δικὸς σου γιὸς τί ἔπαθε μένοντας, δὲν γνωρίζω. Τὸν ἄφησα βέβαια ζωντανό, χωρὶς νὰ ἔχει πολλὰς ἐλπίδες νὰ ζήσει, λόγω τοῦ θανάτου πού ψιθυριζόταν.

ΔΙΗΓΗΜΑ 6ο

Ἄκούοντάς τα αὐτὰ ἐγὼ καὶ ἔχοντας ἀκόμα ζωηρὸ στὴ μνήμη μου τὸ νυχτερινὸ ὄραμα (γιατὶ εἶχα δεῖ σὲ ὄνειρο ὅτι διάβαζα μιὰ ἐπιστολὴ πού μόλις μοῦ εἶχε δοθεῖ ἀπὸ κάποιον γνωστὸ μου, ἢ ὁποία, τυλιγμένη καθὼς ἦταν, ἔγραφε ἐπάνω τὰ ἐξῆς: Στὸν μετὰ τὸν Θεὸ κύριο καὶ πατέρα μου ὁ μακάριος Θεόδουλος), τί ἔπαθα ἄραγε στὴν ψυχὴ μου, ἂν βέβαια εἶχα ἀκόμα ψυχὴ; Ράγισε ἢ καρδιὰ μου, κόπηκαν τὰ σπλάγχνα μου, παρέλυσε ἢ δύνامي μου, διασπάστηκαν γενικὰ ὅλα τὰ μέλη μου μόλις ἄκουσα τὴν εἶδηση, ἢ ὁποία συμφωνοῦσε μὲ τὸ ὄνειρο, καὶ δὲν ἄφηνε πιά ἐνδοιασμὸ ἢ ἀμφιβολία γιὰ τὴν ὑπόνοια τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος βεβαιώθηκε γιὰ

πρὸς τὸ ἀξιόπιστον δυσὶν μαρτυρίαις Καὶ ὡσπερ ἐμβροντηθεὶς
 ἀθρόα νεφῶν συμπαταγούντων ἤχη, οὐτ' ἐκλαιον λουπόν, οὐτ' ὠδυ-
 ρόμη, ἀλλ' ἀτενῶς ἔβλεπον πρὸς αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτὶ κεχηνότι τῷ
 βλέμματι. Ἡ γὰρ κυβερονῶσα τὰ βλέφαρα πάντως ἔνδον ναρκήσασα
 5 δύναμις ἔμεινεν ἄπρακτος, νεκρὰ καταλιποῦσα τὰ κατὰ τέχνην φυ-
 σικὴν ἠνιοχούμενα αἰσθητήρια. Τοιαύτη γὰρ ἡ ὑπερβάλλουσα λύ-
 πη ἀχανεῖς καὶ λίθων ἀναισθητοτέρους ποιεῖ, καὶ τὸ ὑγρὸν τῶν δα-
 κρύων πηγνυσι κάτω, τῇ παχύτητι τοῦ πνεύματος κωλύουσα ἐπὶ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦτο χωρεῖν.

10 Καί με κατὰ θεῖαν πρόνοιαν γυνή τις τῶν αὐτόθι, ἧς τὸ τέκνον
 τὸ ἀναιρεθὲν ἐτύγγανε μειράκιον (ἐδηλώθησαν γὰρ λουπόν ὑπὸ τῶν
 λαθεῖν δυνηθέντων οἱ τελευτήσαντες) τῆς πωρώσεως μόλις ἀνήνεγ-
 κεν ἐκείνης. Ὡς γὰρ ἔμαθε σφαγέντα τὸν παῖδα, καὶ πρὸς τοὺς ἀνε-
 λόντας γενναίως ἀγωνισάμενον, τῇ πράξει τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπεδεί-
 15 ξατο συγγένειαν, μήτηρ ἀληθῶς ἐκείνου φανεῖσα γνησίᾳ· ἐσθῆτα
 γὰρ περιθεμένη λαμπρὰν καὶ τὸ σχῆμα ἅπαν ἐξαλλάξασα πρὸς τὸ
 φαιδρότερον, τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέτεινε, φωνὰς εἰς τὸν
 Σωτῆρα Θεὸν ἀναπέμπουσα τοιάσδε· Σοὶ παρεθέμην, Δέσποτα, τὸν
 παῖδα, καὶ σέσωσταί μοι καὶ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος, παρὰ σοὶ πε-
 20 πίστευκα τὸ μειράκιον, καὶ πεφύλακται σῶον ἀληθῶς καὶ ἄτρωτον.
 Οὐ γὰρ ὅτι τέθηκεν, οὐδ' ὅπως κατέλυσε τὸν θῖον λογίζομαι, ἀλλ'
 ὅτι πάσης ἁμαρτίας ἔφυγε πείραν· σκοπῶ, οὐχ ὅτι κατετρώθη τὸ
 σῶμα καὶ πικρὰν ὑπέμεινε τελευτήν, ἀλλ' ὅτι τὴν ψυχὴν καθαρὰν
 καὶ ἄμωμον ἤνεγκεν ἐκεῖ, καὶ τὸ πνεῦμα ταῖς σαῖς ἄσπιλον παρέθε-
 25 το χερσίν. Ἐγὼ βραβεῖα τὰς σφαγὰς ἀριθμῶ. Ἐγὼ τὰς πληγὰς στε-
 φάνους μετρῶ. Εἴθε καὶ πλείονας ἐχώρει τὸ σῶμα τὸ σόν, ὃ παῖ, ἵνα
 σοι πλείονες γεγόνασιν οἱ μισθοί.

* Ἐνθεν μοι τῆς κνοφορίας ἀπόδος τοὺς μισθοὺς. * Ἐνθεν τῶν ὠ-
 δίνων πάρασχε τὰς ἀμοιβάς * Ἐνθεν τῆς τιθηνίας ὄρεξον τὰς τιμὰς.
 30 Συμμέρισαί μοι τοὺς ἄθλους τῶν πόνων· κοινὸς γὰρ ἀμφοτέρων ὁ
 κάματος. Σὺ ἠγώνισας, κἀγὼ τοῦ ἀγῶνος ἔστερξα τὰ τραύματα· σὺ

τὴν ἀξιοπιστία του ἀπὸ δύο μάρτυρες. Καὶ σὰν νὰ ἔπαθα ἀποβλάκωση ἀπὸ τὸν συνεχῆ ἤχο τῶν σύννεφων ποὺ μὲ βομβάρδιζαν, οὔτε ἔκλαια, οὔτε θρηνοῦσα, ἀλλ' ἔβλεπα ἐπίμονα πρὸς αὐτὸν μὲ τὸ βλέμμα μου σὰν χαζός. Γιατὶ ἡ δύναμη ποὺ κυβερνᾷ τὰ βλέφαρα εἶχε ὅπωςδήποτε ἐσωτερικὰ ναρκωθεῖ καὶ ἔμεινε σὲ ἀπραξία, ἀφήνοντας νεκρὰ τὰ αἰσθητήρια ποὺ καθοδηγοῦνται ἀπὸ φυσικὴ ἰκανότητα. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ λύπη, ποὺ κάνει τὰ μάτια πιὸ ἀναίσθητα καὶ ἀπὸ τὶς πέτρες καὶ παγώνει τὸ ὑγρὸ τῶν δακρῦων κάτω, ἐμποδίζοντάς τα μὲ τὴν παχύτητα τοῦ πνεύματος νὰ φτάσουν στὰ μάτια.

Καὶ μὲ θεία πρόνοια κάποια γυναίκα ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ἦταν ἐκεῖ, τῆς ὁποίας ἦταν παιδί ὁ νεαρὸς ποὺ σφάχτηκε (γιατὶ εἶχαν ἀναφερθεῖ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατόρθωσαν νὰ διαφύγουν αὐτοὶ ποὺ σκοτώθηκαν), μὸλις κατόρθωσε νὰ ὑπομείνει τὴν ἀναισθησία ἐκείνην. Γιατὶ μὸλις ἔμαθε ὅτι τὸ παιδί της σφάχτηκε καὶ ὅτι ἀντιμετώπισε μὲ γενναιότητα τοὺς φονιάδες του, ἔδειξε ἔμπρακτα τὴν συγγένειά της μ' αὐτόν, ἀποδειχθεῖσα ἀληθινὴ μητέρα ἐκείνου. Γιατὶ, ἀφοῦ φόρεσε πολυτελὲς ἔνδυμα καὶ ἄλλαξε τελείως τὴν ἐξωτερικὴ τῆς ἐμφάνιση κάνοντάς τὴν χαρούμενη, ὕψωσε τὰ χέρια της στὸν οὐρανό, ἀπευθύνοντας στὸν Σωτῆρα Θεὸ τὰ ἑξῆς λόγια· Σὲ σένα παρέδωσα, Κύριε, τὸ παιδί μου, καὶ σώθηκε καὶ τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες· τὸ εἶχα ἐμπιστευθεῖ σὲ σένα τὸ βλαστάρι μου καὶ φυλάχτηκε σῶο πραγματικὰ καὶ ἀπείραχτο. Γιατὶ δὲν σκέφτομαι ὅτι πέθανε, οὔτε μὲ ποιὸν τρόπο τελείωσε τὴ ζωὴ του, ἀλλὰ ὅτι γλύτωσε ἀπὸ κάθε δοκιμασία τῆς ἁμαρτίας. Δὲν βλέπω ὅτι καταπληγώθηκε τὸ σῶμα του καὶ εἶχε ὀδυνηρὸ τέλος, ἀλλὰ ὅτι ἔφερε ἐκεῖ τὴν ψυχὴ του καθαρὴ καὶ ἄψογη, καὶ παρέδωσε τὸ πνεῦμα του στὰ χέρια σου ἄσπιλο. Ἐγὼ τίς σφαγὲς τίς ὑπολογίζω βραβεῖα. Ἐγὼ τὰ τραύματα τὰ θεωρῶ στεφάνια. Μακάρι, παιδί μου, τὸ σῶμα σου νὰ χωροῦσε καὶ ἄλλα τραύματα, γιὰ νὰ εἶχες περισσότερες ἀμοιβές.

Ἐκεῖ ποὺ βρῖσκεσαι δῶσε μου πίσω τοὺς μισθοὺς τῆς κυοφορίας. Ἐκεῖ δῶσε μου τίς ἀμοιβές γιὰ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ. Ἐκεῖ δῶσε μου τίς τιμὲς τοῦ θηλασμοῦ. Μοιράσου μαζί μου τοὺς ἄθλους τῶν κόπων σου, γιατί ἦταν καὶ τῶν δύο μας ὁ κόπος. Σὺ ἀγωνίστηκες, καὶ ἐγὼ αἰσθανόμουν τὰ τραύματα τοῦ

ἤθλησας, καὶ γὰρ τῆς ἀθλήσεως συνήδομαί σοι. Σὺ πρὸς βαρβαρικὸν
 ἔστης θυμόν, ἐγὼ δὲ πρὸς φύσεως τυραννίδα ἐπολέμησα. Σὺ θανά-
 του κατεφρόνησας, ἐγὼ δὲ σπλάγχχνων ὑπερεφρόνησα. Σὺ τὴν ὀδύ-
 νην τῆς σφαγῆς ἤνεγκας ἀνεκτῶς, ἐγὼ σπαρασσομένων μοι τῶν
 5 σπλάγχχνων καρτερῶ τὴν βάσανον· ἴσα, καὶ οὐ καταδεέστερα, τῶν
 σῶν τὰ ἐμά. Σὺ τῷ πικρῷ τῆς ὀδύνης νικᾷς, ἐγὼ τῷ μήκει τοῦ χρό-
 νου πλεονεκτῶ. Καὶν γάρ σοι λίαν ἀλγεινὸς γέγονεν, ἀλλὰ πρὸς ὄ-
 ραν ὁ θάνατος, ἐγὼ δὲ μακρὸν ἔλκω τὸ ἄλγημα· καὶν ἐπιεικῶς τοῦτο
 φέρω φιλοσοφοῦσα, οὐκ ἀναισθητῶ τοῦ πάθους, ἀλλὰ βία κρατῶ
 10 τῆς ὀδύνης. Ἄλγῳ λυομένων μοι τῶν δεσμῶν τῆς νηδύος καὶ τοὺς
 κόλπους τῆς μήτρας σπαράσσομαι, ἀλλ' ἐπέχω σῶφρονι λογισμῷ τὰ
 τούτων ἐπανιστάμενα πάθη. Τί γὰρ πένθους ὄφελος μανικοῦ τοῦ
 οἰχομένου λοιπὸν ἀναλύειν οὐ πεφυκότος; Διὰ τοῦτο οὐκ ἐμιμησά-
 μην σαρκῶν μητέρας ἀγεννῶς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς παθαι-
 15 νομένας. Οὐκ ἐξήλωσα σωμάτων τεκούσας τὴν ζωὴν ταύτην μόνην
 λογιζομένας, αἱ τὸν μέλλοντα βίον ἀγνοοῦσαι, δεινὸν τίθενται καὶ
 χαλεπὸν τὴν ἐν τῷ παρόντι τῶν φιλτάτων διάζευξιν. Οὐ κατέσχισα
 χιτῶνα, καὶ γυμνὰ χερσὶν ἔτυψα στέρα. Οὐκ ἐσπάραξα κόμας ἐ-
 μάς, οὐκ ὄνυξιν ἠφάνισα τὸ πρόσωπον, ζῆν σε παρὰ Θεῷ τὴν ἀκή-
 20 ρατον πεπεισμένη ζωὴν, καὶ ἔξειν με μετ' οὐ πολὺ γηροκόμον ἐκεῖ,
 ὅταν περιθραυσθῆ ὅτῳ δὴ ποτε τρόπῳ κάμοι τὸ ὀστροάκινον σκευῶς.
 Μακαρία ἐν μητράσιν ἐγὼ τοιοῦτον ἀγωνιστὴν Θεῷ παραστήσα-
 σα! μακαρία καὶ τρισμακαρία! Θαρσῶ γὰρ ἀληθῶς καυχῆσασθαι
 λοιπόν, ἀπελθόντος σου, εἰς ὃν ἐδεδοίκειν μή τι χαλεπὸν με ὁ φθό-
 25 νος ἐργάσεται, εἰς ψυχικὸν ἐπιβουλεύσας σοι κίνδυνον. Ἄλλ' ἄπιθι,
 ὦ παῖ, ἄπιθι τὴν καλὴν πορείαν, ἄπιθι· οὐ γὰρ παραχωρήσω τῷ
 πατριάρχη Ἀβραάμ τῶν πρωτείων πρὸς αὐτὸν κρινομένη, οὐδ'
 ἀγαπήσω μετ' αὐτὸν τὰ δευτερεῖα λαβεῖν, ὅτι προθύμως τὸν υἱὸν
 κελουθεῖς ἀνήνεγκεν ἱερεῖον ἀπαθῶς τῷ Θεῷ. Ἄδηλον γὰρ εἰ

ἀγώνα σου. Σὺ ἄθλησες, κι' ἐγὼ εὐχαριστιέμαι μαζί μὲ σένα γιὰ τὴν ἄθληση. Σὺ ἀντιστάθηκες στὸν βαρβαρικὸ θυμὸ, κι' ἐγὼ πολέμησα τὴν τυραννία τῆς φύσεως. Σὺ περιφρόνησες τὸν θάνατο, καὶ ἐγὼ αἰσθάνθηκα ὑπερήφανα γιὰ τὸ σπλάγχνο μου. Σὺ ὑπέστης τὸν πόνο τῆς σφαγῆς, καὶ ἐγὼ, ἐνῶ τὰ σπλάγχνα μου σπαράσσονται, ὑπομένω τὴ δοκιμασία. Καὶ τὰ δικὰ μου πάθη εἶναι ἴσα καὶ ὄχι κατώτερα ἀπὸ τὰ δικὰ σου. Σὺ νίκησες μὲ τὴν πίκρα τοῦ πόνου, ἐγὼ ὑπερεβῶ μὲ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου πού πονῶ. Γιατί, ἂν καὶ γιὰ σένα ὁ θάνατος ἦταν πιὸ ὀδυνηρός, ὅμως ἦταν προσωρινός, ἐνῶ ἐγὼ σηκώνω γιὰ πολὺν χρόνο τὸν πόνο. Καὶ μολονότι φιλοσοφώντας τὸ ὑποφέρω ἡπιώτερα, δὲν εἶμαι ὅμως ἀναίσθητη πρὸς τὸ πάθος σου, ἀλλὰ μὲ βία συγκρατῶ τὸν πόνο μου. Πονῶ καθὼς μοῦ λύνονται οἱ δεσμοὶ τῶν σπλάγχνων μου καὶ σπαράσσονται οἱ κόλποι τῆς μήτρας μου. Ἀλλὰ ὑπομένω μὲ συνετὲς σκέψεις τὰ πάθη αὐτῶν πού ἐπαναστατοῦν. Γιατί ποῖο εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ πένθος, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαναφέρει αὐτὸν πού ἔφυγε; Γι' αὐτὸ δὲν μιμήθηκα τίς σαρκικὲς μητέρες, οἱ ὁποῖες ὑποφέρουν ὑπερβολικὰ σ' αὐτὲς τίς συμφορὰς μὲ τρόπο ταπεινὸ. Δὲν ζήλεψα αὐτὲς πού γέννησαν σώματα καὶ σκέφτονται μόνο τὴ ζωὴ αὐτῆ, καὶ οἱ ὁποῖες, ἀγνοώντας τὴ μέλλουσα ζωὴ, θεωροῦν τρομερὸ καὶ φοβερὸ τὸν προσωρινὸ ἀποχωρισμὸ τῶν ἀγαπημένων τους προσώπων. Δὲν ἔσχισα τὸ φόρεμά μου καὶ δὲν χτύπησα μὲ τὰ χέρια μου τὸ γυμνὸ μου στέρνο. Δὲν ξεριζώσα τὰ μαλλιά μου, δὲν ἀφάνισα μὲ τὰ νύχια τὸ πρόσωπό μου, γιατί εἶμαι πεπεισμένη ὅτι ζεῖς κοντὰ στὸν Θεὸ τὴν καθαρὴν ζωὴν, καὶ ὅτι γρήγορα θὰ ἔχω ἐκεῖ ἄνθρωπο νὰ μὲ γηροκομήσει, ὅταν θὰ σπᾶσει μ' ὁποιονδήποτε τρόπο καὶ τὸ δικό μου πῆλινο σκεῦος. Εἶμαι εὐτυχισμένη ἀνάμεσα στίς μητέρες ἐγὼ, ἢ ὁποῖα παρουσίασα τέτοιον ἀγωνιστὴ στὸν Θεό! Εἶμαι εὐτυχισμένη καὶ τρισευτυχισμένη! Γι' αὐτὸ παίρνω τὸ θάρρος νὰ καυχῶμαι πραγματικὰ πού ἔφυγες, γιατί φοβόμουν μήπως ὁ φθόνος μοῦ προκαλέσει κάτι φοβερό, βάζοντάς σε σὲ ψυχικὸ κίνδυνο. Ἀλλὰ πήγαινε, παιδί μου, πήγαινε στὴν καλὴ πορεία, πήγαινε· γιατί δὲν θὰ παραχωρήσω στὸν πατριάρχη Ἀβραάμ τὰ πρωτεῖα συγκρινόμενη μὲ αὐτόν. Δὲ θέλω νὰ ἔχω τὴ δεύτερη θέση μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ πρόθυμα πρόσφερε τὸν γιό του θυσία στὸν Θεὸ ὅταν διατά-

μετὰ τὴν ὀλοκάρπωσιν ἔμεινεν ὁ αὐτὸς ἀπαθής· ἐπεὶ καὶ ἄλλοι πολλοί, σταθερὸν ἐπὶ τῶν ἔργων φυλάξαντες τὸ φρόνημα, μετὰ τὴν προᾶξιν πρὸς λύπην ἐκάμφθησαν, μεταμελεία τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἐλέγξαντες.

5 Ἐγὼ δὲ νῦν ἀνδρίζομαι καὶ τὴν ὀδυνηρίαν κατήφειαν μεταβάλλω πρὸς τὸ εὐφημον, ὅτε τοὺς ἄλλους κατεργαζόμενος ὁ χρόνος ἥττονας δείκνυσι τοῦ πάθους τῷ μήκει τοῦ καιροῦ δαπανήσας κατ' ὀλίγον αὐτῶν τῆς καρτερίας τοὺς τόνους, ὅτε ἡ μνήμη καινίζουσα τὸ ἄγλημα σχολὴν δίδωσι τῷ λογισμῷ ἐπ' ἀδείας σκέπτεσθαι τὰ
10 ὀδυνηρὰ τοῦ πάθους. Χαλεπὸν γὰρ καὶ λίαν δύσκολον κρίσιν ὀρθὴν πολλῷ χρόνῳ φυλάξει παντάπασιν ἀμετάπτωτον, τῆς ἐξουσίας τοῦ λογισμοῦ εὐκόλως ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν δεδογμένων προτρεπομένης. Ὀδυρόμην χηρείαν ποτέ, καὶ τὴν ἐρημίαν τῆς κηδεμονίας τοῦ σοῦ πατρὸς ὡς ἀδοήθητος ἐστέναξα. Νῦν δὲ τί δεῖ δακρυῦσαι, τί δὲ
15 καὶ ὀλοφύρεσθαι, προστάτην ἔχουσαν τοιοῦτον παρὰ Θεῶ, καὶ ἀμύνειν ἐν τοῖς κακοῖς ἐκεῖθεν δυνάμενον, καὶ τὴν γηροκομίαν τῆς ἐμῆς πολιᾶς παρέχειν ἀφθονωτέραν ἐκ τῶν ἀεννάων μετ' ἐξουσίας ἀντλοῦντα χαρίτων, καὶ ἐποχετεύοντα φιλοτιμότερον μᾶλλον ἢ βασιλικῶν ἔτι περιῶν ἤρχες θησαυρῶν; Ἐπειδὴ τούτοις μὲν τὸ ἀναλι-
20 σκόμενον ἐπιλείπει, ὡς ἔχουσιν ὠρισμένον μέτρον τὸ ἀποκείμενον, ὀμβροῦσι δὲ ἐκείνοις οὐ ποτε λείψει χορηγία πηγάζουσα.

Πρὸς ταῦτα ἐγὼ κατεδύομην, οὕτω πρὸς τὸ τοῦ παιδὸς πάθος μαλακισθεὶς ἀγεννῶς, καὶ ἥττων γυναικὸς εἰς ἀνδρείαν φανείς ἠδούμην τοὺς παρόντας, ἐθαύμαζον ἐκείνην, ἔσκαπτον ἐμαντόν,
25 ὑπάπτια τοὺς τῆς γενναίας ἐκείνης λόγους δεξάμενος, καὶ μανίαν κρίνας ἐμὴν τὸ σῶφρον ἐκείνης. Δίκαια γὰρ ἐγκαλεῖν ἐφ' οἷς ἔπαθον νομίσας Θεῶ, τότε ἔγνω ἀμαρτῶν ὅτε τῷ παραδείγματι τῆς

χτηκε³⁹. Γιατί δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν μετὰ τὴ θυσία θὰ ἔμενε ὁ ἴδιος ἀσυγκίνητος, ἀφοῦ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πού φύλαξαν σταθερὴ τὴν πίστη γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἔργων τους, κατὰ τὴν πράξη λύγισαν ἀπὸ τὴ λύπη, καὶ ἔπειτα μετανοώντας κατηγόρησαν τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς τους⁴⁰.

Ἐγὼ ὅμως τώρα φέρομαι σὰν ἄνδρας καὶ τὴν ὀδυνηρὴ σκυθρωπότητα τὴν μεταβάλλω σὲ ἔκφραση ἐπαιίνου, τὴ στιγμή πού τοὺς ἄλλους καταβάλλοντάς τους ὁ χρόνος τοὺς ἀποδεικνύει κατώτερους τοῦ πάθους, γιατί μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ κατατρῶει σιγὰ-σιγὰ τὴν ἔνταση τῆς ὑπομονῆς τους, τὴ στιγμή πού ἡ μνήμη διατηρώντας τὸν πόνο δίνει χρόνο στὸν λογισμό νὰ σκέφτεται ἐλεύθερα τὴν ὀδύνη τοῦ πάθους. Γιατί εἶναι φοβερὸ καὶ πολὺ δύσκολο νὰ διατηρήσει γιὰ πολὺν χρόνο τὴν ὀρθὴ κρίση τελείως ἀμετάβλητη, ἐπειδὴ ἡ δύναμη τοῦ λογισμοῦ εὐκόλα παρακινεῖται πρὸς τὰ ἀντίθετα ἐκείνων πού εἶναι σωστά. Ἐκλαψα κάποτε ὅταν ἔμεινα χήρα καὶ σὰν ἀβοήθητη στέναξα γιὰ τὴν στέρηση τῆς κηδεμονίας τοῦ πατέρα σου. Τώρα ὅμως γιατί πρέπει νὰ δακρῦσω καὶ γιατί νὰ θρηνήσω, ἔχοντας ἕνα τέτοιον προστάτη κοντὰ στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μπορεῖς νὰ μὲ προστατέψεις ἀπὸ ἐκεῖ στίς δυσκολίες καὶ νὰ προσφέρεις τὴ φροντίδα του στὰ γηρατειά μου πιὸ ἀφθονη, ἀντλώντας τὴν δικαιοματικὰ ἀπὸ τίς αἰώνιες πηγές τῶν χαρίτων καὶ διοχετεύοντάς τὴν πιὸ πλουσιοπάροχα ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ ἂν εἶχες βασιλικοὺς θησαυρούς; Γιατί αὐτῶν τῶν θησαυρῶν τὸ μέρος πού καταναλίσκεται χάνεται, διότι ἔχουν περιορισμένο ἀπόθεμα, ἐνῶ ἡ χορηγία ἐκείνων δὲν ἔξαντλεῖται ποτέ, ἐπειδὴ βγαίνει ἀπὸ πηγὴ.

Ἐγὼ μπροστὰ σὲ ὅλα αὐτὰ κρυβόμουν, ἐπειδὴ εἶχα φερθεῖ τόσο ἄνανδρα ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ παιδιοῦ μου καὶ ἐπειδὴ εἶχα δειχθεῖ κατώτερος ἀπὸ μιὰ γυναίκα σὲ ἀνδρεία, ντρεπόμενον τοὺς παρόντες, θαύμαζα ἐκείνην, εἰρωνευόμενονα τὸν ἑαυτό μου, θεωρώντας σὰν ράπισμα στὸ πρόσωπό μου τὰ λόγια τῆς γενναίας ἐκείνης, καὶ χαρακτηρίζοντας μανία δική μου τὴ σωφροσύνη ἐκείνης. Γιατί, ἐνῶ πίστευα ὅτι δίκαια κατηγοροῦσα τὸν Θεὸ γιὰ ὅσα ἔπαθα, τότε κατάλαβα ὅτι εἶχα ἀμαρτήσῃ, ὅταν μὲ τὸ παράδειγμα τῆς γυναίκας διδάχθηκα, ὅτι κάθε ἐπίθεση τοῦ κακοῦ πού μᾶς βρίσκει εἶναι ὑπο-

40. Βλ. Ἰωβ 3, 1 ἔ. καὶ 27, 1 ἔ.

γυναικὸς φορητὴν ἔμαθον παντὸς δεινοῦ προσβολήν. Ἡ γὰρ συνεί-
 δησις καταπεσοῦσα εἰς ἀθυμίαν τῷ νομισθέντι ἀνυποίστω πολλάκις
 ἐγείρεται πρὸς τὸ εὐθυμον τῇ νήψει τοῦ τὰ ἴσα παθόντος, τὸ μὴ
 εἶκιν εὐκόλως πάθει παρὰ τοῦ κρατήσαντος τούτου εὐχερῶς δι-
 5 δαχθεῖσα.

*Ἐδοξεν οὖν τῇ βουλῇ τῶν τὴν Φαράν οἰκούντων, μετὰ τὴν
 ἀκοὴν τῶν ἠγγελμένων, μὴ σιωπῆσαι τὸ τολμηθέν, ποιῆσαι δὲ τῷ
 τῶν βαρβάρων βασιλεῖ τοῦτο καταφανές. Καὶ δὴ πέμπουσι πρὸς
 αὐτὸν δύο τῶν παρ' αὐτοῖς καλουμένων ἡμεροδρόμων, ἐγκαλοῦν-
 10 τες παράδασιν τῶν συγκειμένων σπονδῶν. Νέοι δὲ εἰσιν ἐφήδων
 ὀλίγῳ πρεσβύτεροι, πρωτογενείων ἐγγύς, ταῖς τοιαύταις ὑπηρετού-
 μενοι χρεῖαις τόξων καὶ βελῶν, ἀκοντίων καὶ πυροβόλων λίθων ἐπι-
 φερόμενοι πλέον οὐδέν. Ταῦτα γὰρ αὐτοῖς πρὸς τὴν ζωὴν κατὰ τὴν
 ὁδοιπορίαν γίνεται χρήσιμα, τὰ μὲν τὴν ἄγρην, τὰ δὲ τὸ πῦρ παρέ-
 15 χοντα πρὸς τὴν ὄπτησιν. Ξύλον γὰρ αὐτοῖς ἐν παντὶ τόπῳ καὶ φρυ-
 γάνων εὐπορία πολλή, οὐδενὸς κατὰ τὴν ἔρημον ὑλοτομοῦντος τὰ
 φυόμενα.

*Ἐν ᾧ δὲ ἐκείνην ἦννον οὗτοι τὴν ὁδόν, ἡμεῖς ἐπὶ τὴν συγκο-
 μιδὴν ἐξήλθομεν τῶν σωμάτων, καὶ παραγενόμενοι πεμπταίους
 20 εὔρομεν τοὺς ἀνηρημένους οὐδὲν παθόντας ὧν πάσχειν εἰκὸς νε-
 κρὸν πολυήμερον· οὐκ ὀδωδότας, οὐ μυδῶντας, οὐκ ἀδικηθέντας
 παρὰ τῶν λυμαίνεσθαι πεφυκότων σαρκοβόρων ὀρνέων ἢ θηρίων
 ἀγρίων. Τοσοῦτον δὲ χρόνον ἔχειν αὐτούς, καὶ ὁ τοῦ Μαγάδωνος
 εἰρήκει παῖς τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πρὸς τῶν βαρβάρων πεφο-
 25 νευμένῳ βουλευτῇ. *Ἦν δὲ ὁ μὲν ἐν τῇ Βησθραμβῇ Πρόκλος, Ὑπά-
 τιος δὲ ἐν τῇ μονῇ, Σαλαήλ, Μακάριος δὲ καὶ Μάρκος οἱ κατὰ τὴν
 ἔρημον ἔξω πεφονευμένοι, καὶ Βενιαμὴν ἐν τῇ ἔξω τῇ Αἰλίμ, Εὐσέ-
 βιος δὲ ἐν Θαλά, καὶ Ἡλίας ἐν Ἀζέ. Καὶ τῶν δύο τὸν ἕτερον πολλὰς

41. Μέρος τῆς μεγάλης ἐρήμου τῆς Ἀραβίας, ὅπου περιπλανήθηκαν ἐπὶ 38
 χρόνια οἱ Ἑβραῖοι, καὶ παλαιότερα κατοίκησε σ' αὐτὴν ἡ Ἄγαρ μαζί με τὸν γιό της
 τὸν Ἰσμαήλ. (Γεν. 21, 14. Ἀριθμ. 10, 12-13,4).

φερτή. Γιατί ἡ συνείδηση, πέφτοντας σὲ λιποψυχία ἐξαιτίας αὐτοῦ πού νομίζεται πολλές φορές ἀνυπόφορο, συνέρχεται καὶ γίνεται εὐθυμη προσέχοντας τὴ νηφαλιότητα ἐκείνου πού ἔχει πάθει τὰ ἴδια, διδασκόμενη ἔτσι εὐκολα ἀπὸ ἐκεῖνον πού κατεξουσίασε σ' αὐτό, νὰ μὴ λυγίζει εὐκολα ἀπὸ τὸ πάθος.

Ἀποφάσισε λοιπὸν ἡ βουλή τῶν κατοίκων τῆς Φαράν⁴¹, ὅταν ἀκουσαν αὐτὰ πού ἀναγγέλθηκαν, νὰ μὴ ἀποσιωπήσουν αὐτὸ πού ἔγινε, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναφέρουν στὸν βασιλιὰ τῶν βαρβάρων. Ἔτσι στέλνουν σ' αὐτὸν δύο ἀπὸ αὐτοὺς πού ὀνομάζονται ἡμεροδρόμοι⁴², κατηγορώντας τον γιὰ παράβαση τῶν συνθηκῶν πού εἶχαν συνάψει. Οἱ δύο αὐτοὶ κήρυκες ἦταν νέοι, λίγο μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἔφηβους, πού μόλις ἄρχισαν νὰ φυτρώνουν τὰ πρῶτα γένεια τους, χρησιμοποιώντας γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἀποστολῆς τους αὐτῆς τόξα καὶ βέλη, ἀκόντια καὶ πέτρες πού ἐκτόξευαν φωτιά, χωρὶς νὰ ἔχουν μαζί τους τίποτε ἄλλο. Γιατί αὐτὰ τοὺς χρειάζονταν γιὰ νὰ ἐπιζήσουν κατὰ τὴν ὁδοιπορία τους, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ γιὰ τὸ κυνήγι καὶ ἄλλα γιὰ νὰ παρέχουν φωτιά γιὰ τὸ ψήσιμο. Γιατί ξύλα καὶ θάμνοι ὑπῆρχαν πολλὰ σὲ κάθε τόπο, ἀφοῦ κανένας στὴν ἔρημο δὲν κόβει αὐτὰ πού φυτρώνουν.

Ἐνῶ λοιπὸν αὐτοὶ βάδιζαν τὸ δρόμο τους, ἐμεῖς βγήκαμε γιὰ νὰ συλλέξουμε τὰ σώματα, καὶ πηγαίνοντας βρήκαμε τοὺς σκοτωμένους πρὶν ἀπὸ πέντε ἡμέρες νὰ μὴ ἔχουν πάθει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού παθαίνει συνήθως ὁ πολλῶν ἡμερῶν νεκρός, οὔτε δυσοσμία νὰ ἀποπνέουν, οὔτε νὰ παρουσιάζουν τὴν ὑγρότητα τῆς σήψης, οὔτε νὰ ἔχουν κατασπαραχθεῖ ἀπὸ τὰ ὄρνια ἢ τὰ ἄγρια θηρία, πού συνήθως κατατρῶνε τὰ νεκρὰ σώματα. Ὅτι εἶχαν τόσο πολὺ χρονικὸ διάστημα νεκροὶ τὸ εἶπε καὶ ὁ γιὸς τοῦ Μαγὰδωνα, ὅπως ὀνομαζόταν ὁ βουλευτὴς πού σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Ἀπὸ τοὺς νεκροὺς αὐτὸς πού βρέθηκε στὴ Βησθραμβῆ ὀνομαζόταν Πρόκλος, Ὑπάπιος ὁ ἄλλος τῆς μονῆς Σαλαήλ, Μακάριος καὶ Μᾶρκος οἱ σκοτωμένοι ἔξω στὴν ἔρημο, Βενιαμὴν αὐτὸς πού σκοτώθηκε ἔξω στὴν ἔρημο Αἰλίμ, Εὐσέβιος ὁ ἄλλος πού σκοτώθηκε στὴ Θωλά, καὶ Ἡλίας ἐκεῖνος πού σκοτώθηκε στὴν Ἀζέ. Τὸν ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς

42. Κήρυκες ἡ λέξη συναντᾶται στὸν Ἡρόδοτο (Ἐρατώ): οἱ Ἀθηναῖοι στέλνουν στὴ Σπάρτη τὸν Φειδιππίδη, «Ἀθηναῖον μὲν ἄνδρα, ἄλλως δὲ ἡμερόδρομον».

μὲν εὕρομεν ἔχοντα σφαγὰς, ἔτι δὲ ζῶντα. Ὅν καὶ βαστάζοντες ἀπεθέμεθα ἐν κελλίῳ, πρὸς τὴν ταφὴν τῶν ἄλλων τρεπόμενοι σωμάτων. Ἀναλύσαντες δὲ πάλιν ἐπ' αὐτὸν καὶ ζῶντα μὲν ἐφθάσαμεν οὐκέτι, παρὰ δὲ τὴν ὑδρίαν κείμενον εὕρομεν νεκρόν· διψήσας γὰρ
 5 πάντως ἐκ τῆς τῶν τραυμάτων φλογώσεως μετὰ τὸ πιεῖν ἔπεσεν ἐπὶ τὰ γόνατα προηής, ἐπὶ τούτου τοῦ σχήματος καταλιπούσης αὐτὸν τελευτήσαντα τῆς ψυχῆς. Καὶ τοῦτον οὖν ὡς τοὺς λοιποὺς παραδόντες κηδεῖα, ἐξήλθομεν, μαθησόμενοι τί ποτε τὸ μηνυθὲν εἶη παρὰ τοῦ ἡγουμένου τῶν βαρδάρων.

10 Ἄρτι δὲ εἰσερχομένων ἡμῶν τὴν Φαράν παρήσαν οἱ ἀπεσταλμένοι, γράμματα κομίζοντες παρ' αὐτοῦ, τὰ καὶ τὴν εἰρήνην βεβαιοῦντα καὶ ἤκειν παρ' αὐτὸν κελεύοντα τοὺς ἡδικημένους, μάλιστα τῶν ἔτι ζώντων αἰχμαλώτων τοὺς προσήκοντας. Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν πεφονευμένων δίκην τις ἐθέλοι λαβεῖν, ἐτοίμως ἔχειν ἔλεγεν ἐκδιδοῦναι τοὺς αἰτίους πρὸς τιμωρίαν, καὶ τὰ σκῦλα δὲ πάντα δώσειν ὁμολόγει τοῖς σεσυλημένοις. Λύειν γὰρ οὐκ ἤθελε τοὺς τῆς εἰρήνης θεσμούς, ὡς ἐμήνυεν, τὸ πρὸς αὐτοὺς ἔνσπονδον ἀγαπῶν, διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν παραμυθίαν· οὐ μικρὸν γὰρ αὐτοῖς κέρδος φέρει ἢ πρὸς αὐτοὺς ἐπιμιξία ἐν ταῖς ἀνάγκαις τῆς ἐνδείας βοηθουμένοις τῇ τούτων εὐπορίᾳ.
 15
 20

Δῶρα τοιγαροῦν παρασκευασάμενοι καὶ πρέσβεις ὡς ἐπὶ ἀνανεώσει τῆς παραλυθείσης χειροτονήσαντες εἰρήνης, τῇ ἐξῆς ἐκπέμπουσιν αὐτούς τε καὶ τοὺς ἐλπίδι χρηστῇ δῆθεν ἀφιξομένους ἡμᾶς. Ὀγδόην δὲ ἡμέραν ὁδοιποροῦντες (ταῖς γὰρ πάσαις δυοκαίδεκα ἢ
 25 πρὸς αὐτὸν ἡγνύσθη ὁδός), ἐν σπάνει κατέστημεν ὕδατος, καὶ πολλὴ τῆς δίψης ἦν ἀνάγκη, καὶ θάνατος ἠλπίζετο λοιπόν, ὃ ταῖς ἐνδείαις ἐφεδρεῦων αἰεὶ. Ἐλεγον δὲ πού πλησίον εἶναι πηγὴν οἱ πεπειραμένοι τῶν τόπων, καὶ τοῦτο τοὺς πολλοὺς κάμνοντας ἐψυχαγῶγει, προσδοκία τοῦ μέλλοντος τὸ παρὸν ἰωμένους κακόν. Τρέφει γὰρ
 30 ἐλπίς ὄνειροπολουμένη ἀληθείας οὐκ ἔλαττον τὴν παντελῆ ἀπόγνωσιν βουκολοῦσα τῇ προσδοκίᾳ, καὶ τὸ ἀποπεπτωκὸς τῆς δυνάμεως ἐπεγείρουσα τῇ τῆς ἐλπίδος χειρὶ.

δύο τὸν βρήκαμε νὰ ἔχει πολλές μαχαιριές, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀκόμα ζωντανός. Αὐτὸν τὸν σηκώσαμε καὶ τὸν μεταφέραμε σ' ἓνα κελλί, καὶ πήγαμε γιὰ τὴν ταφή τῶν ἄλλων σωμάτων. Ὅταν ὅμως ἐπιστρέψαμε σ' αὐτὸν, δὲν τὸν προφθάσαμε ζωντανόν, ἀλλὰ τὸν βρήκαμε νεκρὸ ξαπλωμένο δίπλα στὸ σταμνί. Φαίνεται πὼς ὅπωςδῆποτε δίψασε ἀπὸ τὴ φλόγωση τῶν τραυμάτων, καὶ ἀφοῦ ἤπιε νερό, ἔπεσε μπροῦντα στὰ γόνατα, καὶ στὴ στάση αὐτὴ βγήκε ἡ ψυχὴ του. Ἀφοῦ καὶ αὐτὸν τὸν κηδέψαμε, ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους, βγήκαμε νὰ μάθουμε τί μήνυμα ἄραγε ἦρθε ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῶν βαρβάρων.

Καθὼς λοιπὸν μπαίναμε στὴ Φαράν ἦρθαν οἱ ἀπεσταλμένοι φέροντας ἀπὸ αὐτὸν γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐπιβεβαίωσαν τὴν εἰρήνην καὶ διέτασσαν νὰ ἐπιστραφοῦν ἀπὸ αὐτὸν ὅλοι ὅσοι βασανίστηκαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ζωντανούς αἰχμαλώτους αὐτοὶ ποῦ πρέπει. Καὶ ἐὰν κάποιος θέλει νὰ πάρει ἐκδίκησιν γιὰ τοὺς νεκρούς, ἔλεγε πὼς εἶναι ἔτοιμος νὰ παραδώσει τοὺς ὑπαίτιους γιὰ νὰ τιμωρηθοῦν, καὶ ὁμολογοῦσε ὅτι θὰ δώσει ὅλα τὰ λάφυρα σ' αὐτούς ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὰ ἔχουν πάρει. Γιατὶ δὲν ἤθελε νὰ καταργήσῃ, ὅπως ἔλεγε τὸ μήνυμά του, τοὺς θεσμοὺς τῆς εἰρήνης, ἐγκρίνοντας τὶς συμφωνίες μ' αὐτούς, ἕξαιτίας τῆς βοήθειας ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ θὰ φέρει μεγάλο κέρδος σ' αὐτούς ἡ συναλλαγὴ μαζί τους στὰ ἀναγκαῖα ποῦ τοὺς λείπουν, ἐπειδὴ θὰ βοηθοῦνται ἀπὸ τὴ δική μας ἀφθονία.

Ἀφοῦ λοιπὸν ετοίμασαν δῶρα καὶ διόρισαν πρεσβευτὲς γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς διαλυμένης εἰρήνης, τὴν ἐπόμενη μέρα ἔστειλαν αὐτούς καὶ ἐμᾶς ποῦ θὰ πηγαίναμε τρέφοντας ἀγαθὲς ἐλπίδες. Καθὼς βαδίζαμε γιὰ ὀγδὸν μέρα (γιατὶ ὅλη ἡ ἀπόστασις μέχρι αὐτὸν διανύθηκε σὲ δώδεκα μέρες), μείναμε χωρὶς νερό, καὶ εἶχαμε μεγάλη ἀνάγκη λόγῳ τῆς δίψας μας. Ἐτοι περιμέναμε τὸν θάνατο, ὁ ὁποῖος ἐνεδρεῦει πάντοτε στὶς ἀνάγκες. Ἐκεῖνοι ὅμως ποῦ γνώριζαν τὴν περιοχὴ, ἔλεγαν πὼς κάπου ἐκεῖ κοντὰ ὑπῆρχε μιὰ πηγὴ. Αὐτὸ ἐμψύχωνε τοὺς καταβεβλημένους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν προσδοκία τοῦ μέλλοντος θεράπευαν τὸ προσωρινὸ κακό. Γιατὶ ἡ ἐλπίδα ποῦ ὀνειρευόμαστε δὲν εἶναι κατώτερη ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, διότι ξεγελᾷ μὲ τὴν ἐλπίδα τὴν ὀλοσχερῆ ἀπόγνωσις, καὶ διεγείρει τὴ πεσμένη δύναμή μας μὲ τὸ χέρι τῆς ἐλπίδας.

Ἔτρεχον οὖν πολλοὶ φθάσαι πρὸ τοῦ πλήθους ἐπειγόμενοι τὸ
 ζητούμενον, καὶ μετ' ἀδείας ἀπολαῦσαι ποθοῦντες οὔτε ἦσαν ἐν-
 δεεῖς, ἄλλος ἀλλαγῶν τραπόμενοι καθὼς ἕκαστον ἤγεν ἢ τῆς ἐπιτυ-
 χίας ἐλπίς, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς περισκοποῦντες μήκοθεν τῷ ἀτενεῖ
 5 τοῦ βλέμματος ἐποιοῦντο τὴν ἔρευναν, ὥσπερ λύχνῳ τῷ ὄμματι τὸ
 λανθάνον περιεργαζόμενοι. Εἶην δὲ καὶ γὰρ θάδην ἐπόμενος τοῖς
 προτρέχουσιν, ὡς μὲν ἴσως φήσειεν ἄλλος, ἀδυναμία τοὺς μᾶλλον
 ἰσχύοντας οὐ φθάνων ἀσθενεῖα τοῦ γήρως, ὡς δὲ ἐγὼ φημι, τὸ
 σεμνὸν τῆς καταστάσεως οὐ θέλων ὑβρίζειν ἀτάκτῳ δρόμῳ. Ἔτι
 10 γὰρ ἰσχυρὸν τῆς ἀνάγκης οὐκ ἔλαττον, ὃ ποτε καὶ παρὰ δύναμιν
 οἶδεν αὐτὴ κινεῖν τὸ σῶμα, πρὸς τὸ ἐπεῖγον τὴν ὀρθὴν ὠθοῦσα καὶ
 ὡς οὐ πέφυκεν. Ἦν δὲ κατὰ πρόσωπον τῆς ἐμῆς πορείας ἡ πηγὴ
 κειμένη, ἐκρύπτετο δὲ ἐπιπροσθουμένη γεωλόφῳ μέσῳ· τοὺς γὰρ
 ἐφ' ἑκάτερα σκιοναμένους αἰεὶ καταλιπὼν μέσος ἐχώρουν, τῆς εἴτε
 15 ἔνθεν εὐρέσεως οὐ πολλῷ μέτρῳ ἀποστήσεσθαι στοχαζόμενος
 Ὑπερκύψας μικρὸν ὀπηνίκα τοῦ γεωλόφου παρηλθὼν τὰ νῶτα, καὶ
 τὴν πηγὴν εἶδον πρῶτος, καὶ βαρβάρους περὶ αὐτὴν κεχυμένους
 καὶ ὡς ἐχθροῖς ἐμπεσῶν ἀνημέροις, οὔτε ἐταράχθην τῷ ἀδοκῆτῳ,
 οὔτε κατεσχέθην δειλία πολλῇ. Μέσος δὲ φόβου καὶ χαρᾶς γενόμε-
 20 νος, λογισμῷ παρηγόρουν ἑμαυτὸν τῆς τοιαύτης συντυχίας Ἦ γὰρ
 εὐρήσειν παρ' αὐτοῖς, ἔλεγον, τὸν παῖδα καὶ δουλεύσειν μετ' αὐτοῦ
 προθύμως, τῆς ὄψεως ἀπολαύων τοῦ ποθομένου καὶ τὸ ἐπαχθὲς
 τῆς δουλείας ἐξευμαρίζων τῇ τῆς ὄψεως ἡδονῇ, ἢ ἀναιρεθήσεσθαι,
 καὶ τέλος ἔξειν τῆς ἀνιώσης λύτης.

25 Ἄλλ' οὗτοι μὲν ἀναθορόντες φύρδην ἔτρεχον ἐπ' ἐμέ, καὶ κατα-
 λαβόντες ὥσπερ ἐνεὸν ἐπὶ τῆς συννοίας ἐστηκότα ἔσυρον ἀνηλεῶς
 οἱ δὲ ἐπὶ τὴν ἔρευναν τοῦ ὕδατος μετ' ἐμοῦ ἐσταλμένοι θεασάμενοι
 τούτους καὶ οὔπω πρὸς αὐτῶν τεθεαμένοι, μετατραπέντες ἡσυχῇ

Ἔτρεχαν λοιπὸν οἱ περισσότεροι θέλοντας νὰ φτάσουν πρὶν ἀπὸ τὸ πλῆθος σ' αὐτὸ πού ζητοῦσαν, γιὰ νὰ ἀπολαύσουν μὲ ἄνεση αὐτὸ πού τοὺς ἔλειπε, κατευθυνόμενοι ἄλλος ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ, ὅπου ὀδηγοῦσε τὸν καθένα ἡ ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας, καὶ παρατηρῶντας μὲ τὰ μάτια ἐρευνοῦσαν μὲ τὸ βλέμμα τεταμένο μακριᾶ, ψάχνοντας μὲ προσοχή, χρησιμοποιοῦντας τὰ μάτια τους σὰν λυχνάρι, νὰ βροῦν αὐτὸ πού κρυβόταν. Βάδιζα βέβαια καὶ ἐγὼ ἀκολουθώντας αὐτοὺς πού ἔτρεχαν, ἐπειδὴ, ὅπως θὰ ἔλεγε κάποιος ἄλλος, ἀπὸ ἀδυναμία δὲν μποροῦσα νὰ φθάσω τοὺς δυνατούς, ἕξαιτίας τῆς ἕξασθένησής μου ἀπὸ τὰ γηρατειᾶ, ἐνῶ ὅπως λέγω ἐγὼ, ἐπειδὴ δὲν ἤθελα νὰ ντροπιᾶσω τὴ σοβαρότητα τῆς κατάστασής μου μὲ ἄτακτο τρέξιμο. Γιατὶ διέθετα ἀκόμα ὄχι λιγώτερες δυνάμεις ἀπὸ αὐτὲς πού ἀπαιτοῦσε ἡ ἀνάγκη, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ κινεῖ κάποτε τὸ σῶμα καὶ πέρα ἀπὸ τίς δυνάμεις του, ὠθώντας τὴν ὀρμὴ του σ' αὐτὸ πού ἐπείγει καὶ χωρὶς νὰ εἶναι φτιαγμένο ἀπὸ τὴ φύση του. Ἡ πηγὴ βρισκόταν μπροστὰ στὴ δική μου πορεία, ἀλλὰ κρυβόταν ἐπειδὴ μεσολαβοῦσε ἕνας λόφος ἀπὸ χῶμα πού τὴν κάλυπτε. Γιατὶ ἐγὼ, ἐγκαταλείποντας πάντοτε αὐτοὺς πού διασκορπίζονταν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, προχωροῦσα στὴ μέση, σκεπτόμενος ὅτι δὲν θὰ ἀπέχω πολλὰ μέτρα σὲ ὅποια πλευρὰ καὶ ἂν βρισκόταν. Σκύβοντας λίγο, μόλις πέρασα τὴν πλαγιὰ τοῦ λόφου, εἶδα πρῶτος τὴν πηγὴν, ἀλλὰ καὶ βαρβάρους σκορπισμένους γύρω ἀπὸ αὐτήν, καὶ μολονότι εἶχα πέσει μέσα σὲ ἀνήμερους ἐχθροὺς, οὔτε ταράχτηκα ἀπὸ τὸ ἀπροσδόκητο γεγονός, οὔτε κυριεύτηκα ἀπὸ μεγάλη δειλία. Καθὼς λοιπὸν ἤμουν μεταξὺ φόβου καὶ χαρᾶς, παρηγοροῦσα τὸν ἑαυτὸ μου σκεπτόμενος αὐτὴ τὴ σύμπτωση. Γιατὶ ἔλεγα, ἢ θὰ βρῶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τὸ παιδί μου, καὶ θὰ γίνω πρόθυμα δοῦλος μαζί μὲ αὐτό, ἀπολαμβάνοντας τὴ θέα αὐτοῦ πού ποθοῦσα, καὶ κάνοντας εὐκολώτερο τὸ βάρος τῆς δουλείας μὲ τὴν εὐχαρίστηση ὅτι βλέπω τὸ παιδί μου, ἢ θὰ φονευθῶ καὶ θὰ λάβει τέλος ἡ αὐξανόμενη λύπη μου.

Ἐκεῖνοι ὅμως βλέποντάς με ἔτρεχαν ἀνακατεμένοι πρὸς ἐμένα, καὶ ὅταν ἔφτασαν κοντὰ μου, πού στεκόμουν σὰν βουβὸς θυθισμένος σὲ βαθειὰ σκέψη, μὲ ἔσερναν ἀλύπητα. Οἱ ἄλλοι, πού μαζί μὲ μένα εἶχαν σταλεῖ γιὰ τὴν ἀνεύρεση τοῦ νεροῦ, βλέποντας αὐτούς, οἱ ὁποῖοι δὲν τοὺς εἶχαν δεῖ ἀκόμα, γύρισαν πίσω ἤσυχχα καὶ μὲ μεγάλη

λαθραίαν ὀξέως ἐποιοῦντο τὴν ἀποστροφὴν, πρηνεῖς κατὰ τὰ ἐρπυστικά συρμῶ κλέπτοντες τὴν φυγὴν. Ἐγὼ δὲ διασπώμενος, ἐλκόμενος, τί μὲν γὰρ οὐ πάσχων ἀνήκεστον, τούτων μὲν οὐδὲ λόγον εἶχον, οὐδὲ αἴσθησιν τῶν γινομένων ἐλάμβανον σπαρασσόμενος, ὅλον δὲ
 5 τὸν νοῦν ἠσχόλουν εἰς τὴν τοῦ μειρακίου ζήτησιν, κάκεινον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀνηρεύνον περιαθρῶν πλανωμένοις ὁμοιότητι ὡς ἀληθείᾳ, πολλάκις σκιὰν εἰδωλοποιοῦσι πρὸς τὴν ἐνθύμησιν τὰς ἔξωθεν μορφάς. Ὁ γὰρ ὁ νοῦς ἔχει τῇ φαντασίᾳ τετυπωμένον, τοῦτο τοῖς ὀφθαλμοῖς ὄραν δοκεῖ φανταζόμενος, πᾶσι διὰ τὸν τῆς ἱστο-
 10 ρίας πόθον τὴν σπουδαζομένην μορφήν περιτιθεῖς

Καὶ οὐ πολὺς τούτων τετελεσμένων διαγέγονε χρόνος, καὶ ἰδοῦ παρήσαν οἱ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως μάχιμοι, καὶ ἀναφανέντες ἐπὶ τοῦ λόφου μετέωροι πολλὴν ἐποίησαντο τοῖς βαρβάροις ταραχὴν. Ὡς γὰρ ἐσήμαινον ἀλαλαγμῶ τὴν παρουσίαν, οὐδεὶς ἦν ὃς ἔμεινεν
 15 ἐπὶ χώρας γυμνὸς ἃ πᾶς ὁ τόπος ἀθρόως ἐδείχθη ὁ πρὸ ὀλίγου θρόνων τοῖς σώμασι. Σώζεσθαι γὰρ ἕκαστος ἐπειχθεὶς ἔφυγεν, οὐδὲν μεθ' ἑαυτοῦ λαβεῖν δυνηθεὶς, καὶ τρέχων ἔσπερχεν, καθάπερ πανικῶ δείματι διωκόμενος. Τοσοῦτος γὰρ αὐτοῖς φόβος τῶν φανέντων, ἐκ τοσαύτης ἀδειίας, ἐνέπεσεν, ὡς μηδὲ πρὸς τὴν δίωξιν ἐπι-
 20 στραφῆναι ὑπονοία τῆς καταλήψεως, ἔχειν δὲ κατόπιν ἐπομένους αἰεὶ καὶ ἐσπασμένους τὰ ξίφη, καὶ τύπτειν τινὰς καὶ ἀνηρηκέναι πολλούς, καὶ τὸν οἰκεῖον θόρυβον ἐκείνων παρουσίαν νομίζειν, μέχρις ἔδωκεν αὐτοῖς ἀναπνεῦσαι μόλις τὸ διάστημα τῆς φυγῆς, ἀδειαν παρασχὸν περιβλέψασθαι καὶ ἰδεῖν τοὺς διώκοντας. Ποιεῖ
 25 γὰρ ὁ φόβος μείζονα νομίζειν τὰ συνέχοντα, καὶ πλείονα φαντάζεσθαι παρασκευάζει τῆς ἀληθείας, τῆς δειλίας αὐξούσης ὑπὲρ ὃ ἔχει τὰ πράγματα. Ἡὔρον οὖν τὰ πρὸς τῶν φυγόντων καταλειφθέντα παραγενόμενοι, καὶ πολλὴν ἐκ τῶν παρεσκευασμένων ἐκείνοις ἐ-

προφύλαξη ἔκαναν τὴν ἐπιστροφή τους πεσμένοι μπρούμυτα στὸ ἔδαφος καὶ συρόμενοι κατόρθωσαν νὰ διαφύγουν. Ἐγὼ ὅμως ἀποσπώμενος μὲ τὴ βία καὶ συρόμενος καὶ ὑποφέροντας κᾶθε εἶδους δεινό, οὔτε ἀπὸ αὐτοὺς ἄκουα τίποτε, οὔτε αἰσθανόμουν αὐτὰ ποὺ γίνονταν καθὼς σπαρασσόμουν ἔτσι, ἀλλὰ ὅλο μου τὸν νοῦ τὸν ἀπασχολοῦσα μὲ τὴν ἀναζήτηση τοῦ παιδιοῦ μου, καὶ ἐκεῖνον ἔψαχνα κοιτάζοντας τριγύρω μὲ τὰ μάτια, τὰ ὁποῖα ξεγελοῦνται πολλές φορὲς ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα, καὶ σχηματίζουν εἰκόνα ποὺ θυμίζει τὴν ἐξωτερικὴ μορφή σὰν νὰ εἶναι ἀληθινή. Γιατὶ ὁ νοῦς, αὐτὸ ποὺ ἔχει τυπωμένο στὴ φαντασία του, νομίζει πῶς βλέπει αὐτὸ ποὺ φαντάζεται, ἀποδίδοντάς του τὴν μορφή ποὺ ἐπιθυμεῖ, ἕξαιτίας τοῦ πόθου γιὰ τὸ ἐρευνώμενο πρόσωπο.

Δὲν πέρασε ὅμως πολὺς χρόνος ἀφότου ἔγιναν αὐτά, καὶ νὰ ἔφτασαν οἱ πολεμιστὲς τῆς δικῆς μας δύναμης, καὶ μόλις ἐμφανίστηκαν πάνω στὸ λόφο ὑψωμένοι πάνω ἀπὸ τὸ ἔδαφος, προκάλεσαν μεγάλη ταραχὴ στοὺς βαρβάρους. Γιατὶ μόλις ἐσήμαναν τὴν παρουσία τους μὲ ἀλαλαγμούς, κανένας δὲν ἔμεινε στὸν χῶρο ἐκεῖνο, ἀλλὰ ὅλος ὁ τόπος, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ἦταν γεμᾶτος ἀπὸ σώματα, ἀμέσως ἀπογυμνώθηκε. Γιατὶ ὁ καθένας, στὴ προσπάθεια νὰ σωθεῖ, ἔφευγε χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ πάρει τίποτε μαζί του, καὶ τρέχοντας ὀρμοῦσε, σὰν νὰ καταδιωκόταν ἀπὸ πανικὸ κάποιου φόβητρο. Γιατὶ τόσο μεγάλος ἦταν ὁ φόβος ποὺ τοὺς κυρίεψε ἀπὸ τοὺς ἐμφανισθέντες, ὕστερα ἀπὸ τὴν τόση προηγούμενη ἀφοβία τους, ὥστε οὔτε κἂν γύρισαν νὰ δοῦν ποιοὶ τοὺς καταδιώκουν, ἀπὸ φόβο μήπως τοὺς φτάσουν, γιατί νόμιζαν πῶς τοὺς ἔχουν πίσω τους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦν πάντοτε μὲ ἀνασυρμένα τὰ ξίφη, καὶ ὅτι τάχα χτυποῦν μερικοὺς καὶ ἔχουν σκοτώσει πολλοὺς, καὶ τὸν θόρυβο τὸ δικό τους τὸν ἐξελάμβαναν ὡς παρουσία ἐκείνων, ὥσπου ἡ ἀπόστασις ποὺ διήνυσαν φεύγοντας τοὺς ἐπέτρεψε νὰ κοιτάξουν γύρω τους καὶ νὰ δοῦν αὐτοὺς ποὺ τοὺς καταδίωκαν. Γιατὶ ὁ φόβος κάνει νὰ νομίζουμε μεγαλύτερα αὐτὰ ποὺ μᾶς στενοχωροῦν καὶ μᾶς προετοιμάζει νὰ τὰ φανταζόμαστε περισσότερο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, μεγαλοποιώντας ἀπὸ δειλία περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι τὰ πράγματα. Βρῆκαν λοιπὸν ὅταν ἦρθαν οἱ στρατιῶτες τὰ ὅσα ἐγκατέλειψαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔφυγαν, καὶ δοκίμασαν μεγάλη χαρὰ ἀπὸ

ποιήσαντο οὗτοι τὴν εὐφροσύνην, τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας μείναντες αὐτόθι.

Τέσσαρας δὲ ἡμέρας ἄλλας ὁδοιπορήσαντες ἤκομεν εἰς τὴν παρεμβολήν, καὶ μηνυθέντες οἱ πρόσβεις ἐκλήθησαν συντευξόμενοι τῷ
 5 Ἀμμιαῖ (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ βασιλεῖ τῶν Βαρβάρων), ᾧ προσκομίσαντες τὰ δῶρα ἔτυχον ἀποκρίσεως εὐμενοῦς, σκηνήν τε πλησίον ἔλαβον ἐκείνου καὶ ἀπήλαυσαν φιλοφροσύνης πολλῆς, ἕως ἀκριβοῦς ἔρευνα φανερὰ κατέστησε τὰ κατὰ τὴν ἔφοδον ἠρπαγμένα. Κακείοις μὲν ἐν βραχεῖ καιρῷ ἠνύετο ταῦτα, ἐγὼ δὲ παλμοῖς
 10 τὴν καρδίαν ἐβαλλόμενος σφοδροῖς, καὶ πρὸς τὴν ἀγγελίαν ἤμην ἐπτοημένος, πᾶς δὲ κτύπος οὐτινοσοῦν φήμην τοῦ σπουδαζομένου μοι ψιθυρίζειν ἐδόκει· καὶ τὰ ὦτα τῆς ἤχου τῶν φωνῶν ἦν εὐπρεπῆ, καὶ ὁ νοῦς τούτοις ὡς ἀγγέλοις παρεκάθητο ζωὴν ἄρα πού τοῦ παιδὸς ἢ θάνατον εὐαγγελιοῦντα σκοπῶν. Ὁ γὰρ τοῦ σπουδαζομέ-
 15 νου τὴν γνῶσιν ἄπορον ἔχων καὶ ἀμφιβολία μεριζόμενος, πρὸς πᾶσαν ἐνθύμησιν ἀστάτως ῥιπίζεται, ἕως ἂν σαφῆς δήλωσις τῆς ἀληθείας λύσῃ τοῦ ἐνδοιασμοῦ τὸ ἄπορον καὶ δράξῃ κυκλουμένην τῇ ἀφασίᾳ τὴν ἐννοίαν.

Ὡς δὲ ἤκον οὐ πᾶν τοῖς προσώποις φαιδροῖ, μήνυμα σκυθρο-
 20 πῆς ἀγγελίας τὸ κατηφές αὐτῶν στοχαζόμενος, Οὐ χρεῖαν, ἔλεγον, ἔχετε λόγον· ἢ γὰρ ὄψις διηγεῖται συμπτώματι τὴν συμφορὰν, καὶ πρὸ τῆς γλώττης κέκραγε τὸ πάθος τὸ μέλλον ἀπαγγέλλεσθαι λόγῳ, προφημίσασα τῷ σχήματι. Οὐκ ἀπατηθήσομαι πιθαναῖς ἀπολογίαις, οὐδὲ κατασοφισθήσομαι ῥήμασιν ἐσχεδιασμένοις πρὸς τὸ εὐλογον.
 25 Ἴσως γὰρ ὑμῖν πρὸς ἐμὴν παραμυθίαν κεκάττυται πρόφασις εὐπρεπῆς, κρύψαι θέλουσα τέως εὐσχήμῳ ψεύδει τὸ λυπηρὸν τῆς ἀληθείας. Ἐγὼ δὲ οὐ λόγοις προσέχω πρὸς τὸ πιθανὸν ἀπατηλῶς σχηματίζεσθαι δυναμένοις, ἐν τῷ προσώπῳ δὲ βλέπω τῆς ψυχῆς τὸ πάθος. Εἰκὼν γὰρ τοῦτο ἐκείνης τρανῶς χαρακτηρίζον αὐτῆς τὴν
 30 ἐνδομυχοῦσαν διάθεσιν, καὶ οὐ πεφυκὸς πεπλασμένη μορφῇ ἄλλο

αὐτὰ πού εἶχαν ἐτοιμαστῆ ἀπὸ ἐκείνους, μένοντας τὴν ὑπόλοιπη μέρα ἐκεῖ.

Ἄφοῦ βαδίσαμε πεζοὶ ἄλλες τέσσερες μέρες, φτάσαμε στὸ στρατόπεδο, κι ὅταν ἀναγγέλθηκαν οἱ πρέσβεις, κλήθηκαν νὰ συναντηθοῦν μὲ τὸν Ἀμμανῆ (γιατὶ αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ τῶν βαρβάρων), ἀπὸ τὸν ὁποῖο, ἀφοῦ τοῦ πρόσφεραν δῶρα, ἔτυχαν εὐνοϊκῆς ὑποδοχῆς, τοὺς δόθηκε σκηνὴ κοντὰ στὴ δική του, καὶ εἶχαν μεγάλη περιποίηση, μέχρι πού λεπτομερῆς ἔρευνα ἔκανε γνωστὰ ὅλα ὅσα εἶχαν ἀρπαχθεῖ κατὰ τὴν ἔφοδο. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ ἐκείνους μέσα σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα τὰ τελείωσαν αὐτά, ἐγὼ ὅμως ὑπέφερα ἀπὸ δυνατοὺς παλμούς στὴν καρδιά καὶ ἀπὸ κάθε εἶδηση ταραζόμεναι ψυχικὰ, κάθε χτύπος ὁποιοῦδήποτε μοῦ φαινόταν ὅτι μοῦ ψιθυρίζει κάποια φήμη γι' αὐτὸ πού ἐπιθυμοῦσα νὰ μάθω, τὰ αὐτιά μου ἦταν προσεκτικὰ στοὺς ἤχους τῶν φωνῶν, καὶ ὁ νοῦς μου συγκεντρωνόταν σ' αὐτούς, προσέχοντας μήπως ὡς ἀγγελιοφόροι φέρνουν κάποια εἶδηση γιὰ τὴ ζωὴ ἢ τὸν θάνατο τοῦ παιδιοῦ. Γιατὶ αὐτὸς πού δὲν γνωρίζει τὴν τύχη αὐτοῦ γιὰ τὸν ὁποῖο ἐνδιαφέρεται καὶ τὸν βασανίζει ἡ ἀμφιβολία, φέρεται διαρκῶς ὁ νοῦς του πρὸς κάθε ἐνθύμηση, μέχρι πού καθαρὴ φανέρωση τῆς ἀλήθειας νὰ λύσει τὴν ἀμηχανία τῆς ἀμφιβολίας καὶ νὰ σταθεροποιήσῃ τὴ σκέψη πού εἶναι περικυκλωμένη ἀπὸ τὴ σιωπὴ.

Ὅταν ὅμως ἦρθαν μὲ τὰ πρόσωπα ὄχι πολὺ χαρούμενα, σκεφτόμενος ὅτι ἡ κατήφειά τους ἀποτελεῖ προμήνυμα σκυθρωπῆς ἀγγελίας, τοὺς εἶπα· Δὲ χρειάζεται νὰ μιλήσετε, γιατί τὸ πρόσωπό σας διηγεῖται τὴ συμφορὰ αὐτοῦ πού συνέβη, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ γλώσσα διαλάλησε τὸ πάθος πού πρόκειται νὰ ἀναγγελθεῖ μὲ λόγια, προλέγοντάς το μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου. Δὲν θὰ ξεγελαστῶ μὲ ἀληθοφανεῖς δικαιολογίες, οὔτε θὰ πεισθῶ μὲ λόγια πού ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιὰ νὰ γίνουν πιστευτά. Γιατὶ ἴσως ἀπὸ σᾶς νὰ ἐπινοήθηκε κάποια πρόφαση κομπῆ γιὰ νὰ μὲ παρηγορήσῃ, πού θέλει μὲ ἐπιτήδειο ψέμα νὰ ἀποκρύψει τὴ θλιβερὴ ἀλήθεια. Ἐγὼ ὅμως δὲν δίνω σημασία στὰ λόγια, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ μὲ κάνουν μὲ τρόπο ἀπατηλὸ νὰ πιστέψω τὸ πιθανό, ἀλλὰ βλέπω τὸ πάθος τῆς ψυχῆς στὸ πρόσωπο. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι εἰκόνα ἐκείνης, πού φανερώνει μὲ σαφήνεια τὴ διάθεση πού ὑπάρχει ἐσωτερικὰ, καὶ δὲν εἶναι

δεικνύναι ἦθος ἐπὶ τοῦ φανεροῦ ἢ ὅπερ ἐν τῷ βάθει λανθάνον ἔχει ἐκείνη. Λόγος μὲν γὰρ καὶ τὰ λυπηρὰ τῇ εὐχολίᾳ τῆς προφορᾶς ἀπαγγέλλειν φαιδρῶς, ὅταν ἐθέλοι, δύναται σχῆμα περιτιθεὶς τοῖς φθόγγοις οἷον ἂν βούληται, δίκην ἐταίρας εἰδεχθοῦς κομματικῶ
5 κόσμῳ τὸ φυσικὸν ἐπικαλυπτούσης εἶδος τῇ τέχνῃ καὶ μεταμορφούσης τὸ ἀληθὲς ἀπατηλοῖς χρῶμασιν.

Ἔοψις δὲ ψυχῆς τὰ πάθη συγκρούπτειν οὐκ ἀνέχεται, κατήγορος δὲ τοῦ ἀδήλου ἀδέκαστος γίνεται, τῷ φανερῷ συμπτώματι λανθάνουσαν διάθεσιν ἐλέγχουσα, καὶ οὐ δυναμένη βεβιασμένῳ μειδιάματι σοφίσασθαι τὸ λυποῦν· ὡς οὐδὲ κάτοπτρον δεῖξαι φαιδρὸν
10 πρόσωπον καὶ ἀνθοῦν τῇ κατηφείᾳ συμπεπτωκός, ἐκεῖνος πεφυκός ἀποσκιάζειν ὅπερ ἢ ἐγκύπτουσα θέλη μορφή. Ἡ οὖν ἀπλάστως εἶπατε παρακαλοῦντι τὰ ληθές, ἢ ἴστε τοῖς προσώποις εἰρηκέναι τοῦτο, ὡς ἔφθην εἰπών. Τί γὰρ ὄφελος πρὸς ὀλίγον ψυχαγωγῆσαι
15 ψευδεῖ παρηγορίᾳ τὸν λυπούμενον, ὕστερον δὲ μειζόνως ἀνιάσαι ὅταν φωραθῇ λυπηρὸν ὄν τὸ ἀληθές;

Ἔορκις οὖν πολλοῖς, ὡς οὐ τέθνηκε, ζῆ δὲ πεπραμένος τινὶ τῶν ἐν Ἐλουζῆ τῇ πόλει, πιστωσάμενοι, συνεβούλευον μὲν ἀπιέναι (εὐρήσειν γὰρ ἔλεγον ἐκεῖ τὸν παῖδα), τὴν δὲ λύπην οὐκ εἰς ἅπαν, εἰ
20 καὶ μετρίως, ἰάσαντο. Τί γὰρ, ἐλογιζόμην, εἰ ζῆ καὶ μείζων τοῦ θανάτου καταλέλυται φόβος, δουλεύει δὲ πεπραμένος καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σὺν ἐμοὶ διατρίβειν κεκώλυται; Οὐ ποιεῖ γὰρ καθαρὰν ὄλως τὴν ὀδύνην ἢ ἀνάγκη, ταῖς ὁρμαῖς τῆς προαιρέσεως ἐμποδῶν ἰσταμένη καὶ τὸ ἐλεύθερον τῆς γνώμης ἐπέχουσα ἀλλοτριῶ θελήματι,
25 φυσικῶς τῆς ψυχῆς βουλομένης ἐναβρύνεσθαι τῇ αὐτεξουσιότητι καὶ ἀδεῶς ἐντροφᾶν τοῖς κατὰ γνώμην ὡς ἂν ἐθέλη, οὐδαμῶθεν πρὸς τὸ ἀπροαίρετον διαζομένη δουλεύειν. Ὅμως ὕστερον ὄλως ἐχώρουν ἐπὶ τὴν ἐπηγγελμένην πόλιν, μεθ' ὧν ἔδοσαν με δυοῖν ὀδηγῶν, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπαντᾶ τις ἡμῖν νεανίας ζῶσις ἀχθοφό-

στή φύση του με πλαστή μορφή νά δείχνει φανερά ἄλλο ἦθος, διαφορετικό ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἔχει σέ λανθάνουσα κατάσταση στὸ βάθος τῆς ἡ ψυχῆ. Γιατὶ ὁ λόγος, ὅταν θέλει, μπορεῖ καὶ τὰ θλιβερὰ μὲ τὴν κατάλληλη προφορὰ νά τὰ ἀπαγγεῖλει μὲ τρόπο εὐχάριστο, δίνοντας στοὺς φθόγγους ὅποια μορφή θέλει, ὅπως ἡ ἀποκρουστικὴ ἑταίρα, πού μὲ τὸν τεχνητὸ καλλωπιστικὸ στολισμὸ τῆς σκεπάζει τὴ φυσικὴ τῆς μορφή καὶ μεταμορφώνει τὸ ἀληθινὸ μὲ ἀπατηλὰ χρώματα.

Ἡ ὄψη τῆς ψυχῆς ὅμως δὲν ἀνέχεται νά κρύβει τὰ πάθη τῆς, καὶ γίνεται ἀδέκαστος κατήγορος τοῦ κρυφοῦ, ἐλέγχοντας μὲ αὐτὸ πού φαίνεται τὴ διάθεση πού κρύβεται, καὶ δὲν μπορεῖ μὲ βεβιασμένο μειδίαμα νά συγκαλύψει αὐτὸ πού εἶναι λυπηρό. "Ὅπως ἀκριβῶς οὔτε ὁ καθρέφτης μπορεῖ νά δείξει ἓνα πρόσωπο χαρούμενο καὶ ἀνθηρό, ἐνῶ εἶναι μαραμμένο ἀπὸ τὴν κατῆφεια, διότι ἀπὸ τὴ φύση του ἀπεικονίζει αὐτὸ πού θέλει ἡ μορφή πού σκύβει μπροστὰ του. "Ἡ λοιπὸν πέστε μου, σᾶς παρακαλῶ, τὴν ἀλήθεια ὅπως εἶναι, ἢ νά ξέρετε ὅτι μὲ τὰ πρόσωπά σας μοῦ τὸ ἔχετε πεῖ, ὅπως εἶπα ἤδη. Γιατὶ ποιὸ τὸ ὄφελος νά εὐχαριστήσετε γιὰ λίγο μὲ ψεύτικη παρηγοριὰ αὐτὸν πού λυπᾶται, καὶ ὕστερα νά τὸν στενοχωρήσετε περισσότερο, ὅταν θὰ ἀποκαλυφθεῖ ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι θλιβερή;

Μὲ ὄρκους λοιπὸν πολλοὺς, ἀφοῦ μὲ διεβεβαίωσαν ὅτι δὲν πέθανε, ἀλλὰ ζεῖ πουλημένος σὲ κάποιον κάτοικο τῆς πόλης Ἐλοῦσα, μὲ συμβούλευαν νά πάω σ' αὐτὴν (γιατὶ ἐκεῖ ἔλεγαν ὅτι θὰ βρῶ τὸ παιδί). Τὴ λύπη μου, ἂν καὶ ὄχι ἐξολοκλήρου, ὅπωςδὴποτε τὴ μετρίασαν. Γιατὶ σκεφτόμουν· τί καὶ ἂν ζεῖ καὶ ἀποφεύχθηκε ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος τοῦ θανάτου, ἀλλ' εἶναι δοῦλος πουλημένος καὶ ἐμποδίζεται νά βρῆσεται μαζί μου; Γιατὶ ἡ ἀνάγκη δὲν καθαρίζει τελείως τὴν ὀδύνη, ὅταν στέκεται ἐμπόδιο στὶς προαιρετικὲς διαθέσεις καὶ συγκρατεῖ τὴν ἐλευθερία τῆς γνώμης μὲ ξένη θέληση, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴ φύση τῆς θέλει νά νοιώθει ὑπερήφανη γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς καὶ χωρὶς φόβο νά ἀπολαμβάνει αὐτὰ πού κατὰ τὴ γνώμη τῆς θέλει, χωρὶς ἀπὸ πουθενὰ νά ἐξαναγκάζεται νά δουλεύει ὑποχρεωτικά. "Ὅμως στὴ συνέχεια ἀποφάσισα νά πάω ὅπωςδὴποτε στὴν πόλη πού μοῦ ἀνάφεραν, μαζί μὲ δύο ὀδηγοὺς πού μοῦ ἔδωσαν, καὶ στὸν δρόμο μᾶς συνάντησε ἓνας νεαρὸς πού ἀκολου-

ροις ἀκολουθῶν. Οὗτος δὲ ἦν ἑωρακῶς ἐν τῇ παρεμβολῇ ἐμὲ καὶ τὰ
 κατ' ἐμὲ πεπεισμένος ἀκριδῶς, ὡς πάντως ἐν τῇ Ἐλουζῆ γενόμενος
 τὰ περὶ τοῦ παιδὸς διαλαλούμενα μαθῶν, ὡς εἶη πρὸς τῶν Βαρβά-
 ρων ἡχμαλωτευμένος, διεσαφήνισέ τε αὐτῷ τὰ περὶ ἐμοῦ, καὶ γράμ-
 5 ματα κομισάμενος, ὡς εὐαγγέλια ἐκόμιζεν ἤκων ἐμοὶ παρ' αὐτοῦ.
 Ἰδὼν δέ με πόρρωθεν μειδιῶν ἤρξατο προσιέναι· κἀγὼ δὲ τῇ μνήμῃ
 οὐκ ἀνιστόρητον ἦδειν οὐδὲ ξενίζοντα πρῶτη τούτου προσβολῇ χα-
 ρακτῆρα. Καὶ γενόμενος κατ' ἐμὲ ὡς οὐκ ἀσυνήθης παιδρῷ προσ-
 φέγγεται τῷ προσώπῳ, καὶ τὴν δεξιὰν ἀνατείνας, κλίνει ταύτην εἰς
 10 τοῦπίσω, καὶ τὸν ταρσὸν ἐπερείσας τῷ ὤμῳ, ἐπιστολὴν ἄκροις
 ἀνιμάται ἐκ τῆς βελοθήκης τοῖς δακτύλοις, ἀναδίδωσι δέ μοι, καὶ
 τὸν υἱὸν εὐαγγελίζεται ζῶντα, εὐθυμεῖν παραινῶν, καὶ μὴ ὡς ἐπὶ
 δούλῳ ἄμοιρον ἔχειν ἀγαθῶν τὴν ἐλπίδα· ὅτι γὰρ πριάμενός ἐστι
 τῶν κατὰ Χριστὸν θείων μυστηρίων ἱερεὺς, καὶ ὁ παῖς εἴρηται μὲν
 15 τελεῖν ἐν τῷ ἱερατικῷ τάγματι, τὰς πρώτας τέως τῶν νεωκόρων ὑπη-
 ρεσίας πεπιστευμένος, μεγάλας δὲ τῇ σπουδῇ ὅσον οὐδέπω προ-
 κοπῆς ὑποφαίνει ἐλπίδας, πολλὴν πείραν ἀρετῆς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ
 δούς, καὶ πάντας ψηφίζεσθαι τοῦτο πέπεικε χρηστότητι τρόπων
 αὐτοὺς πρὸς τοῦτο χειραγωγησάμενος.

20 Ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο μὲν, ὡς ἄπορος καὶ ἀνέστιος, ἡμειψάμην εὐφή-
 μοις φωναῖς, καὶ πείραν πολλῶν ἐπηυξάμην ἀγαθῶν, ἐπεὶ μηδὲν
 εἶχον ᾧ τιμήσω τῆς καλῆς διακονίας αὐτόν, Θεῷ δὲ τὸ πᾶν τῆς προ-
 νοίας ἀνετίθην, καὶ τούτῳ τῆς ἀπροσοδοκῆτου χαρᾶς τὴν εὐχαρι-
 στίαν ἀπεδίδουν δακρύων, ἀρξαμένῳ λύειν τὴν ὅσον ἐκ τοῦ εἰκότος
 25 ἀμήχανον συμφορὰν καὶ ἀποδιδόναι τὴν ἀρχαίαν εὐκληρίαν ἡμῖν.
 Ὡς δὲ ἤκων εἰς τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν τὸν ἅγιον νεῶν, ὡς αἴτιον
 τῶν ἀγαθῶν ἐπεζήτησα, καὶ τούτῳ τὴν προσήκουσαν ἀπεπλήρωσα
 τιμὴν, δάκρυσι καταρράνας τοῦδαφος καὶ θρήνων βοαῖς ἐμπλήσας
 τὸ τέμενος τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖθεν δὲ ὀδηγηθεὶς ἦλθον ἐπὶ τὸν οἶκον οὗ
 30 ἦν καταμένων ὁ παῖς, πολλῶν προλαβόντων καὶ φθάσαι τὴν ἐμὴν

θοῦσε ζῶα φορτωμένα. Αὐτὸς μὲ εἶχε δεῖ στὸ στρατόπεδο, καὶ εἶχε μάθει ἀκριβῶς τὰ προβλήματα μου, ἔτσι, ὅταν πῆγε στὴν Ἐλουῖσα καὶ ἔμαθε ὅσα λέγονταν γιὰ τὸ παιδί μου, ὅτι δηλαδή εἶναι αἰχμάλωτο τῶν βαρβάρων, τοῦ διηγήθηκε τὰ δικὰ μου, καὶ παίρνοντας ἀπὸ αὐτὸ γράμματα, τὰ ἔφερε ὡς εὐχάριστες ἀγγελίες ἐρχόμενος σὲ μένα ἐκ μέρους του. Καὶ ὅταν μὲ εἶδε ἀπὸ μακριὰ, ἄρχισε νὰ μὲ πλησιάζει χαμογελώντας. Ἄλλὰ καὶ ἐγὼ τὸν θυμήθηκα, καὶ οὔτε μὲ παραξένεψε ἡ πρώτη ἐντύπωση τοῦ χαρακτήρα του. Ὅταν λοιπὸν ἦρθε κοντὰ μου μοῦ μίλησε ὡς συνήθως μὲ χαρούμενο πρόσωπο καὶ ὑψώνοντας τὸ δεξιὸ του χέρι τὸ ἔγειρε πρὸς τὰ πίσω καὶ στηρίζοντας τὸ καλάθι στὸν ὦμο του, ἀνασύρει μὲ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων του ἀπὸ τὴ βελοθήκη ἐπιστολή, μοῦ τὴν δίνει, καὶ παράλληλα μοῦ ἀναγγέλλει καὶ τὸ εὐχάριστο μήνυμα ὅτι ὁ γιὸς μου εἶναι ζωντανός, προτρέποντάς με νὰ εἶμαι εὐθυμος καὶ νὰ μὴ ἀπελπίζομαι, ἐπειδὴ τάχα εἶναι δοῦλος. Γιατὶ καὶ αὐτὸς ποῦ τὸν ἀγόρασε εἶναι λειτουργὸς τῶν θείων μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, καὶ μοῦ εἶπε ὅτι τὸ παιδί μου ἔχει ἐνταχθεῖ στὸν ἱερὸ κλῆρο, ποῦ τοῦ ἔχει ἀναθέσει τὶς πρώτες ὑπηρεσίες τῶν νεωκόρων, καὶ ὅτι μὲ τὸ ζῆλο του παρουσιάζει μεγάλες ἐλπίδες προόδου ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, δίνοντας δείγματα μεγάλης πείρας στὴν ἀρετὴ μέσα σὲ λίγο χρονικὸ διάστημα, καὶ τοὺς ἔπεισε ὅλους μὲ τοὺς καλοὺς του τρόπους νὰ τὸν χειροθετήσουν στὸ ἀξίωμα αὐτὸ.

Ἐγὼ ἐκεῖνον βέβαια σὰν ἄπορος καὶ ἔρημος τὸν ἀντάμειψα μὲ λόγια ἐπαινετικά καὶ τοῦ εὐχήθηκα νὰ ἀποκτήσει πολλὰ ἀγαθὰ, ἐπειδὴ δὲν εἶχα τίποτε γιὰ νὰ τὸν ἀνταμείψω γιὰ τὴν καλὴν του ὑπηρεσίαν, ἐνῶ στὸν Θεὸ ἀπέδωσα τὴν ὅλη πρόνοιαν καὶ ἐκδήλωσα μὲ δάκρυα τὴν εὐχαριστίαν μου γιὰ τὴν ἀπροσδόκητη χαρὰ, ποῦ ἄρχισε νὰ διαλύει τὴν εὐλογίαν τόσο τρομερῆ συμφορὰ μου καὶ νὰ μᾶς δίνει τὴν παλιὰ εὐτυχίαν μας. Ὅταν λοιπὸν ἔφτασα στὴν πόλιν πρῶτα ἀναζήτησα τὸν ἅγιον ναὸν, ὡς αἵτιον τῶν ἀγαθῶν, καὶ σ' αὐτὸν ἐκπλήρωσα τὴν τιμὴν ποῦ ἔπρεπε, καταβρέχοντας μὲ δάκρυα τὸ ἔδαφος καὶ γεμίζοντας τὸν ἱερὸν χώρον τοῦ Θεοῦ μὲ τὶς φωνὰς τῶν θρηγῶν μου. Ἀπὸ ἐκεῖ ὀδηγούμενος πῆγα στὸ σπίτι ὅπου ἔμενε τὸ παιδί μου, στὸ ὅποιο πολλοὶ εἶχαν σπεύσει νὰ προλάβουν καὶ νὰ φτάσουν πρὶν ἀπὸ τὴν δικήν μου ἄφιξιν, γιὰ νὰ μεταφέρουν τὸ εὐχά-

ἄφιξιν σπουδασάντων ἐπ' εὐαγγελίαις χρησταῖς. Ἔγνωσαν γὰρ ἅπαντες ἐκ τῆς προλαβούσης φήμης ἐμὲ τὸν θρυλλούμενον εἶναι πατέρα τοῦ παρ' αὐτοῖς πεπραμένου, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ μὴ δεικνὺς τῷ σχήματι τῆς χαρᾶς τὰ τεκμήρια. Ἐκαστος δὲ ὡς οἰκεῖον ἀπηλπισμένον ἰδὼν ἰλαρῶ προσώπῳ τὸ συγχαριστικὸν τοῦ ἠθους ἐπεδείκνυντο σκιριτῶντες. Ὡς οὖν πλησίον ἐγενόμεθα τῆς θύρας, πολλοὶ καλέσαντες αὐτόν, καὶ εἰπόντες ἦκειν ἐμέ, ἄγουσιν ὑπαντησόμενον ἐμοί.

Ὡς δὲ εἶδομεν ἀλλήλους, ἐγὼ τε κάκεινος οὐδὲν ἠδονῆς ἐπεδεικνύμεθα, θρηῆνον δὲ ἐξήρχομεν ἄμφω, δάκρυσιν τὰ πρόσωπα φύραντες καὶ τοὺς περὶ τὰ στέρνα χιτῶνας ὁμοίως. Κάκεινος μὲν προσέτρεχεν οὐ μάλα γνωρίζων· καὶ γὰρ ἤμην ταῖς κόμαις τῆς κεφαλῆς καὶ ἐσθῆτι ῥυπῶν, οὐκ εὐχερῶς γνωρισθῆναι δυνάμενος· ὅμως τοῖς ἐπαγγείλασι μᾶλλον ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὡς ἔοικε, πιστεύσας, εἶη διαπετάσας τὰς χεῖρας ὡς περιχυθησόμενός μοι ἐκθύμως. Ἐγὼ δὲ καὶ πλήθους περὶ αὐτὸν ὄντος ἐπέγνων ταχέως ἔτι τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὄψεως ἔχοντα τοὺς αὐτοὺς καὶ τῇ μελέτῃ τῆς μνήμης ὄντας ἐντετυπωμένους μοι τρανῶς. Καὶ οὐ κατασχὼν τῆς χαρᾶς παρελύθην ἀθρόως τοὺς τόνους τοῦ σώματος, καὶ καταπεσὼν ἀχανῆς ἐκεῖμην
 20 χαμαὶ τεθνάναι τοῖς πολλοῖς νομισθεῖς. Ἦμην γὰρ καὶ πάλαι τῇ λύπῃ νεκροῦ διαφέρων οὐδὲν παντάπασι, πλὴν τοῦ ὄραῖν καὶ τοῦ ἀναπνεῖν, ὧν νεκρός. Περιλαβὼν οὖν με καὶ περιπτυσσόμενος, μόλις ἐκ τῆς λιποθυμίας ἐποίησεν ἀνενεγκεῖν καὶ γνῶναι τίς τε ἤμην καὶ ὅπου ἐτύγγανον ὧν καὶ τίνα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐθεώρουν. Ἀντιπεριλαβὼν οὖν αὐτόν καὶ ἀντασπασόμενος ταῖς αὐταῖς ἡμειδύμην
 25 περιπλοκαῖς, χρονίας ἐπιθυμίας ἐμφορούμενος ἀπλήστως. Εἶτα ἐπὶ λόγους τραπόμενος ἀπελογούμην τε καὶ ἔπειθον ὡς αἴτιος αὐτῶ πάντων γενόμενος ὧν πεπείραται κακῶν, ἐξαγαγὼν τῆς πατρίδος καὶ χώραν οἰκεῖν ποιήσας συνεχῶς πορθουμένην. Καὶ ἦν ὡς ἔλεγον
 30 ἀληθῶς. Ποτὲ γὰρ οἰκῶν τὴν θρεψαμένην καὶ διάγων ἐπὶ τῆς ἐνεγ-

ριστη ἀγγελία. Γιατὶ κατάλαβαν ὅλοι ἀπὸ τῆ φήμῃ πού εἶχε προηγηθεῖ, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ θρυλούμενος πατέρας αὐτοῦ πού εἶχε πουληθεῖ σ' αὐτούς, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας πού νὰ μὴ δείχνει μὲ τίς ἐκδηλώσεις του τὴν ἀπόδειξη τῆς χαρᾶς του. Ὁ καθένας τους βλέποντάς με σὰν φίλο του ἀπελπισμένο, μὲ χαρούμενο τὸ πρόσωπο ἔδειχνε τὴ συμμετοχὴ του στὴ χαρὰ μου σκιρτώντας ἀπὸ χαρὰ. Ἀφοῦ λοιπὸν φτάσαμε κοντὰ στὴν πόρτα, πολλοὶ τὸν κάλεσαν καὶ λέγοντάς του ὅτι εἶχα ἔρθει, τὸν ἔφεραν νὰ μὲ συναντήσῃ.

Ὅταν εἶδαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, τόσο ἐγὼ ὅσο καὶ ἐκεῖνος, δὲν δείχναμε καμμιά εὐχαρίστηση, ἀλλὰ ἀρχίσαμε καὶ οἱ δύο νὰ κλαῖμε, βρέχοντας τὰ πρόσωπά μας καὶ τὰ ροῦχα τοῦ στέρνου μας μὲ δάκρυα. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια ἔτρεχε πρὸς τὸ μέρος μου χωρὶς νὰ μὲ ἀναγνωρίζει καλά, γιατί ἦμουν βρώμικος καὶ στὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ καὶ στὰ ροῦχα καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀναγνωριστῶ εὐκολα. Ἀλλὰ πιστεύοντας περισσότερο σ' αὐτούς πού μὲ ἀνήγγειλαν, ὅπως φαίνεται, παρὰ στὰ μάτια του, ἄπλωσε τὰ χέρια του γιὰ νὰ μὲ ἀγκαλιάσει ὀλόψυχα. Ἐγὼ ὅμως, ἂν καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸν ὑπῆρχε πλῆθος κόσμου, τὸν ἀναγνώρισα γρήγορα, διότι διατηροῦσε ἀκόμα τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του, πού ἦταν πολὺ ζωηρὰ τυπωμένα στὴ μνήμη μου καὶ ἀπὸ τὴν ἀσυγκράτητη χαρὰ μου παρέλυσαν ἀπότομα οἱ δυνάμεις τοῦ σώματός μου καὶ πέφτοντας ἄφωνος, ξαπλώθηκα καταγῆς καὶ ὅλοι νόμισαν πῶς πέθανα. Γιατὶ καὶ προηγουμένως ἀπὸ τὴ λύπη δὲν διέφερα ἐντελῶς καθόλου ἀπὸ ἓνα νεκρὸ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἔβλεπα καὶ ἀνέπνεα. Πιάνοντάς με λοιπὸν καὶ ἀγκαλιάζοντάς με, μόλις κατάφερε νὰ μὲ συνεφέρει ἀπὸ τὴ λιποθυμία καὶ νὰ νοιώσω ποιὸς ἦμουν καὶ ποῦ βρισκόμουν καὶ ποιὸν ἔβλεπα μὲ τὰ μάτια μου. Ἀγκαλιάζοντάς τον λοιπὸν κι' ἐγὼ καὶ φιλώντας τον ἀντίστοιχα, ἀνταμειβόμεν μὲ τὰ ἴδια ἀγκαλιάσματα, ἱκανοποιώντας χωρὶς νὰ χορταίνω τὴν μακροχρόνια ἐπιθυμία μου. Ἐπειτα, ἀρχίζοντας νὰ μιλῶ, ἀπολογούμεν καὶ τὸν βεβαίωνα ὅτι ἔγινα αἴτιος ὅλων τῶν δεινῶν πού δοκίμασε, παίρνοντας τὸν ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ κάνοντάς τον νὰ κατοικεῖ σὲ μιὰ χώρα πού πολιορκεῖται συνεχῶς. Καὶ ἦταν ἀλήθεια αὐτὸ πού τοῦ ἔλεγα. Γιατὶ ποτέ, κατοικώντας τὴ χώρα πού τὸν ἀνέθρεψε καὶ ζώντας στὴ χώρα πού τὸν ἔφερε στὸν κόσμον, δὲν ἀντιμετώπισε κανένα

καμένης ἐπειράθη τινὸς ἀπευκτοῦ εἰρηνευομένης πάντοθεν καὶ
 φόβον τοιαύτης ἐχούσης οὐδαμόθεν ἐπιβουλῆς. Ἐρρέτωσαν γὰρ οἱ
 τὰ πεπρωμένα δοξάζοντες ἄφυκτα, καὶ ἀνάγκην τινὰ πρὸς τὰ εἴ-
 μαρμένα λέγοντες ἄγειν τοὺς πάσχοντας. Τέλος δὲ διηγῆσασθαι πα-
 5 ρεκάλουν τὰ πάθη τοῦ παρὰ τοῖς Βαρβάροις καιροῦ. Καὶ γὰρ ἦν
 οὐκ ἔτι λυπηρὰ ἢ ἐπαγγελία παρελθούσης τῆς πείρας ὡς γὰρ ὑγεία
 μετὰ νόσον καὶ θεραπεία μετὰ τραύματα εὐφραίνει καὶ οὐκ ἀνιά,
 οὕτω διήγησις τῶν σκυθρωπῶν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἡδονὴν ἔχει
 πολλήν, καὶ τάχα τοσαύτην ὅσῃν εἶχεν ὀδύνην ἢ πείρα.

10

ΔΙΗΓΗΜΑ Ζ΄.

Καὶ αὐτὸς στενάξας βύθιον καὶ βαρὺ, ἐμπλήσας τε τοὺς ὀφθαλ-
 μούς δακρύων, Τί κέρδος, ἔφη, πάτερ, τῆς τῶν ἀνιαρῶν ὑπομνήσε-
 ως; ἐπιξαίνειν γὰρ ἢ μνήμη τοῦ παθόντος εἴωθεν τὰ ἔλκη. Κἂν γὰρ
 τοῦ ἀκούοντος ἢ ἀπαγγελία διὰ τὸ φιλόμυθον θέλγει τὰ ὦτα, τέρ-
 15 ψιν ἄλλως ποιούσα τοῖς ἀλλοτρίοις πάθεσιν, ὅμως τὸν πεπειραμέ-
 νον οὐκ ἀφήσιν ὀδύνης ἐλεύθερον πρὸς τὸ παρελθὸν πάθος μικροῦ
 δεῖν ὁμοίως κινούσα τὸ συμπαθές, καὶ ὥσπερ οὐλήν οὕτω καλῶς
 θεραπευθέντος ὀδυνῶσα τῇ ἐπαφῇ. Ἄλλ' ἐπειδὴ σε οὐκ ἀφιξόμενον
 οἶδα τῆς ὀγλήσεως ἕως ἂν μάθης ἃ ποθεῖς (ὑπόθεσιν γὰρ δοξολο-
 20 γίας τὸ παράδοξον ἔχειν ζητεῖς τῆς ἐμῆς σωτηρίας καὶ ἐπὶ ταῖς τυ-
 χούσαις εὐεργεσίαις ὑμνεῖν τὸν Θεὸν εἰωθῶς), ἄκουσον ἀνδρείῳ
 φρονήματι, μὴ πρὸς τὰ δεινὰ δὲ τῶν συμπεσόντων ἀτυχημάτων
 πατρικοῖς σπλάγχνοις συμπαθῶς ποτνιαόμενος, καμὲ κατακλάσης
 πρὸς οἰμωγὰς ὀλολυγμοῖς, ἢ θρηῆνον ἐμποδισόμενον εἰς τὴν προ-
 25 φορὰν τοῦ λόγου ἐξαορτήσης, ὡς ὑπὸ φθόγγων τοῦ κλαυθμοῦ κε-
 κρυφτομένης μοι τῆς φωνῆς.

Τὰ μὲν οὖν πολλὰ πάντως ὑμῖν ὁ τοῦ Μαγάδωνος μετὰ τὴν φυ-
 γὴν ἐπήγγειλεν οἰκέτης καὶ ἐπαναλαμβάνειν ἐκεῖνα τῷ λόγῳ πα-

τέτοιο δυστύχημα, ἐπειδὴ ἔχει εἰρήνη ἀπὸ παντοῦ καὶ δὲν ἔχει ἀπὸ πουθενὰ φόβο ἐχθρικῆς ἐπίθεσης. Ἄς χαθοῦν ὅσοι πιστεύουν ὅτι τὰ πεπρωμένα εἶναι ἀναπόφευκτα καὶ λένε ὅτι κάποια ἀνάγκη ὀδηγεῖ αὐτοὺς πρὸς τὰ πεπρωμένα τους. Στὸ τέλος τὸν παρακάλεσα νὰ διηγηθεῖ τὰ παθήματά του τὸ διάστημα πρὸς ζοῦσε μὲ τοὺς βαρβάρους. Γιατὶ δὲν ἦταν θλιβερὴ ἢ ἀναφορὰ μιᾶς δοκιμασίας πρὸς τὸ παρελθόν. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ὑγεία μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀρρώστια προκαλεῖ εὐχαρίστηση καὶ δὲν στενοχωρεῖ, ἔτσι καὶ ἡ διήγησις τῶν θλιβερῶν, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ αὐτὰ, προκαλεῖ μεγάλη εὐχαρίστηση, καὶ μάλιστα τόσο μεγάλη, ὅσο πόνον εἶχε προκαλέσει ἡ δοκιμασία.

ΔΙΗΓΗΜΑ 7ο

Ἐκεῖνος τότε, ἀφοῦ στέναξε βαθειὰ καὶ βαρειὰ καὶ γέμισε τὰ μάτια του μὲ δάκρυα, εἶπε· Ποιὸ τὸ κέρδος, πατέρα, ἀπὸ τὴ θύμιση ἐκείνων πρὸς μιᾶς στενοχώρησαν; Γιατὶ ἡ θύμιση ξύνει συνήθως τὶς πληγὰς ἐκείνου πρὸς ἑαυτὸν. Κι' ἂν ἀκόμα δηλαδὴ ἡ ἀναφορὰ τους εὐχαριστεῖ τὰ αὐτὰ ἐκείνου πρὸς τὰ ἀκούει, ἐπειδὴ τοῦ ἀρέσουν οἱ μυθικὰς διηγήσεις, προκαλώντας ἄλλωστε εὐχαρίστηση μὲ τὰ ξένα παθήματα, ὅπως ἐκεῖνον πρὸς ἑαυτὸν δὲν τὸν ἀφήνει ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν ὀδύνην τοῦ περασμένου παθήματος, ἐπειδὴ βρῖσκεται πολὺ κοντὰ πρὸς τὸ νὰ προκαλέσει ὅμοια συμπάθεια, καὶ σὰν μιὰ οὐλήν πρὸς δὲ θεραπεύτηκε καλὰ προξενεῖ πόνον μὲ τὴν ἐπαφή. Ἄλλ' ἐπειδὴ ξέρω ὅτι δὲν θὰ σταματήσεις νὰ ἐνοχλεῖς μέχρι νὰ μάθεις αὐτὰ πρὸς ἐπιθυμῆς (γιατὶ ζητᾷς νὰ βρεῖς τὴν παράδοξον σωτηρίαν μου ἀφορμὴν δοξολογίας, ὄντας συνηθισμένος μὲ τὶς τυχαῖες εὐεργεσίας νὰ ἐξυμνεῖς τὸν Θεὸ), ἀκουσε μὲ γενναιότητα, χωρὶς νὰ θρηνεῖς ἀπὸ τὴν συμπάθειαν τῶν πατρικῶν σου σπλάγγων γιὰ τὰ δεινὰ τῶν ἀτυχημάτων πρὸς μοῦ συνέδησαν καὶ παρασύρεις καὶ μένα σὲ ὀδυρμούς καὶ κραυγὰς, ἢ μοῦ προκαλέσεις θρήνον, ὃ ὁποῖος θὰ μὲ ἐμποδίσῃ στὴν προφορὰν τῶν λέξεων, ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς φθόγγους τοῦ κλάματος θὰ μοῦ κοπεῖ ἢ φωνή.

Τὰ πιὸ πολλὰ βέβαια τὰ ἀνέφερε σὲ σᾶς ὁ ὑπηρέτης τοῦ Μαγὰδωνα μετὰ τὴν φυγὴν του, καὶ τὸ νὰ τὰ ἐπαναλάβουμε ἐκεῖνα μὲ τὸ

ρέλκον ἄμα καὶ φορτικὸν ἴσως ἀκοῆ ὀρεγομένη τῶν ἀναγκαίων,
 ναυτιώση δὲ πολλάκις ἐπὶ τοῖς παλιλογουμένοις (πάλαι λεγομένοις)
 διὰ τὸ προσκορὲς καὶ ἀδόλεσχον. Ἐὰ δὲ μετὰ τὴν ἐκείνου συνέδη
 φυγὴν ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ τοῦτο ἐπιτάσσεις, εἰπεῖν. Δέδοκτο τοῖς
 5 Βαρβάρους (ὡς εἶπεν· πάντως γὰρ εἶπεν ἐκεῖνος) ἢ ἡμετέρα σφαγή,
 καὶ τὰ πρὸς τὴν θυσίαν ἀφ' ἐσπέρας ἦν ἅπαντα εὐτρεπῆ· βωμός,
 μάχαιρα, σπονδή, φιάλη, λίβανος, καὶ ὄρθου βαθέος ὠμολογημένος
 ἦν, εἰ μὴ Θεὸς ἔμελλε κωλύειν, ὃν ἐκώλυσε θάνατος. Ὡς δὲ ἐκεῖνος,
 οὐ κρύψας ἐμὲ τὴν φυγὴν, ἀπέδρα καὶ τῷ διαστήματι λοιπὸν τῆς
 10 ὁδοῦ καὶ τῷ ἀπόρῳ τῆς διώξεως ἦν πρὸς τὴν κατάληψιν ἀμφίβολος
 (οὐ μόνον γὰρ ὁ χρόνος ἀφ' ἐσπέρας ἕως εἰς ὄρθρον τῷ φεύγοντι
 ἱκανὴ διορία, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὁδοιπορίας ἄδηλον ἐποίει τὸν τρόπον
 τῆς διώξεως ἀμήχανον. Τίς γὰρ οὕτω δεινὸς ἰχθυητῆς καὶ στοχαστῆς
 τῶν ἀδήλων ἐπιτευτικός, ὡς ἰχθυηλατῆσαι ἐν τοσοῦτῳ πλάτει τῆς
 15 ἐρημίας, σημεῖον πορείας εὐρίσκων οὐδέν; Πᾶσα γὰρ ἐστὶ τραχεῖα
 καὶ χαραδρώδης οὐ δεικνύουσα ἵχνος ὅπερ ἐδέξατο), ἐγὼ πρηνῆς
 ἐκεῖμην χαμαὶ τὸ πρόσωπον ἐρείσας κάτω, καὶ τὸν νοῦν τῷ πτερῷ
 τῆς θλίψεως ἀνακουφίσας ἄνω, καὶ ταῦτα ἔλεγον ἐν τῷ κρουπῷ τῷ
 Θεῷ ὅλον ἔχων εἰς τὴν προσευχὴν οὐδαμοῦ περισπώμενον τὸν λογι-
 20 σμόν, ὡς προκειμένου θανάτου. Ἀδείας μὲν γὰρ οὔσης διαχεῖται ἐν
 τοῖς μὴ νήφουσιν οὗτος, ἐμπορείας, ναυτιλίας, οἰκοδομίας, φυτείας,
 μνηστείας, γάμους, παιδοποιίας, στρατείας, πορισμούς, δίκας, δικα-
 στήρια, θήματα, θρόνους, κήρυκας, ἄρχοντας, ἐχθρῶν ἀμύνας, φί-
 λων συντυχίας καὶ συνδιαιτήσεις, δημορχίας, ἡγεμονίας, οἰκονο-
 25 μίας, φανταζόμενος καὶ αὐτὴν τὴν βασιλικὴν ἀξίαν. Ὄταν δὲ μέντοι
 περίστασις αὐτὸν συναγάγη τῷ φόβῳ τοῦ κινδύνου, συστείλασα
 αὐτὸν ἀπ' ἐκείνων ἐφ' ἃ διαχεῖσθαι ἀδείης ὦν καὶ ἐλεύθερος εἴωθεν,

λόγο, εἶναι ἴσως περιττό καὶ φορτικὸ στὴν ἀκοή, ἢ ὁποῖα ἀρέσκειται στὰ ἀναγκαῖα, καὶ πολλές φορές κυριεύεται ἀπὸ ναυτία γιὰ τὶς ἐπαναλήψεις, ἐπειδὴ εἶναι βαρετὸ καὶ φλύαρο. "Ὁμως τὰ ὅσα συνέδησαν μετὰ τὴν φυγὴν ἐκείνου εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ πῶ, ἐπειδὴ αὐτὸ μοῦ ζητᾶς νὰ πῶ. Εἶχε ἀποφασιστεῖ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους (ὅπως σᾶς εἶπε ἐκεῖνος, καὶ σᾶς τὸ εἶπε ὅπως οἴημι) ἡ δική μας σφαγή, καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σφαγὴν ἦταν ἀποβραδύς ὅλα ἔτοιμα· ὁ βωμὸς, τὰ μαχαίρια, ἡ σπονδὴ, ἡ φιάλη, τὸ λιβάνι, καὶ ἦταν ἀποφασισμένος γιὰ τὰ βαθειὰ χαράματα, ἂν δὲν τὸν ἐμπόδιζε ὁ Θεός, αὐτὸν ποὺ ἐμπόδισε ὁ θάνατος. "Ὅταν ἐκεῖνος, χωρὶς νὰ μοῦ ἀποκρύνει τὴν φυγὴν του, δραπέτευσε, καὶ ἦταν ἀμφίβολο ἂν θὰ μποροῦσαν νὰ τὸν συλλάβουν, καὶ λόγῳ τῆς ἀποστάσεως τοῦ δρόμου ποὺ εἶχε διανύσει στὸ μεταξὺ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤξεραν σὲ ποιά κατεύθυνση νὰ τὸν καταδιώξουν (γιατὶ ὄχι μόνο ὁ χρόνος ἀπὸ τὸ βράδυ μέχρι τὸ πρωὶ ἦταν ἀρκετὴ προθεσμία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄγνωστη κατεύθυνση τῆς φυγῆς του ἔκανε τὴν καταδίωξη ἀδύνατη. Ποιὸς δηλαδὴ ἦταν τόσο δεινὸς ἀνιχνευτὴς καὶ ἱκανὸς νὰ προβλέπει τὰ κρυφὰ, ὥστε μέσα στὸ τόσο μεγάλο πλάτος τῆς ἐρήμου νὰ τὸν ἀνιχνεύσει, χωρὶς νὰ βρῖσκει κανένα σημάδι τῆς πορείας του; Γιατὶ ὅλη ἡ ἔρημος εἶναι ἀνώμαλη καὶ γεμάτη χαράδρες καὶ δὲν δείχνει τὰ ἵχνη ποὺ δέχτηκε), ἐγὼ ἤμουν πεσμένος καταγῆς, ἔχοντας τὸ πρόσωπο στηριγμένο κάτω, καὶ τὸν νοῦ σηκωμένον ψηλὰ μὲ τὰ φτερὰ τῆς θλίψεως, καὶ ἔλεγα τὰ ἑξῆς κρυφὰ στὸν Θεό, ἔχοντας ὅλο τὸν νοῦ μου ἀφοσιωμένον στὴν προσευχή, χωρὶς νὰ περισπᾶται πουθενά, ἀφοῦ μὲ περίμενε ὁ θάνατος. Γιατί, ὅταν ὑπάρχει ἀσφάλεια, ὁ νοῦς ἐκείνων ποὺ δὲν εἶναι νηφάλιοι διασκορπίζεται στὶς ἐμπορικὲς ὑποθέσεις, στὴ ναυτιλία, στὶς οἰκοδομὲς, στὶς φυτεῖες, στοὺς ἀρραβῶνες, στοὺς γάμους, στὴν τεκνογονία, στὴν ἐκστρατεία, στὴν ἀπόκτηση κέρδους, στὶς δίκες, στὰ δικαστήρια, στὶς ψηλὲς θέσεις, στοὺς θρόνους, στοὺς κήρυκες, στοὺς ἄρχοντες, στὶς ἄμυνες κατὰ τῶν ἐχθρῶν, στὶς συναντήσεις καὶ συνεστιάσεις μὲ φίλους, στὰ δημαρχιακὰ ἀξιώματα, στὶς ἀρχηγίες, στὶς οἰκονομίες, φανταζόμενος ἀκόμα καὶ τὸ ἴδιο τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα. "Ὅταν ὅμως τὸν καταπιέσει κάποια περίσταση μὲ τὸν φόβο τοῦ κινδύνου, ἀποσπώντας τὸν ἀπὸ ἐκεῖνα πρὸς τὰ ὁποῖα συνηθίζει νὰ διασκορπίζεται ὅταν δὲν ἔχει ἀνάγκη

ὄλος γίνεται τοῦ λυποῦντος, καὶ Θεὸν ἀντιβολῶν ἱκετεύει τὸν μόνον
 τῶν ἀμηχάνων τὴν λύσιν νεύματος ἐργαζόμενον εὐκόλῳ ῥιπῇ). Δέ-
 σποτα, λέγων, πάσης φαινομένης καὶ νοουμένης κτίσεως δημιουργεῖ
 καὶ τῶν δημιουργημάτων ἔχων ἐν χειρὶ τῇ σῆ τὰς καρδίας καὶ τρέ-
 5 πων εἰς οἶκτον τὸ ἀγριαῖνον τῆς ἀλόγου ὀργῆς, ὅταν ἐθέλῃς εὐλόγῳ
 κρίσει σώζειν τοὺς ψήφῳ τῆς ἐξουσίας προδιδομένους θανάτῳ· ὁ
 θυμὸς θηρῶν ἀγρίων προαῦνας σφαδάζοντας πρὸς βορὰν ἀνθρω-
 πίνων σωμάτων, ὁ πυρὸς ἀναχαιτίσας χεομένην ῥιπὴν καὶ νεύματι
 φίλῳ νάρκην ἐνθεῖς ἀκμαζούση φλογὶ καὶ φυλάξας τοὺς ἀπώλειαν
 10 κατακριθέντας ἀπαθεῖς καὶ τρίχα καὶ χρώτα δείξας δυνατώτερα
 πυρὸς, ἀπορρήτῳ καὶ παραδόξῳ δυνάμει, σῶσον τὸν οὐδαμόθεν
 ἔχοντα βοηθείας ἐλπίδα, τὸν ὅσον οὐδέπω τῇ τῶν ἐχθρῶν κρίσει
 τοῦ ζῆν ἀφηρημένον, τὸν ἐκ τοῦ εἰκότος ἤδη νεκρὸν· μὴ δῶς δαίμο-
 σι σπονδὴν γενέσθαι τὸ ἐμὸν αἷμα, μηδὲ κνίσση τῶν ἐμῶν σαρκῶν
 15 εὐφρανθείησαν πνεύματα πονηρά. Ἄστροφ με θύειν ἠὺτρέπισαν
 ἐπωνύμῳ λαγνεῖας πάθει. Μὴ γενέσθω τὸ σῶμα, τὸ ἕως εἰς τὴν σή-
 μερον ἀγνόν, δαίμονος ἀκολασίας ἐπωνύμου θῦμα καὶ ἱερεῖον,
 ἀλλὰ μετάβαλε τὴν θηριώδη καρδίαν τῶν ἀνημέρων πρὸς τὸ ἐπι-
 εικὲς καὶ ἡμερον, ὁ μεταβαλὼν ἐπὶ Ἐσθήρ φλεγμαίνουσαν ὀργὴν
 20 Ἄσσουνήρου βασιλέως Μηδείας καὶ τρέψας θυμὸν ἀπηνῆ εἰς ἔλεον
 συμπαθῆ. Σῶσον ψυχὴν δουλεύειν σοι προθεμένην· ἀπόδος πατρὶ
 πρεσβύτῃ καὶ θεράποντι σῶν υἱὸν ἀδαῆ καὶ θεοσεβεῖν ὅσον εἰς πρό-
 θεσιν μέλλοντα. Οὐ γὰρ φόβῳ κινδύνου νῦν τῆς ὁμολογίας ἄρχομαι
 ταύτης, ἵνα τῆς σωτηρίας ἀμοιβὴ νομισθῇ ἢ ὑπόσχεσις προέλαβον
 25 γὰρ ἐξουσίᾳ λογισμοῦ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀγωνίας. Δεῖξον πίστιν εἰς
 σωτηρίαν ὀξυτέραν ποδῶν, καὶ ἐλπίδα τὴν σῆν φυγῆς ἀσφαλεστέ-
 ραν. Ἀπέδρα τὸν θάνατον ὁ σὺν ἐμοὶ ἱερουργεῖσθαι μέλλων πρῶτῃ

43. Δαν. 6, 16 ἔ.

44. Δαν. 3, 20 ἔ.

καὶ εἶναι ἐλεύθερος, (ὁ νοῦς) ὅλος περιορίζεται σ' αὐτὸ πού προκαλεῖ τὴ λύπη, καὶ παρακαλώντας τὸν Θεὸ ἱκετεύει αὐτὸν πού μόνος μὲ ἓνα του βλέμμα δίνει λύση στὰ ἀδύνατα, λέγοντας· Κύριε, Δημιουργέ ὅλης τῆς ὄρατῆς καὶ νοητῆς κτίσεως, σὺ πού ἔχεις στὸ χέρι σου τίς καρδιές τῶν δημιουργημάτων καὶ μετατρέπεις σὲ οἶκτο τὴν ἀγριότητα τῆς παράλογης ὀργῆς, ὅταν θέλεις μὲ εὐλογία ἀπόφασή σου νὰ σώσεις αὐτοὺς πού μὲ ἀπόφαση τῆς ἐξουσίας παραδίνονται στὸν θάνατο· σὺ πού καταπραΰνες τοὺς θυμούς ἀγριῶν θηρίων πού ὀρμουσαν νὰ κατασπαράξουν ἀνθρώπινα σώματα⁴³. σὺ πού ἀναχαίτισες τὴ διάχυτη ὀρμὴ τῆς φωτιᾶς καὶ μὲ φιλικὸ νεῦμα σου νάρκωσες τὴ φλόγα πού βρισκόταν στὴν ἀκμὴ τῆς, καὶ φύλαξες σώους ἐκείνους πού εἶχαν καταδικαστεῖ σὲ θάνατο καὶ ἀπέδειξες τὴν τρίχα καὶ τὸ δέριμα τοῦ ἀνθρώπινου σώματος πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τὴ φωτιά⁴⁴ μὲ ἀπερίγραπτη καὶ παρὰδοξη δύναμη, σῶσε καὶ μένα πού δὲν ἔχω ἀπὸ πουθενά ἐλπίδα βοήθειας, ἐμένα πού ὅσο ποτὲ ἄλλωστε μὲ τὴν ἀπόφαση τῶν ἐχθρῶν ἔχασα τὴ ζωὴ μου, ἐμένα πού κατὰ τὰ φαινόμενα εἶμαι ἤδη νεκρός. Μὴν ἐπιτρέψεις νὰ γίνῃ τὸ σῶμα μου σπονδὴ στοὺς δαίμονες, οὔτε τὰ πονηρὰ πνεύματα νὰ εὐχαρισθηθοῦν μὲ τὴν κνίσσα τῶν σαρκῶν μου. Ἐτοίμασαν νὰ μὲ θυσιάσουν στὸ Ἴαστρο, πού εἶναι συνώνυμο μὲ τὸ πάθος τῆς φιληδονίας. Ἄς μὴ γίνῃ τὸ σῶμα μου, πού μέχρι σήμερα διατηρήθηκε ἀγνό, θῦμα καὶ σφάγειο σὲ δαίμονα πού εἶναι συνώνυμος τῆς ἀκολασίας, ἀλλὰ ἄλλαξε τὴ θηριώδη καρδιά τῶν ἀνήμερων, κάνοντάς τους ἐπεικειῖς καὶ ἡμερους, σὺ ὁ ὁποῖος ἄλλαξες τὴν φλογισμένη ὀργὴ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Μηδείας Ἄσσοῦρου ἐναντίον τῆς Ἑσθῆρ, καὶ μετέτρεψες τὸν ἀμείλικτο θυμὸ του σὲ συμπαθῆ ἐλεημοσύνη⁴⁵. Σῶσε τὴν ψυχὴ πού ἔβαλε σκοπὸ τῆς νὰ σὲ ὑπηρετεῖ. Δῶσε πίσω στὸν γέροντα πατέρα καὶ ὑπηρέτη σου τὸ ἄπειρο γιὸ του, πού ἔχει ὅμως τὴν πρόθεση νὰ εἶναι θεοσεδῆς. Γιατὶ δὲν ἀρχίζω τὴν ὁμολογία μου αὐτὴν τώρα ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ κινδύνου, ὥστε ἡ ὑπόσχεσή μου νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἀνταπόκριση στὴ σωτηρία μου. Γιατὶ πρόλαβα μὲ τὴν δύναμη τοῦ λογισμοῦ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀγωνίας. Δεῖξε ὅτι ἡ πίστη στὴ σωτηρία εἶναι πιὸ γρήγορη ἀπὸ τὰ πόδια, καὶ ἡ ἐλπίδα σὲ σένα εἶναι πιὸ ἀσφαλῆς ἀπὸ τὴ φυγὴ. Ἀπέφυγε τὸν θάνατο αὐτὸς πού

45. Ἑσθήρ 5, 1ε.

καὶ φυγῇ τὴν σωτηρίαν πεπόρισται· ἐγὼ δὲ μεμένηκα τὸ σοὶ δοκοῦν
 περιμένων καὶ ἐν χερσίν εἰμι τῶν σῶν ἐχθρῶν τῇ σῇ βοηθείᾳ πεποι-
 θῶς Ἐκεῖνος τοῖς ποσίν, ἐγὼ τῇ σῇ δυνάμει πεπίστευκα· μὴ γενέ-
 σθω τῆς σωματικῆς ἐλπίδος προσδοκία ἀσθενεστέρα. Σέσωσται τῷ
 5 σκότει πρὸς φυγὴν ἀποχρησάμενος ἐκεῖνος, καὶ σέσωσται καλῶς
 ἰδοὺ κατέλαβεν ἐμὲ τὸ φῶς τοῖς ζῶσιν πρὸς ἐργασίαν τῶν σῶν ἐν-
 τολῶν χαριζόμενον.

Οὕτω με προσευχόμενον μετὰ δακρῶν πικρῶν ἔφθασεν ἄυ-
 πνον ὁ ὄρθρος, καὶ ἀνακύνσας εἶδον ἄρτι τοῦ ὀρίζοντος τὸν ἑωσφό-
 10 ρον προσκύπτοντα. Ἀναστάς οὖν ἀπὸ τῆς πτώσεώς μου ἐκάθησα
 τὰς χεῖρας περιπλέξας τοῖς γόνασι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τούτων
 κατακλίνας, τοὺς κόλπους ἐπλήρουν δακρῶν. Καὶ πάλιν ἐβόων τῇ
 καρδίᾳ πρὸς τὸν δυνάμενον ἐξελέσθαι με συντόνῳ τῇ δυνάμει τοῦ
 πνεύματος, Θαυμάστωσαν, λέγων, μετ' ἐμοῦ τὸ ἔλεός σου, Δέσποτα,
 15 ὁ ζωῆς ἔχων καὶ θανάτου ἐξουσίαν, ὡς ἐθαυμάστωσας μετὰ τῶν ἐν
 ἀνάγκῃ καταστάντων ἀγίων καὶ ῥυθέντων ἐκ πάσης θλίψεως, ὅπως
 ἔχωμεν ἡμεῖς παρησίαν ἐπικαλεῖσθαι σε καὶ θαρρεῖν, ὅτι ῥυσθησό-
 μεθα ἐν οἷς ἂν ὦμεν κακοῖς, ἐν ἐκείνοις ἔχοντες ὑπογραμμὸν βοη-
 θείας τῆς σῆς. Σὺ τὸν Ἰσαὰκ παρ' αὐτῷ κείμενον τῷ θωμῷ ἐρρύσω
 20 σφαγῆς καὶ μέλλοντα βαπτίζειν τὸ ξίφος τὸν πατέρα περιέσπασας
 ἤχη φωνῆς. Σὺ τὸν Ἰωσήφ ἐξεῖλω φονώσης ἀδελφικῆς δεξιᾶς, καὶ
 πάλιν ἐπιβουλευθέντα δεσμῶν ἀδίκων ἐρρύσω καὶ φυλακῆς, καὶ
 μετὰ μακρὸν πένθος ἀπέδωκας βασιλεύοντα τῷ πατρί. Σὺ τὸν τού-
 του πατέρα Ἰακώβ ὁμοίως ἐρρύσω ἀνάγκης, φόβου τοῦ πατρὸς
 25 ἐλευθερώσας καὶ μανίας τοῦ ὠμοθύμου Ἡσαῦ σώσας παρὰ τῷ
 Λαβὰν εἰς τὴν μέσην τῶν ποταμῶν, ἐν ἧ καὶ Μωσῆν ἐφύλαξας τὴν
 Αἴγυπτίαν φεύγοντα τυραννίδα. Σὺ δύο νεκροὺς παῖδας ἀπὸ κλί-
 νης ἀναστήσας τῇ προφητικῇ προσευχῇ ζῶντας εὐηρέστησας χή-

46. Ἦταν τὸ ἄστρο κατὰ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ὁποίου θὰ γινόταν ἡ σφαγὴ τοῦ ὡς
 30 θυσία σ' αὐτό.

47. Γεν. 22, 9 ἔ.

48. Γεν. 37, 26 ἔ.

ἐπρόκειτο νὰ θυσιαστῆι τὸ πρωὶ μαζί με μένα, καὶ με τῆ φυγῆ του ἔξασφάλισε τῆ σωτηρία του. Ἐνῶ ἐγὼ ἔμεινα περιμένοντας τῆ δική σου ἀπόφαση, καὶ εἶμαι στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στῆ βοήθειά σου. Ἐκεῖνος πίστεψε στὰ πόδια του, ἐνῶ ἐγὼ στῆ δική σου δύναμη. Ἄς μὴ γίνει ἡ προσδοκία μου πρὸ ἀδύναμη ἀπὸ τῆ σωματικὴ ἐλπίδα. Ἐκεῖνος σώθηκε χρησιμοποιώντας τὸ σκοτάδι γιὰ νὰ φύγει, καὶ σώθηκε καλᾶ. Νὰ, ἔμένα με κυρίευσε τὸ φῶς πὺ χαρίζεται στοὺς ζωντανοὺς γιὰ νὰ ἐφαρμόζουν τὶς ἐντολές σου.

Ἔτσι, καθὼς προσευχόμενον με καυτὰ δάκρυα, με βρῆκε ἄυπνον τὸ πρωί, καὶ σηκώνοντας τὸ κεφάλι εἶδα τὸ ἄστρο Ἑωσφόρος⁴⁶ νὰ δύει. Ἀφοῦ σηκώθηκα λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ πὺ ἦμουν πεσμένος ἀνακάθισα ἔχοντας τὰ χέρια μου πλεγμένα γύρω ἀπὸ τὰ γόνατα, καὶ γέρνοντας τὸ πρόσωπο πρὸς αὐτὰ γέμιζα τὸν κόλπο μου με δάκρυα. Καὶ πάλι φώναζα σ' ἐκεῖνον πὺ μποροῦσε νὰ με γλυτώσει με ὅλη τῆ δύναμη τοῦ πνεύματός μου, λέγοντας· Δεῖξε με θαῦμα σου τὸ ἔλεός σου σὲ μένα, Κύριε, σὺ πὺ ἔχεις τὴν ἐξουσία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ὅπως ἔκανες θαῦματα με τοὺς ἁγίους πὺ βρίσκονταν σὲ ἀνάγκη, οἱ ὅποιοι γλύτωσαν ἀπὸ κάθε θλίψη, ὥστε νὰ ἔχουμε καὶ ἐμεῖς τὸ θάρρος νὰ σὲ ἐπικαλοῦμαστε καὶ νὰ ἐλπίζουμε ὅτι θὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὰ δεινὰ στὰ ὁποῖα βρισκόμαστε, ἔχοντας ἐκείνους σὰν ὑπόδειγμα τῆς δικῆς σου βοήθειας. Σὺ γλύτωσες ἀπὸ τῆ σφαγῆ τὸν Ἰσαὰκ ἐνῶ βρισκόταν ἤδη ἐπάνω στὸν βωμό, καὶ ἐνῶ ἐπρόκειτο ὁ πατέρας του νὰ θυθῆι τὸ ξίφος, τὸ ἀπέσπασες με τὸν ἦχο τῆς φωνῆς σου⁴⁷. Σὺ γλύτωσες τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ τὸ φονικὸ χέρι τῶν ἀδελφῶν του⁴⁸, καὶ πάλι ὅταν τιμωρήθηκε ἄδικα με δεσμὰ καὶ φυλακὴ, καὶ ὕστερα ἀπὸ μακρὸ πένθος τὸν ξανάδωσες βασιλιά στὸν πατέρα του⁴⁹. Σὺ τὸν πατέρα τοῦ Ἰωσήφ Ἰακώβ τὸν γλύτωσες κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο σὲ ὦρα ἀνάγκης, ἐλευθερώνοντας τὸν ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ πατέρα του καὶ ἀπὸ τῆ μανία τοῦ ἄσπλαχνου Ἡσαῦ, σώζοντας τὸν κοντὰ στὸν Λάβαν στῆ Μεσοποταμία⁵⁰, στὴν ὁποῖα διαφύλαξες καὶ τὸν Μωυσῆ πὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Αἰγυπτίων. Σὺ σήκωσες ἀπὸ τὸ κρεβάτι δύο νεκρὰ παιδιὰ με τὴν προσευχὴ τοῦ προφήτη ζωντανά, χαροποιώντας τὶς χῆρες μη-

49. Γεν. 41, 37 καὶ 46, 28 ἔ.

50. Γεν. 27, 42 ἔ.

ραιοι μητράσιν. Αὐτὸς εἶ, Δέσποτα, ἀναλλοιώτως τε τῇ αὐτῇ δυνάμει
 ἐργαζόμενος τὰ παράδοξα τότε καὶ νῦν. Ἀπόδος καὶ πατρὶ ἐλπίζοντι
 τὸν σὸν ἔλεος, Δυνάστα, καὶ λύσον πένθος ἀπαρηγόρητον
 βοηθεία τῇ σῇ, καὶ δὸς τοῖς οὐκ εἰδόσι σου τὸ ὄνομα θαυμάζειν τὸ
 5 κράτος τῆς σῆς ἰσχύος, πολυύμνητε Βασιλεῦ πάσης δυνάμεως!

Ὡς δὲ ἤμην ἐπὶ τούτοις ἐγώ, διανίστανται τεθορυβημένοι, ὡς
 τοῦ καιροῦ τῆς θυσίας παρωχηκότες ἤδη γὰρ ἦν ὁ ἥλιος ἀγάσας
 ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ μὴ εὐρόντες τὸν ἕτερον, τί ποτε γεγονῶς εἶη ἀνη-
 ρώτων ἐμέ· καὶ πυθόμενοι ὡς οὐκ ἐπίσταμαι, παρ' αὐτοῖς ὢν, περι-
 10 τοῦ μὴ φαινομένου, ἠσύχασαν, οὔτε ἀπειλησάμενοι, οὔτε τινὰ δεί-
 ξαντες ἀγανακτήσεως σύμβολα. Τότε κατέστη μου τὸ πνεῦμα καὶ
 τὸν Θεὸν εὐλόγησα μὴ ὑπεριδόντα ταπεινοῦ προσευχῆν, θάρσος δέ
 με λοιπὸν ἐλάμβανε καὶ παρησία, Θεοῦ πάντως μοι παρασχόντος
 τὴν χάριν ταύτην. Καὶ μιαροφαγεῖν κελεύουσιν ἀντέλεγον, καὶ γυ-
 15 ναιξὶ προσπαιζεῖν, οὐχ ὑπήκουον προστάσσουσιν, ἕως ἤλθομεν
 πλησίον τῆς οἰκουμένης λοιπόν. Τότε γάρ, οὐκ οἶδα τί βουλευσάμε-
 νοι, εἰσάγουσιν εἰς κόμην καλουμένην Σουκά, εἶτα καὶ τὴν ἐμὴν
 τοῖς αὐτόθι προαγγέλλουσι πρᾶσιν. Πολλάκις δὲ πρὸς ἑαυτοῖς ἐπι-
 στρέψαντες ἀπρακτοὶ, οὐδενὸς πλέον δύο χρυσῶν δοῦναι βεβουλη-
 20 μένου, τέλος ἐξαγαγόντες καὶ πρὸ τῆς κόμης στήσαντες, ὡς εἰώθει-
 σαν, γυμνὸν ἐπιτιθέασίν μου τῷ τραχήλῳ τὸ ξίφος, ἦν μηδεὶς ὠνή-
 σαιτο, καρατομήσειν πᾶσιν προλέγοντες εὐθέως Ἐγὼ δὲ τοὺς πρὸς
 τὴν ἀγορασίαν παραγενομένους ἰκέτενον ἄμφω τῷ χεῖρῳ, δοῦναι,
 παρακαλῶν, ὅσον ἦτον οἱ βάρβαροι, καὶ μὴ μικρολόγους ὀφθῆναι
 25 τμηὴν διδόντας αἵματος ἀνθρωπείου, ἀποτίσειν οὐκ εἰς μακρὰν τὴν
 τμηὴν λέγων, καὶ δουλεύσειν τῷ πριαμένῳ, εἰ βουληθείη, προθύμως
 δεσπότην ὁμολογῶν, καὶ μετὰ τὴν τῆς τμηῆς ἀπόδοσιν, τὸν τὴν ἐμὴν
 ζωὴν ὠνησάμενον. Οὕτως οὖν μέ τις ἐλέησας ποτινώμενον καὶ δα-
 κρύνοντα ἐπριαῖτο μόλις. Κάκειθεν ἔνταῦθα, ὡς μανθάνεις, ἐξώνη-
 30 μαί, ἵνα τὰ πολλὰ συνελὼν φράσω συντόμως. Ὁρῶ γάρ σε συγκεχυ-

τέρες τους⁵¹. Εἶσαι ἴδιος καὶ ἀναλλοίωτος, Κύριε, κάνοντας μὲ τὴν ἴδια δύναμη τὰ θαύματα καὶ τότε καὶ τώρα. Ἀπόδωσε, Βασιλιά μου, καὶ μένα στὸν πατέρα μου ποὺ ἐλπίζει στὸ ἔλεός σου καὶ σπαμάτησε τὸ ἀπαρηγόρητο πένθος του μὲ τὴ βοήθειά σου, καὶ κάνε αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου νὰ θαυμάζουν τὴν ἐξουσία τῆς δυνάμει σου, πολυύμνητε Βασιλιά κάθε δυνάμει!

Καὶ καθὼς ἐγὼ καταγινόμουν μ' αὐτά, σηκώθηκαν οἱ βάρβαροι θορυβημένοι, ἐπειδὴ εἶχε περάσει ἡ ὥρα τῆς θυσίας, γιατί εἶχε ἤδη φωτίσει ὁ ἥλιος στὴ γῆ, καὶ μὴ βρίσκοντας τὸν ἄλλο, μὲ ρωτοῦσαν τί ἀκριβῶς συνέβη. Καὶ λέγοντάς τους ὅτι δὲν γνωρίζω, ἐπειδὴ βρισκόμουν κοντὰ σ' αὐτοὺς, γι' αὐτὸν ποὺ δὲν φαινόταν, ἠσύχασαν, χωρὶς οὔτε νὰ μὲ ἀπειλήσουν, οὔτε νὰ δείξουν κάποια δείγματα ἀγανάκτησης. Τότε ἠσύχασε τὸ πνεῦμα μου καὶ δόξασα τὸν Θεὸ ποὺ δὲν παρέβλεψε τὴν προσευχὴ τοῦ ταπεινοῦ, καὶ αἰσθάνθηκα θάρρος καὶ παρησιία, ποὺ ὁ Θεὸς ὅπωςδήποτε μοῦ ἔδωσε τὴ χάρι αὐτή. Καὶ ἐνῶ μὲ διέταξαν νὰ φάω ἀκάθαρτα, προέβαλα ἀντίρρηση, καὶ ὅταν μὲ διέταξαν νὰ χαριεντίζομαι μὲ γυναῖκες, δὲν ὑπάκουσα, μέχρι ποὺ φτάσαμε στὴν κατοικημένη περιοχὴ. Τότε δὲν ξέρω τί σκέφτηκαν καὶ μπῆκαν σὲ ἓνα χωριὸ ποὺ ὀνομαζόταν Σουκᾶ, ὅπου ἀνακοίνωσαν στοὺς κατοίκους του τὴν πώλησή μου. Καὶ ἐπειδὴ ἐπέστρεψαν πίσω ἄπρακτοι, γιατί κανένας δὲν ἤθελε νὰ δώσει περισσότερα ἀπὸ δύο χρυσᾶ νομίσματα, στὸ τέλος μὲ ἔβγαλαν ἔξω καὶ μὲ ἔστησαν μπροστὰ ἀπὸ τὸ χωριό, ὅπως συνήθιζαν, γυμνό, καὶ ἔβαλαν στὸν τράχηλό μου τὸ ξίφος, λέγοντας εὐθέως σὲ ὅλους, ὅτι, ἂν δὲν μὲ ἀγοράσει κανεὶς, θὰ μοῦ κόψουν τὸ κεφάλι. Ἐγὼ τότε ἐκείνους ποὺ ἔρχονταν γιὰ νὰ μὲ ἀγοράσουν τοὺς παρακαλοῦσα καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια νὰ δώσουν ὅσα ζητοῦσαν οἱ βάρβαροι, καὶ νὰ μὴ φανοῦν τσιγγούνηδες δίνοντας τιμὴ γιὰ τὸ αἷμα ἀνθρώπου, λέγοντάς τους ὅτι θὰ τοὺς ἐπιστρέψω πολὺ γρήγορα τὴν ἀξία, καὶ θὰ δουλέψω σ' αὐτὸν ποὺ θὰ μὲ ἀγοράσει, ἂν θέλει, πρόθυμα ὁμολογώντας τον κύριο, καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή τῆς ἀξίας, αὐτὸν ποὺ θὰ ἀγοράσει τὴ ζωὴ μου. Ἔτσι λοιπόν, κάποιος ποὺ μὲ λυπήθηκε ἐπειδὴ ἔκλαια μὲ δάκρυα, μὲ ἀγόρασε. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπως ἄκουσες, ἀγοράστηκα, γιὰ νὰ σοῦ πῶ τὰ πολλὰ μὲ συντομία. Γιατί σὲ βλέπω ἀναστατωμένον καὶ ἔτοιμον νὰ δακρύσεις καὶ νὰ διατα-

μένον και πλησίον ὄντα δακρῦων και τὴν χαρὰν μέλλοντα ταράττειν τῷ θρήνω. Ταῦτα ἐγὼ μὲν πέπονθα, πάτερ, και παθὼν ἤδη σὺν Θεῷ ἠλευθέρωμαι. Σὺ δὲ τοῦ λοιποῦ δόξαζε τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἀπροσδοκῆτου και παραδόξου σωτηρίας.

5 Ἄλλὰ σὺ μὲν, ἔφην, ὦ τέκνον, μυρίους ἂν ἤντησας κινδύνους κακοπαθῶν και τοὺς πολλοὺς ὑπέμεινας τῇ προσδοκίᾳ θανάτους, κἂν αὐτῶν τῆς πείρας Θεοῦ χάριτι διέφυγες. Ταυτὸν γὰρ ἐστὶν ἐλπίσαι θάνατον ἀληθῶς, και πείρα τοῦτον μαθεῖν. Ἐῷ λέγειν, ὅτι και χαλεπώτερον οὐ γὰρ τοσαύτην ἢ τομή, ὅσῃν ἢ πρὸ ταύτης ἐργάζεταιται προσδοκία ὀδύνην, τῷ μακροῦ φόβῳ παρατείνουσα τὸ τῆς λύτης ἄλγημα και παραμένειν ἐπὶ πολὺ ποιούσα ὡς ἀληθῆ τὴν ἐλπίζομένην ὀδύνην. Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως ἐκείνης πρὸς τὸν Δεσπότην ἠνοιξά μου τὸ στόμα και δουλείαν ἐγκρατείας και τῆς ἄλλης κακοπαθείας ἐπηγγειλάμην σκληρὰν, εἴ σε μόνον ἀπολάβοιμι
10 ζῶντα. Καὶ φωνῆς ὄναρ ἤκουσα λεγούσης. Στήσει Κύριος τὸ ῥῆμα τὸ ἐξελθὸν ἐκ τοῦ στόματός σου. Καὶ δεῖ, τέκνον, μὴ παραβῆναι τὴν ὁμολογίαν, μηδὲ ψεύσασθαι τὸν ἀποκρισει θεία βεβαιώσαντα τὴν ὑπόσχεσιν, οὕτω τῆς εὐχῆς λαβούσης πέρας, Χριστόν.

Καὶ γὰρ σοι, πάτερ, ἔφην, συναντιλήψομαι τοῦ πόνου προθύμως
20 και κοινωνήσω τῆς ὑπόσχεσεως, ἐπειδὴ και τῆς χάριτος ἐκοινώνησα και τὸ πλεῖον τῆς εὐεργεσίας ἐκαρπώσαμην. Σὺ μὲν γὰρ πένθος, ἐγὼ δὲ πείραν ἔφυγον θανάτου. Ὅπου γε και τὸ πᾶν εἰς σὴν εἰ ἐγγόνει χάριν τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρημα, ὑπὲρ πατρὸς ἔδει εὐχαριστοῦντα Θεῷ και τὴν εὐεργεσίαν και τὴν ἀμοιβὴν οἰκειώσασθαι, κἂν τι
25 δεινὸν ὑπὲρ τῆς χάριτος ἐκείνης ἔδει παθεῖν. Εἰ γὰρ εὐξαμένῳ τῷ Ἰεφθάε ὑπὲρ τῆς ἐν πολέμῳ νίκης ὑπηρέτησεν ἡ θυγάτηρ, οἰκείῳ φόβῳ και θῦμα γενέσθαι και ἱερεῖον κατεδέξατο ὑπὲρ τῆς τοῦ πατρὸς εὐδοκμησεως, τίς ἂν εἶην ἐγὼ μὴ ταχὺς ἐκτιστῆς προστρέχων ὀφειλήματος πατρικοῦ, και τοῦτο χρέως Θεῷ ἀποδιδόναι μέλλων
30 πῶ τὴν ἔκτισιν ἀμείβεσθαι πάλιν εἰδότε δευτέρα χάριτι και τὸ ἀποδιδόμενον χρέως οὐχ ὡς χρέως ἀπολαμβάνοντι, ἀλλὰ δανειζομένῳ τοῦτο και χρεωστεῖν ὁμολογοῦντι τὴν ἔκτισιν, ἀμοιβὴν τῆς τοῦ ὀφειλέτου εὐγνωμοσύνης ἄλλην ὡς δανείου ποιουμένῳ τὴν αὐθις

ράξεις μὲ τὸν θρῆνο τῆ χαρᾶ. Αὐτὰ λοιπὸν ἔπαθα ἐγὼ, πατέρα, καὶ παρ' ὅ,τι τὰ ἔπαθα, ἤδη μὲ τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ εἶμαι ἐλεύθερος. Σὺ ὅμως στὸ ἐξῆς νὰ δοξάζεις τὸν Θεὸ γιὰ τὴ δική μου ἀπροσδόκητη καὶ παράδοξη σωτηρία.

Ἄλλὰ ἐσὺ βέβαια, παιδί μου, εἶπα, ἀντιμετώπισες μυριάδες κινδύνους κακοπαθῶντας, καὶ ὑπέμεινες μὲ τὴν προσδοκία τοὺς πολλοὺς θανάτους, ἔστω καὶ ἂν μὲ τῆ χάρη τοῦ Θεοῦ τοὺς ξέφυγες. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι τὸ ἴδιο νὰ περιμένεις θάνατο, καὶ τὸ νὰ τὸν ὑποστεῖς, γιὰ νὰ μὴ πῶ καὶ χειρότερο. Γιατὶ δὲν προκαλεῖ τόσο μεγάλο πόνο ἢ σφαγή, ὅσον ἢ ἀναμονὴ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν, ἐπειδὴ μὲ τὸν μακρὸ πόνο παρατείνει τὸν πόνο τῆς λύπης καὶ κάνει πραγματικὰ νὰ παραμένει γιὰ πολὺ ὥρα ἢ ἀναμενόμενη ὀδύνη. Ἐγὼ πάλι κατὰ τὸ διάστημα τῆς λύπης ἐκείνης ἀνοιξα τὸ στόμα μου πρὸς τὸν Κύριο, καὶ ὑποσχέθηκα σκληρὴ τήρηση ἐγκράτειας καὶ ἄλλης κακοπάθειας, ἀρκεῖ μόνο νὰ σὲ ἀπολαύσω ζωντανόν. Καὶ ἄκουσα μιὰ φωνὴ σὲ ὄνειρο νὰ μοῦ λέγει: Ὁ Κύριος θὰ ζητήσῃ τὸν λόγο ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα σου. Καὶ πρέπει, παιδί μου, νὰ μὴ παραβῶ τὴν ὑπόσχεση, οὔτε νὰ διαψεύσω τὸν Χριστὸ ποὺ μὲ θεϊκῆ ἀπάντησι ἐπικύρωσε τὴν ὑπόσχεσή μου, ἐφόσον ἢ προσευχὴ εἶχε τέτοιο τέλος.

Καὶ ἐγὼ, πατέρα, εἶπε, θὰ σὲ βοηθήσω πρόθυμα στὸν κόπο σου καὶ θὰ συμματάσχω στὴν ὑπόσχεσή σου, ἐφόσον ἔλαβα μέρος καὶ στὴ χάρη καὶ καρπώθηκα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς εὐεργεσίας. Γιατὶ ἐσὺ βέβαια διέφυγες τὸ πένθος, ἐνῶ ἐγὼ τὸν θάνατο. Ἄφου ὅλο τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ ἔγινε γιὰ τὴ δική σου χάρη, ἔπρεπε, εὐχαριστώντας τὸν Θεὸ γιὰ τὸν πατέρα, νὰ δεχτῶ καὶ τὴν εὐεργεσία καὶ τὴν ἀμοιβή, ἔστω καὶ ἂν ἔπρεπε γιὰ τὴ χάρη ἐκείνη νὰ πάθω κάτι κακό. Γιατὶ, ἂν ὁ Ἰεφθάε, ποὺ προσευχήθηκε γιὰ τὴ νίκη τοῦ πολέμου, τὸν ὑπηρετήσε ἢ θυγατέρα του, καὶ δέχθηκε μὲ τὸν φόνο τῆς νὰ γίνῃ καὶ θῦμα καὶ σφάγιο ἱερὸ γιὰ τὴν καλὴ φήμη τοῦ πατέρα τῆς⁵², πῶς θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ μὴ τρέξω γρήγορα νὰ ἐξοφλήσω τὸ πατρικὸ χρέος, τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ πρόκειται τὸ χρέος αὐτὸ νὰ τὸ ἀποδώσω στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος πάλι ξέρει νὰ ἀμείβῃ μὲ δεύτερη χάρη, καὶ δέχεται τὸ ἀποδιδόμενο σ' αὐτὸν χρέος ὄχι σὰν χρέος, ἀλλὰ σὰν δάνειο, καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ὀφείλει τὴν ἀνταπόδοσή του, ὡς

δωρεάν, πάντοτε προδιδόντι τὰς χάριτας, καὶ πάντοτε χρεωστεῖν χειρογραφοῦντι τοῖς δανειζομένοις τὰς εὐεργεσίας, καὶ τὴν δι' ὅλου τούτων ἀπόδοσιν φιλοτιμίαν λογιζομένω, ἵνα καὶ ἄρχη χαρίτων αἰεὶ καὶ ὡς ὀφειλέτης ἀποδιδῶ τὰς χάριτας, διὰ τὸ δωρητικὸν
 5 τῆς φύσεως καὶ φιλότιμον; "Ὅθεν συνεκτιστὴν ἔχων πρόθυμον, πάτερ, ἄρχου τῆς ἀποδόσεως Πάντως δὲ Θεὸς τὴν δύναμιν εἰδὼς τὴν ἡμετέραν, πρὸς ταύτην ἀπαιτήσῃ τὸ ὄφλημα, καὶ οὐ συκοφαντήσῃ τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως μείζονας τῆς ἰσχύος εἰσπραττόμενος πό-
 νους.

10 Τούτοις καὶ γὰρ συνηξάμην τοῖς λόγοις καί, Τούτοις εἶη εἰς ἔργον ἔλθειν καὶ ὀφθῆναι ἐν πράγμασιν, εἶπον, ὦ τέκνον, ἵνα ἡ ὑπόσχεσις πέρας λάβῃ χρηστὸν καὶ ἡ εὐχὴ γένηται ἐνεργῆς καὶ μισθὸς ἀκολουθήσῃ τοῖς πόνοις. Τοῦτο γὰρ παντὸς ἔργου κατὰ Θεὸν γινόμενου τέλος καὶ ὄρος, τὰς πράξεις σφραγισθῆναι ταῖς ἀμοιβαῖς καὶ
 15 μαρτυρῆσαι τοὺς στεφάνους τῷ ἀγῶνι· ἐπειδὴ πως ἡ ἀξιοπιστία τῶν μισθῶν ἔλεγχος τῆς δοκιμῆς τῶν ἔργων γίνεσθαι πέφυκε καὶ τὰ ἔπαθλα μαρτύριον τῆς ἀθλήσεως ἀναμφίλεκτον. Ὁ δὲ θεοφιλῆς τῶν αὐτόθι ἐπίσκοπος θεραπεύσας ἡμᾶς ἐπὶ πολὺ καὶ ἐκ τῆς προλαβούσης κακοπαθείας ἀνακτησάμενος οὐ μετρίως, μένειν μὲν παρ'
 20 αὐτῷ παρεκάλει καὶ φιλοφρόνως πᾶσαν ἐπηγγέλλετο ἐν πᾶσιν ἀνάπαισι. Ὡς δὲ ἂν μὴ δόξαι θίαν προσάγειν ὑπονοίᾳ τῆς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς δεδομένης τιμῆς, μηδὲ δεσποτικώτερον ἀπαιτεῖν τὴν παραμονήν, πράττειν ἐπέτρεπε πᾶν τὸ δοκοῦν κατὰ γνώμην, ἐν τούτῳ μόνον τυραννήσας ἡμᾶς, τὸ τὸν ζυγὸν ἐπιθεῖναι τὸν ἱερατικὸν μὴ
 25 βουλομένοις. Ἡμεῖς μὲν γὰρ τὸ βάρος λογιζόμενοι τῆς λειτουργίας ἀσχάλλοντες ὠδυρόμεθα, καὶ οὐκ εἶχομεν πρὸς τὸ ἐπιτεθεὲν ἄχθος ἀνεκτῶς ὑπὲρ ἡμᾶς, ὃ καὶ μόλις τοῖς ἁγίοις ἀρμόζει ὅσον εἰς πολιτείας λόγον. Κάκεινοις γὰρ ἐφάνη βαρὺ, καὶ ὠμολόγησαν καλούμενοι ὑπερβαίνειν αὐτοὺς τὸ ἀξίωμα καὶ Θεῷ ἀντέλεγον ἐπὶ πολὺ

ἀνταμοιβὴ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ὀφειλέτη, κάνοντας πάλι τὴ δωρεά σου σὰν ἄλλο δάνειο, προπληρώνοντας πάντοτε τὶς δωρεές καὶ πάντοτε ὑπογράφοντας χρεόγραφο, ὅτι χρεωστεῖ σ' αὐτοὺς πού δανείζονται τὶς εὐεργεσίες, καὶ τὴν ὑλικὴ ἀπόδοση αὐτῶν τὴ θεωρεῖ ὡς γενναιοδωρία, καὶ ἀρχίζει πάντοτε αὐτὸς τὶς χάρες καὶ τὶς ἀνταποδίδει σὰν χάρες, ἕξαιτίας τῆς δωρεοδοτικῆς καὶ φιλότιμης φύσεώς του; Γι' αὐτό, πατέρα, ἔχοντας πρόθυμο συνοφειλέτη, ἄρχισε τὴν ἀπόδοση. Καὶ ὁ Θεὸς πού γνωρίζει τὴ δική μας δύναμη, ὅπως ὅποτε θὰ ἀπαιτήσῃ καὶ ἀνάλογη πρὸς αὐτὴν ἐξόφληση, καὶ δὲν θὰ μᾶς κατηγορήσῃ γιὰ τὴ φυσικὴ ἀδυναμία μας, ζητώντας μεγαλύτερους ἀπὸ τὴ δύναμή μας κόπους.

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια προσευχήθηκα μαζί σου κι' ἐγώ, καὶ μακάρι νὰ τὰ ἐφαρμόσουμε καὶ νὰ ἐμφανιστοῦμε ἔχοντας τα πραγματοποιήσῃ, εἶπα, παιδί μου, ὥστε καὶ ἡ ὑπόσχεση νὰ ἔχει αἴσιο πέρας, καὶ ἡ προσευχὴ νὰ εἶναι καρποφόρα καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἀνταμοιβὴ τοὺς κόπους μας. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι σκοπὸς καὶ ὄρος κάθε ἔργου πού γίνεται ὅπως θέλει ὁ Θεός, νὰ σφραγίζονται δηλαδὴ οἱ πράξεις μὲ τὶς ἀμοιβές, καὶ τὰ στεφάνια νὰ ἐπιβεβαιώνουν τὸν ἀγῶνα, διότι κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἀξιοπιστία τῶν μισθῶν εἶναι φυσικὸ νὰ γίνεται ἔλεγχος τῶν ἔργων καὶ τὰ ἔπαθλα ἀναμφισβήτησι ἀπόδειξη τῆς ἀθλήσεως. Ὁ θεοφιλὴς τότε ἐπίσκοπος τοῦ τόπου, ἀφοῦ μᾶς περιποιήθηκε γιὰ πολὺ καιρὸ καὶ μᾶς ἔκανε νὰ συνέλθουμε πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν κακοπάθεια πού εἶχε προσηγηθεῖ, μᾶς παρακαλοῦσε καὶ μᾶς ὑποσχόταν φιλικὰ κάθε εἶδους σὲ ὅλα ἀνάπαυση. Καὶ γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθεῖ ἡ ὑπόνοια ὅτι μὲ βία τὰ προσφέρει γιὰ τὴν τιμὴ πού ἀποδίδεται στὸ παιδί, οὔτε ὅτι μὲ τρόπο δεσποτικὸν ἀπαιτοῦσε νὰ παραμείνουμε, μᾶς ἐπέτρεψε νὰ κάνουμε ὅ,τι κατὰ τὴ γνώμη μας εἶναι σωστό, σὲ ἓνα μόνο μᾶς πίεσε, στὸ νὰ μᾶς βάλῃ τὸν ἱερατικὸ ζυγὸ πού δὲν θέλαμε. Γιατὶ ἐμεῖς, σκεφτόμενοι τὸ βάρος τοῦ λειτουργήματος, στενοχωρημένοι κλαίγαμε, καὶ δὲν ἤμασταν ἱκανοὶ νὰ σηκώσουμε τὸ βάρος πού μᾶς ἔβαλε, πού ἦταν πάνω ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας, τὸ ὁποῖο μόλις μὲ δυσκολία ταιριάζει στοὺς ἀγίους, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτεία τους. Γιατὶ καὶ σ' ἐκείνους φαινόταν βαρὺ, κι' ὅταν τοὺς καλοῦσαν, ὁμολογοῦσαν ὅτι τὸ ἀξίωμα αὐτὸ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ αὐτούς, καὶ ἔφερναν ἀντιρρήσεις στὸν Θεὸ γιὰ πολὺ διάστημα,

προβαλλόμενοι τὸ ἀνάξιον, καὶ παρηγοῦντο τὴν χειροτονίαν τὸ ἀσθενὲς προφασιζόμενοι, καίτοι πλέον τῶν νῦν ἀπάντων ὄντες ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ἔργον καὶ ἐξ ἀσκήσεως τῶν καλῶν παρηγοσίαν ἔχειν ἐν τῇ λατρείᾳ πρὸς τὸν Δεσπότην μᾶλλον δυνάμενοι. Ἐκεῖνος δὲ
5 πρέπειν ἔλεγε τοῖς πόνοις τὸ γέρας, καὶ τοῖς κάματοις τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἐνόμιζεν, ἐδίδου μισθὸν τὸ ἀξίωμα.

Ἀπαίρειν οὖν ἐκεῖθεν καὶ πορεύεσθαι βουληθέντες οἴκαδε, ἐφοδιασθέντες πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν πολλὴν οὔσαν καὶ μῆκος ἔχουσαν ἰκανόν, φιλοτίμως ἄγαν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ συμπορεύε-
10 σθαι ἡμῖν ἐπευξάμενος εἰρήνην τοῦ λοιποῦ βραβεύουσαν, οὕτως ἀπέλυσεν οὐ κομπάσας ἀπειροκάλως ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ, ὡς ἴσως τις ἕτερος, αὐθεντίαν τοῦ ἐωνημένου αὐχῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαν ἀτύχημα ἐπικουφίσας παρακλήσει πολλῇ, καὶ τὴν δόξαν ἐκκλίνας τοῦ τύφου ἐπιεικεῖ καὶ μετρίῳ φρονήματι.

15 Ἐμοὶ δὲ ὁ λόγος ᾧδε πεπαύσθω, ὅπου καὶ ἡ πεῖρα πέπαιται τῶν δυσχερῶν, ἀρχὴν παρασχοῦσα, Θεοῦ χάριτι, μετὰ πολλὴν ταιλαπωρίαν τῆς φαιδροτέρας ζωῆς

Τέλος σὺν Θεῷ.

προβάλλοντας ὡς δικαιολογία γιὰ τὴν ἄρνησὶν τοὺς τὴν ἀναξιότητά τοὺς, καὶ ἀπέφευγαν τὴ χειροτονία προφασιζόμενοι τὴν ἀδυναμία τοὺς, ἂν καὶ ἦταν περισσότερο ἀπὸ τοὺς τωρινούς κατάλληλοι γιὰ τὸ ἔργο, καὶ μὲ τὴν ἄσκησιν τῶν καλῶν ἔργων μπορούσαν νὰ ἔχουν περισσότερη παρρησία κατὰ τὴν λατρεία πρὸς τὸν Κύριο. Ἐκεῖνος ὅμως ἔλεγε ὅτι τὸ ἔπαθλο ταιριάζει στοὺς πόνους, καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ ἔδινε, ὅπως νόμιζε, ὡς μισθὸν γιὰ τοὺς κόπους τοῦ ἀγῶνα.

“Ὅταν λοιπὸν ἀποφασίσαμε νὰ ἀναχωρήσουμε στὴν πατρίδα μας, ἀφοῦ μᾶς ἐφοδίασε πλουσιοπάροχα γιὰ τὴν ὁδοιπορία μας, ποὺ ἦταν πολλὴ καὶ εἶχε ἀρκετὸ μῆκος, καὶ ἀφοῦ μᾶς εὐχήθηκε νὰ μᾶς συνοδεύει ἢ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀνταμείβοντάς μας μὲ εἰρήνη, ἔτσι μᾶς ἄφησε νὰ φύγουμε, χωρὶς νὰ καυχηθεῖ κατὰ τρόπον ἀνάρμοστο γιὰ τὸ δεσποτικὸ τοῦ ἀξίωμα, ὅπως θὰ ἔκανε πιθανῶς κάποιος ἄλλος, ἐπαινώντας τὴν αὐθεντία ἐκείνου ποὺ ἀγόρασε τὸ παιδί μου, καὶ παρέχοντας ἀνακούφιση μὲ πολὺ παρήγορα λόγια σ' αὐτὸ ποὺ θεωρήθηκε ἀτύχημα, καὶ ἀποφεύγοντας τὴ δόξα τῆς ὑπερηφάνειας μὲ ταπεινὸ καὶ μέτριον φρόνημα.

“Ὅσο γιὰ μένα ὅμως ἐδῶ σταματᾷ ὁ λόγος, ἀφοῦ καὶ ἡ δοκιμασία τῶν δυσκολιῶν ἔπαυσε, δίνοντάς μας μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ὕστερα ἀπὸ μεγάλη ταλαιπωρία, τὴ δυνατότητα γιὰ τὴν ἀρχὴ μᾶς καλύτερης ζωῆς.

Τέλος μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΝΕΙΛΟΥ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

Λ Ο Γ Ο Σ
ΕΙΣ ΑΛΒΙΑΝΟΝ
ΜΟΝΑΧΟΝ ΕΡΗΜΙΤΗΝ

Μέταλλα μὲν τῶν λεγομένων πολυτίμων λίθων καὶ χρυσίτιδας
φλέβας ἀναζητεῖτωσαν οἱ φιλόκοσμοι καὶ τερπέσθωσαν ἀναβρο-
νόμενοι ταύταις ταῖς ὕλαις, λίχνον τι καὶ ἡδὺ τῇ ὄψει ταῖς διαφό-
ροις ἐπανγαζούσαις τῶν χρωμάτων μορφαῖς, βίους δὲ ἀγίων ἀν-
5 δρῶν καὶ ἀρετὰς ἀνθρώπων κεχωρισμένων τοῦ κόσμου καὶ λαθεῖν
σπουδαζόντων, ἐφ' οἷς κατορθοῦσι καλοῖς, ἀνιχνευέτωσαν οἱ φιλό-
θεοι, πρὸς μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀγωγῆς. Καὶ γὰρ ἄτοπον ἀληθῶς
καὶ λίαν ἀνόητον, ἐκείνων μὲν τῶν τοσαύτην τοῖς ἀνθρώποις ἐργα-
ζομένων βλάβην, ὅσην οὐκ ἂν τις ῥαδίως τῷ λόγῳ δηλώσειεν, πολ-
10 λὴν τινα ἔχειν πρόνοιαν καὶ σπουδὴν, ὡς ἂν αἱ φυσικαὶ τούτοις
προσεπικοσμούμεναι εὐμορφίαὶ δέλεαρ ἡδονῆς γίνωνται τοῖς ἀκο-
λάστοις, τῷ περιάπτῳ κόσμῳ ἐρεθιζομένοις τὰ πάθη πρὸς τὸ μανι-
κώτερον, τῶν δὲ δυναμένων κοσμηῆσαι ψυχὴν καὶ τὸ πλημμελὲς
διορθώσασθαι τοῦ βίου, τοσαύτην πάλιν ῥαθυμίαν καὶ ἀμέλειαν,
15 ὡς καταφρονεῖν τῶν σπουδαιῶν, ὡς ἔδει τῶν ἀδιαφόρων, ἢ μᾶλ-
λον τῶν ὀλεθρίων. Τί γὰρ λίθοι καὶ χρυσὸς καὶ ἡ πρὸς βλακειῶν
ἄλλη χρησιμεύουσα ὕλη τὸν ἀνθρώπινον ὠφέλησε βίον; Τί δὲ οὐκ
ἔβλαψε καὶ ἠδίκησεν ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις πάντων αἷτια γενόμενα
κακῶν; Διὰ ταῦτα πλεονεξία, ἀρπαγαί, τυραννίδες, ληστεῖαι, φό-

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΝΕΙΛΟΥ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΛΟΓΟΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΛΒΙΑΝΟ
ΜΟΝΑΧΟ ΕΡΗΜΙΤΗ

Τὰ μέταλλα, αὐτὰ δηλαδή πού ὀνομάζονται πολύτιμα πετρώδια, καί τίς χρυσοφόρες φλέβες ἃς τίς ἀναζητοῦν ἐκεῖνοι πού ἀγαποῦν τὰ κοσμήματα καί εὐχαριστιοῦνται νά καμαρώνουν γι' αὐτές τίς ὕλες, οἱ ὅποιες ἐκπέμπουν κάτι τὸ ἐπιθυμητὸ καί εὐχάριστο μὲ τίς ποικιλίες τῶν χρωμάτων τους, ἐνῶ τοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀνδρῶν καί τίς ἀρετὲς τῶν ἀνθρώπων πού εἶναι ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τὸν κόσμον καί ἐπιδιώκουν νά μείνουν ἀφανεῖς γιὰ τὰ καλὰ πού κατορθώνουν, ἃς τοὺς ἀνιχνεύουν αὐτοὶ πού ἀγαποῦν τὸν Θεό, γιὰ νά μιμοῦνται τὴ διαγωγή τους. Γιατὶ εἶναι παράδοξο πραγματικά καί πολὺ ἀνόητο ἐκεῖνα πού προκαλοῦν τόσο μεγάλη βλάβη στοὺς ἀνθρώπους καί πού δὲν θὰ μποροῦσε εὐκόλα νά τὴν περιγράψει κανεὶς, νά τὰ φροντίζουν καί νά τὰ ἐπιζητοῦν πολὺ, ὥστε οἱ φυσικὲς ὁμορφιές, στολιζόμενες μὲ αὐτὰ τὰ πρόσθετα κοσμήματα, νά γίνονται δόλωμα ἡδονῆς γιὰ τοὺς ἀκόλαστους, τῶν ὁποίων τὰ πάθη μὲ τὰ κρεμασμένα κοσμήματα ἐρεθίζονται καί γίνονται παράφορα, ἐνῶ γιὰ ἐκεῖνα πού μποροῦν νά στολίσουν τὴν ψυχὴ καί νά διορθώσουν τὰ ἑλαττώματα τῆς ζωῆς νά δείχνουν τόση ραθυμία καί ἀδιαφορία, ὥστε νά περιφρονοῦν τὰ σπουδαῖα, ὅπως θὰ ἔπρεπε νά κάνουν γιὰ τὰ ἀδιάφορα, ἢ καλύτερα γιὰ τὰ ὀλέθρια. Γιατὶ τί ὠφέλησαν τὸν ἀνθρώπινον βίον οἱ πέτρες καί ὁ χρυσὸς καί ὅλη ἡ ἄλλη ὕλη, πού χρησιμεύει γιὰ τὴ μαυρία; Καί σὲ τί δὲν τὸν ἔβλαψαν καί δὲν τὸν ἀδίκησαν μὲ τὸ ὅτι ἔγιναν σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους αἷτια ὅλων τῶν κακῶν; Γιατὶ ἕξαιτίας αὐτῶν ὑπάρχουν πλεονεξίες, ἄρπα-

νοι· διὰ ταῦτα λεηλασίαι καὶ πορθήσεις, βαρβαρικά καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἀντεπιτιθεμένων ἄλλων ἄλλοις ἐπιθυμία χρημάτων, οὐδὲν οὔτε παθεῖν, οὔτε διαδραῖσαι παραιτουμένων, ἕως ἂν ὁ σκοπὸς ὀπωσοῦν ἢ οἰκείῳ ἢ τῶν ἐναντίων ἀνυσθῆ φόνῳ; Πολλάκις γὰρ
 5 μετὰ τοῦ μηδὲν ἀφελέσθαι τῶν κεκτημένων οἱ ἐπιτιθέμενοι δυνηθῆναι, καὶ αὐτοὶ προσαπώλοντο τῇ ψυχῇ, θανόντες ἐλεεινῶς, ἀμβιβολου κέρδους ἐλπίδι οἰκτιστον ὑπομείναντες τελευτήν, καὶ φθάσαντες παθεῖν ὅπερ εἰς τοὺς ἐναντίους εἶχον αὐτοὶ δραῖσαι σπουδήν. Ἀκοῇ δὲ τῶν εὖ βεβιωκότων καὶ μάθησις τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς
 10 ἀγαθῶν ἔργων μεγάλα τοὺς πολυπραγμονήσαντας ὀνίνησι, λύχνος τῶν λανθανόντων γινόμενα πρὸς τὸ καὶ γνῶναι καὶ προᾶξαι τὸ τέως ἀγνοηθὲν ἕως τότε ὠφέλιμον.

Οἱ μὲν γὰρ πάντως ζηλώσουσι τὴν ἐκείνων ἀρετήν, πόθον εὐθύς λαβόντες αὐτῆς φυσικῇ τινι ὀρμῇ τῆς ψυχῆς τῷ καλῷ προτι-
 15 θεμένης, οἱ δὲ θαυμάσουσι ταύτην, κἂν τὴν μίμησιν κωλύει τις συνήθεια πονηρά, ταλανίζοντες ἑαυτούς, καὶ τέως εἰδότες ὡς ἀπολείπονται τῷ καλῷ· ὅπερ οὐ μικρὸν εἰς ὠφελείας λόγον, αἴσθησιν ἔχειν τῶν ἐν οἷς εἰσιν κακῶν καὶ μὴ ἀπαταῖσθαι σεμννομένους ὡς ἀστείοις τοῖς λίαν αἰσχροῖς καθάπερ τινὲς τῶν ἀπηληγηκότων, οὐκ
 20 ἔτι τῇ ἁμαρτίᾳ νυττόμενοι, ἀδεῶς τὸ τραχὺ ταύτης καὶ δύσβατον ὀδεύουσιν καὶ πεπωρωμένοι τὸ συνειδὸς ὡς οἱ τετυλωμένοι ποδὶ ἀκάνθαις ἐπιβαίνοντες καὶ σκόλοψιν καὶ οὐδὲν πάσχοντες ὧν ἔπασχον πρὶν ἐνεθισθῶσιν τῇ σκληραγωγίᾳ, τρυφερῶ ὄντι καὶ ἀπαλῶ τῷ ἴχνει καὶ τῆς τυχούσης εὐθέως αἰσθανόμενοι βλάβης. Οὐδὲν γὰρ
 25 ἔστιν οὐ τῶν ἐπιτόνων τῷ σώματι, οὐ τῶν ἐπιβλαβῶν τῇ ψυχῇ, ὃ μὴ γίνεται χρόνῳ καὶ συνηθείᾳ κοῦφον καὶ ἀνεκτόν, οὐκ ἔτι ποιοῦν αἴσθησιν δυσχερείας, ὡς ἐποίει ποτὲ ἄθρες ὄν, καὶ πλήττον καμιάτῳ

γές, τυραννίες, ληστεῖες, φόνοι. Γι' αὐτὰ γίνονται λεηλασίες καὶ ἐκπορθήσεις, βαρβαρικοὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, μὲ τὸ νὰ ἀντεπιτίθενται ἄλλοι ἐναντίον ἄλλων ἐξαιτίας τῆς ἐπιθυμίας τῶν χρημάτων, χωρὶς νὰ ἀποφεύγουν οὔτε τὸ νὰ πάθουν ὀτιδήποτε, οὔτε νὰ κάνουν, μέχρι πού νὰ ἐπιτευχθεῖ ὁ σκοπὸς μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο, μὲ τὸν φόνο τὸν δικό τους ἢ τῶν ἐναντίων. Γιατὶ πολλές φορές, μαζί μὲ τὸ ὅτι αὐτοὶ πού ἐπιτίθενται δὲν μπόρεσαν νὰ ἀφαιρέσουν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀποκτήματα τῶν ἄλλων, χάθηκαν καὶ οἱ ἴδιοι ψυχικά, πεθαίνοντας μὲ τρόπο ἐλεεινὸ, ὑπομένοντας οἰκτρότατο θάνατο, μὲ τὴν ἐλπίδα ἀμφίβολου κέρδους, φτάνοντας ἔτσι νὰ πάθουν οἱ ἴδιοι αὐτὸ πού ἐπεδίωκαν νὰ κάνουν στους ἐχθρούς τους. Ἐνῶ ἡ ἀκρόαση αὐτῶν πού ἔζησαν καλὰ καὶ ἡ γνώση τῶν καλῶν ἔργων πού ἔγιναν ἀπὸ αὐτοὺς, ὠφελεῖ πάρα πολὺ ἐκείνους πού ἀσχολοῦνται μὲ πολλὰ πράγματα, γιατί γίνονται λυχνάρι αὐτῶν πού διαφεύγουν τὴν προσοχή, ὥστε καὶ νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ πράξουν τὸ ὠφέλιμο, πού ὡς τότε ἦταν ἀγνοημένο.

Καὶ πράγματι ἄλλοι θὰ μιμηθοῦν ὅπωςδήποτε τὴν ἀρετὴ ἐκείνων, ἀποκτώντας ἀμέσως πόθο γι' αὐτὴν ἀπὸ κάποια φυσικὴ ὁρμὴ τῆς ψυχῆς ἢ ὁποῖα τείνει πρὸς τὸ καλό. Ἄλλοι πάλι θὰ τὴ θαυμάσουν, ἔστω καὶ ἂν κάποια πονηρὴ συνήθεια ἐμποδίζει τὴ μίμησὴ τῆς, ἐλεεινολογώντας τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ ἀνακαλύπτοντας ὅτι ὑστεροῦν στὸ καλό, πράγμα πού δὲν εἶναι μικρὸ σὲ ὠφέλεια, τὸ νὰ αἰσθάνονται σὲ ποιά κακὰ βρίσκονται καὶ νὰ μὴ ἀπατῶνται καμαρώνοντας γιὰ τὰ πολὺ αἰσχροῦ, σὰν νὰ εἶναι ὠραῖα, σὰν μερικοὺς πού ἔχουν πάθει ἀναισθησία καὶ ἐπειδὴ δὲν κεντρίζονται ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, βαδίζουν χωρὶς φόβο τὸν κακοτράχαλο καὶ δύσβατο δρόμο τῆς, καὶ μὲ πωρωμένη τὴ συνείδηση, σὰν νὰ ἔχουν ρόζους στὰ πόδια τους, πατοῦν ἐπάνω σὲ ἀγκάθια καὶ καρφιᾶ, χωρὶς νὰ παθαίνουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού πάθαιναν προτοῦ νὰ ἐθιστοῦν στὴ σκληραγωγία, ἐπειδὴ τὰ πόδια τους ἦταν τρυφερὰ καὶ ἀπαλὰ καὶ αἰσθάνονταν ἀμέσως τὴν παραμικρὴ βλάβη. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε οὔτε ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἐπίπονα στὸ σῶμα οὔτε τὰ ἐπιβλαβῆ στὴν ψυχὴ, τὸ ὁποῖο μὲ τὸν χρόνο καὶ τὴ συνήθεια νὰ μὴ γίνεται ἐλαφρὸ καὶ ἀνεκτό, χωρὶς νὰ προκαλεῖ αἴσθημα δυσκολίας, ὅπως προκαλοῦσε κάποτε ὅταν ἦταν ἀσυνήθιστο καὶ ἐπληττε τὸ σῶμα μὲ τὸν κόπο, ἐνῶ τὴ συνείδη-

μὲν τὸ σῶμα, λύπη δὲ τὸ συνειδός, ἕως ἕξις ἀμφοτέροις γένηται ἡδὺ ποιούσα τὸ πάλαι φανέν χαλεπὸν καὶ δυσάρεστον.

Ἐπεὶ οὖν εὖ ἔχειν ὠμολόγηται μὴ σιωπάσθαι τὰ τῶν σπουδαίων κατορθώματα καὶ μὴ κρύπτεσθαι ταῦτα ἅπερ φανερωθέντα
 5 πολὺ ποιεῖ κέρδος τῷ βίῳ, ἀγγελικὴν διδάσκοντα πολιτείαν καὶ οὐρανὸν ποιῶντα τὴν γῆν τῷ καθαρῷ καὶ ἀμερίμῳ τῆς διαγωγῆς, πάντων εὐεργετεῖν σπουδαζόντων ἀλλήλους καὶ οὐδενὸς ἀδικεῖν ἀνεχομένου οὐδένα, διὰ τὸ πεπεισθαι λοιπὸν ματαίαν μὲν πᾶσαν ὕλην τὴν μένουσαν ἐνθάδε, ἔχειν δὲ τὴν ὄρεξιν ἐκείνων σπουδαίαν
 10 τῶν πρὸς τὸ μέλλον συμμεθισταμένων καὶ πρὸς πολὺ χρησιμευόντων ἐκεῖ, φέρε τὸν μέχρι νῦν λανθάνοντα πολλούς, ἐπειδὴ καὶ λαθεῖν ἅπαντας σπουδὴν ἔσχεν αἰεὶ, καθάπερ προῆξ τῆ τῆς Νιτρίας ἐγκαταδύς ἐρημία, δεδοικῶς τὰς ἐπηρείας τοῦ θίου καθάπερ αἰθερίου ἀνωθεν πίπτοντας σκηπτούς, καὶ πλεῖον τούτων ἀδικοῦντας
 15 τὴν οὐ φυλασσομένην καὶ ἐκκλίνουσαν τὰς τοιαύτας συντυχίας ψυχὴν, παραγαγόντες εἰς μέσον μακάριον ἄνδρα γνῶριμον καταστήσομεν, ἵνα μὴ λάθῃ τοὺς πρὸς τὸ ὠφελεῖσθαι ἐπιτηδείους ὅσα, εὐλαθῆς ὢν αὐτός, κρύψαι τοὺς ἀνθρώπους ἐσπούδασεν, οὐ φθόνῳ τινὶ τῆς μιμήσεως, οὐδὲ μόνος θέλων ἐναδρύνεσθαι τῇ κτήσει τῶν
 20 καλῶν, φεύγων δὲ τὸ ἐπιδεικτικὸν ὡς ἐπίβουλον καὶ εἰς ὄνησιν ἀδικῆσαι δυνάμενον.

Οὗτος τῆς Γαλατῶν γῆς βλάστημα γέγονεν καὶ θρέμμα Ἀγκύρας τῆς πόλεως. Οὕτω δὲ τὴν νέαν ἡλικίαν πρὸς σωφροσύνην ἐκυβέρνησεν, καίτοι ὀχλούσας δι' εὐμορφίαν πολλὰς ἐσχηκῶς, ὡς τῆς
 25 αἰδοῦς καὶ τῆς σεμνότητος θαυμάζεσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ ταύτη μᾶλλον πρὸς πλείονα πόθον αὐτάς, ἢ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως, ἐκκαίων, ὑπερορρωμένας καὶ οὐδὲ λόγου προσηνοῦς ἀξιουμένας ποτέ. Οὐτ' αὐτὸ δὲ μὴ ἐρεθιζόμενον σωφρονεῖν, καὶ μυρίων κινούντων τὸ πάθος τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, ἐπεὶ μηδὲ χεμαζομένην ναῦν κυβερνη-

ση μὲ λύπη, μέχρι πού νὰ γίνει καὶ στὰ δύο συνήθεια, κάνοντας εὐχάριστο αὐτὸ πού κάποτε φαινόταν δύσκολο καὶ δυσἄρεστο.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀναγνωρίστηκε ὅτι εἶναι καλὸ, νὰ μὴ ἀποσιωπῶνται τὰ κατορθώματα τῶν σπουδαίων ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ κρύβονται αὐτὰ πού, ὅταν φανερωθοῦν, φέρνουν πολὺ κέρδος στὴ ζωὴ, ἐπειδὴ διδάσκουν τὴν ἀγγελικὴ ζωὴ καὶ κάνουν τὴ γῆ οὐρανὸ μὲ τὴν καθαρὴ καὶ ἀμέριμνη διαγωγῆ, καθὼς ὅλοι ἐπιδιώκουν νὰ εὐεργετοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ κανεὶς δὲν ἀνέχεται νὰ ἀδικεῖ κανέναν, ἐπειδὴ πείστηκαν ὅτι εἶναι ἀνώφελη κάθε ὕλη πού μένει ἐδῶ, καὶ ἐπιθυμοῦν μὲ ζῆλο ἐκεῖνα πού μεταφέρονται μαζί τους στὸ μέλλον καὶ εἶναι πολὺ χρήσιμα ἐκεῖ, ὅπως γιὰ παράδειγμα αὐτὸς πού μέχρι τώρα ἦταν ἄγνωστος στοὺς πολλούς, ἐπειδὴ ἐπιδίωκε πάντοτε νὰ διαφεύγει τὴν προσοχὴ ὄλων, καὶ σὰν ἄλλο ζαρκάδι καταχωνιασμένος στὴν ἔρημο τῆς Νιτρίας, ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς πειρασμοὺς τῆς ζωῆς, πού σὰν αἰθέριοι κεραινοὶ ἔπεφταν ἀπὸ πάνω, καὶ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔβλαπταν τὴν ψυχὴ πού δὲν φυλαγόταν, οὔτε ἀποστρεφόταν τὶς συναντήσεις αὐτές, φέρνοντας στὴ μέση ἓνα ἄνδρα μακάριον, θὰ τὸν κάνουμε γνωστό, γιὰ νὰ μὴ διαφύγει τὴν προσοχὴ ἐκείνων πού εἶναι πρόθυμοι νὰ ὠφεληθοῦν, ὅσα αὐτὸς, ὄντας εὐλαβής, φρόντισε νὰ κρύψει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι ἀπὸ κάποια ζήλεια μήπως τὸν μιμηθοῦν, οὔτε ἐπειδὴ ἤθελε μόνο αὐτὸς νὰ καμαρώνει γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν καλῶν, ἀλλὰ ἀποφεύγοντας τὴν ἐπίδειξη, πού, σὰν ὑπουλὴ πού εἶναι, μπορούσε νὰ βλάψει τὴν ὠφέλεια.

Αὐτὸς ἦταν βλαστὸς τῆς χώρας τῶν Γαλατῶν καὶ ἀνατράφηκε στὴν πόλη Ἄγκυρα. Αὐτὸς μὲ τέτοιο τρόπο κατεύθυνε τὴ νεαρὴ ἡλικία του πρὸς τὴ σωφροσύνη, ἂν καὶ ὑπῆρχαν πολλὲς πού τὸν ἐνοχλοῦσαν λόγῳ τῆς ὁμορφιάς του, ὥστε νὰ θαυμάζεται γιὰ τὴν ντροπὴ καὶ τὴ σεμνότητά του ἀπὸ αὐτές, καὶ περισσότερο μὲ αὐτὴν μᾶλλον νὰ προκαλεῖ σ' αὐτές μεγαλύτερο πόθο, παρὰ μὲ τὴν ὁμορφιά τοῦ προσώπου του, ἂν καὶ τὶς παράβλεπε καὶ δὲν τὶς ἀπηύθυνε ποτὲ οὔτε λόγῳ εὐχάριστο. Καὶ δὲν εἶναι βέβαια τὸ ἴδιο νὰ ζεῖ κανεὶς μὲ σωφροσύνη ὅταν δὲν ἐρεθίζεται, καὶ νὰ κάνει τὸ ἴδιο ἀκριβῶς, ὅταν τὸν ὑποκινοῦν στὸ πάθος μύριοι πειρασμοί, ὅπως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ κυβερνήσει κανεὶς μὲ τρόπο σωτήριο ἓνα

σαι σωτηρίως μὴ θορυβηθέντα τῇ ζάλῃ, καὶ ἐν λιμένι ἐπὶ τῆς πρύμνης καθεζόμενον ἔχεσθαι τῶν πηδαλίων. Τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ τῆς τέχνης ἐν δέοντι καιρῷ παρασχεῖν τὰ τεκμήρια, τὸ δὲ μὴ παρούσης ἀνάγκης σχῆμα ἐπιδείκνυσθαι ἀμφίβολον εἰ τῇ πείρᾳ κεκόσμηται,
5 ἀλλὰ μὴ τῇ ἀπειρίᾳ ἀπατᾶ τοὺς ὁρῶντας, ἀμύητος ὢν, ὡς τὴν ἐπιστήμην κεκτημένος.

Ὅθεν καὶ νέον ὄντα αὐτὸν ἔτι καὶ οὕτω πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν ἐπιτήδειον, ἐμηχανήσαντο θηρᾶσαι τέχνη πολλῇ, ζημίαν ἡγούμενοι εἰ μὴ καλλωπίζοιτο τὸ κοινὸν τῆς ἱερωσύνης τῷ οἰκείῳ
10 καλῷ, καθάπερ κόρη ἐν ὀφθαλμῷ καὶ ὀφθαλμὸς προσώπῳ ἐμπρόπων τῷ παντὶ σώματι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐξάρχοντος τάγματος λάμπων τῷ δίῳ καὶ πολλοῖς καὶ πᾶσιν ὑπόδειγμα πρὸς ὠφέλειαν γινόμενος, ἐν νέῳ καὶ ἀκμάζοντι σώματι πρεσβυτικὴν καὶ κατεσταλμένην κατάστασιν ἐπιδεικνύμενος. Καὶ οἱ μὲν ἐδιάσαντο πλείους ὄντες, ὡς ἐδόκουν, τὸν ἓνα, καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης δικαιοσύνης
15 ἐπεκλήρουξαν ἀξίωμα. Ὁ δὲ οὐκ ἐδιάσθη, οὐδὲ προᾶξαι τι δυσωπηθεῖς τοὺς ὑπερέχοντας ἠνέσχετο παρὰ γνώμην, μέγα τὸ προᾶγμα καὶ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν, ὡς ἦν ἀληθῶς ἠγησάμενος. Φεύγει δὲ τοὺς πολιτικούς θορύβους καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν προεδρίαν, τὸ θάρρος
20 περιωστώμενος τοῦ ἐπιτεθέντος ζυγοῦ. Καὶ σπουδὴν μὲν εἶχεν εὐθύς καταλαβεῖν τὴν ἔρημον, ἐκράτησε δὲ τῆς ὁρμῆς λογισμῷ δικαίῳ, προγυμνασθῆναι δέλτιον κρίνας τοὺς πρώτους ἄθλους παρὰ τοῖς ὑφηγηταῖς καὶ ἀλείπταις τῶν ἄρτι τῆς ἀρετῆς ἀρχομένων, ἢ ἀπαιδοτρίδης εὐθύς προελθεῖν τοῖς τῶν τελειωτέρων ἀγωνισμάτων
25 διδασκάλους, καὶ κάματον τούτοις παρέχειν ἀναγκαζομένοις τὰ παιδῶν παραδιδόναι, ἀντὶ τῶν παραδιδομένων ἀνδράσι, καὶ καταδῆναι τῆς οἰκείας ἕξεως πρὸς τὴν οὐ καθήκουσαν ἐν λόγοις καὶ ἔργοις παιδικὴν ἄσκησιν καὶ νηπίους ἀρμόζουσαν.

Προσελθὼν οὖν τοῖς παρ' ἡμῖν πρὸ τοῦ ἄστεος ἀσκουμένοις ἐν

πλοῖο πού καταλαμβάνεται ἀπὸ τρικυμία, χωρὶς νὰ τὰ χάσει ἀπὸ τὴ ζάλη, μὲ τὸ νὰ βρῖσκεται τὸ πλοῖο στὸ λιμάνι καὶ νὰ κάθεται στὴν πρύμνη κρατώντας τὰ πηδάλια. Γιατὶ τὸ πρῶτο σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ δώσει ἀποδείξεις τῆς τέχνης του τὴν ὥρα πού χρειάζεται, ἐνῶ τὸ ἄλλο, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐπιδεικνύει κάτι, πού εἶναι ἀμφίβολο ἂν βασίζεται στὴν πείρα καὶ δὲν ἐξαπατᾷ αὐτοὺς πού τὸ βλέπουν, λόγῳ τῆς ἀπειρίας τους, σὰν νὰ κατέχει τὴ γνώση του, ἐνῶ εἶσαι ἀμύητος.

Γι' αὐτό, ἐνῶ ἀκόμα ἦταν νέος καὶ ἀπροετοίμαστος γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑπηρεσία, σκέφτηκαν νὰ τὸν δελεάσουν μὲ πολλὴ ἐπιτηδειότητα, γιατί θεωροῦσαν ζημιὰ ἂν δὲ καλλωπιζόταν ἡ τάξη τῆς ἱερωσύνης μὲ τὸ δικό του καλό, ὅπως ὁμορφαίνει ἡ κόρη τὸ μάτι καὶ τὸ μάτι τὸ πρόσωπο, μὲ τὸ νὰ διακρίνεται προεξάρχοντας σὲ ὁλόκληρο τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξης, λάμποντας μὲ τὴ ζωὴ του καὶ γινόμενος παράδειγμα πρὸς μίμηση σὲ πολλοὺς καὶ σὲ ὅλους γιὰ τὴν ὠφέλειά τους, παρουσιάζοντας σὲ νέο καὶ ἀκμαῖο σῶμα εἰκόνα ἡλικιωμένου καὶ συγκρατημένη. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια τὸν ἐξεβίασαν ἐπειδὴ ἦταν πολλοί, ὅπως νόμιζαν, αὐτὸν πού ἦταν ἕνας, καὶ τὸν ἀνέδειξαν στὸ ἀξίωμα τῆς ἱερατικῆς τάξεως. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐξαναγκάστηκε, οὔτε, σεβόμενος τοὺς ἀνωτέρους, δέχθηκε νὰ κάνει κάτι παρὰ τὴ γνώμη του, ἐπειδὴ ἔκρινε ὅτι τὸ πρῶγμα ἦταν μεγάλο, καὶ πραγματικὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἡλικία του. Ἔτσι ἐγκαταλείπει τοὺς κοσμικοὺς θορύβους καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιορκία, φέροντας τὸ βάρος τοῦ ζυγοῦ πού τοῦ ἔβαλαν στὸν τράχηλο. Καὶ διαζόταν βέβαια πολὺ νὰ μεταβεῖ ἀμέσως στὴν ἔρημο, ἀλλὰ συγκράτησε τὴν ὁρμὴ του ὕστερα ἀπὸ σωστὴ σκέψη, κρίνοντας καλύτερο νὰ προγυμναστεῖ στὰ πρῶτα ἀθλήματα κοντὰ στοὺς δασκάλους καὶ αὐτοὺς πού προασκοῦν τοὺς ἀθλητὲς πού ἀρχίζουν πρόσφατα τὴν ἀρετὴ, παρὰ ἀμέσως νὰ μεταβεῖ ἀγύμναστος στοὺς δασκάλους τῶν τελειότερων ἀγωνισμάτων καὶ νὰ τοὺς κουράζει ἀναγκάζοντάς τους νὰ τοῦ παραδίνουν μαθήματα κατάλληλα γιὰ παιδιὰ, ἀντὶ γιὰ ἐκεῖνα πού παραδίνονται στοὺς ἄνδρες, καὶ νὰ κατεβοῦν ἀπὸ τὴ δική τους συνήθεια στὴν ἀταίριαστη γι' αὐτοὺς μὲ λόγια καὶ ἔργα παιδικὴ ἀσκήση πού ἀρμόζει στὰ νήπια.

Ἐρχόμενος λοιπὸν σ' αὐτοὺς πού ἀσκοῦνταν κοντὰ σὲ μᾶς στὸ

τῷ ὄρει (ὧν ἦρχεν ὁ μακάριος Λεόντιος, τὸ τηνικαῦτα μὲν πρεσβύ-
 τερος ὧν, ὕστερον δὲ γενόμενος καὶ ἐπίσκοπος· ἀνὴρ καὶ πράξει καὶ
 γνώσει κεκοσμημένος καὶ τῶν ἐν ἐρήμοις ἀσκουμένων τελειότερος,
 ἀλλ' εἰδὼς καὶ τῶν νηπιαζόντων ἀνέχεσθαι, καὶ τοῖς ἔτι τῆς πρα-
 5 κτικῆς ἀρχομένοις συνειθισμένος, διὰ τὸ ἔχειν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν
 μετὰ τῶν προκεκοφῶτων ἀναμειγμένους αἰεὶ καὶ τοιούτους), καὶ
 προκόψας τοῦ χρόνου ταχύτερον καὶ πολλοὺς παρελθὼν καὶ ἀνύ-
 σασ πλέον, ἥπερ ὁ καιρὸς ἀνύειν παρεῖχεν ἔργον ἀσκήσεως, ἐπὶ τὴν
 τῶν Ἱεροσολύμων ἀπαίρει καὶ μετανίσταται χώραν, καὶ ἱστορίας
 10 τῶν αὐτόθι τόπων, ἐν οἷς ἐθαυματουργήσε καὶ διήγαγε καὶ ἔπαθεν
 ὕστερον ὁ Κύριος Ἰησοῦς, καὶ ὠφελείας τῇ ὄψει τῶν ἐκεῖσε ἀσκου-
 μένων ἀνδρῶν. Καὶ τούτοις ὠφεληθεῖς, ἵνα μὴ εἶπω παρελθὼν ἐν
 ὀλίγῳ, τὴν εἰρημένην καταλαμβάνει ἔρημον σπουδαίως, καὶ τὸ
 ἀξίωμα κρύψας ἱερατικὸν ἕως ἠδυνήθη λαθεῖν, τὸν μοναδικὸν ὡς
 15 ἄρτι ἀρχόμενος ἀναδέχεται βίον, τοιούτοις χρησάμενος τῆς ἀρετῆς
 διδασκάλοις, οἱ πρὸς οὐρανὸν εὐθύς ἀνερρίπισαν αὐτοῦ τὸν πόθον,
 καὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς ἐξήρτησαν τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τῆς ἐν
 παῖσιν ὀλιγοδείας ἐρασθέντος, ἐπειδὴ τὸ ἀνευδεὲς μόναις ταῖς ἀσω-
 μάτοις διαφέρει φύσεσιν, τοῖς δὲ σαρκὶ συνδεδεμένοις οὐκ ἔστι ζῆν,
 20 μὴ τῆς ἀναγκαίας χρείας ἀναπληρούσης τὸ καθ' ἑκάστην διαπνεό-
 μενον τῆς τροφῆς. Καταφρονήσας οὖν ἀπάντων ὁμοῦ τῶν ἐπὶ γῆς
 ὄλος ἀθρώως τῆς ἄνω φιλοσοφίας ἐγένετο, οὐ μόνον τὰ περὶ τὸ σῶ-
 μα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ κρίνας πρὸς τὸν σκοπὸν περιττὸν τῷ ψυχῆς ἐπι-
 μελουμένῳ καὶ ταύτην ἐπειγομένῳ παραστήσαι Θεῷ. Τοσοῦτον
 25 γοῦν ἐφρόντισε τῆς σαρκός, ὅσον ἢ πρὸς τὸ ζῆν μόνον ἐδιάζετο
 χρεία. Πάντα δὲ τὸν καιρὸν ἀνήλισκεν εἰς τὴν μέριμναν τοῦ πῶς αἰεὶ
 ἀρέσκη Θεῷ· ποίαις ἐννοίαις καὶ ποίοις ἔργοις κοσμεῖται ὁ διπλοῦς
 ἄνθρωπος, ὡς καὶ στόμα σεμνοῖς καὶ ὠφελητικοῖς λόγοις ἐρμη-
 νεῦον τὴν ἔνδον καθαρότητα, τοὺς ἀκούοντας ἀλίξῃ πρὸς εὐσέβει-

ὄρος πρὶν ἀπὸ τὴν πόλη (στοὺς ὁποίους προΐστατο ὁ μακάριος Λεόντιος, πού τότε ἦταν πρεσβύτερος, καὶ ὕστερα ἔγινε καὶ ἐπίσκοπος, ἄνδρας πού διακρινόταν καὶ στὴν πράξη καὶ στὴ γνώση καὶ ἦταν τελειότερος ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀνῆκαν στὴν τάξη τῶν νηπίων, καὶ ἦταν συνηθισμένος καὶ μὲ αὐτοὺς ἀκόμα πού ἀρχιζαν τὴν πρακτικὴ ἀσκήση, ἐπειδὴ πάντοτε μέσα στοὺς δικούς του, μαζί μὲ τοὺς προχωρημένους, εἶχε καὶ τέτοιους), καὶ ἀφοῦ πρόκοιψε σὲ ταχύτερο χρόνο καὶ ξεπέρασε πολλοὺς καὶ προχώρησε στὸ ἔργο τῆς ἀσκήσης περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἐπέτρεπε ὁ καιρὸς νὰ προχωρήσει, ἀναχώρησε καὶ μετανάστευσε στὴ χώρα τῶν Ἱεροσολύμων, γιὰ νὰ γνωρίσει τὴν ἱστορία τῶν ἐκεῖ τόπων, στοὺς ὁποίους θαυματούργησε καὶ ἔζησε καὶ ὕστερα ἔπαθε ὁ Κύριος Ἰησοῦς, καὶ νὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ τὴ θεὰ τῶν ἀνδρῶν πού ἀσκοῦνταν ἐκεῖ. Καὶ ἀφοῦ ὠφελήθηκε ἀπὸ αὐτούς, γιὰ νὰ μὴ πῶ ὅτι μέσα σὲ λίγο καιρὸ τοὺς ξεπέρασε, πηγαίνει γρήγορα στὴν ἔρημο γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος¹, καὶ κρύβοντας τὸ ἱερατικὸ του ἀξίωμα, ὅσο μπόρεσε νὰ διαφύγει τὴν προσοχή, ἀναλαμβάνει τὸν μοναχικὸ βίον ὡς νὰ ἀρχιζε τότε γιὰ πρώτη φορά, ἂν καὶ εἶχε μαθητεύσει σὲ τόσο σπουδαίους δασκάλους τῆς ἀρετῆς, οἱ ὁποῖοι ἐκτίναξαν ἀμέσως τὸν πόθο του πρὸς τὸν οὐρανὸ, καὶ συνέδεσαν τὴν ἐπιθυμία του μὲ τὴ διαγωγή τῶν ἀγγέλων καὶ τὸν ἔκαναν νὰ ἀγαπήσει τὴν ὀλιγάρκεια σὲ ὅλα, ἐπειδὴ ἡ τέλεια στέρηση μόνον στίς ἀγγελικὲς φύσεις διαφέρει, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὴ σάρκα δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν, ἂν ἡ ἀπαραίτητη ἀνάγκη δὲν ἀναπληρῶνει αὐτὸ πού ἐξατιμίζεται καθὲ μέρη ἀπὸ τὴν τροφή. Ἀφοῦ λοιπὸν περιφρόνησε ὅλα μαζί τὰ ἐπίγεια, ἀφοσιώθηκε στὴν οὐράνια φιλοσοφία, κρίνοντας ὅτι γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν εἶναι περιττὰ ὄχι μόνον τὰ σκευὰ μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα σ' ἐκεῖνον πού φροντίζει τὴν ψυχὴ του καὶ βιάζεται νὰ τὴν παρουσιάσει στὸν Θεό. Τόσο πολὺ λοιπὸν φρόντιζε τὴ σάρκα, ὅσο τὸν ὑποχρέωνε ἡ ἀνάγκη μόνον γιὰ νὰ ζήσει, καὶ ὅλο τὸν καιρὸ του τὸν κατανάλωνε στὴ φροντίδα του, πῶς νὰ ἀρέσει πάντοτε στὸν Θεό, μὲ ποιῆς σκέψεις καὶ ποιὰ ἔργα κοσμεῖται ὁ διπλὸς ἄνθρωπος, ὥστε καὶ τὸ στόμα του, ἐκφράζοντας μὲ σεμνὰ καὶ ὠφέλιμα λόγια τὴν ἐσωτερικὴ του καθαρότητα, νὰ ἀλατίζει ἐκείνους πού τὸν

1. Ἐννοεῖ τὴν ἔρημο τῆς Νιτρίας (βλ. σ. 105).

αν, καὶ τὸ σῶμα κατεσταλμένοις κινήμασι παιδεύῃ τοὺς ὀρώντας τὸ εὐτακτον.

Οὗτος οὖν καὶ μετὰ τελευτὴν μέχρι νῦν παρὰ τοῖς αὐτόθι θαυμά-
 ζεται καὶ κλέος αὐτοῦ ἀοίδιμον ἄδεται· πῶς καὶ γλώσσαν ἀεὶ καὶ
 5 ἀκοὴν ἐκάλυψε διωτικοῦ διηγήματος, οὔτε εἰπεῖν τι τῶν γινομένων
 ἐν κόσμῳ, οὔτε ἀκοῦσαί ποτε ἀνασχόμενος, ἄκαιρα λέγων πάντα καὶ
 ἄχρηστα ὅσα μὴ πρὸς τὸν προκείμενον σκοπὸν συντελεῖ. Εἰ γάρ, φη-
 σὶν, ἐκάστη τέχνη καὶ μέθοδος φροντίζεται παρὰ τῶν μετιόντων αὐ-
 τὴν καὶ λόγοις καὶ ἐννοίαις βελτιοῦσθαι ὅσημέραι τὰ περὶ αὐτῆς καὶ
 10 λαλούντων καὶ ἐνθυμουμένων ἀεὶ (ποιεῖ γὰρ ἢ μελέτη γινώσκειν τι
 πλέον ἐν παντί, καὶ ἢ γυμνασία τῶν οὐδέπω γινωσκομένων εὐεργέ-
 τῆς γίνεται), διὰ τί μὴ πᾶσαν ἡμεῖς τὴν σχολὴν τῇ μερῶν τῆς ἡμετέ-
 ρας προαναλίσκομεν τέχνης, ἥς, εἴ τις ἐθέλοι, ἐπειδὴ τὸ ἄκρον ἀκα-
 τάληπτον, καὶ τὴν πρὸς τὸ μέτριον ἀρκοῦσαν πείραν λαβεῖν, οὐδὲ
 15 καιρὸν ἔχει πρὸς ἄλλο τι τρέψαι τὸν νοῦν, μόλις ἀρκούσης τῆς ζωῆς,
 οὐ λέγω πρὸς τὸ σκέψασθαι τὴν τῶν μελλόντων παρασκευὴν, ἀλλὰ
 καὶ τῶν παρόντων φυλάξασθαι τὴν ἐπήρειαν;

Ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς κυβερνήτου ὄλος ἐστὶν ἀτενὲς ἀποβλέπων
 πρὸς τὰ θορυβοῦντα κύματα, καὶ ὁ τυχὼν μετεωρισμὸς ναυάγιον
 20 ἴσως ποιεῖ, οὕτω νοῦς μαχόμενος πάθει καὶ πνεύμασι πονηροῖς,
 νήφων μὲν ὀλιγάκις κλέπτεται, ῥαθυμίας δὲ μικρὸν τῆς προσοχῆς,
 ὄλος ποντοῦται καὶ ὑποβρύχιος γίνεται. Ὅθεν ἦν ἐνεὸν αὐτὸν πάν-
 τοτε καὶ ἐπὶ συννοίας καθήμενον ἰδεῖν, τῷ τύπῳ τῆς ὄψεως δεικνύν-
 τα ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνα ἅπερ ἔλεγεν μερμινᾶ, ἢ Θεῶ προσευχόμενος ἢ
 25 λογιζόμενός τι τῶν χρησίμων. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἐνεμβάτευε ταῖς ἄνω
 θεωρίαις, σχολάζων ἢ καὶ ἑαυτὸν πάντοθεν περισκοπῶν, μὴ τι λεί-
 πει πρὸς τὸ κόσμιον αὐτῷ, αἱ δὲ χεῖρες εἶχοντο ἔργον τὴν τοῦ σώμα-
 τος ἐκεῖθεν ποριζόμενος χρεῖαν. Οὐδὲ γὰρ ἀργῶς ποτε τὴν τοῦ σώ-
 ματος προσηνέγκατο τροφήν, οὐδὲ ἔξωθεν σχεῖν ταύτην κατεδέξα-

ἀκοῦνε πρὸς τὴν εὐσέβεια, καὶ τὸ σῶμα μὲ συγκρατημένους κινήσεις νὰ διδάσκει, σὲ ὅσους τὸ βλέπουν, τὴν πειθαρχία.

Αὐτὸς λοιπὸν καὶ μετὰ τὸν θάνατό του μέχρι τώρα θαυμάζεται ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους, καὶ ἡ καλὴ φήμη του παντοτινὰ ἐξυμνεῖται. Ὅτι δηλαδή καὶ τὴ γλώσσα καὶ τὰ αὐτιά του τὰ ἐμπόδισε ἀπὸ βιοτικὲς διηγήσεις, μὴ ἀνεχόμενος οὔτε νὰ πεῖ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται στὸν κόσμον, οὔτε νὰ ἀκούσει ποτὲ, λέγοντας ὅτι εἶναι ἄκαιρα καὶ ἄχρηστα ὅλα ὅσα δὲν συμβάλλουν στὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται λόγος. Γιατί, ἔλεγε, ἂν κάθε τέχνη καὶ μέθοδος φροντίζεται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀσκοῦν, καὶ ἐπιδιώκουν νὰ τὴν βελτιώνουν μὲ λόγια καὶ μὲ σκέψεις, μὲ τὸ νὰ μιλοῦν καὶ νὰ θυμοῦνται κάθε μέρα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὴν (γιατί ἡ μελέτη μᾶς κάνει νὰ γνωρίζουμε κάτι περισσότερο στὸ κάθετι, καὶ ἡ ἐξάσκηση εὐνοεῖ ἐκεῖνα ποὺ ποτὲ δὲν γνωρίζουμε), γιατί ἐμεῖς νὰ μὴ καταναλώνουμε ὅλον τὸν ἐλεύθερον χρόνον μας στὴ φροντίδα τῆς δικῆς μας τέχνης, τὴν ὁποία, ἂν κανεὶς θέλει νὰ γνωρίσει σὲ μέτριον βαθμὸ, ἐπειδὴ τὸ τέλειο εἶναι ἀκατόρθωτον, δὲν ἔχει καθόλου καιρὸ νὰ στρέψει σὲ τίποτε ἄλλο τὸν νοῦ του, γιατί ὅλη ἡ ζωὴ μόνον ἀρκεῖ, δὲν λέω γιὰ νὰ σκεφτεῖ τὴν προετοιμασίαν του γιὰ τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ γιὰ νὰ φυλαχτεῖ ἀπὸ τὸν πειρασμὸ τῶν παρόντων;

Καὶ πράγματι, ὅπως τὸ μάτι τοῦ κυβερνήτη εἶναι σταθερὰ στραμμένον πρὸς τὰ ὑψωμένα κύματα, καὶ ἡ τυχὸν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ αὐτὰ μπορεῖ νὰ προκαλέσει ἀκόμα καὶ ναυάγιο, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς ποὺ μάχεται μὲ τὰ πάθη καὶ μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ὅταν εἶναι ἐπάγρυπνος λίγες φορές ἐξαπατᾶται, ὅταν ὅμως ἀτονήσῃ γιὰ λίγο ἢ προσοχὴ του, καταποντίζεται ὀλόκληρος καὶ βυθίζεται στὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸν βλέπει πάντοτε ἀμίλητον, νὰ κάθετα βυθισμένος σὲ σκέψη, δείχνοντας μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου ὅτι πραγματικὰ φροντίζει γι' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε, ἢ προσευχόμενος στὸν Θεό, ἢ σκεπτόμενος κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα. Καὶ ὁ νοῦς του βέβαια ἔτρεχε στὰ οὐράνια θεᾶματα, ἀκίνητος ἢ παρατηρώντας ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτό του, μήπως τοῦ λείπει κάτι τὸ φρόνιμον, ἐνῶ τὰ χέρια του ἦταν ἀπασχολημένα μὲ ἐργόχειρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξασφάλιζε ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ τὸ σῶμα του. Γιατί ποτὲ δὲν ἔπαιρνε τὴν τροφὴν τοῦ σώματος ὄντας ἀργός, οὔτε καταδέχθηκε νὰ

το, ἢ ὅλως δέξασθαι τινὰ παραμυθίαν παρὰ τινος βουληθείς· πρέ-
 πειν λέγων παντὶ μετιόντι τοῦτον τὸν θίον διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβά-
 νειν, ἵνα μὴ τῇ παρησιᾷ ἐκλύσῃ τοὺς τόνους, ἀναγκαζόμενός τι καὶ
 πρὸς ἡδονὴν λέγειν ἔσθ' ὅτε τοῖς παρέχουσιν, καὶ σιωπᾶν πολλάκις
 5 τὸ ἀληθές, ὅταν ἢ πληκτικόν, ἵνα μὴ λυπήσῃ τὸν εὐεργέτην. Πόση
 δὲ καὶ τίς ἦν αὐτῷ ἢ τοῦ σώματος χρεία, ἵνα καὶ πολλὴν ποιήσῃ τὴν
 ἀσχολίαν! Ἄρτος ἦν αὐτῷ ψιλός, καὶ οὐ πρὸς κόρον, ἢ τροφή, καὶ
 ὕδωρ, τὸ πόμα, ψυχρὸν μὲν τῷ καύματι, πρὸς ἥλιον δὲ χλιαινόμενον
 τῷ ψύχει. Καὶ κεντώνιον πολυετές τὸ ἔνδυμα συνακμάσαν αὐτοῦ τῷ
 10 ἐκεῖ θίῳ, ἐν ὅλῳ τῷ χρόνῳ οὐποτε ἀλλαγέν. Οὐ σανδάλιον, οὐχ ὑπό-
 δημα τὸν αὐτοῦ περιέβαλε πόδα σχέδια ῥάπτων ἐκ φοίνικος, καὶ
 κώδιον δορκάδος πρὸς ὕπνον τρεπομένῳ ἦν αὐτῷ στρωμνή, ολίγον
 τῶν μεθημερινῶν πόνων ἀνιῆσα τὸ σῶμα κεκοπωμένον τῇ συντόνῳ
 ἐργασίᾳ. Τὸ γὰρ πλεῖον τῆς νυκτὸς καθάπερ καὶ τῆς ἡμέρας ψάλ-
 15 λων διετέλει καὶ προσευχόμενος, ὁμιλεῖν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις λογι-
 ζόμενος τῷ Θεῷ, καὶ συνεχῶς μετὰ τοῦ Δαβὶδ λέγων· «ἡδυνθείη
 αὐτῷ ἢ διαλογία μου». Οὐκ ἔγνω Καίσαρος νόμισμα, οὐδὲ τίνι τοῦ-
 το κεχάρακται τύπῳ· οὐδὲ χαλκοῦς τὴν αὐτοῦ χεῖρα διῆλθεν, μιά-
 νας ταύτην ἀφῆ μιά. Βίβλος ἦν αὐτῷ πᾶσα κτησίς, καὶ αὐτὴ πρὸς
 20 παραμυθίαν χρησίμη τῆς ἀκηδίας, ὡς ἂν εἶη καὶ τίς τέρψις τῶν
 πολλῶν ἢ ἀνάγνωσις πόνων, τὰ μὲν τῇ ἱστορίᾳ, τὰ δὲ τῇ θεωρίᾳ ψυ-
 χαγωγούσα τὸ ἀλύον τοῦ πνεύματος. Καὶ τὴν πτωχείαν ταύτην βα-
 σιλείαν, διὰ τὸ ἀμέρμινον, ἔλεγεν· οὐχ ὅτι πρὸς τὸν αὔριον οὐδὲν ἐ-
 κέκτητο θίον σκοπῶν, ἀλλ' ὅτι τῶν θαυμαζομένων παρὰ τοῖς πολ-
 5 λοῖς, οὐδενὸς εἶχεν ἐπιθυμίαν. Οὐ γὰρ τὸ πολύπτυρον, ἀλλὰ τὸ ἀ-
 προσδεές, πλοῦτον γνώμης ἠγεῖτο φιλοσοφεῖν ἐπισταμένης, τυχού-
 σης τῆς ἀνταρκείας καὶ παραπτυνούσης πᾶν τὸ ὑπερβαῖνον ταύτην
 ὡς ἄχρηστον. Καὶ ὡς οὐ περικεχῶσθαι τοῖς χρήμασι, ἀλλὰ τὸ μὴ

τὴν ἐξασφαλίζει ἀπὸ ἔξω, οὔτε θέλησε γενικὰ νὰ δεχθεῖ κάποια ἐνίσχυση ἀπὸ κάποιον, λέγοντας ὅτι, ὅποιος ἀκολουθεῖ αὐτὸν τὸν βίον πρέπει νὰ δίνει μᾶλλον, παρὰ νὰ παίρνει, γιὰ νὰ μὴ χαλαρώσει τὶς δυνάμεις τῆς παρρησίας, ἀναγκαζόμενος καμμιά φορὰ νὰ πεῖ κάτι εὐχάριστο σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ προσφέρουν, καὶ νὰ ἀποσιωπήσει πολλές φορές τὴν ἀλήθεια, ὅταν εἶναι πικρὴ, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρήσει τὸν εὐεργέτη του. Πόση ἄλλωστε καὶ ποιά ἦταν ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματός του, γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ καὶ πολὺ μὲ αὐτήν! Ἡ τροφή του ἦταν σκέτο ψωμί καὶ ὄχι ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ χορτάσει, καὶ τὸ πιτό του νερὸ κρύο ὅταν ὑπῆρχε καύσωνας, καὶ χλιαρὸ ἀπὸ τὸν ἥλιο ὅταν ἔκανε κρύο. Ἐπίσης τὸ ἔνδυμά του ἦταν ράκος πολύχρονο ποὺ πάλιωνε μαζὶ μ' αὐτὸν στὸν ἐκεῖ βίον του, καὶ τὸ ὅποιο σ' ὄλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα δὲν ἄλλαξε καθόλου. Στὰ πόδια του δὲν φόρεσε οὔτε σανδάλι οὔτε παπούτσι. Ράβοντας φλοῦδες ἀπὸ φοίνικες καὶ προβιά ζαρκαδιοῦ κατασκεύαζε τὸ στρώμα του, ποὺ ξεκούραζε γιὰ λίγο ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους τὸ σῶμα του, ποὺ ἦταν κουρασμένο ἀπὸ τὴν ἔντονη ἐργασία. Γιατὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς νύχτας, ὅπως καὶ τῆς ἡμέρας, ἔψαλλε καὶ προσευχόταν, σκεφτόμενος ὅτι τὸν καιρὸ ἐκεῖνο μιλοῦσε μὲ τὸν Θεό, λέγοντας μαζὶ μὲ τὸν Δαβὶδ· «μακάρι νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ ἡ συνομιλία μου»². Δὲ γνώριζε τὸ νόμισμα τοῦ Αὐτοκράτορα, οὔτε ποιά μορφή ἦταν χαραγμένη πάνω σ' αὐτό, ἀλλ' οὔτε καὶ χάλκινο νόμισμα πέρασε ἀπὸ τὸ χέρι του, μολύνοντάς το μὲ ἓνα πιάσιμο. Ὁλητὴ ἡ περιουσία του ἦταν ἡ Βίβλος, καὶ αὐτὴ χρήσιμη γιὰ παρηγοριὰ κατὰ τὶς ὥρες τῆς ἀδράνειας, γιὰ νὰ τοῦ προκαλεῖ καὶ κάποια εὐχαρίστηση ἢ ἀνάγνωση τῶν πόνων, ἢ ὅποια ἄλλοτε μὲ τὴν ἐξιστόρηση καὶ ἄλλοτε μὲ τὴ φαντασία ψυχαγωγοῦσε τὸ περιπλανώμενο πνεῦμα του. Καὶ τὴ φτώχεια του αὐτὴν τὴ χαρακτήριζε βασιλεία, ἕξαιτίας τῆς ἀμεριμνησίας· ὄχι ὅτι δὲν εἶχε τίποτε ἀποβλέποντας στὴν αὐριανὴ ζωὴ, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θαυμάζονται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, δὲν ἐπιθυμοῦσε τίποτε. Γιατὶ ὄχι τὰ πολλὰ σιτηρὰ, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε θεωροῦσε πλοῦτο τῆς γνώμης ποὺ γνωρίζει καλά νὰ φιλοσοφεῖ, ὅταν ἔχει αὐτάρκεια καὶ φτύνει κάθε τι ποὺ ξεπερνᾷ αὐτὴν σὰν ἄχρηστο. Καὶ ὅπως ὄχι τὸ παράχωμά μας μὲ τὸ

2. Ψαλμ. 103, 34.

θέλειν ἔχειν, παύθι τὴν ὄρεξιν, ἐδίδαξεν οὗτος καὶ ἄλλοι πολλοὶ μετ' αὐτοῦ, ἐνδεεῖς μὲν τοὺς ὑπερπλουσίους διελέγξαντες, ὡς χρήζοντας ὧν κέκτηνται πλειόνων διὰ πάθος ἀκόρεστον, πλουσίους δὲ τοὺς καὶ ἀποθέσθαι τι τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἀναγκαίων φιλοτιμουμένους,
5 ὁ περιπτὸν καὶ πρὸς φιλοσοφίαν οὐκ ἐπιτήδειον.

Πλοῦτος γάρ ἐστιν ἀληθῶς καὶ λεγέσθω τοῦτο δικαίως, πενία δὲ ἐκεῖνο καὶ πτωχεία ἐσχάτη, ὅτι τὸ μὲν ἐπέχει τῶν παρόντων τὴν πλησμονὴν καὶ τὸν κόρον ὥσπερ ὑπέραντλον, τὸ δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἔτι καινὴν καὶ διψαλέον πρὸς κτῆσιν τῶν μὴ παρόντων, ὧν ἢ μὲν
10 παρουσία ἀμφίβολος, ἢ δὲ τῆς πλεονεξίας κατάγνωσις ὡμολόγηται μόνη, καὶ τῇ παρὰ τῷ Κριτῇ δίκῃ πρὸς κόλασιν ὑπεύθυνος Πλεονεξία γάρ ἐστιν οὐ μόνον τὸ σπουδάζειν ἀφελέσθαι τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν τῆς αὐταρκειᾶς ἔχειν τι πλεόν. Νυκτὸς δὲ οὔσης τοῦ θίου τούτου καὶ ὄνειρου τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων, ὡς ὁ μακά-
15 ριος ἔλεγεν ἐκεῖνος, τί ὄφελος ἢ τῆς πολυτελείας τοῖς ἀνθρώποις βλάβη μετὰ τὸ παρελθεῖν τὴν κατάστασιν ἐκείνην, οὐχ ὑφεστῶτων ἔτι τῶν νυκτερινῶν φαντασμάτων οὐδὲ παρεχόντων λοιπὸν θλίψεως καὶ ἀνέσεως αἰσθησιν; Ὡς γάρ, φησὶν, ἡμέρας ἐπιλαβούσης τοῖς ἐγρηγοροῦσι μάταια δείκνυται τὰ ἐνύπνια καὶ ὁ πεπλουτηκένοι δό-
20 ξας, οὐδὲν ἔχει πρῶι, καὶ ὁ πίνειν νομίσας ἢ ἐσθίειν, οὐδὲν τούτων ποιήσας εὐρίσκεται, καὶ ὁ ἀρχὴν ἀνύσας καὶ πορίσας χρήματα, καὶ ὁ κατέχων ἐν χειρὶ ἀργύριον καὶ ἐν κόλπῳ περιστέλλων ὀτιοῦν, κενὸς τούτων δείκνυται· ἄλλος κινδύνους προσωμίλησεν καθεύδων, ἄλλος ἐπηρείαις, ἄλλος θλίψεσιν, ἄλλος ἐκολάσθη, καὶ ἄλλος ἀνη-
25 ρέθη. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀνέστησαν χαίροντες, οἱ δὲ ἄλλοι λυπούμενοι ὅτι φαντασία ἦν καὶ οὐκ ἀλήθεια τὰ ἐν οἷς ἔδοξαν εἶναι. Οἱ μὲν ὡς φυγόντες πείραν κακῶν, οἱ δὲ ὡς ἀποτυχόντες ἐν οἷς ἦσαν εὐφραινόμενοι. Οὐδεὶς γάρ οὐδὲν ἀπὸ τοιαύτης φαντασίας καρποῦται,

χωμα, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ θέλουμε νὰ ἔχουμε χρήματα παύει τὴν ὄρεξιν, δίδαξε αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μαζί μὲ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι ἀπέδειξαν ὅτι οἱ πλούσιοι εἶναι φτωχοί, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκη περισσοτέρων ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν, ἐξαιτίας τοῦ ἀπληστοῦ πάθος τους, ἐνῶ οἱ φτωχοὶ εἶναι πλούσιοι, γιατί εἶναι πρόθυμοι καὶ νὰ χάσουν ἓνα μέρος ἀπὸ αὐτὰ πού τοὺς εἶναι ἀναγκαῖα, πράγμα πού εἶναι περιττὸ καὶ ὄχι κατάλληλο γιὰ φιλοσοφία.

Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὸ εἶναι πλοῦτος καὶ ἔτσι πρέπει νὰ λέγεται, ἐνῶ ἐκεῖνο εἶναι φτώχεια, καὶ φτώχεια πάρα πολὺ μεγάλη, ἐπειδὴ τὸ πρῶτο συγκρατεῖ τὴν ἀφθονία καὶ τὸν χορτασμὸ σὰν νὰ εἶναι ὑπέρμετρος, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἀφήνει τὴν ἐπιθυμία ἀνεκπλήρωτη καὶ διψασμένη στὸ νὰ ἀποκτήσει καὶ αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ὑπαρξὴ εἶναι ἀμφίβολη, ἐνῶ ἡ καταδίκη τῆς πλεονεξίας ἀναγνωρίστηκε ὡς ἡ μόνη ὑπεύθυνη γιὰ καταδίκη καὶ στή δίκη ἀπὸ τὸν Κριτὴ. Γιατὶ πλεονεξία εἶναι ὄχι μόνο τὸ νὰ θέλουμε νὰ ἀφαιρέσουμε τὰ ξένα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ θέλουμε νὰ ἔχουμε κάτι παραπάνω ἀπὸ αὐτὰ πού μᾶς εἶναι ἀρκετὰ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι νύχτα καὶ τὰ πράγματα πού ὑπάρχουν σ' αὐτὴν εἶναι ὄνειρο, ὅπως ἔλεγε ἐκεῖνος ὁ μακάριος, ποῖο εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴ βλάβη τῆς πολυτέλειας γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν περάσει ἡ κατάστασις ἐκείνη, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχουν πιά τὰ νυχτερινὰ ἐκεῖνα φαντάσματα, καὶ ἐπομένως δὲν δίνουν αἴσθησι τῆς θλίψεως καὶ τῆς ἀνεσις; Γιατὶ, ὅπως ἔλεγε, ὅταν ξημερώσει ἡ ἡμέρα, γιὰ τοὺς ξυπνητοὺς εἶναι μάταια τὰ ὄνειρα, κι' αὐτὸς πού νόμισε ὅτι πλούτισε, τὸ πρῶτὸ δὲν ἔχει τίποτε, κι' αὐτὸς πού νόμισε ὅτι ἔπινε ἢ ἔτρωγε, βρῖσκεται νὰ μὴ ἔχει κάνει τίποτε ἀπὸ αὐτά. Καὶ αὐτὸς πού ἀνέβηκε στὴν ἐξουσία καὶ κέρδισε χρήματα, καὶ αὐτὸς πού κρατᾶ στὰ χέρια του νομίσματα, καὶ αὐτὸς πού φυλάει στὸν κόρφο του ὅ,τιδήποτε, ἀποδεικνύεται ἄδειος ἀπὸ αὐτά. Ἄλλος ἀντιμετώπισε κινδύνους ἐνῶ κοιμόταν, ἄλλος πειρασμούς, ἄλλος θλίψεις, ἄλλος τιμωρήθηκε καὶ ἄλλος σκοτώθηκε. Καὶ αὐτοὶ βέβαια σηκώθηκαν τὸ πρῶτὸ χαρούμενοι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι λυπημένοι ἐπειδὴ ἦταν ὄνειρο καὶ ὄχι ἀλήθεια, αὐτὰ στὰ ὁποῖα πίστεψαν ὅτι βρῖσκονταν. Οἱ πρῶτοι, ἐπειδὴ γλύτωσαν ἀπὸ τὴ δοκιμασία τῶν κακῶν, καὶ οἱ ἄλλοι, ἐπειδὴ ἀπέτυχαν σ' αὐτὰ πού βρῖσκονταν καὶ εὐφραίνονταν. Γιατὶ κανένας δὲν κερ-

οὐδὲ ἔχοντι μεθ' ἡμέραν φαίνεται ὧν ἔχειν ἐδόκει νυκτός, ἢ μόνον
 μνήμην τῶν παρελθόντων φαιδρῶν καὶ λυπηρῶν ἰνδαλμάτων πρὸς
 ἀνίαν ὧν ἀποστέρηται τερπνῶν καὶ εὐφροσύνης ἧς ἐρρούσθη. Οὕτω
 5 μετὰ τὴν σκηνὴν ταύτην, τῆς σκηνῆς τοῦδε θίου λυθείσης, ὡς ἐν νυ-
 κτί, πάντα ἀργεῖ τὰ ἐνθάδε λοιπόν, καὶ πλοῦτος καὶ πενία καὶ κόρος
 καὶ ἔνδεια καὶ δόξα καὶ ταπεινότης, παραμένει δὲ τοῖς μὲν εὐφρο-
 σύνη, τοῖς δὲ φρίκη καὶ τρόμος, ἀμοιβὰς ἐκδεχομένοις τῶν βεβιωμέ-
 νων ἀξίας.

Διὰ τοῦτο θαύματος ἄξιος καὶ ζηλωτὸς πᾶσιν ὁ ἀνὴρ τοῖς μὲν
 10 ἐκ τῶν ἔργων, τοῖς δὲ ἐκ τῆς ἀκοῆς ἔστω διὰ παντός, ὅτι, τὴν στενὴν
 ὀδύσας ὀδόν, κατείληφεν τὴν ζωὴν, τὰ μὲν ἐπαχθῆ τοῦ θίου ὡς
 ὄνειρον παρελθὼν ἀνεκτῶς, τῶν δὲ ἡδέων νῦν ἀπολαύων, ἔνθα
 μόνιμος καὶ ἀληθῆς ἡ ἀπόλαυσις ἐστίν, ὀλιγοχρονίων πόνων αἰώ-
 νιον καρποῦσθαι παρέχουσα εὐφροσύνην, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
 15 Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

δίξει ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὶς φαντασίες, οὔτε ἐμφανίζεται νὰ ἔχει τὴν ἡμέρα αὐτὰ πού νόμιζε ὅτι ἔχει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, παρὰ μόνον τὴν ἀνάγμνηση τῶν εὐχάριστων ἢ λυπητερῶν εἰκόνων πού χάθηκαν, γιὰ νὰ στενοχωριέται γιὰ τὰ εὐχάριστα πού στερήθηκε, καὶ νὰ χαίρεται γιὰ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα γλύτωσε. Ἔτσι μετὰ ἀπὸ τὴ σκηνὴ αὐτῆ, ὅταν τελειώσει ἡ σκηνὴ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ὅπως γίνεται μὲ τὴ νύχτα, ὅλα ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ μένουν ἀνενεργά, καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ φτώχεια καὶ ὁ χορτασμός καὶ ἡ ἔλλειψη καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ταπείνωση, καὶ παραμένει σὲ ἄλλους χαρά, καὶ σὲ ἄλλους φρίκη καὶ τρόμος, ἐπειδὴ τοὺς περιμένουν ἀμοιβὲς ἀντίστοιχες πρὸς ὅσα ἔκαναν στὴ ζωὴ τους.

Γι' αὐτὸ εἶναι ἀξίος θαυμασμοῦ καὶ ἀξιοζήλευτος ἀπὸ ὅλους ὁ ἄνδρας, σὲ ἄλλους βέβαια ἀπὸ τὰ ἔργα του, καὶ σὲ ἄλλους ἀπὸ ὅσα ἀκουσαν ἔστω γιὰ πάντα, ἐπειδὴ, ἀφοῦ βᾶδισε τὸν στενὸ δρόμο, κέρδισε τὴ ζωὴ, ἀποφεύγοντας τὰ δυσβάστακτα τῆς ζωῆς ὅσο μποροῦσε, σὰν νὰ ἦταν ὄνειρο, καὶ ἀπολαμβάνοντας τώρα τὰ εὐχάριστα, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀπόλαυσή τους εἶναι μόνιμη καὶ ἀληθινή, ἀφοῦ μὲ ὀλιγοχρόνιους κόπους, δίνει τὴ δυνατότητα νὰ ἀπολαμβάνουμε αἰώνια εὐφροσύνη, μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΝΕΙΛΟΥ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΠΡΟΣ ΑΓΑΘΙΟΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ
ΠΕΡΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α΄. – ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἔθος ἔχοντί μοι τὰ πολλά, τὰς ἀκαίρους τῶν ὀχληρῶν ἐκκλί-
νειν συνουσίας, ὡς οἶσθα, σπουδαιότατε Ἀγάθιε, καὶ τοῖς μᾶλλον
ἠρεμοῦσιν ἐνδιατρίβειν τόποις, ὅταν τις ἀνάγκη τοῦ δωματίου προ-
ελθεῖν ἔξω διάσηται, χθὲς πρὸ τοῦ ἄστεως ἀναπατοῦντι καὶ κρεμά-
5 στραν αἰώραν ποιουμένῳ τὴν τε τοῦ ἄλσους ὄψιν καὶ τὸ μέλος τῶν
ἐν αὐτῷ μουσικῶς ἠχούντων ὀρνίθων καὶ τὴν ἐκ τοῦ αἰθρίου κα-
θαράν αὐραν τοῦ πνεύματος, προσελθών, ὀκνηρότερον μὲν τοῦτο
γὰρ ἐδήλους τῷ σχήματι βαδίζων ἀργότερον, καὶ τῷ ἀπαναδυ-
μένῳ ἐκ τοῦ συνεχῶς ὀκλάζειν ἐοικώς. Ἐστοχάζου γὰρ ἐκ τῆς ἐννοί-
10 ας, ὅπερ ἦν ἀληθές, οὐκ εἰκῆ εἶναι τὴν μόνωσιν, ἀλλ' ἔχειν τι πάντως
ἐλογίζου τὴν ἡσυχίαν σπουδαῖον, καὶ τὴν ἡσυχίαν οὐκ εἶναι ἀργήν,
ἀν μὴ τι τῶν θεωρίας ἀξίων τὸν νοῦν κατεῖχε συνεστραμμένον. Ὅ-
μως ἐπειδὴ μικρὸν ἀνανεύσαντα καὶ προσεσχηκότα οὐκ ἀηδῶς ἐθε-
άσω προσελθὼν ἀσπασάμενός τε καὶ συναναπατῶν τὴν αἰτίαν ἐ-
15 πυνθάνου τῆς ἀδολεσχίας, καὶ μαθῶν, ὡς εἶη ἔρευνα, καὶ φροντίς
ζητήματος γραφικοῦ, λαβόμενος τῆς χειρὸς καὶ προσαγαγών, ταύ-
την κατεφύλεις τῷ στόματι, καὶ μειδιῶν μάλα φαιδρῶς ἤκειν ἔλεγες

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΝΕΙΛΟΥ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΠΡΟΣ ΑΓΑΘΙΟΝ ΤΟΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ

ΤΜΗΜΑ Α' - ΠΡΟΟΙΜΙΟ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ἐπειδή, ὅπως γνωρίζεις, μιὰ ἀπὸ τίς πολλές συνήθειές μου εἶναι νὰ ἀποφεύγω τίς ἀκαιρές συντροφιές τῶν ἐνοχλητικῶν, ἐξαίρετε Ἀγάθιε, καὶ νὰ μένω στοὺς τόπους ποὺ ἔχουν μεγαλύτερη ἡσυχία, ἐκτὸς ἂν κάποια ἀνάγκη μὲ ὑποχρεώσει νὰ βγῶ ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο, χθὲς καθὼς περπατοῦσα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ περνοῦσα ἀπὸ τὰ μάτια μου σὰν κούνια αἰωρούμενη καὶ τὴ θεὰ τοῦ ἄλλους καὶ τὴ μελωδία τῶν πουλιῶν ποὺ κελαιδοῦσαν μέσα σ' αὐτὸ καὶ τὴν καθαρὴ αὔρα τοῦ ἀέρα τοῦ ὑπαίθρου, πλησιάζοντας, κάπως διστακτικά, διότι αὐτὸ ἔδειχνες μὲ τὸν τρόπο σου, καθὼς βιάδιζες κάπως ἀργὰ καὶ ἔμοιαζες σὰν αὐτὸν ποὺ βουλιάζει καὶ ξαναεμφανίζεται στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ μὲ τὰ συνεχῆ ἀνεβοκατεβάσματά του. Γιατὶ ἡ σκέψη σου ἦταν κυριευμένη ἀπὸ αὐτό, ποὺ εἶναι καὶ ἀληθινὸ, ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπη ἢ ἀπομόνωση, ἀλλὰ ὅτι ἡ ἡσυχία ἔχει ὅπωςδὴποτε κάτι τὸ ἐξαιρετικὸ καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀδρανής, ἂν, κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄξια νὰ τὰ βλέπει κανεὶς, δὲν ἔχει στραμμένον τὸν νοῦ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅμως, ἐπειδὴ ὅταν σήκωσες τὸ βλέμμα καὶ μὲ πρόσεξες δὲν ἐνοχλήθηκες βλέποντάς με, πλησιάζοντας σὲ ἀσπάστηκα καὶ καθὼς περπατοῦσες μαζί μου ρώτησες νὰ μάθεις τὴν αἰτία τῆς ἐπίσκεψής μου, καὶ μαθαίνοντας, ὅτι εἶναι ἡ ἔρευνα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ κάποιο γραφικὸ ζήτημα, πιάνοντας τὸ χέρι μου καὶ φέρνοντάς το στὸ στόμα, τὸ φιλοῦσες συνέχεια καί,

φέρων καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἄλλην φροντίδα, καὶ ὑπόθεσιν ἀξίαν γραφῆς, δυναμένην ὠφελῆσαι πολλοὺς καὶ ἀπὸ τῆς νῦν πολιτευομένης χλιδῆς ἐπιστρέψαι ἐπὶ τὸ σωφρονέστερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

5   Καὶ γὰρ καίτοι ἀρκοῦσαν ἔχων τῇ ἐμῇ δυνάμει εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ἀσχολίαν, λίχνος δέ πως ὢν περὶ τὰς πρὸς τὸ γράφειν ἀράς, ἠρόμην σε οὐκ ἀμερίμνω, τίς εἴη αὕτη καὶ τί πρὸς ὠφέλειαν ἔχειν δυναμένη τῶν νῦν ἢ καὶ αὐθις ἐντευξομένων, τῆς ματαιότητος τὰ πάντα γράματα ἀπλωσάσης ἀπανταχοῦ καὶ συλλαβούσης ἅπαντας καὶ ἐκτὸς
10 ἐχούσης ἀρκύων. Πλούτους γὰρ καὶ ἀξιώματα καὶ δυναστείας, τρυφάς τε καὶ τέρψεις ἀσέμνους οἷα θρόχους καταπήξασα κύκλω, ἕκαστον πρὸς ὃ μᾶλλον εὗρεν ἐπικλινῶς ἔχοντα, ἤδη κατέχει δουλωσαμένη, οὐκέτι γαστρὶ καὶ τῇ ἄλλῃ τοῦ σώματος λειτουργεῖν ἐναναγκάζουσα χρεῖα, ἀλλὰ καὶ θησαυροὺς σωρεύειν διαζομένη τῶν ἐξ
15 ἀδικίας πεπορισμένων χρημάτων, ἄλλων τηκομένων λιμῶ καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς ἀναγκάζουσα τὰ κακῶς ἠθροισμένα τισὶν ἴσως οὐδὲ τοῖς χρησομένοις καλῶς, ἵνα διπλῆ τὸν συναγαγόντα κολάσει καταδικάσῃ, τῇ μὲν ὑπὲρ ὧν ἀσθενεστέρους ὠφείλων ἠδίκησε, τῇ δὲ ἀνθ' ὧν ἄπερ ἐκείνων ἀφείλετο, ἄλλοις ὕλην συνήγαγεν ἀσώτου ζω-
20 ῆς, σωφρονεῖν ἐν αὐταρκείᾳ δυναμένοις πολλάκις, ἐπειδὴ πως ἢ ἀφθονία τὸ περὶ τὰ μὴ καθήκοντα διδάσκει φιλότιμον τὴν ἐν ἐκάστω τῶν κατεγνωσμένων ἀβρότητα τῇ τῆς δαπάνης αὐξουσα χορηγία, καὶ πρὸς ἔσχατον κατὰ μικρὸν ἀκρασίας ἄγουσα ὄρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

25   Σὺ δὲ τὴν Περιστερίαν ἡμῖν τήν, ὡς ἢ φῆμη διδάσκει, λαμπρᾶν

χαμογελώντας πολὺ χαροῦμενος, μοῦ ἔλεγες, ὅτι ἦρθες φέρνοντάς μου καὶ σὺ ἄλλη φροντίδα καὶ ὑπόθεση, πού ἀξίζει νὰ γραφεῖ, γιατί μπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ πολλοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρει ἀπὸ τὴ χλιδὴ στὴν ὁποία ζοῦν τώρα σὲ μιὰ πιὸ φρόνιμη ζωὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Ἐγὼ βέβαια, ἂν καὶ εἶχα ἀρκετὴ γιὰ τὴ δύναμή μου ἀσχολία τοὺς Ψαλμοὺς, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶμαι καὶ κάπως λαίμαργος πρὸς τὶς ἀφορμὲς γιὰ τὸ γράψιμο, σὲ ρώτησα μὲ ἐνδιαφέρον, ποιά εἶναι ἡ ὑπόθεση αὐτή, καὶ τί τὸ ὠφέλιμο ἔχει γι' αὐτοὺς πού καὶ τώρα καὶ στὸ μέλλον θὰ τὴν διαβάσουν, ἀφοῦ ἡ ματαιότητα ἔχει ἀπλωμένα παντοῦ τὰ δίχτυα τῆς πού πιάνουν τὰ πάντα, καὶ τοὺς ἔχει συλλάβει ὅλους, κρατώντας τοὺς ἔξω ἀπὸ τὰ δίχτυα. Γιατί, μπήγοντας τριγύρω σὰν ἀγχόνες πλοῦτους καὶ ἀξιώματα καὶ ἐξουσίες, καθῶς καὶ ἀπολαύσεις καὶ εὐχαριστήσεις ἀσεμνες, ἔχει ἤδη αἰχμαλωτίσει τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὴν κλίση πού ἔχει, χωρὶς νὰ τοὺς ἀναγκάζει πιά νὰ ὑπηρετοῦν τὴν κοιλιὰ καὶ τὶς ἄλλες ἀνάγκες τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἐκδιάζοντάς τοὺς στὸ νὰ συσσωρεύουν καὶ θησαυροὺς μὲ τὰ χρήματα πού οἰκονομοῦν ἀδικώντας, ἐνῶ ἄλλοι λειώνουν ἀπὸ τὴν πείνα, καὶ ἀναγκάζοντάς τοὺς νὰ φυλάγουν προσεκτικὰ αὐτὰ πού κακῶς συγκέντρωσαν, τὰ ὁποία μάλιστα ἴσως δὲ θὰ τὰ χρησιμοποιήσουν καλῶς, γιὰ νὰ καταδικάσει σὲ διπλῆ κόλαση ἐκεῖνον πού τὰ συγκέντρωσε, μὰ γιὰ τοὺς πιὸ ἀδύνατους στοὺς ὁποίους ὠφείλε καὶ τοὺς ἀδίκησε, καὶ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ αὐτὰ πού ἀφήρεσε ἀπὸ ἐκείνους, τὰ συγκέντρωσε ὡς ὑλικά γιὰ ἀσωτὴ ζωὴ ἄλλων, ἐνῶ θὰ μπορούσαν πολλὲς φορές νὰ εἶναι σώφρονες μὲ αὐτάρκεια, ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἀφθονία διδάσκει τὴ φιλοδοξία πρὸς ἐκεῖνα πού δὲν πρέπει, αὐξάνοντας τὴν εὐχαρίστηση πρὸς καθένα ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι καταδικασμένα μὲ τὴ χορήγηση τῆς δαπάνης γι' αὐτό, καὶ ὀδηγώντας σιγὰ σιγὰ στὸ ἔσχατο ὄριο τῆς ἀκράτειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Σὺ ὁμως μοῦ ἀνάφερες τὴν Περιστερία πού, ὅπως λέγει ἡ φή-

ἐν ἀξία, καὶ ὡς αὐτὸς φῆς, λαμπροτέραν ταῖς κατὰ ψυχὴν ἀρεταῖς
 σπουδαίως προσήγγελλες, πολλὰ τῆς ἀνθρώπου κατορθώματα καὶ
 μεγάλα διεξιῶν, ἐγκράτειαν, φιλοπτωχείαν, μελέτην τῶν θείων λο-
 γίων διηνεκῆ, προσευχὴν ἐκτενῆ καὶ κατανευγμένην, χρημάτων
 5 εἰς τοὺς δεομένους δαπάνην φιλότιμον, σωφροσύνην ἕως ὀφθαλ-
 μῶν, καὶ αὐτῆς ἐνθυμήσεως, τὴν εἰς τοὺς ξένους καὶ ἀπόρους τῶν
 τελευτώντων κηδεῖαν ἐπίτιμον, τὴν εἰς τοὺς καθ' ἥντινα οὖν αἰτίαν
 ἀτυχοῦντας συμπάθειαν, τὴν πρὸς τοὺς θεοσεβοῦντας εὐλάβειαν,
 τὴν πρὸς τοὺς τὸν μονήρη θίον ἐπανηρημένους φροντίδα καὶ κοι-
 10 νωνίαν χρείας τοῦ σώματος, ἵνα οἷς συνησυχάζειν καὶ συμπονεῖν
 διὰ τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου κωλύηται, τούτοις συμπολιτεύηται τῇ δια-
 κονία τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτηδεῖων, τὸ ἐν τούτοις ἀμέριμνον αὐτοῖς
 παρέχουσα καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἀπερισπιάστως θεραπεύειν τὸ θεῖον πρὸς
 αὐτοὺς κέρδος μεριζομένη. Ταῦτα καὶ τούτων ἔλεγες πλείονα,
 15 συνείρων ἀπήγγελες καὶ πειρασμοῖς ἐκ μεθοδείας τοῦ διαδόλου καὶ
 θλίψεσι συνεχῶς αὐτὴν περιπίπτειν ἀπήγγελες, τὸ ἔχειν ὄλως ἀντί-
 παλον τὸν ἀγῶνα αὐτῆς σαφῶς αἰνιττόμενος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

20 Ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν ἐθαύμασα, εἰ τῇ νῦν γενεᾷ τοιοῦτον ἐξεγέ-
 νετο, οἷον φῆς ὄντως βλαστηῆσαι φυτὸν, ἐν ᾗ τῶν ἡμέρων καὶ καρπο-
 τόκων δένδρων, τὰ τῆς ἀκάρπου καὶ ἀγρίας ὕλης πλημμυρεῖ ὄντως
 μᾶλλον, καὶ τέθηλεν εὐερνοῦντα κλήματα, ρίζαις μὲν ἐκ βάθους
 ὠχυρουμένα πρὸς τὸ ἀκράδαντον, ὀρπήκων δὲ ἐκτάσει κεχυμένα
 25 πρὸς εὖρος ἀνείκαστον, πετάλων δὲ κόμαις συνηρεφῆ καὶ σύσκια,
 ὡς μηδαμόθεν ἀκτῖνι χρηστῆς ἐννοίας τὸ τῆς καρδίας ποτὲ θάλπε-
 σθαι βάθος ἐπισκοτούμενον τῇ ἐν τοῖς ἔργοις πολιτευομένη κακία.
 Αὐθις δὲ τὸ πολυπραγμονεῖν ἀκριδῶς, εἰ ἔστι τις, εἰ μὴ ἔστι τοιοῦ-
 τος, περιττὸν κρίνας καὶ δοκοῦν, ἐτοίμως ἐπὶ τὸ γράφειν ἐχώρησα,
 30 τὴν ὑπόθεσιν ἱκανὴν πρὸς ὠφέλειαν καταμαθῶν, κἂν μηδεὶς ὑποκέ-

μη, διακρίνεται σὲ ἀξία καί, ὅπως λές ἐσύ, διακρίνεται ἀκόμα πιὸ πολὺ στὶς ψυχικὲς ἀρετές, περιγράφοντας πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα τῆς γυναίκας, ἐγκράτεια, ἀγάπη πρὸς τοὺς φτωχοὺς, διαρκῆ μελέτη τῶν θείων λόγων, ἐκτενῆ καὶ κατανυκτικὴ προσευχή, γενναιόδωρη χρηματικὴ ἐνίσχυση σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, σεμνότητα ἀκόμα καὶ στὰ μάτια καὶ στὴ σκέψη, τιμὴ στὴν κηδεία τῶν ξένων καὶ ἀπόρων ὅταν πεθαίνουν, συμπόνοια πρὸς ὅσους ποὺ γιὰ ὁποιαδήποτε αἰτία ἀτυχοῦν, εὐλάβεια πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς, φροντίδα γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπιλέγουν τὴ μοναχικὴ ζωὴ, καὶ συμμετοχὴ στὶς σωματικὲς τους ἀνάγκες, ὥστε αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐμποδίζονται νὰ ἡσυχάσουν καὶ νὰ συμπονοῦν, ἐξαιτίας τοῦ ζυγοῦ τοῦ γάμου, αὐτὰ νὰ τὰ συμμερίζεται αὐτὴ μὲ τὸ νὰ δίνει στοὺς δικούς τους τὰ ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ζήσουν, ἀφήνοντάς τους ἐκείνους ἀμέριμνους γι' αὐτὰ, καὶ μοιραζόμενὴ τὸ κέρδος αὐτῶν ἀπὸ τὴν ἀπερίσπαστη λατρεία τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἔλεγες, καὶ συμπληρώνοντάς τα ἀνέφερες καὶ πειρασμούς ἀπὸ τὶς μεθοδεύσεις τοῦ διαδόλου, καὶ στενοχώριες στὶς ὁποῖες αὐτὴ περιπίπτει συνεχῶς, ὑπονοώντας καθαρὰ ὅτι ἔχει στὸν ἀγῶνα τῆς αὐτὸν ἀντίπαλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Καὶ ἐγὼ βέβαια στὴν ἀρχὴ ἀπόρησα, γιὰ τὸ ἂν αὐτὸ ἔγινε στὴν τωρινὴ γενεά, νὰ βλαστήσει δηλαδὴ πραγματικὰ ἓνα τέτοιο φυτό ποὺ λές, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἀπὸ τὰ ἡμέρα καὶ καρποφόρα δένδρα, πλεονεκτοῦν πραγματικὰ τὰ ἄκαρπα καὶ ἄγρια, καὶ καρποφοροῦν μὲ ἀφθονία τὰ κλήματα ποὺ εἶναι στεριωμένα μὲ ρίζες βαθειές, γιὰ νὰ μὴ σείονται, ἐνῶ τὰ βλαστάρια τους ἀπλώνονται σὲ ἀνυπολόγιστο μῆκος, καὶ τὸ πυκνὸ φύλλωμα τὰ κάνουν κατάσκια, ὥστε ἀπὸ πουθενὰ τὸ βάθος τῆς καρδιάς νὰ μὴ ζεσταίνεται ἀπὸ τὴ θαλπωρὴ ἀκτίνας ἀγαθῆς σκέψης, συσκοτιζόμενο ἀπὸ τὴν κακία ποὺ ἐκδηλώνεται στὰ ἔργα τῆς ζωῆς τῆς. Ἀλλὰ πάλι, κρίνοντας ὅτι εἶναι περιττὸ νὰ ἐρευνῶ σχολαστικά, ἂν ὑπάρχει τέτοιος ἄνθρωπος ἢ ὄχι, καὶ θεωρώντας το πιθανό, προχώρησα ἀμέσως στὸ γράψιμο, βλέποντας ὅτι ἡ ὑπόθεση εἶναι ἱκανὴ νὰ ὠφελήσῃ, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρ-

ηται, ταύτην τοῖς ἔργοις πιστούμενος. Ὅταν γὰρ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἔχη μαρτυροῦσαν ὁ λόγος, πείθει ταχέως καὶ ἄνευ τινὸς παραδείγματος τὸν ἀκούοντα τὸ ἀληθές, καὶ εὐλογον πρὸς ἀξιοπιστίαν τῆς ὑποδείξεως ἐπαγόμενος, καὶ τῷ λίαν φιλονεικεῖν εἰθι-
5 σμένῳ ἀντιροήσεως οὐ παρέχων καιρόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὡς γὰρ ἐν νεφώσει μὲν ἥλιον εἶναι καὶ τὸν οἰκεῖον ἀνύειν δρόμον, ἐν δὲ βλαστοῖς ὥρα χειμῶνος ἐνυπάρχειν οὐδεὶς ἀμφιβάλλει καρπὸν, τὴν παρελθοῦσαν πείραν ἔχων διδασκαλίαν αἰδέσιμον,
10 οὕτω τὸ καλὸν ἀναντιροήτως ὠμολόγηται πᾶσι καλόν, καὶ δοκῆ συνήθεια πονηρὰ πρὸς τὰ φαῦλα κατέχειν τὴν γνώμην πεπεδημένην, τῆς συνειδήσεως πρὸς τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀληθείας ἀναιδῶς ἀντικλίνειν αἰσχυνομένης καὶ πρὸς τὸ πρόδηλον φιλονεικῶς ἴστασθαι αἰσχυρὸν ἠγουμένης καὶ λίαν ἐπίψογον. Ἄλλως δὲ καὶ τὸ
15 πάλαι γεγόμενον δυνατὸν ἤδη τισὶ λογισάμενος εἶναι τοῖς βουλομένοις καὶ νῦν δυνατὸν, τῆς αὐτῆς φύσεως ἐν πᾶσιν ὁμοίως τρεχούσης τότε καὶ νῦν, καὶ οὐ διδούσης ἀδυναμίαν εὐλογον προφασίσασθαι τοῖς διὰ τὸ μακρὸν ἔθος τῆς εἰς τὸ χρήσιμον ἀργίας ἀδύνατα τεθειμένοις τὰ τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν κατορθώματα.
20 Ἀπιστεῖν εἰς ἅπαν οὐκ ᾤθηεν εὐλογον, ὡς ἔστι τις τὴν προαίρεσιν κινήσας πρὸς ζῆλον τῆς τῶν μακαρίων ἐκείνων ἐνθέσμου διαγωγῆς, καὶ τοὺς καρποὺς τῆς ἀρετῆς γεωργῶν, ὡσαύτως ἐκείνοις τῆς φύσεως δύνάμιν ἐχούσης ἰσχύϊν ἐκ τοῦ γεγηρακότος πρέμνου νέους ἀναφῦναι καὶ τεθλότας βλαστούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Εἰ γὰρ Νῶε τῆς κατ' αὐτὸν γενεᾶς τὴν πανολεθρίαν τῷ κατακλυσμῷ καταδικασθείσης καὶ τῇ πλημμύρᾳ τοῦ ὕδατος ἀναφανι-

χει κανένας νὰ τὴν ἐπικυρώσει μὲ τὰ ἔργα του. Γιατί, ὅταν ὁ λόγος ἔχει συνήγορο τὴ φύση τῶν πραγμάτων, πείθει γρήγορα, καὶ χωρὶς κανένα παράδειγμα, αὐτὸν ποὺ ἀκούει τὴν ἀλήθεια, καὶ τὸν δέχεται εὐλόγα γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τῆς πληροφορίας, καὶ δὲν δίνει εὐκαιρία ἀντίρρησης σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι συνηθισμένος νὰ φιλονεικεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

“Ὅπως δηλαδὴ κανένας δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι κατὰ τὴ συννεφιά ὑπάρχει ἥλιος ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν δρόμο του, καὶ ὅτι στὰ βλαστάρια τὴν ἐποχὴ τοῦ χειμῶνα ὑπάρχει καρπός, ἔχοντας τὴν προηγούμενη πείρα του διδασκαλία, τὴν ὁποία σέβεται, ἔτσι τὸ καλὸ ὁμολογεῖται χωρὶς ἀντίρρηση ἀπὸ ὅλους, ὅτι εἶναι καλὸ, ἔστω καὶ ἂν πιστεύεται πὼς κακὴ συνήθεια κρατεῖ τὴ γνώμη δεμένη πρὸς τὰ κακὰ, ἐπειδὴ ἡ συνείδηση ντρέπεται νὰ στραφεῖ μὲ ἀναίδεια ἀντίθετα πρὸς τὴν συγκατάθεση τῆς ἀλήθειας, καὶ θεωρεῖ αἰσχρὸ καὶ πολὺ ἀξιοκατάκριτο νὰ σταθεῖ ἀντίθετη σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ὀλοφάνερο.” Ἄλλωστε σκεπτόμενος ὅτι καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε παλιὰ δυνατὸν, εἶναι καὶ τώρα δυνατὸ νὰ γίνῃ ἀπὸ μερικοὺς ποὺ θέλουν, ἀφοῦ ἡ ἴδια φύση λειτουργεῖ σὲ ὅλα ὅμοια, ὅπως τότε καὶ τώρα, καὶ δὲ δίνει εὐλογη δικαιολογία σ' αὐτοὺς ποὺ, ἐπειδὴ γιὰ πολὺν χρόνον συνήθισαν στὴν ἀργία τοῦ ὠφέλιμου, θεωροῦν ἀδύνατα τὰ κατορθώματα τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Γι' αὐτὸ δὲν θεώρησα ὅτι εἶναι σωστὸ νὰ ἀπιστήσω ὅπωςδὴποτε, ὅτι ὑπάρχει κάποιος, ποὺ παρακινήθηκε στὴ μίμηση τῆς νόμιμης διαγωγῆς ἐκείνων τῶν μακάριων, καὶ καλλιεργώντας τοὺς καρποὺς τῆς ἀρετῆς τους, ἀφοῦ ἡ φύση του, ἔχοντας ὅμοια μὲ ἐκείνους δύναμη, μποροῦσε νὰ κάνει ἀπὸ τὴ γηρασμένη ρίζα νὰ ξαναφυτρώσουν νέοι καὶ θαλεροὶ βλαστοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

“Ὅπως δηλαδὴ ὁ Νῶε, ὅταν ἡ σύγχρονη του γενεὰ καταδικάστηκε μὲ τὸν κατακλυσμὸ σὲ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή καὶ μὲ τὴν

σθείσης αὐτάνδρου, μόνος εὐαρεστήσας εὐρέθη τῷ Θεῷ, καὶ ἐν
 Βαρβάρους ἀνομοῦσιν ἐξ ἔθους μακροῦ ἐδλάστησε, καθάπερ ἐν
 ὑλομανούσαις ἀκάνθαις, κρίνον φαιδρότατον ὁ δικαιοτάτος καὶ ἀ-
 ληθινὸς ἄνθρωπος Ἰώβ, καὶ ἡ τῷ κεραννεῖῳ κατεμπροηθεῖσα πυρὶ
 5 τῶν περὶ Σόδομα χώρα ἔσχεν αἰδέσιμον τῷ Θεῷ τὸν φιλόξενον Λὼτ
 καὶ τὴν Ῥαᾶβ καὶ τὴν Δεβόραν, Ἐσθήρ τε καὶ Ἰουδίθ, Φοίβην καὶ
 Πρίσκιλλαν καὶ Δορκάδα καὶ Λύδαν καὶ πολλοὺς ἄλλους ἤνεγκαν
 διάφοροι καιροί, καὶ ἐν πάσῃ γενεᾷ ἔλαμψέ τις τῇ πολιτεία τῆς φυ-
 σικῆς εὐγενείας ἐξίτηλον γενομένην τῷ χρόνῳ ἀναζωγραφήσας
 10 λαμπροῖς χρώμασι τὴν εἰκόνα, ἵνα μὴ πάντως τέλεον ἀποσβεσθὲν τὸ
 ζωηρὸν τῆς ἀρχαίας εὐζωΐας ὄντως ἄπιστα κρίνεσθαι τὰ περὶ τῶν
 εὐ̄ δεδιωκότων γεγραμμένα παρασκευάσῃ, οὐδενὸς ὑπὸ τῶν οἰκεί-
 ων ἔργων δεικνύντος τὰ ἱστορούμενα δυνατά. Πῶς οὐκ ἦν ἄτοπον
 ἄλλων ἄλλοτε γενομένων τοιούτων, μὴ καὶ νῦν (κἂν δοκῇ διὰ τὴν
 15 κρατοῦσαν ἀπάτην παράδοξον) εὐρῆσθαι εἰπεῖν ψυχὴν τοῖς ἀγα-
 θοῖς ἔργοις τὴν πρὸς αὐτοὺς μαρτυρουμένην συγγένειαν καὶ τού-
 τοις κοσμουμένην, ᾧ φίλη κεφαλὴ, οἷς ἔφης πλεονεκτήμασι;

ΤΜΗΜΑ Β΄.

Περὶ τῆς ἐγκρατείας.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Καλὴ μὲν οὖν ἐγκράτεια, ἀρχὴ καὶ θεμέλιος οὖσα τῶν ἄλλων
 πασῶν ἀρετῶν. Δαμάζει γὰρ καθάπερ πῶλον σφριγῶντα τὸ σῶμα
 καὶ κατὰ μικρὰν ἄγει προαῖνόμενον πρὸς τὸ εὐτακτον, τῇ ἐνδείᾳ τὸ
 διακεχυμένον συστέλλουσα, καὶ εὐήνια καὶ ἐπιεικῆ ποιούσα τὰ
 25 πάθη, ἅπερ ἡ τρυφή σκληραυχεῖν καὶ ἀφηνιάζειν παρασκευάζει,
 σκιρτῶντα καὶ φρουαττόμενα καὶ τῷ ἡνιοχῶντι λογισμῶ παρέχοντα

πλημμύρα τοῦ νεροῦ ἔξαφανίστηκε ὀλόκληρη, βρέθηκε αὐτὸς μόνο νὰ ἔχει εὐαρεστήσει τὸν Θεό· καὶ ἀνάμεσα στοὺς Βαρβάρους, ποὺ παρανομοῦσαν ἀπὸ πολὺ παλιὰ συνήθεια, βλάστησε, σὰν μέσα σὲ ἀγκάθια μὲ πολλοὺς βλαστούς, κρίνο ὠραιότητα, ὁ πιὸ δίκαιος καὶ ἀληθινὸς ἄνθρωπος Ἰώβ· καὶ ἡ χώρα τῶν Σοδόμων, ποὺ κἀηκε ὀλοσχερῶς μὲ τὴ φωτιᾶ ποὺ ἀναψε κεραυνός, εἶχε ἄνθρωπο σεβαστὸ στὸν Θεὸ τὸν Λῶτ, καὶ τὴ Ραάβ καὶ τὴ Δεδώρα καὶ τὴν Ἐσθήρ καὶ τὴν Ἰουδήθ, τὴν Φοίβη καὶ τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὴ Δορκάδα καὶ τὴ Λυδία, καὶ πολλοὺς ἄλλους ποὺ παρουσίασαν οἱ διάφορες ἐποχές, καὶ σὲ κάθε γενεὰ ἔλαμψε κάποιος μὲ τὴ διαγωγή τῆς φυσικῆς εὐγένειας, ποὺ ξεθώριασε μὲ τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος ζωγράφησε μὲ ζωηρὰ χρώματα τὴν εἰκόνα του, γιὰ νὰ μὴ σθηστεῖ ὅπωςδὴποτε ὀλοσχερῶς ἡ δραστηριότητα τῆς παλιᾶς καλῆς ζωῆς, καὶ νὰ κάνει νὰ θεωροῦνται ἀπίστευτα ὅσα ἔχουν γραφεῖ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν καλῶς, ἐπειδὴ κανένας μὲ τὰ δικά του ἔργα δὲν δείχνει ὅτι αὐτὰ ποὺ ἐξιστοροῦνται εἶναι δυνατὰ. Πῶς δὲν θὰ ἦταν ἄτοπο, ἀφοῦ καὶ ἄλλοτε ὑπῆρξαν ἄλλοι τέτοιοι, νὰ μὴ βρεθεῖ καὶ τώρα (ἂν καὶ φαίνεται παράδοξο ἕξαιτίας τῆς ἀπάτης ποὺ ἐπικρατεῖ) ψυχῇ, ποὺ μὲ τὰ καλὰ ἔργα της νὰ ἐπιβεβαιώνει τὴ συγγενεῖά της πρὸς αὐτοὺς, καὶ νὰ κοσμεῖται μὲ τὰ ἴδια, ἀγαπητέ μου, πλεονεκτήματα ποὺ ἀνέφερες;

ΤΜΗΜΑ 2ο Γιὰ τὴν ἐγκράτεια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ἔϊναι βέβαια καλὴ ἡ ἐγκράτεια, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχὴ καὶ θεμέλιο ὅλων τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Γιατὶ δαμάζει τὸ σῶμα σὰν πουλάρι γεμάτο σφρῖγος, καὶ σιγὰ σιγὰ καταπραΰνοντάς το τὸ ὀδηγεῖ στὴ φρονημάδα, περιορίζοντας μὲ τὴ φτώχεια τὸ διασκορπισμὸ πρὸς τὶς ἀπολαύσεις, καὶ κάνοντας πειθαρχημένα καὶ λογικὰ τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα ἡ ἀπόλαυση τὰ κάνει νὰ γίνονται σκληροτράχηλα καὶ νὰ ἀφηνιάζουν, νὰ ὀρμοῦν πρὸς τὶς σαρκικὲς ἀπολαύσεις καὶ νὰ αὐθαδιάζουν καὶ νὰ προκαλοῦν δύσκολα προβλήματα στὸν ἡνίοχό τους λογισμό, ὁ ὁποῖος μόλις ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀναχαιτίσει καὶ νὰ ἐπα-

πράγματα χαλεπά, ἀντισπαῖν καὶ ἀντιπεριιάγειν τὸ ἐξουιοποιηκὸς τῆς
 ὀρμῆς αὐτῶν ἐφ' ὅπερ βούλεται μόλις ἰσχύοντι. Τοῦτο γὰρ παιδεύειν
 ἅπαντας ἀνθρώπους ἔοικεν ὁ Ἐκκλησιαστής, τῷ πρότερον εὐαγώ-
 γω καὶ εὐπειθεῖ διὰ τὴν σύμμετρον δίαιταν ἑαυτοῦ διαλεγόμενος
 5 σάματι τῷ λέγειν, «δεῦρο δὴ πειράσω σε ἐν εὐφροσύνῃ», καὶ τὴν πει-
 ραν μαθῶν οὐ καθήκουσαν, δυσχερῶς κρατῶν, ἧν πρὶν εὐκόλως
 ἐκράτει, τῆς σαρκὸς κινήματων, φησὶ τῇ παινοῦσῃ τὸ ζῶον εὐφρο-
 σύνῃ· Τί τοῦτο ποιεῖς; ἐξέλκεις παρὰ τὸ σύνηθες, ἐφ' ἃ μὴ βούλομαι,
 τὴν προαίρεσιν, καὶ κατὰ κρημνῶν συναρπάζουσα φέρεις ἀχθομέ-
 10 νην καὶ ὑποτερπομένην πως ἡρέμα τὴν γνώμην δόθροις ἐγκατα-
 στρέφεις καὶ χάσμασι, τὰ μὲν ἀνανεύοντα, τὰ δὲ συντιθέμενον οὐκ ἀ-
 νάγκη τὸν λογισμὸν διάζῃ πρὸς τὰ αἴσχιστα, οὐκ ἄκοντα τυραννεῖς
 οὐκ ἀηδῶς τυραννούμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

15 Τοιοῦτοι γὰρ οἱ πρὸς τὰ ἡδονα μαχόμενοι καὶ πρὸς τὰ τέρπον-
 τα, ὡς μὴ ἀλῶναι, πυκτεύοντες, ἐν ᾧ ἀνθίστανται, κόμπτονται, καί
 ἐν ᾧ ἀντιλέγειν δοκοῦσι, συντίθενται Ἐνθεν ἀντιτείνουσιν, ἐκεῖθεν
 ἀνθέλκονται, καὶ πρὸς ἃ μὴ θέλουσι, τρέχουσι, καὶ πρὸς ἅπερ ἀπε-
 χθῶς ἔχουσι, ἐπείγονται ἐλαννόμενοι. Πῆ μὲν διώκονται συνεχόμε-
 20 νοι, πῆ δὲ αὐτομολοῦσι δυσχεραίνοντες Ὅτε μὲν ὠθοῦνται, ὅτε δὲ
 προεκτρέχουσι, ὡς οὐ προαιροῦνται, συναινοῦσι καὶ ἡττῶνται τῇ
 γνώμῃ, καὶ τὴν ἡτταν αἰρούμενοι, ὡς οὐκ ἴσασιν ἀσμενίζοντες Καὶ
 τοῦτό ἐστιν ὅπερ ὁ Παῦλος τάχα φησὶ· «συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ
 Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλε-
 25 σί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτί-

ναφέρει αὐτὸ πού τρέχει ἔξαλλο, ἀπὸ τὴν ὀρμὴ αὐτῶν, ἐκεῖ πού θέλει αὐτὸς (ὁ λογισμὸς). Αὐτὸ ἄλλωστε φαίνεται πὼς διδάσκει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ Ἐκκλησιαστής, μιλώντας στὸ προηγουμένως εὐάγωγο καὶ πειθαρχικό, ἔξαιτίας τῆς μετρομένης δίαιτάς του, σῶμα, ὅταν λέγει, «ἔλα νὰ σέ κάνω νὰ δοκιμάσεις τὴν ἀληθινὴ εὐχαρίστηση»¹, καὶ ἔχοντας γνωρίσει τὴν εὐχαρίστηση πού δὲν πρέπει, συγκρατώντας μὲ δυσκολία αὐτὰ πού πρὶν συγκρατοῦσε μὲ εὐκολία, τὰ κινήματα τῆς σάρκας, λέγει πρὸς τὴν εὐφροσύνη πού παχαίνει τὸ ζῶο· Γιατί τὸ κάνεις αὐτό; Σύρεις ἔξω, παρὰ τὴ συνήθεια, τὴν προαίρεση μου, σ' αὐτὰ πού δὲν θέλω, καὶ ἀρπάζοντάς τιν τὴν ὁδηγεῖς, ἐνῶ δυσανασχετεῖ, σέ γκρεμούς, καὶ μὲ τὸ νὰ εὐχαριστιέται κατὰ κάποιον τρόπο κρυφὰ ὡς πρὸς τὴ γνώμη της, τὴν καταστρέφεις μέσα σὲ βόθρους καὶ χάσματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλα ἀρνεῖται ὁ λογισμὸς καὶ μὲ ἄλλα συμφωνεῖ, ἐκβιάζεις χωρὶς ἔξαναγκασμὸ τὸν λογισμὸ πρὸς τὰ χειρότερα, καὶ τὸν τυραννεῖς ὄχι χωρὶς νὰ θέλει, ἐπειδὴ τυραννεῖται χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Τέτοιοι λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι πού πολεμοῦν αὐτὰ πού προκαλοῦν ἡδονὴ καὶ εὐχαρίστηση, καὶ ἀγωνιζόμενοι γιὰ νὰ μὴ κυριευτοῦν ἀπὸ αὐτὰ, λυγίζουν σ' αὐτὸ τὸ ὁποῖο πολεμοῦν, καὶ συμφωνοῦν μὲ αὐτὸ πρὸς τὸ ὁποῖο νομίζουν ὅτι ἀντιτίθενται. Ἄπὸ τὴ μὰ ἀντιλέγουν, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη σύρονται πρὸς τὰ ἀντιμαχόμενα, καὶ τρέχουν σ' ἐκεῖνα πού δὲ θέλουν, καὶ βιάζονται νὰ πᾶνε πρὸς ἐκεῖνα πού ἀπεχθάνονται. Ἄλλοτε διώκονται καὶ λυποῦνται γι' αὐτό, καὶ ἄλλοτε λιποτακτοῦν δυσανασχετώντας. Ἄλλοτε πάλι σπρώχνονται, καὶ ἄλλοτε πάλι τρέχουν πρῶτοι πρὸς τὰ ἔξω. Ἐνῶ δὲν θέλουν, συμφωνοῦν καὶ ὑποχωροῦν νικημένοι ἀπὸ τὴ γνώμη τους, καὶ ἐνῶ ἐπιλέγουν τὴν ἡττα, καυχῶνται ὅτι δὲν γνώριζαν. Καὶ αὐτὸ ἴσως δηλώνει ἐκεῖνο πού λέγει ὁ Παῦλος· «αἰσθάνομαι μεγάλη εὐχαρίστηση μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ὡς πρὸς τὸν ἐσωτερικό μου ἄνθρωπο, ἀλλὰ βλέπω ἄλλον νόμο στὰ μέλη μου, ὁ ὁποῖος ἀντιστρατεύεται στὸν νόμο τοῦ λογικοῦ μου, καὶ μὲ αἰχμαλωτίζει μὲ τὸν νόμο

ζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου». Καὶ πάλιν «οὐ νόμον εἰσηγούμενος ἔμφυτον ἁμαρτίας, οὐδὲ δυναστείαν αὐτοκρατορικὴν δογματίζων τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός· οὕτω γὰρ πάντας ἀνθρώπους ἔδει δούλους εἶναι τῆς ἁμαρτίας, οὐδαμῶς
 5 ἐκδῦναι τὸν ταύτης ζυγὸν δυναμένους. Νῦν δὲ τοὺς βουλομένους ἴσμεν οὐ νόμον ἐλευθεριάζοντας τῷ φρονήματι, ἀλλὰ καὶ δουλαγωγοῦντας τὸ σῶμα καὶ κυριεύοντας τῶν παθῶν, καὶ δεικνύντας τῷ ἔργῳ τὸ πρὸς ἐλευθερίαν καὶ δουλείαν τοῦ θελήματος αὐτεξούσιον.

10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

“Ἐως μὲν γὰρ ἡ τροφή παιίνει τὸ σῶμα, τυραννεῖ κατεξανιστάμενον τὸ φρόνημα τῆς σαρκός νομοθετοῦν τοῖς ὑπηκόοις ἃ βούλεται· ἐπ’ αὐτὸν δὲ ταπεινωθῆ ὑπωπιασμοῖς καὶ σκληραγωγία τοῦ σώματος ὑποκύπτει δουλικῶς καὶ τοῖς κρείττοσιν ὑπέκειν πείθεται
 15 νόμοις. Οὐκέτι τὸν λογισμὸν ἄγον πρὸς ὄλεθρον ἀπάγει, πρὸς αὐτοῦ δὲ μᾶλλον ἀγόμενον πρὸς εὐπείθειαν σωτήριον. Καὶ μάρτυς τούτων ἕκαστος αὐτὸς ἑαυτῷ, εἰδὼς, τίνα μὲν ἐννοεῖν ἀναγκάζει κόρος γαστρός, τίνα δὲ συμβουλεύει λογίζεσθαι ἢ ἔνδεια. Ὁ μὲν πρὸς ἀτόπους ἐκβακχεύων ἐπιθυμίας, ἢ δὲ καὶ μετρίως κινουμένας αὐτὰς
 20 καταστέλλουσα, καὶ θρυχομένας εἵποτε θηριωδῶς, τιθασσεύουσα πρὸς τὸ ἡμέρον, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰὼβ εἰρημένον λέγων λαμπραῖ καὶ διαπρυσίῳ τῇ φωνῇ· «ἰδοὺ θηρία παρὰ σοὶ χόρτον ἴσα βουσὶν ἐσθίει»· ἐκ θηριώδους ὠμότητος πρὸς κτηνώδη καὶ ὑποταγμένην κατάστασιν μεταβεβλησθαι τὰ πάθη σημαίνουσα, καὶ
 25 τέως ἡμεροῦσθαι, κἂν ἐμπνέειν ἔτι δοκῆ· παρὰ τισι γὰρ καὶ τέθηκε παντελῶς, τῇ ἐγκρατεῖᾳ νενεκρωμένα.

2. Ρωμ. 7, 22-23.

3. Ρωμ. 7, 15.

τῆς ἁμαρτίας ποῦ ὑπάρχει στά μέλη μου»². Καί ἄλλοῦ πάλι· «δὲν κάνω αὐτὸ ποῦ θέλω, ἀλλὰ κάνω αὐτὸ ποῦ μισῶ»³. Μὲ αὐτὰ δὲν ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἁμαρτία εἶναι ἔμφυτη, οὔτε διδάσκει, ὅτι ὑπάρχει αὐτοκρατορικὴ καταδυνάστευση τῆς σάρκας, γιατί ἔτσι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ εἶναι δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, χωρὶς νὰ μποροῦν μὲ κανένα τρόπο ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς. Ἐνῶ τώρα γνωρίζουμε ὅτι αὐτοὶ ποῦ θέλουν ὄχι μόνο ἔχουν ἐλεύθερο τὸ φρόνημά τους ἀπέναντι στὸν νόμο, ἀλλὰ καὶ ὑποτάσσουν τὸ σῶμα καὶ γίνονται κύριοι τῶν παθῶν τους, καὶ δείχνουν μὲ τὰ ἔργα τους τὴν ἐξουσία ποῦ ἔχουν νὰ προτιμήσουν τὴν ἐλευθερία ἢ τὴν ὑποδούλωση τοῦ θελήματός τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Γιατὶ ὅσο ἡ τροφή παχαίνει τὸ σῶμα, τὸ σαρκικὸ φρόνημα ἐπαναστατώντας γίνεται τύραννος, νομοθετώντας στοὺς ὑπηκόους του αὐτὰ ποῦ θέλει. Ἐνῶ ὅταν ταπεινωθεῖ μὲ βασανισμοὺς καὶ σκληραγωγία τοῦ σώματος, ὑποτάσσεται δουρικὰ, καὶ ἀναγκάζεται νὰ ὑπακούει στοὺς ἀνώτερους νόμους. Δὲν ἀρπάζει καὶ ὀδηγεῖ τὸν λογισμό στὴν καταστροφή, ἀντίθετα μάλιστα ὀδηγεῖται ἀπὸ αὐτὸν στὴ σωτήρια πειθαρχία. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτό του, γνωρίζοντας τί πράγματα τὸν ἀναγκάζει νὰ σκέφτεται ἢ χορτασμένη κοιλιὰ του, καὶ τί τὸν συμβουλεύει ἢ στέρηση. Ἡ πρώτη τὸν ὠθεῖ σὲ παράνομες βακχικὲς ἐπιθυμίες, ἐνῶ ἡ ἄλλη, ἀκόμα καὶ ὅταν ξυπνοῦν μέτρια οἱ ἐπιθυμίες αὐτές, τὶς καταλαγιάζει, καὶ ἂν κάποτε μουγκρίζουν σάν θηρία, τὶς τιθασσεύει ἡμερεύοντάς τις, καὶ μὲ καθαρὴ καὶ δυνατὴ φωνὴ λέγει ἐκεῖνο ποῦ εἶπε ὁ Θεὸς στὸν Ἰώβ· «νά, τὰ θηρία δίπλα σου τρώνε χορτάρια σάν τὰ βόδια»⁴, ποῦ σημαίνει, ὅτι τὰ πάθη ἀπὸ τὴ θηριώδη ὠμότητα ἔχουν μεταβληθεῖ σὲ κτηνώδη καὶ ὑποταγμένη κατάσταση, καὶ στὸ τέλος ἐξημερώνονται, ἔστω κι ἂν δείχνουν ὅτι ἀκόμα ἀναπνεύουν. Σὲ μερικὸς δέβια ἔχουν πεθάνει ὀριστικά, νεκρωμένα μέσω τῆς ἐγκράτειας.

4. Ἰώβ 40, 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Οὕτως ἡ Ἰαήλ τὸν Σισάρα διὰ τῆς σιαγόνος ἀνεῖλε, νεκρώσασα
 τὸ πολέμιον φρόνημα, οὐκέτι τῆς σιαγόνος φιλοτίμως τῷ πάθει χο-
 ρηγούσης τὰς ὕλας, ἐγκρατῶς δέ, καὶ αὐτῷ μόνον χρειωδῶν παρε-
 5 χούσης πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ ζῆν, ὡς καὶ παρεῖναι δοκεῖν τῇ δυνά-
 μει, καὶ μὴ παρεῖναι τῇ ἐνεργείᾳ. Οὕτως ὁ Σαμψὼν ἐν σιαγόνι ὄνου
 τοὺς ἀλλοφύλους ἐπάταξεν, οὐκ ἄλλως τοῦτο προᾶξαι τάχα δεδυνη-
 μένος, εἰ μὴ τῆς ὑπηρετούσης λαίμῳ καὶ κοιλίᾳ ἐκράτησε σιαγόνος,
 τῷ πρακτικῷ τῆς χειρὸς περιδραξάμενος αὐτῆς, καὶ ὥσπερ παλάμη
 10 συστεύλας αὐτὴν περιγεγραμμένην τῇ κρίσει, πρὸς τὸ μὴ διαχεῖσθαι
 ἐπὶ τὸ ἄβρὸν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἀκόρεστον. Διάκονον γὰρ καὶ
 ὑπουργὸν σιαγόνα γαστρὸς ἡ φύσις ἐποίησε, δηκτῆρσι μὲν οἷα μα-
 κέλαις ὄδοῦσι προδαιρουῦσαν τὰ ἐδώδιμα, μύλαις δὲ καθάπερ ὄν-
 τως μύλαις λεαίνουσαν, καὶ παραπέμπουσαν ὥσπερ δι' ὀχνηγοῦ
 15 χαραδρώδους τοῦ λαιμοῦ ἀπληρώτῳ θαλάσῃ τῇ κοιλίᾳ ἐτοιμῇν
 τροφήν, τὸ παρὰ τοῦ Σολομῶντος λεχθὲν κηρύττουσαν ἐν ᾧ φησι
 «πάντες οἱ χεῖμαρροι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα
 οὐκ ἔσται ἐμπιπλαμένη». Ταυτὸν γὰρ ἐστὶ κοιλία καὶ θάλασσα·
 κεχῆνασι γὰρ πρὸς τὰ ῥεύματα τῶν ἐπιχεομένων ἀκορέστως ἀμφό-
 20 τεραι, ἢ μὲν τῇ πέψει, ἢ δὲ τῇ ἄλμῃ δαπανῶσαι τὰ ἐπεισερχόμενα,
 καὶ αὐθις ὀρεγόμεναι ἄλλης τροφῆς, καὶ τὸ κεχηνὸς οὐδέποτε μύ-
 ουσαι, οὔτε τὸ δαψαλέον τῷ συνεχεῖ καὶ ἀδιαστάτῳ τοῦ ῥείθρου
 παραμυθούμεναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

25 Διὰ τοῦτο καλὸν ἢ ἐγκράτεια, ὅτι τὸ φλεγμαῖνον τῶν παθῶν
 καὶ ἐξοιδηκὸς ὑπερβάλλουσιν ὄγκοις καταστέλλει καὶ ταπεινοῖ
 πρὸς τὸ ἐπιεικέστερον, καὶ τὸ παφλάζον αὐτῶν στορέννυσι καὶ γα-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Ἔτσι ἡ Ἰαήλ μὲ τὸ σαγόνι σκότωσε τὸν Σισάρα⁵, νεκρώνοντας τὸ ἐχθρικό φρόνημα, ἐπειδὴ τὸ σαγόνι δὲν χορηγοῦσε πιά πρόθυμα στὸ πάθος τὰ ὑλικά, ἀλλὰ μὲ ἐγκράτεια, χορηγώντας σ' αὐτὸν μόνο τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ζήσει, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε ἡ δύναμη, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε ἡ ἐνέργεια. Ἔτσι ὁ Σαμψὼν μὲ σαγόνι γαϊδάρου νίκησε τοὺς ἀλλόφυλους, σὰν νὰ μὴ μποροῦσε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνο ἂν γινόταν κύριος τοῦ σαγονιοῦ, ποὺ ὑπηρετεῖ τὸν λαιμὸ καὶ τὴν κοιλιὰ, πιάνοντάς το μὲ τὸ ἔμπειρο χέρι του καὶ σφίγγοντας μέσα στὴν παλάμη του αὐτὸ περιορισμένο μὲ τὴ λογικὴ διαύγεια, γιὰ νὰ μὴ διασκορπίζεται πρὸς τὴν ἀβρότητα τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τὴ λαιμαργία. Γιατὶ ἡ φύση ἔκανε τὸ σαγόνι διάκονο καὶ ὑπηρετὴ τῆς κοιλιᾶς, ποὺ μὲ τοὺς κοπτηῆρες, σὰν χασάπηδες, τεμαχίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν τροφή καὶ μὲ τοὺς μασητῆρες, σὰν πραγματικούς μύλους, τὴ λειώνει καὶ τὴ στέλνει μέσω τοῦ λαιμοῦ, ποὺ μοιάζει μὲ ὄχετὸ σχήματος χαράδρας, στὴν ἀνικανοποίητη θάλασσα, δηλαδή στὴν κοιλιὰ, ἔτοιμη τροφή, κηρύττοντας αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Σολομών «ὅλοι οἱ χείμαρροι πηγαίνουν στὴ θάλασσα, καὶ ἡ θάλασσα δὲν γεμίζει»⁶. Γιατὶ εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἡ κοιλιὰ καὶ ἡ θάλασσα. Καθόσον ἔχουν ἀνοιχτὸ τὸ στόμα καὶ οἱ δύο πρὸς τὰ ρεύματα αὐτῶν ποὺ χύνονται, χωρὶς νὰ χορταίνουν, χωνεύοντας, ἢ μιὰ μὲ τὴν πέψη καὶ ἡ ἄλλη μὲ τὴν ἀλμύρα, αὐτὰ ποὺ μπαίνουν μέσα τους, καὶ ἐπιθυμώντας πάλι ἄλλη τροφή, χωρὶς νὰ κλείνουν ποτὲ τὸ ἀνοιχτὸ στόμα τους, οὔτε καὶ νὰ ἱκανοποιοῦν τὴ δίψα τους μὲ τὴν συνεχῆ καὶ ἀσταμάτητη ροὴ τοῦ νεροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Γι' αὐτὸ εἶναι καλὴ ἡ ἐγκράτεια, διότι καταπραΰνει τὴ φλεγμονὴ τῶν παθῶν καὶ τὸ πρήξιμο τῶν ὑπερβολικῶν ὄγκων, τὰ ταπεινώνει κάνοντάς τα ἀνεκτά, ἤρεμεῖ τὸν ἀναβρασμὸ τους, γαληνεύει

6. Ἐκκλ. 1, 7.

ληνιάζειν ποιεῖ τὴν ἐκ τῶν ῥαγδαίων τῆς πολυτελοῦς διαίτης πνευ-
 μάτων ζάλην, τῇ νηνεμία τῆς ἐνδείας χαλινῶσα πρὸς τὸ εὐδιον καὶ
 τὸ κυμαινόμενον πραῦνουσα. Καὶ ἐν ἀπορίᾳ μὲν τῶν πρὸς ἀπόλαυ-
 σιν ἐπιτηδείων ἡρέμα πως ἀνεκτὸν τὸ κρατῆσαι γαστροῦς. Οὐκ ἔρε-
 5 θίζει γὰρ τὸ μὴ παρὸν οὕτως ὡς τὸ παρὸν, καὶ τῇ ὄψει κινουῖν τὴν
 ὄρεξιν πρὸς τὴν ἔφεσιν· ἐν ἀφθονίᾳ δὲ πάντοθεν περιβριθομένων
 ἀπάντων καὶ περικεχυμένων τῶν πρὸς τρυφήν δαψιλῶς, ἐγκράτεια
 φιλοσοφίας ἔχει μεγίστης ἐγκώμιον, εἰ μὴ που παρασίτοις ἐν ἀφθο-
 νία φειδωλίας ὑπονοία τὸ ἐπαινετὸν τοῦ ἔργου μολύνεσθαι παρα-
 10 σκευάζοι καταγνώσει μικρολόγου διαθέσεως. "Ὁμοιον γὰρ ἔστι ἐμ-
 πελαγίζουσαν θάλασσαν καὶ κυκλωμένην θυθοστροφίαν διὰ ξηραῶς
 παρελθεῖν ἀβρόχῳ ποδί, καὶ εὐθυνόμενον βίον διεξανύσαι κεκομι-
 μένον ἐνδεεστέρα διαίτη, οὐδαμόθεν τῆς ἐπιθυμίας ἐπικλυζόμενον
 ἔνθεν καὶ ἔνθεν περιορεούσαις τῶν ἡδέων παρασκευαῖς. Τοιγαρ-
 15 οῦν ὁ σοφὸς Σολομὼν τῆς ἐγκρατοῦς ἐπαινῶν τὸ δόγμα ψυχῆς φη-
 σιν· «ὠραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος»· σιαγῶν γὰρ τροφῆς
 ὄργανον οὖσα, ὠραιουῦται τῇ ἐγκρατεῖᾳ, αἰσχρὰν τὴν ἀδηφάγον καὶ
 ὀψοποιόν, χαίρουσαν καρυκείαις, ἐλέγχουσα.

ΤΜΗΜΑ Γ΄.

Περὶ κενοδοξίας.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τότε δὲ καὶ ὡς τρυγῶν ὠραιουῦται, ὀληνίκα τὴν ἀρετὴν περι-
 στέλλει καὶ κρύπτει σπουδαίως, τὸν παρὰ τῶν ὁρώντων ἐκκλίνειν
 φιλοτιμουμένην, ὡς οἶόν τε, ἔπαινον, καθάπερ τρυγῶν τῇ ἐρημιά
 25 παραπετάσματι κεκρημένην τοῦ γινομένου, καὶ τῇ προθέσει λανθά-

τὴν τρικυμία πού προκαλεῖται ἀπὸ τὰ ὄρμητικὰ πνεύματα τῆς πολυτελοῦς τροφῆς, ὀδηγώντας μετὰ τὴν νηνεμία τῆς στέρησης πρὸς τὸ γαλήνιο λιμάνι, καὶ καταπραΰνοντας αὐτὸ πού ταράζεται ἀπὸ τὰ κύματα. Καὶ σὲ περίπτωση βέβαια ἔλλειψης τῶν ἀπαραίτητων γιὰ ἀπόλαυση, μετὰ κάποια ἡρεμία κάνει ἀνεκτὴ τὴ συγκράτηση τῆς κοιλιᾶς. Γιατί δὲν ἐρεθίζει τόσο πολὺ αὐτὸ πού λείπει, ὅσο αὐτὸ πού ὑπάρχει καὶ κινεῖ τὴν ὄρεξη στὸ νὰ τὸ ἐπιθυμήσει. Σὲ περίπτωση πάλι ἀφθονίας, ἐνῶ ὅλοι τριγύρω εἶναι χορτᾶτοι καὶ προσφέρονται πλουσιοπάροχα τὰ πρὸς ἀπόλαυση ἀγαθὰ, ἡ ἐγκράτεια ἀποσπᾷ τὸ μεγαλύτερο ἐγκώμιο τῆς ἐνάρετης ζωῆς, ἂν κάποια παρᾶσιτα μέσα στὴν ἀφθονία, μετὰ τὴν ὑπόνοια τῆς τσιγγουνιᾶς, δὲν μολύνουν τὸν ἔπαινο τῆς ἐγκράτειας μετὰ τὴν κατάκριση τῆς μικρόπρεπτης διάθεσός τους. Γιατί εἶναι ἴδιο πράγμα νὰ περάσει κανεὶς, χωρὶς νὰ βρέξει τὰ πόδια του, θάλασσα φουρτουνιασμένη πού τὰ νερά της ἀπὸ τὸν θυθὸ σηκώνονται ψηλὰ περιστρεφόμενα, καὶ νὰ ἀποφασίσει νὰ διανύσει πλούσια ζωὴ μετὰ στερημένη διατροφή, χωρὶς ἀπὸ καμμιά μεριὰ νὰ περιβρέχεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, ἐνῶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ τὸν περικυκλώνουν οἱ γλυκὲς γεύσεις καὶ μυρουδιές τῶν παρασκευαζόμενων φαγητῶν. Γι' αὐτὸ ὁ σοφὸς Σολομών, ἐπαινώντας τὴν ἀπόφαση τῆς ψυχῆς πού ζεῖ μετὰ ἐγκράτεια, λέγει· «εἶναι ὠραῖα τὰ σαγόνια σου, σὰν τῆς τρυγόνας»⁷, ἐπειδὴ τὸ σαγόνι, πού εἶναι ὄργανο τῆς τροφῆς, γίνεται ὠραῖο μετὰ τὴν ἐγκράτεια, χαρακτηρίζοντας αἰσχρὸ τὸ σαγόνι πού εἶναι λαίμαργο καὶ ποθεῖ τὰ μαγειρευμένα, νοιώθοντας χαρὰ γιὰ τὰ καρυκεύματα.

ΤΜΗΜΑ 3ο Γιὰ τὴν κενοδοξία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Γίνεται ὅμως ὠραῖα σὰν τριγόνι, ὅταν καλύπτει καὶ κρύβει μετὰ ἐπιμέλεια τὴν ἀρετὴν, προσπαθώντας νὰ ξεφύγει, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὸν ἔπαινο ἐκείνων πού τὴ βλέπουν, σὰν τριγόνι πού χρησιμοποιεῖ τὴν ἐρημιὰ σὰν παραπέτασμα αὐτοῦ πού γίνεται, καὶ κρύβει τὴν

7. Ἔσμη Ἄσμη 1.9.

νουσα, κὰν πάντες μεγάλη τῆ φωνῆ βοῶσι τὸ ἔργον. Τότε γὰρ ἐστὶ
 κενοδοξία τὸ πραττόμενον, ὅτε πρὸς ἐπίδειξιν ἢ γνώμη ὄρα· ἕως δὲ
 μὴ πρὸς θήραν βλέπη αὕτη δόξης ἀνθρωπίνης, κὰν φωτὸς ἢ ἀρετῆ
 λάμπη φανώτερον (δεῖ γὰρ φῶς οὖσαν αὐτήν, τὰς οἰκείας ἀστρά-
 5 πτειν αὐγὰς) ἢ προαίρεσις τὸ ἀνεπίφαντον ἔχει καὶ ἄκομψον, μόνη
 μόνη τὸ ἀρέσκον ποιοῦσα Θεῷ, καὶ τῶν ὀρώντων, οὔτε εἰ ὄρωεν
 οὔτε εἰ εὐφημοῖεν, λόγον ποιουμένη τινά, μάταιον καὶ εἰκαῖον λογι-
 ζομένη πᾶν τὸ μὴ πρὸς ἀμοιβὴν αἰώνιον συντελοῦν, κὰν οἱ κρότοι
 τῶν εὐφημούντων ὑπερηχῶσι τὸν ἀέρα νεφῶν αὐτῶν καὶ αἰθέρος
 10 ἀπτόμενοι· πάλιν γὰρ οὗτοι πίπτουσι κάτω τερετίσματα φωνῶν ὄν-
 τες, καὶ τῷ ψόφῳ συντελευτῶντες τῆς ἀρτηρίας, οὐδεμίαν δὲ ὄνησιν
 ἔμισθον ποιοῦντες ψυχῇ, ἀλλὰ καὶ ἀδικοῦντες τὰ μέγιστα· φυσῶσι
 γὰρ πρὸς ἀπόνοιαν, καὶ τῆ τῶν ἐπαίνων ἡδονῇ κενοῦσι τοῦ ἔργου
 τὸ ἔμισθον.

15 Τοῦτο διδάσκων ὁ προφήτης ἔλεγεν· «οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς,
 πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ταράσσουσι». Οἴη-
 σιν δηλονότι ἐμποιοῦντες τὴν ἐμποδιζουσαν τὰς εἰς τὰ καλὰ προκο-
 πᾶς. Ὁ δὲ Κύριος ἐν τοῖς παραινετικοῖς αὐτοῦ λόγοις, ποτὲ μὲν
 φησι, «μὴ γνώτω ἢ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἢ δεξιὰ σου», ποτὲ δέ,
 20 «λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων», καὶ τὸ καλὸν
 ἐπιτάττων ποιεῖν, καὶ τὸ ἀποδεικτικὸν ἀποτρέπων. Εἰ γὰρ οὐ δύνα-
 ται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη, καὶ αἱ ὁδοὶ τῶν δικαίων
 ὁμοίως φωτὶ λάμπουσι, τί οὖν τις ἔστηκε δαδουχῶν δημοσίᾳ τοὺς
 τοῦ καλοῦ πόνους, τὸ μετ' ὀλίγον καθ' ἑαυτὸ λάμψαι δυνάμενον,
 25 προπυρσεύων πρὸς ἐπίδειξιν καὶ φιλόδοξον ἀκαίρως πληροφορῶν
 ἡδονήν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Δέον, εἴτερ ἰμείρεται δόξης, ὅπερ οὐκ εὐλογον, αὐτὴν ἐκδέξα-

πρόθεσή της, ἔστω καὶ ἂν ὅλοι μὲ δυνατὴ φωνὴ διακηρῦττουν τὸ ἔργο της. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ γίνεται τότε ἀποτελεῖ κενοδοξία, ὅταν ἡ σκέψη ἀποβλέπει στὴν ἐπίδειξη. Ὅσο ἡ πράξις δὲν ἀποβλέπει στὸ κυνήγι ἀνθρώπινης δόξας, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀρετὴ λάμπει πρὸς πολὺ καὶ ἀπὸ τὸ φῶς (γιατί, ὄντας αὐτὴ φῶς, πρέπει νὰ ἐκπέμπει τὶς ἀκτινοβολίες της), ἡ προαίρεσις εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἐπίδειξη καὶ τὸν φαινομενικὸ ἐξωραϊσμό, γιατί κάνει μόνη της αὐτὸ ποὺ ἀρέσει μόνον τὸν Θεὸ, καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ τὴν βλέπουν, οὔτε ἂν τὴν βλέπουν οὔτε ἂν τὴν ἐπαινοῦν, κάνει καθόλου λόγο, ἐπειδὴ σκέφτεται ὅτι εἶναι ἄσκοπο καὶ ἀπερίσκεπτο κάθε τι ποὺ δὲν συντελεῖ στὴν αἰώνια ἀμοιβή, ἔστω καὶ ἂν ἀντηχοῦν στὸν ἀέρα οἱ κρότοι αὐτῶν ποὺ τὴν ἐπαινοῦν καὶ φτάνουν μέχρι τὰ σύννεφα καὶ τὸν αἰθέρα. Γιατὶ οἱ κρότοι αὐτοὶ ξαναπέφτουν κάτω, ἐπειδὴ εἶναι κελαιδίματα τῶν φωνῶν καὶ τελειώνουν μαζί μὲ τὸν λάρυγγα, καὶ δὲν προσφέρουν κανένα ὄφελος ἀμοιβῆς στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδικοῦν πάρα πολὺ. Γιατὶ ὀδηγοῦν σὲ ἔπαρση καὶ μὲ τὴν εὐχαρίστηση τῶν ἐπαίνων ἀφαιροῦν ἀπὸ τὴν πράξις τὴν ἀμοιβή.

Αὐτὸ διδάσκοντάς ὁ προφήτης, ἔλεγε· «αὐτοὶ ποὺ σᾶς μακαρίζουν, σᾶς παραπλανοῦν, καὶ προκαλοῦν σύγχυση στὴν πορεία τῆς ζωῆς σας»⁸. Σᾶς προκαλοῦν δηλαδὴ οἴηση, ἡ ὁποία σᾶς ἐμποδίζει στὴν πρόοδό σας στὰ καλά. Ὁ Κύριος πάλι στοὺς παραινετικούς του λόγους, ἄλλοτε λέγει, «νὰ μὴ γνωρίζεις τὸ ἀριστερὸ σου χέρι τί κάνει τὸ δεξιό σου»⁹, καὶ ἄλλοτε πάλι· «ἄς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους»¹⁰, παραγγέλλοντάς νὰ κάνουμε τὸ καλὸ, καὶ ἀποτρέποντάς τὴν ἐπίδειξη. Γιατὶ, «ἂν δὲν μπορεῖ νὰ κρυφτεῖ μιὰ πόλη ποὺ βρῖσκεται πάνω σὲ βουνό»¹¹, καὶ οἱ ἀρετὲς τῶν δικαίων λάμπουν σὰν φῶς, τότε γιατί κάποιος στέκεται καὶ φωτίζει δημοσίως τοὺς κόπους τοῦ καλοῦ, μὲ τὸ φῶς ποὺ ὕστερα ἀπὸ λίγο θὰ μπορεῖ νὰ λάμψει μόνον του, φωτίζοντας γιὰ νὰ κάνει ἐπίδειξη, καὶ κάνοντας γνωστὴ σὲ ἀκατάλληλο χρόνο μιὰ φιλόδοξη ἠδονή;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Πρέπει, ἂν ποθεῖ τὴ δόξα, πράγμα ποὺ δὲν εἶναι σωστό, νὰ

10. Ματθ. 5, 16.

11. Ματθ. 5, 14.

σθαι τὴν ἐπομένην τῷ ἔργῳ, καὶ μὴ προφθάσαι τῷ δοκεῖν αὐτήν, ἐπι-
σαλπίζοντα τῷ γινομένῳ καὶ τὴν δῆθεν ὀφειλομένην ἀπαιτοῦντι τι-
μὴν. Ὁ γὰρ εἰπὼν, «λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-
πων», τὸ ἔργον βοᾷν, οὐ τοὺς ἐργαζομένους κηρύττειν ἐκέλευσεν,
5 ἵνα καὶ ἡ ἀρετὴ τὸ ἐπίδοξον καὶ ἡ πρόθεσις ἔχη τὸ ἄμεμπτον, οὐ
δόξης ἕνεκεν ἀνθρώπων, ἀμοιβῆς δὲ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐλομένη τὸ
ἀγαθόν, εἴ γε μὴ πρὸς τελειότητος ὄρον καὶ τοῦτ' ἐνδεές· ἐπεὶ μὴ ἄλ-
λου χάριν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ καλοῦ αἰρεῖσθαι τὸ καλὸν ὄσιον. Υἱῶν
γὰρ αὕτη, μισθωτῶν δὲ ἐκείνη κατάστασις, ἀνωτέρα μὲν τῆς δού-
10 λων, πάντα γὰρ οὗτοι πράττουσι φόβῳ κολάσεως, κατωτέρα δὲ τῆς
υἱῶν, τῷ μὴ πόθῳ τὸ καλόν, ἀμοιβῆς δὲ ἐργάζεσθαι προσδοκίᾳ. Ὁ
γὰρ ἐπιθυμία πρὸς τοῦτο κεχειρωμένος, ἀπόλαυσιν ἠγεῖται τοῦ πο-
θουμένου τὸ ἔργον, ἐν αὐτῷ τῷ πονεῖν τὴν ἡδονὴν καρπούμενος, καὶ
αὐτὸν κρίνων μισθόν, καὶ γέρας ἐξαίρετον τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐρωμένου
15 κάματον. Ἐπειδὴ πᾶν τῷ πόθῳ γινόμενον κοῦφον καὶ εὐμαρές, κἂν
λίαν ἐπίμοχθον, τῆς πρὸς αὐτὸ διαθέσεως τοῦ ἐργαζομένου κλε-
πτύσης τὸν πόνον καὶ ἐξομαλιζούσης τὸ τραχὺ πρὸς ἐνέργειαν εὐ-
κολον. Νικᾷ γὰρ αἰεὶ τοῦ καμάτου τὸ ἐπαχθές ἢ προθυμία, κρείττων
τῆς ἐν τῷ ἔργῳ δυσχερείας γινομένη, καὶ τὴν αἴσθησιν ἀμαυροῦσα
20 τοῦ πόνου τῇ παρομαρτούσῃ ἡδονῇ, ὡς τέρψιν εἶναι μᾶλλον ἢ πό-
νον, τὸν πόνον, καὶ θυμηδίαν τὴν νομιζομένην δυσχέριαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Ἵτι δὲ τέθνηκε παντελῶς ἐν πολλοῖς καὶ νενέκρωται τὰ ἐπί-
βουλα πάθη, δηλοῖ Παῦλος ὁ μέγας, πρῶτον ἑαυτὸν εἰσάγων τοι-
25 οῦτον, καὶ οὕτω τὸ παρ' αὐτοῦ καταρθούμενον ἐπιτάττων τοῖς ἄλ-

περιμένει τῆ δόξα πού ἀκολουθεῖ μετὰ τὸ ἔργο, καὶ νὰ μὴ προσπαθεῖ νὰ τὴ λάβει ἀπὸ πρῖν, ἐπειδὴ τοῦ φαίνεται καλό, διαλαλῶντας αὐτὸ πού γίνεται καὶ ἀπαιτώντας τὴν τιμὴ πού δῆθεν τοῦ ὀφείλεται. Γιατὶ Ἐκεῖνος πού εἶπε, «ἔτσι πρέπει νὰ λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους»¹², ἔδωσε ἐντολὴ νὰ φωνάζει τὸ ἔργο μόνο του, καὶ νὰ μὴ τὸ διακηρῦττον αὐτοὶ πού τὸ κάνουν, ὥστε καὶ ἡ ἀρετὴ νὰ εἶναι ἐνδοξη, καὶ ἡ πρόθεση ἀμεμπτη, ἐπειδὴ ἐπιλέγει τὸ ἀγαθό, ὄχι γιὰ νὰ δοξαστεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀμειφθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ἐφόσον βέβαια γιὰ τὰ ὅρια τῆς τελειότητος δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ ἐλλειπές. Καθόσον τὸ καλὸ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ θεία ἐντολή, ὄχι ὅταν προτιμᾶται γιὰ κάτι ἄλλο, ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ καλὸ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο τῶν υἱῶν, ἐνῶ τὸ ἄλλο εἶναι ἔργο πληρωμένων ἐργατῶν, ἀνώτερο ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν δούλων, οἱ ὅποιοι κάνουν τὰ πάντα ἀπὸ τὸν φόβο τῆς τιμωρίας, ὅμως εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν υἱῶν, ὅταν τὸ καλὸ πού κάνουν δὲν τὸ κάνουν ἀπὸ πόθο, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀναμονὴ τῆς ἀμοιβῆς. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού τὸ κάνει ἀπὸ ἐπιθυμία πρὸς αὐτὸ, θεωρεῖ ἀπόλαυση τὸ ἔργο πού ποθεῖ, ἀπολαμβάνοντας μέσα ἀπὸ τὸν κόπο τὴν εὐχαρίστηση, καὶ θεωρώντας μισθὸ καὶ βραβεῖο ἐξαιρετο τὸν κόπο πού καταβάλλει γι' αὐτὸ πού ποθεῖ. Καθόσον κάθε τι πού γίνεται μὲ πόθο, εἶναι ἐλαφρὸ καὶ εὐκόλο, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πολὺ βαρὺ, ἐπειδὴ ἡ διάθεση ἐκείνου πού τὸ κάνει ἀφαιρεῖ τὸν κόπο καὶ ἐξομαλύνει τὴ σκληρότητά του κάνοντός το εὐκόλο. Γιατὶ ἡ προθυμία νικᾷ πάντοτε τὸ βάρος τοῦ κόπου, ἀποδεικνυόμενη ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δυσκολία τοῦ ἔργου, καὶ καλύπτοντας τὸ αἶσθημα τοῦ κόπου, λόγω τῆς ἡδονῆς πού τὸ συνοδεύει, ὥστε νὰ εἶναι εὐχαρίστηση μᾶλλον παρὰ κόπωση ἢ κούραση, καὶ αὐτὸ πού θεωρεῖται δυσκολία, μεταβάλλεται σὲ χαρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Ὅτι βέβαια τὰ ἐχθρικά πάθη σὲ πολλοὺς πέθαναν ὀλοκληρωτικὰ καὶ νεκρώθηκαν, τὸ δηλώνει ὁ μέγας Παῦλος, ἀναφέροντας πρῶτον τὸν ἑαυτό του ὡς τέτοιο, καὶ ἔτσι, αὐτὸ πού ὁ ἴδιος κατόρ-

λοις δυνατόν αὐτὸ τῆ πείρα δεικνύς, ὡς ἤδη γενόμενον. Φησὶ γάρ·
 «Χριστῷ συνεσταύρωμαι, ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ»· θάνατον αὐτοῦ λέγων
 τὸ πρὸς τὰ πάθη ἀκίνητον. Τοῦτο δὲ καὶ πᾶσι μεθ' ἑαυτὸν ἐγκελεύ-
 5 εται· «Νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, ἀ-
 σέλγειαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν». Τῆ μὲν ἐγκρατεία τοὺς πρὸς τὰ
 τοιαῦτα πόνους ἐκλύουσι τοῦ σώματος, λογισμῶ δὲ τὰς ἀκαιίρους ἐπι-
 στομιζουσι τούτου ὁρμάς. Δεῖ γὰρ καὶ κατὰ τινα τῶν ἔξω σοφῶν, μὴ
 μόνον τὸν κλοιὸν ποιεῖν στιβαρόν, ἀλλὰ καὶ τὸν κίνα λεπτόν, ἵνα με-
 τρίως ἐλκόμενος ἔλκη, ἀλλὰ μὴ ἔλκη αὐτὸς ἰσχύων ἔνθα καὶ θούλεται.

10

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Περὶ ἀναγνώσεως καὶ προσευχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἀνάγνωσις δὲ καὶ προσευχὴ καλὰ τῶν εἰρημένων οὐχ ἦκιστα,
 ἀλλὰ καὶ μᾶλλον καλὰ· μεγάλα γὰρ καὶ σφόδρα πολλὰ πρὸς τὸν
 15 σῶφρονα συμβάλλοντα βίον. Ἐπειδὴ γὰρ δι' αἰσθήσεων ἔμαθεν ὁ
 νοῦς τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων τοὺς τύπους, σχήματα καὶ χρώματα
 καὶ μεγέθη τῶν ὁραμένων δι' αὐτῶν δεξάμενος, καὶ τούτων ἐν ταῖς
 ἡρεμίαις εἴωθεν ἀνακινεῖν τὰς φαντασίας, ὄχλον τῆ μνήμη πραγμά-
 των ἔσθ' ὅτε μὲν ἀνωφελῶν, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ λίαν ἐπιβλαβῶν, ἀνειδα-
 20 λοποιῶν, καὶ θόρυβον ἄκαιρον ἐγείρων ἐν ἑαυτῷ λογισμῶν, οὐκέτι
 χώραν ἐχούσης τῆς διανοίας πρὸς ἔννοιάν τινα κινηθῆναι χρηστήν,
 στενοχωρουμένης τῷ πλήθει τῶν ἤδη προκατειληφῶτων αὐτὴν ἐν-
 θυμίων, καὶ ἀποκλεισάντων τοῖς σπουδαίοις καὶ ὠφελίμοις τὴν
 εἴσοδον. Διὰ τοῦτο καλὸν προσευχὴ καὶ ἀνάγνωσις, ὅτι τὴν ματαί-
 25 αν ἐκείνην παύουσι πλάνην, δεσμοῦσαι τὸν ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ ῥεμβόμε-

θωσε, δίνει ἐντολή καὶ στοὺς ἄλλους νὰ τὸ κάνουν, ἀποδεικνύοντας μὲ τὴν πεῖρα του ὅτι εἶναι δυνατὸν, ἐπειδὴ ἤδη εἶχε γίνει. Γιατὶ λέγει· «ἔχω σταυρωθεῖ μαζί μὲ τὸν Χριστό. Δὲν ζῶ πλέον ἐγώ»¹³, μὲ τὸν θάνατό του ἐννοώντας τὸ ἀμετακίνητό του πρὸς τὰ πάθη. Αὐτὸ ἄλλωστε συμβουλεύει μετὰ τὸν ἑαυτό του καὶ σὲ ὅλους· «νεκρῶστε τὰ γήινα μέλη σας, τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, τὴν ἀσέλγεια, τὴν ἐμπάθεια, τὴν κακὴ ἐπιθυμία»¹⁴. Συμβουλεύοντάς τους μὲ τὴν ἐγκράτεια νὰ καταργοῦν τοὺς κόπους τοῦ σώματος πρὸς τὰ πάθη αὐτά, καὶ μὲ τοὺς λογισμοὺς νὰ ἀποστομώνουν τὶς ἐνοχλητικὲς ὁρμὲς αὐτοῦ. Γιατὶ, σύμφωνα καὶ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς μὴ Χριστιανούς σοφόν, ὄχι μόνο τὸ λουρὶ τοῦ σκύλου νὰ τὸ κάνουμε ἀνθεκτικό, ἀλλὰ καὶ τὸν σκύλο νὰ τὸν κάνουμε ἀδύνατο, ὥστε ὅταν τραβᾷ, νὰ τραβᾷ μέτρια, καὶ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ μᾶς τραβάει πηγαίνοντάς μας ὅπου θέλει αὐτός.

ΤΜΗΜΑ 4ο Γιὰ τὴν ἀνάγνωση καὶ τὴν προσευχή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ προσευχή εἶναι καλὰ ὄχι ὑποδεέστερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀνώτερα. Γιατὶ συμβάλλουν πολὺ καὶ σοβαρὰ πρὸς ζωὴ μὲ σωφροσύνη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ νοῦς μέσω τῶν αἰσθήσεων ἔμαθε τοὺς τύπους τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, δεχόμενος μέσα ἀπὸ αὐτὲς τὰ σχήματα, τὰ χρώματα καὶ τὰ μεγέθη τῶν πραγμάτων ποὺ βλέπει, καὶ αὐτῶν τὶς εἰκόνες συνήθως, ὅταν βρῖσκεται σὲ ἡρεμία, κινεῖ μέσα του, σχηματίζοντας μὲ τὴ μνήμη του τὰ εἶδωλα πλήθους πραγμάτων, ἄλλοτε βέβαια ἄχρηστων, καὶ ἄλλοτε βλαβερῶν, καὶ προκαλώντας στὸν ἑαυτό του ἐνοχλητικὸ θόρυβο λογισμῶν, ποὺ δὲν ἀφήνουν στὴ σκέψη του χῶρο νὰ κινηθεῖ σὲ κάποια σκέψη ὠφέλιμη, ἐπειδὴ εἶναι καταπιεσμένη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀναμνήσεων ποὺ τὴν ἔχουν ἐκ τῶν προτέρων καταλάβει καὶ ἀπαγορεύουν τὴν εἴσοδο στὰ σπουδαῖα καὶ ὠφέλιμα, γι' αὐτὸ εἶναι καλὸ πρᾶγμα ἡ προσευχή καὶ ἡ μελέτη, διότι σταματοῦν

14. Κολ. 3,5.

νον λογισμὸν, καὶ κατέχουσαι πρὸς ἑαυτὰς χρησίμως οὐδαμοῦ τῆς
καλῆς περισπώμενον ἀσχολίας. Τί γὰρ ὄντως ἴσον ἢ ἐφάμιλλον τῶ
λόγοις ἐστιᾶν τὴν διάνοιαν καὶ θεωρίαις εὐωχεῖν αὐτήν, τέρψιν ἐ-
χούσαις ἀκήρατον καὶ ὠφέλειαν εἰς αἰὲ παραμένουσαν, παλαιῶν
5 μὲν ἱστορίαις ὀδηγουμένην πρὸς ζῆλον τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, κάκειθεν
ἀναματτομένην τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας σωτήριον μόρφωσιν, θεωρί-
αις δὲ περωμένην πρὸς ἔνθεον εὐφροσύνην, καὶ ἐξισταμένην τῶν
κάτω προσεδρία τῶν ἄνω σκοποῦσαν τὰ ἐπουράνια, καὶ μέχρις αὐ-
τῆς φθάνουσαν τῆς μακαρίας φύσεως, καὶ ταύτην καρπουμένην
10 τὴν ἀπόλαυσιν εἰς ὅσον παραμένειν ἰσχύει, ἣν καρποῦνται τὰ Σερα-
φίμ διόλον κυκλοῦντα τὸν θρόνον;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἡ δὲ προσευχὴ εἰς ὠφελείας λόγον ἔχει τι τάχα καὶ μείζον, Θεῶ
προσομιλεῖν παρασκευάζουσα, καὶ φιλίαν τὴν πρὸς αὐτὸν μνηστευ-
15 ομένη τῇ μακρᾷ συνηθείᾳ, ἐπειδήπως καὶ ποιεῖν τὰς διαθέσεις αὐτῆ
καὶ τηρεῖν πρὸς Θεόν, τὸν εἰς ἀγάπην καὶ τοὺς εὐτελεῖς προσιέμε-
νον, καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἐπαισχυνόμενον ἰσοτιμίαν, ἕως αὐτοῖς
παρησίαν δίδωσι παραμένων ὁ πόθος. Εἰ γὰρ δούλους πρὸς τὴν
δεσποτείαν ἀνχοῦντας, καὶ τὸ τῆς ἀθεντείας ἀξιόπιστον σοβαρᾷ
20 τύφῳ φυλάττειν ἐπιτηδεύοντας θαρρεῖν δίδωσι προλαβόντα εὐνοί-
ας ἐνέχυρα, πόσῳ μᾶλλον τοῖς εὐθιούσιν ἀυξήσει τὴν πρὸς Θεὸν
παρησίαν τὸ κατὰ γνώμην αὐτοῦ καὶ βούλησιν πολιτεύεσθαι, οὐ
τοσοῦτον ἀπαιτοῦντα τὸν ἐκ τοῦ φόβου ἐναγώνιον τρόμον, ὅσον
χαίροντα τῇ ἐκ τῆς ἀγάπης ἰλαρᾷ παρησίᾳ;

25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Ἀνάγνωσις τὸν Αἰθίοπα εὐνοῦχον ἄνδρα προσαγορευθῆναι ἐ-

ἐκείνη τὴν ἀνόητη πλάνη, δεσμεύοντας τὸν λογισμό ἀπὸ ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ περιφέρεται, καὶ κρατώντας τὸν σιὸν ἑαυτοὺς κατὰ τρόπο χρήσιμον, χωρὶς νὰ περισπᾶται πούθεν ἀπὸ τὴν καλὴ ἀσχολία. Γιατὶ πραγματικὰ τί εἶναι ἴσο ἢ ἐφάμιλλο ἀπὸ τὸ νὰ τροφοδοτεῖ κανεὶς τὴ σκέψη μὲ λόγια καὶ νὰ τὴν διατρέφει μὲ θεωρίες πού ἔχουν αἰώνια ἡδονή, καὶ ὠφέλεια πού μένει γιὰ πάντα, ὀδηγούμενη μὲ τὶς παλιῆς ἱστορίες στὴν ἐπιδίωξη τῆς ἀρετῆς τους, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ παίρνοντας τὴ σωτήρια μὀρφωση τῆς εὐσεβοῦς διαβίωσης, καὶ ἔτσι πετώντας μὲ τὶς θεωρίες πρὸς τὴ θεϊκὴ εὐφροσύνη καὶ ἀποχωριζόμενη τὴν προσκόλλησι στὰ κάτω, βάζει σὰν σκοπὸ τῆς νὰ ἐπιτύχει τὰ ἐπουράνια, φτάνοντας ἀκόμα καὶ μέχρι τὴν ἴδια τὴ μακάρια φύση, καὶ γεύεται αὐτὴν τὴν ἀπόλαυση, ὅσο μπορεῖ νὰ παραμείνει, τὴν ὁποῖα ἀπολαμβάνουν τὰ Σεραφίμ, πού κυκλώνουν ὅλον τὸν θρόνο τοῦ Θεοῦ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Ἡ προσευχὴ μάλιστα ἔχει κάτι ἀνώτερο ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὠφέλεια, διότι μᾶς κάνει νὰ συνομιλοῦμε μὲ τὸν Θεὸ καὶ μᾶς ἐγγυᾶται τὴ φιλία μας μαζί του μὲ τὴν μακρὰ συνήθεια, ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ δημιουργεῖ τὶς διαθέσεις αὐτὴ, καὶ τὶς διατηρεῖ πρὸς τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος δέχεται στὴν ἀγάπη του καὶ τοὺς ταπεινοὺς, καὶ δὲν ντρέπεται νὰ εἶναι ἴσος μὲ αὐτούς, ὅσο παραμένει ὁ πόθος τους καὶ τοὺς δίνει θάρρος. Γιατί, ἂν τοὺς δούλους, πού καυχῶνται γιὰ τὸν κύριό τους καὶ φροντίζουν νὰ διαφυλάσσουν τὴν ἀξιοπιστία τῆς αὐθεντίας του μὲ τὴν ὀλοφάνερη ἀλαζονεία, τοὺς κάνει νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνη τὸ γεγονὸς ὅτι προηγήθηκαν οἱ ἐγγυήσεις τῆς εὐνοίας του, πόσο μᾶλλον σ' αὐτούς πού ζοῦν καλῶς θὰ αὐξήσει τὴν παρησία τους πρὸς τὸν Θεό, ἂν ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη καὶ τὴ βούλησή του, πού δὲν ἀπαιτεῖ τόσο πολὺ ἀγωνιώδη τρόμο, ὅσο χαίρεται μὲ τὸ χαρούμενο θάρρος πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Ἡ ἀνάγνωσι ἔκανε τὸν Αἰθίοπα τὸν εὐνοῦχο νὰ κληθεῖ καὶ

ποίησε καὶ ἀποστολικῆς συντυχίας ἠξίωσε καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ
 γνῶσιν ὠδήγησε καὶ πρὸς τὴν τοῦ βαπτίσματος ἤγαγε χάριν. Ἀνά-
 γνωσις νόμος καὶ ἀρχαῖον παράγγελμα· «μελετήσεις», γὰρ φησιν ὁ
 Μωϋσῆς, «καθήμενος ἐν τῷ οἴκῳ σου, καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ, κοι-
 5 ταζόμενος καὶ ἀνιστάμενος». Τὸ πολὺ τοῦ χρόνου ἀποκληρώσας τῇ
 προσεδρεία τοῦ λόγου πρὸς ἄσκησιν ψυχικῆς εὐεξίας, βραχὺ δέ τι
 καταλιπὼν κομιδῇ τῇ ἀναγκαίᾳ χρήσει τοῦ σώματος ἄλλως θερα-
 πεύεσθαι τὴν δέσποιναν, καὶ ἄλλως ἐπιτάξας τὴν δούλην· τῆς μὲν
 πλατύνας εἰς καιροῦ μῆκος ἐπιμέλειαν, τῇ δὲ συμμετρῆσας πρὸς τὸ
 10 καθῆκον αὐτάρκη τὴν ἀσχολίαν, ὡς κἀντεῦθεν ἔχειν ὁμολογημένως
 τὰ πρεσβεῖα ψυχῆν, καὶ μηδαμόθεν αὐχεῖν σῶμα πρὸς ταύτην ἰσοτι-
 μίαν, μὴδ' ἔχειν ἰσηγορίας πρόφασιν εὐλογον. Ἀνάγνωσις πρῶτος
 ἐν Ψαλμοῖς μακαρισμός, καὶ διανοίας ἀρδεΐα πρὸς ἀρετῶν καρπο-
 φορίαν φιλότιμος. Ὁ γὰρ μελετῶν ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου ἡμέρας καὶ
 15 νυκτός, οὗτος καὶ μακάριος, ξύλω παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων
 πεφυτευμένῳ παραπλήσιος, καὶ φύλλοις κομῶν πρὸς εὐπρέπειαν τῇ
 σεμνῇ τοῦ ἤθους καταστολῇ, καὶ καρπῷ τῆς εὐσεβείας, κατὰ τὸ λαν-
 θάνον βριθόμενος, τῆς συνεχούσης μελέτης, οἷόν τινος διηνεκοῦς
 ποτισμοῦ παρεχούσης αὐτῷ αἰεὶ τεθηλός, καὶ τῷ φαινομένῳ συναυ-
 20 ξούσης φυσικῶς τὸ κρυπτόμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ὡς γὰρ φύλλα σκέπη καὶ κόσμος ἐστὶ τοῦ φυτοῦ καὶ καρποῦ
 φυλακή, οὕτω κατάστασις εὐλαβῆς, καὶ τὸ σῶμα δείκνυσι σεμνόν,
 καὶ ἔνδον τῆς ψυχῆς μετριοφροσύνη συσκιάζει καλά, Θεῷ τῷ γεωρ-
 25 γῷ καὶ αἰσινῇ τηροῦσα τὸν καρπὸν, καὶ οὐκ ἐκδιδούσα πρόχειρον
 τοῖς λυμαινομένοις θηρίοις ὅς γὰρ ἐστὶν ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιὸς ἄ-
 γριος κενοδοξία, καὶ ποσὶ καὶ ὁδοῦσι καταφθείρουσα τὸ γεώργιον,

15. Πράξ. 8, 27 ἔ.

16. Δευτ. 6, 7.

τὸν ἀξίωσε νὰ συναντήσῃ ἀπόστολο καὶ τὸν ὀδήγησε στὴ γνῶση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἔφερε στὴ χάρη τοῦ βαπτίσματος¹⁵. Ἡ μελέτη εἶναι νόμος καὶ πολὺ παλιὰ ἐντολὴ· γιατί λέγει ὁ Μωυσῆς· «νὰ μελετᾷς ὅταν κάθῃσαι στὸ σπίτι σου, καὶ ὅταν βαδίζεις στὸν δρόμο, καὶ ὅταν πηγαίνεις γιὰ ὕπνο καὶ ὅταν σηκώνεσαι»¹⁶. Παραχώρησε τὸν περισσότερο χρόνο στὴ μελέτη τοῦ θείου λόγου, γιὰ τὴν ἐξάσκηση τῆς ψυχικῆς ὑγείας, καὶ ἄφησε πάρα πολὺ λίγο χρόνο γιὰ τὴν ἀπολύτως ἀναγκαία χρησιμοποίησι τοῦ σώματος. Διέταξε δηλαδὴ ἀλλιῶς νὰ ὑπηρετεῖται ἡ κυρία καὶ ἀλλιῶς ἡ δούλη, ἐκτείνοντας τὴ φροντίδα τῆς πρώτης σὲ μῆκος χρόνου, ἐνῶ γιὰ τὴν ἄλλη περιορίσει τὸν χρόνο τῆς ἀσχολίας μ' αὐτὴν σὲ ὅσον εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἔχει ὁμολογημένο τὸ προβάδισμα ἢ ψυχὴ, καὶ ἀπὸ πούθεν νὰ μὴ καυχίεται τὸ σῶμα γιὰ τὴν ἰσοτιμία του μὲ αὐτὴν, οὔτε νὰ βρῖσκει δικαιολογημένη πρόφασι ἰσότητος. Ἡ ἀνάγνωσι εἶναι ὁ πρῶτος μακαρισμὸς τῶν Ψαλμῶν¹⁷, καὶ πλούσιο πότισμα τοῦ νοῦ γιὰ τὴν καρποφορία τῶν ἀρετῶν. Γιατί, αὐτὸς ποὺ μελετᾷ τὸν νόμο τοῦ Κυρίου μέρα καὶ νύχτα εἶναι μακάριος, ὅμοιος μὲ δένδρο φυτεμένο ἐκεῖ ποὺ χύνονται τὰ νερὰ, καὶ ἔχει πλούσια φύλλα γιὰ κόσμιμα καὶ σεμνὴ φορεσιά τοῦ ἠθους του, καὶ καρπὸ τῆς εὐσέβειας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο εἶναι γεμᾶτος, χωρὶς νὰ φαίνεται, μὲ τὴ συνεχῆ μελέτη, ἢ ὁποῖα, σὰν κάποιο διαρκὲς πότισμα, τοῦ παρέχει πάντοτε ἀνθηρότητα καὶ αὐξάνει κατὰ τρόπον φυσικὸ μὲ αὐτὸ ποὺ φαίνεται, ἐκεῖνο ποὺ κρύβεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

“Ὅπως δηλαδὴ τὰ φύλλα εἶναι σκέπη καὶ στολίδι τοῦ φυτοῦ καὶ προφύλαξι τοῦ καρποῦ, ἔτσι καὶ ἡ εὐλάβεια, καὶ τὸ σῶμα τὸ παρουσιάζει σεμνόν, καὶ μέσα στὴν ψυχὴ καλύπτει μὲ ταπεινοφροσύνη τὰ καλὰ ἔργα, καὶ φυλάγει τὸν καρπὸ γιὰ τὸν Θεὸ ἀβλαβῆ, καὶ δὲν τὸν παραδίνει εὐκόλα στὰ θηρία ποὺ τὸν ἀφανίζουν. Γιατί ἡ κενοδοξία εἶναι γουρούνα τοῦ δάσους ξεμοναχιασμένη καὶ ἀγρία, ἢ ὁποῖα μὲ τὰ πόδια καὶ τὰ δόντια τῆς καταστρέφει τὴν καλ-

17. Ψαλμ. 1, 2 ἔ.

μὴ τοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης περικειμένου φραγμοῦ καὶ τὰς ταύτης ἀπαλεξοῦντος ἐφόδους. Καὶ ταῦτα μὲν τῆς μελέτης τῶν θείων λογίων τὰ πλεονεκτήματα, ἀφανιζούσης πᾶσαν αἰσχρὰν καὶ ἐπιζήμιον φαντασίαν, καὶ χαραττούσης τύπους ἱεροπρέποντας πίνακι καὶ
 5 ἀγαματοφορεῖν παρασκευαζούσης μνήμας ἀξίας Θεοῦ. Ἡ δὲ προσευχὴ παντὸς ἀφίστησι τὸν νοῦν νοήματος αἰσθητοῦ, καὶ αὐτῷ παρίστησι τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ διαλεγόμενον καὶ αἰτοῦντα μετὰ παρησίας ἃ βούλεται. Καὶ οὕτως ἐν τῷ μεταξὺ διάγειν παρασκευάζει ἀγνώως ὡς Θεῷ συντυχόντα, καὶ μετ' οὐ πολὺ πάλιν αὐτῷ συντευξό-
 10 μενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Διὰ τοῦτο προσκαρτερεῖν ὁ Παῦλος διδάσκει τῇ προσευχῇ, τῇ μακρᾷ συνουσίᾳ δεβαιῶν τὴν συνήθειαν καὶ πάλιν, ἐν παντὶ τόπῳ κελεύει προσεύχεσθαι, ἵνα μηδεὶς προφασίσηται ῥαθυμῶν προσευ-
 15 χῆς ὡς μακρὸν προσευκτηρίου διωκισμένος ναοῦ. Ἡ καὶ διὰ τοῦτο πᾶς τόπος εἰς προσευχὴν ἐπιτήδειος, ὅτι μηδὲν ὤνησεν Ἰουδαίους τὸ ἀγνὸν τοῦ ἱεροῦ κατάστημα δεβήλοις χερσὶν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν προσευχὴν, καὶ τὸ καθαρὸν τέμενος κοινοῦντας πράξεις μισαράϊς. Ὡς γὰρ τοὺς οὕτω προσευχομένους, κἂν εἰς αὐτὰ τοῦ ναοῦ προσεύ-
 20 χωνται τὰ ἄδυντα, περιπτυσσόμενοι σπουδαίως τὸ ἱλαστήριον, καὶ ταῖς πτέρυξι τῶν Χερουβὶμ τὰς χεῖρας ἐμπλέκοντες, ἀποστρέφεται βδελυττόμενος, ὡς ἐναγεῖς, ὁ Θεὸς λέγων «ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν
 25 αἵματος πλήρεις», οὕτω τοὺς καρδίᾳ καθαρᾷ καὶ πράξεσιν ὁσίαις ἐπικαλουμένους αὐτὸν προσίεται, καὶ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν αὐτῶν

18. Ψαλμ. 80, 14.

19. Ρωμ. 12, 12.

20. Α' Τιμ. 2, 8.

21. Τὸ δόλοχρσο κάλυμμα τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης στᾶ Ἁγία τῶν ἁγίων.

λιέργεια¹⁸, ὅταν δὲν ὑπάρχει ὁ φράχτης τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἀπομακρύνουν τὶς ἐφόδους τῆς. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ πλεονεκτήματα τῆς μελέτης τῶν θεικῶν λόγων, ἡ ὁποία ἐξαφανίζει κάθε αἰσχροὺ καὶ βλαβερὴ φαντασία, ζωγραφίζει χαρακτῆρες ἱεροπρεπεῖς σὰν σὲ πίνακα, καὶ κάνει νὰ παίρνουν μορφή ἀγάλματος οἱ μνήμες ποὺ εἶναι ἄξιες τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσευχὴ πάλι ἀπομακρύνει τὸν νοῦ ἀπὸ κάθε σκέψη αἰσθητοῦ, καὶ τὸν παρουσιάζει νὰ συνομιλεῖ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ τῶν ὅλων, καὶ νὰ ζητᾷ μὲ θάρρος αὐτὰ ποὺ θέλει. Καὶ ἔτσι τὸν προετοιμάζει νὰ ζεῖ κατὰ τρόπον ἄγνῳ, ἀφοῦ συνομίλησε μὲ τὸν Θεό, καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ συνομιλεῖ πάλι μὲ αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος διδάσκει νὰ ἐπιμένουμε στὴν προσευχή¹⁹, βεβαιώνοντας τὴ συνήθεια μὲ τὴ μακρὰ συναναστροφή μαζί του. Καὶ ἄλλοῦ πάλι προτρέπει νὰ προσευχόμεστε σὲ κάθε τόπο²⁰, ὥστε κανένας νὰ μὴ προφασίζεται, ὅταν τεμπελιάζει νὰ προσεύχεται, ὅτι κατοικεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸν ναὸ ποὺ εἶναι τόπος προσευχῆς. Ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ κάθε τόπος εἶναι κατάλληλος γιὰ προσευχή, ἐπειδὴ σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησε τοὺς Ἰουδαίους τὸ ἄγνῳ κτίσμα τοῦ ναοῦ, στὸ ὁποῖο πῆγαιναν μὲ λερωμένα χέρια γιὰ προσευχή καὶ βεδήλωναν τὸν καθαρὸ ναὸ μὲ τὶς ἀκάθαρτες πράξεις τους. Γιατί, ὅπως αὐτοὺς ποὺ προσέρχονταν μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν προσεύχονταν καὶ μέσα στὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ ἀγκαλιάζοντας μὲ πολὺ σεβασμὸ τὸ ἱλαστήριο²¹ καὶ ἀκουμποῦσαν τὰ χέρια τους στὰ φτερὰ τῶν Χερουβὶμ²², τοὺς ἀποστρέφεται μὲ ἀηδία ὁ Θεός, ὡς φονιάδες, λέγοντας, «ἐὰν ἀπλώσετε τὰ χέρια σας σὲ μένα, θὰ πάρω τὰ μάτια μου ἀπὸ πάνω σας, καὶ ἂν πολλαπλασιάσετε τὴν παράκλησή σας, δὲ θὰ σᾶς ἀκούσω, γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα αἷμα»²³, ἔτσι καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπικαλοῦνται μὲ καρδιὰ καθαρὴ καὶ πράξεις ἅγιες τοὺς

22. Οἱ δύο ἄγγελοι ποὺ μὲ τὶς φτεροῦγες τους κάλυπταν τὸ ἱλαστήριο, ποὺ συμβόλιζε τὸ θρόνον τοῦ Θεοῦ (Πρβλ. τὴν εὐχή τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου· «ὁ ἐπὶ θρόνου χερουβικοῦ ἐποχούμενος»).

23. Ἦσ. 1, 15.

ἐνωτίζεται δέησιν, διαθέσει προσέχων, κἂν τὸ χωρίον ἦ κατὰ τὸ δοκοῦν ἀδιάφορον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Οὕτω τῷ Κορηλίῳ ἐν οἰκίᾳ προσευχομένῳ ἐθνικῇ, ἔτι τοῦ ναοῦ
 5 τὸ οἰκειὸν ἔχοντας σέβας, ἐπιφοιτήσας ἄγγελος ἔλεγεν· «αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ», οὐ τῇ τοῦ ναοῦ πρὸς τὴν ἀνοδὸν ἀξιοπιστία συγρησάμεναι, τῷ δὲ περῶ τῆς ἀγαθῆς προθέσεως εὐθυδρομήσασαι πρὸς τὸν εὐμενῶς αὐτάς καὶ αἰσίως δεχόμενον. Οὕτω τοῦ Ἰωνᾶ πρὸς
 10 οὐρανὸν ἐκ θυθοῦ πλησιιστίως ἔφθασεν ἐνορμισθεῖσα ταῖς θεαῖς ἀκοαῖς ἢ προσευχῇ, καὶ οὐκ ἐχεμιάσθη τῷ πολλῷ κλυδωνίῳ τοῦ ὕδατος, καθάπερ ἢ τοῦ Φαρισαίου ἐν τῷ ἱερῷ ναυαγήσασα καὶ μετὰ τοῦ φόρτου ποντισθεῖσα παντὸς ὑποβρύχιος Ἐπεὶ μὴ οἶά τε ἦν ἐπικυματίζειν καὶ ποντοπορεῖν εὐσταλῶς ὑπέραντλος οὕσα, καὶ ἀνανεύειν
 15 διὰ τὸ βάρος τοῦ ὑπεραύχου φρονήματος οὐκ ἰσχύουσα, πρῶραν βαπτιζομένη, καὶ πρύμναν ἐπικλυζομένη, τύφου καὶ ἀλαζονείας ἐπανισταμένοις μετεώρως τοῖς κύμασι.

Προσευχῇ τοῖς τρισὶν ἐν τῇ καμίνῳ συνοῦσα παισι δραπετεῦσαι τὴν φλόγα παρεσκεύασε, καὶ ἔξω περιέρχεσθαι ζητοῦσαν τοὺς
 20 ἐπιβούλους τῶν νέων· παραχωρήσασα γὰρ τὰ ἔνδον τῇ προσευχῇ καὶ τὴν ἀνθρακιὰν καταλιποῦσα καυστικῆς δυνάμεως ἔρημον, τοὺς περὶ τὴν κάμινον εὐρεθέντας Χαλδαίους ἐπὶ πολὺ νεμομένη κατέφλεξεν, ἔσω τὴν οἰκίαν ἐνέργειαν αἰδοῖ τῶν προσευχῆν ἠμφιεσμένων σαμάτων συστεύσασα, καὶ ἔξω τὸ δραστήριον αὐτῆς ἐπιδεξαμένη
 25 νη ὡς ἐν ἀὺλῳ καὶ καρφαλέῳ ὕλῃ τοῖς σώμασι. Προσευχῇ τοὺς λέοντας ἐν τῷ λάκκῳ λιμώττοντας ἔδειξεν ἐγκρατεῖς, καὶ τῆς γαστρὸς ὀδυρομένης ἑπταήμερον ἔνδειαν, παρακεμένης ἐτοίμης βορᾶς φι-

δέχεται, καί μὲ κάθε τρόπο ἀκούει τὴ δέησή τους, προσέχοντας μὲ προθυμία, ἔστω καὶ ἂν ὁ τόπος εἶναι φαινομενικὰ ἄσχετος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Ἔτσι καὶ στὸν Κορνήλιο ποὺ προσευχόταν σὲ σπίτι εἰδωλολατρικό, καὶ ἐνῶ ἀκόμα εἶχε τὸν δικό του σεβασμὸ πρὸς τὸν ναὸ, πῆγε ὁ ἄγγελος καὶ τοῦ εἶπε· «οἱ προσευχές σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἔφτασαν μπροστὰ στὸν Θεό, ὥστε νὰ σὲ θυμηθεῖ»²⁴, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀξιοπιστία τοῦ ναοῦ γιὰ νὰ ἀνεβοῦν, ἀλλὰ μεταφέρθηκαν κατ' εὐθείαν μὲ τὰ φτερὰ τῆς ἀγαθῆς πρόθεσης σ' Ἐκεῖνον ποὺ τὶς δέχεται μὲ ἀγαθὴ διάθεση καὶ εὐνοϊκά. Ἔτσι καὶ τοῦ Ἰωνᾶ ἡ προσευχὴ ἀπὸ τὸν βυθὸ τῆς θάλασσας ἔφτασε ὀλοταχῶς καὶ ἀγκυροβόλησε στὰ αὐτιά τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν καταλήφθηκε ἀπὸ τὴν μεγάλη θαλασσοταραχὴ, ὅπως ἡ προσευχὴ τοῦ Φαρισαίου, ἡ ὁποία ναυάγησε μέσα στὸν ναὸ καὶ βυθίστηκε μαζὶ μὲ ὅλο τὸ φορτίο τῆς στῆ θάλασσα, γιὰτὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιπλεύσει πάνω στὰ κύματα καὶ νὰ διασχίσει τὴ θάλασσα ἄνετα, ἐπειδὴ ἦταν ὑπέρβαρη καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ὑψωθεῖ πρὸς τὰ ἄνω, ἐξαιτίας τοῦ βάρους τοῦ ὑπερήφανου φρονήματός της, ἐπειδὴ ἡ πλώρη της βυθιζόταν καὶ ἡ πρύμνη της πλημμύριζε μὲ νερὰ ἀπὸ τὰ κύματα ποὺ σηκώνονταν ψηλὰ ἀπὸ τὴν ἔπαρση καὶ τὴν ἀλαζονεία.

Ἡ προσευχὴ ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὰ τρία παιδιά μέσα στὸ καμῖνι ἔκανε τὴ φλόγα νὰ δραπετεύσει²⁵ καὶ νὰ τριγυρίζει ἔξω ἀναζητώντας τοὺς ἐχθροὺς τῶν νέων. Γιατί, παραχωρώντας τὸν ἐσωτερικὸ χῶρο στὴν προσευχὴ καὶ ἀφήνοντας τὰ κάρβουνα χωρὶς καυστικὴ δύναμη, κατάκαψε τοὺς Χαλδαίους ποὺ βρέθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ καμῖνι, περιορίζοντας μέσα τὴν ἐνέργειά της ἀπὸ σεβασμὸ τῶν σωμάτων ποὺ ἦταν ντυμένα μὲ τὴν προσευχὴ, καὶ δείχνοντας ἔξω τὴ δραστηριότητά της στὰ σώματα, σὰν νὰ ἦταν αὔλα καὶ κατάξερα δένδρα. Ἡ προσευχὴ συγκράτησε μέσα στὸ λάκκο τὰ πεινασμένα λιοντάρια²⁶, καὶ μολονότι ἡ κοιλιά τους διαμαρτυροῦταν γιὰ τὴν ἐφταήμερη στέρηση τῆς τροφῆς τους καὶ δίπλα τους βρισκόταν ἔ-

26. Δαν. 6, 16 ἔ.

λοσοφῆσαι καρτερίαν ἔπεισε μᾶλλον ἐλομένους ἐνεγκεῖν βίαν λι-
 μου, ἢ καταδεξαμένους ἀδικῆσαι τὸν ὄσιον Δανιήλ, ὃν παρανο-
 μοῦντες οἱ βάρβαροι κατεδίκασαν εἰς ἐκεῖνον τὸν θάνατον, ἄνθρω-
 ποι ὠμότεροι δειχθέντες θηρίων καὶ ἀπηνέστεροι συγκρίσει τῶν
 5 αἰμοδόρων, καὶ τῆς ἀδικίας ἔλεγχον παραχρῆμα τὴν δικαιοσύνην
 ἐκείνων δεξάμενοι φυσικῇ ψήφῳ σωσάντων τοῦτον, ὃν αὐτοὶ ἐλεει-
 νῶ καὶ οἰκτίστῳ θανάτῳ κατέκριναν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Προσευχὴ τὸν Ἥλιον θεϊκῇ ἀξίᾳ ἐτίμησεν, οὐ μόνον ὅτι πρὸς
 10 οὐρανὸν ἀνελήφθη τέτρωτον ἡνιοχῶν ἄρμα πυρός, ὡς οὐκέτι τὴν
 γῆν ἔχων ἄξιον ἐνδιαίτημα, καὶ δίκαιος ὢν λοιπὸν, αἰθέρα καὶ αὐ-
 τὸν οἰκεῖν οὐρανόν, ἀλλ' ὅτι καὶ λόγῳ στοιχείοις ἐπέταξε τῷ λόγῳ
 παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ παραχθεῖσιν εἰς ὑπαρξιν, ποτὲ μὲν αἰθέριον
 ἐπὶ πῦρ τὰς ὀλοκαυτωθῆναι ὀφειλούσας θυσίας καταγωγῶν, ποτὲ
 15 δὲ κεραύνιον ἐπὶ τοῦ Ὀχοζίου στρατηγούς κατενεγκῶν· ἄλλοτε
 κλείσας ἐπ' ἐξουσίας ῥήματι τὸν οὐρανόν, καὶ στείρωσας πρὸς γένε-
 σιν καρπῶν τὴν γῆν ἐπὶ μῆνας ἕξ καὶ ἔτη τρία, καὶ θλάστην κωλύ-
 σασ ἐθμιον πόας ἀπάσης, ἣν καιρῶν περιόδοις τὸ θεῖον ἐξήγαγε
 πρόσταγμα φυσικῶς τρέχον ἐκ τοῦ πρώτου προστάγματος, καὶ
 20 οὐδὲν πρὸς τὴν ὑπακοὴν ἐδράδυνε τεκμήριον ἀγανακτήσεως ὑπαι-
 νισσόμενον Θεοῦ, ὡς ἀπονοία τοῦ προφήτου τολμήσαντος τὰ ὑπὲρ
 τὴν οἰκείαν ἀξίαν μανικῶς δηκόνησε δὲ σπουδαίως ὡς φίλῳ τοῦ
 κτίσαντος, καὶ ἐπιτάξαντι ὡς οἰκείοις τοῖς τοῦ φίλου, εὐλόγως ὁμοί-
 ως ὑποκεισθαι πρὸς πᾶσαν λειτουργίαν πεπεισμένον Θεῷ καὶ φίλῳ
 25 Θεοῦ, ἐπειδὴ, κατὰ τινα παρομοίαν, κοινὰ τὰ τῶν φίλων, κοινήν ἐν

27. Δ' Βασ. 2, 11 ἔ.

29. Δ' Βασ. 1, 10.

28. Γ' Βασ. 18, 38. ἔ.

30. Γ' Βασ. 17, 1 ἔ.

τοιμη τροφή, τὰ ἔπεισε νὰ δείξουν καρτερικότητα, προτιμώντας νὰ ὑπομείνουν τὴ βία τῆς πείνας, παρὰ νὰ καταδεχθοῦν νὰ ἀδικήσουν τὸν ὄσιο Δανιήλ, τὸν ὁποῖο οἱ βάρβαροι παρανομώντας τὸν καταδίκασαν σ' ἐκεῖνο τὸν θάνατο, ἄνθρωποι πὺ ἀποδείχθηκαν πιὸ ὠμοὶ ἀπὸ τὰ θηρία καὶ πιὸ σκληροὶ σὲ σύγκριση πρὸς τὰ αἱμοδόρα, καὶ ἀφοῦ δέχθηκαν ἀμέσως τὴ δικαιοσύνη ἐκείνων ὡς ἔλεγχο τῆς ἀδικίας, μὲ φυσικὴ ἀπόφαση ἔσωσαν αὐτὸν πὺ ἐκεῖνοι καταδίκασαν σὲ ἔλεεινὸ καὶ οἰκτρὸ θάνατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Ἡ προσευχὴ τίμησε τὸν Ἡλία μὲ θεϊκὸ ἀξίωμα, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἀναλήφθηκε στὸν οὐρανὸ ὀδηγώντας ἄρμα φωτιᾶς μὲ τέσσερα ἄλογα²⁷, ὥστε, μὴ ἔχοντας πιά τὴ γῆ σὰν ἀντάξιὸ του τόπο κατοικίας καὶ ἐπειδὴ ἦταν δίκαιος, νὰ κατοικεῖ καὶ αὐτὸς στὸν οὐρανὸ, ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ μὲ τὸν λόγο του διέταξε τὰ στοιχειᾶ τῆς φύσεως πὺ μὲ τὸν λόγο τοῦ Δημιουργοῦ ἔλαβαν ὑπαρξιν, ἄλλοτε κατεβάζοντας φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ καοῦν τὰ σφάγια πὺ εἶχαν προσφερθεῖ ὡς θυσία²⁸, ἄλλοτε κεραυνὸ πάνω στοὺς στρατηγούς τοῦ Ὁχοζία²⁹, καὶ ἄλλοτε κλείνοντας μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου του τὸν οὐρανὸ³⁰ καὶ κάνοντας στεῖρα τὴ γῆ, ὥστε νὰ μὴ δίνει καρπούς ἐπὶ τρία χρόνια καὶ ἕξι μῆνες, καὶ ἐμποδίζοντάς την νὰ βλαστάνει καὶ τὸ συνηθισμένο γενικὰ χορτάρι, πὺ τὸ θεϊκὸ πρόσταγμα ἔκανε νὰ φυτρώνει κατὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ κατὰ τρόπο φυσικὸ ἔξακολουθοῦσε νὰ φυτρώνει σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη ἐντολή³¹. Καὶ τίποτε δὲν ἀργοῦσε νὰ ὑπακούσει στὸν λόγο του, σὰν ἀπόδειξη τῆς ἀγανάκτησης τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὁ προφήτης ἀπὸ ἀπελπίσῃα τόλμησε νὰ ζητήσῃ πράγματα πάνω ἀπὸ τὴν ἀξία του μὲ τρόπο ὑπερβολικὸ. Ἀντίθετα τὸν ἐξυπηρετοῦσαν ὅλα ἀμέσως σὰν φίλο τοῦ Δημιουργοῦ, πὺ διέταζε πράγματα οἰκεῖα μὲ ἐκεῖνα τοῦ φίλου του, καὶ εὐλόγα ἦταν πεπεισμένα νὰ ὑποτάσσονται ἐξίσου γιὰ κάθε ὑπηρεσία στὸν Θεὸ καὶ στὸν φίλο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ, σύμφωνα μὲ κάποια παροιμία, ὅσα ἀνήκουν στοὺς φίλους εἶναι κοινά, καὶ ἔχουν

31. Γεν. 1, 11 ἔ.

τοῖς ἀλλήλων ἐπιδεικνυμένων τὴν ἐξουσίαν, διὰ τὴν ἐξισοῦσαν τὰς ὑπεροχὰς καὶ τὸ ἰσότημον ἐν ταῖς διαφερούσαις ἀξίαις νομοθετοῦσαν ἀγάπην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

5 Προσευχῇ Μωϋσέως θάλασσαν ἔτεμε, καὶ οὐρανὸν γεωργῆσαι παρεσκεύασε μάννα, καὶ ἐκ πέτρας ξηραῶς χειμάρρους ἐξήγαγεν ὕδατος, καὶ χειρῶν ἐκτᾶσει ἔθνος πολεμοῦν ἐτροπώσατο αὐτανδρον. Προσευχῇ στρατὸν ὅλον Ἑλισσαῖος ἀορασίᾳ περιέβαλε, καὶ τοὺς ἐπὶ φθορᾷ παραγενομένους αὐτοῦ αἰχμαλώτους ἀπήγαγεν, οὐ
10 μόνον ἐπιβουλεύειν οὐκ ἰσχύοντας, ὡς προέθεντο, ἀλλ’ οὐδ’ ἀρήγειν ἑαυτοὺς δυναμένους, τῆς ἀρηγούσης ἐν τῷ σώματι ὄψεως ἀργεῖν ποιησάσης ὁμοῦ καὶ ὄπλα καὶ χεῖρας οὐδὲν γὰρ πηρώσεως ἀσθενέστερον, οὐδὲ ἀδικεῖν τὸν οὐχ ὀρώμενον δυναμένης, καὶ ἀδικουμένης εὐκόλως διὰ τὸ μὴ πάλιν ὄραν τὸν ἐπιόντα πρὸς ἄμυναν. “Ὅθεν
15 καὶ καλῶς ἀδυνάτους ἢ συνήθεια τοὺς ἐστερημένους ὀμμάτων ὠνόμασεν, οὐδενὶ πρὸς ἃ θούλονται δυναμένους χρήσασθαι τῶν μελῶν τοῦ σώματος, κἂν ἀλκῇ διαφέρωσι καὶ ῥώμῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἡσκημένους τὰ τῶν γυμνικῶν ἀγῶνων ἐπιμελῶς

Προσευχῇ τοῦ Πέτρου ἔλυσε τὰ δεσμά, τὰς θύρας ἤνοιξε τῆς
20 φυλακῆς, τὴν σιδηρᾶν πύλην νυκτὸς ἀνεπέτασε· καὶ τοῦ Παύλου μετὰ τοῦ Σίλα κατὰ τὸ μεσονύκτιον προσευχομένων, τὸ δεσμοτήριον ἔσεισε, τὰ δεσμὰ πάντων ἀνῆκεν ὑφ’ ἑν, φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι ἀθρόον, τὸν εἰρκτοφύλακα ἰκέτην τοῦ φρουρουμένου κατέστησε, καὶ προπεσόντα τοῖς ποσὶ περὶ σωτηρίας δέεσθαι παρε-
25 σκεύασεν, ἀφέντα τὴν περὶ τὸ κέρδος μανίαν φροντίζειν ὠφελείας ἔπεισε ψυχικῆς, ἐκ πολλῆς συνηθείας ἐκτήκειν ἀθρόως μετέβαλεν εἰς πολλὴν ἐπιείκειαν οὐκέτι μάστιξι τοὺς καθημερινοὺς εἰσεπράττετο πόρους, οὐκέτι τοὺς ἀθλίους δεσμώτας ἐφορολόγει, τὴν ἐξ ἐρά-

32. Ἐξ. 14, 21.

34. Ἐξ. 17, 6

33. Ἐξ. 15, 14 ἔ.

35. Ἐξ. 17, 10 ἔ.

κοινή μεταξύ τους και την ἐξουσία, ἕξαιτίας τῆς ἀγάπης ἣ ὁποία ἐξισώνει τὶς ὑπεροχὲς καὶ νομοθετεῖ τὴν ἰσοτιμία στὰ διαφορετικὰ ἀξιώματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

Ἡ προσευχὴ τοῦ Μωϋσῆ διαίρεσε τὴ θάλασσα³² καὶ ἔκανε τὸν οὐρανὸ νὰ καλλιεργήσει τὸ μάννα³³, καὶ μὲ τὴν ἔκταση τῶν χειρῶν νίκησε ὁλόκληρο ἔθνος ποὺ τὸν πολεμοῦσε³⁴. Μὲ τὴν προσευχὴ ὁ Ἐλισσαῖος κάλυψε μὲ τυφλωση ὁλόκληρο στρατό³⁵, καὶ ἐκείνους ποὺ πῆγαν γιὰ νὰ τὸν σκοτώσουν τοὺς αἰχμαλώτισε, χωρὶς νὰ μποροῦν ὄχι μόνο νὰ κάνουν κακό, ὅπως εἶχαν πρόθεση, ἀλλ' οὔτε τοὺς ἑαυτοὺς τους νὰ βοηθήσουν, ἀφοῦ ἡ ὄραση, ποὺ βοηθεῖ στὸ σῶμα, ἔκανε νὰ μένουν ἀδρανῆ μαζί καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰ χέρια. Γιατί, τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀδύνατο ἀπὸ τὴν τυφλωση, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἀδικήσει ἐκεῖνον ποὺ δὲν βλέπεται, καὶ ἀδικεῖται εὐκόλα, ἐπειδὴ δὲν βλέπει αὐτὸν ποὺ ἐπιτίθεται, ὥστε νὰ ἀμυνθεῖ. Γι' αὐτὸ καλῶς ἡ συνήθεια ὀνόμασε τοὺς ἀόμματους ἀδύνατους, ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν κανένα ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σώματος γιὰ τὸν σκοπὸ ποὺ θέλουν, καὶ ὅταν ἀκόμα διαφέρουν σὲ ἀνδρεία καὶ σωματικὴ δύναμη καὶ ἀπὸ τοὺς ἀσκημένους μὲ ἐπιμέλεια στοὺς γυμνικούς ἀγῶνες.

Ἡ προσευχὴ ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ Πέτρου, ἀνοίξε τὶς πόρτες τῆς φυλακῆς καὶ διάνοιξε τὴ νύχτα τὴ σιδερένια πύλη³⁶. Καὶ ὅταν προσεύχονταν ὁ Παῦλος μαζί μὲ τὸν Σίλα κατὰ τὰ μεσάνυχτα³⁷, ἡ προσευχὴ κούνησε τὴ φυλακὴ, ἔσπασε τὰ δεσμὰ ὅλων ἕνα-ἕνα, φώτισε ὅλο τὸ οἶκημα, ἔκανε τὸν δεσμοφύλακα ἱκέτη ἐκείνου ποὺ φρουροῦσε, καὶ πέφτοντας στὰ πόδια του καὶ παρακαλώντας τον γιὰ τὴ σωτηρία του, τὸν ἔπεισε νὰ ἀφήσει τὴ μανία του γιὰ κέρδος καὶ νὰ φροντίσει γιὰ τὴν ψυχικὴ του ὠφέλεια, καὶ ἀπὸ τὴν μακρὰ του συνήθεια νὰ βασινίζει ἔξαντλητικά, τὸν μετέβαλε σὲ πολὺ ἐπεικῆ. Δὲν εἰσέπραττε πιά μὲ τὸ μαστίγιο τὰ καθημερινὰ εἰσοδήματά του, καὶ οὔτε φορολογοῦσε τοὺς ἄθλιους δεσμῶτες, παίρνοντας τὸ ἕνα

36. Δ' Βασ. 6, 18.

37. Πράξ. 12, 5. 7.

νου πεπορισμένην δεκάτην λόγων λυπρὰν παραμυθίαν, καὶ ἄλλας τοῖς ἔλεεινοῖς ἐπιπλέκων ἀνηκέστους συμφορὰς· οὐκέτι κλοιοὺς τραχήλοις καὶ ποσὶ πέδας καὶ χερσὶ περιετίθει τοὺς καταλλήλους δεσμούς, καὶ ἀφεγγεῖ κατέκλειε σκότει τῷ χαλεπῷ τῆς τιμωρίας βαρύνων ἑαυτῷ τὴν ἐπάρατον πρόσοδον, ἣν καὶ τῶν ἀπορούντων ἕκαστος ὀρέγειν ἠνεῖετο, μᾶλλον αἰρούμενος τήκεσθαι λιμῷ, ἢ τὴν ἐν τοῖς εἰρημένοις φέρειν κακοπάθειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

10 Ταῦτα πάντα συντόμως ὁ δεσμοφύλαξ ἀπέμαθε, καὶ σχέδιον ἐπεδείξατο τοῖς δεσμώταις συμπάθειαν, τῷ φόβῳ τοῦ κατὰ τὸν σεισμόν θαύματος ἄλλος ἐξ ἄλλου γενόμενος. Ὡς γὰρ προσευχομένων τῶν ἀποστόλων ἐσαλεύθη τὰ θεμέλια τοῦ δεσμοτηρίου καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη, καὶ πᾶσαι αἱ
15 θύραι ἠνοίχθησαν, ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ, μόνος γὰρ ἀμερίμνως ἐκάθευδε, τῶν δεσμιῶν ἀγρυπνούντων δι' ἃς εἶχεν ἕκαστος φροντίδας ἐναγωνίους, αἰτήσας φῶτα εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος ὑπάρχων, προσέπεσε τοῖς ποσὶ αὐτῶν λέγων· «κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ;». Καὶ κυρίους ἐκάλει καὶ δεσπότης προσηγόρευ-
20 εν, οὓς πρὸ τοῦ θαύματος πάντως καὶ ὄψει αὐστηρᾶ καὶ τραχεῖ κατέπτησε φθέγματι, ἀλιτηρίους, κολασίμους καταδίκους καλῶν καὶ ποσὶ προσέπιπτεν οὓς ἐπὶ τοῦ ξύλου διέτεινε, καὶ πολλαῖς ἐξενεμνίζετο τιμαῖς, οὓς εἰς τὴν ἐσωτέραν θαλῶν φυλακὴν, τῷ σκότει κατέκλεισε, τῆς προσευχῆς πάντοθεν γυμνωσάσης παραδόξως τὸ
25 ἀξίωμα τῶν διὰ τὴν φρουρὰν ὑβρισμένων ἀπολήψει κακούργων.

Καὶ τοσοῦτόν ἐστιν ἀπλῶς προσευχῆ, ἵνα σιωπηθῇ τὰ πολλὰ διὰ τοὺς ναυτιῶντας, καὶ οὐκ ὀρεκτικῶς περὶ τὰς μακρὰς διηγήσεις διακεμένους, κἂν ὧσιν ὠφέλιμοι· αὐτὸς ὁ Κυριακὸς ἄνθρωπος τοῦ

δέκατο ἀπὸ τοὺς ἐράνοους γιὰ τὴν ἔλεεινὴ παρηγοριὰ τους, καὶ τὶς ἄλλες ἀφόρητες συμφορὲς πού τοὺς ἐπέβαλε. Δὲν τοὺς ἔβαζε πιά ἀλυσιδωτοὺς χαλκᾶδες στὸν τράχηλο καὶ στὰ πόδια, οὔτε τὶς ἀντίστοιχες χειροπέδες στὰ χέρια, οὔτε τοὺς ἔκλεινε μέσα σὲ ἀπόλυτο σκοτάδι, αὐξάνοντας μὲ τὴ φοβερὴ τιμωρία τὸ καταραμένο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἔσοδο, τὸ ὁποῖο καὶ ἀπὸ τοὺς ἄπορους ὁ καθένας θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ εἰσφέρει, προτιμώντας νὰ λειώνει ἀπὸ τὴν πείνα, παρὰ νὰ ὑπομένει τὴν κακοπάθεια αὐτῶν πού ἀναφέρθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο

Αὐτὰ ὅλα ὁ δεσμοφύλακας τὰ ἔμαθε πολὺ γρήγορα, καὶ ἔδειξε φιλικὴ στοὺς δεσμῶτες συμπάθεια, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θαύματος τοῦ σεισμοῦ ἔγινε ἐντελῶς ἄλλος ἄνθρωπος. Γιατί, ὅταν σαλεύτηκαν τὰ θεμέλια τῆς φυλακῆς καθὼς προσεύχονταν οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἔλαμψε φῶς μέσα στὸ οἶκημα καὶ λύθηκαν τὰ δεσμὰ ὅλων καὶ ἀνοίχτηκαν ὅλες οἱ πόρτες καὶ ξύπνησε ὁ δεσμοφύλακας, ἦταν ἄλλωστε ὁ μόνος πού κοιμόταν ἀμέριμνος, ἐνῶ οἱ δεσμῶτες ἀγρυπνοῦσαν ἐξαιτίας τῶν ἀγωνιωδῶν φροντίδων πού εἶχε ὁ καθένας, ζητώντας φῶς, πήδησε μέσα καὶ τρομαγμένος ἔπεσε στὰ πόδια τους λέγοντας· «κύριοι, τί πρέπει νὰ κάνω, γιὰ νὰ σωθῶ;»³⁹. Καὶ τοὺς ὀνόμαζε κυρίους καὶ τοὺς ἀποκαλοῦσε δεσπότες, αὐτοὺς πού πρὶν ἀπὸ τὸ θαῦμα ὅπωςδῆποτε καὶ μόνο μὲ τὸ αὐστηρὸ βλέμμα καὶ μὲ τὰ σκληρὰ λόγια του τοὺς ἔκανε νὰ φοβοῦνται, ἀποκαλώντας τους ἀλιπήριους καὶ κολάσιμους κατάδικους. Καὶ ἔπεφτε στὰ πόδια ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἔδενε τεντωμένους πάνω στὸ ξύλο, καὶ καλόπιανε μὲ πολλὰς τιμὲς αὐτοὺς πού ἔβαλε στὴ βαθύτερη φυλακὴ καὶ τοὺς ἔκλεισε καλὰ στὸ σκοτάδι, ἐπειδὴ ἡ προσευχὴ ἀποκάλυψε ἀπὸ παντοῦ, μὲ τρόπο παράδοξο, τὸ ἀξίωμα τῶν κακούργων πού εἶχαν ἀτιμαστῆ ἔξαιτίας τῆς φρούρησής τους μὲ ἐγκλεισμό.

Καὶ γενικὰ ἡ προσευχὴ εἶναι πολὺ μεγάλη, γιὰ νὰ ἀποσιωπήσω τὰ ἄλλα ἐξαιτίας αὐτῶν πού καταλαμβάνονται ἀπὸ ναυτία καὶ δὲν ἔχουν ὄρεξη γιὰ μακρὲς διηγήσεις, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὠφέλιμες·

39. Πράξ. 16, 30.

παντός Κύριος ἐδεήθη εὐχῆς τὴν ἰουδαϊκὴν ἔφοδον, καὶ τὸν σταυ-
 ρὸν ἐκδεχόμενος, ἢ ἀγωνιάσας, ὡς ἦν ἄνθρωπος ἀληθῶς· ἐπειδὴ καὶ
 ἄλλα πλεῖστα ὑπέμεινεν ἀνθρώπινα πάθη, τὴν οἰκονομίαν πιστούμε-
 νος, ἢ τοὺς ἀνθρώπους διδάσκων, ἐν παντὶ καιρῷ ἐπιμελεῖσθαι
 5 προσευχῆς. Οὐ γὰρ νῦν μόνον, ὅτε περιστάσεως ἤπειγε καιρὸς, ἀ-
 νάγκη προσεύχεται, καὶ ἐν ἀδείᾳ δὲ πλειστάκις τοῦτο ποιεῖ κατ' ἰδί-
 αν ἐπὶ τοῦ ὄρους προσευχόμενος, ὅπως ἂν μάθωμεν ἡμεῖς καὶ πρὸ
 τῶν θλίψεων καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς θλίψεσι σχολάζειν ταῖς προσευχαῖς,
 λύειν καὶ τῶν δοκούντων κινδύνων τὰς ἀμηχανίας οὐσαις ἱκαναῖς,
 10 καὶ πρὸ τῶν πειρασμῶν ἐπ' ἐξουσίαις θεραπεύειν τὸν ἐν ταῖς ἀνάγκαις
 ἀποστρεφόμενον τοὺς ἐπὶ ἀνέσεως διακεχυμένους, ὡς οὐ μέλ-
 λοντάς ποτε χρήζειν βοηθείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγε· «προσεύχεσθε, ἵνα μὴ
 15 ἐμπέσητε εἰς πειρασμόν», τὴν πρὸ τοῦ πειρασμοῦ ἐκούσιον προσ-
 ευχὴν εἰδὼς ἐν τῇ ἀνάγκῃ δυσωπεῖν τὸν βοηθὸν πρὸς τὸ παρασχεῖν
 ταχεῖαν τῷ ἰκέτῃ τὴν αἴτησιν ἐκ πολλοῦ δεομένῳ, καὶ διὰ τὸ μῆκος
 τοῦ χρόνου δικαίῳ ὄντι ἐπιτυχεῖν τῆς αἰτήσεως. Εἰ γὰρ τὸν ἄδικον
 κριτὴν, οὔτε Θεὸν φοβούμενον, οὔτε ἄνθρωπον αἰσχυρόμενον, ἢ
 20 συνεχῆς ὄχλησις τῆς χήρας ἐδιάσατο παρασχεῖν τὴν ἐκ τοῦ δικαίου
 ἀρμόζουσαν ἐκδίκησιν, καὶ τὸν καθεύδοντα φίλον, ἀποκεκλεισμέ-
 νης ἤδη τῆς θύρας, ἀρονούμενον τῶν ἄρτων τὴν δόσιν, διὰ τὸν συμ-
 βαίνειν εἰωθότα τοῖς καθεύδουσιν ὄκνον, καὶ ἡ παραμονὴ καὶ ἡ ἀ-
 ναίδεια παρασχεῖν τὴν χρεῖαν, πῶς οὐ δυσωπήσει τὸν φιλόανθρω-
 25 πον Θεὸν ἐπινεῦσαι πρὸς πᾶσαν αἴτησιν εὐμενῶς ἐπίμονος προσευ-
 χῆς; Οὔτε γὰρ τοῦτο σεσιώπηται, ὅτι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς εὐερ-
 γεσίας ἐστὶν ὁ Θεὸς ἐτομότερος. Φησὶ γὰρ ποτε μὲν ὁ Κύριος «τίς

40. Λουκᾶ 22, 41 ἔ.

41. Ματθ. 14, 23.

42. Λουκᾶ 22, 40.

ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὡς ἄνθρωπος καὶ Κύριος τοῦ παντός παρακέλεσε μὲ προσευχή⁴⁰ καθὼς περίμενε τὴν ἔφοδο τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸν σταυρὸ καὶ ἀγωνιοῦσε, γιατί ἦταν πραγματικὰ ἄνθρωπος, καὶ ὑπέφερε καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνθρώπινα πάθη, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν θεία οἰκονομία, ἢ διδάσκοντας τοὺς ἀνθρώπους νὰ φροντίζουν τὴν προσευχή σὲ κάθε στιγμή. Γιατί, ὄχι μόνο τώρα, ὅταν ἡ περίσταση τὸν πίεζε, προσεύχεται ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλὰ πολλές φορές πού βρίσκεται σὲ ἀνεση κάνει τὸ ἴδιο, προσευχόμενος ἰδιαιτέρως πάνω στὸ ὄρος⁴¹, γιὰ νὰ μάθουμε ἐμεῖς καὶ πρὶν ἀπὸ τίς θλίψεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν θλίψεων, νὰ ἀφοσιωνόμαστε στίς προσευχές, οἱ ὁποῖες εἶναι ἱκανὲς νὰ διώχνουν καὶ τὴ στενοχώρια αὐτῶν πού φαίνονται ὡς κίνδυνοι, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ἔχουν τὴ δύναμη νὰ θεραπεύουν αὐτὸν πού, εὕρισκόμενος σὲ ἀνάγκες, ἀποστρέφεται ἐκείνους πού ζοῦν μέσα σὲ ἀνέσεις, σὰν νὰ μὴ πρόκειται ποτὲ νὰ χρειαστοῦν βοήθεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε στοὺς ἀποστόλους: «νὰ προσεύχεστε, γιὰ νὰ μὴ πέσετε σὲ πειρασμό»⁴², γνωρίζοντας ὅτι ἡ πρὶν ἀπὸ τὸν πειρασμὸ θεληματικὴ προσευχή, παρακαλώντας στὴν ἀνάγκη τὸν βοηθὸ νὰ ἱκανοποιήσῃ γρήγορα τὸ αἴτημα αὐτοῦ πού τὸν παρακαλεῖ ἐπὶ πολὺν χρόνον, εἶναι δίκαιο νὰ ἐπιτύχει τὸ αἴτημά του καὶ ἐξαιτίας τοῦ μακροῦ χρόνου. Γιατί, ἀφοῦ τὸν ἀδικο κριτὴ, πού οὔτε τὸν Θεὸ φοβόταν, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ντροπέταν, ἡ συνεχῆς ἐνόχληση τῆς χήρας τὸν ἀνάγκασε νὰ τῆς δώσει τὸ δίκαιο πού τῆς ἀνῆκε⁴³, καὶ τὸν φίλο πού κοιμόταν, ἐνῶ ἦταν κλειστὴ ἡ πόρτα, καὶ ἄρνοῦνταν νὰ δώσει ψωμί, ἐπειδὴ συμβαίνει αὐτοὶ πού κοιμοῦνται νὰ τεμπελιάζουν, ἢ ἐπιμονὴ καὶ ἢ ἀναίδεια τὸν ἀνάγκασε νὰ δώσει αὐτὸ πού χρειαζόταν⁴⁴, πῶς λοιπὸν ἡ ἐπίμονη προσευχή μας δὲν θὰ κάνει τὸν φιλόανθρωπο Θεὸ νὰ συγκατατεθεῖ εὐνοϊκὰ σὲ κάθε αἴτημά μας; Οὔτε αὐτὸ ἄλλωστε δὲν ἀποσιωπήθηκε, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι πρὸ πρόθυμος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους στίς εὐεργεσίες. Γιατί ὁ

43. Λουκᾶ 18, 3 ἐ.

44. Λουκᾶ 11, 5 ἐ.

ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν εἰάν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἰχθὺν εἰάν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;». Καὶ τὴν κατὰ σύγκρισιν δεικνὺς ὑπεροχὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος ἐπιφέρει, λέγων· «εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ δίδόναι τοῖς υἱοῖς ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ποτὲ δὲ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ αὐτὸ τοῦτο παραστήσαι βουλόμενος καὶ πείσαι θέλων τοὺς ἀμφιδάλλοντας, εἰ φυσικὰ σπλάγχνα νικᾷ
 10 φιλοστοργίαν Θεοῦ, ἢ νικᾷ ταύτην ἀνθρωπίνην προσπάθεια, «ἢ (μὴ) ἐπιλήσεται», φησί, «γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔγγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς;». Καὶ εἰπὼν τῆς φύσεως τὸ ἰδίωμα, ὡς ἐπιμέλειαν διδάσκει καὶ κηδεμονίαν ἀνθαίρετον, ἵνα δὲ μὴ τὸ σπανίως συμβαῖνόν τισιν ἐκ τοῦ παραδείγματος ὑποπτευθῆναι παρα-
 15 σκευάσῃ τὸ δηλούμενον εἰς προμήθειαν, καὶ τὸ ἀσθενὲς τῆς εἰκόνης βλάβῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, φησὶν ἀκολούθως «εἰ δὲ καὶ αὕτη ἐπιλήσεται, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου, λέγει Κύριος», οὐκέτι τὸ ἐλάττωμα τῆς φύσεως διαβαίνει εἰς αὐτὸν καταδεξάμενος, ἐπεὶ μηδὲ πάθος τῆς θείας ἄπτεται φύσεως, καθάπερ ἐπὶ τῶν
 20 ἐπικήρων ἀνθρώπων ἐστίν, ὅτε μῖσος ἄλογον ἢ καὶ τυχὸν εὐλογον τὴν φυσικὴν ἔσβεσε δυναστεύουσαν διάθεσιν, λήθην τοῖς φύσασιν καὶ ἀλλοτριώσιν ποιήσας πρὸς τὰ ἔγγονα, ὡς οὐδὲν ἔχουσιν πρὸς αὐτὰ συγγενείας τεκμήριον. Ἀλλὰ τὰ μεγάλα ταῦτα καὶ θαυμαστά κατορθώματα τοῖς ἐξῆς συγκρινόμενα μικρὰ καὶ λίαν ἐλέγχεται εὐ-
 25 τελῆ, εἰς ἓν τὸ ἐργαζόμενον αὐτὰ παριστάμενον πρόσωπον, καὶ οὐκ εἰς πάντας ἢ καὶ πλείονας διαβαίνοντα. Πολιτικὸν γὰρ καὶ σύννομον, οὐ μονωτικὸν καὶ ἀκοινωνήτον ζῶον εἶναι προσήκει τὸν ἄν-

45. Ματθ. 7, 9.

46. Ματθ. 7, 11.

47. Ἦσ. 49, 15.

48. *Οπ. π.

Κύριος σὲ κάποια περίπτωση λέγει· «ποιὸς ἄνθρωπος ἀπὸ σαῶ, ὅταν τὸ παιδί του ζητήσῃ ψωμί, θὰ τοῦ δώσει πέτρα; Ἡ ἂν ζητήσῃ ψάρι, θὰ τοῦ δώσει φίδι;»⁴⁵. Καί, δείχνοντας συγκριτικὰ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Θεοῦ, προσθέτει λέγοντας· «ἂν λοιπὸν ἔσεῖς, πού εἶστε γεμᾶτοι κακία, ξέρετε νὰ δίνετε ὠφέλιμα πράγματα στὰ παιδιά σας, πόσο μᾶλλον ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ δώσει πράγματα ἀγαθὰ σ' ἐκείνους πού τὸν παρακαλοῦν;»⁴⁶.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο

Ἄλλοτε πάλι ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, θέλοντας νὰ παραστήσῃ αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ νὰ πείσῃ αὐτοὺς πού ἀμφιβάλλουν, ἂν τὴ φυσικὴ ἀγάπη τὴν ξεπερνᾷ ἢ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν νικᾷ ἢ ἀνθρώπινη συμπάθεια, λέγει· «μπορεῖ ἢ γυναίκα νὰ λησμονήσῃ τὸ παιδί της καὶ νὰ μὴ λυπηθεῖ τοὺς καρπούς τῆς κοιλιάς της;»⁴⁷ Καὶ ἐπειδὴ εἶπε ὅτι ἡ ἰδιότητα τῆς φύσεως διδάσκει φροντίδα καὶ κηδεμονία προαιρετική, γιὰ νὰ μὴ μᾶς κάνει νὰ ὑποπτευθοῦμε ὅτι αὐτὸ πού, σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμά του, συμβαίνει σὲ μερικοὺς σπάνια, τὸ παρουσιάζει ὡς πρόνοια καὶ ἡ ἀδύναμη εἰκόνα βλάπτει τὴν ἀλήθεια στὸ θέμα αὐτό, λέγει στὴ συνέχεια· «ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὴ (δηλαδὴ ἢ γυναίκα) λησμονήσῃ τὸ παιδί της, ἐγὼ δὲ θὰ σὲ λησμονήσω, λέγει ὁ Κύριος»⁴⁸, μὴ δεχόμενος ὅτι τὸ ἐλάττωμα τῆς φύσης ἀποδίδεται καὶ σ' αὐτόν, γιὰτί οὔτε κανένα πάθος συνδέεται μὲ τὴ θεία φύση, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους, πού μερικὲς φορὲς παράλογο μῖσος, ἢ ἐνδεχομένως καὶ δικαιολογημένο, σβήνει τὴ φυσικὴ διάθεση πού τοὺς δυναστεύει, κάνοντας αὐτοὺς πού τὰ γέννησαν νὰ λησμονήσουν καὶ ἀποξενωθοῦν ἀπὸ τὰ παιδιά τους, σὰν νὰ μὴ ἔχουν καμμιά ἀπόδειξη τῆς συγγενείας τους μὲ αὐτά. Ἄλλὰ αὐτὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά κατορθώματα, συγκρινόμενα πρὸς τὰ μικρὰ πού ἀκολουθοῦν, ἀποδεικνύονται πολὺ εὐτελεῖ, ἐμφανιζόμενα σὲ ἓνα πρόσωπο πού τὰ κάνει, καὶ δὲν ἀφοροῦν ὅλους ἢ πολλούς. Γιατί ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι ζῶο κοινωνικό⁴⁹ καὶ συντροφικό, ὄχι ἀπομονωμένο καὶ ἀκοινωνήτο, ὠφελώντας σ' αὐτὰ

49. Βλ. Ἀριστοτέλη, *Ἠθικά Νικομάχεια* (ἐκδ. Ὁξφόρδης, 1957, σ. 10).

θρωπον, ὠφελούν ἐν οἷς δύναται καὶ τὴν ἐνδεχομένην κηδεμονίαν ἐλέγχον τῆς συμπαθείας ἐπιδεικνύμενον, τὴν τῶν μελῶν πρὸς τοὺς πλησίον κοινοπραγίαν μιμούμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

5 Ὡς γὰρ τούτων ἕκαστον ἐν τῷ σώματι οὐ κεχωρισμένην ἔχει τὴν οἰκείαν ἐπιμέλειαν, κοινήν δὲ πρὸς τὴν ὑπὲρ ἀλλήλων φροντίδα κέκτηται τὴν ἐνέργειαν, ἄλλω ἄλλο, καὶ ἕκαστον ἅπασιν ὑπηρετοῦν φύσεως νόμῳ, καὶ χεῖρ θεραπεύει τὸ σῶμα, καὶ πόδες τῇ μεταβάσει
 10 συμμεταφέρουσι τοῦτο, καὶ ὀφθαλμὸς δαδουχεῖ ἄπταιστον τῇ τοῦ φωτὸς ὁδηγίᾳ τὴν εὐδίαν παρέχων τῆς ἐργασίας, ἄλλα πρὸς καθέδραν καὶ ἄλλα πρὸς ἀνάκλισιν χρησιμεύει, οἰκείῳ κόπῳ τοὺς τῶν ἄλλων παραμυθούμενα καμάτους. Ἔτερα καθάπερ ἀλετριίδες τινὲς καὶ σιτοπόνοι σπουδαίαν ἐπιδείκνυνται καὶ περιφροντισμένην λει-
 15 τουργίαν. Σιαγῶν λεπτύνει τροφήν, φάρυγξ ταύτην ὀχετηγεῖ, γαστήρ ὑποδέχεται, χυλοποιεῖ στόμαχος, ἐξαιματοῖ ἥπαρ, καὶ διὰ φλεβῶν ὄλον ἄρδει τοῦ ζώου τὸ σύγκραμα, καὶ τὸ μὲν δοκεῖν ἕκαστον ἄλλοις μοχθεῖ, οἰκείαν δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἐργάζεται ὄνησιν, ἐκ τοῦ κοινουῦ πόνου τὴν πρόσφορον ἀρνούμενον τροφήν, καὶ τὸ ἀναλη-
 20 φθὲν μεταβάλλει εἰς τὴν ἰδίαν ποιότητα, καὶ ποιοῦν τὴν παρὰ τοῖς λογιωτέροις τῶν ἰατρῶν καλουμένην “ἐξόμορξιν”, ἣτις ἐστὶν ἐκ τῶν διαφόρων σιτίων εἰς αἶμα, κάκειθεν εἰς σῶμα, καὶ αὐθις εἰς ιδιώματα μελῶν μεταστοιχείωσις, κατακερματισθείσης εἰς ἕκαστον τῆς προσγενομένης ἐν τῇ θρεπτικῇ καὶ ἀλλοιωτικῇ καὶ αὐξητικῇ δυνά-
 25 μει ποιότητος, καὶ ἄλλο γενομένης ἐν ἄλλῳ, καὶ ἕτερον ἐν ἑτέρῳ· τὸ μὲν γὰρ ὀφθαλμῷ προσγενόμενον ὁμοιοῦται τούτῳ, καὶ τὸ προστεθὲν ὄνυξι καὶ θριξὶ τὴν αὐτὴν ὄψιν μιμεῖται τοῦ χρώματος, τὸ οἰκιωθὲν σαρξὶν εἰς τὸ τούτων μετακλιονᾶται εἶδος, καὶ τὸ μετελθὸν εἰς ὄστα, εἰς τὴν τούτων μεταπήγνυται κραταιότητα, τὸ προσχωρησάν σπλάγχθοις ἐμμίγνυται τούτοις, καὶ τὸ πᾶν ἀπλῶς εἰς πάντα

πού μπορεί, καί τήν παρεπόμενη φροντίδα νά τήν παρουσιάζει ὡς ἀπόδειξη τῆς ἀμοιβαίας ἐξάρτησής του, μιμούμενος τή συνεργασία τῶν μελῶν τοῦ σώματος μεταξύ τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο

“Ὅπως δηλαδή τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ στὸ σῶμα δὲν ἔχει χωριστὴ τὴν ἐπιμέλειά του, ἀλλὰ ἡ ἐνέργειά του ἀποβλέπει στὴ φροντίδα γιὰ ὅλα, τὸ ἓνα γιὰ τὸ ἄλλο καὶ τὸ καθένα τὰ ὑπηρετεῖ ὅλα, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῆς φύσεως, καὶ τὸ χέρι ὑπηρετεῖ τὸ σῶμα, καὶ τὰ πόδια τὸ μεταφέρουν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τὴν μετακίνησή του, καὶ τὸ μάτι φωτίζει κατὰ τρόπο ἀσφαλῆ, κάνοντας μὲ τὴν ὁδηγία τοῦ φωτὸς τὴν ἐργασία ἤρεμη, ἄλλα μέλη χρησιμεύουν γιὰ νὰ κάθεται, καὶ ἄλλα γιὰ νὰ ξαπλώνει, ἀνακουφίζοντας μὲ τὸν δικό τους κόπο, τὴν κόπωση τῶν ἄλλων.” Ἀλλα πάλι σὰν μυλωνάδες καὶ ἀρτοποιοὶ ἐκτελοῦν σπουδαία καὶ φροντισμένη λειτουργία. Τὸ σαγόνι κόβει τὴν τροφή, ὁ φάρυγγας τὴν διοχετεύει, ἡ κοιλιά τὴν ὑποδέχεται, τὸ στομάχι τὴν μεταβάλλει σὲ χυλό, τὸ συκώτι τὴν μετατρέπει σὲ αἷμα, καὶ μέσω τῶν φλεβῶν ποτίζει ὅλο τὸ σύνολο τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ τὸ καθένα φαίνεται ὅτι κοπιάζει γιὰ τὰ ἄλλα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἐργάζεται γιὰ τὴ δική του ὠφέλεια, διότι ἀπὸ τὸν κοινὸ κόπο παίρνει τὴν κατάλληλη τροφή του, καὶ αὐτὸ πού προσλαμβάνει τὸ μεταβάλλει στὴ δική του ποιότητα, καὶ κάνει αὐτὸ πού ἀπὸ τοὺς λόγιους γιατροὺς ὀνομάζεται «ἐξῶμορξη», πού εἶναι ἡ μεταβολὴ του ἀπὸ τὶς διάφορες τροφές σὲ αἷμα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ σὲ σῶμα, καὶ στὴ συνέχεια ἡ μεταποίησή του σὲ ἰδιώματα τῶν μελῶν, ἀφοῦ κατακερματίστηκε τὸ καθένα ἀπὸ τὴ θρεπτικὴ καὶ ἀλλοιωτικὴ καὶ αὐξητικὴ δύναμη τῆς ποιότητος πού προστέθηκε, καὶ τὸ ἓνα μεταβλήθηκε σὲ ἄλλο, καὶ τὸ ἄλλο σὲ διαφορετικόν. Γιατί, αὐτὸ πού προστέθηκε στὸ μάτι, γίνεται ὅμοιο μὲ τὸ μάτι, καὶ ἐκεῖνο πού προστέθηκε στὰ νύχια καὶ στὶς τρίχες, μιμεῖται τὴν ἴδια ἐμφάνιση τοῦ χρώματος, ἐκεῖνο πού προσαρμόζεται στὶς σάρκες, μετατρέπεται στὸ δικό τους εἶδος, ἐκεῖνο πού πῆγε στὸ κόκκαλο, ἀποκτᾷ τὴ δική τους στερεότητα, ἐκεῖνο πού προσχώρησε στὰ σπλάγχνα, ἀναμιγνύεται μὲ αὐτὰ, καὶ γενικά, ὅταν ὅλα μεταβληθοῦν σὲ ὅλα, ἀλλάζουν χρῶμα

μεταβληθέν, μεταχρῶννυται πρὸς τὰ οἰκειωσάμενα ἐκ μιᾶς τῶν
σιτίων ὕλης πρὸς ποικίλον παρὰ τῆς ἐν τῇ φύσει τέχνης μεταρρυθμι-
ζόμενον διαφορὰν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρωπείου ἀγάλματος ἀεὶ
σφύζοντα τὸ αὐτό, καὶ τοῦ φυράματος καθ' ἑκάστην ἀλλοιούντα τὸ
5 σύγκριμα ρεύματος δίκην, καὶ αὐτό, καὶ οὐκ αὐτὸ ποιοῦντα τοῦ
φαινομένου τὸ ρεῖθρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Οὕτως ὁ καθεὶς ἡμῶς πρὸς οὐδέν αὐτάρκης ὢν ἑαυτῷ, ἐπιδεῆς
ἐν ἅπασιν τῶν ἄλλων καθέστηκε· τοῦτο πραγματευσαμένου σοφῶς
10 τοῦ τὴν ἡμετέραν καλῶς οἰκονομοῦντος ζωὴν, ἵνα τὸ ἀφηνιάζον
τῶν ἀπονοῖα κεκρατημένων ἀνάγκη τῆς χρείας συναγάγη πρὸς τὸ
σύμφωνον, ἐπεὶ μὴ πάντως αὐτὸ σχέσις τοῦ φιλοικείου ἐκάλεσε
πρὸς τὸ ἔνσποδον. Πότε γὰρ ὁ σοβαρὸς καὶ τῷ ὄγκῳ τῆς ἐπὶ τῷ
πλούτῳ φλεγόμενος οἰήσεως πρὸς τὸν χειροτέχνην, καὶ διὰ πενίαν
15 ταπεινὸν κατῆλθεν εἰς ὀμιλίαν ἐκόν, τὸ σεμνὸν δῆθεν καὶ ἀξιόπι-
στον ἑαυτῷ τῇ αὐστηρίᾳ φυλάττειν ἀεὶ βουλόμενος, μὴ τῆς χρείας
διαζομένης κοινολογεῖσθαι πρὸς αὐτόν, καὶ χρῆσαι ἰσηγορίᾳ γλῶσ-
σαν αὐτῷ, κἂν μετ' ὀφρύος πολλῆς, ἀδικεῖσθαι τὰ μέγιστα εἰς τὸν
τοῦ ἀξιώματος τυφὸν τάχα νομίζοντα, τῇ πρὸς τὸν δοκοῦντα ἀφα-
20 νῆ καὶ ἄσημον ἰσηγορίᾳ:

Νῦν δὲ ἡ ἀνάγκη ἐξισοῖ τὸ ἀνώμαλον, καὶ τὸ ταπεινὸν ἀνάγει
πρὸς τὸ μετέωρον, καὶ τὸ ὑψηλὸν κατάγει πρὸς τὸ χαμαιῆζηλον,
κράσιν ἡθῶν καὶ φρονημάτων ἰσοτιμίαν ἐργαζομένη τῇ μακροῦ
συνηθείᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δημοτέκτων καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ναυτί-
25 λος καὶ ὁ ἔμπορος καὶ ἕκαστος τῶν τὰς θαναύσους μετιόντων τέ-
χνας, εἰς ὄψιν τῶν τὰς πρώτας ἀνημμένων ἀξίας, μεταστολμαῖος
φοιτᾷ, χρήσιμος αὐτοῖς, οὐ διὰ τὸ ὁμογενές, ἀλλὰ διὰ τὴν τέχνην
γενόμενος, καὶ οὗς νόμος συνῆψε τῆς φύσεως, τούτοις ἡ χρεία
συνήγαγε. Πῶς οὖν εἰ τέχνη καὶ μέθοδος τῷ πλουτοῦντι γνώριμον
30 τὸν ἐργάτην ποιεῖ ἢ συμπάθεια δικαζούσης ἀληθείας οὐ ποιήσει

ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὑλικά μᾶς ἀπὸ τὶς τροφές πού ἀφομοίωσαν, γιὰ νὰ πάρουν τὴν ποικιλία πού ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς φύσεως ρυθμίζεται, καὶ διατηρεῖ τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρώπινου εἰδώλου πάντοτε ἴδιο, ἂν καὶ κάθε μέρα ἀλλάζει τὸ μίγμα, σὰν ρεῦμα, πού τὸ κάνει νὰ εἶναι τὸ ἴδιο καὶ ὄχι τὸ ἴδιο ἀπὸ αὐτὸ πού φαίνεται τὸ ρεῦμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13ο

Ἔτσι καὶ ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι αὐτάρκης σὲ τίποτε, ἔχει ἀνάγκη τῶν ἄλλων σὲ ὅλα. Αὐτὸ τὸ φρόντισε μὲ σοφία αὐτὸς πού ρυθμίζει καλὰ τὴ ζωὴ μας, ὥστε, αὐτὸ πού ἀφηνιάζει σ' ἐκείνους πού κατέχονται ἀπὸ ἀνοησία, ἢ ἀνάγκη νὰ τὸ ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ πού εἶναι σύμφωνο, γιὰτί ὅπωςδήποτε αὐτὸ δὲν τὸ κάλεσε ἢ σχέση του μὲ τὸ ὅμοιο πρὸς τὴν ἀδιαλλαξία. Πότε δηλαδὴ ὁ σοβαρός, πού φλέγεται ἀπὸ τὴ μεγάλη οἴηση γιὰ τὸν πλοῦτο του, καταδέχθηκε θεληματικὰ νὰ μιλήσει μὲ ἕναν τεχνίτη ταπεινὸν λόγῳ τῆς φτώχειας του, θέλοντας δῆθεν μὲ τὴν αὐστηρότητά του νὰ κρατᾶ πάντοτε τὴ σοβαρότητα καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του, ἂν ἢ περίσταση δὲν τὸν ἀναγκάσει νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ αὐτὸν καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἴδια μὲ αὐτὸν γλώσσα, ἔστω καὶ μὲ πολλὴ περιφρόνηση, ἐπειδὴ νομίζει ὅτι θὰ μειωθεῖ τάχα πάρα πολὺ ἢ ὑπόληψη τῆς θέσης του μὲ τὴν ἀσήμαντη ἰσότημη συνομιλία μὲ αὐτὸν πού θεωρεῖται ἄσημος;

Τώρα ὅμως ἡ ἀνάγκη ἐξισώνει τὴν ἀνωμαλία, καὶ τὸ μὲν ταπεινὸ τὸ ἀνεβάζει ψηλά, ἐνῶ τὸ ψηλὸ τὸ κατεβάζει στὰ χαμηλά, προκαλώντας ἀνάμειξη ἢ θῶν καὶ ἰσότητα φρονημάτων μὲ τὴ μακρὰ συνήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ κτίστης καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ναυτικὸς καὶ ὁ ἔμπορος, καὶ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀσκοῦν τὶς χειρωνακτικὰς τέχνες, πηγαίνει καλούμενος μπροστὰ σ' αὐτοὺς πού ἔχουν τὰ πρῶτα ἀξιώματα, ὅταν τοὺς εἶναι χρήσιμος, ὄχι ἐξαιτίας τοῦ ἰδίου γένους, ἀλλ' ἐξαιτίας τοῦ ἐπαγγέλματός του, καὶ ἔτσι αὐτοὺς πού ἔνωσε ὁ νόμος τῆς φύσεως, αὐτοὺς τοὺς συγκεντρώνει ἢ ἀνάγκη. Πῶς λοιπόν, ἐφόσον ἡ τέχνη καὶ ἡ ἀνάγκη κάνει τὸν ἐργάτη γνωστὸ στὸν πλοῦσιον, ἢ ἀγάπη, ὅταν δικάζει ἢ ἀλήθεια, δὲν θὰ

γνώριμον τὸν πτωχόν, οὐδὲ τὸν ἄπορον συντυχίαν ἄξει τούτῳ ἀμε-
 τάκλητον, συμμεθέξοντά ποτε τῆς εὐωχίας αὐτῶ, ἢ κὰν γοῦν τι τῶν
 πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρείαν ληψόμενον παραμύθιον; Ἐπειδὴ πολ-
 λοῖς τὸ συνδιαιτηθῆναι τούτοις νενόμισται αἰσχρὸν καὶ ἐφύδριστον,
 5 συμπτώτας διὰ τὴν ἐκ τῶν χρημάτων προσγινομένην ἀλαζονείαν
 αἰσχυνομένους λαβεῖν, οὓς ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀνθ' ἑαυτοῦ στήσαι ἐν
 τῇ κρίσει κηρύσσει, εἰπὼν, «ὁ τούτοις ἐποιήσατε». Ἀλλὰ καὶ τὸν πει-
 νῶντα παροψόμεθα τηκόμενον λιμῶ, καὶ τὸν γυμνὸν παρελευσόμεθα
 πηγνύμενον τῷ κρυμῶ, καὶ τὸν νεκρὸν ὡς ἔν τι τῶν ἀκαθάρτων ζώων
 10 καταλείψομεν ἐρριμένον, τῆς φύσεως οὐ καθοσιώσαντες τὸ σῶμα,
 καὶ μὴ κρύψαντες γῆ συνήθως, τὴν κοινήν ἀτμίαν, ἣν ποιεῖν πέφυκε
 μυδῶντα, καὶ ἰχῶρας ἀποστάζοντα σεσηπῶτα σώματα· ἑαυτοὺς δὲ
 θάλψομεν ἀμέτρως καὶ τὴν οἰκείαν πέρα τοῦ δέοντος σπουδάσομεν
 θεραπείαν, τὸν γήϊνον κοσμοῦντες ἀνδριάντα καὶ τὸν σύνθετον χοῦν
 15 περιέποντες, ὡς λάμπειν μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, στίλβοντα δὲ τῷ ἄνθει
 τῶν ἐσθημάτων, ἕως δὲ ταῖς τῶν ὀψοποιῶν παιάινεσθαι καρυκείαις,
 πᾶσαν πάντοθεν καρπούμενοι ἡδονήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

Ἐνεδύσατο πορφύραν καὶ θύσσον ποτὲ καὶ ὁ ἐν Εὐαγγελίοις
 20 ἀνώνυμος πλούσιος καὶ σαρδαιτικῆς ἐνεπλήσθη τραπέζης ἐπὶ πολὺ,
 τὸν Λάζαρον πρὸ τοῦ πυλῶνος ἐρριμένον, καὶ ψυχῶν ἐπιθυμοῦν-
 τα παρερχόμενος ἀσυμπαθῶς πάντως, καὶ τὴν βολὴν τοῦ ὄμματος
 ὑπ' ἐκεῖνον εἶ ποτε κλίνουσαν ἄγχων ἐφ' ἕτερον μέρος προνοία πολ-
 λῆ, ἵνα μὴ τῶν τραυμάτων αὐτῶν ἢ ὑπόμνησις ἐστιώμενον ἀηδίση,
 25 ναυτιῶντα, καὶ πρὸς ἕμετον κινούμενον τῇ φαντασίᾳ τῆς ὄψεως
 οὔτε ἤλαυνε τῆς θύρας οἰκονομία Θεοῦ, διηνεκὲς πρὸ τῶν εἰσόδων

κάνει γνωστό τὸν φτωχό, οὔτε θὰ ὀδηγήσει τὸν ἄπορο σὲ συνάντη-
ση ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἀνακληθεῖ, γιὰ νὰ πάρει μέρος κάποτε στὸ
πλούσιο γεῦμα μαζί μὲ αὐτόν, ἢ ἔστω νὰ δεχτεῖ κάποια παρηγοριά
στὴν ἀνάγκη του; Ἐπειδὴ σὲ πολλοὺς τὸ νὰ φᾶνε μαζί μὲ αὐτοὺς
θεωρεῖται αἰσχρὸ καὶ ἀξιοκαταφρόνητο καὶ ντρέπονται νὰ καλέ-
σουν σὲ συμπόσιο, λόγω τῆς ἀλαζονείας ποῦ τοὺς φέρνουν τὰ χρή-
ματα, αὐτοὺς ποῦ ὁ Κύριος Ἰησοῦς θὰ τοὺς τοποθετήσει στὴ θέση
του κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, γι' αὐτὸ καὶ κηρύττει λέγοντας·
«αὐτὸ ποῦ κάνατε σ' αὐτοὺς»⁵⁰. Ἀλλὰ (τὸ ἴδιο θὰ πάθουμε) ἂν καὶ
τὸν πεινασμένο τὸν παραβλέψουμε ποῦ λειώνει ἀπὸ τὴν πείνα, καὶ
τὸν γυμνὸ ποῦ παγώνει ἀπὸ τὸ κρύο ἂν τὸν προσπεράσουμε, καὶ
τὸν νεκρὸ ἂν τὸν ἐγκαταλείψουμε, σὰν ἓνα ἀκάθαρτο ζῶο πεταμέ-
νο, χωρὶς νὰ καθαρίσουμε τὸ σῶμα τῆς φύσεως καὶ νὰ τὸ θάψουμε
στὴ γῆ, ὅπως συνηθίζεται, τὴν κοινὴ ἀτίμωση, τὴν ὁποία ἀπὸ τὴ
φύση τοὺς προκαλοῦν τὰ σαπισμένα σώματα, καθὼς εἶναι κάθυγρα
ἀπὸ τὴ σήψη καὶ στάζουν αἱματώδη ὑγρά, καὶ ἂν, ἀντίθετα, περι-
θάλψουμε τὸν ἑαυτὸ μας ὑπερβολικὰ καὶ ἐνδιαφερόμαστε πέρα ἀπὸ
ὅσο πρέπει γιὰ τὴ δική μας ἐξυπηρέτηση, στολίζοντας τὸ γήινο
ἄγαλμα καὶ περιποιούμενοι τὸ σύνθετο χῶμα, ὥστε νὰ λάμπει στὴν
ἀγορά, νὰ ἀκτινοβολεῖ μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματα τῶν ἐνδυμάτων καὶ
νὰ παχαίνει μὲ τὰ καρυκεύματα τῶν μαγείρων, ἀποκομίζοντας ἀπὸ
παντοῦ κάθε ἡδονή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14ο

Φοροῦσε πορφύρα καὶ λινὰ ἐνδύματα κάποτε καὶ ὁ ἀνώνυμος
πλούσιος στὰ Εὐαγγέλια καὶ ἀπολάμβανε πλούσιο⁵¹ τραπέζι γιὰ
πολὺ χρονικὸ διάστημα, καὶ τὸν Λάζαρο, ποῦ ἦταν πεταμένος
μπροστὰ στὴν πόρτα του καὶ λαχταροῦσε τὰ ψίχουλα, τὸν προσ-
περνοῦσε ὅπωςδήποτε χωρὶς οἶκτο, καὶ ἂν ποτε τὸ βλέμμα του
στρεφόταν πρὸς ἐκεῖνον, ἐνοχλημένος φρόντιζε νὰ τὸ στρέφει ἄλ-
λοῦ, ὥστε ὅταν τρώει ἢ ἀνάμνηση τῶν πληγῶν του νὰ μὴ τὸν κάνει
νὰ ἀηδιάζει, νὰ αἰσθάνεται ναυτία καὶ νὰ ἔχει τάση πρὸς ἔμετο, μὲ

51. Συβαριτικὴ τράπεζα· τὰ πλουσιοπάροχα φιλήδονα τραπέζια ποῦ ἀπο-
λάμβαναν οἱ κάτοικοι τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πόλης τῆς Ἰταλίας Σύβαρης.

ἐλεεινὸν κείσθαι παρασκευάσαντος θέαμα, εἴ πως ἢ μαλαχθείη τῷ
 χρόνῳ πρὸς οἶκτον, ἢ τῆς ἀπανθρωπίας μὴ σχῆ, ὡς οὐχ ἑωρακῶς εἰς
 ἀπολογίαν εὐλογον πρόφασιν. Οὐτε κείμενον ἠλέει, τὸ ἀνάληγτον
 καὶ ἀπηγνῆς τῆς γνώμης ἐπιδεικνύμενος, ὅπως ἐλεγχθῆ, κυνῶν ὧν
 5 ἀσυμπαθέστερος, τὸ ἡμέρον τῆς φύσεως ἀρνησάμενος ἔθει κακῶ,
 καὶ τοῦτον παρορῶν, ὃν ἐθεράπευσε τὰ φιλανθρώπου λογισμοῦ ἄ-
 μοιρα ζῶα, συγγενῆ τάχα κρίνοντα τῶν ψυχίων ἐπιθυμοῦντα, ὧν καὶ
 αὐτὰ ποτὲ μὲν ἀξιοῦται, ποτὲ δὲ ἐν ἐνδείᾳ καθίσταται.

Ἄλλ' ὅτε παρῆλθον, ὁ μὲν ἐν φαιδρῶν φαντασίᾳ, ὁ δὲ ἐν σκυ-
 10 θρωπῶν, τὸν ὄνειρον τοῦδε τοῦ θίου καὶ τῆς ἐνθάδε σκηνηῆς ἀπέ-
 θεντο τὰ προσωπεῖα, ἐναντίαν καὶ παρὰ πολὺ διάφορον ἠλλάξαντο
 τὴν τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων κατάστασιν· τὸν μὲν γὰρ ἐξ ὀλιγο-
 χρονίου τρυφῆς διεδέξατο κάμινος πυρὸς ὀδυνῶσα ὡς πέφυκε, τὸν
 δὲ μετ' ὀλίγην ἀνίαν, εὗρεν εὐφροσύνη αἰώνιος καὶ πάλιν ἦν αὐ-
 15 τοῖς, ἀλλ' οὐχ ὡς πρὶν, ἢ ἀνωμαλία, ἐναντία δὲ τῆς πάλαι ἐχούσης
 αὐτούς καὶ γὰρ τοῦ Λαζάρου, μᾶλλον δὲ τοῦ φέροντος αὐτὸν ἐν
 κόλποις Ἀβραάμ ἐδέετο κεκραγῶς ἐκθύμως ὁ πλούσιος τάχα γὰρ
 ἐκείνον διὰ τὴν προλαβοῦσαν ὑπεροψίαν ἠσχύνετο· ὅθεν, ἐάσας
 αὐτόν, τοῦ πατριάρχου ἐδέετο λέγων· «πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με,
 20 καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα θάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ
 ὕδατι καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ
 ταύτῃ». Καί ὃ τοῦ πάθους! πῶς ταπεινὸν τὸν σοβαρόν, καὶ ἀναιδῆ
 τὸν ἀφρωμένον ἐποίησεν ἢ τῆς κολάσεως ἀνάγκη! Πῶς οὐκ ἠδέ-
 σθη κολάσεως ἐπίκουρον ἀποσταλῆναι ἀξιῶν, ὃν λιμῶ μαραινόμε-
 25 νον καὶ ὀδυνώμενον τοῖς ἔλκεσιν αὐτὸς οὐκ ἠλέησε! Πῶς ἀτενεῖ τῷ
 ὄμματι ἐθάρρησεν ἰδεῖν, ὃν οὐτε πλαγίῳ ποτὲ ζῶντα κατηξίωσε

τὴν εἰκόνα τοῦ προσώπου του. Οὔτε ὁμως τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν πόρτα του, κατὰ θεϊαν οἰκονομίαν, ἢ ὁποῖα ἔκανε νὰ ὑπάρχει διαρκῶς μπροστὰ στὶς εἰσόδους του ἓνα ἔλεεινὸ θέαμα, ὥστε, ἢ νὰ μαλακώσει μὲ τὸν καιρὸ καὶ νὰ τὸν λυπηθεῖ, ἢ νὰ μὴ ἔχει εὐλογία δικαιολογία γιὰ τὴν ἀπανθρωπιά του, ὅτι τάχα δὲν τὸν εἶχε δεῖ. Οὔτε βλέποντάς τον ξαπλωμένον τὸν ἔλεοῦσε, δείχνοντας τὴν ἀσπλαγχνία καὶ σκληρότητά του, γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ, ἐπειδὴ ἦταν πιὸ ἀσπλαγχνος ἀπὸ τὰ σκυλιὰ, ἀφοῦ ἀρνήθηκε τὴν εὐγένεια τῆς φύσεως ἀπὸ κακὴ συνήθεια καὶ παρέβλεπε ἐκεῖνον πού τὸν περιποιοῦνταν τὰ ζῶα, πού δὲν ἔχουν φιλάνθρωπο λογισμό, βλέποντάς τον ὡς συγγενῆ, ἀφοῦ ἐπιθυμοῦσε τὰ ψίχουλα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἄλλοτε τὰ βρίσκουν, καὶ ἄλλοτε τὰ στεροῦνται⁵².

“Ὅταν ὁμως ἔφυγαν, ὁ ἓνας βέβαια στὸν τόπο τοῦ φωτός, ἐνῶ ὁ ἄλλος στὸν τόπο τῶν θλίψεων, ἐγκατέλειψαν τὸ ὄνειρο τῆς ἐδῶ ζωῆς καὶ ἔβγαλαν τὶς μάσκες τοῦ ἐδῶ θεάτρου, καὶ βρέθηκαν στὴν ἀντίθετη καὶ πέρα πολὺ διαφορετικὴ κατάσταση τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητας. Γιατὶ τὸν ἓνα, μετὰ ἀπὸ ὀλιγόχρονη ἀπόλαυση, τὸν διαδέχθηκε καμῖνι ἀναμμένο πού, ὅπως ἦταν φυσικὸ, τὸν βασάνιζε, ἐνῶ τὸν ἄλλο, μετὰ ἀπὸ λίγη στενοχώρια, τὸν διαδέχθηκε αἰώνια εὐφροσύνη. Ὑπῆρχε καὶ πάλι ἀνισότητα μεταξὺ τους, ὄχι ὁμως ὅπως πρὶν, ἀλλὰ ἀντίθετη ἀπὸ ἐκείνην πού εἶχαν παλιά. Γιατὶ τώρα ὁ πλούσιος φωνάζοντας παρακαλοῦσε ὀλόψυχα τὸν Λάζαρο, ἢ μᾶλλον τὸν Ἀβραάμ πού τὸν εἶχε στὴν ἀγκαλιά του. Ἴσως νὰ τὸν ντρεπόταν ἐκεῖνον λόγῳ τῆς προηγουμένης ὑπεροψίας του, γι’ αὐτὸ, ἀφήνοντας τὸν Λάζαρο, παρακαλοῦσε τὸν πατριάρχη, λέγοντας: «πάτερ Ἀβραάμ, λυπήσου με καὶ στείλε τὸν Λάζαρο νὰ βουτήξει τὴν ἄκρη τοῦ δακτύλου του σὲ νερὸ καὶ νὰ δροσίσει τὴ γλώσσα μου, γιὰτὶ ὑποφέρω μέσα σ’ αὐτὴ τὴ φλόγα»⁵³. Ἀλλοίμονο στὸ πάθος! Πῶς ἔκανε ταπεινὸν ἢ ἀνάγκη τῆς κόλασης τὸν σοβαρὸ καὶ ἀναιδῆ καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἔπαρση! Πῶς δὲν ντράπηκε ἀπαιτώντας νὰ τοῦ σταλεῖ βοηθὸς στὴν κόλαση, ἐκεῖνος, πού ὅταν μαραινόταν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ὑπέφερε ἀπὸ τὶς πληγές, αὐτὸς δὲν τὸν λυπήθηκε! Πῶς πῆρε τὸ θάρρος νὰ ἀτενίσει στὰ μάτια, ἐκεῖνον πού ὅταν

53. Λουκᾶ 16, 24.

θεάσασθαι ὀφθαλμῶ! Πῶς χρήζειν ἐτόλμησε εἶπειν δακτύλῳ, ὃν τῷ
 ἰχῶρι στάζοντα τὸ πρὶν ἐβδελύττετο! Πῶς αἰτῆσαι ῥανίδα οὐκ ἠρου-
 θρίασεν ὕδατος, ψυχὸς ἐπιδεόμενον οὐκ ἀξιῶσας τὸν πένητα! Ἄλλ'
 ἐκ τῆς φλογὸς οὕτως ἐκέκραγεν ἀναισχύντῳ φωνῇ· «πέμψον Λά-
 5 ζαρον», ὡς ὑπόχρεων ἀμοιβῆς ὄντα ὑπὲρ ἧς εὐεργεσίας πολλάκις
 ἀπήλαυσεν. Τοιαύτη δὲ ἡ ἀνάγκη πάντα τολμᾶν ἀναίδην διάζεται,
 λύσιν τῶν δεινῶν εὐρέσθαι, ὅθεν ἂν τύχη, μηχανωμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Καὶ πῶς οὐκ εἶπεν ὁ μέγας πατριάρχης φιλαλήθως πρὸς αὐτόν,
 10 Νῦν ἔμαθες, ἄθλιε, τοῦ ἐλέους τὸ χρήσιμον, ὅτε σε πάντοθεν ἀνα-
 πτομένη περιέσχεν ἡ φλόξ; Νῦν τὸ συμπαθὲς κρίνεις καλόν, ὅτε
 αὐτὸς ἐν χρεῖα κατέστης αὐτοῦ; Καὶ πῶς ἐπὶ τῶν κακοπαθούντων
 ἀπηνὲς εἶχες τὸ φρόνημα; Νῦν ἐπιγινώσκεις Λάζαρον, ὃν ἐπὶ τοῦ
 ἐδάφους ἐρριμμένον εἰσιῶν καὶ ἐξιῶν οὐκ ἐγνώριζες· ὑπεχώρησεν ἡ
 15 λήμη τοῦ τύφου, καὶ ὀξύδορκεῖς πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Παρηλθεν ἡ
 ζοφερὰ νύξ καὶ γνοφώδης τοῦ θίου, καὶ ἐν τῷ τῆς ἡμέρας φωτὶ ὄ-
 ραῖς, ὡς ἔχει τὰ πράγματα φύσεως κατέλιπες ὑπὸ τὴν γῆν τῶν ὀνει-
 ρων φαντασίαν, καὶ βλέπεις ὕπαρ τὰ συνέχοντα. Τότε τὸν ἔλεον ὤ-
 φειλες ὑπ' ἐννοίᾳ λαβεῖν, ὅτε τὰς ὕλας εἶχες τοῦ πλούτου πρὸς εὐ-
 20 ποιῶν ἐπιτηδείους, ὅτε τῷ δεομένῳ ἐξῆν ὀρέξαι ψαμμόν, ὅτε τὸν γυ-
 μνὸν ἐκ τῶν σηπομένων δέλτων ναρκῶντα τῷ ψύχει σκεπάσαι ἠδύ-
 νασο, ὅτε τὸν ἀσθενοῦντα νοσηλεῦσαι ἦν γνώμης τῆς σῆς, ὅτε τῇ εὐ-
 ποιῶ ἡ ἀφθονία τῆς παρασκευῆς τοῦ πλούτου ἐδίδου καιρόν· ἐκεί-
 νης γὰρ τῆς σποράς ἐπικαρπία ὁ παρών ἐστίν ἔλεος, νῦν δὲ θερίσαι
 25 ζητεῖς ὃ οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγειν ἃ οὐκ ἐσκόρπισας, καὶ λαβεῖν ἃ
 οὐκ ἔθηκας, ἔλεον αἰτῶν, ὃν οὐκ ἐπεδείξω εἰς τὸν χρήζοντα, καὶ

ζουσε δὲν καταδέχθηκε νὰ τὸν κοιτάξει οὔτε πλάγια μὲ τὰ μάτια του! Πῶς τόλμησε νὰ πεῖ ὅτι ἔχει ἀνάγκη τὸ δάχτυλο ἐκείνου, τὸν ὁποῖο ὅταν ἔσταζε αἱματώδη ὑγρὰ ἀπὸ τὶς πληγές του προηγουμένως τὸν σιχαινόταν! Πῶς δὲν κοκκίνησε ἀπὸ ντροπὴ ζητώντας σταγόνα νεροῦ, αὐτὸς ποὺ δὲν καταδέχθηκε νὰ δώσει στὸν φτωχὸ οὔτε ψίχουλα ποὺ τὰ εἶχε ἀνάγκη! Ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴ φλόγα φώναζε μὲ ἀδιάντροπη φωνή· «στεῖλε τὸν Λάζαρο», σὰν νὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν ἀνταμείψει γιὰ τὴν εὐεργεσία ποὺ πολλὰς φορὲς δέχθηκε ἀπὸ αὐτόν. Τέτοια δυστυχῶς εἶναι ἡ ἀνάγκη, ἡ ὁποία μᾶς ἐξαναγκάζει νὰ ἀποτολμήσουμε τὰ πάντα μὲ ἀναίδεια, ἀναζητώντας ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεινὰ στὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε αὐτὴ νὰ βρεθεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15ο

Πῶς ὅμως δὲν τοῦ ἀπάντησε ὁ μεγάλος πατριάρχης μὲ εἰλικρίνεια; Τώρα ἔμαθες, ἄθλιε, τὴ χρησιμότητα τῆς ἐλεημοσύνης, ποὺ σὲ τύλιξε ἀπὸ παντοῦ ἡ ἀναμμένη φλόγα; Τώρα κρίνεις ὅτι ἡ συμπάθεια εἶναι καλὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος βρέθηκες σὲ ἀνάγκη συμπάθειας; Καὶ πῶς γι' αὐτοὺς ποὺ κακοπαθοῦσαν ἔδειχνες φρόνημα σκληρό; Τώρα γνωρίζεις τὸν Λάζαρο, αὐτόν ποὺ, ὅταν ἦταν πεταμένος στὸ ἔδαφος, μπαίνοντας καὶ βγαίνοντας δὲν τὸν γνώριζες; Ὑποχώρησε ἡ τσίμπλα ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμό σου καὶ βλέπεις καθαρὰ τὴν ἀλήθεια. Πέρασε ἡ σκοτεινὴ καὶ ὀμχλώδης νύχτα τῆς ζωῆς καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας βλέπεις πῶς εἶναι τὰ πράγματα τῆς φύσεως. Ἐγκατέλειψες τὴ γῆ μὲ τὰ φανταστικὰ ὄνειρα, καὶ βλέπεις ξυπνητὸς αὐτὰ ποὺ σὲ κρατοῦν δέσμο. Τότε ἔπρεπε νὰ σκεφτεῖς τὴν ἐλεημοσύνη, ὅταν εἶχες τὸν ὑλικὸ πλοῦτο γιὰ νὰ εὐεργετεῖς ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη, ὅταν μπορούσες νὰ σκεπάσεις τὸν γυμνὸ, ποὺ εἶχαν ναρκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρῦο τὰ σαπισμένα μέλη του, ὅταν ἡ νοσηλεία τοῦ ἀρρώστου ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὴ δικὴ σου ἀπόφαση, ὅταν, ἡ ἀφθονία τοῦ πλούτου ποὺ εἶχες, σοῦ ἔδινε τὴν εὐκαιρία γιὰ καλωσύνη. Γιατὶ ἐκείνης τῆς σπορᾶς ἐσοδεῖα εἶναι ἡ τωρινὴ ἐλεημοσύνη. Ἐνῶ τώρα ζητᾶς νὰ θερίσεις αὐτὸ ποὺ δὲν ἔσπειρες, καὶ νὰ συνάξεις αὐτὰ ποὺ δὲν σκόρπισες, καὶ νὰ πάρεις αὐτὰ ποὺ δὲν κατέθεσες, ζητώντας

οἰκτιρομόν, οὗ τῷ πέλας οὐ μετέδωκας, καὶ σπλάγχνα συμπαθείας ἃ
 τῷ πλησίον ἀπέκλεισας· ἰατρὸν εἶχες τῆς ἀσπλαγχνίας πρὸ τῶν θυ-
 ρῶν, καὶ οὐκ ἐθεραπεύθης, ὅτε τοῖς βοηθήμασιν ἔτι νεαρὰ οὕσα ἡ
 νόσος εἶκειν ἠδύνατο· νῦν ὁ καιρὸς τοῖς ἀπεγνωσμένοις ἐγχειρεῖν
 5 οὐκ ἐπιτρέπει· σκιροῶδες γὰρ τὸ πάθος γεγένηται· οὐκέτι καταπλα-
 σμάτων ἀλύτων, τομῆς δὲ λουπὸν ὀδυνηρᾶς καὶ καυτήρων πεπτρω-
 μένων δεόμενον. «Πέμψον», φησί, «Λάζαρον». Πέμψω αὐτόν, εἰπέ
 μοι, πρὸς σέ τοσοῦτον διάστημα, οὐ γὰρ ἐξέκλινάς ποτε πρὸς αὐτόν
 τὸν πλησίον ἀεὶ τυγχάνων αὐτοῦ. Εἶπω δάψαι τὸν δάκτυλον ὕδατι
 10 καὶ καταψύξαι σου τὴν γλῶσσαν φλεγομένην, ὡς ἔφησ; οὐ γὰρ πα-
 ρεμυθήσω αὐτόν πεινῶντα ψυχίων. Ἄλλ' ὅτε ὀδυνᾶσθαι λέγεις,
 πιθανὸς πρὸς τὸ τυχεῖν ἐλέους εἶναι δοκεῖς; Κάκεινος ἦν ἐν ὀδύναις,
 καὶ σὺ οὐκ ἠλέησας. Σὺ νῦν ὀδυνᾶσαι ἐν καμίνῳ πυρός, ἐκεῖνος ὠ-
 δυνήθη ἐν καμίνῳ πτωχείας, οὐκ ἔλαττον δὲ πυρὸς δάκνει πενία τὰ
 15 σπλάγχνα τῇ ἐνδείᾳ βασανίζουσα καθάπερ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ
 σώματος ἐπιφλέγει τὸ πῦρ. Εἰ τότε τηκόμενον ἠλέησας τῷ λιμῷ, νῦν
 ἂν ἠλεήθης φλεγόμενος ἐν πυρί· εἰ τότε συνέπασχες πολιορκουμένῳ
 πείνῃ καὶ τραύμασι, νῦν ἂν φειδοῦς ἔτυχες ἐν φλογὶ κολαζόμενος,
 μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸν τόπον ἂν εἶδες τῆς συνεχούσης σε βασάνου,
 20 ἀλλὰ μετὰ Λαζάρου διηγες ἐντὸς τοῦ ἡμετέρου κόλπου θεραπευόμε-
 νος ὡς αὐτὸς τοιοῦτον γὰρ ἢ εἰς τὸν δεόμενον εὐποία, ὥστε οὐ μόν-
 ον ἐξάγει τῶν σκυθραυτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς φαιδροῖς ἴστησιν εὐ-
 φραινόμενον νῦν δὲ σιωπῶν φέρε τὴν κόλασιν· οὐδὲν γὰρ ἀνύει κα-
 ταδίκου παράκλησις μετὰ θεῖαν ἀπόφασιν. Ἐλέους καὶ συγγνώμης
 25 ἐκεῖνος ἦν ὁ καιρὸς, οὗτος ἀδεκάστου καὶ δικαίας κρίσεως ἐκεῖνος
 συγχωρήσεως, οὗτος ἀμοιβῆς τῶν καλῶς ἢ κακῶς πεπραγμένων·
 ἐκεῖνος στάδιον καὶ ἀγῶνες καὶ σκάμματα, οὗτος τῶν πεπονημένων

ἐλεημοσύνη, τὴν ὁποία δὲν ἔδειξες σ' αὐτὸν ποὺ εἶχε ἀνάγκη, καὶ οἶκτο τὸν ὁποῖο δὲν ἔδωσες στὸν πλησίον σου, καὶ εὐσπλαγχνία τὴν ὁποία ἀπέκλεισες ἀπὸ τὸν πλησίον. Εἶχες γιατρὸ τῆς ἀσπλαγχνίας σου μπροστὰ στὴν πόρτα σου, καὶ δὲν θεραπεύτηκες, τότε ποὺ μὲ τὰ βοηθήματα, ἐπειδὴ ἡ ἀρρώστια σου ἦταν ἀκόμα πρόσφατη, μπορούσε νὰ ὑποχωρήσει. Τώρα ὁ καιρὸς δὲν ἐπιτρέπει νὰ δοθεῖ βοήθεια στοὺς ἀπελπισμένους, γιατί τὸ πάθος ἔχει ὑποστεῖ σκλήρυνση καὶ δὲν χρειάζεται πιὰ καταπλάσματα ποὺ δὲν προκαλοῦν πόνο, ἀλλὰ ὀδυνηρὴ ἐγχείρηση καὶ κατυτηριάσεις. «Στείλε», λέγει, «τὸν Λάζαρο». Νὰ στείλω αὐτὸν, πές μου, σὲ σένα ποὺ βρισκεσαι τόσο μεγάλο διάστημα μακριά, τὴ στιγμή ποὺ ἐσύ δὲν ἔσκηψες ποτὲ σ' αὐτὸν ποὺ βρισκόταν διαρκῶς κοντά σου; Νὰ τοῦ πῶ νὰ βουτήξει τὸ δάκτυλό του σὲ νερὸ καὶ νὰ σοῦ δροσίσει τὴ γλώσσα ποὺ καίεται, ὅπως εἶπες; Σὺ ὅμως δὲν τὸν παρηγόρησες ὅταν πεινοῦσε μὲ τὰ ψίχουλα, καὶ τώρα ποὺ λές ὅτι ὑποφέρεις, πιστεύεις ὅτι εἶναι πιθανὸ νὰ σὲ λυπηθεῖ; Κι' ἐκεῖνος βρισκόταν σὲ ὀδύνες, καὶ σὺ δὲν τὸν ἔλεησες. Σὺ τώρα βασανίζεσαι στὸ καμίνι τὸ ἀναμμένο, ἐκεῖνος βασανίστηκε στὸ καμίνι τῆς φτώχειας, ἀλλὰ ἡ φτώχεια δὲν δαγκώνει λιγώτερο ἀπὸ τὴ φωτιά τὰ σπλάγχνα, βασανίζοντας μὲ τὴν ἔλλειψη, ὅπως ἡ φωτιά βασανίζει τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ σώματος. Ἄν τότε τὸν ἔλεοῦσες στὴν πείνα του, θὰ εὔρισκες καὶ σὺ ἔλεος τώρα ποὺ καίεσαι στὴ φωτιά. Ἄν τότε ἔπασχες καὶ σὺ μαζί του, ὅταν τὸν πολιορκοῦσαν ἡ πείνα καὶ οἱ πληγές, τώρα ποὺ τιμωρεῖσαι στὴ φωτιά θὰ μπορούσες νὰ ἔχεις ἔλεος, ἢ καλύτερα οὔτε τὸν τόπο θὰ γνώριζες τῶν βασανιστηρίων ποὺ σὲ βασανίζουν, ἀλλὰ θὰ ζοῦσες μαζί μὲ τὸν Λάζαρο μέσα στὴν ἀγκαλιά μου ὑπηρετούμενος καὶ σύ. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ ἀγαθοεργία σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει ἀνάγκη, ὥστε ὄχι μόνο σὲ βγάζει ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, ἀλλὰ καὶ σὲ τοποθετεῖ στὰ λαμπρὰ χαρούμενον. Ὅμως τώρα ὑπόμεινε τὴν κόλαση σιωπῶντας. Γιατὶ τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἢ παράκληση τοῦ κατάδικου μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ἦταν καιρὸς εὐσπλαγχνίας καὶ συγγνώμης, αὐτὸς εἶναι καιρὸς ἀδέκαστης καὶ δίκαιης κρίσεως. Ἐκεῖνος ἦταν καιρὸς συγχώρησης, αὐτὸς εἶναι καιρὸς ἀμοιβῆς ἐκείνων ποὺ ἔγιναν καλῶς ἢ κακῶς. Ἐκεῖνος ἦταν στάδιο καὶ

ἀντίδοσις. Ὁ νικήσας ἐκεῖ, τοὺς στεφάνους ἐνταῦθα κομίζεται· ὁ
 ἡττημένος οὐκ ἀναπαλαίει ἐν τῷ παρόντι τὰ πτώματα· λέλυται γὰρ ὁ
 ἀγών, καὶ τῶν ἐσφαλμένων ἢ διόρθωσις πέπανται. Ἐκεῖ μετάνοια
 διωρθοῦτο τὰ πεπλημμελημένα καὶ τὸν κριτὴν ἔπειθεν ἐπινεῦσαι
 5 δέησις καὶ δάκρυον πρὸς εὐμένειαν· νῦν ἔλεος χώραν οὐκ ἔχει, ἀλλ'
 αὐστηρὰ δίκη καὶ ἀσυμπαθῆς τοὺς ἀπηνεῖς ἀνηλεῶς ὠθεῖ πρὸς τὴν
 κόλασιν· ἢ γὰρ κρίσις κατὰ τὸ θεῖον λόγιον ἀνίλεως τῷ μὴ ποιήσαντι
 ἔλεος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄.

10 Οὐδὲν τούτων πρὸς τὸν ἰκέτην εἶπεν ὁ δίκαιος, περιττὴν εἰδώς,
 δταν τὰ πράγματα πείθῃ, τὴν διὰ ῥημάτων ὑπόμνησιν. Ἐν δὲ πρὸς
 αὐτὸν ἐφθέγγετο καὶ πάντα ἐνέφηνε· «μνήσθητι», εἰπὼν, «ὅτι ἀπέ-
 λαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά».
 Ἐφάνη σοι, φησὶν, ἡ πορφύρα καὶ ἡ θύσσοσ καλὰ πρὸς εὐπρέπει-
 15 αν, ἔκρινες ἀγαθὰ τὴν καθημερινὴν λαμπρὰν εὐωχίαν, ἐτέρφθης τῇ
 ἀπολαύσει τῶν ἡδέων τοῦ βίου, στοίχησον τῇ πλησμονῇ τῶν κα-
 ταθυμίων· τί νῦν εὐκαιρον νομίζεις ὀρέγεσθαι, ὧν οὐδ' ὄναρ ἐπεθύ-
 μησας τότε; Ἀπέλαβε καὶ Λάζαρος τὰ κακά, οὐχ ἄπερ αὐτὰ ἠγήσα-
 το ἐκεῖνος κακά· ἔστεργε γὰρ αὐτὰ σιωπῶν ὡς καλὰ, ἀλλὰ σὺ ἐλογί-
 20 ζου ὡς κακά· ἀνάγκη γὰρ τὸν κρίνοντα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, ἠγεῖσθαι
 ταῦτα κακά, τῇ αἰρέσει τῶν τερψάντων τὴν μερίδα τῶν ἐναντίων
 δεικνύντα ἄχρηστον καὶ ἀδόκιμον. Εἰ ἐκοινώνεις τότε κακοπα-
 θοῦντι τῷ παροφθέντι, νῦν εἶχες καιρὸν αὐτῷ κοινοπραγήσαι τῆς
 ἀνέσεως εἰ τότε παρεμυθήσω τὴν ἔνδειαν, οὐκ ἂν σοι τούτων ἐδέη-
 25 σε νῦν τῶν ῥημάτων ἠμείψατο γὰρ ἂν σε τῆς συμπαθείας καὶ σιω-

ἀγῶνες καὶ σκάμματα, αὐτὸς εἶναι ἀνταπόδοση τῶν κόπων. Ὁ νικητὴς ἐκεῖ, παίρνει ἐδῶ τὰ στεφάνια. Ὁ ἡττημένος δὲν ἐπανορθώνει τὰ σφάλματα τῆς παρούσης ζωῆς, γιατί ὁ ἀγῶνας τελείωσε, καὶ ἡ διόρθωση τῶν σφαλμάτων σταμάτησε. Ἐκεῖ ἡ μετάνοια διόρθωσε τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἡ παράκληση ἔπειθε τὸν κριτὴ νὰ συγκατανεύσει, καὶ τὰ δάκρυα τὸν ἔκαναν εὐνοϊκόν. Τώρα ἡ εὐσπλαγχνία δὲν ἔχει τόπο, ἀλλὰ ἡ αὐστηρὴ καὶ χωρὶς συμπάθεια καταδίκη σπρώχνει τοὺς σκληροὺς χωρὶς ἔλεος στὴν κόλαση. Γιατὶ ἡ κρίση, σύμφωνα μὲ τὴν ἁγία Γραφή, εἶναι ἄσπλαγχνη γιὰ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔδειξε εὐσπλαγχνία⁵⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16ο

Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε ὁ δίκαιος Ἀβραάμ σὲ ἐκεῖνον ποὺ παρακαλοῦσε, ἐπειδὴ γνώριζε, ὅτι εἶναι περιττὴ ἡ ὑπόμνησή τους, ὅταν τὰ ἴδια τὰ πράγματα πείθουν. Ἐνα πρᾶγμα μόνο τοῦ εἶπε καὶ τὰ εἶπε ὅλα· «θυμήσου», τοῦ εἶπε, «ὅτι σὺ ἀπόλαυσες τὰ ἀγαθὰ σου στὴ ζωὴ σου, καὶ ὁ Λάζαρος ἐπίσης τὰ κακά»⁵⁵. Σοῦ φάνηκαν, λέγει, ἡ πορφύρα καὶ τὰ λινὰ ἐνδύματα καλὰ γιὰ μεγαλοπρέπεια, ἔκρινες ἀγαθὸ τὸ καθημερινὸ ἐντυπωσιακὸ ξεφάντωμα, εὐχαριστήθηκες μὲ τὴν ἀπόλαυση τῶν εὐχάριστων τῆς ζωῆς· συμβιδάσου λοιπὸν στὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦσες. Τί δηλαδή· νομίζεις τώρα ὅτι εἶναι ἡ κατάλληλη ὥρα νὰ ἐπιθυμεῖς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ οὔτε στὸν ὕπνο σου εἶχες ἐπιθυμήσει τότε; Καὶ ὁ Λάζαρος ἀπόλαυσε τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος δὲν τὰ θεωροῦσε κακά, γιατί τὰ ὑπέμενε σιωπῶντας, σὰν νὰ ἦταν καλὰ. Ἐσὺ ὅμως τὰ ὑπολόγιζες ὡς κακά· κατ' ἀνάγκη λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ χαρακτηρίζει ἐκεῖνα καλὰ, αὐτὰ νὰ τὰ θεωρεῖ κακά, ἀφοῦ μὲ τὴν προτίμηση τῶν εὐχάριστων, δείχνει ὅτι θεωρεῖ τὴ μερίδα τῶν ἀντιθέτων ἄχρηστη καὶ ἀπαράδεκτη. Ἄν τότε ἐπικοινωνοῦσες μὲ ἐκεῖνον ποὺ προσπερνοῦσες, ἐνῶ κακοπαθοῦσε, τώρα θὰ εἶχες τὴν εὐκαιρία νὰ συμμετάσχεις στὴν ἀναψυχὴ αὐτοῦ. Ἄν τότε παρηγοροῦσες τὴ φτώχεια, δὲ θὰ σοῦ χρειάζονταν τώρα τὰ λόγια αὐτά, γιατί θὰ σὲ εἶχε ἀνταμείψει γιὰ τὴ συμπάθειά σου ἐκεῖ-

55. Λουκᾶ 16, 25.

πῶντα ἐκεῖνος. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἰδοὺ πατέρα καλεῖς με
 προσηγορία μόνη τιμῶν, καὶ τέκνον ἀκούεις εὐθύς, πρόσφορον τῇ
 προσηγορία τὴν ἀμοιβὴν ἀφθόνως καρπούμενος. Εἰ ἦσθα κάκει
 τιμήσας ἔργῳ τὸν Λάζαρον, ἐν ἔργῳ πάντως ἂν ἐδέξω τὴν ἀντίδο-
 5 σιν, εὐκαιροῦ χάριτος ἀπολαμβάνων ἐπιτήδειον ὄφλημα· ἀλλὰ σέ
 τάχα ἢ πολλὸν εὐπραγία ἐφύσησε, καὶ ὁ τῆς κενῆς δόξης ὄγκος ἐφάν-
 τασεν, ὡς ἐκ τοιαύτης περιφανείας οὐποτε ἐσόμενον τῇ δίκῃ ὑπεύ-
 θυνον. Οὐκ οἶδε δὲ τὴν ἐκεῖ τὰ παρόντα ἀξίαν, οὐδὲ τοὺς ἐκεῖθεν
 παραγενομένους δυσειπεῖται λαμπρῶς, πάντας ὁμοτίμως πρὸς τὴν
 10 δίκην δεχόμενα, καὶ τὰς ἀξίας οὐκ ἀπὸ τῶν νομιζομένων, ἀλλ' ἀπὸ
 τῶν ἀληθῶς ἐκ τῆς ἀρετῆς προσγινομένων ἐπιγινώσκοντα. Διὰ
 τούτων καὶ θηρίων ἐκρίθης ὠμότερος. Κύνες γὰρ χειροήθη καὶ
 τιθασσὰ θηρία, σὺ δὲ οὐδέποτε πάντως οὐδενὸς ἐν χρεία καταστή-
 σασθαι ὠήθης τῶν γὰρ κυνῶν, ἦν παρὰ τῆς φύσεως ἔλαχον ἰατρι-
 15 κήν, τῇ γλώσση τὰ οἰκεία μαθόντων τραύματα θεραπεύειν, ταύτην
 ἐπιδεικνυμένων εἰς τὸν ἀβοήθητον καὶ τὸν ἐπιφυόμενον ἐκλειχόν-
 των ῥύπον, ὡς ἂν ἢ οὐλὴ πάντως γένηται καθαρὰ τοῦ ἐπιτρεφομέ-
 νου ἰχώρος ἀπηλλαγμένη· ἐχρῆν σε εἰς τὸν ὁμόφυλον τὴν δυνατὴν
 ἐπιδείξασθαι παραμυθίαν, καὶ τὴν ἀπορίαν ἐπανορθῶσαι μεταδό-
 20 σει τῶν ἀναγκαίων, ἵνα κἂν τῶν κυνιδίων ἐλογίσθης ἰσότημος ἐξί-
 σης τὴν εἰς αὐτὸν κηδεμονίαν πρὸς ἐκεῖνα νεμιάμενος. Σὲ γάρ, ὡς
 ἔοικεν, οἱ κύνες πρὸς εὐσέβειαν προτρεπόμενοι, συνεχῶς ἐφοίτων
 παρὰ τὸν πένητα· ἐπειδὴ τὸ πρακτέον φωνῇ διδάσκειν οὐκ εἶχον,
 ἔργῳ βοῶντες Ὅτιπερ πρὸς ἦν πεφύκαμεν θεραπείαν, ταύτη κε-
 25 ρημένοι προθύμως, δῆλοι καὶ τῆς πρὸς τὸ λειπόμενόν ἐσμεν ἐτοι-
 μότατοι, εἴ τις ἦν δύναμις ἡμῖν ποριστικὴ τῶν ἀναγκαίων. Ἐπεὶ οὖν
 τροφὴν παρασχεῖν ἐσμεν ἀδύνατοι, καὶ αὐτοὶ τὰ πολλὰ μένοντες
 ἄσιτοι, οἱ καὶ τὴν οὐ νενομισμένην ἀνθρώποις ὑπ' ἀνάγκης ἔσθ' ὅτε

νος και χωρις να μιλήσεις. Και ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ, ὀρίστε, με ἀποκαλεῖς πατέρα, τιμώντας με μόνο με τὴν προσφώνηση, καὶ ἀμέσως ἀκοῦς νὰ σὲ ὀνομάζω παιδί μου, δεχόμενος με ἀφθονία τὴν κατάλληλη πρὸς τὴν προσφώνησή σου ἀνταμοιβή. Ἐάν ἤξερες καὶ τιμοῦσες ἐκεῖ ἔμπρακτα τὸν Λάζαρο, θὰ δεχόσουν ὅπωςδήποτε ἔμπρακτα τὴν ἀνταμοιβή σου, ἀπολαμβάνοντας τὴν κατάλληλη ὀφειλὴ γιὰ τὴν ἀντίστοιχη χάρη. Ἐλλὰ ἐσένα σοῦ φούσκωσε τὰ μυαλὰ ἢ μεγάλη εὐημερία καὶ τὸ μέγεθος τῆς μάταιης δόξας σὲ ἔκανε νὰ φαντάζεσαι, ὅτι ἀπὸ τὴν τόσο περίοπτη θέση δὲ θὰ γίνεις ποτὲ ὑπόλογος σὲ δίκη. Αὐτὰ πού συμβαίνουν ἐδῶ, δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν ἀξία ἐκείνων πού συμβαίνουν ἐκεῖ, οὔτε αὐτοὺς πού ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς ὑποδέχονται με λαμπρότητα, ἀλλὰ ὅλους τοὺς προσάγουν ἰσότημα σὲ δίκη, καὶ τὰ ἀξιώματα τὰ ἀναγνωρίζουν ὄχι ἀπὸ αὐτὰ πού νομίζονται, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ πού γίνονται πραγματικὰ ἀπὸ τὴν ἀρετή. Γι' αὐτὸ καὶ κρίθηκες πρὸ ὤμος καὶ ἀπὸ τὰ θηρία. Γιατὶ τὰ σκυλιὰ εἶναι ἡμερα καὶ πειθαρχημένα ζῶα, ἐνῶ σὺ ὅπωςδήποτε ποτὲ δὲν πίστεψες ὅτι θὰ βρεθεῖς σὲ ἀνάγκη. Τὰ σκυλιὰ βέβαια τὴν ἰατρικὴ πού ἀπὸ τὴ φύση τους διδάχθηκαν, νὰ θεραπεύουν δηλαδὴ τὰ τραύματά τους με τὴ γλώσσα τους, ἐφαρμόζοντας αὐτὴν στὸν ἀβοήθητο, ἔγλυφαν με τὴ γλώσσα τους τὴν ἀκαθαρσία πού μαζευόταν, γιὰ νὰ καθαριστεῖ ὅσο ἦταν δυνατὸ ἢ πληγὴ, ἀπαλασσομένη ἀπὸ τὰ ὑγρὰ πού σχηματίζονταν. Ἐπρεπε καὶ ἐσὺ νὰ δείξεις στὸν ὀμόφυλό σου τὴ δυνατὴ παρηγοριὰ καὶ νὰ ἀναπληρώσεις τὶς ἐλλείψεις του με τὴ προσφορὰ αὐτῶν πού εἶχε ἀνάγκη, ὥστε νὰ θεωρηθεῖς, ἔστω καὶ με τὰ σκυλάκια ἰσότημος, παρέχοντας σ' αὐτὸν τὴν ἴδια μ' ἐκεῖνα φροντίδα. Γιατί, ὅπως φαίνεται, τὰ σκυλιὰ, προτρέποντας ἐσένα πρὸς τὴν εὐσέβεια, ἔμεναν συνεχῶς κοντὰ στὸν φτωχό· ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ σοῦ ποῦν με λόγια τί πρέπει νὰ κάνεις, σοῦ τὸ φώναζαν με τὴν πράξη τους· Ὅτι δηλαδὴ προσφέροντας πρόθυμα τὴν ὑπηρεσία πού ἀπὸ τὴ φύση μας μπορούσαμε, δείξαμε ὅτι εἴμαστε ἔτοιμα καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, ἂν εἶχαμε τὴ δύναμη νὰ προσφέρουμε τὰ ἀπαραίτητα. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν μπορούμε νὰ τοῦ προσφέρουμε τροφή, ἀφοῦ καὶ ἐμεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἴμαστε νηστικά, ἀκόμα καὶ τὴν παρηγοριὰ πού δὲν συνη-

ὅτε προσφερόμεθα, ἦν ἔσμεν ἱκανοὶ προσάγομεν παραμυθίαν, τὸ συμπαθὲς ἐπιδεικνύμενοι καὶ τῷ μετρίῳ τῆς λειτουργίας τὴν εἰς ἅπαντα προθυμίαν, εἰ παρῆν δύναμις, ἐκκαλύπτοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Τὸ γὰρ τῇ δυνάμει τέως ἐφικτόν, σπουδαίως εἰς ἔργον ἀγόμε-
 5 νον, ἔλεγχος τῆς πρὸς τὰ λοιπὰ προθυμίας ἐστί, τὴν ἀπορίαν ἐν τοῖς οὐκ ἐπιμελουμένοις δεικνύον, οὐ τὴν γνώμην τῆς ἀργίας αἰτίαν, ἀλλὰ τοιοῦτος γενόμενος ὁ ἀπηνῆς καὶ ἀπάνθρωπος, χάριν αἰτεῖ σταγόνος, οὐ παρασχὼν χάριν ψυχίου· οὐχ ὅτι σταγὼν ἦν ἱκανὴ παραμυθῆσασθαι τὴν φλόγα ἐκείνην (οὐ γὰρ ποταμὸς ἐπιρρέων σβέν-
 10 νυσι πῦρ πρὸς τιμωρίαν ἠτομασμένον), ἀλλ' ἵνα δειχθῆ σαφῶς, ὅτι τὸν νῦν ἀσυμπαθῆ, οὐδὲ τοῦ εὐτελοῦς ἐκείνου ποτνιῶμενον ἔστι τυχεῖν ἐν τῷ μέλλοντι, ὅπως, τὸ αὐστηρὸν καὶ ἐμβριθὲς μαθόντες τῆς κρίσεως, ταῖς εἰς τοὺς νῦν ἐνδεεῖς εὐεργεσίαις τὴν τῶν ἐπηγγελμέ-
 15 κων ἀγαθῶν ἑαυτοῖς πραγματευσώμεθα ἀμοιβήν, καὶ θησαυρίσω-
 20 μεν ἐκεῖ χρησίμως τὰ ἐνταῦθα φθειρόμενα, ὀφειλὴν ἀπαιτοῦντες τὸν δικαστὴν τὰ δεδανεισμένα τοῖς πένησι, καὶ οὐκ ἔρανον τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς κολάσεως ἀξιοῦντες λαβεῖν· εἰ γὰρ «ὁ ἐλεῶν πτωχόν», ὡς ἡ παροιμία Σολομῶντός φησι, «δανεῖζει Θεῷ», ἐκτιστὴν ἔχων ὁ δανεῖζων ἐγγνώμονα πάντα δανεῖζέτω, ἃ κέκτηται, ἵνα πολ-
 20 λαπλασίονα πάντα εὖρη ἐκεῖ οὐδὲν τῇ ματαιότητι καταλιπών, ὃ ποιήσει μετὰ μελον, ὡς καταλελειμμένον κακῶς. Πᾶν γὰρ τὸ μὴ πρὸς εὐπορίαν δοθέν, εἰκαῖόν ἐστιν ἀληθῶς καὶ ἀνόνητον, οὐκ ἀκολουθοῦν, οὐδὲ προλαμβάνον ἐκεῖ. Καὶ αὐτούς τις εἶπη τοὺς προσεχῶς συγγενεῖς υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς καὶ τοὺς ἐπομένους ἀκολού-

θίζουν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν παραιστέῖ ἀνάγκη καμμιά φορά τὴν προσφέρουμε, δείχνοντας τὴ συμπάθειά μας, καὶ μὲ τὴ μέτρια αὐτὴ ὑπηρεσία μας ἀποκαλύπτουμε, ὅταν μπορούμε, τὴν προθυμία μας σ' ὅλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17ο

Αὐτὸ δηλαδή πού μέχρι πρὶν ἦταν δυνατό, ὅταν γίνεται πράξη μὲ προθυμία, ἀποτελεῖ κριτήριο τῆς προθυμίας καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, δείχνοντας ὅτι αἰτία γι' αὐτὰ πού δὲν ἱκανοποιοῦνται δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψη διάθεσης. Ἐνῶ αὐτὸς πού φέρθηκε τόσο σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα, ζητᾷ τὴ χάρη μιᾶς σταγόνας νεροῦ, αὐτὸς πού δὲν πρόσφερε τὴ χάρη ἑνὸς ψυχίου. Ὅχι ὅτι ἡ σταγόνα ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ καταπραῖνει τὴ φλόγα ἐκείνη (γιατὶ οὔτε ποτάμι νὰ τρέξει μπορεῖ νὰ σβήσει τὴ φωτιά πού εἶναι ἐτοιμασμένη), ἀλλὰ γιὰ νὰ φανεῖ καθαρά, ὅτι ὁ τωρινὸς ἀσυμπαθής, οὔτε ἐκεῖνο τὸ τιποτένιο, πού ζητοῦσε κραυγάζοντας, εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἐπιτύχει στὸ μέλλον, μὲ σκοπὸ, μαθαίνοντας τὴ σοβαρότητα τῆς κρίσεως, νὰ ἐξασφαλίσουμε στοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν ἀμοιβὴ τῶν ἀγαθῶν πού μᾶς ἔχει δοθεῖ ὑπόσχεση γι' αὐτὰ, μὲ τὶς ἐλεημοσύνες μας στοὺς φτωχοὺς, καὶ νὰ ἀποταμεύσουμε ἐκεῖ μὲ σιγουριά, αὐτὰ πού ἐδῶ φθείρονται, ἀπαιτώντας ἀπὸ τὸν δικαστὴ αὐτὰ πού δανείσαμε στοὺς φτωχοὺς, καὶ ὄχι νὰ ζητοῦμε σὰν ἀπὸ φιλοφροσύνη ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὴν κόλαση. Γιατὶ ἂν, ὅπως λέγει ἡ παροιμία τοῦ Σολομώντα, «αὐτὸς πού ἐλεεῖ ἕνα φτωχό, δανίζει στὸν Θεό»⁵⁶, τότε αὐτὸς πού δανίζει ἔχοντας πληρωτὴν εὐγνώμονα, ὡς τοῦ δανείσει ὅλα ὅσα ἔχει, γιὰ νὰ τὰ βρεῖ ὅλα ἐκεῖ περισσότερα, χωρὶς νὰ ἀφήσει τίποτε στὴ ματαιότητα, τὸ ὁποῖο θὰ τὸν κάνει νὰ μετανοήσει, ἐπειδὴ τὸ ἔχει ἐγκαταλείψει κακῶς. Γιατὶ, κάθε τι πού δὲν δόθηκε γιὰ ἀγαθοεργία, εἶναι πραγματικὰ ἄσκοπο καὶ ἀνώφελο, πού δὲν ἀκολουθεῖ, οὔτε μᾶς περιμένει ἐκεῖ. Ἀκόμα καὶ ἂν πεῖ κανεὶς αὐτοὺς τοὺς στενοὺς συγγενεῖς, τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ στὴ συνέχεια τοὺς ἐπόμενους συγγενεῖς ἐξ ἀγχιστείας, ἐκτὸς ἐὰν κάποιος

⁵⁶ Παροιμ. 19, 17.

θως τῆς ἀγχιστείας δεσμούς, πάντως, εἰ μή πού τις ἐνδεής εἶη, εὐρή-
σει πρὸς διαδοχὴν τῶν ὑπαρχόντων ἐπιτηδείους. Ὅθεν ἕκαστον
προσῆκει χαίρειν εἰπόντα συγγενείαις καὶ φιλίαις πολυαρίθμοις αὐ-
τὸν ἑαυτοῦ γενέσθαι ἀγχιστέα καὶ φίλον, πάντα μετακομίσαντα ἢ
5 προπέμψαντα, ἔνθα μεθίσταται, ἵνα εὐθύμως ἀπὴν ὁ καλούμενος εἰς
τὴν μετάστασιν, πολὺν ἀφθάρτων ὀρῶν σορὸν χρημάτων ἑαυτῷ τε-
θησαυρισμένον ἐκεῖ, καὶ μὴ ὀκνῆ τὴν μετάδασιν ἐλεεινῶς ἀπολιμι-
πάνων τὰς ὕλας τοῦ πλούτου, αἷς ματαίως προσεπεπόνθει παρών.

ΤΜΗΜΑ Ε΄.

10 Ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν φιλοπλούτων, φιλόζωοι οὖσαι, δυσά-
ποσπάστως ἔχουσιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Διὰ τοῦτο γὰρ αἱ ψυχαὶ τῶν φιλοπλούτων ἐπὶ πολὺ τοῦ σώμα-
τος μεριζόμεναι θασανίζονται, ἐξιοῦσαι καὶ ὑποστρέφουσαι, ἐξελκό-
15 μιναι καὶ ἀναποδίζουσαι, καὶ τῆς μάχης τοῦ μὴ ἀποσπασθῆναι τοῦ
σκήνου μαρτύριον τοὺς ἰδρωῖτας παρέχουσαι, καὶ τοῦτο δηλοῦσαι
σαφῶς, ὅτι πρὸς τὰ παρόντα πολλὴν ἔχουσι τὴν προσπάθειαν, συνε-
χῶς ἐπιστρεφόμεναι πρὸς τὰ ἀφιέμενα, καὶ μόλις ἀναχωροῦσαι, τῷ
προσδεδέσθαι τοῖς τῆδε. Εἰ δέ τις ἦν προτροπὴ καλοῦσα κτήματος
20 ὀραμένου ἐκεῖ, πάντως ἂν ἠπειχθήσαν δραμεῖν πρὸς αὐτό, πολὺ τῶν
καταλιμπανομένων βλέπουσαι τὰ τοῦ μέλλοντος ἀνθηρότερα καὶ
καταφρονοῦσαι τῶν ἀφιεμένων διὰ τὴν λαμπρότητα ἐκείνων.

Τοιοῦτος καὶ ὁ ἄλλος πλούσιος ἦν τῇ εὐφορίᾳ τῆς χώρας αὐξή-
σας τῆς ἀπληστίας τὴν νόσον, καθαίρων ἀποθήκας αἰεὶ καὶ μείζονας
25 οἰκοδομῶν, ἐπεὶ μὴ εἶχε πού τὰ γεωργηθέντα ἀπόθηται, στενοχω-
ροῦμένων τῶν πρώτων ταμείων τοῖς παλαιοῖς γενήμασι καὶ τὴν τῶν

εἶναι φτωχός, δὲν θὰ βρεῖ κάποιον κατάλληλο νὰ κληρονομήσει τὰ ὑπάρχοντά του. Γι' αὐτὸ πρέπει ὁ καθένας, ἀφοῦ ἀποχαιρετήσῃ καὶ ἐγκαταλείψῃ τοὺς πολυάριθμους συγγενεῖς καὶ φίλους, νὰ γίνῃ συγγενὴς καὶ φίλος τοῦ ἑαυτοῦ του, μεταθέτοντας ἢ στέλλνοντας ὅλα ἐκ τῶν προτέρων ἐκεῖ ὅπου μεταβαίνει, ὥστε νὰ ἀναχωρεῖ χαρούμενος αὐτὸς ποὺ καλεῖται νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴ ζωὴ, βλέποντας μεγάλο σορὸ ἄφθαρτον πραγμάτων, ποὺ εἶναι ἀποταμιευμένα ἐκεῖ, καὶ νὰ μὴ φοβᾶται τὴ μετάβασή του ἐκεῖ, ἀφήνοντας κατὰ τρόπο ἀξιοθρήνητο τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τοῦ πλούτου, γιὰ τὰ ὁποῖα ἄσκοπα προσπάθησε ἐδῶ.

ΤΜΗΜΑ 5ο

“Οτι οἱ ψυχές αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὸν πλοῦτο, ἐπειδὴ ἀγαποῦν τὴ ζωὴ, βγαίνουν δύσκολα ἀπὸ τὸ σῶμα τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Γι' αὐτὸ δηλαδή οἱ ψυχές αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὰ πλούτη βασανίζονται πολὺ, ὅταν χωρίζονται ἀπὸ τὸ σῶμα, βγαίνοντας καὶ ἐπιστρέφοντας, κάνουν νὰ βγοῦν ἔξω καὶ γυρίζουν πάλι πίσω, καὶ τὴν ἀγωνία τους, νὰ μὴ ἀποσπαστοῦν ἀπὸ τὸ σῶμα, τὴ μαρτυρεῖ ὁ ἰδρώτας ποὺ χύνουν, καὶ μ' αὐτὸ δηλώνουν καθαρὰ, ὅτι ἔχουν μεγάλη ἀγάπη στὰ παρὸντα, ἐπιστρέφοντας συνεχῶς πρὸς αὐτὰ ποὺ ἀφήνουν, καὶ μὲ πολὺ δυσκολία ἀναχωροῦν, ἐπειδὴ εἶναι δεμένες μὲ τὰ ἐδῶ. Ἐν ὅμως ὑπῆρχε κάποια προτροπὴ ποὺ νὰ τοὺς προσκαλοῦσε σὲ κάποιο κτῆμα ποὺ νὰ φαίνεται ἐκεῖ, θὰ βιάζονταν ὅπωςδήποτε νὰ μεταβοῦν σ' αὐτό, βλέποντας ὅτι τὰ κτήματα τοῦ μέλλοντος εἶναι πολὺ πιὸ ἀνθηρὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐγκαταλείπουν, καὶ περιφρονώντας αὐτὰ ποὺ ἐγκαταλείπουν, ἕξαιτίας τῆς λαμπρότητας ἐκείνων.

Τέτοιος ἦταν καὶ ὁ ἄλλος πλούσιος, ποὺ ἡ εὐφορία τῆς χώρας αὐξήσῃ τὴν ἀρρώστια τῆς ἀπληστίας του, καὶ τὸν ἔκανε νὰ γκρεμίσει διαρκῶς τὶς ἀποθήκες του καὶ νὰ χτίζει καινούργιες, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ποῦ νὰ τοποθετήσῃ τὰ προϊόντα, ἀφοῦ οἱ προηγούμενες ἀπο-

δεομένων χρειάν ἐναποκλείων φυλακαῖς ὄχυρῶς δεδομημέναις πρὸς
 τὸ ἄσυλον, καὶ τῇ μονοφάγῳ ἑαυτοῦ ψυχῇ προσλαλῶν, καὶ πολλῶν
 ἐτῶν αὐτῇ μαντευόμενος ἀπόλαυσιν ἄδολον, οὐδὲ τὴν ἐξῆς, ὡς ἡ
 θεία ἀπόφασις ἔδειξε, μέλλων ὄραϊν. Δίκαιον γὰρ ἦν ἀληθῶς τὸν
 5 μηδένα τῆς ἀπολαύσεως λογισάμενον λαβεῖν κοινωνόν, μηδὲ αὐτὸν
 μετασχεῖν τῆς ὄνειροπολουμένης τρυφῆς, ἀνάσπαστον δὲ ληφθῆναι
 πρὸς τὴν δίκην τῆς ἀπανθρωπίας ἐλκόμενον. Τί γάρ; οὐκ ἦσαν πέ-
 νητες τότε τρυχόμενοι λιμῶ, ἵνα θησαυρισθῇ ἀπειροκάλως τὸ γένη-
 μα; Οὐκ ἦσαν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς οἱ τῶν σπητῶν ἀξιοπιστότεροι,
 10 ἵνα προλάβωσι τῇ μεταλήψει τοὺς ἀχαρίστους δαιτυμόνας σκώλη-
 κας, δαπανήσαντες εὐλογώτερον αὐτοῖ, ἢ μετ' ὀλίγον ἔμελλον ἀχαρί-
 στως ἀναλίσκειν ἐκεῖνοι; καθάπερ ὡμοί τινες καὶ ἀπηνεῖς μητρα-
 λοῖαι κατεσθίοντες τὰς τεκούσας ἀπορία ἐτέρας τροφῆς, καὶ μετὰ
 τὴν ἀδικὸν θοίνην ἐξέρποντες τῶν ταμειῶν, καὶ δημοσία προερχό-
 15 μενοι τῆς ἀλογίας τοῦ πυροφύλακος ἄκλητοι μάρτυρες οὕτω δικά-
 σαντος τοῦ ὀσίου κριτοῦ, ὡς καὶ ἀπολέσθαι τὰ κακῶς σεσωρευμένα,
 κάκεῖνον μὴ σχεῖν κατὰ τῆς προνοίας μέμψεως εὐλογον ἀφορμῆν;
 Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἀπάντων κοινὴν εὐθηνίαν ὠκειώσατο μόνος, κλεί-
 θροις ἐπιμελῶς ἀσφαλισάμενος καὶ μοχλοῖς τὴν ἄνωθεν δωρεάν,
 20 μακρὰν ἐξ ἐκείνων ἑαυτῷ καὶ πολυετῇ τὴν ἀπόλαυσιν ὑποθέμενος,
 δικαίως ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀποθηκῶν, ἃ ἔδωρήσατο, εἴληφεν, οὐδὲν τῶν
 οἰκείων πόνων ζημιώσας ἐκεῖνον κατέλιπε γὰρ σώας τὰς ἀποθήκας
 αὐτῷ, ἃς αὐτὸς ὠκοδόμησε. Πόση δὲ σπουδῇ χρησάμενος ἔξω τὸν
 σῖτον προελθεῖν παρεσκεύασε κατὰ τὰς πλατείας ἐμφανῶς ῥεμβόμε-
 25 νον πρὸς γέλωτα, καὶ χλεύην τοῦ μυρία μηχανησαμένου, ὅπως αὐτῷ
 πρὸς πολὺν χρόνον φυλαχθῇ ἀδιάφθορα τὰ τῆς τρυφῆς ἐπιτήδεια,
 πλαξὶ μὲν ξεσταῖς καταστρώσαντι τὸ ἔδαφος, κονιάσαντι δὲ τοίχους
 καὶ θηρίσι τὰς ἔξωθεν ἐπεισάγοντι αὔρας, ὡς ἂν ῥιπιζοῖτο τὰ ἀπο-

θῆκες ἦταν γεμᾶτες ἀπὸ τὰ παλιὰ γενήματα, καὶ νὰ κλείνει ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἀναγκαῖα γιὰ ἐκείνους ποὺ τὰ χρειάζονταν σὲ φυλακὲς κτισμένες σὰν ὄχυρὰ γιὰ νὰ εἶναι ἀπαραβίαστες, καὶ προσφωνώ- ντας τὴν ψυχὴ του ποὺ τὰ ἤθελε ὅλα δικά της, καὶ προβλέποντας γι' αὐτήν, ὅτι θὰ ἔχει νὰ ἀπολαμβάνει ξένοιαστα, ἐνῶ, ὅπως ἀπέδειξε ἡ θεϊκὴ ἀπόφαση, δὲν μπορούσε νὰ προβλέψει οὔτε τὴν ἐπόμενη μέρα. Γιατὶ ἦταν πραγματικὰ δίκαιο, αὐτὸς ποὺ δὲν σκέφτηκε νὰ κάνει κανέναν μέτοχο τῆς ἀπολαύσεως, οὔτε ὁ ἴδιος νὰ γευθεῖ τὴν ἀπόλαυση ποὺ ὄνειρευόταν, καὶ νὰ ὀδηγηθεῖ ξαφνικὰ συρόμενος στὴ δίκη τῆς ἀπανθρωπιᾶς του⁵⁷. Τί δηλαδή, δὲν ὑπῆρχαν τότε φτωχοὶ ποὺ βασανίζονταν ἀπὸ τὴν πείνα, γιὰ νὰ ἀποταμιευθοῦν πρόχειρα τὰ γεννήματα; Δὲν ὑπῆρχαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ νὰ ζήσουν, πιὸ ἀξιόπιστοι ἀπὸ τοὺς σκό- ρους, γιὰ νὰ προλάβουν τὴν ἀπόλαυσή τους πρὶν ἀπὸ τὰ ἀχάριστα σκουλήκια, καταναλίσκοντας μάλιστα αὐτοὶ λιγώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ὕστερα ἀπὸ λίγο ἐπρόκειτο νὰ καταναλώσουν ἀχάριστα αὐτὰ, σὰν βίαιοι καὶ σκληροὶ μητροκτόνοι, κατατρώγοντας αὐτοὺς ποὺ τὰ γέννησαν, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἄλλη τροφή, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ ἄδικο συμπόσιο νὰ θγαίνουν ἔξω ἀπὸ τίς ἀποθῆκες ἔρποντας, παρουσια- ζόμενα καὶ δημοσίως ὡς ἀπρόσκλητοι μάρτυρες, ἐπειδὴ ἔτσι ἀπο- φάσισε ὁ δίκαιος κριτῆς, ὥστε καὶ νὰ χαθοῦν αὐτὰ ποὺ κακῶς εἶχαν συσσωρευτεῖ, καὶ ἐκεῖνος νὰ μὴ ἔχει δικαιολογημένη ἀφορμὴ νὰ στραφεῖ κατὰ τῆς πρόνοιας; Γιατί, ἀφοῦ τὸν κοινὸ πλοῦτο ὅλων τὸν οἰκειοποιήθηκε μόνος, ἀσφαλίζοντάς τον προσεκτικὰ μὲ κλειδιὰ καὶ ἀμπάρες, θεωρώντας σίγουρη τὴν ἀπόλαυσή του γιὰ πολλὰ χρόνια, μακριὰ ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς, πολὺ σωστὰ ὁ Θεὸς πῆρε ἀπὸ τίς ἀποθῆκες ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἔδωσε, χωρὶς νὰ τὸν ζημιώσει καθό- λου γιὰ τοὺς κόπους του, ἀφοῦ ἄφησε ἀπαραβίαστες τίς ἀποθῆκες ποὺ ἐκεῖνος ἔχτισε. Καὶ πόση φροντίδα κατέβαλε γιὰ νὰ περάσει τὸ σιτάρι ἔξω ἀπὸ τίς πλατεῖες περιφερόμενο ἐπιδεικτικὰ, γιὰ νὰ χλευ- ἀζεται καὶ νὰ περιγελιέται αὐτὸς ποὺ ἐπινόησε μύριους τρόπους, μὲ σκοπὸ νὰ διατηρηθοῦν γι' αὐτὸν ἐπὶ πολλὰ χρόνια τὰ μέσα τῆς ἀπόλαυσης, καὶ ἔστρωσε μὲ πλάκες λεῖτες τὸ δάπεδο, ἀσβέστωσε τοὺς τοίχους, καὶ ἄφησε θυρίδες ποὺ νὰ ἐπιτρέπουν τὴν εἴσοδο τοῦ

57. Λουκᾶ 12, 16 ἔ.

κείμενα καὶ τὴν ἐκ σήψεως διαφεύγοι βλάβην τῷ συνεχεῖ διαφορού-
μενα πνεύματι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἄλλ' οὐδὲν τῶν δεινῶς ἐπιτηδευομένων τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίζε-
5 ται βούλησιν, οὐδὲ τὴν ἀμετάπτωτον κρίσιν νικᾷ ἀνθρωπίνη ἐπίνοια
ματαιοῦσαν τὰς σπουδὰς τῶν οἰομένων ἀνύειν τι δύνασθαι σπουδῇ
τῆς οἰκείας δυνάμεως. Ἴδου γοῦν τῶν πρὸς ἀσφάλειαν ἐνέλιπεν ἄ-
φρων οὐδέν, καὶ τῆς ἐλπίδος ἀπέτυχεν· σῶαι αἱ ἀποθῆναι, καὶ ἀπο-
τεθὲν οὐδαμοῦ· τὰ κλειῖθρα καὶ οἱ σημαντῆρες οὐκ ἠδίκηνται, καὶ ὁ
10 σῖτος ἐδραπέτευσεν· οὐ διώρυνται τοῖχος, οὐ περιήρηται ὄροφος,
καὶ τὰ ταμιεῖα κεκένωται. Πάντα σῶα τὰ τῆς ἀσφαλείας, πάντα ὀλό-
κληρα, καὶ τὸ γένημα βαδίζον ἔξω θαῦμα τοῖς ὄρῳσι παρέχει, καὶ
πολλὴν αἰσχύνην τῷ θησαυρίσαντι οὐδαμῶς κρύψαι δυναμένῳ τῆς
ἀνοίας τὸν ἔλεγχον, τοσοῦτους ἔχοντι τῆς ἀπανθρωπίας κατηγόρους
15 τοὺς σῆτας, οὓς τὸ νεῦμα παραδόξως αἰθρίως ἐσκέδασεν ἐν ὀλίγῃ
τέφρᾳ, καταλιπόντας ἔνδον τὰ τῆς ἀναισθησίας μνημόσυνα πρὸς
διηνεκῇ τῷ συναγαγόντι ἀνοίας ὑπόμησιν, ἵνα, τὴν ὑπολειφθεῖσαν
κόνιν ὄρῳν, εἰκαίαν μάθῃ τὴν ἀνθρωπίνην προμήθειαν, οὐκέτι λέ-
γων ἄπερ ἔλεγε πρότερον, «ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη
20 πολλά, φάγε, πίε, εὐφραίνου», ἀλλ' ἐκεῖνο τῇ ἐκβάσει τοῦ πράγματος
εὐρίσκων ἀληθές, ὅπερ ὁ Ἡσαΐας ἐνθουσιῶν καὶ θεοφορούμενος
ἔλεγεν· «ὄν τρόπον ἐνυπνιαζέται ὁ διψῶν, ὡς ὁ πίνων, καὶ ἐξανα-
στάς ἔτι διψᾷ, ἢ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς κενὸν ἤλπισεν», οὕτως ἔσται ὁ
πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν ἐκφυσώμενος καὶ σκεδαννύμενος ὡς χοῦς, κἂν
25 ἀδύτοις ἀποτεθῇ προνοία διαμονῆς. Οὕτω γὰρ αὐτὸς τοῖς οὕτω δια-
κεμένοις φησὶν ὁ Θεός· «εἰσηνέγκατε τὰ ἐκφόρια ὑμῶν εἰς τοὺς θη-
σαυροὺς ὑμῶν, καὶ ἐκεῖθεν ἐξεφύσησα αὐτά». Μᾶλλον δὲ οὐτ' εἰ

ἀέρα, γιὰ νὰ ἀερίζονται τὰ ἀποθηκευμένα καὶ νὰ μὴ σαπίζουσιν, διατηρούμενα μὲ τὸν συνεχῆ ἀέρα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται μὲ τὸν πιὸ κατάλληλο τρόπο, δὲν ἀλλάζει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἡ ἀνθρώπινη ἐπινόηση νικᾷ τὴν ἀμετάβλητη ἀπόφασή του, ἢ ὁποῖα ματαιώνει τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον αὐτῶν ποὺ νομίζουν ὅτι μποροῦν νὰ φέρουν εἰς πέρας κάτι μὲ τὴ δική τους δύναμη. Νὰ λοιπόν, ὁ ἄφρονος πλούσιος δὲν παρέλειψε τίποτε γιὰ νὰ τὰ ἀσφαλίσει, καὶ ἡ ἐλπίδα του ἀπέτυχε. Οἱ ἀποθῆκες εἶναι σῶες καὶ τὰ γεννήματα πουθενά. Οἱ κλειδαριές καὶ οἱ σφραγιῖδες δὲν παραβιάστηκαν, καὶ τὸ σιτάρι δραπέτευσε. Ὁ τοῖχος δὲν διαρρήχτηκε, ἡ σκεπὴ δὲν ἀφαιρέθηκε, καὶ οἱ ἀποθῆκες ἀδειασαν. Ὅλα τὰ μέτρα ἀσφάλειας σῶα, ὅλα ὀλοκληρα, καὶ τὸ σιτάρι βαδίζοντας ἔξω προσφέρει θαῦμα σ' αὐτοὺς ποὺ τὸ βλέπουν, καὶ ντροπὴ σ' αὐτὸν ποὺ τὸ ἀποθήκεψε, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ κρύψει τὸν ἔλεγχο τῆς ἀνοησίας αὐτοῦ ποὺ θησαύρισε, ἔχοντας τόσο πολλοὺς κατηγόρους τῆς ἀπανθρωπιᾶς του τοὺς σκόρους, τοὺς ὁποῖους ἓνα νεῦμα τοὺς σκορπίζει στὸν ἀέρα μὲ λίγη στάχτη, ἀφήνοντας μέσα τίς ἀναμνήσεις τῆς ἀναισθησίας του, γιὰ νὰ θυμίζουν διαρκῶς σ' αὐτὸν ποὺ τὰ συνάθροισε τὴ μωρία του, ὥστε, βλέποντας τὴ σκὸνη ποὺ ἔμεινε, νὰ διδαχθεῖ, ὅτι εἶναι ἄσκοπη ἡ ἀνθρώπινη πρόνοια, καὶ νὰ μὴ λέγει πιά αὐτὰ ποὺ ἔλεγε προηγουμένως· «ψυχὴ μου, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ γιὰ πολλὰ χρόνια. Φάγε, πιές, εὐφραίνου»⁶⁸, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐκβάση τοῦ πράγματος νὰ βρίσκει σωστὸ αὐτὸ ποὺ ἔλεγε ἔνθεος καὶ θεόπνευστος ὁ Ἡσαΐας· «ὅπως ὄνειρεύεται αὐτὸς ποὺ διψᾷ, ὅτι τάχα πίνει, καὶ ὅταν ξυπνᾷ ἔξακολουθεῖ νὰ διψᾷ, ἐνῶ ἡ ψυχὴ του ἄδικα εἶχε ἐλπίσει πῶς θὰ ξεδιψάσει»⁶⁹, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν ποὺ δέχεται τὰ φυσήματα καὶ διασκορπίζεται σὰν χῶμα, ἔστω καὶ ἂν τοποθετηθεῖ σὲ τόπο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ διεισδύσει κανεὶς ἀπὸ φροντίδα νὰ διατηρηθεῖ. Γιατὶ ὁ Θεός, σ' αὐτοὺς ποὺ ἔτσι σκέφτονται, λέγει· «μεταφέρατε ὅλα τὰ εἰσοδήματά σας στὶς ἀποθῆκες σας, καὶ ἐγὼ φύσηξα καὶ τὰ σκόρπισα»⁶⁰. Ἡ καλύτερα,

60. Ἄγγαλος, 1, 9.

γέγονε ταῦτα, οὐτ' εἰ μὴ γέγονε, ἔγνω ὁ τῆ προθέσει μακρόβιος. Ἐ-
 φθασε γὰρ πρόωρος ἄρπαγείς τὴν τούτων φθοράν, ἐν αὐτῷ τῷ βου-
 λεύεσθαι τὰ τῆς μακρᾶς εὐφροσύνης, ἀνυπερθέτως. ἐν αὐτῇ τῇ νυκτι
 τὴν ψυχὴν ἀπαιτηθεῖς, καὶ οὔτε φθάσας εἰπεῖν, τίνα τῶν καταλιμπα-
 5 νομένων εἶναι βούλεται κύριον. Ἔδει γὰρ κοινὰ γενέσθαι λοιπὸν
 ἐρημίᾳ δεσπότητος τὰ κυρίως παρὰ τοῦ ἀκοινωνήτου μόνου κατεχό-
 μενα, ἐκάστω προκειμένα εἰς ἐξουσίαν χρήσεως ὁμοίως. Καὶ ἐπειδὴ
 κοινὰ σχεῖν αὐτὰ τῶν ἀπόρων οἰκεία οὐ προέθετο γνώμη ἐκὼν
 δωρήσασθαι μὴ διανοηθεῖς, ἅπερ ἔμελλεν ἄκων ἀπολύειν, ἀνάγκη,
 10 μετὰ τὸ ἀποστερεῖσθαι τῆς ὄνειροπολουμένης κραιπάλης, προσλαμ-
 βάνει αἰώνιον κόλασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Εἰ γὰρ ἑκατονταπλασίονα τὰ τοῖς πτωχοῖς παρεχόμενα λαμβά-
 νοντες οἱ φιλόπτωχοι, ζωὴν ἐπὶ τούτοις κληρονομοῦσιν ἀπέραντον,
 15 πάντως καὶ οἱ παρερχόμενοι τὸν λυπούμενον ἀπαραιμύθητον, πρότε-
 ρον ἐκεῖνα ζημιοῦνται, ἐξ ἧν ὁ μὴ εὐεργετημένος οὐδέ ποτε εὐχαρί-
 στησε τοῖς ἀγνώμοσιν, εἴθ' οὕτω τῇ κολάσει παραδίδονται, πλεον
 τῆς πείρας τιμωρούμενοι τῷ συνειδότη, ὅτι, τὰ λύτρον ψυχῆς αὐτῶν
 γενέσθαι ὀφείλοντα χρήματα τῇ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς εὐποιῖᾳ, κατακρίσε-
 20 ως αἰτία ταῦτα τῇ μικρολογίᾳ πεποίηνται, τῆς φρικτῆς ἐκείνης καὶ
 φοβερᾶς εἰκότως κατὰ τὴν πράξιν ἀκούοντες ἀποφάσεως «πορεύ-
 εσθε», λεγούσης, «εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτομιασμένον τῷ διαδό-
 λῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπίνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδῶκατέ μοι
 φαγεῖν», ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ἐλεεινοὶ τῆς τιμωρίας, ὅσον τῆς ἀνοίας
 25 καταγέλαστοι, ὅτι φειδοῖ δαπάνης εὐτελοῦς, τοσαύτην καὶ τηλικαύ-
 την εἴλοντο κόλασιν οὔτε τῶν πρὸς τρυφὴν παρεσκευασμένων, ἐφ'
 ὅσον ἐφαντάζοντο χρόνον, ἀπολαύσαντες καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπολειφθει-
 σιν φοβερᾶς καὶ ἐπωδύνους δίκας ὑπέχοντες, ἐπεὶ μὴ οἰκείαν ἐποιή-

οὔτε ἂν ἔγιναν ἢ ἂν δὲν ἔγιναν αὐτὰ γνωρίζει αὐτός πού νόμιζε ὅτι εἶναι μακροῦδος. Γιατί ἀρπάχτηκε πρόωρα ἀπὸ τὴ φθορὰ αὐτῶν, ἐνῶ ἀκόμα σκεφτόταν τὴ μακροχρόνια εὐφροσύνη πού τὸν περιέμενε, διότι τοῦ ζητήθηκε ἡ ψυχὴ του τὴν ἴδια τὴ νύχτα χωρὶς ἀναβολή, χωρὶς κἂν νὰ προφτάσει νὰ πεῖ ποιὸς θὰ γίνεῖ κύριος αὐτῶν πού ἀφήνει. Ἐπρεπε δηλαδή νὰ γίνουν κοινὰ, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε κύριος, αὐτὰ πού ἀνῆκαν ἀποκλειστικὰ στὴν κατοχὴ μόνο τοῦ ἀκοινώνητου, καὶ νὰ εἶναι στὴ διάθεση τοῦ καθενὸς νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ ἐξίσου. Καὶ ἐπειδὴ δὲν διανοήθηκε νὰ ἀφήσῃ μὲ τὴ δική του γνώμη στοὺς ἄπορους νὰ ἔχουν κοινὰ αὐτὰ πού χωρὶς νὰ θέλει ἐπρόκειτο νὰ χάσει, κατ' ἀνάγκη, ἀφοῦ στερήθηκε τὴν κραιπάλη πού ὄνειρευόταν, κέρδισε ἐπὶ πλέον καὶ τὴν αἰώνια κόλαση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Γιατί, ἂν οἱ φιλόπτωχοι ἀπολαμβάνουν ἑκατὸ φορές περισσότερα αὐτὰ πού δίνουν στοὺς φτωχοὺς καὶ κληρονομοῦν γι' αὐτὰ ζωὴ αἰώνια, καὶ ἐκεῖνοι πού προσπερνοῦν τὸν λυπημένο χωρὶς νὰ τὸν παρηγορήσουν, ὅπωςδὴποτε πρῶτον χάνουν ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα αὐτὸς πού δὲν εὐεργετήθηκε δὲν εὐχαρίστησε ποτὲ τοὺς ἀγνώμονες, καὶ ἔπειτα παραδίδονται στὴν κόλαση, ὅπου ἐκτὸς τῆς δοκιμασίας ἔχουν καὶ τύψεις τῆς συνειδήσεως, διότι τὰ χρήματα πού ἔπρεπε νὰ γίνουν λύτρωση τῆς ψυχῆς τους μὲ τὴν εὐεργεσίαν τῶν φτωχῶν, αὐτὰ ἔγιναν αἰτία τῆς καταδίκης τους μὲ τὴν τσιγγουνιά, καθὼς ἀκούουν ἐκείνη τὴ φρικτὴ καὶ, φυσικά, φοβερὴ γιὰ τὴν πράξη τους ἀπόφαση νὰ λέγει: «πηγαίνετε στὴν αἰώνια φωτιὰ, πού ἔχει ἐτοιμαστῆ γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του, γιατί πείνασα, καὶ δὲν μοῦ δώσατε νὰ φάω, δίψασα καὶ δὲν μὲ ποτίσατε»⁶¹. Ὅχι τόσο ἐπειδὴ, ὅπως νομίζω, ἦταν ἀξιοὶ τιμωρίας, ὅσο ἐπειδὴ ἦταν καταγέλαστοι, διότι ἀπὸ τσιγγουνιά, γιὰ μιὰ ἀνάξια λόγου δαπάνη, προτίμησαν τόσο μεγάλη κόλαση, χωρὶς μάλιστα νὰ ἀπολαύσουν αὐτὰ πού εἶχαν ἐτοιμάσει γιὰ τὴν εὐχαρίστησή τους, γιὰ ὅσο χρόνο εἶχαν ὑπολογίσει, καὶ διότι ὑφίστανται φοβερὲς καὶ ἐπώδυνες δίκες γι' αὐτὰ πού ἐγκατέλειψαν, ἐπειδὴ δὲν χρησιμοποίησαν

61. Ματθ. 25, 41.

σαντο παραμυθίαν τὰ ἴδια κτήματα, πάντα προπέμψαντες διὰ τῶν ἀχθοφορούντων πενήτων ἐκεῖ, ἔνθα τρυφᾶν ἀνθ' ὧν κολάζεσθαι ἔμελλον, ἄλλοις ἐνασελγαίνειν δεδωκότες χώραν τοῖς οἰκείοις πόνοις, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν εἰκότως τιμωρίαν ὑπέχοντες

5

ΤΜΗΜΑ ΣΤ.

Ἔστι, οἱ τοῖς ἀδιαφόροις τῶν οἰκείων τὴν ὑπαρξιν παραπέμποντες, κολάζονται εἰκότως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἄργειν γὰρ οἱ διαδεξάμενοι τὰς οὐσίας ἐδύναντο τῶν ἁμαρτη-
 10 μάτων ἀπορία δαπάνης, ὧν ἄδειαν αὐτοῖς ἢ τῶν χρημάτων ἀφθονία παρέσχε τῇ ὀρμῇ τῆς προαιρέσεως πρὸς τὰ δοκοῦντα εὐκόλον ὁδοποιήσαντα τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἔργου. Καί μοι μηδεὶς τὴν ἔωλον ἐκείνην βαττολογῶν σεμνολογεῖτω πρόφασιν, τέκνοις καὶ ἐκγόνοις λέγων φυλάττειν τὰ χρήματα πρὸς εὐσχήμονα βίον. Ἐφραξε γὰρ ἡ
 15 πείρα πᾶν στόμα προφασιζόμενον ταῦτα, ματαίαν ἐπὶ τῶν ἔργων δείξασα τὴν τοιαύτην τῶν γεγεννηκότων φροντίδα. Πόσοι γὰρ ἐξ ἀπόρων προγόνων εἰς τοσαύτην προέβησαν εὐπορίαν, ὡς τοῖς ἐπισημένους περὶ τὰ μάταια νομισθῆναι ἐπίφθονοι; Πόσοι δὲ πατέρων λαμπρὰς οὐσίας διαδεξάμενοι παῖδες, εἰς ἐσχάτην ἤλασαν
 20 πενίαν, ἢ διασθέντες παρὰ δυνατωτέρων καὶ ὁμοῦ πᾶσαν ἀφαιρεθέντες τὴν ὑπαρξιν, ἢ τῇ κατ' ὀλίγον αὐτὴν λαφύξαντες ἀσώτῳ διαγωγῇ καὶ θητεῖαις αἰσχροῖς, ὕστερον μόλις ποριζόμενοι τὴν ἀναγκαίαν τροφήν; Ὅπως ἢ σκέψις τοῦ συναγαγόντος εἰκαῖα πᾶσι προδήλως δειχθῇ, παύουσα τοὺς αὐθις τῆς τοιαύτης ματαιοπονίας τοῖς
 25 προλαβοῦσι παραδείγμασι καὶ τῆς οἰκείας πείθουσα γενέσθαι σωτηρίας, τὴν τῶν ἐκγόνων οἰκονομίαν ἀνατιθέντες Θεῷ κάκεινους

γιὰ δική τους παρηγοριά τὰ κτήματά τους, στέλνοντάς τα ἐνωρίτερα μέσω τῶν φτωχῶν, ὡς ἄχθοφόρων, ἐκεῖ ὅπου ἐπρόκειτο νὰ τὰ ἀπολαμβάνουν, ἀντὶ νὰ κολάζονται, ἔχοντας δώσει καὶ σὲ ἄλλους τὴ δυνατότητα νὰ ἀσελγοῦν μὲ τοὺς δικοὺς τους κόπους, καὶ τιμωρούμενοι εὐλογοῦν καὶ ἔξαιτίας αὐτῶν.

ΤΜΗΜΑ 6ο

Ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀφήνουν τὴν περιουσία τους σὲ ὁμοίους τοὺς τιμωροῦνται δίκαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Μποροῦσαν δηλαδή αὐτοὶ ποὺ κληρονόμησαν τὶς περιουσίες νὰ μὴ ἁμαρτάνουν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν χρήματα νὰ δαπανήσουν, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τῶν χρημάτων τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα μὲ τὴν κλίση τῆς θέλησης πρὸς ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται καλά, κάνοντας εὐκολο τὸν δρόμο πρὸς τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου. Καὶ ἅς μὴ μοῦ προβάλλει κάποιος φλυαρώντας ἐκείνη τὴν ἀπηρχαιωμένη πρόφαση λέγοντας, ὅτι φυλάει τὰ χρήματα γιὰ τὰ παιδιά καὶ τὰ ἐγγόνια του, γιὰ νὰ ζήσουν μιὰ ἀξιοπρεπῆ ζωὴ. Γιατὶ ἡ πείρα ἔφραξε κάθε στόμα ποὺ προβάλλει τέτοιες προφάσεις, ἐπειδὴ ἀπέδειξε στὴν πράξη ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ φροντίδα τῶν γονέων εἶναι ἄσκοπη. Πράγματι, πόσοι ἀπὸ ἄπορους γονεῖς δὲν ἔφτασαν σὲ τόσο μεγάλη ἀφθονία ἀγαθῶν, ὥστε νὰ θεωροῦνται ἀξιοζήλευτοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ νοιώθουν φόβο γιὰ τὰ μάτια; Καὶ πόσα παιδιά, ποὺ κληρονόμησαν μεγάλες περιουσίες, δὲν ἔφτασαν σὲ ἔσχατη φτώχεια, ἢ ἐπειδὴ ἔξαναγκάστηκαν ἀπὸ πῶς δυνατοὺς καὶ ἔχασαν μονομιᾶς ὀλόκληρη τὴν περιουσία τους, ἢ, ἀφοῦ τὴν καταβρόχθησαν σιγὰ σιγὰ μὲ ἀσωτη διαγωγὴ καὶ ἄσεμνες συναναστροφές, κατάντησαν σὸ τέλος μόλις καὶ μετὰ βίας νὰ ἐξασφαλίζουν τὴν ἀπαραίτητη τροφή τους, ὥστε νὰ ἀποδειχθεῖ ὀλοφάνερα σὲ ὅλους, ὅτι ἡ σκέψη ἐκείνου ποὺ συγκέντρωσε τὰ ἀγαθὰ ἦταν ἄσκοπη, σταματώντας τοὺς ἀπὸ τὴ ματαιοπονία αὐτοῦ τοῦ εἴδους μὲ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀναφέρθηκαν, καὶ πείθοντάς τους νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ δική τους σωτηρία, ἀναθέτοντας τὴ φροντίδα τῶν ἀπογόνων τους στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος

οἰκονομήσαντι; ὡς ἔκρινεν εὐλογον, ἢ ἐκ ταπεινῶν ποιήσαντι ὑψη-
 λούς, ἢ τηρήσαντι ἐν τῷ ἀξιώματι, ᾧ παρὰ τῶν φυσάντων κατελεί-
 φθησαν. Εἰ γὰρ ἄδηλος ἢ τῶν καταλιμπανομένων τοῖς τέκνοις πα-
 ραμονή, ὠμολογημένον δὲ τὸ ἐκ τῆς εὐποΐας κέρδος, τί μὴ πᾶσι τοῦ
 5 ἀδήλου τὸ προφανὲς κρίνεται προτιμότερον, ἐκεῖ πείθον σπεῖραι τὰ
 σπέρματα, ὅπου καὶ πολλή καὶ ἀναμφίβολος ἢ ἐπικαρπία ἐλπίζεται;
 Εἰ δὲ καὶ βεβαία τοῖς διαδεχομένοις ἢ κτήσις ἦν καὶ ἀναντίρρητος,
 τίς οὕτως ἐχθρὸς ἑαυτοῦ καὶ ἐπίβουλος, ὡς ὑπὲρ τοῦ παραπέμψαι
 τοῖς ἐξ αὐτοῦ ἄφθονον ὕλην τρυφῆς, αὐτὸς ἐλέσθαι αἰώνιον κόλα-
 10 σιν, καὶ μὴ τῆς ἄλλων ἀνέσεως τὴν ἰδίαν σωτηρίαν προτιμότεραν
 ἠγήσασθαι, ἢ κἂν γοῦν ἐν ἴσῳ θέσθαι τὰ οἰκεῖα τοῖς, ὡς ἢ ἀλήθεια
 βούλεται, ἀλλοτρίοις καὶ οὐδὲν προσήκουσιν ἐν τῷ μέλλοντι; Οὐδὲν
 γὰρ οὐδενὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἴσον, ἐπειδὴ μόνον ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυ-
 τοῦ ἔσεσθαι μέλλει κρινόμενος, οὐδεμίαν ἐκ συγγενείας καὶ φιλίας
 15 ἔχων ἐπὶ τοῦ κριτοῦ συνηγορίαν.

Ὅθεν, ἐπειδὴ ἐλεημοσύνη καὶ εὐποΐαι παρησιάν ἐπὶ τοῦ θή-
 ματος παρέχουσιν ἐκείνου, τούτων ἐπιμελητέον, τῆς κατὰ τὴν οἰκει-
 ότητα προσπαθείας φροντίζοντες ἔλαττον, Θεῷ τῆς πάντων ἀνακει-
 μένης κηδεμονίας, τῷ πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦντι τὴν ἐκάστου
 20 ζωὴν, εἰ μὴ χειρόν ἡμᾶς τῶν ἀλόγων κατὰ τοῦτο διακεῖσθαι χρὴ τὴν
 πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ σφετεριζομένους, τῇ εἰς τοὺς παῖδας δοκούσῃ
 κηδεμονίᾳ, σφαλλομένη πολλάκις, ὡς εἴρηται, τοῦ σκοποῦ, διὰ τὸ
 πολλοὺς ἐκ πολλῆς κτήσεως καταλελειφθαι γυμνοὺς καὶ ἀνεστίους
 παντάπασι. Δεῖ γάρ, ὃ μὴ σώφρονι λογισμῷ παρ' ἑαυτῶν ἐπαιδευθή-
 25 μεν, τοῦτο μαθεῖν παρὰ τῶν ἀλόγων, ὡς καὶ ἄλλα πολλά. Θηρίοις
 γὰρ καὶ ἐρπετοῖς, πτηνοῖς τε καὶ κτήνεσιν ἅπασιν ἢ φύσις διδασκα-
 λία, ἐφόσον φροντίζειν δεῖ τῶν ἐχγόνων παιδεύσασα ἐπιμέλειαν
 σκίμων καὶ πάλων καὶ νεοττῶν, γεγένηται, ἕως μὴ πάρεστι πρὸς
 πορισμὸν τροφῆς αὐτοῖς οἴκοθεν δύναμις ταύτης προσγενομένης

φρόντισε καὶ γι' αὐτούς, ὅπως ἔκρινε εὐλόγο, ἢ ἀπὸ ταπεινούς νὰ τοὺς κἀνει ὑψηλούς, ἢ νὰ τοὺς διατηρήσει στὴ θέσῃ πού ἐγκαταλείφθηκαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους. Ἐφόσον λοιπὸν εἶναι ἄγνωστο τὸ ἂν θὰ διατηρηθοῦν αὐτὰ πού ἀφήνουν οἱ γονεῖς στὰ παιδιά τους, ἐνῶ εἶναι ἐξασφαλισμένο τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη, γιατί ἀπὸ τοὺς περισσότερους δὲν κρίνεται προτιμότερο τὸ ὀλοφάνερο ἀπὸ τὸ ἀδέβαιο, πείθοντάς τους νὰ σπείρουν τοὺς σπόρους ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἐπικαρπία εἶναι καὶ πλούσια καὶ χωρὶς ἀμφιβολία; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα ἦταν ἐξασφαλισμένη καὶ ἀναντίρρητη ἡ περιουσία στους κληρονόμους, ποιὸς εἶναι τόσο ἐχθρὸς καὶ δόλιος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, ὥστε νὰ προτιμᾷ ὁ ἴδιος τὴν αἰώνια κόλαση, γιὰ νὰ ἀφήσει στους ἀπογόνους του ἀφθονα ὑλικά ἀπόλαυσης, καὶ νὰ μὴ προτιμᾷ τὴ δική του σωτηρία ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἄλλων, ἢ γιατί νὰ βάζει σὲ ἴση μοῖρα τὰ δικά του μὲ τὰ ξένα, ὅπως θέλει ἡ ἀλήθεια, πού δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὸ μέλλον; Γιατί τίποτε σὲ κανέναν δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὴν ψυχὴ του, διότι ὁ καθένας θὰ ἀπολογηθεῖ μόνος του γιὰ τὸν ἑαυτό του, χωρὶς νὰ ἔχει καμμιά ὑποστήριξη ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς ἢ φίλους του μπροστὰ στὸν κριτὴ.

Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ οἱ ἐλεημοσύνες καὶ οἱ καλωσύνες μᾶς δίνουν παρησῖα μπροστὰ στὸ δῆμα Ἐκείνου, πρέπει γι' αὐτὲς νὰ φροντίζουμε, καὶ νὰ ἐνδιαφερόμαστε λιγώτερο γιὰ τὴν συμπάθειά μας πρὸς τοὺς δικούς μας, ἐπειδὴ τὴν κηδεμονία ὅλων τὴν ἔχει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ρυθμίζει τὴ ζωὴ τοῦ καθενὸς ἀνάλογα μὲ τὸ συμφέρον του, καὶ δὲν πρέπει νὰ φερόμαστε, ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό, χειρότερα ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, οἰκειοποιούμενοι τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν φαινομενικὴ φροντίδα μας γιὰ τὰ παιδιά, ἢ ὅποια πολλές φορές, ὅπως εἰπώθηκε, ξεφεύγει ἀπὸ τὸν σκοπὸ της, ἀφοῦ πολλοὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη περιουσία καταντοῦν γυμνοὶ καὶ τελείως ἄστεγοι. Πρέπει δηλαδή, αὐτὸ πού δὲν διδαχθήκαμε μόνον μας μὲ σώφρονα λογισμό, νὰ τὸ διδαχθοῦμε ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα. Γιατί τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά καὶ τὰ πτηνὰ καὶ ὅλα τὰ κτῆνη τὰ διδάσκει ἡ φύση, μαθαίνοντάς τα ὅτι πρέπει νὰ ἐνδιαφέρονται γι' αὐτὰ πού γεννοῦν, τὰ νεογέννητα λιονταράκια καὶ τὰ πουλάκια καὶ τὰ πουλάκια, ὅσο διάστημα δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἐξασφαλίσουν μόνον τους τὴν τροφή τους. Ὅταν ἀποκτήσουν αὐτὴ τὴ δύναμη,

τὴν συγγενικὴν παύουσα κηδεμονίαν, καὶ ἐκάστῳ τὴν νομὴν αὐτεξούσιον ἐπιτρέπουσα, πρὸς ἐντροπὴν τάχα τῶν λόγῳ τετιμημένων καὶ ἀλόγων διακεμένων ἀναισθητότερον, οἱ καὶ Θεὸν ὡς οὐχ ἱκανὸν εἰς πρόνοιαν τῶν οἰκείων ἔργων ὑβρίζουσι, τῷ πᾶσιν εἰς ἑαυ-
 5 τούς τὴν τῶν ἐγγόνων ἔλκειν ἐπιμέλειαν, καὶ τῇ πολλῇ περὶ αὐτὰ φροντίδι περὶ τῆς ἑαυτῶν οὐδόλως μερμινῶντες σωτηρίας, ὡς οὐκ ὄντες μᾶλλον ἐκείνων ἑαυτοῖς συγγενέστεροι, καὶ πρὸς τὴν τῶν συμφερόντων ἐπιμέλειαν οἰκειότεροι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

10 Συγγένεια γάρ ἐστι σωμάτων οἰκειότης ἀγχίσπορος, μέχρι τότε τὸν δεσμὸν τῆς ἀγχιστείας ἐπισυρομένη, μέχρις ἂν ἡ σειρὰ πέπλεκται τῶν σωμάτων, ἄλλον ἄλλῳ στοιχηδὸν ἠρτημένων ἐν τάξει συνδέουσα· θανάτου δὲ τὸν εἰρμὸν τῆς συναφείας διακόψαντος, τούτων τὰ τῆς συγγενείας λέλυνται δίκαια, ἐκάστου πρὸς τὴν δίκην περὶ τῶν
 15 ἰδίων πράξεων ἐλκομένου, καὶ τότε γνωρίζοντος τὴν ἐρημίαν, ἣν αὐτῷ κατεσκεύασεν, ὅτε μηδαμῶθεν ἔστιν ἐπινοῆσαι βοήθειαν, καὶ τῶν ὑλῶν καὶ τοῦ καιροῦ τῆς βοηθείας οἰχομένων ὁμοῦ. Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται τῆς ἀνάγκης ἐκείνης ἀδελφόν, πατὴρ οὐκ ἐξαιρεῖται υἱὸν τῆς κολάσεως, μήτηρ οὐ παραιτεῖται υἱὸν τιμωρούμενον, τέ-
 20 κνον οὐκ ἐξαιρεῖται τοὺς γεννήσαντας ἀργοῦσιν αἱ σχέσεις αὐταὶ καὶ παύονται νικώμεναι τῷ φόβῳ τῆς κρίσεως. Οὐκ οἶδεν ἐπὶ τοῦ θήματος ἐκείνου γυναῖκα ἀνὴρ, ἣν ἴσως καὶ ποθουμένην ἀπέβαλεν· οὐ λογίζεται ἀνδρα γυνή, ὃν ἀκμιάζοντι καὶ φλεγομένῳ παρέπεμψεν ἔρωτι, τῆς ὑπερβαλλούσης ἀγωνίας καταλυούσης τὰς ἐμπαθεῖς ὑπο-
 25 μνήσεις τῶν σαρκικῶν διαθέσεων. Καὶ πολλάκις μὲν ὁ προγονικὴν διαδεξάμενος ὑπαρξιν, καλῶς οἰκονομήσας ταύτην τοῖς δεομένοις ἔστηκε παρὰ τοῦ κριτοῦ οἷς ἐποίησεν εὐφημούμενος, καὶ ἰλαρῶ τῷ

παύει τὴ συγγενικὴ φροντίδα καὶ ἀναθέτει στὸ καθένα τὴν ἐλεύθερη βοσκή, ντροπιάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τιμηθεῖ μὲ τὸ λόγο καὶ φέρονται πιὸ ἀναίσθητα, οἱ ὅποιοι βλασφημοῦν καὶ τὸν Θεό, ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ φροντίσει γιὰ τὰ δικά του ἔργα, μὲ τὸ νὰ ἀναλαμβάνουν αὐτοὶ ὅλη τὴν ἐπιμέλεια τῶν ἀπογόνων τους, καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλη φροντίδα τους γι' αὐτά, δὲν φροντίζουν καθόλου γιὰ τὴ δική τους σωτηρία, σὰν νὰ μὴ εἶναι οἱ ἴδιοι στοὺς ἑαυτοὺς τους πιὸ συγγενεῖς ἀπὸ ἐκείνους καὶ πιὸ οἰκεῖοι ὡς πρὸς τὴ φροντίδα τῶν συμφερόντων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Γιατὶ συγγένεια εἶναι ἡ οἰκειότητα τῶν σωμάτων ποὺ εἶναι κοινὰ ὡς πρὸς τὸ γένος, ἡ ὁποία διατηρεῖ τὸν δεσμὸ τῆς συγγένειας ὅσον καιρὸ ἢ σειρὰ τῶν σωμάτων περιπλέκεται, συνδέοντας τὸν ἕνα μὲ κάποιον ἄλλον ποὺ ἔχουν ἐξάρτηση μεταξὺ τους κατὰ ὀρισμένη τάξη. Ὅταν ὅμως ὁ θάνατος διακόπτει τὸν εἰρμὸ τῆς συγγένειας, τότε τὰ δικαιώματα τῆς συγγένειας καταργοῦνται, γιατί ὁ καθένας ὀδηγεῖται στὴ δίκη γιὰ τὶς δικές του πράξεις, καὶ τότε γνωρίζει τὴν ἐρημία, τὴν ὁποία κατασκεύασε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅταν ἀπὸ πουθενὰ δὲν μπορεῖ νὰ περιμένει βοήθεια, ἀφοῦ καὶ τὰ ὑλικά καὶ ὁ καιρὸς τῆς βοήθειας ἔχουν περᾶσει μαζί. Ὁ ἀδελφὸς δὲν μπορεῖ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ἐκείνη τὸν ἀδελφὸ του, ὁ πατέρας δὲν ἀπαλλάσσει τὸν γιὸ του ἀπὸ τὴν κόλαση, ἡ μητέρα δὲν γλυτώνει τὸν γιὸ της ποὺ τιμωρεῖται, τὸ παιδί δὲν ἀπαλλάσσει τοὺς γονεῖς του⁶². Οἱ σχέσεις αὐτὲς ἀδρανοῦν καὶ παύουν νὰ λειτουργοῦν ἐπειδὴ νικῶνται ἀπὸ τὸν φόβο τῆς κρίσεως. Στὸ βῆμα ἐκεῖνο δὲν γνωρίζει ὁ ἄνδρας τὴ γυναῖκα του, τὴν ὁποία ἐνδεχομένως ἔχασε ἐνῶ τὴν ποθοῦσε. Δὲν σκέφτεται ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα της, τὸν ὁποῖο συνόδεψε στὸν τάφο, ὅταν βρισκόταν στὴν ἀκμὴ του καὶ φλεγόταν ἀπὸ ἔρωτα γι' αὐτήν, διότι ἡ ὑπερβολικὴ ἀγωνία καταργεῖ τὶς παθιασμένες ἀναμνήσεις τῶν σαρκικῶν διαθέσεων. Καὶ πολλὲς φορὲς μάλιστα αὐτὸς ποὺ κληρονόμησε τὴν περιουσία τῶν προγόνων του, ἂν τὴν διένειμε καλὰ σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη, στέκεται δίπλα

62. Ψαλμ. 48, 8.

προσώπων τὰς ἐπαγγελίας ὑποδεχόμενος· ὁ δὲ καταλιπὼν ταύτην ἐπὶ
 τὰς κολάσεις ὠθούμενος ἔλκεται, ἐπεὶ μηδὲν ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς δεο-
 μένους χρηστὸν ἐπεδείξατο, ἄλλω σωτηρίας ἀφορμὴν τοὺς οἰκείους
 πόνους καταλιπὼν, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν τῶν ἰδίων ὠφελήσας ὁ τάλας
 5 οὐδέν. Καλῶς ὁ σοφὸς ἐν Παροιμίαις φησὶ Σολομῶν· «ὁ συνάγων
 τὸν πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ τόκων καὶ πλεονασμῶν, τῷ ἐλεοῦντι πτω-
 χοὺς συνάγει αὐτόν», ἑαυτῷ κολάσεως τῆς πλεονεξίας, καὶ ἑτέροις
 ἀμοιβῶν τῆς εὐποιΐας ἀγαθῶν γινόμενος αἴτιος. Καὶ τούτων οὕτως
 ἐχόντων, τίς ἢ μανία παραπαιόντων διόλου, καὶ οὐδὲ τῷ καιρῷ τοῦ
 10 θανάτου λογιζομένων τὸ θῆμα τὸ φοβερόν;

ΤΜΗΜΑ Ζ΄.

*Περὶ τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς οὐ ποιουμένων τῆς
 ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίδα, ἀλλὰ καὶ διαθήκας γρά-
 φοντες κελεύειν λέγουσιν, ὧν ἐξουσίαν οὐκ ἔχουσιν.*

15

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Δεδόσθω γὰρ τοῖς καταφρονηταῖς τὴν ἄδειαν ἐν τῇ ζωῇ γεγε-
 νῆσθαι λήθης τῶν συμφερόντων ὑπόθεσιν, τί καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον
 μένουσιν ἀπαθεῖς, ὅτε τῶν ἀπαιτούντων τὴν ψυχὴν ἐπιστάσια φο-
 βερὰ συνέχει φρίτουσαν αὐτὴν πρὸς τὴν ἔξοδον καὶ δειματοῖ σχή-
 20 μασι φοβεροῖς, εἴ πως λογισμὸν λάβοι τῶν καθ' ἑαυτὴν σώφρονα καὶ
 πρὸς τὸ μέλλον συμφέροντα, ὅτε δαίμονες ὄνειδιζόντες τὴν ἁμαρ-
 τίαν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκουσιν ἀπειλοῦντες εἰς ἀμειδιῆ καὶ σκυ-
 θραυτὰ χωρία, ὡς πρὸ τῆς βασάνου τὴν κατάπληξιν ἱκανὴν εἶναι
 πρὸς κόλασιν, ὅτε ἢ συνειδήσις ἐπιστρέφειν εἰωθυῖα πρὸς τὰ πε-

στον κριτή, ἐπαινούμενος γι' αὐτὰ πού ἔκανε, καὶ μὲ χαρούμενο τὸ πρόσωπο δέχεται τὶς ὑποσχέσεις τῆς βασιλείας. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού τοῦ ἄφησε τὴν περιουσία, ὀδηγεῖται συρόμενος στὰ βασανιστήρια, ἐπειδὴ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ τὰ καλὰ δὲν ἔκανε σὲ ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη, ἀφοῦ ἄφησε σὲ ἄλλον τοὺς δικούς του κόπους, ὡς ἀφορμὴ σωτηρίας, ἐνῶ αὐτός ὁ ταλαίπωρος δὲν ὠφέλησε τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ δικὰ του καθόλου. Πολὺ σωστὰ λέγει στὶς Παροιμίες του ὁ σοφὸς Σολομών· «αὐτὸς πού συγκεντρώνει τὸν πλοῦτο του μὲ τόκους καὶ περισσεύματα, τὸν συγκεντρώνει γιὰ ἐκεῖνον πού ἔλεεῖ τοὺς φτωχοὺς»⁶³, γινόμενος ἔτσι μὲ τὴν πλεονεξία του αἴτιος τῆς κολλάσεως γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους αἴτιος ἀμοιβῶν λόγῳ τῶν εὐεργεσιῶν τους. Ἐφόσον λοιπὸν αὐτὰ ἔτσι εἶναι, πρὸς τί αὐτὴ ἡ μανία ἐκείνων πού εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ πλήρη παραλογισμό, οἱ ὅποιοι οὔτε καὶ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σκέφτονται τὸ φοβερὸ βῆμα τῆς κρίσεως;

ΤΜΗΜΑ 7ο

Γι' αὐτοὺς πού τὴν ὥρα τοῦ θανάτου δὲν φροντίζουν γιὰ τὴ σωτηρία τους, ἀλλὰ καὶ ὅταν γράφουν διαθήκες παραχωροῦν πράγματα πού δὲν ἔχουν πιά στὴν ἐξουσία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ἡ δυνατότητα ἐπιλογῆς ἔγινε στοὺς περιφρονητὲς ἀφορμὴ νὰ λησμονήσουν αὐτὰ πού τοὺς συνέφεραν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τους, γιατί ὁμως μένουν ἀπαθεῖς καὶ κατὰ τὴν ἐξοδὸ τους ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὴ στιγμή ἐκείνη πού ἡ φοβερὴ παρουσία ἐκείνων πού ζητοῦν τὴν ψυχὴ τους τὴν πιέζει, καθὼς τρέμει, νὰ θγεῖ, καὶ τὴν ἐκφοβίζουν μὲ μορφὲς φρικτὲς, μήπως καὶ σκεφτεῖ μὲ σύνεση τὴν κατάστασή της καὶ τὸ μέλλον πού τὴ συμφέρει, ὅταν οἱ δαίμονες, κατηγορώντας τὴν γιὰ τὶς ἁμαρτίες, τὴν τραβοῦν πρὸς τὸ μέρος τους ἀπειλητικὰ σὲ ἀγέλαστους καὶ σκυθρωπούς τόπους, ὥστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια ἢ κατάπληξη της νὰ εἶναι ἱκανὴ γιὰ τιμωρία της, ὅταν ἡ συνείδηση, πού συνηθίζει νὰ ἐπιστρέφει

⁶³ Παροιμ. 28, 8.

πλημμελημένα τρέμει τὴν πρὸς ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων περιμένουσα κόλασιν, ἔνθεν γὰρ ἰδρῶτι κεῖται τὸ σῶμα διάδροχον, τοὺς κρουνοὺς σημεῖα δεικνύον τοῦ ἔνδον καμιάτου καὶ τῆς ἀδήλου ταραχῆς τὰ ὁρώμενα παρέχον τεκμήρια; Ἀλλὰ καὶ τότε τάχα μὲν τῇ ἐλπίδι
 5 τοῦ ἕξειν κολακεύουσι προστάτας καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς ἐπὶ τοῖς καταλιμπανομένοις μνάμενοι τὴν ἐξ αὐτῶν λοιπὸν ἀνόνητον εὐνοϊαν. Τάχα δὲ καὶ ἀληθῶς καθῆκον κρίνουσι τοῦτο, τά, ὡς οἴονται, οὐκ ἀκολουθοῦντα ἔνθα μεθίστανται, καταλειφθῆναι λογιζόμενοι τοῖς εἰρημένοις, καλὸν πρὸς μνήμην ἀγαθὴν τὴν οὐκέτι τοῖς τιμω-
 10 ρουμένοις χρησίμη. Τί γὰρ τῶ ἐν ἀφορήτοις ὀδύναϊς ὄφελος εὐφημίας χαρίτων, οὐκ ἐπικουφιζομένῃ ταῖς εὐχαρίστοις φωναῖς τὸ ἀπαρηγόρητον ἄλγημα; Ἀκολουθεῖν δέ, κἂν μὴ προεπέμφθη, ταῦτα ἐδύνατο καταλειφθέντα τοῖς πένησι, καὶ τῶ ἐπικομισσαμένῃ ποιῆσαι πολλὴν παραμυθίαν, ἔνθα τὸν κενῶς ἀπελθόντα χερσίν, οὔτε
 15 δανείσασθαι, οὔτε χάριν λαβεῖν, οὔτ' ἄλλως πως ἔστιν εὐεργεσίας τυχεῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ὡς δηλοῦσι μετὰ τοῦ ἄφρονος πλουσίου αἱ μωραὶ πέντε παρθένοι· ὁ μὲν γὰρ ρανίδα κατὰ τῆς γλώττης ἦτει φλεγόμενος, αἱ δὲ μικρὸν ἔλαιον, ὃ μὴ ἐπεκομίσαντο, καὶ οὐδεὶς δέδωκεν ἔχων ταῖς δυνα-
 20 μέναις βαστάσαι καὶ μὴ δεβαστακνύαις. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἐκκλησιαστής παραινεῖ λέγων, «ἀπόστειλον τὸν ἄρτον σου ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ἐνδεοῦς, ὅτι ἐν πλήθει ἡμερῶν σου εὐρήσεις αὐτόν», ὁ δὲ Ἀπόστολος «ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν· καιρῶ γὰρ ἰδίῃ
 25 θερίσομεν μὴ ἐκλυόμενοι», ὁ δὲ Κύριος «θησαυρίσατε ἑαυτοῖς θησαυρὸν ἐν οὐρανῶ». Πρὸ τῆς ἀνάγκης συμβουλευόντες τὸ πρακτέον, ἵνα μὴ τις ἀγνοία τοῦ συμφέροντος ζημιωθῇ τὴν μέλλουσαν εὐφρο-

στις ἁμαρτίες πού ἔκανε, τρέμει τὴν ἀντάξια πρὸς τὰ ἁμαρτήματά της κόλαση πού τὴν περιμένει, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ παρουσιάζεται τὸ σῶμα κάθυγρο ἀπὸ τὸν ἰδρώτα, δείχνοντας μὲ τὶς βρῦσες τῶν ἰδρώτων του τὰ σημάδια τῆς ἐσωτερικῆς ἐξάντλησης, καὶ δίνοντας μὲ αὐτὰ πού φαίνονται ἀποδείξεις τῆς κρυφῆς ταραχῆς του; Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τότε, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ζήσουν, κολακεύουν τοὺς προστάτες καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, ζητώντας γι' αὐτὰ πού ἐγκαταλείπουν τὴν ἀνώφελη εὐνοιά τους. Κρίνουν πραγματικὰ καθῆκον τους, αὐτὰ πού, ὅπως νομίζουν, δὲν θὰ τοὺς ἀκολουθήσουν ἐκεῖ πού πηγαίνουν, νὰ μείνουν σ' αὐτοὺς πού ἀναφέρθηκαν, γιὰ νὰ ἀφήσουν ἀγαθὴ μνήμη, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι χρήσιμη σ' αὐτοὺς πού τιμωροῦνται. Γιατὶ γι' αὐτὸν πού βρῖσκεται σὲ ἀνυπόφορους πόνους, ποιὸ εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ τὶς ἐπαινούμενες χάρες του, ἂν δὲν ἀνακουφίζεται μὲ τὶς εὐχαριστήριες φωνές ὁ ἀπαρηγόρητος πόνος; Μποροῦσαν ὅμως νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἔστω καὶ ἂν δὲν στάλθηκαν ἐκ τῶν προτέρων, ἂν αὐτὰ ἀφήνονταν σιτοὺς φτωχοὺς, καὶ νὰ προσφέρουν μεγάλη παρηγοριά σ' αὐτὸν πού τὰ πρόσφερε, ἐκεῖ ὅπου, αὐτὸς πού πῆγε μὲ ἄδεια χέρια, δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ δανειστεῖ, οὔτε νὰ λάβει χάρη, οὔτε νὰ εὐεργετηθεῖ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Τὸ ἴδιο φανερώνουν μαζὶ μὲ τὸν ἄφρονα⁶⁴ πλοῦσιο καὶ οἱ πέντε μωρῆς παρθένες⁶⁵. γιὰτὶ ἐκεῖνος βέβαια ζητοῦσε μὰ σταγόνα νερὸ στὴ γλῶσσα του ἐπειδὴ καιόταν, ἐνῶ αὐτὲς λίγο λάδι, τὸ ὁποῖο δὲν εἶχαν φέρει μαζὶ τους, καὶ κανένας δὲν ἔδωσε, ἂν καὶ εἶχε, σ' αὐτὲς πού μποροῦσαν νὰ φέρουν καὶ δὲν εἶχαν φέρει. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ὁ Ἐκκλησιαστὴς συμβουλεύει λέγοντας· «μοίρασε τὸ ψωμί σου στὸν φτωχό, γιὰτὶ στὸ τέλος τῆς ζωῆς θὰ τὸ βρεῖς»⁶⁶. Καὶ ὁ Ἀπόστολος· «ὅσο ἔχουμε εὐκαιρία, ἃς κάνουμε τὸ καλό, γιὰτὶ στὸν κατάλληλο χρόνο θὰ θερίσουμε, ἂν δὲν ἀποκάνουμε»⁶⁷. Καὶ ὁ Κύριος· «ἀποταμιεύετε γιὰ τὸν ἑαυτό σας θησαυροὺς στὸν οὐρανό»⁶⁸, συμβουλεύοντας αὐτὸ πού πρέπει νὰ κάνουμε, ὥστε νὰ μὴ χάσει κανένας τὴν μελλοντικὴ εὐφροσύνη, ἀπὸ ἄγνοια τοῦ συμφέροντος

66. Ἐκκλ. 11, 2.

67. Γαλ. 6, 10.

68. Ματθ. 6, 20.

σύνην, ἔρημος τῶν ἐπιτηδείων ἀπελθῶν, καὶ μένων οὐ μόνον ἀνέ-
 στιος, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀπολαύοντας ἑτέρους ὄραῖν, πολλὴν ὑπομένων
 ὀδύνην. Λυπεῖ μὲν γὰρ ἔνδεια μετρίως τὸν οὐκ ἐρεθιζόμενον ἑτέρων
 τρυφῇ, τῆς ὀρέξεως ὡς ἡσυχασούσης τῷ μὴ ἔχειν ἔξωθεν ὑπόμνησιν
 5 ἐναλγῆ, ἐν ὀφθαλμοῖς δὲ οὐσης τῆς εὐωχίας, καὶ τῶν δαιτυμόνων
 ταῖς προπόσεσι ἰλαρῶς δεξιουμένων ἀλλήλους, δεινὴν ἢ ἐπιθυμία
 ἐργάζεται θάσανον, τῇ ὄψει τῶν ἡδέων τὴν ἔφεσιν διεγείρουσα καὶ
 τῷ ἐφίεσθαι τὴν μετάληψιν ἀνιῶσα μάλα σφοδρῶς. Ὅταν δὲ καὶ τὸ
 ὅπως ἦν δυνατὸν τὸ γεγόμενον τῇ ἀβουλίᾳ ἀδύνατον λογίσηται, καὶ
 10 ὡς παρ' ἰδίαν ἀβουλίαν ἀποστερεῖται τοῖς ἄλλοις ἐν ἐξουσίᾳ τρυφῆς,
 τότε τὸ θλιβερὸν χαλεπώτερον γίνεται, τῆς μεταμελείας πρὸς τὴν τοῦ
 σφαλλομένου διόρθωσιν ἀμηχανούσης, καὶ πόρον οὐχ εὐρισκούσης,
 ὅπως ἢ ἐξουσία πάλιν λαβοῦσα καιρὸν εὖ παράσχη διαθέσθαι τὸ
 προτεθὲν πάλαι κακῶς.

15

ΤΜΗΜΑ Η'.

Ὅτι, οἱ τὴν ἀναλγησίαν νοσοῦντες, παρέντες τὸ καθ'
 ἑαυτοὺς μεριμνᾶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου κληρονό-
 μοις φιλοτιμοῦνται παραπέμπειν τὰς οὐσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

20

Καὶ ταῦτα μὲν οὐ συνορῶντες πολλοί, διαθήκας εἰς τοὺς προσή-
 κοντας τίθενται ἔγγραφον τὴν ἑαυτῶν στηλιτεύοντες ἄνοιαν, καὶ
 προτιμότερους ἑαυτῶν εἰς τὸν τῆς κηδεμονίας λόγον ἄλλους ἡγού-
 μενοι. Εἰ γὰρ καὶ τέχνα γονεῦσιν ὁ τῆς φύσεως νόμος ὠκείωσεν, ἀλλ'
 ὁ τῆς σωτηρίας πόθος ἕκαστον ἑαυτοῦ πλείονα ποιεῖσθαι διδάσκει
 25 φροντίδα πρὸς τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν ἄγων τὴν ἔννοιαν, ἐν ᾗ τὴν
 οἰκείαν ὁ καθεὶς πεφρικῶς ἐκδέχεται κρίσιν, οὐδαμῶθεν προσδοκῶν,
 εἰ κακῶς τὰ κατ' αὐτὸν ἔχη, ἄλλοθεν ἐπικουρίαν. «Ζῶ γὰρ ἐγώ,
 φησὶ Κύριος, ὅτι εἰάν ᾧσιν ἐκεῖ Δανιὴλ καὶ Ἰώβ, οὐ ῥύσσονται υἱοὺς ἢ

του, φεύγοντας ἀπὸ τῆ ζωῆ χωρὶς τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια, καὶ μένοντας ὄχι μόνο χωρὶς κατοικία, ἀλλὰ καὶ δοκιμάζοντας μεγάλη ὀδύνη, καθὼς θὰ βλέπει τοὺς ἄλλους νὰ ἀπολαμβάνουν. Γιατὶ ἡ ἔλλειψη στενοχωρεῖ μέτρια ἐκείνον ποὺ δὲν ἐρεθίζεται ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση ἄλλων, ἐπειδὴ ἡ ὄρεξη ἡσυχάζει, μὴ ἔχοντας ἀπὸ ἔξω ὀδυνηρὴ ὑπόμνηση. Ὅταν ὅμως ἡ εὐωχία εἶναι μπροστὰ στὰ μάτια του καὶ οἱ συνδαιτυμόνες μὲ τὶς προπόσεις τοὺς ὑποδέχονται μὲ χαρὰ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἡ ἐπιθυμία προκαλεῖ φοβερὸ βασανιστήριον, ἐρεθίζοντας μὲ τὴν θέα τῶν εὐχάριστων τὴν ὄρεξη καὶ μεγαλώνοντας τὴν πᾶρα πολὺ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς συμμετοχῆς. Ὅταν ὅμως σκέφτεται, ὅτι, ἐνῶ ἦταν δυνατὸ αὐτὸ ποὺ ἔγινε, ἔγινε μὲ τὴν ἀπερισκεψία ἀδύνατο, καὶ ὅτι μὲ τὴν δική του ἀπερισκεψία στερεῖται τὴν ἀπόλαυση ποὺ οἱ ἄλλοι ἀπολαμβάνουν, τότε ἡ θλίψη γίνεται φοβερώτερη, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατη ἡ μετάνοια γιὰ τὴν ἐπανόρθωση τοῦ σφάλματος, καὶ δὲν βρίσκει τρόπο, ὥστε ἡ ἐξουσία του, ἔχοντας πάλι εὐκαιρία, νὰ διαθέσει μὲ τρόπο καλόν, αὐτὸ ποὺ παλιὰ διέθεσε κακῶς.

ΤΜΗΜΑ 8ο

Ὅτι οἱ ἀνάλητοι, ἀφήνοντας τὴ φροντίδα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου τοὺς ἀγωνίζονται μὲ ζῆλον νὰ ἀφήσουν τὶς περιουσίες στοὺς κληρονόμους τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Καὶ μὴ προσέχοντάς τα αὐτὰ οἱ περισσότεροι, κάνουν διαθέσιμους τοὺς συγγενεῖς τους, κάνοντας ἐγγράφως γνωστὴ τὴν ἀνοησία τους καὶ θεωρώντας ἄλλους προτιμότερους ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς τους, ὅσον ἀφορᾷ τὴ φροντίδα τους. Γιατὶ, ἂν καὶ ὁ νόμος τῆς φύσεως συνέδεσε τὰ παιδιὰ μὲ τοὺς γονεῖς, ὅμως ὁ πόθος τῆς σωτηρίας διδάσκει τὸν καθένα νὰ φροντίζει περισσότερο τὸν ἑαυτὸ του, ὀδηγώντας τὴ σκέψη στὴν ὥρα τῆς κρίσεως, κατὰ τὴν ὁποία ὁ καθένας περιμένει μὲ φρίκη τὴ δική του κρίση, χωρὶς νὰ περιμένει ἀπὸ πουθενὰ βοήθεια, ἂν ἡ κατάστασή του δὲν ἔχει καλῶς. Γιατὶ λέγει ὁ Κύριος: «ζῶ ἐγὼ· ἐάν βρεθοῦν ἐκεῖ ὁ Δανιὴλ καὶ ὁ Ἰώβ, δὲν θὰ σώ-

θυγατέρας αὐτῶν, ἀλλ' ἢ αὐτοὶ μόνοι σωθήσονται», ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς
 ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται· οἱ δὲ πρὸς τὴν καθ' ἑαυτῶν ἀναλ-
 γησίαν γενναῖοι, οὐδένα τότε παρ' οὐδενὸς ἔχειν βοήθειαν μαθόντες,
 ἕκαστον δὲ ἐκ τῶν ἰδίων ἔργων σωζόμενον ἢ ἀπολλύμενον, παρέντες
 5 τὰ ἑαυτῶν μεριμᾶν, καὶ ὡς ἂν τῆς μερίδος γένοιτο τῶν σωζομένων
 καταλιπόντες φροντίζειν, κληρονόμοις παραπέμπειν φιλοτιμοῦνται
 τὰς οὐσίας, σκυθρωποῖς μὲν προσώποις δῆθεν σχηματιζομένοις κα-
 τήφειαν, φαιδρᾶ δὲ τῇ διαθέσει λογιζομένοις ἔνδον τὴν τῶν καταλει-
 φθέντων ἀπόλαυσιν· καὶ οἱ μὲν μετὰ τὴν κηδεῖαν εὐφραίνονται, τοῖς
 10 ἄλλοτριόις ἐνενωχούμενοι κόποις, αὐτοὶ δὲ τὴν ὄντως στυγνὴν κατή-
 φειαν πρὸς διηνεκῇ τῆς τιμωρίας ἐπιφέρονται ὀδύνην.

ΤΜΗΜΑ Θ'.

Στηλιτισμὸς τῶν τὰς διαθήκας γραφόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

15 Καὶ οἶα τὰ πάντα σεμνὰ τῆς διαθήκης αὐτῶν προσοίμια! Εἶη μὲν
 ἐμοὶ ζῆν, φησί, καὶ τῶν ἑμαυτοῦ δεσπόμενοι, πρὶν δωρήσωνται. Δη-
 λώσαντες τὸ μὴ κατὰ γνώμην τοῦτο ποιεῖν, πρὶν χαρίσωνται, τὸ πα-
 ραχωρεῖν ἀνάγκη καὶ οὐ προαιρέσει σημαίνουσι· ζῆν μὲν καὶ δεσπό-
 ζειν τῶν οἰκείων εὐχόμενοι· ἐπεὶ δὲ μὴ προχωρεῖ τοῦτο, παραπέμ-
 20 ποντες τοῖς τυχοῦσιν, ἃ καὶ βουλόμενοι λαβεῖν ἢ ἔχειν οὐ δύνανται.
 Εἶη ἐμοὶ ζῆν! Ἄλλ' εἶποι πρὸς αὐτὸν εἰκότως ἢ ἀλήθεια· Εἶη σοι
 ζῆν, ὦ οὗτος! Τί γὰρ μέχρι νῦν ζήσας τὸν βίον ἀφέλησας; Τίνα τῶν
 ληπτῶντων ἐχόρτασας; Τίνα τῶν ἀστέγων συνήγαγες; Τίνα τῶν
 στρεβλομένων χρεωφειλετῶν ἠλευθέρωσας; Τίνα δεσποτῶν ὀδυρό-
 25 μενον ὀμότητα τῆς σκληρᾶς δουλείας ἀπήλλαξας; Τίνος τῶν ἀπὸ

σουν τούς υἱούς καὶ τὶς θυγατέρες τους, ἀλλὰ θὰ σωθοῦν μόνο αὐτοί»⁶⁹, ἐνῶ ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ πεθάνει γιὰ τὴν ἁμαρτία του· αὐτοὶ ὅμως πὺ εἶναι γενναῖοι ἀπέναντι στὴν ἀναλγησία πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους, μαθαίνοντας τότε, ὅτι κανένας ἀπὸ κανέναν δὲν θὰ ἔχει βοήθεια, ἀλλ' ὅτι ὁ καθένας ἀπὸ τὰ δικά του ἔργα θὰ σωθεῖ ἢ θὰ χαθεῖ, ἀφήνοντας τὴ μέριμνα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ μὴ φροντίζοντας νὰ κα-ταταγοῦν στὴ μερίδα τῶν σωζομένων, φιλοτιμοῦνται νὰ ἀφήσουν τὶς περιουσίες τους στοὺς κληρονόμους, οἱ ὅποιοι μὲ σκυθρωπὰ πρόσωπα προσποιοῦνται δῆθεν τὴν στενοχώρια τους, ἐνῶ μὲ χαρὰ ἀπὸ μέσα τους σκέφτονται τὴν ἀπόλαυση αὐτῶν πὺ τοὺς ἀφήνουν. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια μετὰ τὴν κηδεῖα εὐφραίνονται, γλεντώντας μὲ τοὺς κόπους τῶν ἄλλων, ἐνῶ αὐτοὶ παίρνουν μαζί τους τὴν πραγματικὴ κατῆφεια πρὸς διαρκῆ ὁδύνη τῆς τιμωρίας τους.

ΤΜΗΜΑ 9ο

Κατάκριση ἐκείνων πὺ κάνουν τὶς διαθήκες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Καὶ πόσο σεμνοὶ εἶναι ὅλοι οἱ πρόλογοι τῆς διαθήκης τους! Μακάρι, λέγει, νὰ ζοῦσα καὶ νὰ ἦμουν κύριος αὐτῶν πὺ μοῦ ἀνήκουν, προτοῦ τὰ παραχωρήσουν. Δηλώνουν δηλαδή, ὅτι δὲν τὸ κάνουν αὐτὸ μὲ τὴ θέλησή τους, προτοῦ τὰ χαρίσουν, καὶ φανερώνουν ὅτι τὰ παραχωροῦν ἀπὸ ἀνάγκη καὶ ὄχι μὲ τὴ θέλησή τους, ἀφοῦ εὔχονται νὰ ζοῦσαν καὶ νὰ ἦταν κύριοι τῶν περιουσιῶν τους. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, μεταβιβάζουν σὲ ὅποιον τύχει, αὐτὰ πὺ θὰ ἤθελαν νὰ τὰ πάρουν μαζί τους ἢ νὰ τὰ κρατήσουν, ἀλλὰ δὲν μποροῦν. Μακάρι νὰ ζοῦσα! Ἀλλὰ θὰ μποροῦσε πολὺ εὐλόγα νὰ τοῦ πεῖ ἡ ἀλήθεια· Μακάρι νὰ ζοῦσες, ἀνθρωπέ μου! Ὅμως ποιὸν ὠφέλησες μέχρι τῶρα πὺ ἔζησες; Ποιὸν ἀπὸ τοὺς πεινασμένους χόρτασες; Ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἄστεγους περιμάζεψες; Ποιὸν ἀπὸ τοὺς χρεωφειλέτες πὺ βασανίζονται ἐλευθέρως; Ποιὸν ἀπὸ αὐτοὺς πὺ ὀδύρονται γιὰ τὴν ὠμότητα τῶν κυρίων τους τὸν ἀπάλλαξες ἀπὸ τὴν σκληρὴ δουλεία; Ποιὸν ἀπὸ τοὺς

69. Ἰεζ. 14, 14-16.

πλούτου ἀποτυχόντων πενίαν παρεμυθήσω, ἐπικουφίσας αὐτῶ και
 ἐν μέρει τὰ τῆς πτωχείας δεινά; Ὅτι ζῆν βούλεσθαι λέγεις, οὐδενὸς
 ἄλλου τοῦτο λέγοντος περὶ σοῦ; Εἶπον δ' ἂν πάντως πολλοί, Εἰ ἦσθα
 γενόμενος ἐν τῷ παρελθόντι χρηστός, πάλιν ἕκαστος τοιούτου πει-
 5 ραθήσεται πεπεισμένος, οἷος αὐτῶ και πάλαι γεγένητο. Εἶη σοι
 ζῆν. Διατί; Ἴνα μερίσῃς τὴν οὐσίαν τοῖς πένησιν; Ἴνα νῦν ποιήσῃς,
 ὃ μὴ ἐποίησας πρὶν; Ἴνα τὸ λοιπὸν κατὰ τὴν χρεῖαν ἀναπληρώσῃς ἐ-
 κάστω ἐκ τοῦ σοὶ περισσεύοντος; Ἐξεστί σοι τοῦτο και τελευταῖον
 ποιῆσαι, και πολλοὺς ἔχειν τοὺς ὑπὲρ τῆς σῆς προσευχομένους
 10 ἀνέσεως μᾶλλον δὲ κἂν μηδεὶς προσεύξῃται μηδὲ δεηθῆ τοῦ Θεοῦ,
 αὐτό σε τὸ ἔργον αἰδέσιμον ποιήσει τῷ Κριτῇ και ἐπὶ τὴν ἠτοιμασμέ-
 νην ὁδηγήσει βασιλείαν σὺν τοῖς θρέψασιν πεινῶντα τὸν πένητα. Ἴνα
 και ἄλλα κτησάμενος, ἀβρῶς μὲν τῶν ἡδέων ἐπὶ πλεῖον ἀπο-
 λαύσῃς αὐτός, πλειόνων δὲ διαδόχους καταλίπῃς τοὺς σοὺς, δεσπό-
 15 σῃς δὲ πάλιν; Ἴνα τί ὦν ἕως τοῦ παρόντος κακῶς ἐκυρίευσας, οὐδε-
 νὸς ἐκ τοσούτων παραμυθησάμενος ἔνδειαν; Πῶς δὲ και σὰ λέγεις
 τὰ πρὸς χρῆσιν δεδομένα τῆς ἐνθάδε ζωῆς και οἰκονομίαν τῶν δεο-
 μένων κοινήν; Πόθεν ἐνήνοχας αὐτά, ὅτι σὰ λέγεις, τὰ τῆς σῆς γενέ-
 σεως πρεσβύτερα; Οὐκ ἐπεκομίσω ἄλλοθεν παρερχόμενος εἰς τὸν
 20 βίον, οὐ συνέπεσέ σοι γεννωμένῳ, οὐκ ἐκ νηδύος ἔχων αὐτὰ ἐξῆλθες
 μητρικῆς, ἵνα, καθάπερ τὸ συμπεφυκὸς σῶμα, οὕτως εἴπῃς σὰ· τὰ
 σύγχρονά σοι εὗρες ἐχρήσω, καταλείπεις πῶς σὰ λέγεις τὰ πρὸ σοῦ,
 και μετὰ σὲ πᾶσιν ὁμοίως εἰς ἐξουσίαν προκειμένα; Σὰ ἦν, εἰ ἦς αὐτὰ
 τῇ μεταδόσει κτησάμενος. Βεβαίως σὰ ἦν, εἰς ἦς αὐτὰ τῇ ἐλεημο-
 25 σῆν θησαυρίσας ἐν οὐρανῷ. Τοῦ δὲ θανάτου σοι παραλύοντος τὴν
 νομὴν τῆς αὐθεντίας, μάταιος λοιπὸν διανομεύς, ὦν ὁ καιρὸς και μὴ
 βουλόμενόν σε ἀφαιρεῖται τὴν ἐξουσίαν. Ἴθι δὴ σὺν συντόμως, και

πλουσίους πού πτώχευσαν τὸν παρηγόρησες, ἀνακουφίζοντάς τον μερικῶς ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς φτώχειας; Λές, ὅτι ἤθελες νὰ ζεῖς, χωρὶς αὐτὸ νὰ τὸ λέγει κανένας ἄλλος γιὰ σένα; Θὰ μπορούσαν ὅμως νὰ τὸ ἔλεγαν πολλοί, ἂν εἶχες ἀποδειχθεῖ ἀγαθὸς κατὰ τὸ παρελθόν, γιὰτὶ ὁ καθένας θὰ ἦταν πεπεισμένος, ὅτι θὰ πετύχαινε αὐτό, πού καὶ στὸ παρελθόν τοῦ εἶχες κάνει. Μακάρι νὰ ζοῦσες. Γιατί; Γιὰ νὰ μοιράσεις τὴν περιουσία σου στοὺς φτωχοὺς; Γιὰ νὰ κάνεις τώρα, αὐτὸ πού δὲν ἔκανες στὸ παρελθόν; Γιὰ νὰ συμπληρώσεις στὸν καθένα αὐτὸ πού τοῦ λείπει, μὲ αὐτὸ πού περισσεύει ἀπὸ σένα; Αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις καὶ τώρα πού πεθαίνεις, καὶ νὰ ἔχεις πολλοὺς πού θὰ προσεύχονται γιὰ τὴ δική σου ἀνάπαυση. Ἡ καλύτερα, ἀκόμα καὶ ἂν κανεὶς δὲν προσευχηθεῖ οὔτε παρακαλέσει τὸν Θεό, τὸ ἴδιο τὸ ἔργο σου θὰ σὲ κάνει σεβαστὸ στὸν Θεὸ καὶ θὰ σὲ ὀδηγήσει στὴν ἐτοιμασμένη βασιλεία μαζί μ' ἐκείνους πού ἔθρεψαν τὸν φτωχὸ ὅταν πεινοῦσε. Ἡ μήπως θέλεις νὰ ζήσεις γιὰ νὰ ἀποκτήσεις καὶ ἄλλα καὶ νὰ ἀπολαύσεις ὁ ἴδιος μὲ περισσότερη λαμπρότητα τὶς χαρὲς τῆς ζωῆς, καὶ νὰ ἀφήσεις τοὺς δικούς σου κληρονόμους περισσοτέρων ἀγαθῶν, καὶ νὰ γίνεις πάλι δεσποτικός; Γιατί μὲ αὐτὰ πού μέχρι τώρα ἀπέκτησες δὲν μετρίασες τὴ φτώχεια κανενὸς ἀπὸ τοὺς τόσους φτωχοὺς; Καὶ γιὰτὶ ὀνομάζεις δικά σου αὐτὰ πού δόθηκαν γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν στὴν ἐδῶ ζωὴ ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη; Ἀπὸ ποῦ τὰ ἔφερες αὐτὰ, καὶ ὀνομάζεις δικά σου αὐτὰ πού ὑπάρχουν πρὶν νὰ γεννηθεῖς ἐσύ; Δὲν τὰ πῆρες ἀπὸ ἄλλοῦ ἐρχόμενος στὴ ζωὴ, δὲν τὰ βρῆκες ὅταν γεννήθηκες, δὲν τὰ εἶχες βγαίνοντας ἀπὸ τὴ μήτρα τῆς μητέρας σου, ὥστε, σὰν τὸ σῶμα πού εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐνωμένο μαζί σου, νὰ λές ὅτι εἶναι δικά σου. Βρῆκες αὐτὰ πού ἦταν τῆς ἴδιας ἐποχῆς μὲ σένα, τὰ χρησιμοποίησες, τὰ ἐγκαταλείπεις. Πῶς ὀνομάζεις δικά σου αὐτὰ πού ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ σένα, καὶ μετὰ ἀπὸ σένα εἶναι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὴ διάθεση ὄλων; Θὰ ἦταν δικά σου, ἂν τὰ ἀποκτοῦσες καὶ τὰ πρόσφερες. Θὰ ἦταν ὅπωςδὴποτε δικά σου, ἂν τὰ ἀποταμίευες, κάνοντας ἐλεημοσύνες, στὸν οὐρανό. Τώρα ὅμως πού ὁ θάνατος σου παραλύει τὸ δικαίωμα τῆς χρήσης, εἶσαι ἄσκοπος διανομέας αὐτῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος καὶ χωρὶς νὰ θέλεις σου ἀφαιρεῖ τὴν ἐξουσία. Πήγαινε λοιπὸν γρήγορα, πήγαινε

μετάδηθι τάχιον ὀλίγας τῆς ὀλιγοχρονίου ζωῆς ἀντὶ πολλῶν τῆς πολυχρονίου τῆ δίκῃ ὑφέξων εὐθύνας. Τί καὶ μακρὰν σεαυτῷ καὶ χαλεπωτέραν κατασκευάζεις τὴν κόλασιν, πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐκταθῆναί σοι ποθῶν τὸν ἐνάμαρτον βίον, ἵνα, πολλῆς τῆς ἐνθάδε διαγωγῆς, πολλὴν δέξῃ καὶ παρατεταμένην τὴν δάσανον;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Εἶτα, βούλομαι, καὶ πολλὰ βούλομαι, προσεπιδιαταξάμενοι, καὶ ἐν τοῖς οὐκέτι λοιπὸν ἰδίους ἄφθονον εἰς τοὺς προσήκοντας ἐπιδειξάμενοι φιλοτιμίαν, καὶ τὰ πολλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἴσως ἐπιβιώσονται, προστάταις ἑαυτοὺς παραθέμενοι καὶ φίλοις, ἀσφαλισάμενοι 10 τε σημαντῆρι τὰ δεδογμένα πρὸς τὸ δῆθεν ἀραδιούργητον, διαστροφῇ τῆς ὄψεως ἀπαλλάττονται, ὡς οἱ πιθανῶς σεμνοποιεῖν εἰωθότες, τὸ ψεῦδός φασι γελῶντες τὰ τῆδε, ὡς δὲ τὸ ἀληθές ἔχει, φρίττοντες τὸ ἀθρόον αὐτοῖς φανέντα φοβερὰ καὶ ἀμειδιῆ χωρία. Χλεύης 15 γὰρ σημεῖον μειδίαμα, ὅπερ τοῖς προσώποις ἐχρῆν ἐπιφαίνεσθαι τῶν τελευτάντων, εἴπερ ἐμυκτῆριζον ὡς γέλωτος ἄξια τὰ ἀφιέμενα· νῦν δὲ καθάπερ οἱ τῶν πικρῶν φαρμάκων γευόμενοι ἀποστύφουσι τῇ ἀηδία τὸ πρόσωπον, τῆς ψυχῆς πρὸς ἣν ἔσχεν ἐκ τῶν ὀφθέντων ἐκεῖ χαλεπῶν διάθεσιν τυπωσάσης τὸν χαρακτῆρα τῆς ὄψεως, καὶ 20 τῷ σχήματι τοῦ φαινομένου τὴν ἑαυτῆς φανερωσάσης κεκοιμημένην ἀνίαν. Ἐσοπτρον γὰρ ψυχῆς ἢ φύσις ὄψιν ἐποίησε, τοιαύτας ἀποσκιάζουσιν ἐφ' ἑαυτῆς τὰς μορφάς, οἷας ἔνδον ἐκείνη τὰς διαθέσεις κινεῖ, ἕως τῶν προφανῶν τεκμηρίων τὰ ἑαυτῆς τείνουσα πάθη. Οὕτως ἡ λύπη τῇ κατηφείᾳ ἐλέγχεται· οὕτως ἡ χαρὰ τῇ διαχύσει 25 γνωρίζεται· οὕτω δηλοῦται ὁ θυμὸς τῇ τραχύτητι, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερον ἐπιμορφώσασθαι σχῆμα παρ' ὃ κελεύει ἢ τὸν νοῦν κατέχουσα ἀσχολία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

30 Γνώριμον γὰρ εὐθύς ἅπασιν τὸ σόφισμα γίνεται, τῆς ὑποκρίσεως

για να ανταλλάξεις τις ευθύνες τῆς ὀλιγόχρονης ζωῆς σου μὲ τις πολλές τιμωρίες τῆς πολυχρόνιας καταδίκης. Γιατί κάνεις μακροχρόνια καὶ δυσκολώτερη γιὰ τὸν ἑαυτό σου τὴν κόλαση, ποθώντας στὰ βαθειὰ σου γεράματα νὰ παραταθεῖ ἡ ἁμαρτωλὴ ζωὴ σου, ὥστε μὲ τὴν μακρὰ ἐδῶ διαβίωσή σου νὰ δεχθεῖς καὶ παρατεταμένα βασανιστήρια;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Ἔπειτα, ἀφοῦ προσθέσουν στὴ διαθήκη τους, θέλω, καὶ θέλω πολλά, καὶ ἀφοῦ δείξουν ἀφθονη γενναιοδωρία πρὸς τοὺς συγγενεῖς τους μὲ αὐτὰ πού δὲν εἶναι πιά δικά τους, καὶ τὰ περισσότερα μὲ τὸν σκοπὸ ἴσως νὰ ἐπιβιώσουν, ἀφοῦ ἐναποθέσουν τοὺς ἑαυτούς τους σὲ προστάτες καὶ φίλους καὶ ἀφοῦ ἐπικυρώσουν τις ἐντολές τους μὲ σφραγιδα γιὰ νὰ μὴ παραποιηθοῦν, γυρίζοντας τὸ πρόσωπό τους πρὸς ἄλλη κατεύθυνση ἀπαλλάσσονται, σὰν αὐτοὺς πού συνηθίζουν νὰ κάνουν τὸν σοβαρὸ μὲ πειστικὸ τρόπο, καὶ χαμογελώντας λένε, ὅτι τὰ ἐδῶ εἶναι ψεύτικα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα τρέμουν, ἐπειδὴ τὰ φοβερὰ καὶ σκυθρωπὰ τοπία τοὺς φανερώνονται ἀπότομα. Γιατί τὸ μειδίαμα εἶναι σημάδι ἐμπαιγμοῦ, πού ἔπρεπε νὰ ἐμφανίζεται στὰ πρόσωπα αὐτῶν πού πεθαίνουν, ἂν πραγματικὰ χλεύαζαν ὡς ἄξια γιὰ γέλια αὐτὰ πού ἀφήνουν. Τώρα ὁμως, σὰν ἐκείνους πού πίνουν τὰ πικρὰ φάρμακα, συνοφρυώνουν τὸ πρόσωπό τους ἀπὸ ἀηδία, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ τρομερὰ πού εἶδε ἐκεῖ, ἀποτύπωσε τὴ διάθεσή της στὸν χαρακτήρα τοῦ προσώπου τους, καὶ μὲ τὴ μορφὴ αὐτοῦ πού φαίνεται φανερώνει τὴν κρυμμένη ἀγωνία της. Γιατί ἡ φύση ἔκανε τὸ πρόσωπο καθρέφτη τῆς ψυχῆς, ἀποτυπώνοντας ἐπάνω του τις μορφές ἀνάλογα μὲ τις ἐσωτερικὲς διαθέσεις της, ἐκτείνοντας τὰ πάθη της μέχρι τις φανερὲς ἀποδείξεις. Ἔτσι ἡ λύπη φαίνεται ἀπὸ τὴν κατῆφεια, ἔτσι ἡ χαρὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν ἰλαρότητα, ἔτσι ὁ θυμὸς ἀπὸ τὴ σκληρότητα, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παρουσιάσει διαφορετικὴ μορφὴ ἀπὸ ἐκείνην πού διατᾶζει ἡ διάθεση πού κατέχει τὸν νοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ τέχνασμα ἀναγνωρίζεται ἀμέσως ἀπὸ ὅλους,

ἀκριβοῦν οὐ δυναμένης τῆς ἀληθείας τοὺς τύπους, οὐδὲν κρατοῦν-
 τος ἄλλου πάθους τὰ ἕτερου σχηματίσασθαι ἰσχυούσης ἐπὶ πολὺ·
 κἂν γὰρ ἀπ' ἐκείνου ἐπὶ τοῦτο πρὸς βραχὺ ἀμειψαί τὸν χαρακτήρα
 διάσηται, φυλάττειν ἐπὶ πολὺ τὸ πλάσμα οὐκ ἔχει, δυνάμεως μετα-
 5 μορφουμένης ὀξέως τῆς ὄψεως, κάκεινον δεχομένης τὸν τύπον, ὃν
 σχηματίζει κατὰ συμπάθειαν τὸ ἔνδον διαιτώμενον πάθος Ἐγὼ δὲ
 καὶ τὰς πέντε παρθένους, ἃς μωρὰς ὠνόμασεν ἡ θεία Γραφή, ταύτης
 εἶναι νομίζω τῆς τάξεως, ἐχούσας μὲν μεθ' ἑαυτῶν τὰς τῆς παρθενίας
 λαμπάδας, ἔλαιον δὲ οὐκ ἐπικομισσάμενας ἐν τοῖς ἀγγείοις, τὸ τρέ-
 10 φειν τῇ ἀρδεΐᾳ τὸν πυρσὸν τῆς λαμπάδος πεφυκός· καὶ ἔνθεν τῆς
 μωρίας εἰκότως δεξαμένας τὸ ὄνομα, ὅτι τὸ δυσχερὲς καὶ τοῦ ἀδυνά-
 του πλησίον τὴν παρθενίαν κατορθώσασαι, τοῦ ἐλάττονος καὶ λίαν
 ἂν εὐκόλου κατημέλησαν· πρὸς φύσεως ἀγωνισάμεναι τυραννίδα,
 ἐπιθυμίαν μαινομένην χαλινώσασαι, ἡδονῆς καιομένην κατασδέσα-
 15 σαι φλόγα, τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς φμῳάσασαι τῷ νόμῳ τοῦ πνεύμα-
 τος, ἄνθρακας καιομένους τὰς ὑπομνήσεις τῆς ἀκολασίας πατήσα-
 σαι πάθους ἀβλαβῶς, πρὸς δὲ τὴν τῶν δεομένων συμπάθειαν μείνα-
 σαι ἀπαθεῖς, ἔνθα οὐ πόνος, οὐχ ἰδρώς, οὐ κάματος, θούλησις δὲ
 μόνη εἰς ἔργον τὸ δοκοῦν ἤγεν ἀσκύλτως καὶ τὸ μὲν δυσκαταγώνι-
 20 στον καὶ πολλοῖς ἀγῶνα κινοῦν κάμψασαι πάθος, ἐκεῖ δὲ πεσοῦσαι,
 ὅπου προαιρέσεως ἐξουσία τὸ προτεθὲν ἀπόνως ἠνύετο, καὶ τὸ φαι-
 δρὸν τῆς παρθενίας τῷ τῆς φιλοχρηματίας ἀμαυρώσασαι ζόφῳ. Διὰ
 τοῦτο βορρῶδύμεναι τὰς ἀγορὰς περιέτρεχον, ἔλαιον τότε ζητοῦσαι,
 ὅτε τὰς θύρας οἱ πωλοῦντες ἀπέκλεισαν. Ποία γὰρ μετὰ συντέλειαν
 25 πραγματεία λοιπὸν, οὐδενὸς ἐν χρεῖᾳ καθεστῶτος καὶ τὴν συναλ-
 λαγὴν ποιοῦντος εὐκαιρον τῷ χρήζοντι ἔλαιον, πεπαυμένης τῆς πα-
 νηγύρεως καὶ τοῦ χρειάδους ἐκάστῳ ποιήσαντος τὴν ἐμπορίαν ἀμῆ-
 χανον;

Εἰ δὲ παρθένοις ὁ τοσοῦτος τῆς ἀγνεΐας κάματος, μὴ παρούσης

ἐπειδὴ ἡ ὑποκρισία δὲν μπορεῖ νὰ ἐξακριβώσῃ τοὺς τύπους τῆς ἀλήθειας, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατόν, ἐνῶ κυριαρχεῖ ἄλλο πάθος, νὰ ἀποτυπώσῃ τὴ μορφή ἄλλου γιὰ πολλή ὥρα. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα ἀναγκαστεῖ ἀπὸ ἐκεῖνο νὰ ἀλλάξῃ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν γιὰ λίγο τὴ μορφή τοῦ προσώπου, δὲν μπορεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν ψεύτικη εἰκόνα γιὰ πολὺ, διότι ἡ δύναμη τοῦ προσώπου μεταμορφώνεται γρήγορα, καὶ δέχεται τὸν τύπο ἐκεῖνο πού σχηματίζει ἀντίστοιχα τὸ πάθος πού ὑπάρχει μέσα στὴν ψυχὴ. Ἐγὼ μάλιστα νομίζω ὅτι καὶ οἱ πέντε παρθένες, τὶς ὁποῖες ἡ ἅγια Γραφή ὀνόμασε μωρές, ἀνήκουν σ' αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, γιατί εἶχαν βέβαια μαζί τους τὶς λαμπάδες τῆς παρθενίας, ἀλλὰ δὲν εἶχαν φέρῃ στὰ ἄγγεῖα τους καὶ λάδι, τὸ ὁποῖο εἶναι καμωμένο νὰ τρέφῃ, ποτίζοντας τὴ φλόγα τῆς λαμπάδας, καὶ γι' αὐτὸ δίκαια δέχθησαν τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς μωρίας, γιατί, ἐνῶ κατόρθωσαν τὸ δύσκολο, καὶ αὐτὸ πού σχεδὸν ἦταν ἀδύνατο, δηλαδή τὴν παρθενίαν, παραμέλησαν τὸ κατώτερο καὶ πολὺ εὐκόλο. Ἐνῶ νίκησαν τὴν τυραννικὴν δύναμιν τῆς φύσεως, χαλιναγωγώντας τὴν μαινόμενη ἐπιθυμίαν, σβήνοντας τὴ φλόγα τῆς ἡδονῆς πού ἔκαιε, φιμώνοντας τὸ σαρκικὸ φρόνημα μὲ τὸν νόμον τοῦ πνεύματος, πατώντας χωρὶς νὰ καοῦν τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, δηλαδή τὶς ἀναμνήσεις τῆς ἀκολασίας, καὶ ἐπὶ πλέον μένοντας ἀνεπηρέαστες ἀπὸ τὴν ἀγάπην ἐκείνων πού εἶχαν ἀνάγκη, ἐκεῖ ὅπου οὔτε κόπος, οὔτε ἰδρώτας, οὔτε κούραση, ἀλλὰ μόνο θέληση τὶς ὀδηγοῦσε στὸ ἔργον πού πίστευαν χωρὶς νὰ νικῶνται, καὶ τὸ μὲν πάθος, πού εἶναι δυσκολονίκητον καὶ σὲ πολλοὺς προκαλεῖ ἀγῶνα, τὸ λύγισαν, ἔπεσαν ὅμως ἐκεῖ ὅπου αὐτὸ πού παρουσιάστηκε μποροῦσε νὰ ἐκτελεστεῖ χωρὶς κόπον μὲ τὴ δύναμιν τῆς προαίρεσός τους, καὶ ἔτσι ἀμαύρωσαν τὴ φωτεινότητα τῆς παρθενίας μὲ τὸ σκοτάδι τῆς φιλοχρηματίας. Γι' αὐτὸ ἀνήσυχες ἔτρεχαν στὶς ἀγορὰς ζητώντας λάδι, τότε πού αὐτοὶ πού τὸ πωλοῦσαν εἶχαν κλείσει τὶς πόρτες. Γιατί μετὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου ποιά ἀγοροπωλησία μπορεῖ νὰ γίνῃ, ἀφοῦ κανένας δὲν βρῖσκεται σὲ ἀνάγκη, ὥστε νὰ κάνει τὴν ὥραν ἐκείνην τὴ συναλλαγὴν σ' αὐτὸν πού χρειάζεται λάδι, ἀφοῦ τὸ πανηγύρι τελείωσεν καὶ ἔκανε ἀδύνατον τὸν καθένα τὴν ἀγορὰν αὐτοῦ πού τοῦ χρειάζεται;

* Ἄν λοιπὸν στὶς παρθένας ὁ τόσο μεγάλος κόπος τῆς ἀγνότη-

ἔλεημοσύνης, ἀνόνητος γέγονε καὶ εἰσπήκισαν ἔξω τοῦ νυμφῶνος
 ἔλεειναῖς βοῶσαι φωναῖς, «Κύριε, Κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν», καὶ ἔνδοθεν
 ἀκούουσαι ὡς ἐπιβρυχομένου τῷ ὄργιλῳ φθέγματι τοῦ Νυμφίου καὶ
 λέγοντος, «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς», πόθεν ἐστὲ, τί ἀκούσε-
 5 σθαι εἰκότως καὶ μεθ' οἷας ὄργιλου καὶ τραχείας φωνῆς τοὺς μετὰ
 τῆς ἀσπλαγχνίας μυριοῖς ἄλλοις ἐνεχομένους κακοῖς, ἢ πάντως ἐ-
 κείνο, καὶ οὕτως ἀπηνῶς τὸ πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτοῖς εἰρημένον,
 «πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ
 τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἐπέινασα γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν»;
 10 Ἐκεῖναις μὲν γὰρ εἰς τιμωρίας ἤρκεσε λόγον, τὸ ἀποκλεισθῆναι τοῦ
 νυμφῶνος καὶ μόνῳ τούτῳ κολάζεσθαι, τῷ μὴ ἔνδον μετὰ τῶν φρο-
 νύμων εἶναι παρθένων, τῆς ἐννοίας αὐτὰς ὀδυνώσης, λογιζομένας,
 τίς ἄρα ἢ ἐντὸς τῆς παστάδας τυγχάνει ἀπόλαυσις. Οὗτοι δὲ μετὰ
 τοῦ ἔξω εἶναι πάσης παραμυθίας χρηστῆς, ἀπαραίτητον ἔξουσι καὶ
 15 ἐπώδυνον κόλασιν, διπλῆ τιμωρούμενοι ὀδύνη, μιᾷ μὲν τῇ ἐχούσῃ
 αὐτοὺς βασάνῳ τοῦ ἀσθέστου πυρός, μιᾷ δὲ ἦν ποιεῖν ἢ ἐτέρων ἀπό-
 λαυσις εἴωθε τοῖς ἐν αὐτῇ δυναμένοις εἶναι, καὶ οὐκ οὔσιν δι' οἰκείαν
 ἀμέλειαν, οὐκ ἔλαττον τῇ λύπῃ τῆς μεταμελείας μαστίζουσα τὴν ψυ-
 χὴν τῆς ἔξωθεν τῷ πυρὶ βασανιστοσύνης τὸ σῶμα κολάσεως.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὡ πόσον τοὺς ἐλεήμονας ὑψωσεν ἡ συμπάθεια! Ὡ πόσον τοὺς
 ἀνελεήμονας ἢ ἀσπλαγχνία κατήγαγεν! Ἐκείνους ἀγγέλων εἰς βα-
 σιλείαν εἰσήγαγεν, τούτους μετὰ δαμιόνων καὶ διαβόλου εἰς πυρὸς
 25 γέενναν κατέτρεψεν. Οὕτως ὠφέλιμον ἢ μετάδοσις, καὶ οὕτω θλα-
 βερὸν τὸ ἀκοινώνητον. Καὶ μάλα γε εἰκότως ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐστὶν
 ἐγγὺς φιλανθρωπίας Θεοῦ, τὸ δὲ οὐ μακρὰν σατανικῆς βασκανίας.

τας ἔγινε ἀνώφελος, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἔλεημοσύνη, καὶ στέκονταν ἔξω ἀπὸ τὸν νυμφώνα φωνάζοντας μὲ ἀξιολύπητες φωνές, «Κύριε, Κύριε, ἀνοιξέ μας»⁷⁰, καὶ ἀκούοντας ἀπὸ μέσα τῆ θυμωμένη φωνή τοῦ Νυμφίου νὰ λέγει μουγκρίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο· «Ἄληθεια σᾶς λέγω, δὲν σᾶς ξέρω»⁷¹ ἀπὸ ποῦ εἴσαστε, τί θὰ ἀκούσουν, εὐλόγα, καὶ μὲ πόσο ὀργισμένη καὶ σκληρὴ φωνὴ αὐτοὶ πού μαζί μὲ τὴν ἀσπλαγχνία θὰ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ μύρια ἄλλα κακά, παρὰ ἐκεῖνο ὅπωςδήποτε, καὶ μάλιστα μὲ τόσο ἀμείλικτο τρόπο, ἐκεῖνο πού εἶπε στοὺς ὁμοίους μὲ αὐτούς, «πηγαίνατε στὴν αἰώνια φωτιᾶ, πού ἔχει ἐτοιμαστῆ γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του, γιατί πείνασα καὶ δὲν μοῦ δώσατε νὰ φάω»⁷²; Γιατὶ σ' ἐκεῖνες βέβαια (τὶς παρθένες) ἦταν ἀρκετὴ γιὰ τιμωρία τοὺς ὁ ἀποκλεισμός τοὺς ἀπὸ τὸν νυμφώνα, καὶ τὸ ὅτι βασανίζονταν μόνο μὲ αὐτό, δηλαδὴ ὅτι δὲν βρίσκονταν μέσα μαζί μὲ τὶς φρόνιμες παρθένες, καὶ τὶς ἔκανε νὰ πονοῦν ἢ σκέψη, ἀναλογιζόμενες, ποιά ἄραγε νὰ εἶναι ἡ ἀπόλαυση μέσα στὸ νυφικὸ δωμάτιο. Ἐνῶ αὐτοί, μαζί μὲ τὸ ὅτι θὰ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ κάθε καλὴ παρηγοριά, θὰ ἔχουν ὅπωςδήποτε καὶ ὀδυνηρὴ τιμωρία, βασανιζόμενοι μὲ διπλῆ ὀδύνη, μὰ μὲ τὸν βασανισμό τῆς αἰώνιας φωτιᾶς πού θὰ τοὺς κατέχει, καὶ ἄλλη μὰ πού συνήθως προκαλεῖ ἡ ἀπόλαυση τῶν ἄλλων σ' αὐτούς πού μποροῦσαν νὰ εἶναι μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀπόλαυση καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ ἀμέλειά τοὺς, ἐπειδὴ ἡ λύπη ἀπὸ τὴ μεταμέλεια δὲν μαστίζει λιγώτερο τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν κόλαση πού βασανίζει τὸ σῶμα ἔξω μὲ τὴ φωτιᾶ!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Πόσο ἀλήθεια ὑψωσε τοὺς ἐλεήμονες ἢ συμπάθεια! Καὶ πόσο ἀλήθεια χαμηλὰ κατέβασε τοὺς ἀνελεήμονες ἢ ἀσπλαγχνία! Ἐκείνους τοὺς ἔβαλε στὴ βασιλεία τῶν ἀγγέλων, ἐνῶ αὐτοὺς τοὺς κατέστρεψε στὴ γέεννα τῆς φωτιᾶς μαζί μὲ τοὺς δαίμονες καὶ τὸν διάβολο. Τόσο πολὺ ὠφέλιμη εἶναι ἡ ἔλεημοσύνη καὶ τόσο πολὺ βλαβερὴ ἡ ἀσπλαγχνία. Καὶ πολὺ δικαιολογημένα. Γιατὶ ἡ ἔλεημοσύνη εἶναι κοντὰ στὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ ἀσπλαγχνία δὲν βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὸν φθόνο τοῦ Σατανᾶ. Γιατὶ αὐτὸς πού δὲν σπλαγχνί-

72. Ματθ. 25, 41.

Ὁ γὰρ λιμώττοντα καὶ πηγνύμενον καὶ παρὰ τοκογλύφων ἀγχόμε-
 νον δανεισῶν μὴ οἰκτεῖρων τὸν ὁμόφυλον, πῶς οὐκ εἰς δαιμονικὴν
 κατάστασιν ἤλασεν, μεθ' ὧν δικαίως κοινὴν κατακρίνεται κόλασιν,
 κοινωνῶν πονηρίας, οἷς οὐ κεκοινώνηκε φύσεως; Οὕτω δὲ καὶ κτη-
 5 νος καὶ θηρίον καὶ ἔρπετόν ὀνομάζεται ὃ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενη-
 μένος ἄνθρωπος, ἔθει πονηρῶ ζηλώσας ὃ μὴ φύσει γεγένηται, καὶ
 μεταβάς ἐκ τῆς κατὰ φύσιν εὐγενείας εἰς τὴν παρὰ φύσιν δυσγένει-
 αν. Ὅρας ἐπ' ἐδάφους, ὃ οὗτος, ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ τὸν ὁμογενῆ κατα-
 κείμενον ἄστεγον, ἀνέστιον, ἄσιτον, οὐ κάτωθεν ἔχοντα ῥάκος μεσι-
 10 τεῦον γῆ καὶ τετηγμέναις πλευραῖς, οὐκ ἄνωθεν σκέπασμα κρυμοῦ ἢ
 θάλπους ἀπαλλάξαι δυνάμενον, αἶθριον, βολαῖς χιόνων καὶ ἡλια-
 καῖς ἀκτῖσιν ὁμοίως προκείμενον, γυμνὰ θριαμβεύοντα τῆς φύσεως
 τὰ μυστήρια, οὐκέτι τῇ φωνῇ χρήσασθαι πρὸς τὰς δεήσεις ὑπ' ἀσι-
 τίας ἰσχύοντα, κινήσει χειρὸς καὶ νεύματι βλεφάρων μόλις καμπτο-
 15 μένων λοιπὸν τὸ σύμβολον τῆς ἰκεσίας ποιούμενον, ἄνω πνέοντα καὶ
 ψυχορραγοῦντα δι' ἔνδειαν προτρέχεις ὑπὸ τοῦ καιροῦ ἔσθ' ὅτε τῆς
 τροφῆς ἐλαννόμενος, καὶ οὔτε τὸ σὸν πάθος ἐπικάμπτει σε πρὸς συμ-
 πάθειαν, οὐδ' ἢ πείνα συγγινώσκειν τῷ πεινῶντι ποιεῖ, διδάσκαλος
 ἐκ τῶν σῶν σοι περὶ τῶν ἀλλοτρίων γενομένη κακῶν, καίτοι οὐκ
 20 οὔσης τῆς ἀνάγκης ὁμοίας σοὶ μὲν γὰρ ἢ χθές ἴσως οὐδέπω διεφο-
 ρήθη κραιπάλη, οὐδὲ ἢ πολύσιτος διαπέπνευσται τῆς ἀπλήστου
 γαστροῦ πλησμονή, ἀλλ' ἔτι δυσώδεις ἐρεύγη καπνοῦς, τοῦτο μόνον
 τῆς παρελθούσης δικαίως καρπούμενος ἡδονῆς, τὸ αὐτὸς ἀπολαύ-
 ειν τῆς ἀηδίας τῶν ἀναπεμπομένων ἀτμῶν· οὕτως οἰκονομήσαντος
 25 τοῦ Δημιουργοῦ τὰ τῆς φύσεως, ἐγγύθεν τὴν ὄσφρησιν ὑποδέχε-
 σθαι τὰς διὰ στόματος προερχομένας ὀσμάς, ὥστε καὶ πρὸ τῶν ἄλ-
 λων πίμπλασθαι τῆς ἑαυτοῦ ἀηδίας.

Ἐκείνῳ πολυήμερός ἐστιν ἡ ἔνδεια, καὶ πρὸς τὸ τυχὸν ἔδεσμα
 ἀσχέτως αὐτῷ μαργαίνει ἢ ὄρεξις ψαμῶ τάχει στοιχοῦσα ἐνί· τὸν
 30 γὰρ πόρον τῷ χρόνῳ ἀπέμαθεν, ἔξιν τῆς ὀλιγοδείας ἀνάγκῃ τῆς

ζεται τὸν συνάνθρωπό του, ὁ ὁποῖος πεινᾷ καὶ παγώνει καὶ πνίγεται ἀπὸ τοὺς τοκογλύφους δανειστές του, πῶς δὲν κατάντησε στὴν κατάσταση τῶν δαιμόνων, μαζί μὲ τοὺς ὁποίους δίκαια καταδικάζεται σὲ κοινὴ κόλαση, ἀφοῦ συμμετέχει στὴν πονηρία αὐτῶν ποὺ δὲν ἀνήκει στὴν ἴδια φύση; Καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ποὺ πλάστηκε «κατ εἰκόνα Θεοῦ», ὀνομάζεται καὶ κτῆνος καὶ θηρίο καὶ ἔρπετό, ἐπειδὴ ζήλεψε ἀπὸ κακὴ συνήθεια αὐτὸ ποὺ δὲν εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δημιουργηθεῖ, μεταβαίνοντας ἀπὸ τὴν φυσικὴ του εὐγένεια, στὴν παρὰ φύσιν ταπεινότητα. Βλέπεις πάνω στὸ ἔδαφος, ἄνθρωπέ μου, στὴ μέση τῆς ἀγορᾶς, τὸν συνάνθρωπό σου νὰ κοιτάται ἄστεγος, χωρὶς μόνιμη κατοικία, νησιτικός, χωρὶς νὰ ἔχει ἀπὸ κάτω του ἓνα κουρέλι ποὺ νὰ μεσολαβεῖ μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῶν λειωμένων πλευρῶν του, οὔτε ἀπὸ πάνω του ἓνα σκέπασμα ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ τὸν προφυλάξει ἀπὸ τὸ κρύο ἢ τὴ ζέστη, στὸ ὕπαιθρο, ἐκτεθειμένον κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὶς χιονοπτώσεις καὶ στὶς ἀκτίνες τοῦ ἥλιου, νὰ νικᾷ γυμνὰ τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, νὰ μὴ μπορεῖ οὔτε τὴ φωνὴ του νὰ χρησιμοποιήσῃ ἀπὸ τὴν πείνα του γιὰ νὰ παρακαλέσῃ, κάνοντας μόνον μὲ τὴν κίνηση τοῦ χεριοῦ καὶ μὲ τὸ νεῦμα τῶν βλεφάρων, ποὺ μόλις κινοῦνται, τὸ νεῦμα τῆς παράκλησής του, νὰ πλησιάζει πρὸς τὸ τέρμα, νὰ ψυχορραγεῖ ἀπὸ τὴ φτώχεια, καὶ τὸν προσπερνᾷ, πιεζόμενος ἴσως ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, καὶ δὲν σὲ λυγίζει οὔτε τὸ δικό σου πάθος, ὥστε νὰ τὸν συμπονέσεις, οὔτε ἢ πείνα σὲ κάνει νὰ καταλαβαίνεις αὐτὸν ποὺ πεινάει, διδάσκοντάς σε ἀπὸ τὰ δικά σου τὰ κακὰ τῶν ἄλλων, ἂν καὶ ἡ ἀνάγκη δὲν εἶναι ὁμοία. Γιατὶ σὲ σένα ἴσως ἢ χθεσινὴ μέθη νὰ μὴ πέρασε ἀκόμα, οὔτε νὰ χώνεψε ἢ ἀχόρταγη κοιλιά σου τὸ παραφόρτωμα ἀπὸ τὰ πολλὰ φαγητά, ἀλλὰ νὰ θγάξεις ἀκόμα ἀπὸ τὸ στόμα σου δυσώδεις ὀσμές, δεχόμενος εὐλόγα αὐτὸ μόνον ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ποὺ πέρασε, τὸ ὅτι ἀπολαμβάνεις ὁ ἴδιος τὴν ἀηδία τῶν ὀσμῶν ποὺ ἀναδίδονται, γιατί ἔτσι ρυθμίσε τὰ πράγματα τῆς φύσεως ὁ Δημιουργός, ἀπὸ κοντὰ νὰ δέχεται ἢ ὀσφρηση τίς μυρουδιές ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ στόμα, ὥστε πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ δέχεται αὐτὴ τὴν ἀηδία σου.

Σ' ἐκεῖνον ἡ στέρηση εἶναι πολυήμερη καὶ ἡ ὄρεξή του γιὰ τὸ ὁποιοδήποτε φαγώσιμο, ἄσχετα μὲ τὸ πὶο εἶναι αὐτὸ, ναρκώνεται γρήγορα ὅταν συναντήσῃ μιὰ μπουκιὰ ψωμί. Γιατὶ μὲ τὸν καιρὸ

ἀπορίας κτησάμενος κατ' ὀλίγον ἀκούσιον. Εἴτ' οὐ λογίξῃ τοῦτον
εἶναί σοι Λάζαρον, ἐπεὶ μηδὲ βλέπεις αὐτὸν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ πα-
τριαρχοῦ κρινόμενος. Ὅψῃ δέ, μὴ ἀπίσκει· τοὺς γὰρ αὐτοὺς κλη-
5 ροῦνται τόπους οἱ τὰ αὐτὰ ἠγωνισμένοι, καὶ τὴν αὐτὴν κατακρί-
νονται θάσανον οἱ τὰ αὐτὰ παρανομήσαντες. Σὺ δὲ καὶ πλέον ἀσε-
βῆς τοῦ πλουσίου· ἐκεῖνος μὲν γὰρ κἂν τὴν ἀνάκλισιν αὐτῷ παρὰ
ταῖς ἰδίαις θύραις οὐ διώξας παρέσχεν ἀμέριμνον, ὄρᾱν διὰ παντός
ἀνασχόμενος ὄψιν ἀηδῆ σώματος ἠλκωμένου καὶ ὀδωδότος, καὶ τὴν
θέαν δεικνύντος αἰσχροὺς ταῖς τοῦ ἰχώρου ἀδιαστάτοις πίδαξιν, αἷς
10 ἐπιτρέχοντες οἱ κύνες διὰ τὸ λίχνον τῆς γεύσεως ὀχληροτέραν εἰσι-
όντι παρεῖχον τὴν δίοδον, οὐκ ἐλάσαντί ποτε οὔτε αὐτούς, οὔτε δι'
ᾧ συναθροιζόμενοι ἐστενοχώρουν τὴν πάροδον. Ἐγέγραπτο γὰρ
ἄν, εἴπερ ἐποίει, ὡς τὰ ἄλλα, καὶ τοῦτο· ἐπειδὴ δὲ μὴ πέπρακται,
σεσιώπηται, ἵνα δειχθῇ, ὅτι καὶ ἐν τοῖς κομιδῆ φαύλοις ἔστι τι ζώπυ-
15 ρον τῆς φυσικῆς εὐγενείας λάμπον τὸ οἰκειὸν φέγγος ὑποτυφόμε-
νον, κἂν οἱ ζόφοι τῶν πονηρῶν ἕξεων ἐπισκωτοῦσι τούτῳ, εἰς ἅπαν
οὐ πεφυκὸς ἀποσβέννυσθαι. Οἱ δὲ σοὶ ῥαβδούχοι οὐδὲ πλησιάσαι
ῥακοδυντοῦντα συγχωροῦσι ταῖς πύλαις, μήτι γε καθέδρας ἢ κλίσε-
ως ἔχειν ἐπιτρέπουσι τόπον, οἰωνὸν τῆς πρὸς τὰ χεῖριστα μεταβολῆς
20 τὸν πτωχὸν λογιζόμενοι, καὶ τὰς ἱκετηρίους τούτου φωνὰς κληδό-
νας παλμπήμους τιθέμενοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Καὶ τί λέγω Λάζαρον σμικρύνων τὴν ἀξίαν τοῦ πένητος· Χρι-
στός εἶπεν ἐν τούτῳ εἶναι καὶ τὰ εἰς αὐτὸν οἰκειοῦσθαι γινόμενα·
25 «ἐνί», γὰρ φησιν, «ἐποιήσατε τούτων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Καὶ τί πα-
θεῖν ἕκαστος προσδοκᾷ τῶν διωκόντων καὶ ἀτιμαζόντων τὸν πένητα

ξέμαθε τὸν τρόπο, καὶ ἀπέκτησε σιγά-σιγά, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, τὴν συνήθεια τῆς ὀλιγάρκειας, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ἔλλειψης. Καὶ φυσικὰ ἐσὺ δὲν σκέφτεσαι ὅτι αὐτὸς εἶναι γιὰ σένα Λάζαρος, ἐπειδὴ δὲν τὸν βλέπεις, ἐνῶ δικάζεσαι, στοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχη. Θὰ τὸν δεῖς ὅμως, μὴν ἀπιστεῖς, γιὰ τὸν τοὺς ἴδιους τόπους κλη-ρονομοῦν αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν τοὺς ἴδιους ἀγῶνες, καὶ στὰ ἴδια θάσσανα καταδικάζονται αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν τὶς ἴδιες παρανομίες. Ἐσὺ μάλιστα εἶσαι περισσότερο ἀσεβὴς ἀπὸ τὸν πλούσιο. Γιὰ τὸ ἐκεῖνος, μὲ τὸ νὰ μὴ τὸν διώξει ἀπὸ τὶς πόρτες του, τοῦ παραχώρησε ἔστω τὴν ἄδεια νὰ κοιτάται ἀμέριμνος, καὶ ἀνεχόταν νὰ βλέπει διαρκῶς τὸ ἀηδιαστικὸ πρόσωπο ἑνὸς σώματος ποὺ ἦταν γεμᾶτο πληγιῆς καὶ μύριζε, καὶ παρουσίαζε εἰκόνα αἰσχρῆ μὲ τὸ ἀσταμάτητο τρέξιμο τοῦ πύου, στὸ ὁποῖο τρέχοντας τὰ σκυλιά, ἐπειδὴ εἶχε γεύση νόστιμη, τὸν ἐνοχλοῦσαν ὅταν περνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὰ ἔδιωξε, οὔτε καὶ γιὰ τὸν λόγο ὅτι τοῦ παρεμπόδιζαν τὴν δίοδο. Γιὰ τὸ ἐκεῖνος, ἂν τὸ ἔκανε, θὰ ἦταν γραμμένο καὶ αὐτό, ὅπως τὰ ἄλλα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὸ ἔκανε, ἀποσιωπήθηκε, γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ, ὅτι ἀκόμα καὶ στοὺς πολὺ κακοὺς ὑπάρχει μιὰ σπῖθα φυσικῆς εὐγένειας καὶ κρυφοκαίει δίνοντας τὸ φῶς τῆς, ἔστω καὶ ἂν τὰ σκοτάδια τῶν κακῶν συνηθειῶν τὴν συσκοτίζουν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φύση τῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σθη-στεῖ ἐξολοκλήρου. Ἐνῶ οἱ δικοὶ σου σωματοφύλακες δὲν ἐπιτρέπουν οὔτε νὰ πλησιάσει ἕνας ρακένδυτος στὶς πόρτες σου, οὔτε φυσικὰ τοῦ παραχωροῦν τόπο νὰ καθῆσει ἢ νὰ ξαπλώσει, θεωρῶντας τὸν φτωχὸ σὰν οἶωνὸ ποὺ προμηνύει μεταβολὴ πρὸς τὰ χειρότερα, καὶ παίρνοντας τὶς παρακλητικὰς φωνές του σὰν προμάντευμα ἀνάκλησης τῆς μέχρι τότε εὐτυχίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Γιὰ τὸ ὅμως ἀναφέρω τὸν Λάζαρο, μειώνοντας τὴν ἀξία τοῦ φτωχοῦ; Ὁ Χριστὸς εἶπε, ὅτι ὅσα γίνονται σ' αὐτόν, γίνονται καὶ σ' αὐτόν τὸν ἴδιο· γιὰ τὸ λέγει· «ὅ,τι κάνατε σὲ ἕναν ἀπὸ αὐτούς, τὸ κάνατε σὲ μένα»⁷³. Καὶ τί περιμένει νὰ πάθει ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διώχνουν καὶ ἀτιμάζουν τὸν φτωχὸ, καί, μέσα ἀπὸ αὐτόν, τὸν

73. Ματθ. 25, 40.

καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Χριστόν; Τὰ ὅρακα διαπτύων ἔξωθεν ἀπρεπῶς περι-
 κείμενα καὶ τὴν κεκρυμμένην ἀλουργίδα οὐ βλέπων τὸν ἔνδον βασι-
 λέα σημαίνουσαν τὴν εὐτέλειαν χλευάζων τοῦ σχήματος καὶ τῆς εἰ-
 κόνος οὐχ ὁρῶν τὸ ἀξίωμα τὸν ὅτυπον τοῦ σώματος κατανοῶν, καὶ
 5 τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς οὐ λογιζόμενος οὐ γὰρ ἂν Χριστὸς εἶ-
 πεν ἑαυτὸν εἶναι τοῦτον, εἰ μὴ πολλὴν ἤδει τὴν ἔνδον σεμνότητα. Σὺ
 δὲ βασιλέα μὲν εἰ ἐθεάσω ἰδιωτικὴν ἐπενδυσάμενον ἐσθῆτα, οἰκονο-
 μουντά τι χρήσιμον, καὶ κρύψαντα τὴν ἀξίαν σχήματι ταπεινῷ, πάν-
 τα ἂν ἐπραγματεύσω καὶ πᾶσαν πάντοθεν ἔθου σπουδὴν, δώροισ
 10 αὐτῷ καὶ πολλαῖς θεραπείαις γνώριμος γενέσθαι, κἂν πᾶσαν ἐδέησε
 παρασχεῖν αὐτῷ τὴν οὐσίαν καὶ πάσης στήναι γυμνὸν τῆς ὑπάρξε-
 ως, τὰς ἐν ἀνάγκῃ χάριτας εἰδὼς ἀξιουῖσθαι μεγάλης ἐπὶ καιρὸν
 ἀμοιβῆς. Σὺν δὲ Κριτὴν πῶς οὐκ οἰκείωσαι, ταῖς εἰς τοὺς ἐνδεεῖς
 εὐποιαῖς δωροδοκεῖσθαι θέλοντα νῦν, ἵνα τότε συγγνωμόνως δι-
 15 κάσῃ, λαθραίας δόσεως φανερὰν χαριζόμενος σωτηρίαν, καθάπερ
 ἄρχων ἐπὶ συγγνώμῃ χρήμασι δικασθεῖς καὶ τῷ δικάσαντι παρέχων
 ὁ ἤλπισεν ἐμφανῶς. Καὶ τούτου μάρτυς ὁ Κύριος ἀψευδῆς λέγων
 καὶ τῷ προσευχομένῳ καὶ τῷ ποιῶντι τὴν ἐλεημοσύνην, ὅτι «μὴ
 σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὡς οἱ ὑποκριταί, ἀλλ' ἐν τῷ ταμείῳ ποίει,
 20 καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ τὸ ἀγαθόν καὶ ὁ Πατὴρ ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ,
 ἀποδώσει ἐν τῷ φανερῷ», τὰς λαθραίας δόσεις οὐ κρύπτων σιωπῆ,
 κηρύττων δὲ αὐτὰς ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως, καὶ αὐτὸς ὁμολογῶν
 εἰληφέναι, ὅπερ ἔλαβε μεσιτεύσας ὡς οἰκεῖος καὶ γνώριμος ὁ πτω-
 χός. «Ἐνὶ γὰρ τούτων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε», διαρρηθὴν εἶπεν
 25 αὐτὸς ὁ Κριτής. Καὶ τοῦτο γίνεται οὐ κατὰ νόμον ἀνθρώπινον, ἀπ'
 ἐναντίας δὲ τῆς παρ' ἡμῖν κρατούσης ἀκολουθίας ἐν γὰρ τοῖς πα-
 ροῦσι καὶ ὁ ἄρχων ἀρνεῖται ἐν ἀνάγκῃ τὸ δόμα κίνδυνον ὑφορώμε-
 νος, ἐπειδὴ κλέμμα τοῦτό ἐστι καὶ φέρει κατάγνωσιν καὶ ὅτι τολ-
 μηθὲν ὁμολογήσας παράνομος γίνεται, τιμωρία ὑπεύθυνος δοῦλος

Χριστό; Φτύνουν τὰ κουρέλια πού μὲ ἀπρεπῆ τρόπο φοριοῦνται ἐξωτερικά, καὶ δὲν βλέπουν τὴν πορφύρα πού συμβολίζει τὸν βασιλιά. Κοροϊδεύουν τὴν κατώτερη ποιότητα τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφάνισης, καὶ δὲν βλέπουν τὸ ἀξίωμα τῆς εἰκόνας. Παρατηροῦν τὴν ἀκαθαρσία τοῦ σώματος, καὶ δὲν σκέπτονται τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς του. Γιατὶ δὲν θὰ ἔλεγε ὁ Χριστὸς ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος, ἂν δὲν γνώριζε τὴν ἐσωτερικὴ του σεμνότητα. Ἐνῶ ἐσύ, ἂν μὲν ἔβλεπες ἕνα βασιλιά ντυμένον μὲ ροῦχα συνηθισμένα, ἐπειδὴ ἀπέβλεπε σὲ κάτι χρήσιμο, καὶ γι' αὐτὸ ἔκρυψε τὸ ἀξίωμά του μὲ ταπεινὴ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, θὰ κατέβαλες ἀπὸ παντοῦ κάθε προσπάθεια, μὲ δῶρα καὶ πολλὰς περιποιήσεις, νὰ γίνεις γνωστὸς σ' αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν χρειάζοταν νὰ τοῦ παραχωρήσεις ὅλη τὴν περιουσία σου, καὶ νὰ μείνεις ἀπογυμνωμένος ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σου, γνωρίζοντας ὅτι οἱ χάρες πού κάνεις σὲ ὦρα ἀνάγκης, θὰ βροῦν μεγάλη ἀνταμοιβὴ στὸ μέλλον. Γιατὶ λοιπὸν δὲν κάνεις φίλο τὸν δικαστὴ σου, ὁ ὁποῖος θέλει τώρα νὰ δωροδοκεῖται μὲ τὶς εὐεργεσίες στοὺς φτωχοὺς, ὥστε τότε νὰ σὲ δικάσει μὲ ἐπιείκεια, χαρίζοντάς σου φανερὴ σωτηρία γιὰ τὴν κρυφὴ σου εὐεργεσία, σὰν ἄρχοντας πού δικάστηκε γιὰ ἐπιείκεια μὲ χρήματα, καὶ δίνοντας σ' αὐτόν πού τὸν δίκασε φανερὰ αὐτὸ πού ἤλπιζε; Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ Κύριος πού δὲν ψεύδεται, ὅταν λέγει καὶ σ' αὐτόν πού προσεύχεται καὶ σ' αὐτόν πού κάνει ἐλεημοσύνη· «νὰ μὴ τὸ διακηρύξεις μπροστά σου, ὅπως κάνουν οἱ ὑποκριτές, ἀλλὰ νὰ κάνεις τὸ καλὸ στὸ πιὸ ἀπόμερο δωμάτιό σου καὶ στὰ κρυφά. Καὶ ὁ Πατέρας πού σὲ βλέπει στὰ κρυφά, θὰ σοῦ τὸ ἀνταποδώσει φανερά»⁷⁴, χωρὶς νὰ κρύβει τὶς κρυφές ἐλεημοσύνες σου μὲ σιωπὴ, ἀλλὰ διακηρύττοντάς τις σὲ ὅλη τὴν κτίση, ὁμολογώντας ὅτι καὶ αὐτὸς ἔλαβε, αὐτὸ πού ἔλαβε μεσολαβώντας, ὡς συγγενῆς καὶ γνωστὸς, ὁ φτωχὸς· γιατί ὁ ἴδιος ὁ Κριτὴς εἶπε ξεκάθαρα· «ἐφόσον τὸ κάνατε σ' ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ κάνατε σέ μένα»^{74α}. Καὶ αὐτὸ δὲν γίνεται σύμφωνα μὲ τὸν ἀνθρώπινο νόμο, ἀλλὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτὸ πού ἐπικρατεῖ σ' ἐμᾶς. Γιατὶ ἐδῶ καὶ ὁ ἄρχοντας στὴν ἀνάγκη ἀρνεῖται τὴ δωροδοκία διαβλέποντας κίνδυνο, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι κλοπὴ, καὶ συνεπάγεται κατηγορία, καὶ ὅτι, ἂν ὁμολογήσει ὅτι τὸ ἔκανε, κηρύσσεται παράνομος καὶ ὑπό-

74. Ματθ. 6, 2-5.

74α Ματθ. 25, 40.

γὰρ καὶ ὁ δικᾶζων, καὶ ὁ νόμος ὁμοίως δουλικός Ἐνθα δὲ ὁ δικᾶ-
 ζων καὶ κρίνει ἀπ' ἐξουσίας, παραλύει τὰς ἐπὶ τοῖς ἐγκλήμασι τιμω-
 ρίας Δεσπότης ὧν οὐ κεκάλυται, καλῶς καὶ τὸ ἁμάρτημα ὁμο-
 λογεῖται, συγγνώμης ἀκολουθούσης τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ οὐχ ἐπομένης
 5 κολάσεως, καὶ τὸ δόγμα οὐ κρύπτεται παρὰ τοῦ Κριτοῦ· ἐπεὶ μηδεὶς
 ἐστὶ ὑπεροχῇ θρόνου συκοφαντεῖν τὴν φιλανθρωπίαν, ὡς οὐ καθη-
 κόντως γενομένην δυνάμενος· οὐδὲ τὸ λῆμμα κρίνων κλοπὴν ἐπ'
 εὐεργεσίᾳ καὶ τοῦ μεσιτεύοντος πτωχοῦ, καὶ τοῦ παρέχοντος ὑποδί-
 κου διδόμενον, ἵνα τοῦ μὲν οἰκονομηθῇ ἡ χρεία τοῦ σώματος, τοῦ δὲ
 10 θεραπευθῇ, τῆς ψυχῆς τὸ παράπτωμα, καὶ μὴ διὰ τὸ ἀσυμπαθὲς ἀ-
 συμπαθῶς καταδικασθῇ τὴν ἀπέραντον κόλασιν. Ἡ πάντως γελᾷς
 ὡς πλάσμα μύθου μέλλουσαν τῆς κρίσεως ἀπειλήν; Ἄλλ' οὐ γελᾷ-
 σεις τὴν πείραν, καὶ νῦν γλευάζεις τὴν ἀκοήν. Εὐρήσει γὰρ σε τότε
 τὰ τῆς τιμωρίας, καὶ συνέξει ἀνευδρότως ἡ κόλασις, ὅτε τὴν ἀβουλίαν
 15 ἀποκλαιόμενος ὀνήσει οὐδέν, ἀληθῆ βλέπων τὰ προηγγελμένα, καὶ
 βοηθείας ὄρων λοιπὸν οὐδαμῶθεν ἐπίνοιαν, κατὰ τοὺς ἐνταῦθα μὲν
 ἐπικροτοῦντας ἑαυτοῖς γῆ ἐν πάσῃ, ἀνεμποδίστῳ τῆς τρυφῆς ἐξου-
 σία, καὶ λέγοντας «μὴ παροδυσάτω ἄνθος ἔαρος στεψάμεθα ῥό-
 δων κάλυψιν· οἴνου πολυτελοῦς καὶ μύρων πλησθῶμεν πανταχοῦ
 20 καταλείψωμεν σύμβολα τῆς εὐφροσύνης».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

Τοσοῦτοι γὰρ οἱ καμψύσαντες τὴν αἴσθησιν πρὸς τὰ μέλλοντα,
 πάντων ἔχειν δούλονται τῶν κατὰ γνώμην τὴν ἐξουσίαν ἀκάλυτον,
 προχείρως τὰ δοκοῦντα τολμᾶντες, οὐκ ὄντος λογισμοῦ τοῦ ἐπέχον-
 25 τος τὰς ἀδίκους ὁρμὰς μετὰ δὲ τὴν ἔνθεν πρὸς τὴν δίκην μετανά-

κειται σὲ τιμωρία. Γιατὶ καὶ αὐτὸς ποὺ δικάζει εἶναι δοῦλος, καὶ ὁ νόμος ἐπίσης δουλικὸς. Ἐκεῖ ὅμως, ὅπου ὁ δικαστὴς κρίνει μὲ ἐξουσία, ὄντας Δεσπότης, δὲν ἐμποδίζεται νὰ καταργήσῃ τις τιμωρίες γιὰ τὰ ἐγκλήματα, καλῶς ὁμολογεῖται καὶ τὸ ἁμάρτημα, ἀφοῦ τὴν ὁμολογία τὴν ἀκολουθεῖ συγγνώμη, καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τιμωρία, καὶ ἡ εὐεργεσία δὲν κρύβεται ἀπὸ τὸν Κριτὴ, γιατί δὲν ὑπάρχει κανένας σὲ ἀνώτερο θρόνο, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ κατηγορήσῃ τὴ φιλανθρωπία ὅτι δὲν ἔγινε ὅπως ἔπρεπε, οὔτε καὶ τὴν παροχὴ νὰ τὴν κρίνει ὡς κλοπὴ, ἀφοῦ ἔγινε γιὰ τὴν εὐεργεσία καὶ τοῦ μεσίτη φτωχοῦ καὶ τοῦ ὑπόδικου ποὺ τὴν ἔδωσε, μὲ σκοπὸ τοῦ μὲν φτωχοῦ νὰ ἰκανοποιηθεῖ ἢ ἀνάγκη τοῦ σώματός του, ἐνῶ τοῦ πλουσίου νὰ θεραπευτεῖ τὸ παράπτωμα τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ μὴ καταδικαστεῖ, ἐξαιτίας τῆς ἀσπλαγχνίας του, μὲ τρόπο ἀσπλαγχο μὲ ἀτελείωτη κόλαση. Ἡ μήπως περιγελάς τὴν ἀπειλὴ τῆς μέλλουσας κρίσης ὡς δημιουργημα παραμυθιοῦ; Ὅμως δὲ θὰ τὴν περιγελάσεις ὅταν τὴν ὑποστεῖς, ἔστω καὶ ἂν τώρα τὴν χλευάζεις ἀκούοντάς την. Γιατὶ θὰ σὲ βρεῖ ἡ τιμωρία καὶ θὰ σὲ σφίξει ἐπίμονα ἢ κόλαση, ὅταν θὰ θρηνεῖς τὴν ἔλλειψη ἀποφασιστικότητος σου καὶ δὲ θὰ σὲ ὠφελεῖ τίποτε, θὰ βλέπεις νὰ εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ποὺ εἶχαν προαναγγελθεῖ, καὶ δὲν θὰ βλέπεις ἀπὸ πουθενὰ σκέψη βοήθειας, σύμφωνα μὲ αὐτοὺς ποὺ ἐδῶ βέβαια ἐπικροτοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους σ' ὀλόκληρη τὴ γῆ, μὲ ἀναμεπόδιση ἐξουσία ἀπόλαυσης, καὶ λένε· «Ἄς μὴν ἀφήσουμε νὰ περᾶσει χωρὶς νὰ τὸ ἀπολαύσουμε κανένα ἀπὸ τὰ ἄνθη τῆς ἀνοιξῆς. Ἄς στεφανωθοῦμε μὲ τριαντάφυλλα. Ἄς μεθύσουμε μὲ ἀκριβὸ κρασί καὶ μὲ ἀρώματα. Ἄς ἀφήσουμε παντοῦ τὰ ἴχνη τῶν διασκεδάσεών μας»⁷⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Ἐχοντας λοιπὸν κλείσει τελείως τὰ αἰσθητήρια ὄργανά τους ὡς πρὸς τὰ μελλοντικὰ πράγματα, θέλουν νὰ ἔχουν ἀνεμπόδιση τὴ δύναμη καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν ἀμέσως αὐτὰ ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τους εἶναι καλά, χωρὶς νὰ ἔχουν νοῦ, ὁ ὁποῖος συγκρατεῖ τις ἀδίκες ὁρμές. Ὅμως μετὰ τὴ μεταφορὰ τους ἀπὸ ἐδῶ στὴ δίκη, μαθαίνο-

75. Σοφ. Σολ 2, 7. 9.

σιν μαθόντες τῶν ὧδε πεπραγμένων τὰς εὐθύνas ἐκεῖ φοβερὰς, καὶ
 τὸν ἠδικημένον δίκαιον πένητα πολλὴν ὁρῶντες ἔχοντα παρὰ τῷ
 Κριτῇ παρησίαν, καὶ ἐκ μεταμελείας παλινωδίαν ὀδυνηράν· ἐροῦσι
 γὰρ μετανοοῦντες, φησὶν· «οὗτός ἐστιν, ὃν ἔσχομεν εἰς γέλωτα, καὶ
 5 εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ· ἡμεῖς οἱ ἄφρονες, τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογί-
 σαμεν μανίαν καὶ τὴν τελευταίην αὐτοῦ ἄτμιον· πῶς κατελογίσθη ἐν
 υἱοῖς Θεοῦ καὶ ἐν ἀγίοις ὁ κληρὸς αὐτοῦ;». Ταῦτα εἰπόντας ἐκείνους
 ἰστόρησεν ἡ θεία Γραφή, παιδεύουσα τοὺς μετ' αὐτούς, καὶ πολλὴν
 ἔχειν διδάσκουσα τῶν πενήτων, ὡς δικαίων, ἔδωκεν ἐπιμέλειαν.
 10 Πάντως γὰρ εἶναι πεπεισθαι χρὴ τούτους, οὓς ὁ Κύριος ὁμολογή-
 σαι ἰσοτίμους αὐτῷ οὐκ ἀπηξίωσεν, οὕτω τάχα τοὺς σοβαροὺς δυ-
 σαπῶν ἐπικαμφθῆναι πρὸς συμπάθειαν, ἐπειδὴ πρὸς οἶκτον αὐτοὺς
 οὐκ ἐπέκλινε τὸ ὁμόφυλον. Εἰ γὰρ, φησί, καὶ ὡς συγγενῆ κατὰ φύ-
 σιν οὐκ ἔλεεῖς, ὡς ἐμὲ διὰ τὴν ἀξίαν θεράπευσον, τῇ ἀξιοπιστίᾳ τοῦ
 15 οἰκείου προσώπου σεμνοποιῶν τοῦ πτωχοῦ τὴν εὐτέλειαν, καὶ τὸ
 πρόθυμον εἰς τὴν εὐποιῖαν, ὡς οὐκ εἷς τινα ἄφανῆ καὶ ἄσημον ἔσο-
 μένην, ἀλλ' εἰς εὐπατρίδην καὶ αἰδέσιμον καὶ φίλον ἑαυτοῦ προτρε-
 πόμενος. Ὡς γὰρ τὸ οἰκτροφανὲς τοῦ αἰτοῦντος οὐ ποιεῖ εὐκόλον
 τὴν δόσιν, ἢ μικρὰν ταύτην καὶ τῇ καταστάσει τοῦ λαμβάνοντος
 20 σύμμετρον γίνεσθαι παρασκευάζει, οὕτω τὸ νομισθὲν ἐκ τοῦ ὁρωμέ-
 νου αἰδέσιμον, φιλότιμον ἐκκαλεῖται τὴν χάριν, ἵνα μὴ τὸ δόξαν ἐν-
 τροπῆς ἀξίον ὑβρισθῆ μικροπρεπεῖ δωρεᾶ· καὶ πάντες μὲν ἀπίστο-
 λοι καὶ προφῆται καὶ δίκαιοι, καὶ πρὸ πάντων ὁ Κύριος σπουδαίως
 παραινοῦντες ἐπιτάττουσι τὴν ἐλεημοσύνην. Οἱ μὲν λέγοντες, «διά-
 25 θρωπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχοὺς ἀστεγούς εἴσαγε εἰς
 τὸν οἶκόν σου· εἰ ἰδῆς γυμνόν, περιβάλε, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ
 σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψη». Οἱ δέ· «τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκ-
 κακῶμεν καιρῶ γὰρ ἰδίῳ θερίσωμεν». Ἄλλος «τὰς ἁμαρτίας σου ἐν
 ἐλεημοσύναις λύτρωσαι». Καὶ ἄλλος «δανεῖζει Θεῶ ὁ ἐλεῶν πτω-

ντας ὅτι οἱ ποινές γιά ὅσα ἔχουν κάνει ἐδῶ εἶναι φοβερές, καί βλέποντας τόν ἀδικημένο δίκαιο φτωχὸ νὰ ἔχει μεγάλη παρησιία δίπλα στὸν Κριτῆ, θὰ μετανοήσουν ὀδυνηρὰ γιά ὅσα προηγουμένως εἶχαν κάνει· γιὰτί λέγει, μετανοιωμένοι θὰ ποῦν· «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού τόν περιγελούσαμε καί τόν κοροϊδεύαμε. Ἐμεῖς οἱ ἀνόητοι θεωρούσαμε τῆ ζωῆ του τρέλλα, καί τόν θάνατό του ἀτιμασμένον. Πῶς κατατάχθηκε ἀνάμεσα στοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καί ἡ κληρονομία του βρῖσκεται μεταξύ τῶν ἁγίων;»⁷⁶. Αὐτὰ ἀναφέρει ἡ ἁγία Γραφή, ὅτι εἶπαν ἐκεῖνοι, διδάσκοντας τοὺς μεταγενέστερους, καί συνιστώντας μας νὰ δείχνουμε μεγάλη φροντίδα γιά τοὺς φτωχοὺς, ὡς δίκαιους. Γιὰτί πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πιστέψουμε ὅτι εἶναι, ἀφοῦ ὁ Κύριος δὲν ἀπαξίωσε νὰ ὁμολογήσει, ὅτι εἶναι ἰσότημοι μὲ αὐτόν, παρακαλώντας μας νὰ σκύψουμε μὲ συμπάθεια πρὸς αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν τοὺς συμπαθοῦσαν οἱ ὁμόφυλοι. Ἄν λοιπόν, λέγει, δὲν τὸν ἔλεεῖς ὡς κατὰ φύση συγγενῆ σου, φρόντισέ τον τουλάχιστο σὰν νὰ ἔχει τὸ ἴδιο ἀξίωμα μὲ μένα, δίνοντας μὲ τῆ δική του ἀξιοπιστία σοβαρότητα στὴν εὐτέλεια τοῦ φτωχοῦ, καί προτρέποντάς μας νὰ εἴμαστε πρόθυμοι νὰ τὸν εὐεργετήσουμε ὄχι σὰν νὰ εὐεργετοῦμε κάποιον ἄγνωστο καί ἀσήμαντο, ἀλλὰ σὰν νὰ εἶναι εὐγενῆς καί σεβαστὸς καί φίλος του. Γιὰτί, ὅπως ἡ ἀξιολύπητη ἐμφάνιση ἐκείνου πού ζητᾶ δὲν διευκολύνει τὴν ἐλεημοσύνη, ἢ προδιαθέτει αὐτόν πού ἔλεεῖ νὰ δώσει μικρὸ ποσό, ἀνάλογο πρὸς τὴν κατάστασι ἐκείνου πού τὸ παίρνει, ἔτσι καί αὐτὸ πού στὰ μάτια ἐκείνου πού τὸ κοιτάζει φαίνεται σεβάσιμο, προκαλεῖ πλουσιοπάροχη τῆ χάρη, ὥστε, αὐτὸ πού φάνηκε ἀξιοσέβαστο, νὰ μὴ προσβληθεῖ μὲ τὴν εὐτελεῖ δωρεά. Ἔτσι καί ὅλοι βέβαια οἱ ἀπόστολοι καί προφῆτες καί δίκαιοι, ἀλλὰ καί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, μὲ πολλή ἐπιμονή συμβουλευοντας διατάζουν τὴν ἐλεημοσύνη. Ἐκεῖνοι λέγοντας, «μοίραζε σ' αὐτόν πού πεινᾷ τὸ ψωμί σου, καί βάλε μέσα στὸ σπίτι σου τοὺς φτωχοὺς καί ἄστεγους. Ἄν δεῖς γυμνόν, ντύσε τον, καί μὴ τὸν ξεχωρίσεις περιφρονητικὰ ἀπὸ τοὺς δικούς σου ἀνθρώπους»⁷⁷. Ἄλλοι πάλι· «ἄς μὴ ἀποθαρρυνόμαστε στὸ νὰ κάνουμε τὸ καλό, γιὰτί στὸν κατάλληλο καιρὸ θὰ θερίσουμε»⁷⁸. Ἄλλος· «σῆσε τίς ἁμαρτίες σου μὲ ἐλεημοσύνες»⁷⁹. Καί ἄλλος· «αὐτὸς πού ἔλεεῖ φτωχό, δανεῖζει στὸν

78. Γαλ. 6, 9.

79. Δαν. 4, 24.

χόν». Καὶ ὁ Κύριος «ποιήσατε αὐτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας». Καὶ πάλιν «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». Αὕτη δέ, ὡς οὐδενὸς οὐδὲν εἰρηκότος ἠμέληται, καὶ βαθεία παραδέδοται λήθη, πολλῶν οἰομένων τάχα μῆτε ἐνέχεσθαι τισιν ἀμαρτήμασι, μῆτε χρήζειν, ὡς πάντα κατωρθωκότων, ἐλέου. Ὅποτε τοῦτο, εἰ ἦν ἀληθές, ἔδει τοὺς φανταζομένους τὸ ἀναμάρτητον, μιμῆσθαι τοῦ Θεοῦ τὸ φιλόανθρωπον, καὶ οἰκτείρειν πᾶν τὸ καθ' ὃν δήποτε τρόπον ἀτυχοῦν μέρος τοῦ γένους, εἰ καὶ μὴ ἀμοιβῆς ἐλπίδι, ἀλλὰ γοῦν ὁρμῇ τῆς ἀρίστης ἕξεως. Καὶ γὰρ ὁ Θεός, ἀπροσδεῆς ὢν, ὠφελείας χάριν, ἀναπόδοτον παρέχει τὴν κηδεμονίαν, φυσικῇ εὐσπλαγχνίᾳ ἐλεῶν πᾶν τὸ ἐλέους δεόμενον, «Τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους» ὁμοίως καὶ τοῦτο διδάσκων, ἀδιάκριτον εἰς πάντας τοὺς δεομένους ἐπιδείκνυσθαι τὸν ἔλεον, οἷοί περ ἂν ὦσι, καὶ πονηροί, καὶ ἀγαθοὶ τυγχάνοντες. Εὐποιῆας γὰρ ὁ δεόμενος, τῆς χρείας, ἧς ἐπιδέεται, ἀξιούσθαι ὀφείλει, οὐχὶ δὲ κρίνεσθαι, ἢ δίκαιος τυχεῖν ταύτης ἢ μὴ δίκαιός ἐστιν ὡς ἡλίου καὶ ὑετῶν μετὰ τῶν δικαίων, καὶ ἀδικος ἢ, ἀπολαύων, τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀξιούμενος χάριτος, ἐπειδὴ καὶ οὗτοι τῇ κατασκευῇ συνεσπαρμένοι ἔχουσι τὸ Θεῖον, καὶ ὁμοίαν τῶ
 20 Δημιουργῶ διδάσκουσι ἐπιδείκνυσθαι τὴν χρηστότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἄλλὰ τοσαύτη νῦν ἀνωμαλία συγκατέχει τὸν βίον, ὡς τοὺς μὲν
 25 μὴ ἐπαρκεῖν ταῖς φροντίσι πλούτου, μηδ' ἔχειν τῇ πολλῇ μερῶν τῶν κτημάτων ὑπνου καιρόν, κατὰ τὸν λέγοντα· «τῷ ἐμπλησθέντι τοῦ πλούτου τῆς γῆς οὐκ ἔστιν ὁ ἀφίων αὐτὸν τοῦ ὑπνῶσαι», προσόδους ἀριθμοῦντα πάντας καὶ μηνιαίους ψηφίζοντα τόκους, καὶ τὸ νυκτε-

79. Δαν. 4, 24.

80. Παροιμ. 19, 17.

81. Λουκᾶ 16, 9.

Θεό»⁸⁰. Καὶ ὁ Κύριος· «κάνετε φίλους γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας χρησιμοποιοῦντας τὸν ἄδικο μαμωνᾶ»⁸¹. Καὶ ἄλλοτε πάλι· «εἶναι μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, γιὰτὶ αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν»⁸². Καὶ ὅμως ἡ ἐλεημοσύνη ἔχει παραμεληθεῖ, σὰν νὰ μὴ ἔχει πεῖ κανεὶς τίποτε γι' αὐτήν, καὶ παραδόθηκε σὲ βαθειὰ λησμονιά, ἐνῶ οἱ περισσότεροι νομίζουν μάλιστα ὅτι δὲν εἶναι ἔνοχοι καμμιάς ἁμαρτίας, οὔτε ὅτι χρειάζεται ὅλα νὰ τὰ ἐπιτύχουν μὲ τὴν ἐλεημοσύνη. Ἄν ὅμως αὐτὸ ἦταν ἀληθινό, τότε θὰ ἔπρεπε αὐτοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι ἀναμάρτητοι, νὰ μιμοῦνται τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ λυποῦνται μὲ ὅποιο-δήποτε τρόπο τὸ μέλος τοῦ γένους μας (τὸν ἄνθρωπο) ποὺ δυστυχεῖ, ἔστω καὶ χωρὶς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παρόρμηση τῆς εὐγενοῦς συνήθειάς. Γιατὶ καὶ ὁ Θεός, ἐνῶ δὲν ἔχει καμμιά ἀνάγκη, προσφέρει τὴν φροντίδα του, χωρὶς νὰ περιμένει ἀνταπόδοση, ἐλεώντας ἀπὸ φυσικὴ εὐσπλαγχνία κάθε τι ποὺ ἔχει ἀνάγκη, γιὰ νὰ τὸ ὠφελήσει, «ἀνατέλλοντας τὸν ἥλιο τοῦ σὲ κακοὺς καὶ καλοὺς, καὶ βρέχοντας σὲ δίκαιους καὶ ἄδικους»⁸³, διδάσκοντας ταυτόχρονα κι αὐτό, ὅτι πρέπει νὰ δείχνουμε τὴν εὐσπλαγχνία μας χωρὶς διάκριση σὲ ὅλους ὅσους ἔχουν ἀνάγκη, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κακοὶ ἢ καλοὶ. Γιατὶ, ἐφόσον αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀνάγκη χρειάζεται εὐεργεσία, πρέπει νὰ τὴν παίρνει, καὶ ὄχι νὰ κρίνεται ἂν εἶναι ἄξιος νὰ τὴν πάρει ἢ ὄχι. Ὅπως τὸν ἥλιο καὶ τὶς βροχὲς τὶς ἀπολαμβάνει μαζὶ μὲ τοὺς δίκαιους καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἄδικος, ἔτσι καὶ ὅταν ζητᾶ τὴν χάρη τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἔχουν ἀπὸ τὴν δημιουργία τοὺς ἐμφυτευμένο μαζὶ καὶ τὸ θεϊκὸ στοιχεῖο, διδάσκουν νὰ δείχνουμε ὅμοια μὲ τὸν Δημιουργὸ ἀγαθότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Τώρα ὅμως τόσο μεγάλη ἀνωμαλία διακατέχει τὴν ζωὴν, ὥστε ἄλλοι νὰ μὴ ἐπαρκοῦν γιὰ τὶς φροντίδες τοῦ πλούτου, οὔτε νὰ ἔχουν ἀπὸ τὶς πολλὲς μέριμνες τῶν κτημάτων τοὺς καιρὸ γιὰ ὕπνο, σύμφωνα μὲ αὐτὸν ποὺ λέγει· «αὐτὸν ποὺ ἔχει γεμίσει ἀπὸ πλῆθος ὑλικῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ἀφήσει νὰ κοιμηθεῖ»⁸⁴, ἐπειδὴ μετρᾶει ὅπωςδήποτε τὰ εἰσοδήματά του, καὶ ὑπολογί-

82. Ματθ. 5, 7.

83. Ματθ. 5, 45.

84. Ἐκκλ. 5, 11.

ρινὸν διάστημα δαπανῶντα εἰς τὸ μὴ τι καὶ μικρὸν κέρδος ἀπόλητα
 τὴν μνήμην λαθὸν τοὺς δὲ μήτε τῶν ἀναγκαίων εὐπορεῖν, καταφρο-
 νητικῶς δὲ ὑπ' αἰτίας καθεύδοντας, καὶ τὸ πολὺ κερδαίνοντας τῆς
 κατὰ τὴν ἔνδειαν ἐν ἀναισθησίᾳ τῆς παρατεταμένης τῷ ὕπνῳ καρῶ-
 5 σεως, καὶ τοῖς μὲν ἐρήμους ἀνθρώπων ἐστάναι καὶ χρυσοφόρους οἰ-
 κίας μακρᾶς, κοράκων καὶ νυκτερίδων, ἴσως δὲ καὶ παλαμναίων δαι-
 μόνων εὐρύχωρα καταγώγια, τοῖς δὲ μὴ ὑπάρχειν τρίτηχες πρὸς
 σκέπην κατάλυμα· καὶ τοῖς μὲν ἕως τῶν ἀτιμοτάτων χρεϊῶν ὑπη-
 ρετεῖσθαι τὸν ἄργυρον εἰς οὖρων δοχὰς καὶ λυμάτων γαστρὸς χαλ-
 10 κευόμενον, σκευὴ πολλὴν ἔχοντα σταθμόν, τοῖς δὲ μὴ παρεῖναι ὄ-
 στρακον, ᾧ προσενέγκωνται διψῶντες ὕδωρ στόματι· τοῖς μὲν κα-
 τασῆπεσθαι βαρβαρικῆς ἀπονοίας ἐσθῆτα πολύτιμον, τοῖς δὲ καὶ
 ῥάκος λείπειν τρίχινον τῆς ἀσημοσύνης συγκάλυμμα· τοῖς μὲν
 συγχωρεῖσθαι τὴν τράπεζαν παντοίοις ἐδέσμασι, χερσίων, ἀεροπό-
 15 ρων, ἐνύδρων· οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὧν μὴ γεύσῃται ἡδονή, πανταχοῦ τὰ
 πάντα διαπετάσασα δίκτυα, οἷς ἐσαγηνεύσατο καὶ τὰ θύθια καὶ
 τὰ πλησίον αἰθέρος διαιτώμενα, πρὸς φιλότιμον εὐτρεπίσασα τοῖς
 φιληδόνοις ἀπόλαυσιν, ἀπολεγομένης τὸν κόρον τῆς ἀθλίας γασ-
 τρὸς, καὶ λειτουργεῖν οὐκ ἔτι φθανούσης τῇ ἀπληστίᾳ τῆς ἀπληρώ-
 20 του ὀρέξεως ἦν οὐ πλησμονὴ τῶν ἀγγείων ἴστησι τῆς ἀκαθέκτου
 ὀρμῆς, ὅρον τῆς χρείας οὐ τὸ αὐταρκές ἡγουμένην, ἀλλὰ τὸ μηδὲν
 παρεσκευασμένων καταλιπεῖν· οὕτως οὖν ῥηγνυμένων τῶν δοχείων,
 ἔσθ' ὅτε καὶ τὸ ἄχθος οὐ φερόντων τοῦ κόρου, κενὴ καὶ δαψιλῆς
 ἐστὶν αὕτη τῇ λιχνείᾳ τῶν καταλελεμμένων ὀδυνωμένη καὶ τῷ μέτρῳ
 25 τῆς γαστρὸς μεμφομένη, ὅτι μὴ τοσοῦτων ἐστὶ χωρητικῆ, ὅσων αὕτη
 μαργῶσα ἐφίεται πρὸς ὅσα κέχηνε μαμιάσσουσα ταῖς ἀκαθέκτοις
 ὀρμαῖς τοῖς δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἐξηρητῆσθαι καὶ μόνου ψωμοῦ, τρυφὴν
 ἡγουμένοις καὶ τὴν ἐν μέρει παραμυθίαν τῆς χρείας ποθεῖ γὰρ ὁ κό-

ζει τούς μηνιαίους τόκους, καὶ ξοδεύει τὸν νυχτερινὸ καιρὸ τοῦ στό-
 νὰ μὴ χαθεῖ καὶ τὸ παραμικρὸ κέρδος διαφεύγοντας τὴ μνήμη του.
 Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν διαθέτουν οὔτε τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα, κοι-
 μοῦνται περιφρονητικὰ ἀπὸ τὴν ἀσιτία, καὶ τὸ μεγάλο κέρδος τῆς
 φτώχειας τοὺς εἶναι ἢ παρατεταμένη παρὰδοση στὸν ὕπνο χωρὶς
 νὰ αἰσθάνονται τίποτε. Καὶ οἱ πρῶτοι βέβαια μένουν μόνοι καὶ ἔρη-
 μοι ἀπὸ ἀνθρώπους, μέσα σὲ χρυσοποίκιλτα μεγάλα σπίτια, ποὺ
 εἶναι εὐρύχωρα καταφύγια κοράκων καὶ νυχτερίδων, ἴσως ἀκόμα
 καὶ δολοφονικῶν δαιμόνων, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους δὲν ὑπάρχει τρι-
 ῶν πήχεων κατάλυμα. Καὶ στοὺς πρῶτους τὸ ἀσήμι ὑπηρετεῖ ὅλες
 τοὺς τίς ἀνάγκες, μέχρι καὶ τίς πιὸ περιφρονημένες, χρησιμοποιοῦ-
 μενο σὲ δοχεῖα οὔρων καὶ τὰ ἀπόβλητα τῆς κοιλιᾶς, σκευὴ ποὺ
 ἔχουν μεγάλο βάρος (σὲ ἀσήμι), ἐνῶ στοὺς ἄλλους δὲν ὑπάρχει οὔτε
 πήλινο δοχεῖο μὲ τὸ ὁποῖο νὰ προσφέρουν νερὸ στὸ στόμα τοὺς
 ὅταν διψοῦν. Στοὺς πρῶτους κατασαπίζουν τὰ πολύτιμα ἐνδύματά
 τοὺς, ἔργα βαρβαρικῆς ἐργασίας, ἐνῶ στοὺς ἄλλους δὲν ὑπάρχει
 οὔτε τρίχινο ράκος γιὰ νὰ καλύψουν τὴν ἀσχημοσύνη τοὺς. Στοὺς
 πρῶτους προσφέρονται στὸ τραπέζι τοὺς κάθε εἶδους ἐδέσματα
 χερσαίων ζώων, πουλερικῶν καὶ θαλασσινῶν, γιατί δὲν ὑπάρχει
 τίποτε ποὺ νὰ μὴ τὸ γεύεται ἢ ἡδονή, ἔχοντας ἀπλώσει παντοῦ τὰ
 κάθε εἶδους δίχτυα τῆς, μὲ τὰ ὁποῖα πιάνει καὶ τὰ θαλασσινὰ καὶ
 αὐτὰ ποὺ ζοῦν κοντὰ στὸν αἰθέρα, ἐτοιμάζοντάς τα γιὰ τὴ γενναιό-
 δωρη ἀπόλαυση αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἡδονή, ἀποβλέποντας
 στὸν κορεσμὸ τῆς ἄθλιας κοιλιᾶς, ποὺ δὲν προφταίνει πιά νὰ ὑπη-
 ρετήσει τὴν ἀπληστία τῆς ἀχόρταστης ὄρεξης, τὴν ἀκάθεκτη ὀρμὴ
 τῆς ὁποίας δὲν τὴν ἀνακόπτει τὸ παραγέμισμα τῶν ἀγγείων, θεω-
 ρώντας ὄριο τῆς ἀνάγκης ὄχι αὐτὸ ποὺ ἀρκεῖ, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ ἀφή-
 σει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν ἐτοιμασεῖ. Ἐτσι λοιπὸν σπάζουν τὰ
 δοχεῖα ποὺ πολλές φορὲς δὲν ἀντέχουν τὸ βάρος τοῦ κορεσμοῦ, ἢ
 ὄρεξη μένει ἀνικανοποίητη καὶ γεμάτη λαιμαργία γι' αὐτὰ ποὺ
 μένουν, θλίβεται καὶ κατηγορεῖ τίς διαστάσεις τῆς κοιλιᾶς, ἐπειδὴ
 δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσει ὅσα αὐτὴ μανιωδῶς ἐπιθυμεῖ, πρὸς ὅσα
 χάσκει λαχταρώντας τὰ ἀπὸ τίς ἀσυγκράτητες ὀρμές τῆς. Ἐνῶ
 στοὺς ἄλλους ἢ ἐπιθυμία τοὺς περιορίζεται μόνο στὸ ψωμί, ποῦ
 θεωροῦν ἀπόλαυση καὶ τὴ μερικὴ ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης τοὺς.

ρος ἄλλας ἐξ ἄλλων καινοτομεῖν ἡδονῶν ἐπινοίας πολλάς, οὐδ' ἐπὶ
 ὀλίγον ταῖς ἐν ἔθει στοιχῶν, ἂν μὴ συνεχεῖς ὣσιν αἱ διαδοχαὶ τῶν
 τερπόντων καὶ ἐπάλληλοι, ταῖς ἐφέδραις τῶν ξενιζόντων ψυχαγω-
 γοῦσαι τὸ ἀλῦον τῆς ὀρέξεως, καὶ τὴν γεῦσιν παρηγοροῦσαι ἄλλη
 5 καὶ ἄλλη ποιότητι.

Οὕτως ἡ ἔνδεια καὶ τὸ χρειῶδες ἠγεῖσθαι πείθει ἀγαπητόν, πλη-
 ρῶσαι τὸ κενόν, οὐ τέρψαι τὸ ἐπιθυμοῦν ἐπιτάττουσα. Πῶς οὖν ἂν
 τις τῶν οὕτω νῦν διακειμένων ἀνθρώπων ἀνηλεῶς καὶ παρατρεχόν-
 των τοὺς ἐν ταῖς τριόδοις κατακειμένους ἀσθενεῖς, τοὺς ἐν τοῖς στε-
 10 ναποῖς περιερχομένους καὶ ταῖς θύραις ἀναιδῶς ἐνοχλεῖν ἀναγκα-
 ζομένους καὶ τοὺς αἰσχυνομένους δημοσιεῦσαι τὴν οἰκείαν μετα-
 βολὴν διὰ τὸ ἀσύνηθες τῆς αἰτήσεως, καὶ λιμώττειν αἰρουμένους
 ἔνδον, ἢ τοῖς γνωρίμοις φαίνεσθαι παρ' ἀξίαν ἀνεχομένους, τοὺς τε
 ἐν μετάλλοις καὶ ἐν φυλακαῖς φθειρομένους κακοπαθεῖα δεσμῶν καὶ
 15 λιθοτομίας ἀνάγκη, τοὺς τε ἐν μνήμασι καὶ ἡλιθάτοις ὄρεσι τῆ ἱερᾷ
 νόσῳ δαπανωμένους, ὧν οἱ μὲν τὸ ἀηδὲς ὑφορώμενοι τῆς νόσου
 παραβαλεῖν πόλεσι καὶ κόμαις οὐ τολμῶσι πρὸς τῷ μὴ οἰκτειρη-
 θῆναι, καὶ τὸ καταλευσθῆναι δεδοικότες, διὰ τὸ παρατετηρημένον
 τοῦ πάθους, οἱ δὲ θάσεως ἐστερημένοι πρὸς περίπατον καὶ πρὸς τὸ
 20 ἔρπειν χειρῶν, ἡσυχάζουσιν οἴκοι ἅπαντες, ἔρηνη καθάπερ δένδρων
 ἀνόρηκα, περιηρημένοι τὰ πρὸς πᾶσαν κίνησιν ἐπιτήδεια μέλη·
 οὐκ ἔρεϊ τοῦ Δεσπότητος δικαίαν εἶναι τὴν κρίσιν, τοὺς μὲν ἐκ τοσαύ-
 τῆς κακοπαθείας ὄρων μεταστάντας εἰς ἄνεσιν, ἑαυτὸν δὲ ἐκ τοιαύ-
 τῆς ἀσωτίας μετελθόντα εἰς κόλασιν; Πῶς δὲ κἂν ἔννοιαν λήψεται
 25 ἱκετηρίου πρὸς τὸν δικάζοντα προέσθαι φωνάς, αὐτὸς πρὸς τὰς
 ἱκεσίας τῶν δεομένων μείνας ἀσυμπαθής, καὶ διὰ παντός καὶ ἀνήμε-
 ρος, καὶ τὸ συνειδὸς ἔχων πρὸ τοῦ δικάζοντος κατακρίνον ἑαυτὸν
 ἐπὶ τῇ παρελθούσῃ ἀπανθρωπία; Ὁ δὲ βίαιος καὶ τυραννικός, ἀρπά-

Γιατί ὁ κορεσμός ποθεῖ διαρκῶς ἄλλες καινούργιες ἐπινοήσεις ἡδονῶν, καὶ δὲν ἀρκεῖται οὔτε γιὰ λίγο στὶς συνηθισμένες, ἂν δὲν εἶναι συνεχεῖς καὶ διαδοχικὲς οἱ ἐναλλαγές αὐτῶν πού προκαλοῦν εὐχαρίστηση, ψυχαγωγώντας, μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες παραθέσεις αὐτῶν πού κάνουν τὸ συμπόσιο, τὴν ἀδημονία τῆς ὄρεξῆς τους, καὶ ἱκανοποιώντας τὴ γεύση μὲ τὶς ἐπάλληλες ποικιλίες.

Ἔτσι ἡ φτώχεια πείθει, ὅτι καὶ τὸ ἀναγκαῖο πρέπει νὰ θεωρεῖται εὐπρόσδεκτο, συνιστώντας νὰ γεμίζουμε τὸ κενό, καὶ ὄχι νὰ ἐπιδιώκουμε τὴν εὐχαριστήση ἀπὸ αὐτὸ πού ἐπιθυμοῦμε. Πῶς λοιπὸν θὰ μποροῦσε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού φέρονται τόσο ἄσπλαγχνα καὶ προσπερνοῦν τοὺς ἀσθενεῖς πού κοιτώνται στὰ τρίστρατα, πού περιφέρονται στὰ σοκκάκια καὶ ἀναγκάζονται νὰ χτυποῦν τὶς πόρτες χωρὶς ντροπὴ, αὐτοὺς πού ντρέπονται νὰ φανερώσουν τὴν ἀλλαγὴ τους ἐπειδὴ εἶναι ἀσυνήθιστοι νὰ ζητοῦν, καὶ προτιμοῦν νὰ πεινοῦν μέσα τους, παρὰ νὰ φαίνονται στοὺς γνωστοὺς ὅτι τοὺς ἀνέχονται χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουν, αὐτοὺς πού ἀργοπεθαίνουν στὰ μεταλλεῖα καὶ στὶς φυλακὲς ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία τῶν ἀλυσίδων καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ κόβουν καὶ νὰ σπάζουν πέτρες, αὐτοὺς πού λειώνουν στὰ μνήματα καὶ στὰ ἀπόκρημνα βουνὰ ἀπὸ τὴν τρέλλα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι βλέποντας τὴν ἀηδία τῆς ἀρρώστιας τους δὲν τολμοῦν νὰ ἐμφανιστοῦν στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά, γιὰ νὰ μὴ τοὺς περιφρονήσουν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ φοβοῦνται νὰ μὴ τοὺς πετροβολήσουν, ἕξαιτίας τοῦ ὅτι τὸ πάθος τους εἶναι ψεκτό, ἄλλοι πάλι μὴ ἔχοντας στήριγμα γιὰ νὰ περπατήσουν καὶ χέρια νὰ συρθοῦν, μένουν ὅλοι στὸ σπίτι ἡσυχάζοντας, σὰν βλαστάρια δένδρων χωρὶς κλαδιὰ, στερημένοι τὰ κατάλληλα γιὰ τὴν κίνησή τους μέλη, πῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτός, πού τὰ βλέπει ὅλα αὐτὰ, δὲν θὰ πεῖ ὅτι εἶναι δίκαιη ἡ κρίση τοῦ Κυρίου, βλέποντας αὐτοὺς ἀπὸ τὴν τόση κακοπάθεια νὰ μετατίθεται στὴν ἀνεση, καὶ τὸν ἑαυτὸ του νὰ πηγαίνει ἀπὸ τὴν τόση ἀσωτεία στὴν κόλαση; Καὶ πῶς θὰ διανοηθεῖ ἔστω νὰ ἀπευθίνει παρακλητικὰ λόγια στὸν δικαστὴ, ὅταν ὁ ἴδιος ἔμεινε πάντοτε ἀσυγκίνητος καὶ ἀπλησίαστος στὶς παρακλήσεις τῶν φτωχῶν, ἔχοντας μάλιστα τὴ συνείδησή του νὰ τὸν καταδικάζει μπροστὰ στὸν κριτὴ γιὰ τὴν ἀπανθρωπιά του κατὰ τὸ παρελθόν; Αὐτὸς λοιπὸν πού καὶ βίαιος ἦταν καὶ τυραννικός, πού ἄρ-

ζων, καταπίνων, περιδύων, ἐλαύνων, ὑπερορίζων, συκοφαντῶν, ἄ-
 γων, φέρων, δουλαγωγῶν, πάντων πάντοθεν τὴν ζωὴν διαταράτ-
 των, οὐδὲν παραλιμπάνων πονηρίας εἶδος, ὃ τέως δίδωσι πράττειν
 ἐξουσία καὶ δύναμις, πάντως εἰς ἔσχατόν που καταδύεται αὐτομολή-
 5 σας πυθμένα Ταρτάρου, χεῖρονα τὸν ἐπὶ τοσοῦτοις ἁμαρτήμασιν
 ἔλεγχον κρίνων τῆς κατὰ τὴν θάσανον ὀδύνης. Αὕτη γὰρ ἀληθῶς
 πρέπουσα λήξις τοῖς τῇ δυναστείᾳ μὴ πρὸς εὐεργεσίαν, ἀλλ' ἐπὶ κα-
 κῶ χρησαμένοις τῷ πέλας, καὶ τὰ μὲν πλεονεκτηθέντα καταλείπου-
 σιν ἄλλοις πρὸς χρῆσιν φιλοτίμου ζωῆς, τὴν δὲ ἐπ' αὐτοῖς τιμωρίαν
 10 καρπουμένους αἰώνιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

ὦ τῆς παρανοίας! ὦ τῆς παραπληξίας! Τί πλέον παρέχει τῆς
 φαιδρᾶς ἀπολαύσεως, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἀναγκαίας χρείας, διὰ τοὺς
 βουλομένους χαρίζεσθαι τι καὶ ἐπιθυμία πρὸς παραμυθίαν τῆς ἀ-
 15 σθενείας τοῦ σώματος, ἢ πλεονεξία, ὅτι πᾶσαν μὲν παγκτησίας ἡμέ-
 ρω τὴν γῆν μετερχόμεθα, Βρεττανούς καὶ Ἑσπερίους καὶ Μαύρους,
 πρὸς ἕω δὲ Θήβας καὶ τὴν Ἰνδῶν καταλαμβάνοντες χώραν, τὰ
 πάντοθεν πρὸς τρυφὴν ἐπιτήδεια εἰς ἑαυτῶν χρῆσιν ποιοῦντες ἀγώ-
 γημα, χρημάτων δὲ θησαυροὺς ἀνεικάστους σωρεύοντες εἰς τὴν τῶν
 20 συνωνητῶν παρασκευήν; Δεῖ γὰρ τὰ μὲν ἐκ γεωργίαν οἰκείων, τὰ δὲ
 ἐξ ἀγορᾶς ποικίλλειν τὴν τράπεζαν, καὶ ποιεῖν πολυτελεῆ καὶ πλή-
 θουσαν ὡς μέλλοντος ἀχανοῦς τινος χάσματος τῆς κοτύλης παραπλη-
 σίας πληροῦσθαι γαστρός καὶ γὰρ ἐστὶ τοῖς πολλοῖς ἀχανῆς ὄντως
 καὶ ἀπλήρωτος, κἂν μὴ τῷ εὐρυχώρῳ τοῦ ἀγγείου, ἀλλὰ τῷ ἀπλή-
 25 στω τῆς ὀρέξεως τῆς ἀεικενῆς ἐπιθυμίας, οὐδέποτε πιμπλαμένης,
 πᾶν δέ, ὃ δείκνυσιν ὄρασις, γλιχομένης λαβεῖν. Διὰ τοῦτο συκοφαν-

παζε, κατάπινε, ξεγύμνωνε, πίεζε, ἐξῶριζε, συκοφαντοῦσε, λεηλατοῦσε, μεταχειριζόταν τοὺς ἀνθρώπους σὰν δούλους, διατάρασσε τὴ ζωὴ ὄλων ἀπὸ παντοῦ, μὴ παραλείποντας κανένα εἶδος κακίας, πού τὸ τοῦ ἐπέτρεπε τότε ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμη πού διέθετε, ὅπως ἴσως ποτε θυθίζεται ἀπὸ μόνος του στὸν τελευταῖο πυθμένα τοῦ Ταρτάρου, κρίνοντας ὅτι εἶναι χειρότερος ὁ ἔλεγχος γιὰ τὰ τόσο πολλὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀπὸ τὸν πόνο τῶν βασανιστηρίων. Γιατὶ αὐτὴ πραγματικὰ εἶναι ἡ κατάληξη πού ταιριάζει σ' αὐτοὺς πού χρησιμοποίησαν τὴν ἐξουσία τους ὄχι γιὰ νὰ εὐεργετοῦν, ἀλλὰ γιὰ τὸ κακὸ τοῦ πλησίον, καὶ αὐτὰ πού ἀπὸ πλεονεξία ἀπέκτησαν τὰ ἐγκαταλείπουν σὲ ἄλλους, γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν γιὰ μιὰ πλουσιοπάροχη ζωὴ, ἐνῶ τὴν τιμωρία πού τοὺς περιμένει θὰ τὴν ὑφίστανται αἰῶνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

Τί παράνοια ἀλήθεια! Τί παραφροσύνη! Τί περισσότερο ἀπὸ τὴν εὐχάριστη ἀπόλαυση παρέχει, γιὰ νὰ μὴ πῶ ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη ἀνάγκη, γι' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ χαρίσουν κάτι καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ καταπραῦνουν τὴν ἀδυναμία τοῦ σώματος, ἡ πλεονεξία, ὥστε, ποθώντας ν' ἀποκτήσουμε τὰ πάντα, νὰ ταξιδεύουμε σ' ὅλη τὴ γῆ, πηγαίνοντας στοὺς Βρετανούς, τοὺς Δυτικούς καὶ τοὺς Μαύρους, καὶ πρὸς ἀνατολὰς στὴ Θήβα καὶ στὴ χώρα τῶν Ἰνδῶν, μεταφέροντας ἀπὸ παντοῦ αὐτὰ πού εἶναι κατάλληλα γιὰ τὴν ἀπόλαυσή μας, καὶ συσσωρεύοντας ἀμύθητους θησαυροὺς χρημάτων γιὰ τὴν προμήθεια αὐτῶν μὲ τοὺς ὁποίους συναλασσοῦμαστε; Γιατὶ πρέπει ἄλλα ἀπὸ δικές μας καλλιέργειες καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν ἀγορὰ νὰ ποικίλλουν τὸ τραπέζι μας καὶ νὰ τὸ κάνουν πλούσιο καὶ γεμᾶτο, σὰν νὰ πρόκειται νὰ γεμίσει κάποιο ἀπέραντο βάραθρο, τὴν κοιλιὰ πού μοιάζει μὲ τὸ σκεῦος κοτύλη⁸⁵. Γιατὶ πραγματικὰ σὲ πολλοὺς εἶναι σὰν κοτύλη πού δὲν γεμίζει, ἔστω καὶ ἂν ὄχι ἀπὸ τὴν εὐρυχωρία τοῦ ἀγγείου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπληστία τῆς ὄρεξης, τῆς πάντοτε ἀχόρταγης ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν γεμίζει, ἀλλὰ λαχταρᾷ νὰ λάβει κάθε τι πού βλέπει τὸ μάτι. Γι' αὐτὸ συμβαίνουν οἱ συκοφαντίες καὶ

85. Μικρὸ πλατύστομο ἀγγεῖο ἢ μέτρο μὲ τὸ ὁποῖο μετροῦσαν τὰ ὑγρά.

τίαι καὶ τυραννίδες διὰ τοῦτο λωποδυσίαι καὶ ἄρπαγαί· διὰ τοῦτο οὗτος ἐκείνον καὶ τοῦτον εὐθύς ἄλλος διάζεται, βαθμῶ προσκοπτοῦσης ἐπὶ τοὺς αἰεὶ μᾶλλον δυναστεύοντας τῆς τυραννίδος, καὶ τοὺς νῦν ἀδικοῦντας τὸν ἀσθενέστερον, μετ' ὀλίγον ἀδικεῖσθαι παρα-
 5 σκευαζούσης ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων, καὶ προφάσεις ἐπινοούσης τῇ ἄρπαγῇ τῷ δοκεῖν οὐκ ἀσχήμονας. Ἔστι γὰρ ἐν ταῖς πλεονεκτικαῖς ἐπινοίαις αὕτη γνωμοδοτίας εὐμήχανος, βουλὰς ὑποτιθεμένη πιθανὰς πρὸς τὸ δοκοῦν τοῦ ἀρπάγματος εὐλογον.

Οὕτω τὴν Ἰεζάβελ ἀκούσασαν, ὅτι τοῦ ἀμπελῶνος Ναβουθαί
 10 τοῦ γείτονος ὁ ταύτης ἀνὴρ Ἀχαάβ ἐπεθύμησε, δεινῶς ἅμα καὶ πανούργως τὸν τῆς ἄρπαγῆς σκοπὸν διαθεῖναι παρεσκεύασεν, ἵνα καὶ τὸ ἐπιθυμηθὲν ληφθῇ, καὶ μὴ ἦ ὁ τὴν ἄρπαγὴν ὀδυρόμενος βλασφημίαν γὰρ Θεοῦ καὶ βασιλέως συκοφαντήσασα, τὸν κεκτημένον ἐπέκτεινε, καὶ οὕτως ἀδέσποτον τὸν ἀμπελῶνα παρέλαβεν, οὐδενὸς
 15 ὄντος τοῦ τὴν ἀδικίαν διασαφουῦντος ἀγνοοῦσι, τοῦ ταύτην βοᾶν δυναμένου ἐκ ποδῶν οἴχουμένου. Νῦν δὲ τολμᾶται καὶ χαλεπώτερα τοῖς ἀνθρώποις, τῷ χρόνῳ γεγυμνασμένης πρὸς τὴν ἐμπειρίαν τῆς ἀδικίας καὶ τῷ ἔθει προσκοψάσης ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον. Υἱοὶ γὰρ ἀποστεροῦνται ζῶντες ὑπάρξεως πατρικῆς, καὶ ἀδελφῶν ἀλλοτρι-
 20 οῦνται κληρονομίας ἀδελφοί, καὶ γυναῖκες οὐσίας ἐκβάλλονται τελευτησάντων ἀνδρῶν, βοᾶσαι τὴν παρανομίαν καὶ οὐκ ἀκουόμεναι. Τοῖς γὰρ ἐκάστοις τούτων διαζομένοις συνηγορία τῆς βλάβης εἶναι δοκεῖ βασιλικὴ δωρεά, ἣτις τὰ μὲν ἀδέσποτα εὐλόγως ἴσως τοῖς αἰτουῦσι παρέχειν ἐδύνατο, ἄλλοις δὲ τὰ ἄλλων χαρίζεσθαι δικαίως
 25 ἐστὶν οὐχ οἷα τε, ξένοις προσπίνουσα τὰ τῶν νομίμως προσερχομένων πῶ κλήρω, καὶ ὀφειλόντων ἀκολούθως διαδέξασθαι τὰ τῶν οἴχομένων συγγενικῶν δικαίω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ἄλλὰ πάντα πρὸς τὸ πιθανὸν σοφίζεται δεινῶς πλεονεξία, καὶ

οἱ καταδυναστεύσεις, γι' αὐτὸ γίνονται οἱ ληστεῖες καὶ οἱ ἄρπαγές, γι' αὐτὸ αὐτὸς ἐκβιάζει ἐκεῖνον, καὶ αὐτὸν πάλι ἄλλος, καὶ ἡ καταδυναστευση βαθματῶ μεταδιβάζεται σ' αὐτούς πού πάντοτε καταδυναστεύουν περισσότερο, καὶ αὐτούς πού τώρα ἀδικοῦν τὸν πιὸ ἀδύνατο, ὕστερα ἀπὸ λίγο τοὺς ἐτοιμάζει νὰ ἀδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς πιὸ δυνατούς, καὶ ἐπινοεῖ προφάσεις γιὰ τὴν ἄρπαγή, ὥστε νὰ μὴ φαίνονται ἀπρεπεῖς. Γιατί, στίς πλεονεκτικὲς ἐπινοήσεις αὐτὴ εἶναι γνωμοδότηρια, ὑποδεικνύοντας σκέψεις πειστικὲς, ὥστε ἡ ἄρπαγή νὰ φαίνεται δικαιολογημένη.

Ἔτσι ἡ Ἰεζάβελ, ὅταν ἄκουσε ὅτι ὁ ἄνδρας τῆς Ἀχαάβ ἐπιθύμησε τὸ ἀμπέλι τοῦ γείτονα Ναβουθαί, προετοίμασε μὲ τρόπο φοβερὸ καὶ πανοῦργο τὴν ἐκτέλεση τοῦ σκοποῦ τῆς ἄρπαγῆς, ὥστε καὶ αὐτὸ πού ἐπιθυμοῦσε νὰ ἄρπάξει, καὶ νὰ μὴ ὑπάρξει κανένας πού νὰ κλάψει τὴν ἄρπαγή⁷⁶. Καὶ πράγματι, συκοφαντώντας τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ ἀμπελιοῦ γιὰ βλασφημία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλιᾶ, τὸν σκότωσε, καὶ ἔτσι, ἐφόσον δὲν ἀνῆκε σὲ κανέναν, πῆρε τὸ ἀμπέλι χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένας νὰ μαρτυρήσει τὴν ἀδικία σ' αὐτούς πού τὴν ἀγνοοῦσαν, ἀφοῦ αὐτὸς πού μποροῦσε νὰ τὴν φωνάξει, εἶχε φύγει ἀπὸ τὴ μέση. Τώρα ὅμως γίνονται καὶ χειρότερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἡ πλεονεξία ἄσκησε τὴν πείρα τῆς στήν ἀδικία καὶ ἡ συνήθεια ἔγινε πιὸ τεχνική. Ἔτσι παιδιὰ πού ζοῦν χάνουν τὴν πατρικὴ περιουσία, καὶ ἀδελφία ἀποξενώνονται ἀπὸ τὴν κληρονομία ἀπὸ τὰ ἀδελφία τους, καὶ γυναῖκες διώχνονται ἀπὸ τὴν περιουσία τους, ὅταν πεθαίνουν οἱ ἄνδρες τους καὶ δὲν ἀκούονται ὅταν καταγγέλλουν τὴν ἀδικία. Γιατὶ στὴ ζημιὰ τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτούς πού ἐκβιάζονται ὡς συνήγορος προβάλλεται ἡ βασιλικὴ δωρεά, ἡ ὁποία ἐκεῖνα βέβαια πού δὲν ἔχουν ἰδιοκτήτη, δικαιολογημένα ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ τὰ παραχωρεῖ σ' αὐτούς πού τὰ ζητοῦν, νὰ χαρίζει ὅμως σὲ ἄλλους αὐτὰ πού ἀνήκουν σὲ ἄλλους δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα, παραχωρώντας σὲ ξένους αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα νόμιμα ἐμφανίζονται ὡς κληρονόμοι, καὶ πρέπει κατὰ συνέπειαν νὰ διαδεχθοῦν τὴν περιουσία ἐκείνων πού ἔφυγαν μὲ τὸ δικαίωμα τῆς συγγένειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο

Ἡ πλεονεξία ὅμως ὅλα τὰ μεθοδεύει κατὰ τρόπο φοβερό, ὥστε

βασιλεῖς ἀπατᾶ εὐπαραγώγοις αἰτήσεσι, καὶ ἐξουσίαν καθ' ὧν βού-
 λεται λαμβάνει εὐπρόσωπον, καὶ κάτω τὰ ἄνω, καὶ ἔμπροσθεν ἄνω τὰ
 κάτω ποιεῖ, πολλοῖς πάντοτε συμφορῶν ἀνυποίστων καθισταμένη
 αἰτία. Διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν ἠδίκημένων δοκιμασίᾳ ἐστᾶσιν ἀναι-
 5 δῶς ἐραυιζόμενοι, καὶ λαμπρὰς οὐσίας ἀφηρημένοι, τῆς ἐξ ἄλλων
 ἐπιδεεῖς εὐπορίας κατέστησαν, τὰς συμφορὰς διηγούμενοι, τραγω-
 δοῦντες τὰ πάθη, κρουνοῖς δακρῶν τὴν ἀνάγκην πιστούμενοι, καὶ
 μόλις ἄρτου τινὰς πείθοντες ὀρέξαι τιμὴν αὐτοῖς ἀπορουμένοι, ἔθι-
 μον λέγοντας εἶναι τοῖς μεταιτοῦσι πλάττεσθαι τοιαῦτα καὶ κομπά-
 10 ζειν πρὸς ἀπάτην πολλά, εὐγένειαν προσποιούμενοις οὐκ οὔσαν,
 καὶ χρημάτων ὀδυρομένοις οὐ γενομένην ἀπώλειαν, ναυάγια λογο-
 ποιοῦσι, καὶ ληστῶν ψευδομένοις ἐφόδους, οἰκετῶν δρασμὸν προ-
 φασίζομένοις σεσυληκότων αὐτῶν, καὶ ἀφέντων οὕτως ἀσχημονεῖν,
 ὡς τὸ ἐλεεινὸν ἐκεῖνο καὶ δακρῶν ἄξιον δείκνυσι σχῆμα, ἀδροτέ-
 15 ρων λημμάτων σόφισμα προβαλλομένοις τὰς τοιαύτας φωνάς. Ἐκ-
 βέβληνται γῆς, οἰκοπέδων, κτημάτων, ἀπεστέρηνται χρημάτων,
 διαίτης εὐσχήμονος, οἰκετικῆς θεραπείας, καὶ οὐδαμόθεν ἀξιούμε-
 νοι παραμυθίας, ἔτι καὶ προσκωμωδοῦνται οἱ ἄθλιοι, τραγωδεῖν
 εἰκῆ ψευδεῖς νομιζόμενοι τύχας. Ὑποπτον γὰρ ὄντως εἰς ψεῦδος ἀεὶ
 20 τὸ ἐκ τοῦ φαινομένου ἀξιόπιστον παλαιὰς ἀπαγγέλλον εὐπραγίας,
 καὶ ἀληθεύειν δοκῆ οὐδὲν τεκμήριον ἔχον πιστώσασθαι τὰ λεγόμε-
 να, οὐ συναδόντων οὐδαμῶς οὐδαμόθεν τῶν πραγμάτων τοῖς ῥήμα-
 σιν. Ὅθεν σιωπῆ φέρειν ἀναγκάζονται τὰ τῆς πτωχείας δεινὰ, τὸ
 ἀπαμφιάσκειν τὰ καθ' ἑαυτοὺς τοῖς ἀπιστεῖν ἐθέλουσι κρίνοντες ἄ-
 25 καιρον, χλεύης μᾶλλον, ἢ συμπαθείας τοὺς λόγους ποιούμενοις ὑπό-
 θεσιν.

Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἀλῶνται ἄλλας ἐξ ἄλλων πατρίδας ἀμείδοντες,
 τὰς τέως ἀγνοουμένας στοχαζόμενοι πρὸς οἰκονομίαν τῆς ζωῆς ἴσως
 ἐπιτηδείας, οἱ δὲ μένουσιν ἐφ' ὧν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς κατελείφθησαν
 30 τύπων, ὀκνοῦντες τὰς μεταστάσεις, τὸ μὲν ἀσθενεῖα δυνάμεως, τὸ δὲ

νά εἶναι πιστευτή, καὶ ἔξαπατᾶ βασιλεῖς μὲ εὐέλκτα πειστικὰ αἰτήματα, καὶ ἀποκτᾶ τὴν ἐξουσία ἐναντίον αὐτῶν ποὺ θέλει μὲ τρόπον εὐχρημο, καὶ φέρνει τὰ κάτω ἄνω καὶ τὰ ἄνω κάτω, γινόμενη πάντοτε σὲ πολλοὺς αἰτία ἀνυπόφορων συμφορῶν. Γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδικημένους στέκονται καὶ ἐπαιτοῦν χωρὶς ντροπῆ, καὶ ἔχοντας χάσει ἀξιόλογες περιουσίες, βρέθησαν νὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκη τῶν ἄλλων, διηγούμενοι τὶς συμφορὲς τους, διεκτραγωδώντας τὰ παθήματά τους, βεβαιώνοντας τὴν ἀνάγκη τους μὲ τὶς βρῦσες τῶν δακρῦν τους, καὶ μετὰ βίας πείθοντας μερικοὺς νὰ δώσουν τὴν ἀξία ἑνὸς ψωμοῦ σ' αὐτοὺς ποὺ στεροῦνται, λέγοντας ὅτι εἶναι συνήθεια σ' αὐτοὺς ποὺ ζητιανεύουν νὰ τὰ πλάθουν μὲ τὴ φαντασία τους, καὶ νὰ μιλοῦν μὲ κομψασμὸ πολλὰ γιὰ νὰ τοὺς ἔξαπατήσουν, προσποιούμενοι εὐγενική καταγωγή ποὺ δὲν ὑπῆρχε, καὶ κλαίοντας γιὰ τὴν ἀπώλεια χρημάτων ποὺ δὲν ἔγινε, πλάθουν ναυάγια καὶ ἐπιθέσεις ληστῶν ψευδόμενοι, προφασιζόμενοι ἀπόδραση ὑπηρετῶν ποὺ τοὺς κατέκλεψαν καὶ τοὺς ἀφησαν νὰ ντροπιάζονται μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ὅπως δείχνει ἡ ἔλεεινὴ ἐκείνη καὶ ἀξιοδάκρυτη ἐμφάνισή τους, λέγοντάς τα ὅλα αὐτὰ ὡς ἔξυπνο τέχνασμα γιὰ πιὸ γενναῖο κέρδος. Διώχτηκαν ἀπὸ χωράφια, οἰκόπεδα, κτήματα, στερήθηκαν χρήματα, ἀξιοπρεπῆ τρόπο ζωῆς, οἰκιακοὺς βοηθοὺς, καὶ ἀπὸ πουθενὰ δὲν βρίσκουν παρηγοριά, ἀλλὰ καὶ διακωμωδοῦνται ἀπὸ πάνω οἱ δυστυχεῖς, ἐπειδὴ θεωροῦνται ὅτι διεκτραγωδοῦν σκόπιμα ψεύτικες τύχες. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι πάντοτε ὑποπτος, ὅτι ψεύδεται, αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὴν ἀξιοπιστία αὐτοῦ ποὺ φαίνεται ἀναφέρει παλιὲς εὐτυχησμένες μέρες, ἔστω καὶ ἂν δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι εἰλικρινής, ἂν δὲν ἔχει καμμιά ἀπόδειξη ποὺ νὰ βεβαιώνει αὐτὰ ποὺ λέγει, ἀφοῦ δὲν συμφωνοῦν καθόλου τὰ πράγματα μὲ τὰ λόγια. Ἔτσι ἀναγκάζονται νὰ ὑπομένουν σιωπηλὰ τὰ δεινὰ τῆς φτώχειας, κρίνοντας ὅτι εἶναι ἀσκοπο νὰ ἀπογυμνώνουν τὰ δικὰ τους σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ μὴ πιστεύουν, κάνοντας τὰ λόγια τους ἀντικείμενο κοροϊδίας μᾶλλον, παρὰ συμπάθειας.

Καὶ ἄλλοι βέβαια ἀπὸ αὐτοὺς περιπλανῶνται ἀλλάζοντας τὴ μὰ πατρίδα μετὰ τὴν ἄλλη, σκεφτόμενοι, ὅτι αὐτὲς ποὺ πρὶν λίγο τὶς ἀγνοοῦσαν ἴσως εἶναι πιὸ κατάλληλες γιὰ νὰ ζήσουν, ἄλλοι πάλι μένουν στοὺς τόπους ποὺ τοὺς βρῆκε ἡ συμφορὰ, ἐπειδὴ φο-

καὶ τῶ ἀδήλῳ τοῦ μέλλοντος, τὸ παρὸν καὶ ἐν πείρᾳ γενόμενον τοῦ ἀμφιβόλου, οἷον ἔσται χεῖρον, ἢ ἄμεινον προτιμῶντες εὐλόγως, καὶ παραμυθούμενοι, τούτῳ γοῦν ἑαυτούς, ὅτι κἂν τῶν ἄλλων κτημάτων τυραννηθέντες ἀπάντων ἐκδέβληνται, ἐλευθέρων στοιχείων ὅμως
 5 ἔχουσι τὴν μετουσίαν ἀκώλυτον, καὶ τοῖς μέγα πνέουσιν ἐπὶ δυναστεία τὴν χρῆσιν ἐν τούτοις ἰσότημον. Ἐσὺλον κτησίν ταύτην λαχόντες παρὰ τοῦ Κτίσαντος, ἵνα μὴ πάντῃ καταπέσῃ ἀθυμία, ὡς μηδενὸς μέρους ἔχοντες ἐξουσίαν ὅλης τῆς κτίσεως Ἐναπνέουσι τοιγαροῦν ὅπουπερ ἂν ἐθέλωσι τὸν ἀέρα τοῦτον ἀκώλυτον, ἀντλοῦσι
 10 πηγὰς καὶ ποταμοὺς καὶ λίμνας ὡς θούλονται, πόματι κεχρημένοι ἀφθόκῃ, καὶ περικλυζόμενοι μετ' ἐξουσίας πολλῆς, κἂν μὴ ἐν πόλεσι καὶ κῶμαις ἴσως γὰρ ἐν ταύταις πρὸς ἀρδεΐαν μεμερισμένον τὸ ὕδωρ οὐκ ἐφεῖται τούτοις ὡς ἀκτῆμοσιν ἐν ἐρήμοις οὖν καὶ ἀγεωργήτοις ὅμως ἐπ' ἀδείας πρὸς τὸ δοκοῦν ἀπολαύοντες, οὐδενὸς
 15 ἐμποδίζοντος αὐγὰς ἡλίου καὶ ὀφθαλμοῖς καὶ παντὶ τῷ σώματι δέχονται, ἀναστέλλειν τὴν ἐκεῖθεν φερομένην ἀκτῖνα οὐδενός, κἂν ἐθέλῃ, ἰσχύοντος, οὐδὲ τῇ ὑπεροχῇ τοῦ πλουσίου πλέον νέμειν παρὰ τὸν πένητα ὄντος ἱκανοῦ διὰ τὴν ταπεινότητα. Ἐνθα μὲν γὰρ ὑπόκειται ὕλη μεριστὴν ἔχουσα φύσιν, πλεονεκτοῦσιν οἱ πλούσιοι, παρ'
 20 ἄλλοις οὐ συγχωροῦντες εἶναι ἃ σπουδάζουσιν ἔχειν αὐτοί· τῶν δὲ ἀδιαιρέτων ἢ χρῆσις κοινὴ πᾶσιν ὁμοίως ἐφεῖται, καὶ ἄλλος ἄλλου πρὸς μετουσίαν ἔχει πλέον οὐδέν, τῆς φύσεως ἴσην ἅπασι τὴν διανέμησιν ἐργασαμένης, καὶ τοῖς πλεονεκτεῖν βουλομένοις οὐ παρεχούσης ἐριδος ἀφορμᾶς.

Τίς γὰρ ἀέρος ἀποτομὴν καθάπερ γῆς ἢ χρήματος ποιησάμενος δυνάμειος περιουσία, ἔσχε παρ' ἑαυτῷ κεχωρισμένον τοῦ συνεχῶς κεχιμένου κατὰ πᾶν μέρος τῆς κτίσεως. Τίς δὲ χρημάτων ἢ κεμη-

βούνται τις μεταναστεύσεις, ἀπὸ τῆ μιᾷ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν δυνάμεις, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὸ ἄδηλο μέλλον, προτιμώντας εὐλογα τὸ παρὸν πού γνωρίζουν ἀπὸ τὸ ἀμφίβολο, τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι χειρότερο ἢ καλύτερο, καὶ παρηγορώντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς μὲ αὐτὸ, ὅτι ἔστω καὶ ἂν διώχτηκαν τυραννικά ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα κτήματά τους, ἔχουν ὡστόσο ἐλεύθερη τὴ συμμετοχὴ τους στὰ ἐλεύθερα στοιχεῖα, καὶ τὴ χρησιμοποίησή τους ἰσοτίμη μὲ ἐκείνους πού καυχῶνται γιὰ τὴν ἐξουσία τους. Τὴν περιουσία αὐτὴ τὴν ἔχουν ἀσύληπτη ἀπὸ τὸν Κτίστη, γιὰ νὰ μὴ πέσουν τελείως σὲ λιποψυχία, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἐξουσία σὲ κανένα μέρος τῆς κτίσεως. Ἀναπνέουν λοιπὸν τὸν ἀέρα αὐτὸν ἐλεύθερον ὅπου θέλουν, ἀντλοῦν νερὸ ἀπὸ πηγές καὶ ποτάμια καὶ λίμνες πίνοντας ἀφθονο ὅσο θέλουν, καὶ περιλούζονται μὲ ἐλευθερία πολλή, ἔστω καὶ ἔξω ἀπὸ πόλεις καὶ χωριά. Ἴσως μάλιστα τὸ νερὸ, μοιρασμένο στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά γιὰ πότισμα, δὲν ἀφήνεται νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς, ἐπειδὴ εἶναι ἀκτήμονες. Στὶς ἐρήμους λοιπὸν καὶ τις ἀκαλλιέργητες περιοχὲς εἶναι ἐλεύθεροι νὰ τὸ ἀπολαμβάνουν ὅπως νομίζουν καλύτερα, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένας. Δέχονται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου στὰ μάτια καὶ σὲ ὅλο τὸ σῶμα τους, χωρὶς κανένας νὰ μπορεῖ νὰ ἀνακόψει τις ἀκτίνες πού ἐκπέμπονται ἀπὸ ἐκεῖ, ἔστω καὶ ἂν θέλει, οὔτε εἶναι ἰκανὸς νὰ δίνει περισσότερο φῶς στὸν πλούσιο πού ὑπερέχει, παρὰ στὸν φτωχὸ ἐξαιτίας τῆς ταπεινότητάς του. Γιατὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ὕλη, πού ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἶναι μεριστή, ὑπερτεροῦν οἱ πλούσιοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ὑπάρχουν σὲ ἄλλους αὐτὰ πού φροντίζουν νὰ ἔχουν οἱ ἴδιοι. Τῶν ἀδαιρέτων ὅμως ἡ χρῆση εἶναι ἐλεύθερη σὲ ὅλους κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ δὲν ἔχει ὁ ἕνας τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄλλο γιὰ νὰ τὸ ἐκμεταλλεύεται, ἐπειδὴ ἡ φύση ἔκανε ἴση τὴ διανομὴ σὲ ὅλους, καὶ σὲ αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ἔχουν περισσότερα δὲν δίνει ἀφορμὴ γιὰ φιλονεικία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο

Ποιὸς ἄλλωστε τεμάχισε τὸν ἀέρα, ὅπως τὴ γῆ ἢ τὸ χρῆμα, μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεις του καὶ τὸν εἶχε μαζί του χωρισμένον ἀπὸ τὸν ἀέρα πού εἶναι συνεχῶς διάχυτος σὲ κάθε μέρος τῆς κτίσεως;

λίωv δίκηv ἡλιακὸν φέγγος ἢ θάλπος, ἔνδον ἔθησαυρίσατο ἰδιόκτη-
τον μόνος ἀπολαύων ... ὅταν νύξ ὑπόγειον ἢ νέφωσις τρέχοντα κα-
λύπτῃ τὸν πόλον; "Υδωρ κὰν ἐν κάλπεσιν ἀντλούμενον πολυσχεδῶς
καταμερίζεσθαι δοκῇ, ἴδιον ἐκάστου τῶν ἀρουμένων ἐν τῷ ληφθῆ-
5 ναι γινόμενον, ἀλλὰ τῇ ἀφθονίᾳ τοῦ ῥεύματος ποιεῖ τὴν χρῆσιν τοῖς
πολλοῖς ἀφιλόνεικον, ἴσα τοῖς ἀμερίστοις παῦον τὸν τῆς κτήσεως
ἡμερον περιττὸν πάντως τοῦ λογισμὸν ἔχοντος ἡγουμένου καὶ μάται-
ον οἰκειοῦσθαι σπουδάξειν ἅπερ κοινὰ πᾶσιν ἢ φύσις δεδώρηται,
10 ἰσονομίαν χρήσεως παρασχοῦσα, καὶ δεσποτείας ὁμοίως ἀποστερη-
σασα ἅπαντας, καὶ ταμιεύεσθαι τοῦτο, οὗ πᾶσιν ἢ χρῆσις διὰ παντὸς
προκειμένη πλουσία καὶ πρόχειρος τῷ ἐτοίμῳ τῆς εἰς ἀπόλαυσιν
ἐξουσίας, ἀργὴν εἰς κτήσιν τὴν ἐπιθυμίαν ποιεῖ. Ἐπειδὴ πῶς τὸ μὲν
σπάνιον δυσπόριστον ἐρεθίζει τὴν ὄρεξιν, μὴ προληφθῆ παρ' ἑτέρου
ἀγῶνα ποιοῦν, οὐ κινεῖ δὲ ταύτην πρὸς ἔφεσιν τὸ ἐν τῷ πληθύνειν
15 ἀεὶ καταφρονούμενον.

ΤΜΗΜΑ Γ.

Περὶ τῆς τῶν μακαρίων διαγωγῆς καὶ τῆς
κακονοίας τοῦ διαδόλου.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Οὕτως οὖν, ὡς φιλότης, διακεμένων τῶν πραγμάτων, ὡς εἴρη-
ται, καὶ τοσαύτης παραγομίας κατεχούσης τὸν βίον, ὡς ἰχθύων ἅ-
παντας μμειῖσθαι ζωὴν καταπίνοντας τοὺς ἡττονας, καὶ καταπινο-
μένους ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων, εὐρεῖν χρῆ ἢ κατὰ τὸν μέγαν Μωϋ-
25 σέα τινά, ποτὲ μὲν τύπτοντα τὸν διαπληκτιζόμενον πρὸς τὸν Ἰσραη-
λίτην Αἰγύπτιον, ποτὲ δὲ παραινοῦντα μαχομένοις τοῖς ὁμοφύλοις
τὸ εὐσπονδον καὶ λέγοντα· «Ἀδελφοί ἐστε, ἵνα τί ἀδικεῖτε ἀλλή-
λους», ἢ κατὰ τὸν Ἀμβακούμ, ἀρήγειν μὲν τοῖς καταπονουμένοις

Καὶ ποιὸς ἔκλεισε μέσα στὰ θησαυροφυλάκιά του ὡς ἰδιοκτησία του τὸ φῶς καὶ τὴ ζεστασιά τοῦ ἡλίου, ὅπως τὰ χρήματα καὶ τὰ κειμήλια, ἀπολαμβάνοντάς τα μόνος, ὅταν ἡ νύχτα τὸν καλύπτει καθὼς τρέχει κάτω ἀπὸ τὴ γῆ ἢ τὰ σύννεφα; Τὸ νερό, ποῦ ὅταν χύνεται μέσα στὶς στάμνες, φαίνεται ὅτι μοιράζεται σὲ πολλὰ μέρη, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀντλησὴ του γίνεται ἰδιοκτησία ἐκείνων ποῦ τὸ ἀντλοῦν, ὅμως μὲ τὴν ἀφθονία τῆς ροῆς του κάνει τὴ χρησιμοποίησή του ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀδιαφιλονείκητη, παύοντας, ὅπως καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν μοιράζονται, τὸν πόθο τῆς ἀπόκτησής του, ἐπειδὴ ὁ νοῦς θεωρεῖ ὅπως-δήποτε περιττὸ καὶ ἄσκοπο τὸ νὰ ἐπιδιώκει νὰ κάνει δικά του αὐτὰ ποῦ ἡ φύση δώρισε κοινὰ σὲ ὅλους, παραχωρώντας τοὺς ἰσοτιμία χρήσεώς του, καὶ στερώντας ὅλους ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἐξουσία του καὶ τὴν ἀποταμίευση αὐτοῦ ποῦ ἡ χρῆση του εἶναι διαρκῶς ἀφθονη σὲ ὅλους καὶ ἔτοιμη, διότι μὲ τὸ νὰ ἐπιτρέπει ἄμεσα τὴν ἀπόλαυσή του, κάνει τὴν ἐπιθυμία ἀπόκτησής του ἀδρανῆ. Ἐπειδὴ, κατὰ κάποιον τρόπο, αὐτὸ ποῦ εἶναι σπάνιο καὶ ἀπλησίαστο, ἐρεθίζει τὴν ὄρεξη, προκαλώντας ἀγωνία μήπως τὸ προφτάσει ἄλλος, ἐνῶ δὲν ἐρεθίζει τὴν ὄρεξη νὰ τὸ ἐπιθυμήσει αὐτὸ ποῦ ἐξαιτίας τῆς ἀφθονίας του πάντοτε περιφρονεῖται.

ΤΜΗΜΑ 10ο

Γιὰ τὴ διαγωγή τῶν μακάριων καὶ τὴν κακόνοια τοῦ διαδόλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ἄφου λοιπόν, ἀνθρώπέ μου, τὰ πράγματα εἶναι ἔτσι ὅπως εἰπώθηκαν, καὶ ἐπικρατεῖ στὴ ζωὴ τόση παρανομία, ὥστε ὅλοι νὰ μιμοῦνται τὴ ζωὴ τῶν ψαριῶν, καταπίνοντας τοὺς κατώτερους καὶ καταπινόμενοι ἀπὸ τοὺς δυνατώτερους τους, πρέπει νὰ βροῦμε κάποιον, σὰν τὸν μεγάλο Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε χτυποῦσε τὸν Αἰγύπτιο ποῦ διαπληκτιζόταν μὲ τὸν Ἰσραηλίτη⁷⁷, καὶ ἄλλοτε προέτρεπε τοὺς ὁμοφύλους του ποῦ μάλωνα λέγοντας: «εἴσαστε ἀδέλφια, γιατί βλάπτετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο;». Ἡ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀββακούμ, νὰ βοη-

77. Ἐξ. 2, 12.

ἐπιτιμῶν πάντως οὐκ ἔχοντα δύναμιν, Θεῶ δὲ κατὰ τῆς τότε πολιτευομένης ἐντυγχάνοντα παρανομίας, καὶ τὸν ζῆλον δεικνύντα τῇ πρὸς αὐτὸν παρρησίᾳ· φησὶ γάρ· «ἕως πότε, Κύριε, κεκράξομαι καὶ οὐκ εἰσακούσῃ; βοήσομαι πρὸς σὲ ἀδικούμενος, 5 καὶ οὐ με σώσεις;»· οὐκ αὐτὸς εἰς πρόσωπον· προφήτης γὰρ ἦν καὶ πάσης θλάθης ὑπῆρχεν ἀνώτερος, ἀλλὰ τὴν τῶν ἄλλων διὰ τὸ μισοπόνηρον ἐκδικηθῆναι ἀδικίαν εὐχόμενος. Ἐξῆς γοῦν ἐπιφέρει λέγων· «ἵνα τί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους ἐπιβλέπειν ἐπὶ ταλαιπωρίαν καὶ ἀσέβειαν; Ὅτι ἀσεβῆς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον, καὶ ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς 10 θαλάσσης καὶ ὡς τὰ ἔρπετά τὰ οὐκ ἔχοντα ἡγούμενον;».

Πόσον ἦν ἀγαθὸν καὶ πόσῃν τοῖς ἀδικουμένοις ἐποίει παρράκλησιν ἐπικουφιζομένοις τὰ λυπηρὰ τῇ τοῦ συναλγοῦντος συμπαθείᾳ; Ἀδικία δὲ ὡς τὸ τυραννεῖν καὶ ζημιοῦν καὶ προπηλακίζειν, οὕτω καὶ τὸ τῶν καθηκόντων ἀποστερεῖν τοὺς χρήζοντας τούτων ἐστὶ. Τοσοῦτους γὰρ ἕκαστος ἀδικεῖ, ὅσους οὐκ ἀφελεῖ εὐεργετεῖν δυνάμενος. Καὶ τοῦτο δεικνύς ὁ Κύριος ἀληθές, οὐ τοὺς ἀδικήσαντας, οὐ τοὺς πλεονεκτήσαντας, ἀλλὰ τοὺς μὴ θρέψαντας πεινῶντα τὸν πένητα, τοὺς μὴ συναγαγόντας οἴκοι τὸν ξένον, τοὺς μὴ ἐπισκεψαμένους τὸν κατακεῖμενον, τοὺς μὴ παρὰ τὸν καθειρογμένον φοιτήσαντας, καὶ δεσμώτην ὄντα 20 ὄτω δήποτε τρόπῳ μὴ παραμυθησαμένους ἔργῳ καὶ λόγῳ, πυρὶ αἰωνίῳ παρέπεμψεν, αὐτὸ κρίνας μεγίστην ἀδικίαν καὶ παγχάλεπον, τὸ μὴ χρήσασθαι τῇ δυνάμει πρὸς εὐποιίαν τῶν δεομένων. Εἰ γὰρ καὶ μὴ νόμος θεῖος διαρρήδην τὴν ἐλεημοσύνην προσέττατε, γενέσθαι τὴν φύσιν διδάσκαλον ἐκ τοῦ ὁμοιοπαθοῦς νομοθετοῦσαν ἀφθόγγῳ διατάξει τὸ συμπαθές. Ὅταν δὲ καὶ νόμος ἐν ἱεραῖς Βίβλοις κεχαραγμένος ὑπομιμνήσκει τὴν φυσικὴν δύναμιν, ὑπονύττων καὶ διεγείρων τὴν ἐπιτηδειότητα 30 πρὸς εὐεργεσίαν τοῦ χρήζοντος, πῶς οὐκ ἄξιός ἐστι καὶ χαλεπωτέ-

θοῦμε αὐτοὺς πού ταλαιπωροῦνται, ὅταν δὲν μπορούμε νὰ τοὺς ἐπιτιμήσουμε, καὶ νὰ παρακαλοῦμε τὸν Θεὸ γιὰ τὴν παρανομία πού γίνεται τότε, καὶ νὰ δείχνουμε τὴν προθυμία μας μὲ τὴν παρηγορία μας πρὸς αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «μέχρι πότε, Κύριε, θὰ φωνάζω καὶ δὲν θὰ μὲ ἀκοῦς; Θὰ κραυγάζω ὅταν ἀδικοῦμαι καὶ δὲν θὰ μὲ σώζεις;»⁸⁸. Δὲν προσευχόταν γιὰ τὸν ἑαυτό του προσωπικά, γιατί ἦταν προφήτης καὶ ἀνώτερος ἀπὸ κάθε βλάβη, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀδικία τῶν ἄλλων, προκειμένου ὁ Θεὸς νὰ ἐκδικηθεῖ τὴν ἀδικία πού γίνεται στοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ μισεῖ τὸ κακὸ. Στὴ συνέχεια βέβαια προσθέτει καὶ λέγει· «γιατί μου ἐπέτρεψες νὰ βλέπω κακοποιήσεις καὶ καταπονήσεις, ταλαιπωρία καὶ ἀσέβεια, ἀφοῦ ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιο; Θὰ κάνεις τοὺς ἀνθρώπους σὰν τὰ ψάρια τῆς θάλασσας, σὰν τὰ ἔρπετά πού δὲν ἔχουν ἀρχηγό;»⁸⁹.

Πόσο καλὸ ἦταν αὐτὸ καὶ πόση παρηγοριὰ ἦταν γιὰ τοὺς ἀδικούμενους, οἱ ὁποῖοι ἀνακουφίζονταν στὶς θλίψεις τους μὲ τὴ συμπόνοια ἐκείνου πού πονοῦσε μαζί τους; Καὶ εἶναι ἀδικία, ὅπως ἡ τυραννία καὶ ἡ ζημιὰ καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς, ἔτσι καὶ τὸ νὰ ἀποστεροῦμε ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἀπαραίτητα ἐκείνους πού τὰ ἔχουν ἀνάγκη. Γιατὶ ὁ καθένας ἀδικεῖ τόσους, ὅσους δὲν ὠφελεῖ, ὅταν μπορεῖ νὰ τοὺς εὐεργετήσῃ. Κι αὐτὸ δείχνοντας ὁ Κύριος, ὅτι εἶναι ἀληθινό, ὅχι αὐτοὺς πού ἀδίκησαν, οὔτε αὐτοὺς πού ἔδειξαν πλεονεξία, ἀλλὰ ἐκείνους πού δὲν ἔθρεψαν τὸν φτωχὸ πού πεινοῦσε, πού δὲν ἔβαλαν στὸ σπίτι τους τὸν ξένο, πού δὲν ἐπισκέφθηκαν τὸν κατὰ κοιτο, πού δὲν πῆγαν κοντὰ στὸν φυλακισμένο καὶ δὲν παρηγόρησαν μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγια ἐκείνους πού ἦταν φυλακισμένος, αὐτοὺς ἔστειλε στὴν αἰώνια φωτιά, κρίνοντας ὅτι ἦταν πάρα πολὺ μεγάλη ἀδικία καὶ πάρα πολὺ φοβερό, τὸ ὅτι δὲν χρησιμοποίησαν τὴ δύναμή τους γιὰ νὰ εὐεργετήσουν ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη. Γιατί, ἀκόμα καὶ ἂν ὁ θεϊκὸς νόμος δὲν διέτασσε ρητὰ τὴν ἐλεημοσύνη, ἔπρεπε νὰ τοὺς διδάξει ἡ φύση, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ὁμοιοπάθεια νομοθετεῖ τὴ συμπάθεια μὲ ἀφωνη διάταξη. Ὅταν ὅμως καὶ ὁ νόμος πού βρῖσκεται γραμμένος στὰ ἱερὰ βιβλία ὑπενθυμίζει τὴ φυσικὴ δύναμη, ὑπαινισσόμενος καὶ διεγείροντας τὴν ἀναγκαιότητα γιὰ τὴν εὐεργεσία ἐκείνου πού ἔχει ἀνάγκη, πῶς

⁸⁹ Ἀββακ. 1, 3. 4. 14.

ρας τοῦ πυρός καταδίκης, οὐδ' ἑτέρω τοῖν δυοῖν δυσωπηθείς
 διαναστῆναι πρὸς τὸ φιλόανθρωπον, καὶ ἔξωθεν ἐλεγχόμενος, καὶ
 ἔνδοθεν ὄνειδιζόμενος τοῦ καλοῦ τὴν ἀργίαν, καὶ μένων διόλου
 ἀναπεπτωκῶς καὶ ὀκνῶν ἢ φειδωλία ἢ ἀσπλαγχνία τὴν εὐποι-
 5 *ίαν;*

Εἰ δὲ ξένους μὲν οἴκοι συνάγει κατὰ τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἐκ
 τῆς πλατείας κατὰ τὸν Λῶτ τοὺς ὀδίτας ἔλκει πρὸς ἑαυτόν, καὶ
 ὀρφανούς ἐπιδειπνοίη, καὶ χήραις ἐπαρκοίη δεομέναις τὰ λεί-
 ποντα, καὶ παντὶ χρῆζοντι γίγνοιτο τῇ σχέσει τοῦτο, ὅπερ ἀνα-
 10 πληροῖ τὸ ὑστέρημα, ἀρμοζόμενος τῇ δυνάμει ταῖς χρεΐαις ἐκά-
 στου κατὰ τὸν μέγαν Ἰώβ, καὶ συστέλλει σώματα ἐρριμμένων
 νεκρῶν, ὡς ἱστορεῖται ποιῶν Τωβίας ὁ δίκαιος, καὶ τοῖς ἐπιξε-
 νουμένοις ἀπονέμει σκηνὴν καὶ κλίνην καὶ τράπεζαν, κατὰ τὴν
 Σουναμίτιν, καὶ τοὺς ἀνακεχωρημένους ἐν καλύβαις καὶ σπη-
 15 λαίοις διάγοντας θίον θεραπεύει τοῖς ἐπιτηδείοις, κατὰ τὸν Ἀ-
 βδιού, καὶ τέκνων ἐν τοῖς ἀναγκαίοις προκρίνει δίκαιον ἐνδεῆ,
 δευτέραν ἀρετῆς κρίνων τὴν φύσιν, κατὰ τὴν Σαραφθίαν χήραν,
 δράκα μόνην κεκτημένην ἀλεύρου, καὶ ταύτην ἐν λιμῶ μαραινο-
 μένων τῶν φιλτάτων ἐνδεία παραχωρήσασαν τῷ προφήτῃ Ἡ-
 20 λία, καὶ προσεδρεύει μελέτη τοῦ λόγου κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ ἄρμα-
 τος ἀναγινώσκοντα εὐνοῦχον καὶ τὴν οἴκοι σπουδὴν δεικνύντα
 τῇ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἐπιμελείᾳ τοῦ πράγματος, προσευχαῖς
 καὶ ἐλεημοσύναις σχολάζου, κατὰ τὸν Κορνήλιον, ᾧ φησιν ἄγγε-
 λος παραστάς «αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέ-
 25 θησαν εἰς μνημόσυνον ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ», ἄξια τῆς θείας ὄ-
 ψεως εὐαγγελισάμενος τῷ ἐργάτῃ τὰ ἔργα, καὶ νηστεΐαις προσέ-
 χου τὸν Παῦλον ζηλῶν, ὃς ἐν μέρει καυχήματος τὸ πρᾶγμα τιθέ-
 μενός φησιν «ἐν νηστεΐαις πολλάκις, ἐν λιμῶ καὶ δίψῃ», τῇ ἐπὶ
 τῷ διδύμῳ, τυραννικῶ πάθει πείνης καὶ δίψης σεμνυνόμενος

90. Γεν. 18, 4 ἔ.
 92. Ἰώβ 29, 12 ἔ.

91. Γεν. 19, 2.
 93. Τωβ. 1, 17.

δὲν εἶναι ἄξιος καὶ πιὸ φοβερῆς ἀπὸ τῆ φωτιά καταδίκης αὐτὸς πού δὲν συγκινήθηκε ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ δύο, ὥστε νὰ παρακινηθεῖ νὰ δείξει φιλανθρωπία, ἀφοῦ καὶ ἔξωτερικὰ ἐλεγχόταν καὶ ἔσωτερικὰ κατηγοροῦνταν γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἔκανε τὸ καλό, ἀλλὰ ἔμενε τελείως ἀδιάφορος καὶ ἀναποφάσιτος ἀπὸ τσιγγουνιά ἢ ἀσπλαγχνία νὰ εὐεργετήσῃ;

Ἄν ὅμως δέχεται τοὺς ξένους στὸ σπίτι του ὅπως ὁ Ἄβραάμ⁹⁰, καὶ προσκαλεῖ ἀπὸ τὴν πλατεῖα τοὺς περαστικούς στὸ σπίτι του, ὅπως ὁ Λώτ⁹¹, καὶ παραθέτει δεῖπνο στοὺς ὀρφανούς καὶ δίνει στὶς χῆρες πού ἔχουν ἀνάγκη μὲ ἐπάρκεια αὐτὰ πού χρειάζονται, καὶ στὸν καθένα πού ἔχει ἀνάγκη κάνει ἀντίστοιχα τὸ ἴδιο, ἀναπληρώνοντας αὐτὸ πού τοῦ λείπει, ἀνταποκρινόμενος δυναμικὰ στὶς ἀνάγκες τοῦ καθενός, ὅπως ὁ μέγας Ἰώβ⁹², καὶ ἂν περισυλλέγει τὰ σώματα τῶν πεταμένων νεκρῶν, ὅπως λέγεται ὅτι ἔκανε ὁ δίκαιος Τωβίας⁹³, καὶ παραχωρεῖ στοὺς φιλοξενούμενους σκηνὴ καὶ κρεβάτι καὶ τραπέζι, ὅπως ἡ Σουναμίτιδα⁹⁴, καὶ τοὺς ἀναχωρητὲς πού ζοῦν σὲ καλύβες καὶ σπήλαια τοὺς παρέχει τὰ ἀναγκαῖα, ὅπως ἔκανε ὁ Ἄβδιού⁹⁵, καὶ ἂν ἀπὸ τὰ παιδιά του προτιμᾷ τὸν δίκαιο φτωχό, βάζοντας σὲ δεύτερη θέση ἀρετῆς τὰ παιδιά του, ὅπως ἡ χήρα τῶν Σαρεπτῶν, ἡ ὁποία εἶχε μόνο μιὰ χούφτα ἀλεύρι, καὶ αὐτὴν, ἐνῶ μαραίνονταν ἀπὸ τὴν πείνα τὰ πιὸ ἀγαπητὰ τῆς πρόσωπα ἀπὸ τὴ στέρηση, τὴν πρόσφερε στὸν προφήτη Ἡλία⁹⁶, καὶ ἂν καταγίνεται ἐπίμονα μὲ τὴν μελέτη τοῦ θείου λόγου, ὅπως ἔκανε ὁ Εὐνοῦχος πού καθόταν στὸ ἄρμα διαβάζοντας⁹⁷, καὶ ἂν δείχνει τὸν ζῆλο του στὸ σπίτι μὲ τὴν ἴδια φροντίδα γι' αὐτὰ καὶ κατὰ τὴν ὁδοιπορία καὶ ἀσχολεῖται μὲ προσευχὲς καὶ ἐλεημοσύνες, ὅπως ὁ Κορνήλιος, στὸν ὁποῖο ὁ ἄγγελος πού παρουσιάστηκε εἶπε, «οἱ προσευχὲς σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἀνέβηκαν στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ σὲ θυμηθεῖ ὁ Θεός»⁹⁸, φέροντας στὸν ἐργάτη τὸ εὐχάριστο μήνυμα, ὅτι τὰ ἔργα του εἶναι ἄξια νὰ δοῦν τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἀφοσιώνεται στὶς νηστεῖες μιμούμενος τὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος κάνοντας τὸ θέμα ἀντικείμενο μερικῆς καύχησης, λέγει, «πολλὲς φορὲς νηστικός, μὲ πείνα καὶ δίψα»⁹⁹, καμαρώνοντας γιὰ τὴν ὑπομονή του στὸ δίδυμο τυραν-

94. Δ' Βασ. 4, 10.

97. Πράξ. 8, 27 ἔ.

95. Γ' Βασ. 18, 3 ἔ.

98. Πράξ. 10, 4.

96. Γ' Βασ. 17, 13 ἔ.

99. Β' Κορ. 11, 27.

καρτερία, διὰ τὸς ὀκνηρότερον διακειμένους περὶ τὴν ἐγκρά-
 τειαν, ἔθει τῆς ἠδυσπαθείας δεδουλωμένους, τῇ φορολόγῳ γασ-
 τρὶ, ἵνα, κὰν μὴ πόθος αὐτοὺς ἔλκυσε φιλοσοφίας πρὸς τοῦτο,
 ἐπιθυμία γοῦν ἐπαίνων προτρέψηται· τὸ γὰρ καυχήματος ἄξιον,
 5 καὶ ἐγκωμίων πάντως οὐκ ἄμοιρον· διατί κριθεῖη πάντων ἐκεί-
 νων ἀντίρροπος, ἐκάστου τὸ πλεονέκτημα οἰκειωσάμενος καὶ
 μόνος τοῦτο γενόμενος, ὅπερ ἦσαν ὁμοῦ πάντες αὐτοί, τὰ κατὰ
 καιροὺς ἀνακεφαλαιωσάμενος ἐν τῷ ἰδίῳ βίῳ καλά, καὶ δείξας
 τὰ ἀρχαῖα πιστὰ οὐ κατασκευῆς πιθανότητι, ἀλλὰ μαρτυρία τῶν
 10 ἔργων σαφεῖ· Τὸ γὰρ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ διὰ τὸ παράδοξον πολλά-
 κισ φαινόμενον ἄπιστον, ἔργῳ δεδαιωθέν, ἀναμφίβολον γίνεται,
 οὐκέτι τῷ ἐνδοιασμῷ τοῦ δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου παρέχον και-
 ρόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

15 Καὶ πῶς λάμπουσαν τῇ πολιτείᾳ λανθάνειν ἤθελες τὸν μισό-
 καλον διάβολον καὶ μένειν ἐβούλου ἀγύμναστον πειρασμῶν,
 τοσαύτας προκλήσεως αὐτῷ παρέχουσαν ἀφορμάς; Εἰ γὰρ ἕ-
 καστος τῶν ἐν τι καὶ δεύτερον κατορθωκότων καλὸν πολλὴν
 ἔσχε καθ' αὐτοῦ πνεύσαντα τὸν ἐχθρόν, πῶς ἔδει τὴν πολυάθλον
 20 καὶ τὸς ἀπάντων ἀγωνιζομένην ὁμοῦ καθῆσθαι ἀμέριμον, ἐν
 σταδίῳ οὔσαν, καὶ οὐκ ἔχουσαν τὸν προσπαλαίοντα, ἀλειφομέ-
 νην, καὶ οὐ συμπλεκομένην, κονιζομένην ἐν τῷ σκάμματι, καὶ οὐ
 κινουσαν καθ' ἑαυτῆς τὸν ἀντίπαλον, διερίζουσαν, καὶ οὐ παρο-
 ξύνουσαν αὐτὸν πρὸς μάχην, ἀρετὴν ἐργαζομένην, καὶ οὐ λυ-
 25 ποῦσαν τὸν ἀρχέκακον, Θεῷ ἀρέσκουσαν, καὶ οὐκ ἐγείρουσαν
 τὸν ὄφιν πρὸς φθόνον βασκαίνειν εἰωθότα τοῖς εἰς τιμὴν προκό-
 πτουσιν ἐκείνην, ἧς ἀπέπεσεν ἀπροσεξήσας ἐκείνος· Διὰ τοῦτο
 πάντες οἱ ἅγιοι πεπολέμηνται παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐστὶν ὁ
 προθέμενος ἢ πράξας τι τῶν ἀρεσκότων Θεῷ, ὃς μὴ ἔσχεν ἀντι-
 30 πράττοντα καὶ ἐπιβουλεύοντα τὸν τοῦτο σπουδάζοντα, ἐχθρόν

νικό πάθος τῆς πείνας καὶ τῆς δίψας, γιὰ ἐκείνους οἱ ὅποιοι φέρονται μὲ ὀκνηρία ὡς πρὸς τὴν ἐγκράτεια, ὄντας ὑποδουλωμένοι στὴ συνήθεια τῆς ἡδυπάθειας, στὴν φοροεισπράκτορα κοιλιά τους, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν τοὺς τράβηξε στὴν ἐγκράτεια ὁ πόθος τῆς φιλοσοφίας, νὰ τοὺς προτρέψει τουλάχιστον ἢ ἐπιθυμία τῶν ἐπαίνων. Γιατί, αὐτὸ πού εἶναι ἄξιο γιὰ καύχηση, ὅπως δὲν εἶναι ἄμοιρο καὶ ἐπαίνων· γιατί μπορεῖ νὰ κριθεῖ ἰσοδύναμος, ἔχοντας ἐφαρμόσει τὸ προτέρημα τοῦ καθενός, μὲ τὸ νὰ γίνεи αὐτὸς μόνος, ὅ,τι ἦταν ὅλοι ἐκεῖνοι μαζί, συγκεντρώνοντας τίς κατὰ καιροὺς ἀρετὲς στὴ δική του ζωὴ, καὶ δείχνοντας ὅτι τὰ παλιὰ εἶναι ἀξιόπιστα ὄχι μὲ ἀληθοφανῆ ἐφαρμογὴ, ἀλλὰ μὲ σαφῆ μαρτυρία τῶν ἔργων. Διότι, αὐτὸ πού κατὰ τὴ διδασκαλία φαίνεται πολλὰ φορὲς ἀπίστευτο, ἐπειδὴ εἶναι πα-ράδοξο, ὅταν βεβαιώνεται μὲ τὰ ἔργα, γίνεται ἀναμφισβήτητο, μὴ ἀφήνοντας πὰ περιθώρια ἐνδοιασμοῦ γιὰ τὸ ἂν εἶναι δυνατὸ ἢ ἀδύνατο.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 2ο

Καὶ πῶς, ἐνῶ λάμπεις στὴ ζωὴ σου, ἤθελες νὰ διαφύγεις τὴν προσοχὴ τοῦ διαβόλου πού μισεῖ τὸ καλό, καὶ νὰ μείνεις ἀνενόχλητη ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, δίνοντας τόσες ἀφορμὲς προκλήσης σ' αὐτόν; Γιατί, ἐὰν καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔκαναν ἓνα ἢ δύο καλὰ εἶχε μεγάλη ἐναντίον του ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ, πῶς ἦταν δυνατὸν σὺ πού ἀριστεύεις σὲ πολλοὺς ἀγῶνες καὶ ἀγωνίζεσαι ἐναντίον ὅλων μαζί, νὰ κάθῃσαι ἀμέριμνη, ἐνῶ βρῖσκεσαι στὸ στάδιο, χωρὶς νὰ ἔχεις ἀντίπαλο, νὰ ἐτοιμάζεσαι καὶ νὰ μὴ συμπλέκεσαι, νὰ σκονίζεσαι στὸ σκάμμα καὶ νὰ παρακαλεῖς ἐναντίον σου τὸν ἀντίπαλο, νὰ ἀγωνίζεσαι μὲ κάποιον καὶ νὰ μὴ τὸν προκαλεῖς σὲ μάχη, νὰ ἀσκεῖς τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μὴ κάνεις τὸν ἀρχηγὸ τοῦ κακοῦ νὰ λυπᾶται, νὰ εἶσαι ἀρεστὴ στὸν Θεὸ καὶ νὰ μὴ προκαλεῖς τὸν φθόνο στὸ φίδι πού συνηθίζει νὰ βλάπτει αὐτοὺς πού προοδεύουν σ' ἐκείνη τὴν τιμὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξέπεσε ἀπὸ ἀπροσεξία ἐκεῖνος; Γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ ἅγιοι πολεμήθηκαν ἀπὸ αὐτόν, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας πού εἶχε τὴν πρόθεση ἢ πού ἔκανε κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ἀρέσουν στὸν Θεό, καὶ δὲν εἶχε αὐτόν πού ἀντιδροῦσε καὶ ἐπιβουλεύεσταν ἐκεῖνον πού τὸ ἐπιδίωκε

ὄντα δι' οὐδέν, ἢ δικαιοπραγεῖν, ὅτι σπουδάζοντες φιλίαν στέλ-
 λονται πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, καὶ καταλείπουσι μόνον, ἢ
 μετ' ὀλίγων κομιδῇ καταδικαζόμενον τὴν αἰώνιον κόλασιν, πολ-
 λούς ἢ καὶ πάντας ἐλκύσαι θέλοντα μεθ' ἑαυτοῦ. Στοχάζεται
 5 γὰρ ἴσως ὁ παμμίαιρος φειδοῦς τεύξεσθαι μετὰ πάντων, εἰ τὸ γέ-
 νος τῶν ἀνθρώπων εὐρεθείη ἅπαν κολάσεως ὑπεύθυνον, οὔτε
 τῷ κατακλυσμῷ πληροφορηθεὶς τὸ ἐμβριθὲς τῆς ἀποφάσεως, οὐ
 δυσωπηθείσης πρὸς συμπάθειαν, πλῆθος δι' ἁμαρτίαν κριθὲν
 κολᾶσει ὑπόδικον. Εἰ γοῦν τὸ μετὰ πολλῶν τιμωρεῖσθαι παρα-
 10 μυθίαν ἡγεῖται, ἐπελαφριζομένης, ὡς δοκεῖ, πάντως αὐτῷ τῆς
 βασάνου τῆ κοινωνία τοῦ πλήθους, κἂν τούτῳ, καθὼς ἐν πᾶσι,
 σφαλλόμενος, τί γὰρ ὀνίνησι τὸν πάσχοντα ἀριθμὸς τὰ αὐτὰ πά-
 σχων, ἀπεράντως ἐκάστου τὴν ὀδύνην ἔχοντος ἰδίαν, καὶ οὐκ
 ἐπιμεριζομένην τοῖς ἄλλοις; Ἄλλ' ἀρκεῖ τῷ βασκάνῳ τάχα πρὸς
 15 πληροφορίαν τοῦ πάθους καὶ ἢ τῶν πολλῶν ἀπώλεια μόνη, κἂν
 μηδὲν κερδαίνῃ ἐκ τούτου ὅλως αὐτός. Φθόνου γὰρ ἴδιον τοῦτο,
 συμφορὰν ἐπιθυμεῖν τῶν φθονουμένων, καὶ μεταβολὴν ἀπὸ τοῦ
 εὐδοκίμου ἐπὶ τὸ ἀτιμότερον, οὐδὲν τοῦ δυσπραγοῦντος αὐτὸν
 παραμυθουμένου, ἢ ὅτι μόνον ἀναπέπανται τυχὸν ἐὰν ἄρα τύχη
 20 τοῦ ποθουμένου, εὐφραινόμενος ἐπὶ τῇ μεταβολῇ τοῦ φθονουμέ-
 νου τῆς εὐπραγίας, ἐφ' ἣ ὠδυνᾶτο καὶ ἐτήκετο πρότερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Οὕτω νεόπλαστον ἔτι τὸν Ἀδὰμ καὶ τῆς θείας ἔναγχος εἰκό-
 νος ἡξιωμένον, δεσποτείαν τε πάσης λαβόντα τῆς κτίσεως, ὑπελ-
 25 θὼν ἀπάτη καὶ δόλω, ἐπεὶ μὴ φανερὰν εἶχεν αἰτίαν ἀνύουσαν
 αὐτὸν τῆς βασκανίας σκοπόν, ἔτι καὶ τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς τιμῆς
 διὰ τὸ προσφάτως δεδόσθαι μεμνημένον, ἠπάτησε τοῖς φενα-
 κισμοῖς, ἰσοθεῖαν ἐπαγγελάμενος, ἵνα καὶ τῆς δεδομένης ἀπο-
 στερήσῃ τιμῆς οὐδὲν γὰρ εἶχεν ὄπλον, ᾧ τέως χειρώσεται τὸν

αὐτὸ, ὄντας ἐχθρὸς του γιὰ τὸ τίποτε, ἢ πού ἐνεργεῖ δίκαια, γιατί, ἐπιδιώκοντας τὴ φιλία, στέλλονται στὸν Σωτῆρα Χριστό, καὶ τὸν ἐγκαταλείπουν μόνον ἢ μαζί μὲ πολὺ λίγους, καταδικασμένον στὴν αἰώνια κόλαση, ἐνῶ θέλει νὰ προσελκύσει πολλοὺς ἢ καὶ ὅλους μαζί του. Γιατὶ σκέφτεται ἴσως ὁ μαρώτατος, ὅτι θὰ ἔχει εὐνοϊκὴ μεταχείριση μαζί μὲ ὅλους, ἂν ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος βρεθεῖ ἔνοχο τιμωρίας, ἐπειδὴ δὲν πληροφορήθηκε οὔτε κατὰ τὸν κατακλυσμὸ τὴ βαρεῖα ἀπόφαση, πού δὲν κάμφθηκε ἀπὸ συμπάθεια νὰ τιμωρήσει ὀλόκληρο πληθυσμὸ πού κρίθηκε ἄξιος τιμωρίας γιὰ τὶς ἁμαρτίες του. Ἐάν λοιπὸν τὸ νὰ βασανίζεται μαζί μὲ πολλοὺς ἄλλους τὸ θεωρεῖ παρηγοριᾶ, ἐπειδὴ, ὅπως νομίζει, θὰ εἶναι πιὸ ἐλαφρὸς ὁ βασανισμὸς του μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ πλήθους, καὶ σ' αὐτό, ὅπως καὶ σὲ ὅλα, κάνει λάθος. Γιατὶ, σὲ τί ὠφελεῖ αὐτὸν πού πάσχει ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων πού πάσχουν τὰ ἴδια, ἀφοῦ ὁ καθένας θὰ ἔχει αἰωνίως τὸν δικό του πόνο, χωρὶς νὰ διαμοιράζεται στοὺς ἄλλους; Ἄλλὰ ἀρκεῖ στὸν φθονερὸ διάβολο γιὰ παρηγοριὰ τοῦ πάθους του καὶ μόνη ἢ ἀπώλεια τῶν πολλῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν κερδίζει ἀπὸ αὐτὸ ὁ ἴδιος τίποτε. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τοῦ φθόνου, νὰ ἐπιθυμεῖ τὴ συμφορὰ ἐκείνων πού φθονεῖ, καὶ τὴ μεταβολὴ τους ἀπὸ τὴν προκοπὴ πρὸς τὴν ἀτίμωση, χωρὶς αὐτὸς πού δυστυχεῖ νὰ τὸν παρηγορεῖ καθόλου, παρὰ μόνον ὅτι κυριεύεται ἀπὸ ἀγαλλίαση, ὅταν συμβεῖ νὰ ἐπιτύχει αὐτὸ πού ποθεῖ, δοκιμάζοντας χαρὰ γιὰ τὴ μεταβολὴ τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ πού φθονοῦσε, γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ ὁποίου προηγουμένως πονοῦσε καὶ ἔλειωνε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Ἔτσι, ἐνῶ ἀκόμα ὁ Ἀδὰμ ἦταν νεοδημιουργημένος καὶ εἶχε πρόσφατα γίνει εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ εἶχε πάρει τὴν ἐξουσία ὅλης τῆς κτίσεως, προχωρώντας κρυφὰ μὲ ἀπατηλὸ τρόπο καὶ δόλο, ἐπειδὴ δὲν εἶχε φανερὴ αἰτία πού νὰ τὸν ὀδηγήσει στὸν σκοπὸ του νὰ τὸν βλάψει, ἀφοῦ ἀκόμα θυμόταν καὶ τὴν ἐντολὴ καὶ τὴν τιμὴ πού πρόσφατα τοῦ εἶχαν δοθεῖ, τὸν ἐξαπάτησε μὲ δόλο, ὑποσχόμενος σ' αὐτὸν ὅτι θὰ γίνεαι ἴσος μὲ τὸν Θεό, μὲ σκοπὸ νὰ τοῦ στερήσει καὶ τὴν τιμὴ πού τοῦ εἶχε δοθεῖ. Γιατὶ δὲν εἶχε κανένα ὄπλο, μὲ τὸ

ἄπειρον μάχης, οὐ προνομίαν (οὐδέπω γὰρ πρὸς ἡδονὴν ἐγαργά-
 λιζεν), οὐκ ὄψις, οὐ πάθος, οὐ πλεονεξία· οὐκ ἦν γὰρ τὴν ἐπιθυ-
 μίαν πρὸς κτῆσιν ἐρεθίζουσα ὕλη, οὐ φθόνος, οὐ κενοδοξία, οὐ
 μῖσος, οὐ δόλος, οὐδενὸς ὄντος, καθ' οὗ κινήθησεται, ὡς εὐθύς
 5 ἐν τῷ Κάϊν ἤρξατο πτερύσεσθαι ταῦτα τὰ πάθη, τῇ τοῦ Ἄβελ
 εὐδοκίμησει ἐρεθίσθεντα πρὸς τὸ ζηλότυπον. Ἐν ἧδει συνερ-
 γοῦν αὐτῷ πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ τεχνάσματος μόνον, ἔρωτα
 καὶ πόθον μείζονος τιμῆς. Ἀρχαῖον γὰρ καὶ σύγχρονον τοῖς
 ἀνθρώποις τοῦτο τὸ πάθος, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ὕδρει τοῦ τιμήσαντος,
 10 ἐπὶ σεβασμῶ δὲ καὶ τιμῇ δεδομένον. Ἦν γὰρ ἐπηγγείλατο ὡς
 Θεὸς ἀξίαν ὁ πρῶτον πολυθείας φθεγξάμενος ὄνομα, καὶ τὸ
 ἀκραιφνὲς τῆς μοναρχίας θολώσας προσηγορίᾳ θεῶν, κεκτημέ-
 νην ἀνθρώπῳ ἀρετῆς ἐπιμέλειαν, ἄρπασμα δὲ γενέσθαι παρα-
 δάσει τῆς ἐντολῆς οὐκ ἐδύνατο, τῆς ἁμαρτίας ἀποστερεῖν τιμῆς
 15 φύσιν ἐχούσης, οὐ προτιθέναι τιμὴν. Αὐτίκα γοῦν οὗτος μὲν διὰ
 τὴν εἰς τὸν τιμήσαντα ὕδριν μετὰ τὴν παράδασιν τῆς ἐντολῆς,
 γυμνοῦται τῆς ἀξίας, παραλύεται τῆς ἀρχῆς, τῆς εἰκόνης ἀποτί-
 θεται τὴν τιμὴν, εἰς τὴν πρὸ μικροῦ ὑποστρέφει εὐτέλειαν, γῆ
 πάλιν καὶ χοῦς ὀνομάζεται, ἄνευ τῆς συγκεκληρωμένης τῷ
 20 χοϊκῷ ἀνδριάντι θείας μορφῆς. Δέδουκε λοιπὸν εἰκότως θηρίων
 θυμούς, ἰοὺς ἐρπετῶν, θηρίων ἐρρωμενεστάτων ἀλκᾶς, οἷς ἦν
 πρὸ μικροῦ διὰ τὴν ἀρχὴν φοβερός, τοῦτοις γενόμενος ὑποχεί-
 ριος, πάντων ἀθρώως ἐξέπεσεν ἀπειθήσας Θεῷ, ὧν διὰ τὴν ὑπα-
 κοὴν καθειστήκει τέως ἐντός. Ταύτην γὰρ αὐτῷ καὶ ἀντὶ νομο-
 25 θεσίας ὁ Δημιουργὸς προεθήκατο ἐγκράτειαν, ἐνὸς ἐπιτάξας
 φυτοῦ, ἄλλης οὐκ οὔσης ὕλης, ὡς εἴρηται, τῆς γυμναζούσης
 πρὸς ὑποταγὴν νομοθετούμενον ἀναγκαίως ὀφείλοντα διὰ τὸ
 τῶν ἄλλων ἡγεμονεύειν ἀπάντων ἔχειν τι ἐπικείμενον πρόστα-
 γμα σημαῖνον αὐτῷ τὸν τῆς δουλείας ζυγόν, ἵνα, ὅταν μέγα φρο-
 30 νεῖν ὑποτίθῃται τὸ ἐπιστατεῖν τῶν γενητῶν καὶ ἄρχειν τοσοῦτων
 καὶ τηλικούτων ζώων, συστέλλῃ διαχεομένην τῇ ἐξουσίᾳ τὴν

ὅποιο νὰ νικήσει αὐτὸν ποὺ ἦταν ἀπειροπόλεμος, οὔτε τὴν πορνεία, γιατί ἀκόμα δὲν τὸν ἐρέθιζε ἡδονικά, οὔτε τὸ πρόσωπο, οὔτε τὸ πάθος, οὔτε ἡ πλεονεξία, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἡ ἀφορμὴ ποὺ ἐρεθίζει γιὰ τὴν ἀπόκτησὴ της, οὔτε φθόνος, οὔτε κενοδοξία, οὔτε μῖσος, οὔτε δόλος, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἐναντίον τοῦ ὁποίου νὰ κινηθεῖ, ὅπως ἄρχισαν ἀμέσως μὲ τὸν Κάϊν νὰ ξεπετάγονται τὰ πάθη αὐτά, ποὺ ἐρεθίστηκε σὲ ζήλεια μὲ τὴν προκοπὴ τοῦ Ἄβελ. Ἐνα μόνο πρᾶγμα γνώριζε, ποὺ τὸν βοήθησε στὸ νὰ ὀργανώσει τὸ τέχνασμα του, τὸν ἔρωτα καὶ τὸν πόθο γιὰ μεγαλύτερη τιμὴ. Γιατί αὐτὸ τὸ πάθος εἶναι πολὺ παλιὸ καὶ σύγχρονο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ὅποιο ὁμως δὲν δόθηκε γιὰ τὴν προσβολὴ αὐτοῦ ποὺ τὸν τίμησε, ἀλλὰ γιὰ σεβασμὸ καὶ τιμὴ. Γιατί τὸ ἀξίωμα ποὺ τοῦ ὑποσχέθηκε ὡς θεός, ὁ διάβολος, ποὺ πρῶτος ἀνέφερε τὸ ὄνομα της πολυθεΐας καὶ θόλωσε τὴν καθαρότητα τῆς μοναρχίας μὲ τὴν ὀνομασία θεῶν, δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἀρπάξει μὲ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς, ἡ ὁποία περιεῖχε στὸν ἀνθρώπο τὴ φροντίδα τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ ἡ ἀμαρτία ἀπὸ τὴ φύση της ἀφαιρεῖ τὴν τιμὴ καὶ δὲν προσθέτει τιμὴ. Ἀμέσως λοιπὸν αὐτὸς μὲ τὴν προσβολὴ αὐτοῦ ποὺ τὸν τίμησε, μετὰ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς, ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὸ ἀξίωμα, ἔχασε τὴν ἐξουσία, ἐγκατέλειψε τὴν τιμὴ, ἐπέστρεψε στὴν εὐτέλεια ποὺ εἶχε πρὶν ἀπὸ λίγο, καὶ ὀνομάζεται πάλι γῆ καὶ χῶμα, χωρὶς τὴ θεϊκὴ μορφὴ ποὺ ἦταν συνδεδεμένη μὲ τὸ χωματένιο ἄγαλμα. Εὐλόγα λοιπὸν ἄρχισε νὰ φοβᾶται τὰ θυμωμένα θηρία, τὰ δηλητήρια τῶν ἔρπετων, τὴ σωματικὴ δύναμη τῶν μεγαλόσωμων θηρίων, στὰ ὅποια πρὶν ἀπὸ λίγο ἦταν φοβερός, λόγῳ τῆς ἐξουσίας ποὺ εἶχε, καὶ ἔγινε πειθήνιος σ' αὐτά, καὶ ἐπειδὴ ἔδειξε ἀπειθία στὸν Θεό, ἐξέλεσε ἀπότομα ἀπὸ ὅλα αὐτά στὰ ὅποια ἦταν πρὶν ἐγκατεστημένος λόγῳ τῆς ὑπακοῆς του. Γιατί ὁ Δημιουργός, ἀντὶ ἄλλης νομοθεσίας, τοῦ ἔθεσε τὴν ἐγκράτεια ἀπὸ ἓνα φυτὸ, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἄλλο μέσον, ὅπως εἰπώθηκε, ποὺ νὰ ἐκπαιδεύει τὸν νομοθετούμενο νὰ ὑποτάσσεται ἀναγκαστικά, ὁ ὅποιος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦταν ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ἄλλων, ἔπρεπε νὰ ἔχει κάποια ἐντολὴ πάνω ἀπὸ αὐτόν, ποὺ νὰ τοῦ θυμίζει τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας, ὥστε, ὅταν νομίζει ὅτι καταλαμβάνεται ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἐπειδὴ ἐπιτηρεῖ ὅλα τὰ κτίσματα καὶ ἐξουσιάζει τόσο πολλὰ καὶ τόσο μεγάλα ζῶα, νὰ περιορίζει τὴν μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴν

γνώμην τὸ εἶναι ὑπὸ νόμον καὶ ὑποκεῖσθαι τῇ ἐντολῇ· ἐπειδὴ
 πως ὁ τῆς μείζονος ἀρχῆς φόβος παιδαγωγεῖν πρὸς τὸ ἄτυφον
 πέφυκε τοὺς ἐλλάττονας, τὸ φυσώμενον ἐπὶ τοῖς ἀρχομένοις τῆς
 γνώμης καὶ τῇ ἐννοίᾳ τῆς ὑπερκευμένης ἐξουσίας σωφρονίζων
 5 πρὸς τὸ μετριώτερον καὶ τὸ αὐθάδες ἐξυθρίζον ἔσθ' ὅτε ἐπέχων
 ὑπομνήσει ἐπιτιμίου ὑπερεχούσης ἀρχῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἄλλ' οὐχ οὕτως εἶδε τῷ λογισμῷ τὸ πρακτέον ὁ μᾶλλον γήϊ-
 νος, ἢ θεοείκελος Ἀδάμ, ὅλος τοῦ συμβουλευόντος ἐλέσθαι τὴν
 10 μείζονα τιμὴν γενόμενος, καὶ τὴν ἐντολὴν ἀθετήσας ἦν φυλάτ-
 τοντα ἦν ἄμεινον ὠμολογημένην κεκτηῖσθαι τὴν πρέπουσαν τῇ
 φύσει τιμὴν, ἢ, προσδοκήσαντα τὴν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἀδήλως, καὶ
 τὴν οὖσαν ἀποβαλεῖν, ρίψαι καταδεξάμενον τὰ παρόντα, ἐλπίδι
 τῶν οὐδαμῶς παρεσομένων. Οἱ δὲ τοῦ Κυρίου λέγοντος ἀκού-
 15 σαντες, «γίνεσθε τέλειοι, καθὼς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλει-
 ὁς ἐστι», καὶ ὁδῶ σπουδάσαντες ἀκολούθως ἐλθεῖν ἐπὶ ταύτην
 τὴν κατάστασιν διὰ τοῦ μιμῆσασθαι τὸν τέλειον Πατέρα ταῖς
 κατὰ μέρος ἀρεταῖς, γενόμενοι πρότερον οἰκτίρμονες καὶ φιλάν-
 θρωποι καὶ συμπαθεῖς, ἐλεήμονες ταῦτα γὰρ ἐπὶ τὴν τοῦ Πα-
 20 τρός ἄγει τελειότητα, εὐλόγως τὴν πρώτην ἐπαναλαμβάνουσι
 ἀξίαν μετὰ τῆς εἰκόνης καὶ τὴν περιπόθητον προσηγορίαν δεχό-
 μενοι, οὐ παρὰ τοῦ ψευσαμένου πάλαι τὸν τοῦ γένους προσπάτο-
 ρα, παρὰ δὲ αἰεὶ ἀληθεύειν εἰδότος Θεοῦ ἐν οἷς φησιν «Ἐγὼ εἶ-
 πα· Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες». Οὕτως εἶχε μὲν πρὸς
 25 τοῦτο ἐπιτηδείως ὁ ἄνθρωπος, οὐδέπω δὲ γινῶσιν κεκτημένος,
 τίς ὁ ταύτην τὴν δωρεὰν παρέχων ἐστίν, ἐσφάλη τῆς ἐλπίδος εἰ-
 κότως ὁ πιστεύσας τῷ παρανόμῳ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἀξίαν ἐκείνην
 ἐπιτιθεμένῳ· οὐ γὰρ συνείδε τοῦ ἀπατεῶνος τὸ τέχνασμα, ὅτι

ἐξουσία μὲ τὴ σκέψη, ὅτι καὶ αὐτὸς βρίσκειται κάτω ἀπὸ νόμο καὶ ὑπόκειται σὲ ἐντολή. Γιατὶ ὁ φόβος τῆς ἀνώτερης ἐξουσίας ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἐκπαιδεύει στὴν ταπεινοφροσύνη τοὺς κατώτερους, σωφρονίζοντας τὴ γνώμη αὐτῶν ποὺ φουσκώνουν ἀπὸ ἔπαρση γι' αὐτοὺς ποὺ ἐξιουσιάζουν, ὥστε νὰ μετριάζεται καὶ νὰ συγκρατεῖ τὴν περιφρονητικὴ αὐθάδεια, ἐπέχοντας κατὰ κάποιον τρόπο θέσση ὑπόμνησης κάποιας ποινῆς τῆς ἀνώτερης ἀρχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Ἄλλὰ δὲν εἶδε ἔτσι μὲ τὸν λογισμό τοῦ αὐτοῦ ποὺ ἔπρεπε νὰ κάνει ὁ μᾶλλον γήινος, παρὰ ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸ Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος παραδόθηκε ὀλόκληρος σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν συμβούλευε νὰ προτιμῆσει τὴν πιὸ μεγάλη τιμὴ, καὶ ἀθετώντας τὴν ἐντολή, τὴν ὁποία φυλάσσοντας ἦταν προτιμώτερο νὰ ἔχει τὴν τιμὴ ποὺ ταίριαζε στὴ φύση τοῦ καὶ ἦταν ὁμολογημένη, παρὰ νὰ περιμένει αὐτὴν ποὺ ἦταν πάνω ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ καὶ ἀδέβαιη, καὶ νὰ ἀποβάλλει αὐτὴν ποὺ εἶχε, δεχόμενος νὰ ρίξει αὐτὰ ποὺ ἦταν παρόντα, μὲ τὴν ἐλπίδα ἐκείνων ποὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ ἔρχονταν. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἄκουσαν τὸν Κύριο νὰ λέγει, «γίνεστε τέλειοι, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος εἶναι τέλειος»¹⁰⁰, καὶ φρόντισαν στὴ συνέχεια βαδίζοντας αὐτὸν τὸ δρόμο νὰ φτάσουν σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση νὰ μιμηθοῦν τὸν τέλειο Πατέρα στὶς ἐπὶ μέρους ἐντολές, μὲ τὸ νὰ γίνουν προσηγουμένως σπλαγχνικοὶ καὶ φιλόανθρωποι καὶ συμπονετικοὶ καὶ ἐλεήμονες, γιατί αὐτὰ ὀδηγοῦν στὴν τελειότητα τοῦ Πατέρα, δίκαια παίρνουν τὴν πρώτη θέσση μαζί μὲ τὴν εἰκόνα, καὶ δέχονται τὸ πολυπόθητο ὄνομα, ὄχι ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἐξαπάτησε παλιὰ τὸν προπάτορα τοῦ γένους μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ποὺ γνωρίζει πάντοτε νὰ ἐπαληθεύεται μ' αὐτὰ ποὺ λέγει· «ἐγὼ εἶπα· εἴσατε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου ὅλοι»¹. Ἔτσι βέβαια ἦταν δημιουργημένος ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν, ἀλλὰ μὴ γνωρίζοντας ποτὲ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ δίνει αὐτὴ τὴ δωρεά, ἔπεσε ὅπως ἦταν ἐπόμενο ἔξω στὴν ἐλπίδα τοῦ, πιστεύοντας ὅτι θὰ φτάσει στὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο μὲ τὸν παράνομο ποὺ τοῦ ἐπιτέθηκε. Γιατὶ δὲν κατάλαβε τὸ τέχνασμα

1. Ψαλμ. 81, 6. Ἰω. 10, 34.

μηχανώμενος τὸ μὴ ἔλθειν αὐτὸν ἐφ' ἣν ἐπηγγείλατο τιμὴν, συνεβούλευεν ἔλθειν ὡς οὐκ ἦν δυνατόν, τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶ τοῦ δυνατοῦ κατασκευάζων τῷ ἀδυνάτῳ τρόπῳ, ἵνα, ὅπερ ἐδίδου τὸ εὐλογον, τοῦτο ἀπολέσῃ τῇ ἀλόγῳ ἐπιτελέσει, κατασοφί-
5 σθεῖς πανούργως παρὰ τοῦ πάντα σοφίζεσθαι πρὸς βλάβην τῶν πειθομένων αὐτῶ ἀεὶ μηχανωμένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Καὶ ὅτι τῆς εἰκόνης ἦσαν οἱ χαρακτῆρες οἱ καὶ τότε πρὸς τὴν ὑποταγὴν δυσωποῦντες τοὺς θῆρας, ἔδειξεν ὁ καιρὸς καὶ
10 αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ πείρα· ὅσα γὰρ πρὸς λύμην τῶν ἁμαρτωλῶν ἐστὶ νῦν, ταῦτα τοὺς δικαίους αἰδούμενα τὴν φθοροποιὸν συστέλλειν ἐπείγεται δύναμιν. Οὕτω τῆς Βαβυλωνίας καμίνου τὸ πῦρ οὐχ ἦψατο μὲν οὐδὲ χρωτὸς σωμαίων ὁσίων, ἐξετίναξε δὲ τὴν φλόγα ἐπὶ τοὺς παρανόμους ἀκμάζουσιν ὡς ἐπὶ πῆ-
15 χεις τεσσαράκοντα ἐννέα, νεμηθῆναι τοὺς παρατυχόντας Χαλδαίους, καθάπερ αὐτὸν καλάμην ἐσθιομένους καὶ καρφαλέα φρύγανα, τὴν δὲ ἀνθρακιὰν ναρκήσασαν κάτω πηλοῦ καὶ κοχλάκων ἀδρανεστέραν κατέλιπεν, οὐδὲν τὰς πατούσας θάσεις ἀδικῆσαι δεδυννημένην καὶ γὰρ τὰ σαράβαρα ἐξῆλθον ἔχοντες
20 στίλβοντα τῷ χρώματι, καὶ αὐτῆς ὁσμῆς ἐλεύθερα καπνοῦ, ἀσθενεῖ καὶ εὐφθάρτῳ σώματι νικήσαντες παμφάγον δύναμιν πυρός.

Οὕτως οἱ λέοντες ἐν τῷ λάκκῳ λιμώττοντες (ἐπὶ γὰρ ἡμέρας ἑπτὰ ἐφυλάχθησαν ἄσιτοι), τὴν φυσικὴν ὀμότητα προσερεθί-
25 σειν τῇ ἐνδείᾳ πάντως οἰηθέντων τῶν Βαρβάρων, οὔτε πλησίον γενέσθαι τοῦ Δανιὴλ ἐτόλμησαν, ὅπως μηδὲ ὄψει ὁρμῆς φοβερᾶς λυπήσῃσι τὸν δίκαιον, κάμεινον τὴν παρὰ τοῦ Ἀβδακούμ κομισθεῖσαν ἐσθίοντος τροφήν, ἔμενον ἐγκρατεῖς, οὐδὲ τότε πρὸς ἄθεσμον ἐρεθισθέντες βορᾶν οὐ γὰρ ἵνα θρέψῃ πεινῶντα
30 τὸν δίκαιον, ὁ Μωσέα καὶ Ἡλίαν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας δια-

τοῦ ἀπατεώνα, ὅτι ἐνῶ ἐπινοοῦσε τὸ νὰ μὴ φτάσει στὸ ἄξιωμα ποῦ τοῦ ὑποσχόταν, τὸν συμβούλευε νὰ φτάσει, σίγουρος ὅτι αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατό, ἐτοιμάζοντας τὴν ἀποτυχία τοῦ δυνατοῦ μὲ τρόπον ἀδύνατο, ὥστε, αὐτὸ ποῦ τοῦ ἔδινε τὸ λογικὸ, αὐτὸ νὰ τὸ χάσει μὲ τὴν παράλογη πράξι, ἔξαπατημένος μὲ τρόπο πανοῦργο ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ σοφίζεται διαρκῶς τὰ πάντα γιὰ τὴ βλάβη αὐτῶν ποῦ πιστεύουν σ' αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

“Ὅτι βέβαια οἱ χαρακτῆρες τῆς θεϊκῆς εἰκόνας ἦταν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καὶ τότε ἔκαναν τὰ θηρία νὰ ὑποτάσσονται, τὸ ἔδειξε ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἴδια ἡ πείρα τῆς πραγματικότητας. Γιατὶ αὐτὰ ποῦ τώρα ὑπάρχουν γιὰ τὴ φθορὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, αὐτὰ σεβόμενα τοὺς δίκαιους, βιάζονται νὰ περιορίσουν τὴν καταστροφικὴ τους δύναμη. Ἔτσι ἡ φωτιὰ τῆς βαβυλωνιακῆς καμίνου δὲν ἀκούμπησε οὔτε τὴν ἐπιδερμίδα τῶν ἁγίων σωμάτων, ἐνῶ τίναξε τὴ φλόγα τῆς μὲ δύναμη μέχρι σαράντα ἐννιά πῆχεις πρὸς τοὺς παράνομους, ὥστε νὰ καοῦν οἱ παραβρισκόμενοι Χαλδαῖοι, καταβροχθιζόμενοι σὰν ξηρὰ καλάμια καὶ σὰν κατάξερα φρύγανα, ἐνῶ τὴν καρβουνιὰ τὴν ἄφησε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια ἀναισθητοποιημένη καὶ πιὸ ἀδρανῆ καὶ ἀπὸ τὰ βότσαλα, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ βλάψει τίς πατοῦσες. Γιατὶ βγῆκαν ἔξω ἔχοντας τὰ σαράβαρα τους² γυαλιστερὰ στὸ χρῶμα, χωρὶς κἄν τὴ μυρουδιά τοῦ καπνοῦ, ἔχοντας νικήσει μὲ τὸ ἀδύναμο καὶ εὐθραυστο σῶμα τους τὴν παμφάγο δύναμη τῆς φωτιᾶς.

Ἔτσι τὰ λιοντάρια στὸν λάκκο πεινασμένα (ἀφοῦ γιὰ ἑφτά μέρες κρατήθηκαν νηστικά), ἐπειδὴ οἱ βάρβαροι νόμισαν ὅτι μὲ τὴν στέρηση θὰ ἐρεθίσουν ὅπωςδήποτε τὴ φυσικὴ ὠμότητά τους, δὲν τόλμησαν οὔτε κοντὰ στὸν Δανιὴλ νὰ πλησιάσουν, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρήσουν τὸν δίκαιο, οὔτε μὲ τὴ θεὰ φοβερῆς ὀρμῆς, καὶ ἐνῶ ἐκεῖνος ἔτρωγε τὴν τροφή ποῦ τοῦ ἔφερε ὁ Ἀβδακούμ, αὐτὰ ἔμεναν ἐγκρατῆ, χωρὶς οὔτε τότε νὰ ἐρεθιστοῦν γιὰ τὴν ἀθέμητη τροφή. Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ κράτησε τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἡλία ἐπὶ σαράντα μέρες χωρὶς νὰ νοιώσουν τὴν ἀνάγκη τῆς τροφῆς, δὲν ἔκανε τὸν Ἀβδα-

2. Περσικὲς περισκελίδες, βράκες.

κρατήσας ἀπροσδεεῖς σιτίων, ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Βαβυλωνίων χώραν μετάρσιον ἀγγέλου φέροντος διαέριον τὸν δεῖπνον κομίζοντα τὸν Ἀβδακούμ ἤκειν παρεσκευάσεν, ἀλλ' ἵνα τὸ θαῦμα μέγα δειχθῆ καὶ λίαν παράδοξον, λέοντας ἀνακηρύττον
 5 φιλοσοφοῦντας νηστείαν, ἀνθρώπου ἐν ὄψει αὐτῶν ἐσθίουτος, καὶ πολυήμερον οὐ λύνοντας ἔνδειαν, τραπέζης παρακειμένης συνήθους καὶ φίλης αὐτοῖς σώματος ἀνθρωπείου· ταύτην γὰρ ἔθμιον εἶχον τροφήν, δύο λαμβάνοντες τῆς ἡμέρας ἀνθρώπεια σώματα τῶν καταδικαζομένων ἐκείνων τὸν θάνατον.

10 Οὕτω τὸ συνεχές τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐξ ἀκτῆς εἰς ἀκτὴν διηρέθη διαπόντιον, καὶ ἡ ῥευστὴ καὶ ὀλισθηρὰ φύσις ἐμμήσατο σῶμα στερέμνιον τοιχωθεῖσα πρὸς ἑκάτερον πλευρὸν ὑψηλῶ ἀναστήματι, καὶ ὁδὸν παρασχοῦσα λεφωφόρον τὴν ἐν μεταίχμιῳ σχεδιασθεῖσαν τῇ Μωσέως ἀξιοπιστία παράδοξον ἀτραπὸν, παντα
 15 χοῦ τῆς θείας εἰκόνας τοῖς τοῦ Θεοῦ θεράπουσι παρεχούσης τὸ αἰδέσμιον καὶ ποιούσης ἐντροπῆς ἐν πᾶσιν ἀξίους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

Τί οὖν τοὺς ἀθλητὰς ἢ γυμνασία λυπεῖ τὴν ἀγωνιστικὴν ἐπιστήμην διδάσκουσα, κινδυνεύειν οὐ συγχωροῦσα, τοὺς κα-
 20 μάτους προξενούσα καμάτῳ βραχεῖ καὶ τὰς ἐπιβουλὰς οὐκ ἐῷσα μέχρι βλάβης ἐλθεῖν; Τάχα δὲ οὐ λυπεῖ μὲν ἐκείνους, εἰδότας τὸ κέρδος ἐκ τῆς ἀποστολικῆς παραινέσεως, ἣ φησιν· «ἢ θλιψὶς ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἢ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἢ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει», φέρουσα πάντως μεθ' ἑαυτῆς τὰ ἐλπιζόμενα, καὶ οὐ
 25 ποιούσα τὴν προσδοκίαν ἀνόνητον. Λυπεῖ δὲ τοὺς περὶ τὸν ἀθλητικὸν πόνον διακεμένους ὀκηρότερον, καὶ ἐναλύοντας τῇ ὄψει τῶν ἀλλοτρίων ἀγώνων διὰ κωθείαν καὶ ἀνανδρείαν οἰκείαν, καθάπερ καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ μεγάλου ὁ λόγος ἔχει Ἰωβ λέγουσαν τῷ ἀθλοῦντι ἀνδρὶ· «ἕως πότε καρτερήσεις;». Οὐ φέρουσα τάχα ὄραν ἄπερ ἔφερε πάσχων ἐκεῖνος. Τὸ γάρ, «ἕως πότε
 30 καρτερήσεις;», καμουῖσαν ἑαυτὴν ἐδείκνυ τῇ θεᾷ ἐφ' οἷς πειραζόμενος ἐκαρτέρει αὐτός. Οὐ γάρ φησιν, ἕως πότε πάσχεις, ἢ ὁ

κούμ νὰ πάει πετώντας σάν ἄγγελος στὸν ἀέρα ἀπὸ τὴν Ἰουδαία στὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων γιὰ νὰ τοῦ φέρει δεῖπνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ φανεῖ τὸ θαῦμα μεγάλο καὶ πολὺ παράδοξο, παρουσιάζοντας λιοντάρια νὰ κρατοῦν νηστεία, ἐνῶ ἄνθρωπος ἔτρωγε μπροστά τους, καὶ δὲν ἔλυναν τὴ πολυήμερη στέρηση τῆς τροφῆς τους, ἀφοῦ δίπλα τους εἶχαν συνηθισμένο τραπέζι καὶ ἀγαπητὸ σ' αὐτὰ ἀνθρώπινο σῶμα. Γιατὶ ἦταν συνηθισμένα σ' αὐτὴ τὴν τροφή, τρώγοντας κάθε μέρα δύο ἀνθρώπινα σώματα καταδικαζόμενων σὲ θάνατο.

Ἔτσι ἡ συνέχεια τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας χωρίστηκε ἀπὸ τὴ μιὰ ἀκτὴ στὴν ἄλλη ὑπερπόντια, καὶ ἡ ρευστὴ καὶ ὀλισθερὴ φύση ἔγινε στερεὸ σῶμα μὲ τεῖχο ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς σὲ ὕψος μεγάλο, καὶ δημιούργησε ἐνδιάμεσα εὐρύχωρο δρόμο πού σχηματίστηκε μὲ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ Μωυσῆ, πέρασμα παράδοξο, γιατί παντοῦ ἡ θεϊκὴ εἰκόνα παρέχει στοὺς λάτρεις τοῦ Θεοῦ ὅ,τι εἶναι σεβαστὸ καὶ τοὺς κάνει σὲ ὅλους ἀξιους νὰ τοὺς ντρέπονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Γιατὶ λοιπὸν ἡ ἄσκηση στενοχωρεῖ τοὺς ἀθλητὲς ὅταν, διδάσκοντάς τους τὴν ἀγωνιστικὴ ἐπιστήμη, δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ριψοκινδυνεύουν, ἀλλὰ προκαλεῖ σταδιακὰ τὴν κόπωση τους, χωρὶς νὰ τοὺς ἀφήνει νὰ πάθουν ζημιά; Δὲν λυπεῖ βέβαια ἐκείνους πού γνωρίζουν τὸ κέρδος τῆς ἀποστολικῆς παραίνεσης πού λέγει, «ἡ θλίψη παράγει ὑπομονή, ἡ δοκιμασία ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει»³, ἐπειδὴ φέρνει ὅπωςδήποτε μαζί της αὐτὰ πού ἐλπίζονται, καὶ δὲν κάνει τὴν προσδοκία ἀνώφελη. Προκαλεῖ ὅμως λύπη σ' ἐκείνους πού ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἀγωνιστικὸ κόπο μὲ ὀκνηρία καὶ παραλύουν ἢ δὲν ἀντέχουν τοὺς ἀγῶνες τῶν ἄλλων ἐξαιτίας τῆς δικῆς τους ὀκνηρίας καὶ ἀνανδρείας, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ μεγάλου Ἰώβ, ἡ ὁποία λέγει στὸν ἀγωνιζόμενο ἄνδρα τῆς «μέχρι πότε θὰ κάνεις ὑπομονή;»⁴, ἐπειδὴ προφανῶς δὲν ἀντεχε νὰ βλέπει τὰ ὅσα ἀντεχε πάσχοντας ἐκεῖνος. Γιατὶ τό, «μέχρι πότε θὰ κάνεις ὑπομονή;», ἔδειχνε ὅτι ἐκείνη εἶχε ἀποκάμει μὲ τὴ θεὰ αὐτῶν πού ὑπέμενε ἐκεῖνος δοκιμαζόμενος. Γιατὶ δὲν λέγει, Μέχρι πότε θὰ

3. Ρωμ. 5, 3.

4. Ἰώβ 2, 9.

δυνᾶσαι καὶ κάμνεις· ἀλλ', «ἕως πότε καρτερήσεις;». Οὐ τῆ νόσω
 συμπάσχουσαν, τὴν γενναιότητα θαυμάζουσαν, τὴν ὑπομονὴν
 ψέγουσαν ὡς εἰκαίαν καὶ οὐ καθήκουσαν, τὴν παράτασιν τοῦ
 πάθους ὀδύρεσθαι συμβουλεύουσαν, οὐ συναλγοῦσαν τῷ πά-
 5 σχοντι. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ γυναικῶδεις καὶ θηλυδρῖαι καὶ ἀναπε-
 πτωκότες πρὸς τὰ ἐπίπινα, οὐ μόνον οὐκ ἀλείφουσι πρὸς ἀν-
 δρεῖαν τοὺς ἀγωνιζομένους λόγοις τονοῦσι τὸ πολλάκις ἐκλυό-
 μενον φρόνημα, ἀλλὰ καὶ θρύπτουσι τὸ παρεστῶς τούτου καὶ
 κατακλῶσι, ποτνινώμενοι ὡς ἀνύποιστα τὰ πάθη, καὶ τοὺς μα-
 10 καρίζεσθαι δικαίως ὀφείλοντας, ὡς ἔλεεινούς οἰκτιζόμενοι καὶ
 δακρύνοντες. Ἦκουσας τῆς θείας λεγούσης φωνῆς «ἀνὴρ ἀπεί-
 ραστος, ἀδόκιμος παρὰ Θεῶν». Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ πειράζονται
 οἱ εὐαρεστοῦντες τῷ Θεῷ; Οὐκ ἔπεισάν σε τῶν προλαβόντων δι-
 καίων τὰ ὑποδείγματα, γέμοντα θλίψεων καὶ ἰδρώτων ἀθλητι-
 15 κῶν; Οὐκ ἔμαθες τοῦ Ἰωβ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἐπιβουλήν τοῦ
 ἐχθροῦ; Αὐτὸς διηγῆσατο οὐκ ἐπιδεικτιῶν οὐδὲ πρὸς δόξαν ὀ-
 ρῶν τὰ οἰκεῖα κατορθώματα, εἰς ζῆλον δὲ μιμήσεως τοὺς ἀκούο-
 ντας καλῶν, εἶπε τὴν περὶ τοὺς ξένους σπουδὴν «ἔξω», λέγων,
 «οὐκ ἠυλίξετο ξένος, ἢ δὲ θύρα μου παντὶ ἐλθόντι ἀνέφικτο». Τὴν
 20 περὶ χήρας καὶ ὀρφανούς ἐπιμέλειαν· «εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμόν μου
 ἔφαγον μόνος, καὶ οὐχὶ ὀρφανῶ μεταδέδωκα ἐξ αὐτοῦ, καὶ οὐκ
 ἐξῆλθε χήρα τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῶ». Τὴν τῶν ἀδικουμέ-
 νων προστασίαν· «δίκην, ἣν οὐκ ἐξήδειν, ἐξιχνίασα, συνέτριψα
 δὲ μύλας ἀδίκων, καὶ ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων αὐτῶν ἄρπαγμα
 25 ἐξέσπασα». Τὴν περὶ τὸ οἰκετικὸν γένος συμπάθειαν, ὅπερ κατε-
 δουλώσατο τεμοῦσα τὴν φύσιν ἢ δυναστεία καὶ τὸ ἀσθενέστε-
 ρον ὑποτεύξασα τῷ πλεονεκτοῦντι κατὰ τὴν δύναμιν· «εἰ δὲ καὶ
 ἐφαύλισα κρῖμα θεράποντός μου ἢ θεραπαίνης κρινομένων αὐ-
 τῶν πρὸς με»· οὐ παρωσάμενος πάντως αὐτῶν δίκαια καταφρο-
 30 νῆσει τῆς εὐτελείας, ἀλλὰ δοὺς ταῖς δικαιολογίαις χώραν καὶ

5. Ἰακ. 1, 12.

6. Ἰωβ 31, 32.

ὑποφέρεις, ἢ θὰ πονᾶς καὶ θὰ ταλαιπωρεῖσαι, ἀλλὰ «μέχρι πότε θὰ κάνεις ὑπομονή;». Δὲν συνέπασχε δηλαδή γιὰ τὴν ἀρρώστιά του, θαυμάζοντας τὴ γενναιότητά του, ἀλλὰ κατηγοροῦσε τὴν ὑπομονή του σὰν ἄσκοπη καὶ ἀταίριαστη, συμβουλεύοντάς τον νὰ θρηνεῖ τὴν παράταση τοῦ πάθους του, χωρὶς νὰ συμπάσχει μὲ αὐτὸν ποῦ ἔπασχε. Τέτοιοι δυστυχῶς εἶναι αὐτοὶ ποῦ μοιάζουν τὶς γυναῖκες, ποῦ εἶναι θηλυπρεπεῖς καὶ δειλιάζουν στὰ ἐπίπινα. "Ὅχι μόνο δὲν ἐνθαρρύνουν μὲ λόγια αὐτοὺς ποῦ ἀγωνίζονται ὥστε νὰ φανοῦν ἀνδρεῖοι, τονώνοντας πολλές φορές τὸ ἠθικὸ τους ποῦ πέφτει, ἀλλὰ ἐξασθενοῦν αὐτὸ ποῦ ἔχουν καὶ τὸ παραλύουν, θρηνώντας τὰ πάθη τους ὡς ἀνυπόφορα, καὶ ἐκείνους ποῦ δίκαια ἔπρεπε νὰ μακαρίζουν⁷, τοὺς θρηνοῦν καὶ τοὺς κλαῖνε ὡς ἔλεεινούς. "Ἀκουσες τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ποῦ λέγει· «ὁ ἀδοκίμαστος ἄνδρας δὲν εἶναι δεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό». Καὶ γιατί ἀπορεῖς ὅταν δοκιμάζονται αὐτοὶ ποῦ εὐαρεστοῦν τὸν Θεό; Δὲν σὲ ἔπεισαν τὰ παραδείγματα τῶν δικαίων ποῦ προηγήθηκαν, τὰ ὁποῖα εἶναι γεμᾶτα θλίψεις καὶ ἀθλητικούς ἰδρωῶτες; Δὲν πληροφορήθηκες τὴν εὐσέβεια τοῦ Ἰὼβ καὶ τὴ σκευωρία τοῦ ἐχθροῦ; Τὰ διηγεῖται ὁ ἴδιος, ὄχι γιὰ νὰ κάνει ἐπίδειξη, οὔτε βλέποντας τὰ κατορθώματά του ὡς δόξα του, ἀλλὰ καλώνοντας αὐτοὺς ποῦ τὰ ἀκούουν νὰ ἐπιδιώξουν νὰ τὰ μιμηθοῦν, ἀνάφερε τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τοὺς ξένους λέγοντας· «ξένος δὲν ἔμενε ἔξω στὴν αὐλή μου, καὶ ἡ πόρτα μου ἦταν ἀνοιχτὴ στὸν καθένα ποῦ ἐρχόταν»⁸. Τὴ φροντίδα του γιὰ τὶς χῆρες καὶ τὰ ὄρφανά· «δὲν ἔφαγα τὸ ψωμί μου μόνος, χωρὶς νὰ δώσω ἀπὸ αὐτὸ στὸ ὄρφανό, οὔτε καὶ θγῆκε χῆρα ἀπὸ τὴν πόρτα μου μὲ τὸν κόρφο τῆς ἀδειο»⁹. Τὴ προστασία τῶν ἀδικημένων· «ὑποθέσεις ποῦ δὲ γνώριζα τὶς ἐξιχνίασα, συνέτριψα τὰ σαγόνια τῶν ἀδικῶν καὶ ἄρπαξα μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τους ἐκεῖνα ποῦ εἶχαν ἀρπάξει»⁸. Τὴ συμπάθειά του πρὸς τὸ ὑπηρετικὸ προσωπικὸ, τὸ ὁποῖο ἡ ἐξουσία τὸ ὑποδούλωσε κόβοντας στὰ δύο τὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ ὑποτάσσοντας τὸ ἀδύνατο μέρος σ' αὐτὸ ποῦ ὑπερτεροῦσε σὲ δύναμη· «ἐπίσης δὲν καταπάτησα τὸ δίκαιο ὑπηρετῆ μου ἢ ὑπηρετριάς, ὅταν εἶχαν διαφορὲς μαζί μου»⁹, χωρὶς νὰ παραβλέψει ὅπως δὴποτε τὰ δικαιώματά τους, ὄχι ἀπὸ περιφρόνηση τῆς φτώχειας τους, ἀλλὰ ἀφήνοντάς τους περιθώριο γιὰ ἀπολογία, καὶ δίνοντάς

7. Ἰὼβ 31, 16-17.

8. Ἰὼβ 29, 16-17.

9. Ἰὼβ 31, 13.

παρασχών προτροπῇ ἰσηγορίας καιρὸν ὡς μὴ καταβραβευ-
 θῆναι ῥημάτων ἐξουσία σιωπὴν ἄγον φόβῳ τὸ ὑπήκοον. Καὶ
 δυσωπητικὴν αἰτίαν ἐπιφάσκει λέγων «πότερον, οὐκ ὡς ἐγενό-
 μην ἐν γαστρὶ, κάκεῖνοι γεγονάσι;». Γεγόναμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ
 5 κοιλίᾳ. Τὸ τῆς γενέσεως ἰσοτίμον εἰς ἰσοτιμίαν τῆς ἀξίας παρα-
 λαμβάνων εὐλόγως, καὶ τοὺς ἀπονοίᾳ τετυφωμένους ἐντρέπων,
 μὴ κτηνῶν δίκην ταῖς ὑπὲρ δυνάμιν ἐπιταγαῖς ἀσυγγνώστως
 καταπονεῖν τὸ ὁμόφυλον, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκείας δυνάμεως στοχά-
 ζεσθαι τὴν ἐκείνων παραινῶν. Ἴση γὰρ ἐν πᾶσι τῆς φύσεως ἢ
 10 ἀσθένεια, καὶ ταχέως τὸ ζῶον τοῖς ὑπερβάλλουσι καταλύουσα
 πόνοις, καὶ δεῖ καὶ σύμμετρον εἶναι τῇ ἰσχύϊ τὸν κάματον, καὶ
 τούτῳ πάλιν ἔπεσθαι ἄνεσιν ἱκανὴν ἀνακτῆσασθαι τό τε πεπο-
 νηκὸς τῆς δυνάμεως, καὶ τοῖς αὐθις ἔργοις νεαρὰν ταύτην προσ-
 ἀγειν καὶ ἀκμάζουσιν. Καὶ ἵνα μὴ τάχα κόμπτος ἀνθρώπινος
 15 ὑποπτευθῆ τῷ δικαίου τὰ ῥήματα, μάρτυς τῶν εἰρημένων ὁ
 ἀψευδὴς γίνεσθαι Θεός, οἰκεία φωνῇ τοὺς ἐκείνου σφραγιζόμε-
 νος λόγους, καὶ φησιν· «ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἄμεμπτος, δίκαι-
 ος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πρά-
 γματος.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἄλλ' ἐπεὶ μὴ ἐστὶ διὰ παντὸς χειρονομοῦντα γυμνάζεσθαι
 δίκαιον τὸν δόκιμον ἀθλητὴν, τῆς δὲ σωμασκίας ἐπὶ τῶν ἔργων
 διδόναι τὴν πείραν εἰς ἀνδρείας ἐπίδειξιν, προσέρχεται τῷ ἀγω-
 νοθέτῃ ὁ ἀντίπαλος, εὐσθενέστερός τις καὶ πλατυαύχην τῷ σχή-
 25 ματι, ἐξευτελίζει τὸν ἀθλητὴν τοῖς λόγοις, εἰκαίαν λέγει καὶ ἀ-
 θυρματώδη τὴν ἀνευ συμπλοκῆς μάχην, καὶ τὴν κατὰ μόνας
 σκιαμαχίαν οἴησιν ἀνδρείας, ἀλλ' οὐ πάντως ἀνδρείαν φησὶν
 ἐξαιτεῖ πρὸς πάλην αὐτὸν προαχθῆναι, εἰς τὸ στάδιον παρακα-

τους μὲ ἐνθάρρυνσή του εὐκαιρία νὰ μιλήσουν ἐλεύθερα καὶ νὰ μὴ καταδικαστεῖ ἀπὸ τὴν δύναμη τῶν λόγων σιωπώντας ἀπὸ φόβο τὸ ὑπηρετικὸ προσωπικόν. Ἄλλὰ ἐπικαλεῖται καὶ δικαιολογία πού περιλαμβάνει ντροπὴν, λέγοντας· «ποιοὺ ἀπὸ τὰ δύο· δὲν γεννήθηκα μέσα σὲ κοιλιά, ὅπως γεννήθηκαν καὶ ἐκεῖνοι;»¹⁰. Γεννηθήκαμε λοιπὸν στὴν ἴδια κοιλιά. Προβάλλει δηλαδή τὴν ἰσοτιμία τῆς γέννησης εὐλογα ὡς ἐπιχείρημα γιὰ τὴν ἰσοτιμία τῆς τάξεως, καὶ προκαλώντας ντροπὴν σ' αὐτοὺς πού εἶναι ἀλαζόνες ἀπὸ παραφροσύνη, τοὺς συμβουλεύει νὰ μὴ ταλαιπωροῦν τοὺς ὁμόφυλους κατὰ τρόπον ἀσυγχώρητο μὲ διαταγὰς πού ξεπερνοῦν τὴ δύναμή τους, σὰν νὰ εἶναι κτήνη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δική τους δύναμη νὰ σκέφτονται καὶ τὴ δύναμη ἐκείνων. Γιατὶ ἡ ἀδυναμία τῆς φύσεως εἶναι ἴση σὲ ὅλους, καὶ γρήγορα ἀχρηστεύει μὲ τοὺς ὑπερβολικοὺς κόπους τὸ ζῶο, γι' αὐτὸ πρέπει ἡ κούραση νὰ εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὶς δυνάμεις του, καὶ σ' αὐτὴν πάλι (τὴν κούραση) νὰ ἀκολουθεῖ ἀρκετὴ ἀνάπαυση, γιὰ νὰ ἀνακτήσει ἡ φύση καὶ τὶς δυνάμεις πού καταπονήθηκαν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσει πάλι ἀνανεωμένη καὶ ἀκμαία στὴ δουλειά. Καὶ γιὰ νὰ μὴ θεωρηθοῦν τὰ λόγια τοῦ δικαίου ὡς ἀνθρώπινη καύχησις, ὁ ἀψευδὴς Θεὸς γίνεται μάρτυρας αὐτῶν πού λέγονται, ἐπιβεβαιώνοντας μὲ τὴ δική του φωνὴ τὰ λόγια ἐκείνου καὶ λέγοντας· «ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦταν ἄμεμπτος, δίκαιος, εἰλικρινής, εὐσεβής, ἀπέχοντας ἀπὸ κάθε κακὴ πράξη»^{10α}.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Ἄλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γυμνάζεται διαρκῶς ὁ πεπειραμένος ἀθλητὴς κουνώντας τὰ χέρια του, καὶ νὰ δείχνει τὴν πείρα τῆς σωματικῆς του ἀσκήσεως ἔμπρακτα, κάνοντας ἐπίδειξη τῆς ἀνδρείας του, πλησιάζει στὸν ἀγωνοθέτη ὁ ἀντίπαλος, ἕνας δυνατώτερος καὶ μὲ πλατὺ αὐχένα στὴν μορφή, ἐξευτελίζει τὸν ἀθλητὴ μὲ λόγια, λέγοντας ὅτι εἶναι ἄσκοπος καὶ μοιάζει μὲ παιδικὸ παιχνίδι ὁ ἀγώνας του χωρὶς συμπλοκή, καὶ ὀνομάζει τὴν κατὰ μόναν σκιαμαχίαν ἔπαρση ἀνδρείας, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ὄχι ἀνδρεία. Τὸν παρακαλεῖ λοιπὸν νὰ ἔρθει στὸ στάδιο καὶ νὰ παλέψει, καὶ πρὶν

10α. Ἰωβ 1, 1.

λεῖ, πρὸ τῆς πείρας, κατὰ τὸν Γολιάθ, νίκην ὁμολογουμένην ἀν-
 χει. Κάκεινος γὰρ εἰς ἀλαζονείας μάθησιν φοιτητῆς τούτου, καὶ
 οὗτος ἐκείνου διδάσκαλος, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ἀμφότεροι τῶν
 ὑποσχέσεων ἤττονες, ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις κομψοὶ καὶ φιλότιμοι,
 5 καὶ ἐν τῇ συμπλοκῇ ἀσθενεῖς, καὶ παρειμένων ἀδυνατώτεροι.
 Χλαυάζει καὶ διαπτύει ὡς ἤδη νενικημένον αὐτόν· ἐν τῇ εὐθη-
 νία εἶναι λέγει εὐχάριστον, δύσφημον δὲ δειχθήσεσθαι προαγο-
 ρεύει γυμνωθέντα τῶν λαμπρὸν φαίνεσθαι ποιούντων· αὐτόν
 διαβάλλει, ὡς ἄλλον τῷ σχήματι, ἄλλον τῇ ἀληθείᾳ τυγχάνοντα·
 10 πλάσμα λογοποιεῖ τὴν εὐσέβειαν καὶ μόρφωσιν τὴν εὐλάβειαν·
 ἀμοιβὴν ὧν ἀπολαύει χαρίτων φησὶ τὴν δικαιοπραγίαν, πάντα
 ποιεῖ πρὸς τὸ διασύραι τὸν ἅγιον, διαβόλης νομίζων παρὰ τῷ
 Θεῷ εὐρηκέναι καιρόν. Οὕτως ἄλλοτε τὸν Θεὸν τῷ ἀνθρώπῳ
 διέβαλεν ὡς φθονήσαντα αὐτῷ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ, καὶ διὰ
 15 τοῦτο κωλύσαντα τὴν βρωσὶν τοῦ παρέχοντος ταύτην καρποῦ,
 ἵνα γένηται ὡς Θεός, γινώσκων καλὸν καὶ πονηρόν. Ἄλλ' οὐ-
 δὲν παρὰ τῷ Θεῷ ψευσάμενος ἤνυσεν· οὐ γὰρ εἶχεν ὡς τότε
 πρὸς ἄνθρωπον ἀπατηθῆναι δυνάμενον. Παρέλαβε τὸν ἀθλη-
 τήν, ὡς ἐξήτησεν, εἰσήγαγεν εἰς τὸ στάδιον, κατέστησεν ἐν τῷ
 20 σκάμματι, ἠκροβολιάσατο προοιμιαζόμενος μάχην· ἀπέδυσσε
 τῶν ὑπαρχόντων, καὶ εὗρε χρημάτων κρείττονα· ἀφείλετο τέ-
 κνων χορόν, καὶ φύσεως ἔγνω ἀνώτερον· ἐξέβαλε βασιλικῆς
 ἀξίας, καὶ δόξης εἶδεν ὑψηλότερον· ἔσηψε σῶμα τοῖς τραύμασι,
 καὶ ἔμαθε φιλοσοφούντα τῆς σαρκὸς τὰ συμπτώματα· ἐδαπάνη-
 25 σε τῆς τέχνης τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ οὐκ ἔκαμψε τὸν ἀμεσολά-
 βητον· πάσης προσήγαγεν ἀπάτης λαβᾶς, καὶ οὐ περιήνεγκε
 τὸν ἀνέξωστον. Ἀπεῖπε βαλὼν τοῖς πειρασμοῖς, καὶ ἵχνος πλη-
 γῆς οὐκ ἐποίησε· τὴν βελοθήκην ἐκένωσε, καὶ τὸν γενναῖον οὐκ
 ἔτρωσε. Ἐπέλειψε πάθη τῇ προθυμίᾳ τοῦ πάσχοντος, καὶ ὁ
 30 ταῦτα προσάγων, ἦν ἐν ἀμηχανίᾳ λοιπὸν ἀπορῶν ἐπινοίας, δι'
 ἧς κἂν προσβαλεῖν εὐπροσώπως τῷ Ὀλυμπιονίκῃ δυνήσεται,

δοκιμάσει, ὅπως ὁ Γολιάθ, διακηρύττει μὲ καύχηση τὴ νίκη του¹¹. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος (ὁ Γολιάθ) ὡς πρὸς τὴν ἀλαζονεία εἶναι μαθητὴς αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς διδάσκαλος ἐκείνου, ἐνῶ στὴν πράξη καὶ οἱ δύο εἶναι κατώτεροι ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπόσχονται. Στὶς ὑποσχέσεις εἶναι ὠραῖοι καὶ γενναϊόδωροι, ἐνῶ κατὰ τὴν συμπλοκὴ ἀσθενεῖς καὶ πιὸ ἀδύναμοι ἀπὸ τοὺς παραλυμένους. Τὸν κοροϊδεύει καὶ τὸν περιφρονεῖ σὰν νικημένο. Στὴν ἀφθονία λέγει ὅτι εἶναι εὐχάριστος, ἀλλὰ προλέγει ὅτι θὰ ἀποδειχθεῖ κακόλογος, ὅταν ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ αὐτὰ πού τὸν κάνουν ἐπιφανῆ. Τὸν διαβάλλει ὅτι ἄλλος εἶναι στὴ μορφή καὶ ἄλλος στὴν πραγματικότητα. Διαδίδει ὅτι ἢ εὐσέβειά του εἶναι πλαστὴ καὶ ἐπίπλαστη ἢ εὐλάβειά του. Ἡ δικαιοσύνη του λέγει πὼς εἶναι ἀμοιβὴ γιὰ τὶς χάρες πού ἀπολαμβάνει. Κάνει τὰ πάντα γιὰ νὰ διασύρει τὸν ἅγιο, νομίζοντας ὅτι βρῆκε εὐκαιρία νὰ τὸν διαβάλλει στὸν Θεό. Ἔτσι ἄλλοτε διέβαλε τὸν Θεὸ στὸν ἄνθρωπο, ὅτι φθόνησε τὴ γνώση του γιὰ τὸ καλό, καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἀπαγόρευσε τὴ βρώση τοῦ καρποῦ πού τοῦ τὴν παρέχει, γιὰ νὰ γίνει σὰν θεὸς γνωρίζοντας τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό¹². Ἀλλὰ δὲν κατὰφερε τίποτε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὰ ψέματά του, γιατί δὲν εἶχε ὡς τότε ἀπατηθεῖ ἀπὸ ἄνθρωπο. Παρέλαβε λοιπὸν (ὁ διάβολος) τὸν ἀθλητὴ, ὅπως ζήτησε, τὸν ἔβαλε στὸ στάδιο, τὸν ἐγκατέστησε στὸ σκάμμα, καὶ ἄρχισε τὶς ἀψιμαχίες μαζί του προετοιμάζοντάς τον γιὰ τὴ μάχη. Τὸν ἀπογύμνωσε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ τὸν βρῆκε ἀνώτερο ἀπὸ τὰ χρήματα. Τοῦ ἀφαίρεσε ὅλα τὰ παιδιὰ του, καὶ εἶδε ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φύση. Τὸν ἔδιωξε ἀπὸ τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα, καὶ τὸν εἶδε πιὸ ψηλὸ ἀπὸ τὴ δόξα. Σάπισε τὸ σῶμα του μὲ τὶς πληγές, καὶ ἔμαθε ὅτι ἀντιμετωπίζει μὲ φιλοσοφικὴ καρτερία τὰ ἀτυχήματα τῆς σάρκας. Σπατάλησε ὅλες τὶς ἐπινοήσεις τῆς μεθόδου του, ἀλλὰ δὲν ἔκανε ἐκεῖνον πού δὲν εἶχε μεσολαβητὴ νὰ λυγίσει. Ἐφάρμοσε ὅλα τὰ τεχνάσματα τῆς ἀπάτης, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ ἀναστρέψει ἐκεῖνον πού δὲν τοῦ ἔκανε οὔτε ἴχνος πληγῆς. Ἄδειασε τὴ φαρέτρα του, καὶ τὸν γενναῖο δὲν τὸν χτύπησε. Τελείωσαν τὰ πάθη μὲ τὴν προθυμία αὐτοῦ πού τὰ ὑφίστατο, καὶ ἐκεῖνος πού τὰ προκαλοῦσε βρέθηκε σὲ ἀμηχανία, μὴ ἔχοντας ἄλλη ἐφεύρεση μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ χτυπήσει τουλάχιστο μὲ τρόπον εὐσχημο τὸν

12. Γεν. 3, 4.

αἰσχυνόμενος μετὰ τὴν ἥτταν εἰκότως, ἐφ' οἷς πρὸ τῆς μάχης ἦν
 κομπάσας μέγα στεφάνοις ὀρῶν καὶ βραβείοις ἐφεδρεύοντα τὸν
 καρτερία περιγενόμενον, καὶ ἐν τῷ πάσχειν ἐπιδειξάμενον τῆς
 ἀνδρείας τὸ ἀνένδοτον, ἐν οἷς εἰσθήκει κατὰ τοὺς ταινιῶντας
 5 καὶ τῶν ἐπάθλων ἐφιεμένους ἀγωνιστάς, βοῶν διαπρυσίῳ φω-
 νῇ· Ἴδου ἐγγύς εἰμι τοῦ κρίματός μου. Οἶδα ἐγώ, ὅτι δίκαιος ἀ-
 ναφανοῦμαι. Τίς γάρ ἐστιν ὁ κριθησόμενός μοι, ἵνα νῦν κωφεύ-
 σω; μονονουχὶ λέγων· Πέπτωκεν ὁ ἀντίπαλος, ἥττηται ὁ ἐχθρός,
 καταδέβληται ὁ πολέμιος, κεῖται ὁ ἐπὶ τῇ αἰσχύνῃ ἐγκαλυπτόμε-
 10 νος· Τίς ἐστιν ὁ κριθησόμενός μοι, ἵνα νῦν κωφεύσω, ὅτε ἡ νίκη
 παρέχει καιρὸν τοῦ καλεῖν, ὅτε τὸ ἔργον μαρτυρεῖ τοῖς λόγοις
 τὴν ἀλήθειαν, μετὰ τὴν πείραν ποιοῦν τὴν ἐπαγγελίαν ἀνύπο-
 πτον; Ἐκεῖνον μὲν γὰρ ἡ πρὶν ἀλλήλοις ὁμόσε χωρήσομεν μεγα-
 ληγορία θριαμβεύει νῦν τῆς εὐχερείας γινομένη εἰκαιότητος
 15 ἀναντίρρητος ἔλεγχος, ἐμοὶ δὲ ἡ τότε σιωπὴ, προτροπὴ νῦν καθί-
 σταται λόγων, πράγματα διηγουμένη τῇ ὄψει πιστούμενα, καὶ οὐ
 ποιούντων ἀδήλοις ἐπαγγελίαις ἀμφίβολον καὶ ἐνδοιάσιμον τὴν
 ὑπόσχεσιν.

ΤΜΗΜΑ ΙΑ΄.

20 **Περὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Σωσάννης, καὶ ὅτι μείζων
 ὁ τοῦ Ἰωσήφ ἀγὼν τῆς κατὰ τὴν μακαρίαν
 Σωσάνναν.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τί δὲ καὶ τὸν ἄρα λάμποντα σώματος ὁμοῦ καὶ ψυχῆς Ἰω-
 25 σήφ εἰς δεσμοτήριον ἐνέβαλε καὶ τὰς ἐν αὐτῷ παρεσκεύασεν
 ἀντλήσαι κακοπαθείας; Οὐ σωφροσύνης ἐπιμέλεια τούτων ἀ-
 πάντων αὐτῷ αἰτία γεγένηται, τῆς μὴ ἀνυσάσης ὅπερ ἐσπούδα-
 ζεν, εἰς θυμὸν ἀπεινῇ τὸ μελίχιον μεταβαλούσης τοῦ ἔρωτος ὀρ-

Ὀλυμπιονίκη, γιατί ντρεπόταν, ὅπως εἶναι φυσικό, μετὰ τὴν ἥττα του γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη εἶχε ὑπερηφανευτεῖ πολὺ, βλέποντας νὰ στεφανώνεται καὶ νὰ βραβεύεται αὐτὸς ποὺ νίκησε μετὰ τὴν ὑπομονή του καὶ ἔδειξε μετὰ τὰ πάθη του τὴν ἀνυποχώρητη ἀνδρεία του, καθὼς στεκόταν μπροστὰ στοὺς ἀγωνιστὲς ποὺ φοροῦσαν τὶς ζῶνες καὶ ἐπιθυμοῦσαν τὰ ἔπαθλα, φωνάζοντας μετὰ περίλαμπρη φωνή· Νὰ, βρίσκομαι κοντὰ στὴν κρίση μου. Γνωρίζω ὅτι θὰ ἀποδειχθῶ δίκαιος. Ποιὸς ἄλλωστε εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ συγκριθεῖ μαζί μου, γιὰ νὰ προσποιηθῶ τώρα τὸν κουφό; Σὰν νὰ ἔλεγε· Ἔπεσε ὁ ἀντίπαλος, ἠττήθηκε ὁ ἐχθρὸς, καταβλήθηκε ὁ πολέμιος, κοίτεται ξωπλωμένος αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὴ ντροπή του κρύβεται. Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ συγκριθεῖ μαζί μου, ὥστε τώρα νὰ κάνω τὸν κουφό, ὅταν ἡ νίκη δίνει τὸ δικαίωμα νὰ φωνάζω, ὅταν τὸ ἔργο ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων, κάνοντας τὴν ὑπόσχεση ἀνύποπτη μετὰ ἀπὸ τὴ δοκιμασία; Γιατὶ ἐκεῖνον βέβαια τὸν νίκησε ἡ καυχησιολογία του πρὶν νὰ προχωρήσουν ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, ἡ ὁποία τώρα ἐγένε ἀναντίρρητη ἀπόδειξη τῆς ἄσκοπης θρασύτητάς του. Ἐνῶ γιὰ μένα ἡ τότε σιωπή, τώρα γίνεται προτροπή νὰ ἔκστομίζω λόγους, διηγούμενος πράγματα ποὺ βεβαιώνονται μετὰ τὸ μάτι, καὶ δὲν κάνουν ἀμφίβολη καὶ ἐπιφυλακτικὴ τὴν ὑπόσχεση μετὰ ἀσαφεῖς ἔξαγγελίες.

ΤΜΗΜΑ 11ο

Γιὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴ Σωσάννα, καὶ ὅτι ὁ ἀγώνας τοῦ Ἰωσήφ ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον τῆς μακάριος Σωσάννας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ἄλλὰ τί ἦταν καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο τὸν Ἰωσήφ, ποὺ βρισκόταν στὴν ἀκμὴ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς του, τὸν ἔκλεισε μέσα στὴ φυλακὴ καὶ τὸν ἔκανε νὰ ὑποστῆ τὶς ταλαιπωρεῖες τῆς; Αἰτία ὅλων αὐτῶν δὲν ἦταν ἡ φροντίδα του γιὰ τὴ διατήρηση τῆς σωφροσύνης, ἡ ὁποία μετέβαλε τὸν γλυκύτατο ἔρωτα ἐκείνης, ποὺ δὲν ἐπέτυχε αὐτὸ ποὺ ἐπιδίωκε, σὲ σκληρὸ θυμὸ, καὶ ἡ ὁποία μετὰ τὴν ὀργὴ τῆς

γῆ τῆς ἀποτυχίας μοιχικῆς παρὰ τῷ ἀνοήτῳ ἀνδρὶ ἀποδυσασμένης ἐγκλήμασιν; Ἐσθῆς γάρ, ἦν προὔφερεν ὡς διασθεῖσα, ἔλεγχος ἦν θίας, οὐχ ἦν ὑπέμεινεν αὐτῇ, ἀλλ' ἦν προσῆγε τῷ νέῳ καταλιπόντι, ἵνα καὶ τῆς δεδομένης ἀποστερήσῃ τιμῆς τὰ, ἐξ ὧν
 5 ἀπεσπάσατο, ἱμάτια, ὅπως ἀποδράσας φύγῃ τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐπήρειαν. Μετὰ γάρ τὴν ἀποτυχίαν ἔργον ἔσχεν, εἰ καὶ ἐν ἐπιθυμία καὶ ἐν θυμῷ μανία, ἐκ ποδῶν ποιῆσαι τόν, ὡς ἐδόκει, παροινήσαντα, ἵνα μὴ πάντως καὶ χλευάζων αὐτὴν κωμωδῇ πρὸς ἅπαντας τῆς οἰστροπλήκτου μανίας.

10 Καὶ τὴν Σωσάνναν τοιαύτη θανατικῆ πείρα ἐκ συκοφαντίας ἠπατημένη ψῆφος ὑπήγαγε, κάκει τῶν παρανόμων ἐραστῶν καὶ κριτῶν βαρὺ δικαίως ἠγησαμένων ζῶσαν ὄραῖν τὴν συνειδυῖαν τοιαύτην πράξιν αὐτοῖς, ἐφ' ἣ γελασθήσονται λίαν εὐλόγως καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀξίας τολμήσαντες ἀνάξια ἐν ἐσχάτῳ γήρα,
 15 ἐν ᾧ μαραίνονται καὶ ἀπανθοῦσιν αἱ τῶν ὀρέξεων φλεγμοναί, φυσικῆ αὐτομάτως ἀποιδουῖσαι ἀκολουθία, τότε πρὸς αἰσχρὰν ἀναβήσαντες λύσσαν, ἔξωροι καὶ ὑπέρακμοι γενόμενοι τῆς σώφρονος ἐρασταί. Ἀλλά μοι τὴν διαφορὰν ὀρῶντι τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς ἴσως νομιζομένης ταυτότητος, ἔπεισι διευκρινῆσαι τὸ τῆ
 20 δοκούσῃ ὁμοιότητι φαντάζον, ὡς ἔστι τάχα ταυτὸν, οὐχ ἵνα μὴ ἔχῃσι γυναῖκες τὰ αὐτὰ καυχᾶσθαι ἀνδράσιν, ἀλλ' ὅπως μὴ παρατρέχῃ τὰς ἐγκεκρυμμένας διαφορὰς ταῖς φαινομέναις ὁμοιότησιν ἕκαστος τῶν ἐντυγχανόντων ταῖς θείαις Γραφαῖς, πολλῇ παρατηρήσει καὶ ἐπιστασίᾳ μόλις φαράσαι δυνάμενος τὸ ἀληθές.

25 Τίς γοῦν τῶν μὴ σφόδρα παρακολουθούντων καὶ τὰς αἰτίας ἐπιμελῶς διερευνημένων, οὐ ταῦτα τὴν Σωσάνναν τῷ Ἰωσήφ ἀγωνιεῖσθαι ἐρεῖ, καίτοι οὐ τὰ αὐτὰ ἠγωνισμένην, πολλῷ δὲ τῷ μέτρῳ καταδεέστερα τῷ ἔργῳ ἄνευ τῆς προθέσεως κρίνων; Δύναται γάρ αὐτῇ ἐν ἀμφοτέροις εἶναι ἢ αὐτῇ κατὰ τὸν τῆς σωφροσύνης λόγον, κἂν ἢ πράξις μὴ τὸ αὐτὸ ἔχῃ ἀξίωμα, ἐκ τοῦ συμ-

ἀποτυχημένης μοιχίας τὸν κατέδωσε στὸν ἀνόητο ἄνδρα τῆς γιὰ ἐγκλήματα; Καθόσον τὸ ἔνδυμα ποὺ παρουσίασε ὡς διασμένη ἦταν ἀπόδειξη τῆς βίας, ὄχι αὐτῆς ποὺ δέχθηκε ἡ ἴδια, ἀλλ' ἐκείνης ποὺ προκάλεσε αὐτὴ στὸν νέο, ὁ ὁποῖος τὸ ἐγκατέλειψε, γιὰ νὰ στερήσει καὶ ἀπὸ τῆ δεδομένη τιμὴ τὰ ἐνδύματα ποὺ ἀποχωρίστηκε, προκειμένου νὰ ἀποδράσει καὶ νὰ ἀποφύγει τὴ βλάβη τῆς ἀμαρτίας. Γιατί, μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς, ἂν καὶ διακατεχόταν ἀπὸ ἐπιθυμία καὶ μανιακὸ θυμὸ, ἔβαλε σκοπὸ τῆς νὰ διώξει ἐκεῖνον ποὺ, ὅπως νόμιζε, εἶχε ἀσχημονήσει, ἀλλὰ ὅπωςδῆποτε καὶ νὰ μὴ τὴν διακωμωδεῖ χλευάζοντάς τὴν σὲ ὅλους γιὰ τὴν παθιασμένη μανία τῆς.

Καὶ τὴν Σωσάννα σὲ ὅμοια θανατικὴ δοκιμασία τὴν ὑπέβαλε, λόγῳ συκοφαντίας, παραπλανημένη ἀπόφαση, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ οἱ παράνομοι ἔραστὲς καὶ κριτὲς θεώρησαν, δικαιολογημένα, βαρὺ νὰ βλέπουν ζωντανὴ ἐκείνην ποὺ μαζὶ μ' αὐτοὺς γνωρίζει αὐτὴ τὴν πράξη τους, γιὰ τὴν ὁποία πολὺ δίκαια θὰ γελοιοποιηθοῦν, ἐπειδὴ λόγῳ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἀξιώματός τους τόλμησαν νὰ κάνουν πράγματα ἀταίριαστα στὰ προχωρημένα γερατεία τους, κατὰ τὰ ὁποῖα μαραίνονται καὶ φυλλορροοῦν οἱ φλογώσεις τῶν ὀρέξεων, ξεφουσκώνοντας αὐτῶματα κατὰ φυσικὴ συνέπεια, ἐπειδὴ τότε κυριεύτηκαν ἀπὸ αἰσchrή λύσσα, εὐρισκόμενοι σὲ προχωρημένη ἡλικία καὶ παρακμῆ, καὶ ἐρωτεύτηκαν τὴ συνετὴ γυναῖκα. Ἐμένα ὅμως, βλέποντας τὴ διαφορὰ τῆς ταυτότητας αὐτῶν τῶν δύο, ὅπως ἴσως νομίζουν οἱ πῖο πολλοί, μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ νὰ διευκρινήσω αὐτὸ ποὺ δημιουργεῖ τὴν φαινομενικὴ ὁμοιότητα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, ὄχι γιὰ νὰ μὴ μποροῦν οἱ γυναῖκες νὰ καυχῶνται γιὰ τὰ ἴδια μὲ τοὺς ἄνδρες πράγματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ προσπερνᾷ τις κρυμμένες διαφορὲς μέσα στὶς φαινομενικὲς ὁμοιότητες τὸν καθένα ποὺ διαβάσει τις ἅγιες Γραφές, γιὰτὶ μὲ πολλὴ παρατήρηση καὶ προσπάθεια μόλις εἶναι δυνατόν νὰ ἀνακαλύψει τὴν ἀλήθεια.

Ποιὸς λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖνους ποὺ δὲν παρακολουθοῦν πάρα πολὺ καὶ δὲν ἐρευνοῦν μὲ πολλὴ προσοχή, δὲν θὰ πεῖ ὅτι καὶ ἡ Σωσάννα ἔδωσε τὸν ἴδιο ἀγῶνα μὲ τὸν Ἰωσήφ, ἂν καὶ δὲν ἀντιμετώπισε τὴν ἴδια κατάσταση, καὶ κρίνοντας χωρὶς τὴν πρόθεση θὰ δεχθεῖ, ὅτι ὁ ἀγῶνας τῆς εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ πολὺ κατώτερος; Γιατὶ μπορεῖ ἡ πρόθεση νὰ εἶναι ἴδια καὶ τὶς δύο περιπτώσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴ σω-

θάντος οὐκ ἀπὸ τῆς κατὰ ψυχὴν ἕξεως ἀποστερουμένη τῆς ἰσο-
 τιμίας, ἵνα μὴ συκοφαντεῖσθαι δόξη τῆς σώφρονος ἢ ἀρετῆ τῶ
 τέως ἠγωνισμένῳ ἄθλῳ βλαπτομένη εἰς τὴν τῶν μειζόνων ὑπό-
 ληψιν ἴσως γὰρ καὶ τελειότερων κατορθωμάτων ἐκέκτητο δύ-
 5 ναμιν, κἂν τὸν προτεθέντα ἔδοξεν ἀνύειν, συγκρίσει τοῦ τῶ Ἰω-
 σήφ διηνησμένου ἐλάττονα. Ποῦ γάρ ἐστιν ἴσον πρεσβύταις νέ-
 αν ἐπηρεᾶζουσι, καὶ νέον νέα διαζομένη παραπεσεῖν, αἰδεσίμοις
 τῇ πολιᾷ καὶ ἀνθούσῃ τῇ ὥρᾳ; αἰδῶ καὶ ἐντροπὴν ἐργαζομένοις
 τῇ ὄψει, καὶ ἀναπτύσῃ τῇ θέᾳ τὸ πάθος; ἀήθεσι καὶ συνδια-
 10 τριβούσῃ διὰ παντός; ἀδοκίμως ἐπιθεμένοις καὶ καθ' ἐκάστην
 πολιορκούσῃ λόγοις καὶ σχήμασι πορνικοῖς, θάνατον ἀπειλού-
 σῃ καὶ ἐλευθερίαν ἐπαγγελλομένη; καταπλήξαι δυναμένοις τῇ
 πάλῃ, καὶ γοητεῦσαι ταῖς κολακείαις, καὶ μαλάξαι ταῖς θεραπεί-
 αῖς οὔσῃ ἱκανῇ καὶ τὸ τέως πρὸς τὴν συγκατάθεσιν ἀνανεῦον
 15 τῆς γνώμης; ταράττουσι τῶ θορύβῳ, τῶ φόβῳ, καὶ τὸ ἐξοιστη-
 κὸς μᾶλλον ἀμβλύνουσι τῆς ὀρμῆς, ἢ παρακινουῖσιν ἠρεμοῦν καὶ
 ἰκεσίαις κατακλώσῃ καὶ τὸ πάντῃ πρὸς πάθος ἄθρυπτον φρόνη-
 μα; Καὶ τὸ δὴ πάντων εἰς προτροπὴν καὶ ἀποτροπὴν δυνατώτα-
 τον, τὸ τῆς ἡλικίας κατάλληλον ἢ μὲν γηραιοῖς οὐκ ἐπέισθη οὐ-
 20 δὲν ἔχουσιν ὄλωσ τερπνόν, ὁ δὲ νέαν διεκρούσατο νέος ἐλεῖν,
 πρὸς ὅπερ ἐδιάζετο οὔσαν ἐπιτηδεῖαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Οὐδὲν γάρ, ὡς ἔοικε, τὰς τοιαύτας συναινέσεις, ὡς ἡλικίας
 ἰσότης ποιεῖ καὶ συνήθεια· ἢ μὲν τὸν ἡλικα θαρρεῖν τῇ ἡλικι πεί-
 25 θουσα, ἢ δὲ τῶ μακρῷ ἔθει καὶ τὰ λίαν τραχέα ὁμαλίζουσα ἤθη
 καὶ τὰ ἠλλοτριωμένα κινουῖσα πρὸς τὸ φίλον. Τὸ δὲ παρηθῆσαν

φροσύνη, ἔστω καὶ ἂν ἡ πράξις δὲν ἔχει τὴν ἴδια ἀξία, γιὰ τὴν στερεΐται τὴν ἰσοτιμία, ὄχι ἀπὸ τῆς στάσεως τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ συμβᾶν, γιὰ νὰ μὴ νομιστεῖ, ὅτι συκοφαντεῖται ἡ ἀρετὴ τῆς συνετῆς γυναίκας, ἐπειδὴ κατὰ τὸ πρόσφατο ἀθλημά της ὑπολείπεται στὴν ἐκτίμησιν τῶν μεγαλύτερων ἀθλημάτων της. Διότι ἐνδέχεται νὰ εἶχε δύναμις καὶ γιὰ τελειότερα κατορθώματα, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ ποὺ ἔκανε, σὲ σύγκρισιν μὲ τὸ τοῦ Ἰωσήφ, κρίνεται κατώτερο. Γιὰ τὸ ἀπὸ ποῦ καὶ ὡς ποῦ εἶναι ἴσο τὸ νὰ ἐνοχλοῦν ἡλικιωμένοι νέαν, καὶ νέα ποὺ ἐκβιάζει νέον νὰ κοιμηθεῖ μαζί της; Ἀνάμεσα σὲ σεβάσιμους ἀσπρομάλληδες, καὶ σὲ ἡλικία ποὺ βρίσκεται στὸ ἄνθος της; Σὲ αὐτοὺς ποὺ τὸ διαπράττουν αὐτὸ μὲ κατασχύνῃ καὶ ντροπῇ στὸ πρόσωπο, καὶ σὲ γυναίκα ποὺ ἀνάβει τὸ πάθος μὲ τὴν θεὰ της; Σὲ ἄγνωστους, καὶ σὲ γυναίκα ποὺ ζεῖ διαρκῶς μαζί μὲ τὸν νέο; Σὲ αὐτοὺς ποὺ ἐπιτίθενται ἀπροσδόκητα, καὶ σὲ αὐτὴν ποὺ πολιορκεῖ κάθε μέρα μὲ λόγια καὶ πορνικὰς ἐμφανίσεις, ἀπειλώντας μὲ θάνατον καὶ ὑποσχόμενὴν ἐλευθερίαν; Σὲ αὐτοὺς ποὺ μποροῦσαν νὰ καταπλήξουν μὲ τὴν πάλιν, καὶ σὲ αὐτὴν ποὺ ἦταν ἱκανὴ νὰ γοητέψῃ μὲ τὴν κολακείαν της καὶ νὰ μαλακώσῃ μὲ τὴν περιποιήσιν της καὶ τὴν πρὶν ἀπὸ λίγο ἄρνησιν; Σὲ αὐτοὺς ποὺ ταράζουν μὲ τὸν θόρυβον καὶ τὸν φόβον, καὶ μᾶλλον ἐλαττώνουν τὴν μανίαν τῆς ὁρμῆς, ἢ καὶ ὅταν τὴν παρακινοῦν ἡρεμεῖ, καὶ σὲ αὐτὴν ποὺ μὲ τὴν παρακλήσιν της παραλύει καὶ τὸ πιὸ ἀκαμπτον πρὸς τὸ πάθος φρόνημα; Καὶ τὸ πιὸ δυνατὸ ἀπὸ ὅλα, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν προτροπὴν ἢ ἀποτροπὴν, ἢ καταλληλότητα τῆς ἡλικίας. Ἡ Σωσάννα δὲν πείστηκε μὲ τοὺς γέροντας οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν τίποτε ποὺ νὰ προκαλεῖ εὐχαρίστησιν, ἐνῶ ὁ Ἰωσήφ, ποὺ ἦταν νέος, προτίμησε νὰ ἀποκρούσῃ νέαν, ἢ ὅποια ἦταν κατάλληλη γι' αὐτὸ ποὺ ἐκβιαζόταν νὰ κάνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Ὅπως φαίνεται δηλαδὴ τίποτε ἄλλο δὲν συντελεῖ σ' αὐτὰς τὴν συναινεσιν τόσο, ὅσο ἡ ἰσότης τῆς ἡλικίας καὶ ἡ οἰκειότης, γιὰ τὴν ἡ πρώτη πείθει τὸν συνομήλικον νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνην στὴν συνομήλικην, ἐνῶ ἡ ἄλλη μὲ τὴν μακρὰ συνήθειαν ἐξομαλύνει καὶ τὰ πιὸ βάνουσα ἦθη καὶ τὰ ἐχθρικὰ τὰ ὀδηγεῖ στὴν συμφιλίωσιν. Ἀντίθετα

καὶ τοῦ ἄνθους ἀποθέμενον τὴν χάριν, οὐ τέρπει τὸ ἔτι λάμπον
 τῇ ὥρᾳ, κἂν αὐτὸ τέρπηται τούτῳ, οὐδὲν ἔχον ἐπαγωγόν, ᾧ
 δελεάσει τὸ δυσαρεστούμενον. Καὶ πολλοὺς εὐρήσεις ἐτέρους
 ἀρετῆς ἔνεκεν ἐν περιστάσεσιν ἐξετασθέντας μυρίαίς, τοὺς μὲν
 5 θεοσεβεῖν ἐσπουδακότας καὶ τὸ θεῖον θρησκευεῖν ὁσίως, τοὺς δὲ
 εὐλάβειαν καὶ ἐπιείκειαν καὶ πᾶσαν τὴν ἠθικὴν ἀσκουμένους
 κατάστασιν ἄλλους τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ σφαλλομένοις περὶ τὴν τοῦ
 καλοῦ κρίσιν εἰσηγουμένους τὰ λανθάνοντα καὶ παραινούντας
 τὸ ὠφέλιμον, ὅπως ἐπανορθωθῆ ἢ πρὸς τὸ συμφέρον ὁ βίος αὐ-
 10 τοῖς ἐπειδὴ «πάντες», κατὰ τὸν Παῦλον, «ὅσοι θέλουσιν εὐσε-
 βῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται»· βαρεῖς τῷ δικαιοπρα-
 γεῖν ὄντες τοῖς παρανομοῦσι, τάχα καὶ μόνον ὁρώμενοι, καὶ διὰ
 τοῦτο διωκόμενοι, ἐπειδὴ καὶ σιωπῶντές εἰσιν ἔλεγχοι πονη-
 ρίας, τῷ παραλλήλῳ τοῦ βίου στηλιτεύοντες τὴν ἐκάστῳ τῶν κα-
 15 κῶν μοχθηρίαν. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τοῖς ἀποστόλοις τὸ μέλλον συμ-
 βαίνειν πολέγων, φησὶν «ὡς ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσι»,
 καὶ «ἀποσυναγάγους ποιήσουσιν ὑμᾶς», καὶ «ἐκβαλοῦσι τὸ ὄ-
 νομα ὑμῶν ὡς πονηρόν», ἵνα, παρεσκευασμένοι πρὸς τὰ προα-
 ναπεφωνημένα τῇ προθυμίᾳ, κούφως ἐνέγκωσι τὰ θλιβερὰ τῇ
 20 μελέτῃ τοῦ παθεῖν ποιήσαντες τὴν πειρᾶν ἑαυτοῖς εὐμαρῆ.

Εὐθύς γοῦν συνέδρια Φαρισαίων, δεσμά, δεσμοτήρια, συ-
 κοφαντία, ὕδρεις, ἐπήρειαι, πληγαί, κίνδυνοι θανατικοί, καὶ
 οὐδὲν αὐτοὺς ἐθορύθησεν, οὐδὲ τῆς παρησιίας καθυφεθῆναι τι
 παρεσκεύασεν. Ἐσκέπτετο γὰρ αὐτοῖς πειράσειν καὶ ὧν ἠπεί-
 25 λουν μείζονα πάθη, καὶ τὸ παρεσκευασμένον τῆς προαιρέσεως
 καταφρονεῖν παντός ἐποίει δεινοῦ Διὰ τοῦτο δώδεκα τὸν ἀρι-
 θμὸν ὄντες, πρὸς ὅλον ἐπαρησιάζοντο μαινόμενον τὸ ἔθνος,
 ποτὲ μὲν λέγοντες, «οὐ δυνάμεθα, ἃ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ
 λαλεῖν», ποτὲ δέ, «εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν ἀ-

13. Β' Τιμ. 3, 12.

14. Ἰω. 15, 20.

15. Ἰω. 16, 2.

αὐτὸ πού εἶναι ὑπερήλικο καὶ ἔχει ἀποβάλει τὴ χάρη τῆς ἀνθηρῆς ἡλικίας, δὲν εὐχαριστεῖ αὐτὸ πού βρίσκεται ἀκόμα στὴν καλύτερη στιγμή του, ἔστω καὶ ἂν τὸ πρῶτο εὐχαριστεῖται μὲ αὐτό, ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτε τὸ θελκτικὸ, μὲ τὸ ὁποῖο νὰ δελεάσει τὸ δυσαρροσθημένο. Θὰ βρεῖς καὶ πολλοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἔξαιτίας τῆς ἀρετῆς τους ἔχουν περάσει μύριες δοκιμασίες, ἐπειδὴ ἄλλοι θέλησαν νὰ γίνουιν εὐσεβεῖς καὶ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸ μὲ τρόπον ὅσιο, ἄλλοι ἐπειδὴ ἀσκοῦσαν τὴν εὐλάβεια καὶ τὴν ἐπιείκεια καὶ κάθε ἠθικὴ κατάσταση, ἄλλοι πάλι νὰ ὑποδεικνύουν, σὲ ἐκείνους πού ἀπὸ ἄγνοια κάνουν σφάλματα στὴν κρίση τους γιὰ τὸ καλὸ, τὰ σφάλματά τους, καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύουν αὐτὸ πού εἶναι ὠφέλιμο, μὲ σκοπὸ νὰ διορθωθεῖ ἡ ζωὴ τους πρὸς τὸ συμφέρον τους. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο, «ὄλοι, ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν μὲ εὐσέβεια ἐνωμένοι μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, θὰ διωχθοῦν»¹³, ἐπειδὴ εἶναι αὐστηροὶ στὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης, κάνουντάς το τάχα γιὰ νὰ φαίνονται, καὶ γι' αὐτὸ διώκονται, ἐπειδὴ καὶ ὅταν σιωποῦν ἀποτελοῦν ἔλεγχο τῆς κακίας, ἀφοῦ μὲ τὸν ἀντίστοιχο βίο τους στηλιτεύουν τὴ μοχθηρία τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς κακοὺς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος προλέγοντας στοὺς ἀποστόλους αὐτὸ πού ἐπρόκειτο νὰ γίνει, εἶπε· «ὅπως ἐδίωξαν ἐμένα, θὰ διώξουν καὶ σᾶς»¹⁴, καί, «θὰ σᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὶς συναγωγές»¹⁵, καί, «θὰ δυσφημήσουν τὸ ὄνομά σας ὡς κακό»¹⁶, ὥστε, προετοιμασμένοι γι' αὐτὰ πού τοὺς προεῖπε, νὰ ἀντιμετωπίσουν μὲ εὐκολία τὶς θλίψεις μὲ τὴ μελέτη τοῦ πάθους, κάνοντας τὴν δοκιμασία τους εὐκολη.

Ἀμέσως λοιπὸν μετὰ τὸ πάθος συνέδρια τῶν Φαρισαίων, δεσμά, φυλακίσεις, συκοφαντίες, βρισιές, ἀντιδράσεις, χτυπήματα, κίνδυνοι θανάτου, κι' ὅμως τίποτε δὲν τοὺς ἐνόχλησε, οὔτε τοὺς ἔκανε νὰ μειώσουν κατὰ τι τὸ θάρρος τους. Γιατὶ ὁ ἀντίπαλος σκεφτόταν νὰ τοὺς δοκιμάσει καὶ μὲ μεγαλύτερα παθήματα ἀπὸ αὐτὰ πού τοὺς ἀπειλοῦσαν, καὶ τοὺς ἔκανε μὲ κάθε κακό νὰ ἀρνηθοῦν τὴν προμελετημένη προτίμησή τους. Γι' αὐτό, ἂν καὶ ἦταν δώδεκα ὄλοι κι' ὄλοι, ἀντιμετώπισαν μὲ θάρρος ὁλόκληρο τὸ μαινόμενο ἔθνος, ἄλλοτε λέγοντας, «δὲν μπορούμε νὰ μὴ λέμε αὐτὰ πού εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε»¹⁷, ἄλλοτε πάλι, «ἂν εἶναι δίκαιο μπροστὰ στὸν Θεὸ

16. Λουκᾶ 6, 22.

17. Πράξ. 4, 20.

κούειν μάλλον, ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε» ἄλλο τε καὶ πρὸς ὕβρεις
 χωροῦντες δικαίας ἐν τῷ λέγειν τοῖς ἐναντιουμένοις τῇ ἀληθείᾳ,
 καὶ πολλοῖς οὕσιν ολίγοι, καὶ δυνατοῖς, κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀσθενέ-
 5 στεροι· «σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τοῖς ὠσὶ καὶ τῇ καρ-
 δία, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες
 ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς». Τοιοῦτον γὰρ ὁ δίκαιος ζῆλος, οὐ πλῆθος ἀ-
 δικῆσαι δυναμένων ὄρα, οὐ θυμούς καὶ δυναστείας τῶν ἀντιτε-
 ταγμένων λογίζεται, οὐκ οἶδεν ἀπειλήν, οὐκ ἐπίσταται κίνδυ-
 νον. Πρὸς ἐν τέταται τῇ προθυμίᾳ, εἰπεῖν τὸ ἀληθές, καὶ τὸ ψευ-
 10 δος καταστήσαι γνώριμον, ἵνα μὴ λανθάνον νέμηται τῶν ἀπλου-
 στέρων τινάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τί οὖν τὸν δικαιοπραγοῦντα περικυμαίνουσαι πάντοθεν
 ἀδικουσαι αἱ θλίψεις, ἐπανιστάμεναι φοβερώς καὶ διαλυόμεναι
 15 εὐχερώς, προσπίπτουσαι σφοδρώς, καὶ παρατρέχουσαι ῥύμη
 πολλῇ, ἐνσειόμεναι διαίως, καὶ ἀποκρουόμεναι βιαίότερον, κα-
 τασπιλάζουσαι, καὶ οὐ ποιοῦσαι νανάγιον, πυροῦσαι τὸν χρυ-
 σόν, καὶ δοκιμώτερον ἀποφαίνουσαι; Οὕτως ἐν τῷ Ἄσματι ἡ
 τελεία ψυχὴ θαρροῦσα τῇ ἠσκημένη καρτερίᾳ τῶν πειρασμῶν,
 20 προσκαλεῖται τὰ πνεύματα· «ἐξεγέρθητι», λέγουσα, «βορρα, καὶ
 ἔρχου, τότε, διάπνευστον τὸν κῆπόν μου, καὶ ῥενσάτωσαν ἀρώ-
 ματα»· τότε πεπεισμένη μείζονα γίνεσθαι τῆς ἀρετῆς τὴν εὐω-
 δίαν, ὅταν πειρασμῶν ῥιπίζη πλῆθος αὐτὴν κινούντων τὴν τέως
 ἠρεμοῦσαν ἀγαθὴν ἔξιν πρὸς ἐνέργειαν, καὶ ποιούντων αὐτὴν
 25 τῇ φανερώσει περίφημον. Οὕτως ἔλαμψεν ἐκάστου τῶν ἁγίων ἡ
 ἀρετὴ λαθεῖν δυναμένη, εἰ μὴ ἐγυμνώθη τῇ πείρᾳ, καὶ κρύπτε-
 σθαι ὑπὸ τῷ μοδίῳ, εἰ μὴ ἐπὶ τῆς λυχνίας ἐτέθη, λαμπρόν τὸ φῶς
 τῆς διαθέσεως ἐπὶ τῶν ἔργων ἀστράπτουσα. Τίς γὰρ ἂν τὴν εὐ-

νά ἀκοῦμε ἐσᾶς μᾶλλον παρὰ τὸν Θεό, κρίνετέ το μόνοι σας»¹⁸, καὶ ἄλλοτε προχωροῦσαν δίκαια καὶ σὲ βαρεῖα λόγια, λέγοντας σὲ ἐκείνους πού ἐναντιώνονταν στήν ἀλήθεια, πού ἦταν καὶ πολλοὶ καὶ ἰσχυροί, ἐνῶ αὐτοὶ λίγοι καὶ φαινομενικὰ πιὸ ἀνίσχυροι· «σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι στ' αὐτιά καὶ στήν καρδιά, σεῖς πάντοτε ἀντιτίθεστε στοῦ ἁγίου Πνεῦμα, ὅπως οἱ πρόγονοὶ σας, ἔτσι καὶ σεῖς»¹⁹. Τέτοιος δηλαδή εἶναι ὁ δίκαιος ζῆλος· δὲν βλέπει τὸ πλῆθος αὐτῶν πού μπροῦν νά κάνουν κακό, οὔτε τοὺς θυμούς, οὔτε γνωρίζει τὴν ἀπειλή, οὔτε λαμβάνει ὑπόψη του τὸν κίνδυνο. Σὲ ἓνα πράγμα ἀποβλέπει ἢ προθυμία τους, νά ποῦν τὴν ἀλήθεια, καὶ νά κάνουν γνωστὸ τὸ ψέμα, γιὰ νά μὴ μένει κρυφὸ καὶ ἐκμεταλλεύεται μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀφελεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Γιατί λοιπὸν τὸν δίκαιο τὸν περικυκλώνουν ἀπὸ παντοῦ οἱ θλίψεις ἀδικώντας τον, οἱ ὁποῖες ὑψώνονται ἀπειλητικὰ ἐναντίον του καὶ διαλύονται εὐκόλα, πέφτουν ἐπάνω του μὲ δύναμη, καὶ τὸν προσπερνοῦν μὲ μεγάλη ὄρμη, τὸν χτυποῦν βίαια στοῦ ἔδαφος καὶ ἀποκρούονται μὲ μεγαλύτερη βία, τὸν κηλιδώνουν μὲ σπίλους, χωρὶς ὅμως νά τοῦ προκαλοῦν ναυᾶγιο²⁰, πυρακτώνουν τὸν χρυσό, καὶ τὸν κάνουν ἔτσι καθαρώτερο; Ἔτσι στοῦ Ἄσματος ἡ τέλεια ψυχὴ, ἔχοντας θάρρος ἀπὸ τὴν ἐξασκημένη πείρα τῆς στοὺς πειρασμούς, καλεῖ τοὺς ἀνέμους λέγοντας· «σὴκω βορριᾶ, καὶ ἔλα νοτιά, πνεῦστε στὸν κῆπο μου, καὶ ἃς ἀπλωθοῦν παντοῦ τὰ ἀρώματά μου»²¹, γιατί τότε πιστεύεται καὶ γίνεται μεγαλύτερη ἢ εὐωδία τῆς ἀρετῆς, ὅταν τὴν ἀνεμίζει τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν, οἱ ὁποῖοι κινοῦν τὴν μέχρι τότε ἡρεμῆ ἀγαθὴ συνήθεια νά ἐνεργοποιηθεῖ, καὶ τὴν κάνουν μὲ τὴν φανέρωσή της περίφημη. Ἔτσι ἔλεμψε ἡ ἀρετὴ τοῦ κάθε ἀγίου, πού μποροῦσε νά μείνει κρυφὴ, ἂν δὲν φανερωνόταν μὲ τὴ δοκιμασία, καὶ νά μείνει κρυμμένη κάτω ἀπὸ τὸ μόδιό, ἂν δὲν ἔμπαινε στὸν λυχνοστάτη, ἀκτινοβολώντας καθαρὸ τὸ φῶς τῆς ψυχικῆς τους διάθεσης μὲ τὰ ἔργα τους²². Γιατί ποιὸς θὰ μποροῦσε νά γνωρίζει τὴν

20. Πέφτοντας ἐπάνω του σὰν σπλάδες (ὑφαλοὶ βράχοι), πού ἐπειδὴ καλύπτονται ἀπὸ τὰ νερά τῆς θάλασσας δὲν εἶναι ὄρατοὶ καὶ ἀποτελοῦν κίνδυνο.

21. Ἄσμα Ἄσμ. 4, 16.

22. Ματθ. 5, 15.

σέβειαν ἔγνω τοῦ μεγάλου Ἀβραάμ, μὴ τῆς κατὰ τὴν παιδοκτο-
 νίαν ὑπακοῆς κηρυξάσης αὐτοῦ τὴν γενναιότητα, ὡς ὤπλισε
 κατὰ τοῦ μονογενοῦς καὶ ἀγαπητοῦ τέκνου πατρικὴν χεῖρα ὀρέ-
 γων, οὐδὲ κατηφεία τῆς ὄψεως ἐμφήνας λυπηρὸν πάθος ψυχῆς,
 5 μείνας δὲ τοιοῦτος τὴν γνώμην φαιδρός, οἷος ἔμεινεν ἂν ἔριφον
 ἢ μόσχον ἢ ἄρνα θυσιάζων ἐπὶ αἰσίοις εὐχαῖς τῷ Θεῷ; Τίς δὲ
 τοῦ Ἰωβ τὴν ἐπὶ τῆς πολυτρόπου ἐκείνης τῶν οἰκείων ἀλώσεως
 ἔμαθε φιλοσοφίαν, μὴ τῆς ἐφ' ἐκάστου τῶν ἀπολλυμένων εὐχα-
 ριστίας βοησάσης αὐτοῦ τὴν μεγαλοψυχίαν σαφῶς; Οὔτε γὰρ
 10 ὑφ' ἐν ὃ κακοῦργος ἐπόρθησεν ἅπαντα, ἵνα μὴ μίαν τὰ τῆς συμ-
 φορᾶς ποιήσας πληγὴν, σύντομον καὶ συνεσταλμένην τὴν ὀδύ-
 νην ἐργάσεται, δυναμένην εἰς πλῆθος ἐκταθῆναι ταῖς κατὰ μέ-
 ρος ἀγγελίαις, καὶ ποιῆσαι αὐτῷ ἀκούοντι τὸ ἄλγος δρομύτερον
 οὐδὲ γὰρ πρότερον ἐπικατασεῖει τοῖς φιλτάτοις τὸν οἶκον εὐω-
 15 χουμένοις τῇ καταστροφῇ τάφον τὴν οἰκίαν ποιῶν, καὶ μιγνύς
 ἐδέσμασιν αἶμα, καὶ φύρων σάρκας, καὶ λίθους ὄμοῦ, ἵνα μὴ τῷ
 μείζονι πάθει ἀργεῖν πρὸς τὰ ἐλάττονα ποιήσῃ τὴν αἴσθησιν.
 Βαθμῶ δὲ καθ' ἐν ἐπέρχεται ἅπαντα ἀπὸ τῶν εὐτελεστέρων με-
 ταβαίνων ἐπὶ τὰ τιμιώτερα, καὶ ἄλλης ἄλλην ἀλγεινοτέραν ἀγ-
 20 γελίαν κατασκευάζων, καὶ ποσότητι καὶ ποιότητι τῶν διαφθει-
 ρομένων, ὅπως, κατ' ὀλίγον αὐξηθὲν τὸ δεινόν, μέγα καὶ χαλε-
 πὸν τὸ τραῦμα τῆς ἀθυμίας ἐργάσεται. Τάξει δὴθεν προελθὼν
 ἐκ προουμιῶν ἕως ἔφθασεν εἰς τὴν ἐσχάτην πληγὴν, ἣ καὶ διέδει-
 ξε τοῦ ἀνδρός τὸ φιλόσοφον. Ὡς γὰρ τὴν καταστροφὴν τοῦ οἴ-
 25 κου καὶ τῶν τέκνων ἔμαθε τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἄλλων ἀπάντων
 τὴν φθορὰν ἤδη προπετυσμένος, διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ
 ἐκείρατο τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, τῷ λαβόντι τὰ ἄλλα, καὶ
 ἃ μὴ λαβεῖν δεδύνηται, προδιδούς καὶ φθάνων φυσικῇ φιλοσο-
 φία τὴν τῶν Εὐαγγελίων παραίνεσιν. «Ἐὰν γὰρ σου», φησί, «λά-
 30 θῃ τις τὸν χιτῶνα, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον». Τοῦτο προλαβὼν ἐ-
 κείνος ἐποίησε, τὸ μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς δόξασιν ἀκουσίως συμ-

εὐσέβεια τοῦ μεγάλου Ἀβραάμ, ἂν δὲν διακήρυττε τὴ γενναιότητά του μὲ τὴν ὑπακοή του γιὰ τὴ θυσία τοῦ παιδιοῦ του²³, ὅταν ἄπλωσε ὄπλισμένο τὸ πατρικὸ χέρι του ἐναντίον τοῦ μοναχογιοῦ καὶ ἀγαπημένου τοῦ παιδιοῦ, χωρὶς νὰ δείξει οὔτε μὲ τὴν κατήφεια τοῦ προσώπου του τὴ μεγάλη λύπη τῆς ψυχῆς του, καὶ παρέμεινε τόσο εὐθυμος, ὅπως θὰ ἦταν ἂν θυσίαζε κασίκι ἢ μοσχάρι ἢ ἄρνι γιὰ εὐνοϊκὲς προσευχὲς στὸν Θεό; Καὶ ποιὸς θὰ μάθαινε τὴν ὑπομονὴ τοῦ Ἰῶβ κατὰ τὴν μὲ πολλοὺς τρόπους ἀπώλεια τῶν δικῶν του, ἂν ἢ εὐχαριστία του γιὰ κάθε τι ποὺ ἔχανε δὲν διακήρυττε φανερὰ τὴ μεγαλοψυχία του; Γιατὶ ὁ κακοῦργος δὲν πολιόρκησε μονομιᾶς ὅλα ὅσα εἶχε, γιὰ νὰ μὴ τοῦ κάνει μία μόνο πληγὴ καὶ τοῦ προκαλέσει σύντομο καὶ περιορισμένο πόνο, ἀφοῦ ἦταν δυνατὸ νὰ γίνουν περισσότερες μὲ τὶς ἐπὶ μέρους ἀγγελίες, καὶ νὰ τοῦ κάνει, καθὼς θὰ τὶς ἀκούει μία μία, τὸν πόνο δυνατώτερο²⁴. Καὶ πράγματι δὲν γκρεμίζει τὸ σπίτι τῶν ἀγαπημένων του παιδιῶν ποὺ διασκέδαζαν, κάνοντας τὰφο τους τὸ σπίτι, μὲ τὴν καταστροφή του, καὶ ἀναμιγνύοντας τὰ φαγητὰ μὲ αἷμα, καὶ ζυμώνοντας σάρκες καὶ πέτρες μαζί, γιὰ νὰ μὴ κάνει μὲ τὸ μεγαλύτερο αὐτὸ πάθος τὶς αἰσθήσεις του ἀδρανεῖς στὰ κατώτερα πάθη. Ἀλλὰ τὸ καθένα ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ ἔρχεται βαθμαῖα, προχωρώντας ἀπὸ τὰ πιὸ ἀσήμαντα στὰ πιὸ σημαντικά, κάνοντας τὴ μιὰ ἀγγελία πιὸ ὀδυνηρὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα, καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα αὐτῶν ποὺ καταστρέφονταν, ὥστε αὐξανόμενο τὸ κακὸ λίγο-λίγο, νὰ κάνει μεγάλο καὶ φοβερὸ τὸ πλήγμα τῆς λύπης. Σὰν νὰ προχωροῦσαν μὲ τάξη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι ποὺ ἔφτασε στὴν τελευταία πληγὴ, ἢ ὁποῖα καὶ ἔδειξε ὀλοφάνερα τὴν ὑπομονὴ τοῦ ἀνδρα. Γιατὶ, μόλις ἔμαθε τὴν καταστροφή τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ἀπώλεια τῶν παιδιῶν του, γνωρίζοντας ἤδη ἀπὸ πρὶν τὴν καταστροφή ὅλων τῶν ἄλλων, ἔσχεσε τὰ ροῦχα του, κούρεψε τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ του, καὶ παίρνοντας τὰ ἄλλα, καὶ αὐτὰ ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ πάρει, γιὰ τὴν ἀπώλεια δώσε ἤδη πιὸ μπροστά, καὶ φθάνοντας μὲ φυσικὴ καρτερία στὴν παραίνεση τῶν Εὐαγγελίων ποὺ λέγει, «ἂν κάποιος σοῦ πάρει τὸ πουκάμισό σου, ἄφησέ του καὶ τὸ ἐπανώφορι σου»²⁵. Αὐτὸ ἐκεῖνος τὸ ἔκανε πιὸ μπροστά, μὲ τὸ νὰ μὴ λυπᾶται γιὰ τὶς συμφορὲς ποὺ φάνηκε ὅτι ἄθελά του τὸν βρῆκαν, βεβαιώνοντάς το μὲ τὴ

25. Ματθ. 5, 41.

πεπτωκέναι κακοῖς τῷ ἔκουσίῳ πιστούμενος, καὶ τὸ τέως λανθάνον τῆς γνώμης τῷ φαινομένῳ μηνύων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ὁ γὰρ ληφθέντι βία, καὶ ὃ μὴ ἀφαιρεῖται τις προδιδούς,
 5 δῆλον τῇ δευτέρῃ φιλοτιμίᾳ γίνεται, ὡς καὶ τὸ πρῶτον κἂν ἐλήφθη ἀνάγκη, οὐκ ἀνάγκη παρεχώρησε, τὴν γνώμην οὐ διασθείς, κἂν τυραννεῖν ἔδοξαν. οἱ διασάμενοι, τοῦτο λαβόντες, ὃ καὶ μὴ ἐπιδοῦναι δυνάμενος, προαιρέσει ἐπέδωκεν, ἔξουσία παρασχῶν ὅπερ ἄκων τῷ φαινομένῳ ἀφηρηθῆναι νενόμισται. Καὶ Ἰωσήφ δὲ
 10 καὶ Σωσάννα καὶ Ἰεφθάε ἔλαθον ἄν, οἱ μὲν ἐπὶ σωφροσύνῃ, ὃ δὲ ἐπ' ἀληθείᾳ εὐδοκμήσαντες. Καὶ οὗτος γὰρ ὑπὲρ τῆς ἐν πολέμῳ ἀριστείας, εἰ περιγένοιτο τῶν ἐχθρῶν ἐπικυδεστέρων ὄντων, πλήθει καὶ ἐμπειρίᾳ πολεμικῇ, ὀλοκαυτῶσειν ὑποσχόμενος ὅπερ ἂν τύχη τῶν ἄλλων πρότερον ἀπαντῆσαν οἰκεῖον, θυγα-
 15 τρὸς κατὰ τὸ συμβᾶν ὑπαντησάσης μονογενοῦς καὶ στεργομένης ἐκτόπως, οὐκ ἐψεύσατο τὴν ἐπαγγελίαν, φύσεως προτιμήσας εὐσέβειαν, σπλάγχνα προδοῦς ὑπὲρ τοῦ μὴ τὴν εἰς Θεὸν ἀθετῆσαι ὁμολογίαν, κἂν ἦ ἐπὶ τῇ ἀναιρέσει τοῦ τέκνου τὸ πάθος ἀφόρητον. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ὄντα γυμνά τὰ κατορθώματα
 20 φανερόν ἐπὶ ταῖς πράξεσι καὶ πρόδηλον εἶχε τὸν ἔπαινον, τῷ δὲ Ἰωσήφ καὶ τῇ Σωσάννῃ, μετὰ τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀνδραγαθίας καὶ αἰσχρότητος ἠκολούθει κατάγνωσις οὐ μόνον κρύπτουσα τὸ θαῦμα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἀκολασίας περιβάλλουσα ψόγον. Τοῦτο δὲ πολὺν τῷ φιλοσοφοῦντι παρέχει τὸν κάματον, ἐφ' οἷς
 25 ἐχρῆν εὐφημεῖσθαι, ἐπὶ τούτοις δυσφημιουμένῳ. Πολλὴν δὲ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ ἀνείκαστον προξενεῖ δόξαν καὶ εὐλάβειαν, ὅτι καὶ πόνον ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ ἀνεδέξατο μέγαν, καὶ τὴν πονηρὰν δόξαν οὐκ οὔσαν ἀληθῆ ἐπιεικῶς ἤνεγκεν ὡς ὄντως ἀληθῆ.

27. Δαν. (Σωσάννα) 1 ἔ.

28. Κριτ. 11, 29 ἔ.

θέλησή του και ἀποκαλύπτοντας τὴν μέχρι τότε κρυφὴ γνώμη του μετὴν ἐκούσια πράξι του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ πάρθηκε μετὴ τῆ βία καὶ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἀφαιρεῖται μετὴ τῆ βία ἀλλὰ τὸ δίνει κανεὶς ἀπὸ πρῖν, εἶναι φανερὸ ὅτι γίνεται μετὴ τῆ δευτέρῃ γενναιοδωρία, ὅπως καὶ τὸ πρῶτο, ἔστω κι' ἂν πάρθηκε ἀναγκαστικά, γιατί δὲν τὸ παραχώρησε μετὴ τῆ βία, δὲν ἐξαναγκάστηκε ἢ θέλησή του, καὶ ὅταν ἀκόμα φάνηκαν νὰ τὸν τυραννοῦν ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ἐξανάγκασαν, παίρνοντας αὐτὸ τὸ ὁποῖο, ἂν καὶ μποροῦσε νὰ μὴ τοὺς τὸ δώσει, τὸ ἔδωσε μετὴ τῆ θέλησή του, παραχωρώντας οἰκειοθελῶς αὐτὸ ποῦ θεωρήθηκε φαινομενικὰ ὅτι τοῦ ἀφαιρέθηκε χωρὶς νὰ θέλει. Καὶ ὁ Ἰωσήφ²⁶ δηλαδὴ καὶ ἡ Σωσάννα²⁷ καὶ ὁ Ἰεφθά²⁸, θὰ ἔμεναν ἀγνωστοί, ἐνῶ διακρίθηκαν οἱ δύο πρῶτοι γιὰ τὴ σωφροσύνη τους, καὶ ὁ τρίτος γιὰ τὴν εἰλικρίνειά του. Γιατί καὶ αὐτὸς (ὁ Ἰεφθά) γιὰ τὴν ὑπεροχὴ του στὸν πόλεμο, ἂν νικοῦσε τοὺς ἐχθρούς, ποῦ ἦταν ἐπιφανέστεροι καὶ σὲ πλῆθος καὶ σὲ πολεμικὴ πείρα, ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ θυσιάσει ὅ,τι θὰ συναντήσῃ πρῶτο ἀπὸ ὅλα τὰ δικά του, καὶ ὅταν συνέβῃ νὰ τὸν προῦπαντήσῃ ἢ μοναχοκόρη του, ποῦ τὴν ἀγαποῦσε ὑπερβολικά, δὲν ἀθέτησε τὴν ὑπόσχεσή του, ἀλλὰ προτίμησε τὴν εὐσέβεια ἀπὸ τὴ φύση καὶ παρέδωσε τὸ σπλάγγνο του, γιὰ νὰ μὴ ἀθετήσῃ τὴν ὑπόσχεσή του στὸν Θεό, ἔστω καὶ ἂν ἡ λύπη του γιὰ τὴ θυσία τοῦ παιδιοῦ του ἦταν ἀνυπόφορη. Καὶ τῶν ἄλλων βέβαια τὰ κατορθώματα, ἐπειδὴ ἦταν φανερά μετὴ τις πράξεις τους, εἶχαν καὶ ὀλοφάνερο τὸν ἔπαινο. Στὸν Ἰωσήφ ὅμως καὶ τὴν Σωσάννα, μαζί μετὸν κόπο καὶ τὴν ἀνδραγαθία καὶ τὴν αἰσχύρη, ἀκολούθησε καταδίκη, ἢ ὁποῖα ὄχι μόνο κάλυπτε τὸ ἀξιοθαύμαστο τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τοὺς προσέδιδε καὶ τὴν κατηγορία τῆς ἀκολασίας. Καὶ αὐτὸ στὸν ἐγκρατῆ προκαλεῖ μεγάλο πόνον, τὸ νὰ δυσφημεῖται δηλαδὴ γι' αὐτὰ ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐπαινεῖται. Ὅμως προξενεῖ μεγάλη καὶ ἀφάνταστη δόξα ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ σεβασμό, διότι γιὰ τὸ καλὸ ἔργο ποῦ ἔκανε δέχτηκε καὶ μεγάλο πόνον, καὶ τὴν κακὴ φήμη ποῦ δὲν εἶναι

26. Γεν. 39, 1. ἔ.

Διὰ τοῦτο τὴν δυσχέρειαν τῆς τοιαύτης μεγαλοψυχίας παραμυ-
 θούμενος ὁ Κύριος ἔλεγε· «μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑ-
 μᾶς καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα», καὶ τὰ λοιπὰ,
 διπλῆς ἀρετῆς, διπλᾶ γέρα τιθεῖς, καὶ ἀναλογοῦσαν τῷ καμιάτῳ
 5 παρέχων τὴν ἀμοιβήν, πρὸς ψυχαγωγίαν τῆς ἐν τῷ πονεῖν ἀ-
 κηδεΐας ὅταν γὰρ ὁ ταπεινόφρων ὀνειδίζεται ὑπεροψίαν, καὶ ὁ
 σώφρων λαγνεΐαν, καὶ ἀδηφαγίαν ὁ ἐγκρατής, καὶ ὁ ἐπιεικῆς
 θρασύτητα, καὶ βλακεΐαν ὁ σεμνός, καὶ ὁ συντετρομμένος ὑπό-
 κρισιν, τότε καλῶς ὁ μισθὸς γίνεται διπλοῦς, ὁ μὲν ὑπὲρ τοῦ ἔρ-
 10 γου, ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς συκοφαντίας στεφανῶν τὸν ἀθλήσαντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Τοιοῦτος ἦν ὁ μέγας Ἰώβ, καὶ τὰς οἰκείας εἰδῶς ἀρετὰς καὶ
 ἐν τῷ παρὰ τῶν φίλων ὀνειδίζεσθαι τὰς ἐναντίας κακίας, οὐ
 ζυγομαχῶν περὶ τοῦ τὰ ψευδῆ ἀποτρέψασθαι ὀνειδή καὶ ἔωλα,
 15 συντιθέμενος δὲ τούτοις καὶ συμψηφιζόμενος ἐτοιμῶς. Φησὶ
 γάρ· «ἐπ' ἀληθείας οἶδα, ὅτι οὕτως ἐστὶ καὶ ἐπαγωνίζεται τοῦ
 δεῖξαι», ὅτι οὕτως ἐστὶν ἀληθῶς ἐξῆς ἐπιλέγων· «πῶς δὲ ἔσται
 δίκαιος βροτὸς παρὰ τῷ Κυρίῳ, ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἄμμε-
 πτος ἀνὴρ;», τὸ δοκοῦν κοινὸν τῆς φύσεως ἔγκλημα ποιησάμε-
 20 νος ἴδιον, ἵνα μὴ αὐτὸς ἀπηλλάχθαι νομισθῆ, ἧς ἐπεφήμιζον
 ἐκεῖνοι, φαυλότητος Ὅθεν καὶ δικαίως διπλᾶ πάντα ἀπέλαβε,
 τὰ μὲν ὡς σεσυλημένος παρὰ τοῦ λαυποδύτου, τὰ δὲ ἀμοιβὴν τῆς
 ἐπὶ τοῖς ἀπολλυμένοις φιλοσοφίας. Οὕτως οὐκ ἀδικοῦσι μόνον
 αἱ θλίψεις, ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσι τὰ μέγιστα, λαμπρόν, ἐὰν καρτε-
 25 ρῆ, ἀποφαίνουσαι τὸν θλιβόμενον. Ἄλλ' οὐδὲ τὰς θλίψεις ἕως
 κινδύνων ὁ τῆς ἡμετέρας ζωῆς πρῦτανις χρονίζειν ἔα, οὔτε τὸν
 ἀγῶνα ὑπὲρ δύναμιν τοῦ ἀγωνιζομένου γενέσθαι ἀφήσιν. Εἰ δὲ

ἀληθινή, τὴν ὑπέμεινε μὲ πραοῦτητα σὰν νὰ εἶναι πραγματικὰ ἀληθινή. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος, παρηγορῶντας τὴ δυσκολία αὐτῆς τῆς μεγαλοψυχίας, ἔλεγε· «θὰ εἴσαστε μακάριοι ὅταν σᾶς βρῶσιν καὶ σᾶς καταδιώξουν καὶ ποῦν ἐναντίον σας κάθε κακὸ πρᾶγμα»²⁹, καὶ τὰ λοιπὰ, ἀθλοθετῶντας γιὰ τὴ διπλῆ ἀρετὴ καὶ διπλᾶ βραβεῖα, καὶ δίνοντας γιὰ τὸν κόπο τὴν ἀνάλογο ἀμοιβή, γιὰ νὰ ἀνακουφίσει τὸν κόπο τῆς ἀκηδείας. Γιατί, ὅταν ὁ ταπεινόφρονος κατηγορεῖται γιὰ ὑπεροψία, καὶ ὁ συνετὸς γιὰ φιληδονία, καὶ ὁ ἐγκρατὴς γιὰ λαιμαργία, καὶ ὁ φιλήσυχος γιὰ θρασύτητα, καὶ ὁ σεμνὸς γιὰ μωρία, καὶ ὁ συντετριμμένος γιὰ ὑποκρισία, τότε καλῶς καὶ ὁ μισθὸς γίνεται διπλός, στεφανώνοντας τὸν ἀθλητὴ ὁ ἕνας μισθὸς γιὰ τὴν πράξη του καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τὴ συκοφαντία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Τέτοιοι ἦταν ὁ μεγάλος Ἰώβ, ὁ ὁποῖος, ἔχοντας συνείδηση τῶν ἀρετῶν του, καὶ ὅταν οἱ φίλοι του τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ τὶς ἀντίθετες κακίες, δὲν ἀγωνιζόταν γιὰ νὰ ἀντικρούσει τὶς ψευδεῖς καὶ ἀνούσιες κατηγορίες, ἀλλὰ συμφωνοῦσε μ' αὐτοὺς καὶ τασσόταν ἀμέσως μὲ τὸ μέρος τους. Γιατί ἔλεγε· «γνωρίζω πραγματικὰ ὅτι ἔτσι εἶναι», καὶ ἀγωνιζόταν νὰ ἀποδείξει ὅτι ἔτσι εἶναι πραγματικὰ, προσθέτοντας τὰ ἑξῆς· «πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας ἄνθρωπος δίκαιος μπροστὰ στὸν Κύριο, ἢ τελείως ἄμεμπτος σ' ὅλα τὰ ἔργα του;»³⁰, κάνοντας, αὐτὸ πού θεωρεῖται κοινὸ ἐλάττωμα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, δικό του, γιὰ νὰ μὴ νομοστεῖ ὅτι αὐτὸς ἐξαιρεῖται ἀπὸ τὴν κακὴ φύσιν πού ἐκεῖνοι διέδιδαν. Γι' αὐτὸ καὶ δίκαια τὰ ἀπόλαυσε πάλι ὅλα διπλᾶ, μὰ γιὰ ἐκεῖνα πού τοῦ εἶχε ἀφαιρέσει ὁ κλέφτης (διάβολος), καὶ ἄλλη μὰ ὡς ἀμοιβή γιὰ τὴν ὑπομονή πού ἔδειξε γιὰ ἐκεῖνα πού ἔχασε. Ἔτσι οἱ θλίψεις δὲν ἀδικοῦν μόνο, ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦν πάρα πολύ, δοξάζοντας, ἂν δείχνει καρτερικότητα, ἐκεῖνον πού δοκιμάζει θλίψεις. Ὁ πρῦτανος τῆς ζωῆς μας ὅμως δὲν ἀφήνει τὶς θλίψεις νὰ μένουν γιὰ πολὺ χρονικὸ διάστημα σὲ σημεῖο πού νὰ κινδυνεύουμε, οὔτε ἀφήνει τὸν ἀγῶνα νὰ ξεπερνᾷ τὴ δύναμη ἐκείνου πού ἀγωνίζεται. Καὶ ἂν κάποια φορὰ τὸ ἐπιτρέψει ἀποβλέποντας σὲ κάτι παρὰ-

30. Ἰώβ 4, 17 καὶ 15, 14.

καὶ συγχωρήσειέ ποτε οἰκονομῶν τι παράδοξον, μείζον τὸ θαῦμα ποιεῖ αὐτὸς ἀναπληρῶν συνεργεῖα τῆς χάριτος τὸ λείπον τῆ ἀσθενεία τῆς φύσεως, καθάπερ οἱ νήχεσθαι τοὺς ἀπείρους ἐθίζοντες παρακολυμβῶντες πλησίον, διαβαστάζουσιν ἀτονήσαντας, ἀνακουφίζοντες μιᾷ ταῖν χεροῖν, ἕως ἢ καμοῦσα διαναπαύσεται δύναμις, καὶ τὴν τέχνην διδάσκοντες, καὶ καταδύεσθαι ἐν ταῖς ἀνάγκαις οὐ συγχωροῦντες. Οὕτω γὰρ ὁ Παῦλος ποτὲ μὲν φησι, «πιστὸς ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν», ποτὲ δέ, «οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀγνοεῖν περὶ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ὑπὲρ δύνάμιν ἐβαρήθημεν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν». Καὶ τὸ «κατὰ δύνάμιν», καὶ τὸ «ὑπὲρ δύνάμιν», τὴν θεῖαν συνεργεῖαν παρεσχηκέναι λέγων ἰσχὺν εἰς τὸ γενέσθαι καὶ τὴν λύσιν τῶν πειρασμῶν ἀνεκτὴν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐν τοῖς ἀπεγνωσμένοις κινδύνοις παράδοξον καὶ ἀπιστίας ἐγγύς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

Πῶς γὰρ ἡ Σάρρα βασιλέως ἀκολάστου παραπεσοῦσα χερσὶ ξένη καὶ ἔπηλυσ, οὐδαμῶθεν ἄλλης βοηθείας πλὴν τῆς θείας ἄνωθεν ἐλπιζομένης αὐτῇ (καὶ γὰρ ὁ παρὼν καὶ βοηθεῖν ὀφείλων ἀνὴρ οὕτως ἦν πρὸς τοῦτο ἀσθενής, ὡς καὶ κρύψαι τὸν γάμον καὶ προβαλέσθαι συγγένειαν, ἀδελφὴν λέγων τὴν γαμετὴν, καὶ τὴν σύνευνον σύναμιον δέει θανάτου, τοὺς ἐπιμανέντας κάλλους γυναικὸς ἀλλοτρίας εἰδῶς ἐχθροὺς ἀσπόνδους ἠγεῖσθαι, τοὺς ἀντεραστῶν ὑπόνοιαν ἔχοντας καὶ σπουδάζειν καὶ μέχρι φόνου χωρεῖν, ὅπως μὴ ἔχῃσι τὸν περισπῶντα πρὸς ἑαυτὸν τῆς ἐραμένης τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς συμβιώσεως ἀμέρμινον φροντίδι

δοξο, κάνει τὸ θαῦμα μεγάλο, ἀναπληρώνοντας ὁ ἴδιος μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάριτος αὐτὸ πού λείπει λόγω τῆς ἀδυναμίας τῆς φύσεώς μας, ὅπως κάνουν ἐκεῖνοι πού διδάσκουν τοὺς ἄπειρους νὰ κολυμποῦν, πού, κολυμπώντας κοντὰ τους παράλληλα, τοὺς ὑποβαστάζουν ὅταν κουράζονται, ἀνακουφίζοντας τους μὲ τὸ ἓνα χέρι τους, μέχρι πού νὰ ἀναπαυθεῖ ἡ ἀποκαμωμένη δύναμή τους, καὶ διδάσκοντας τὴν τέχνη τῆς κολύμβησης, καὶ μὴ ἀφήνοντάς τους, ὅταν παρουσιαστῆ ἀνάγκη, νὰ θυθιστοῦν. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Παῦλος ἄλλοτε μὲν λέγει, «ὁ Θεὸς εἶναι ἀξιόπιστος καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀφήσει νὰ δοκιμαστεῖτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ πού μπορείτε νὰ ἀντέξετε, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴ δοκιμασία θὰ δώσει καὶ τὴ διέξοδο, ὥστε νὰ μπορέσετε νὰ ἀντέξετε»³¹, καὶ ἄλλοτε πάλι, «δὲν θέλω νὰ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, τὴ θλίψη πού μᾶς βρῆκε στὴν Ἀσία, ὅτι τὸ βάρος ἦταν πολὺ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τίς δυνάμεις μας, ὥστε νὰ ἀπελπιστοῦμε καὶ γιὰ τὴ ζωὴ μας»³², ἐννοώντας καὶ μὲ τὸ «κατὰ δύναμιν» καὶ μὲ τὸ «ὑπὲρ δύναμιν», ὅτι ἡ θεία βοήθεια τοὺς ἔδωσε τὴ δύναμη, ὥστε καὶ ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τίς δοκιμασίες νὰ γίνεῖ ἀνεκτὴ, καὶ ἡ σωτηρία μέσα ἀπὸ τοὺς χωρὶς ἐλπίδα κινδύνους νὰ εἶναι παράδοξη καὶ σχεδὸν ἀπίστευτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Πῶς ἄλλωστε ἡ Σάρρα, πού ἔπεσε στὰ χέρια ἀκόλαστου βασιλιᾶ³³, ὄντας ξένη καὶ ἀλλοδαπὴ, πού ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θεϊκὴ βοήθεια πού ἤλπιζε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, δὲν περίμενε καμμιά ἄλλη (γιατὶ καὶ ὁ ἄνδρας τῆς, πού ἦταν παρὼν καὶ ὤφειλε νὰ τὴν βοηθήσει, ἦταν τόσο ἀδύναμος στὸ θέμα αὐτό, ὥστε νὰ κρατήσῃ τὸν γάμο τους κρυφὸ καὶ νὰ παρουσιαστῆ ὡς συγγενῆς, ὀνομάζοντας τὴ γυναῖκα του ἀδελφή, καὶ τὴ σύζυγο ὡς συγγενῆ ἔξ ἀίματος, ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου, ἐπειδὴ ἤξερε ὅτι ἐκεῖνοι πού ξετρελλαίνονταν ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ ξένης γυναῖκας, θεωροῦσαν ἄσπονδους ἐχθροὺς ἐκείνους πού ἔδιναν τὴν ὑπόνοια ἢ ἐπιδίωκαν νὰ γίνουν ἀντεραστές τους, καὶ μπορούσαν νὰ φτάσουν μέχρι φόνου, γιὰ νὰ μὴ ἔχουν κανένα πού νὰ ἀποσπᾶ τὸν νοῦ τῆς ἐρωμένης τους πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ μὲ τὴν

33. Γεν. 12, 11 ἐ.

ζηλοτυπίας θολῶσαι δυνάμενον), ὅτε πάντοθεν ἤρρησε πάντα πρὸς ἀντίληψιν εἰκότα καὶ εὐλογώτατα, τότε ἐξ αὐτῆς τῆς εὐνῆς ἐρύσθη ἀνύδριστος, σπασμοῖς τῶν σπλάγχνων τοῦ τυράννου χωλυθέντος τῆς μοιχικῆς ὁμιλίας καὶ τὴν μανιώδη ναρκήσαντος
5 ὄρεξιν τοῖς ὑπερβάλλουσι πόνοις;

Τί ἦν μετὰ τὴν κοίτην καὶ περιπλοκὴν, ἣ ὕβριν προσδοκῆσαι λοιπόν, τοῦ πάθους ὄντος διὰ πολλὴν τῷ Βαρβάρω ἀκρασίαν ἀσχέτου τοῦ κάλλους ἐρεθίζοντος τὴν ἐπιθυμίαν, τῆς ἐπιθυμίας ἐγειρούσης τὸν οἴστρον πρὸς ἄθεσμον ἡδονήν, τῆς ἀνα-
10 πτούσης ἅπαντα ὕλης παρακειμένης ἐτοίμου, καὶ βουλομένης μὲν τὴν διαίαν πείραν φυγεῖν, ἐπισχεῖν δὲ τοῦ διαζομένου τὴν ὁρμὴν, οὐκ οὔσης ἱκανῆς, οὔτε σώματος ἰσχύϊ, οὔτε παρακλήσει λόγων; Πρὸς οὐδὲν γὰρ ἐνδίδωσι ῥιπιοθέν ἅπαξ ἐν τοῖς φιληδόνοις τὸ πάθος, οὐκέτι λογισμὸν ἔχον προσχεῖν τοῖς λεγομένοις
15 καὶ πεισθῆναι δυνάμενον. Ἄλλ' εὗρεν ἡ ἀρετὴ τῆς γυναικὸς καὶ τοῖς οὕτως ἀπόροις μηχανῆς τρόπον, ᾧ τηρήσειν αὐτὴν ἀμίαντον ἤμελεν, ἰδίοις ἀλγήμασι προσασχολήσασα τὸν ἀλάστορα, καὶ σβέσασα βασάνων ὀδύνας κρυφίων φλεγμονήν, ἐπιθυμίας σμυχόμενον κρύφιον πῦρ.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ Δαβὶδ, καὶ Γεδεών.

Πῶς δὲ ὁ πραότατος καὶ ἄκακος Δαβὶδ πολλάκις παραπεσὼν τῷ αἰμοδόρῳ Σαούλ, ἐξῆλθε παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τῶν τούτου χειρῶν ἀπαθῆς, ἄλλοτε ἄλλως σωθεὶς, καὶ οὐκ ἔχων εἰπεῖν
25 λογισμὸν τῆς σωτηρίας εἰκότα, νικῶντος ἐκάστου θαύματος καὶ λογιμοῦ πᾶσαν καὶ λόγου ἐπίνοιαν; Πῶς δὲ τὸν πατραλοῖαν Ἀβεσσαλαμ ἠτιάσατο τῆς τυραννίδος οὐ ληφθέντα χερσὶν ἀνθρωπίναις Δρὺς γὰρ αὐτὸν δραξαμένη τῆς κόμης ἀνήρπασε φεύ-

ἔγνοια τῆς ζηλοτυπίας μποροῦσε νὰ θολώσει τὴν ἀμεριμνησία τῆς συμβίωσης), ὅταν ἀπὸ παντοῦ ὅλα φαίνονταν, καὶ πάρα πολὺ εὐλογα, ἀδρανῆ στὸ νὰ τὴ βοηθήσουν, τότε γλύτωσε, φτάνοντας σχεδὸν μπροστὰ στὸ κρεβάτι του, ἀξιοπρεπῆς, ἐπειδὴ ὁ τύραννος, ἔχοντας δυνατοὺς σπασμούς στὰ σπλάγχνα του, δὲν μπόρεσε νὰ ἔρθει σὲ μοιχικὴ ἐπαφὴ μαζί της, καὶ οἱ ὑπερβολικοὶ πόνοι νάρκωσαν τὴ μαριακὴ ὄρεξή του;

Τί ἦταν λοιπὸν δυνατόν νὰ περιμένει μετὰ ἀπὸ τὴν σαρκικὴ ἐπαφὴ καὶ τὸν ἐναγκαλισμό, παρὰ ἐξευτελισμό, ἀφοῦ τὸ πάθος τοῦ βαρβάρου, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης του ἀκράτειας, ἦταν ἀσυγκράτητο, ἐπειδὴ ἡ ὁμορφιὰ ἐρέθιζε τὴν ἐπιθυμία του, ἡ ἐπιθυμία ἀφύπνιζε τὸν πόθο γιὰ ἀθέμιτη ἡδονή, ἀφοῦ ἡ καύσιμη ὕλη ποὺ πυροδοτοῦσε τὰ πάντα βρισκόταν δίπλα ἔτοιμη, θέλοντας βέβαια νὰ ἀποφύγει τὴν βίαιη δοκιμασία, ἀλλὰ μὴ μπορώντας νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὁρμὴ τοῦ διαστοῦ της, οὔτε μὲ τὴ σωματικὴ της δύναμη, οὔτε μὲ τὰ παρακλητικὰ της λόγια; Γιατὶ τὸ πάθος τῶν φιλήδονων, ὅταν μὰ φορὰ ἐρεθιστεῖ, δὲν ὑποχωρεῖ μὲ τίποτε, μὴ ἔχοντας μυαλὸ γιὰ νὰ προσέξει σ' αὐτὰ ποὺ λέγονται καὶ νὰ μπορέσει νὰ πεισθεῖ. Ἡ ἀρετὴ τῆς γυναίκας ὅμως, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἀδιέξοδα βρῆκε τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο τὴν διατήρησε ἀγνή, ἀπασχολώντας τὸν μολυσμένο μὲ τὰ δικά του παθήματα, καὶ σβήνοντας μὲ τοὺς πόνους τὴ φλόγωση τῶν κρυφῶν βασάνων του, ἐνῶ μέσα του σιγῶκαίε ἡ κρυφὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Γιὰ τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Γεδεὼν

Ἄλλὰ καὶ ὁ πάρα πολὺ πρᾶος καὶ ἀκακος Δαβὶδ, ποὺ πολλὰ φορὲς ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ αἰμοδόρου Σαούλ, πῶς βγῆκε ἐντελῶς ἀνέλπιστα σῶος ἀπὸ τὰ χέρια του, σωζόμενος κάθε φορὰ μὲ διαφορετικὸν τρόπο³⁴, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀναφέρει εὐλογη δικαιολογία τῆς σωτηρίας, γιατί τὸ κάθε θαῦμα νικοῦσε κάθε σκέψη καὶ λογικὴ ἐπινόηση; Καὶ πῶς τὸν πατροκτόνο Ἀβεσσαλὼμ τὸν καταδίκασε γιὰ τὴν τυραννία του χωρὶς νὰ συλληφθεῖ μὲ ἀνθρώπινα χέρια; Γιατὶ τὸν ἄρπαξε βελανιδιὰ πιάνοντάς τον ἀπὸ τὰ μαλλιά καθὼς ἔφευ-

γοντα, και περίοπτον ἀνήρτησεν ἐπὶ μετεώρου, πᾶσι τῆς ἐκδικεῖν
 ἐθέλουσιν ὕβριν φιλοστόργου πατρὸς εἰς σφαγὴν προδοῦσα πρό-
 χειρον, και ἀμύνειν ἑαυτῶ δυνάμενον ἦκιστα, ἀξίαν τῆς ἀλόγου
 ἐπιχειρήσεως ταύτην δεδωκότα τὴν ποινήν, τὸ προδοθῆναι παρὰ
 5 τοῦ ἀψύχου και ἀλόγου πρὸς φόνον φυτοῦ.

Πῶς ὁ Γεδεὼν σὺν τοῖς τριακοσίοις πεξοῖς ἔθνος ὅλον τῶν
 Μαδιηναίων, ἄμμω διὰ τὸ πλῆθος παρεικασθέν, ἠβηδὸν κατέ-
 κτεινεν, οὐκ ἔσχηκῶς πόθεν εὐλογον πρόφασιν συμβολῆς; Ἐ-
 ποίει γὰρ τὸ εἶκὸς ὄλοσχερῶς, και τῇ ἐνθυμήσει τὴν ἐπιχείρησιν
 10 διὰ τὸ τῶν ἀντιτεταγμένων πλῆθος ἀτόλμητον, μὴ τῆς διηγῆσε-
 ως τοῦ ὄραματος παρορμησάσης αὐτὸν ἐπὶ τὸ πρόθυμον; Οὐ
 δειλιῶντα αὐτὸν και παρειμένον ἐπακοῦσαι διαδάντα εἰς τὴν
 παρεμβολὴν τῶν πολεμίων ὁ Θεὸς προετρέψατο, ἐκεῖθεν δεδω-
 κῶς αὐτῶ τὸ θαρρεῖν, ἐπεὶ μὴ τὸ πεποισθὸς εἶχεν ἐκ πίστεως, ἄ-
 15 πειρος ἂν συμμαχίας Θεοῦ; «Μαγίς», γὰρ ἤκουσεν, «ἄρτων κρι-
 θίνων διηγουμένου ὄναρ τινός, κυλιομένη κατέστρεψε τὰς σκη-
 νὰς τῶν Μαδιανιτῶν». Και ἄλλου πάλιν εὐσκόπως τὴν σύγκρι-
 σιν φράζοντος και λέγοντος, τὴν ῥομφαίαν εἶναι τοῦτο τοῦ Γε-
 δεὼν και τῆς μετ' αὐτοῦ στρατιᾶς, και ἀνέστη πρὸς ἐλπίδα χρη-
 20 στήν ἐκ τῆς ἀκοῆς, τῶ φρονήματι τὸ εὐτελὲς τοῦ οἰκείου στρα-
 τοῦ τοὺς κριθίνους λογισάμενος ἄρτους, οἱ κυλιόμενοι τὴν πα-
 ρεμβολὴν ἀλόησουσιν ἀπονητὶ τῶν ἐχθρῶν, οὐκ αὐτοὶ χειρούμε-
 νοι τὸ ἀντίπαλον οἰκεία χειρὶ, ἐνεργούμενοι δὲ τὴν ἰσχὴν παρὰ
 τῆς κυλιούσης αὐτοὺς και τροχαζούσης θείας δυνάμεως Ἐπει-
 25 δὴ τὸ κυλιόμενον δοκεῖ μὲν πλήττειν και θραύειν τὸ πατούμε-
 νον, αἰτίαν δὲ τούτων ἔχει τὴν τοῦ κυλίοντος και εὐτόνως ὠθοῦν-
 τος δύναμιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ Σαμψῶν και Ἐζεκίου.

30 Πῶς ὁ Σαμψῶν χλίους ὀπλίτας μόνος ἐν σιαγόνι κατέβαλεν

35. Β' Βασ. 18, 9 ἐ.

36. Κριτ. 7, 13 ἐ.

γε, καὶ τὸν κρέμασε στὸν ἀέρα κατὰ τρόπον ποὺ νὰ φαίνεται ἀπὸ παντοῦ, παραδίνοντάς τον ἔτοιμον γιὰ σφαγὴ σὲ ὅλους ὅσους ἤθελαν νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν αὐθάδεια ἐναντίον τοῦ φιλόστοργου πατέρα του, ἔχοντας τὴ δυνατότητα νὰ ἀμυνθεῖ ἐλάχιστα, ὑφιστάμενος ἔτσι ἀντάξια πρὸς αὐτὸ τὸ παράλογο ἐπιχείρημά του ποιηή, μὲ τὸ νὰ παραδοθεῖ ἀπὸ τὸ ἀψυχο καὶ ἄλογο δένδρο γιὰ φόνο³⁵.

Πῶς ὁ Γεδών μαζί μὲ τοὺς τριακοσίους πεζοὺς παρέδωσε στὸ θάνατο ὁλόκληρο τὸ ἔθνος τῶν Μαδιανιτῶν ἀπὸ τὴ νεανικὴ ἡλικία καὶ πάνω, ποὺ ἔμοιαζε μὲ ἄμμο λόγω τοῦ μεγάλου πλήθους του, χωρὶς νὰ ἔχει ἀπὸ πουθενὰ δικαιολογημένη πρόφαση γιὰ τὴ σύγκρουση; Ἐκανε δηλαδή αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀπολύτως φυσικὸ, καὶ μὲ τὴ σκέψη μάλιστα ὅτι ἡ ἐπιχείρηση, ἐξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν παρατεταγμένων ἀπέναντί τους, εἶναι παράτολμη, ἂν ἡ διήγηση τοῦ δράματος δὲν τὸν εἶχε προτρέψει σὲ προθυμία; Δὲν ἄκουσε τὸν Θεὸ νὰ τὸν προτρέπει νὰ βαδίσει ἐναντίον τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν ἐνῶ ἦταν κυριευμένος ἀπὸ δειλία καὶ ἦταν παραλυμένες οἱ δυνάμεις του, δίνοντάς του ἔτσι θάρρος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν πεποίθηση τῆς πίστεως, ὄντας ἄπειρος τῆς συμμαχίας τοῦ Θεοῦ; Γιατί λέγει ἄκουσε «κάποιον ἀπὸ τοὺς Μαδιανῖτες νὰ διηγεῖται ἓνα ὄνειρο, ὅτι μιὰ σκᾶφη μὲ κριθίνα ψωμᾶ κυλώντας κατέστρεψε τὶς σκηνὲς τῶν Μαδιανιτῶν»³⁶. Ἐπίσης ἄκουσε ἄλλον νὰ τὸ ἐξηγεῖ εὐστοχα καὶ νὰ λέγει, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ξίφος τοῦ Γεδεών καὶ τοῦ στρατοῦ ποὺ ἔχει μαζί του. Σηκώθηκε τότε ἔχοντας καλὲς ἐλπίδες ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἄκουσε, ἐκλαμβάνοντας ὡς κριθίνα ψωμᾶ τὸ πεσμένο ἠθικὸ τῶν στρατιωτῶν του, οἱ ὁποῖοι κυλώντας θὰ κυριέψουν χωρὶς κόπο τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, χωρὶς νὰ νικήσουν οἱ ἴδιοι τὸν ἀντίπαλο μὲ τὸ χέρι τους, ἀλλὰ ἐνισχυόμενῃ ἡ δύναμή τους ἀπὸ τὴ θεία δύναμη ποὺ τοὺς κυλοῦσε καὶ τοὺς ἔκανε νὰ τρέχουν, ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ κυλάει φαίνεται βέβαια ὅτι χτυπᾶ καὶ σπάζει αὐτὸ ποὺ πατᾶ, ὅμως αἰτία αὐτῶν ἔχει τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ τὸ κυλάει καὶ τὸ σπρώχνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

Γιὰ τὸν Σαμψὼν καὶ τὸν Ἑζεκία.

Πῶς ὁ Σαμψὼν μόνος μὲ ἓνα σαγόνι γαιδάρου νίκησε χίλιους

ὄνου, καὶ διψήσας ἐκ τοῦ κόπου τῆς μάχης, οὐδαμοῦ λιβάδος
 φαινομένης, οὐ πίδακος, ἐκ μιᾶς τῆς σιαγόνος μύλης ἔσχε ῥαγὲν
 ἄφθονον νᾶμα, τὴν αὐτὴν καὶ ὄπλον κατὰ τῶν ἄλλοφύλων λα-
 βῶν, καὶ πηγὴν εἰς ἅκεσιν τοῦ θλίβοντος μετὰ τὴν νίκην αὐτὸς
 5 δῖψους εὐράμενος;

Πῶς Ἐζεκίας, οὐδὲ τὴν ὄψιν ἐνεγκῶν τοῦ Ἀσσυρίου στρα-
 τοῦ καλύψαντος τὴν πορθουμένην ἀθρόως θύξην ἅπασαν γῆν,
 οἴκοι προσευχόμενος, νεκρούς ἐπεῖδε πρῶτὶ οὐ δόρου σείσας, οὐ
 θυρεὸν προβαλλόμενος, οὐ τόξον ἐντείνας, οὐ ξίφος μεταχειρι-
 10 σάμενος, οὐκ ἄλλο τι πολεμικὸν ἐπιδειξάμενος ἔργον, ἐνὸς ἀγγέ-
 λου ἐφ' ἐνὶ συνθήματι τὸν τοσοῦτον ἡσυχῇ δράσαντος φόνον,
 καὶ οὐκ ἀνελόντος μὲν ἅπαντας (οὐ γὰρ ἦν σκοπὸς αὐτανδρον
 ὀλέσαι τὸ ἔθνος) τοσοῦτους δέ, ὅσοι φόβον τοῖς οἰκειοῖς πρὸς
 φυγὴν καὶ κατάπληξιν ἦσαν ποιῆσαι ἱκανοί; Τίς λίθους χαλά-
 15 ζης ἀντὶ βολίδων ἐκ νεφῶν εὐστόλως ἀφῆκεν ἐπὶ τοὺς πολεμί-
 ους, καὶ ἄλλους ἐτάραξε κατ' ἀλλήλων ὡς τῶν ἐναντίων ἀδοκῆ-
 τως ἐκβεβληκότων, οἰκειῶν ἐργασασμένους φόνον δοκῆσει τοῦ
 ἀναιρεῖν τὸν ἀντίπαλον, ἅμαχον νίκην παρασχὼν τῷ ποτε εὐ-
 σεβοῦντι λαῷ;

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Περὶ Ἐλισσαίου καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν.

Πῶς τοὺς ζητοῦντας ἔλαθε πολεμίους ὁ προφήτης Ἐλισ-
 σαῖος ἐν μέσοις αὐτοῖς ἐνειλούμενος, καὶ οὐχ ὀρώμενος, φέρων
 ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ γῆν, καὶ οὐ γνωριζόμενος, πονηροὺς ὀδηγῶν,
 25 καὶ ἀδικῆσαι μᾶλλον, ἢ ἀδικηθῆναι δυνάμενος τῆς ὄψεως ὑπο-
 χυθείσης αὐτοῖς καὶ σφαλλομένης εἰκότως περὶ τὴν ἔρευναν;
 Πῶς διώκουσι τοῖς Αἰγυπτίοις Ἰσραηλιταὶ οὐ γεγόνασιν ὑπο-
 χεῖριοι, κατόπιν ἔχοντες αὐτοὺς ἐστρατοπεδευκότας, ἐξ ἐναντίας
 θάλασσαν κεχυμένην πολλήν, ἐκατέρωθεν ἐρημίας ἀβάτους καὶ
 30 ὄρη ἠλίδατα, πανταχόθεν συγκεκλεισμένοι ἀπορία φυγῆς, κα-

ὄπλιτες, καὶ ὅταν δίψασε ἀπὸ τὸν κόπο τῆς μάχης, ἐπειδὴ δὲν φαινόταν πουθενὰ κανένα ρυάκι οὔτε πηγὴ, ἀπὸ μιὰ ρίζα δοντιοῦ τοῦ σαγονιοῦ πὺ ἀνοιξε ἤπιε ἄφθονο νερό, χρησιμοποιοῦντας τὸ ἴδιο σαγόνι καὶ ὡς ὄπλο ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ὡς πηγὴ γιὰ τὴ θεραπεία τῆς δίψας πὺ τὸν λυποῦσε μετὰ τὴ νίκη;

Πῶς ὁ Ἐζεκίας, πὺ δὲν ἀνέχθηκε νὰ δεῖ οὔτε τὸ πρόσωπο τοῦ ἀσσυριακοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε καλύψει ὅλη τὴ στενὰ πολιορκούμενη περιοχὴ, προσευχόμενος στὸ σπίτι του, τοὺς εἶδε τὸ πρῶν νεκρούς, χωρὶς νὰ κουνήσει δόρατο, χωρὶς νὰ προβάλλει ἔθνικὸ ἔμβλημα, χωρὶς νὰ τεντώσει τόξο, χωρὶς νὰ μεταχειριστεῖ ξίφος, καὶ χωρὶς νὰ ἐπιδείξει κάποιο ἄλλο πολεμικὸ ἔργο, διότι ἓνας ἄγγελος μὲ ἓνα σύνθημα ἔκανε μὲ ἡσυχία τὸ τόσο μεγάλο φονικό, καὶ δὲν τοὺς σκοτώσε βέβαια ὅλους (γιατὶ σκοπὸς του δὲν ἦταν νὰ καταστρέψει ὅλο τὸ ἔθνος), ἀλλὰ τὸσους, ὅσοι ἦταν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ προκαλέσουν στοὺς δικούς τους φόβο φυγῆς καὶ κατάπληξη³⁷; Ποιὸς ἔρριξε πέτρες ἀπὸ χαλάζι, ἀντὶ γιὰ βολίδες, ἀπὸ τὰ σύννεφα, μὲ ἐπιτυχία, καὶ ἄλλους τοὺς ἔστρεψε ἐναντίον ἄλλων δικῶν τους, νομίζοντας ὅτι τὶς ἔρριξαν ἀπροσδόκητα οἱ ἀντίπαλοι, σκοτώνοντας δικούς τους μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι σκοτώνουν ἀντιπάλους, παραχωρῶντας ἄμαχη νίκη στὸν ἄλλοτε εὐσεβῆ λαό;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο

Γιὰ τὸν Ἐλισσαῖο καὶ τοὺς Ἰσραηλίτες.

Πῶς ὁ προφῆτης Ἐλισσαῖος διέφυγε ἐκείνους πὺ τὸν ἀναζητοῦσαν, τριγυρνώντας ἀνάμεσά τους χωρὶς νὰ τὸν βλέπουν, ὀδηγώντας τους στὴ χώρα του χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζουν, ὀδηγώντας κακούς, τοὺς ὁποῖους μποροῦσε νὰ βλάψει αὐτός, παρὰ ἐκείνοι, ἐπειδὴ εἶχαν τυφλωθεῖ τὰ μάτια τους καὶ ἔκαναν λάθος, ὅπως εἶναι φυσικό, κατὰ τὴν ἔρευνα³⁸; Πῶς οἱ Ἰσραηλίτες δὲν αἰχμαλωτίστηκαν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ ὁποῖοι ἦταν στρατοπεδευμένοι πίσω τους, καὶ μπροστά τους εἶχαν θάλασσα πλατεία, ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τους ἔρημὲς ἀδιάβατες καὶ ἀπόκρημνα βουνά, περικυκλωμένοι ἀπὸ παντοῦ,

37. Δ' Βασ. 19, 35 ἔ. Β' Παραλ. 32, 21 ἔ.

38. Δ' Βασ. 6, 18 ἔ.

θάπερ σεσαγηνευμένος βόλος ἰχθύων ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἐχθρῶν;
 Πῶς ὑπεχώρησεν ἡ θάλασσα; Πῶς δὲ ἔσθη τὸ ὕδωρ ἐξ ἠπείρου
 εἰς ἠπειρον, τὴν θυθίαν ψάμμιον χέρσον καταλιπὼν πρὸς ἰππήλα-
 τον καὶ ἀμαξήλατον ὁδόν; Πῶς ἐπάγη τὰ κύματα χαλκοῦ κε-
 5 χυμένου κραταιότερον; Πῶς ἀνέστη τειχοειδῶς πρὸς τοσοῦτον
 ὕψος διεγερθεῖσα ἡ κατανεύειν ἐπὶ τὸ πρᾶνὲς πεφυκυῖα φύσις
 τοῦ ὕδατος, καὶ ὁδὸν τοῖς διωκομένοις ἀνέτεμε παράδοξον, τού-
 τοις ἀμπωτίσασα τοῦ πελάγους ἄνευ τινὸς κωλύματος ἀμφοτέ-
 ρωθεν τὰ τμήματα, κάκείνους τῇ παλιρροίᾳ καλύψασα καὶ τά-
 10 φον πᾶσιν ὁμοῦ ζώοις καὶ ἀνθρώποις τὸν θυθὸν σχεδιάσασα;
 Πῶς ἐν ἐρήμῳ τροφήν αὐτοῖς ἀγεώργητον ὤμβρησεν οὐρανός,
 ποτὲ μὲν μᾶννα, ποτὲ δὲ ὀρτυγομήτραν ἐπινέψας, ἀταλαίπωρον
 καὶ ἀκαρύκευτον τράπεζαν; Πῶς πέτρα σκληρὰ καὶ νοτίδος ἄ-
 μοιρος ἐξ ἐστερωμένων λαγόνων ὀχετοῦς εἰς παραμυθίαν χρο-
 15 νίης δίψης ἀνεστόμωσεν ὕδατος, δασμὸν ἀποδοῦσα, ὃν ἐδεδώκει
 μηδέποτε πρότερον; Πῶς μιμούμενος Ἰορδάνης τὴν θάλασσαν,
 ἀντιπρόσωπον τοῖς πεζεύουσι τὸ ρεῖθρον διέτεμε, τοῦτο μὲν ἐά-
 σασ τοῦ τμήματος ῥόθιον ἐπὶ θάλασσαν κατελθεῖν, τὸ δὲ ἐπισχόν,
 εἴτ' ἀναποδίσαν ὀπίσω, εἴτ' ἐκ πηγῶν αὐτῶν ἠσυχάσαν ἀργόν,
 20 οὐκ εὐκόλον εἰπεῖν; οὐδεὶς γὰρ ἐρμηνεῦσαι θαῦμα Θεοῦ ἐστὶν
 ἱκανός, ἔξω βαίνειν πάσης φυσικῆς ἀκολουθίας πάντη πεφυκός,
 καὶ νικᾶν τὰς πιθανὰς τῶν εὐρεσιλόγων σοφίας εἰωθός. Πῶς τὰς
 φυσικὰς τῶν κέντρων προανατεινόμεναι παντευχίας, προεπολέ-
 μησαν τοῦ λαοῦ αἰ σφηκία, ἐπτὰ τῶν νεμομένων ἔθνη τὴν χώραν
 25 καθελούσαι καὶ σχολάζουσαν τοῖς ὑπὸ Θεοῦ στρατηγουμένοις
 παραδοῦναι τὴν γῆν, οὔτε τοῖς πορθηθεῖσιν εὐλογον τῆς ἥττης
 προφασίσασθαι καταλιποῦσαι αἰτίαν ὥσει ἐν πλήθει χειρὸς καὶ
 δυνάμει βαρεῖα νενικημένων, καὶ τοὺς κληρουμένους τὰ τῶν οὐ-
 χομένων ἀπαλλάττουσαι τύφου, ἄπονον χάριν, καὶ οὐκ ἀριστείας
 30 γέρα, δεξαμένους ὥσπερ δορυκτῆτους τὰς πόλεις;

χωρίς δυνατότητα φυγῆς, σάν ψάρια πιασμένα μέσα σέ δίχτυ, στά χέρια τῶν ἐχθρῶν; Πῶς ὑποχώρησε ἡ θάλασσα; Καί πῶς σταμάτησε τὸ νερὸ ἀπὸ τῆ μιᾶ ξηρᾶ ὡς τὴν ἄλλη, ἀφήνοντας τὴν ἄμμο τοῦ βυθοῦ ξερή, κατάλληλη γιὰ τὸ πέρασμα ἵππων καὶ ἄμαξῶν; Πῶς στερεοποιήθηκαν τὰ κύματα, πιὸ στερεὰ καὶ ἀπὸ χυμένον χαλκὸ; Πῶς ὑψώθηκε σάν τεῖχος σὲ τόσο ὕψος ἢ φύση τοῦ νεροῦ πὺ εἶναι φτιαγμένη νὰ κατρακυλᾷ πρὸς τὸν κατήφορο, καὶ ἄνοιξε δρόμο παράδοξον γιὰ τοὺς διωκόμενους, ἀποσύροντας γιὰ χάρη τους καὶ τὰ δυὸ τμήματα τοῦ πελάγους χωρὶς καμμιά δυσκολία, καὶ καλύπτοντας ἐκείνους μὲ τὴν παλίρροια, καὶ μεταβάλλοντας τὸν βυθὸ σὲ τάφο γιὰ ὅλους μαζί ζῶα καὶ ἀνθρώπους³⁹; Πῶς ἔβρεξε γι' αὐτοὺς στὴν ἔρημο τροφὴ ἀκαλλιέργητη ὁ οὐρανός, ρίχνοντάς τους ἄλλοτε μάννα, καὶ ἄλλοτε ὄρτύκια, τραπέζι ἀκοπίαστο καὶ χωρὶς καρυκεύματα⁴⁰; Πῶς βρᾶχος σκληρὸς καὶ χωρὶς ὑγρασία, ἀπὸ τὰ ἀποστειρωμένα λαγόνια τοῦ ἔβγαλε χειμάρρους νεροῦ γιὰ τὴν ἱκανοποίηση χρόνιας δίψας, ἀποδίδοντας φόρο πὺ ποτε ἄλλοτε δὲν εἶχε πληρώσει⁴¹; Πῶς ὁ Ἰορδάνης, μιμούμενος τὴ θάλασσα, χώρισε τὴ ροὴ τοῦ στὰ δύο, γιὰ χάρη τῶν πεζῶν, ἀφήνοντας τὸ ἓνα τμήμα νὰ χυθεῖ ὀρμητικὰ στὴ θάλασσα, ἐνῶ τὸ ἄλλο νὰ συγκρατεῖται, χωρὶς νὰ εἶναι εὐκόλο νὰ ποῦμε ἂν γύρισε πίσω, ἢ ἂν ἀδρανοποιήθηκε ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς πηγές του⁴²; Γιατὶ κανένας δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐρμηνεύσει ἓνα θαῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ὑπερβαίνει τὶς φυσικὲς ἀκολουθίες καὶ καταρρίπτει τὶς πειστικὲς σοφίες ἐκείνων πὺ ἐπινοοῦν σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα. Πῶς οἱ σφῆκες βγάζοντας ἐκ τῶν προτέρων τὶς φυσικὲς πανοπλίες τους, δηλαδὴ τὰ κεντριά τους, πολέμησαν γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ, καταβάλλοντας ἐφτὰ ἔθνη πὺ λεηλατοῦσαν τὴ χώρα, καὶ παραδίνοντας τὴ γῆ ἐλεύθερη σὲ ἐκείνους πὺ ὀδηγοῦνταν ἀπὸ τὸν Θεό, χωρὶς νὰ δώσουν εὐλογία δικαιολογία σ' αὐτοὺς πὺ πολιορκήθηκαν γιὰ τὴν ἧττα τους, ὅτι νικήθηκαν ἀπὸ πολλὰ χέρια καὶ ἀπὸ δύσκολη δύναμη, καὶ ἀπαλλάσσοντας ἀπὸ τὸν κομψασμὸ αὐτοῦς πὺ μοίραζαν ὅ,τι ἀφήσαν ἐκεῖνοι πὺ ἔφυγαν, ἐπειδὴ ἔπαιρναν τὶς πόλεις ὡς ἀκοπο χάρισμα καὶ ὄχι ὡς βραβεῖο ἀνδρείας γιὰ τὴν κατὰκτησή τους;

41. Ἐξ. 17, 1 ἔ.

42. Ἰησ. Ναυῆ 3, 15 ἔ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τριῶν παίδων καὶ Δανιήλ, Ἰωνᾶ καὶ Ἀαρῶν.

Πῶς ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων ἡ παμφάγος τοῦ πυρὸς δύναμις
 τὴν καυστικὴν συνέστειλεν ἐνέργειαν, εὐφθάρτοις πελάσαι τὴν
 5 θέρμην οὐ συγχωρήσασα σώμασιν, ἔξω τῆς καμίνου τὴν οἰκείαν
 ἐπιδειξαμένη ἰσχύν, καὶ ἔσω ἡσυχάσασα παραδόξῳ τρόπῳ; Πῶς
 καὶ θηριωδίας καὶ πείνης ὁμοῦ φυσικῶν παθῶν ἐπὶ τοῦ Δανιήλ
 ἐκράτησαν οἱ λέοντες, ἀνθρώπους ἐν τῷ τῆς φιλοσοφίας παρενη-
 μερήσαντες μέρει, καὶ ἑπταήμερον ἐνεγκόντες ἔνδειαν βρώσεως
 10 παρακειμένης τῶν λογικῶν τὴν ἐφήμερον οὐκ ἀνεχομένων νη-
 στεϊάν, ὕλης παρούσης τροφίμου καὶ ἐξουσίας τὴν μετάληψιν
 παρεχούσης ἀκώλυτον; Πῶς ἡ τοῦ κήτους γαστήρ καὶ λίθους κα-
 τεργαζόμενη τῇ πέψει καὶ χωνεύουσα τὰ ἐμπύπτοντα λόγου ταχύ-
 τερον τρισὶν ἡμέραις καὶ νυξὶν ἅμα τοσαύταις ἐν οὕτως ὑγρῷ καὶ
 15 θερμῷ χωρίῳ τὸν Ἰωνᾶν διετήρησεν ἀδιάφθορον, ἐνάλιον ζῶον
 τὸ χερσαῖον καὶ ἀδαπάνητον τὸ εὐκόλως ἀναλισκόμενον ἀποδεί-
 ξασα, καὶ φύσιν ἀέρος ἀναπνοῇ διαζῆν πεφυκυῖαν, εἰς ἰχθύων
 μεταστοιχειώσασα φύσιν, ὕδωρ ἔλκουσαν ἀήθως ῥοσίν, ἀντὶ τοῦ
 ἐθίμου, καὶ συντρόφου ἀέρος στοιχείου; Πῶς ἡ τοῦ Ἀαρῶν ῥά-
 20 βδος ἄφλοιος, ἄνικμος, ξηρά, καὶ τὴν πρὸς τὸ βλαστῆσαι πάλαι
 δύναμιν ἀποθεμένη, χρείας καλεσάσης εἰς ἐπίδειξιν σημείου τῆς
 ἀμφισθητουμένης ἱερωσύνης, ἀθρόον πάντα παραδόξως, φλοιόν,
 ἄνθος ἀνέλαβε βλαστούς, φύλλα, καρπὸν, δύναμιν ζωτικὴν, τὴν
 εἰς ἕκαστον τούτων κατακερματισθεῖσαν, ῥιπτῆς ὀξύτερον, καὶ ὄρ-
 25 πηκα δεῖξασα τεθηλότα, καὶ καρποῖς βριθόμενον τὸ πρὸ μικροῦ
 βάκτρον ἐν χερσὶ τοῦ στηριζομένου ὀρώμενον;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς Θεοτόκου.

Πῶς τὰ δεσμωτήρια τοῖς ἀποστόλοις ἐπιμελῶς κεκλειθρωμέ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο

Γιὰ τοὺς τρεῖς παῖδες καὶ τοὺς Δανιήλ, Ἰωνᾶ καὶ Ἀαρών.

Πῶς στοὺς τρεῖς παῖδες ἡ παμφάγος δύναμη τῆς φωτιᾶς ἀνέστειλε τὴν καυστική της δύναμη, μὴ ἐπιτρέποντας στὴ θερμότητα νὰ πλησιάσει τὰ σώματα ποὺ καίονται εὐκόλα, καὶ δείχνοντας ἔξω ἀπὸ τὸ καμίνι τὴ δύναμή της, μέσα ἔμεινε ἡσυχὴ κατὰ τρόπο παραδόξο⁴³; Πῶς τὰ λιοντάρια συγκράτησαν καὶ τὴ θηριωδία τους καὶ τὴν πείνα τους, δυὸ φυσικὰ πάθη, στὴν περίπτωση τοῦ Δανιήλ, ξεπερνώντας τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐγκράτειας, ἃν καὶ εἶχαν ὑποστῆ ἑπταήμερη στέρηση τροφῆς, ἐνῶ οἱ λογικοὶ ἄνθρωποι δὲν ὑπομένουν τὴ νηστεία μιᾶς ἡμέρας, τὴ στιγμή ποὺ εἶχαν μπροστὰ τους ὕλη φαγώσιμη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τὴν καταβροχθίσουν ἀνεμπόδιστα⁴⁴; Πῶς ἡ κοιλιὰ τοῦ κήτους, ἡ ὁποία ἀκόμα καὶ πέτρες λειώνει μὲ τὴν πέψη καὶ χωνεύει ὅσα πέφτουν μέσα της πιὸ γρήγορα καὶ ἀπὸ τὸν λόγο, τρεῖς μέρες καὶ νύχτες μέσα σὲ τόσο ὑγρὸ καὶ ζεστὸ χῶρο, διατήρησε τὸν Ἰωνᾶ σῶον, ἀποδεικνύοντας θαλασσινὸ ζῶο τὸ χερσαῖο, καὶ ἀχώνευτο αὐτὸ ποὺ εὐκόλα χωνεύεται, καὶ μεταστοιχείωνοντας, τὴ φύση ποὺ εἶναι καμωμένη νὰ ζεῖ ἀναπνέοντας ἀέρα, στὴ φύση τῶν ψαριῶν, ρουφώντας νερὸ ἀπὸ τὴ μύτη, ἀντὶ τοῦ συνηθισμένου στοιχείου τοῦ ἀέρα, μὲ τὸν ὁποῖο ζεῖ⁴⁵; Πῶς ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρών χωρὶς φλοιό, χωρὶς ἰκμάδα, ξερὴ, ἔχοντας ἀπὸ καιρὸ χάσει τὴ δύναμή της νὰ βλαστήσει, ὅταν τὸ κάλεσε ἡ ἀνάγκη γιὰ νὰ φανεῖ ἓνα σημάδι τῆς ἀμφισθητούμενης ἱερωσύνης, τὰ ξαναβρῆκε κατὰ τρόπο θαυμαστὸ ὅλα μαζί, φλοιό, ἄνθη, βλαστούς, φύλλα, καρπὸ, ζωτικὴ δύναμη, ἡ ὁποία διαμοιράστηκε στὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ, πιὸ γρήγορα καὶ ἀπὸ ριπή, καὶ ἔβγαλε βλαστάρι γεμάτο φύλλα καὶ καρπούς, αὐτὸ ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ἦταν ράβδος στὰ χέρια αὐτοῦ ποὺ στηριζόταν ἐπάνω της⁴⁶;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο

Γιὰ τοὺς ἀποστόλους καὶ τὴ Θεοτόκο.

Πῶς, ἐνῶ οἱ φυλακὲς γιὰ τοὺς ἀποστόλους ἦταν μὲ κάθε προ-

45. Ἰωνᾶς 2, 1 ἔ.

46. Ἀριθμ. 17, 16 ἔ.

να τὴν ἔξοδον παρεχώρησεν ἀνεμπόδιστον, θύρας ἀναπετάσαντα καὶ μογλοὺς τῶν διωστήρων ἐκσεΐσαντα; Πῶς τὰ δεσμὰ τῶν χειροπεδῶν ἐνέδωκε καὶ εὐρύνθη τοσοῦτον, ὡς χερσὶ καὶ ποσὶν ἀνεκτὴν παρασχεῖν τὴν διάδυσιν; Καὶ τὸ δὴ μείζον ἀπάντων καὶ λό-
 5 γου παντὸς ἀνώτερον θαῦμα· πῶς ὁ ἀχώρητος τῷ παντὶ καὶ τὰ ὅλα περιγράφων μεγέθει δυνάμεως, Θεὸς Λόγος ὑπὸ μήτρας βουληθεὶς ἐχωρήθη παρθενικῆς! Καὶ πῶς ἄπορον ἔμβρυον νηδὺς ἐτεκμήνατο γεννηθέν, καὶ τὰ τῆς παρθενίας σῶα φυλάξαντα τεκμήρια, πύλας γαστροῦ, κατὰ τὸν Ἰώβ, παρελθόν, καὶ οὐδὲν τῆς ἐξ-
 10 ὁδου σημεῖον ἐπιδειξάμενον; Ὡς γὰρ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰσηλθεν ἄλλοτε κεκλεισμένων θυρῶν, οὕτως ἐξῆλθε τότε, οἷον εὗρε, τοιοῦτον ἐάσαν τὸ τῆς φύσεως ἐργαστήριον, καὶ οὐδὲν λυμηνάμενον τοῖς ἀπορρήτοις τῶν κλείθρων ἐκείνων δεσμοῖς, ἵνα τοῖς συμβόλοις τούτοις δειχθῇ παράδοξος, ἀληθῶς, καὶ θεῖος ὁ τόκος Ταῦτα
 15 γέγονε μὲν ἅπαντα, καὶ τούτων πλείονα, καὶ πεπίστευται. Ἀπόδειξιν δὲ τὴν τοῦ ἐργασμένου αὐτὰ ἔχει ἀξιοπιστίαν Θεοῦ, καὶ οὐχ ἐρμηνεύεται λόγῳ ἀτονοῦντι πρὸς τὴν τῶν παραδόξων ἔργων ἐξήγησιν καὶ ἰλιγγιῶντι πρὸς τὸ τῶν θαυμάτων δυστέκμαρτον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

20 Εἰ τοίνυν πολεμεῖται μὲν ἡ ἀρετὴ, νικᾷ δὲ νίκην ἀμέριμον, ἀγγέλων καὶ ἄλλων θείων δυνάμεων καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότητος φρουρούντων τὸν δίκαιον («παρεμβαλεῖ γὰρ ἄγγελος Κυρίου», φησί, «κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς». Καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀβραάμ ὁ Θεὸς «μὴ φοβοῦ, Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπε-
 25 ρασπίζω σου». Καὶ πρὸς τὸν Ἰερεμίαν «ἰδοὺ τέθεικά σε, ὡς πόλιν ὄχυράν καὶ ὡς τεῖχος χαλκοῦν, ὄχυρόν πᾶσι τοῖς βασιλεῦσιν Ἰούδα καὶ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν καὶ πολεμήσουσί σε, καὶ οὐ μὴ δύνωνται πρὸς σέ, διότι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε»), τί παθαινόμενος πρὸς τοὺς τῶν ἀγωνιζομένων ἰδρωῶτας ἀσχάλλεις

47. Πράξ. 12, 7.

48. Ἰώβ 3, 10.

49. Ψαλμ. 33, 8.

σοχή κλειδωμένες, τούς ἐπέτρεψε νὰ βγοῦν ἐλεύθερα ἀνοίγοντας τις πόρτες καὶ σπάζοντας τις ἀμπάρες; Πῶς χαλάρωσε τις χειροπέδες καὶ ἀνοιξαν τόσο πολύ, ὥστε νὰ ἐπιτρέψουν στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια νὰ ἐλευθερωθοῦν⁴⁷; Καὶ τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ ὅλα καὶ τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε λογικὴ θαῦμα· πῶς αὐτὸς ποὺ δὲν χωρεῖ στὸ σύμπαν καὶ ποὺ περιλαμβάνει τὰ πάντα μὲ τὸ μέγεθος τῆς δύνამῆς του, ὁ Θεὸς Λόγος, χώρισε μὲ τὴ θέλησή του σὲ παρθενικὴ μήτρα! Καὶ πῶς μήτρα κυοφόρησε ἓνα ἔμβρυο ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ βρεῖ διέξοδο, τὸ ὁποῖο γεννήθηκε διατηρώντας σῶες τις ἀποδείξεις τῆς παρθενίας, βγαίνοντας, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰώβ, ἀπὸ τις πύλες τῆς κοιλιᾶς⁴⁸, χωρὶς νὰ ἀφήσει ἕχνος τῆς ἐξόδου του; Γιατί, ὅπως ἄλλοτε μπῆκε στὸ χῶρο ποὺ ἦταν οἱ μαθητὲς ἐνῶ οἱ πόρτες ἦταν κλειστὲς, ἔτσι τότε βγῆκε, ἀφήνοντας τὸ ἐργαστήριό τῆς φύσεως ἔτσι ὅπως τὸ βρῆκε καὶ δὲν κατέστρεψε κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ κλειδιά μὲ τοὺς ἀπαραβίαστους δεσμούς, γιὰ νὰ ἀποδειχτεῖ καὶ μὲ τὰ σύμβολα αὐτὰ πραγματικὰ θαυμαστὴ καὶ θεία ἡ γέννηση. “Ὅλα αὐτὰ βέβαια ἔγιναν, καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ἔχουν βεβαιωθεῖ. Καὶ ὡς ἀπόδειξη αὐτὰ ἔχουν τὴν ἀξιοπιστία τοῦ Θεοῦ ποὺ τὰ ἔκανε, καὶ δὲν ἐξηγοῦνται μὲ τὸν λόγο, ὁ ὁποῖος ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσει τὰ θαυμαστὰ ἔργα, καὶ αἰσθάνεται ἱλιγγο μπροστὰ στὴ δυσκολία τῆς ἀπόδειξης τῶν θαυμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο

Ἄφου λοιπὸν ἡ ἀρετὴ πολεμᾶται βέβαια, ἀλλὰ νικᾷ νίκη ἀμέριμνη, ἐπειδὴ οἱ ἄγγελοι καὶ ἄλλες θεϊκὲς δυνάμεις καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος φυλάγουν τὸν δίκαιο (γιατὶ λέγει, «ἄγγελος τοῦ Κυρίου θὰ περικυκλώσει αὐτοὺς ποὺ τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ τοὺς γλυτώσει»⁴⁹. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει στὸν Ἀβραάμ· «μὴ φοβᾶσαι, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζομαι»⁵⁰. Καὶ στὸν Ἰερεμία· «νὰ, σὲ τοποθέτησα σὰν πόλη ὄχυρωμένη καὶ σὰν τεῖχος χάλκινο, ὄχυρὸ γιὰ ὅλους τοὺς βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα καὶ τοὺς ἄρχοντές τους. Θὰ σὲ πολεμοῦν καὶ δὲν θὰ μποροῦν νὰ σὲ βλάψουν, διότι εἶμαι μαζί σου γιὰ νὰ σὲ ὑπερασπίζομαι»⁵¹, τότε γιατί, ὑποφέροντας ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν ἀγώνων,

50. Γεν. 15, 1.

51. Ἰερ. 1, 18.

βασκαίνων, ὡς οὐκ οἶδας, τῶν στεφάνων αὐτοῖς, τὰ παθήματα
 βλέπων καὶ τὰ βραβεῖα οὐ λογιζόμενος; πρὸς τοὺς πόνους ἐκ-
 λυόμενος, καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν μισθῶν οὐ γαυρούμενος, τὰ νῦν ὀ-
 δυρόμενος θλιβερά, καὶ οὐ μᾶλλον χαίρων ταῖς μελλούσαις ἀ-
 5 μοιδαῖς; Ἄει γὰρ τὰ προσδοκώμενα χρηστὰ τοὺς παρόντας ἐπε-
 λαφρίζειν εἴωθε πόνους, καὶ τοῦ κέρδους ἢ ἔννοια κοῦφον τὸν
 ἐν τοῖς ἔργοις ποιεῖ κάματον, τῇ μείζονι ὠφελείᾳ οὐ λογιζομένη
 τὸ δυσχερὲς τοῦ ἐλάττονος. Οὐκ ἤκουσας τοῦ παιδοτρίβου Παύ-
 λου τοῖς ἐναχθοῦσι ταῖς παρούσαις θλίψεσι ὑποφωνοῦντος, καὶ
 10 ἀναπίπτουσαν τῷ πλήθει τῶν περιστάσεων τὴν προθυμίαν τοῖς
 ἐλπίζομένοις ἐγείροντος, ὅταν λέγη, «οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ
 νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς
 ἡμᾶς»; Οὐκ ἤκουσας αὐτοῦ τὰ οἰκειὰ παθήματα διηγουμένου
 πρὸς παραμυθίαν τῶν πασχόντων, ἵνα μὴ μόνον οἱ δοκοῦντες
 15 ἀθλεῖν ἐκλυθῶσιν ὡς ὑπομένοντες ἀνήκεστα, ἀ μηδεῖς; Οὐ γὰρ
 δόξης ὀρεγόμενος τοὺς οἰκειοὺς διέξεισιν ἀγῶνας, ὁ λέγων, «εἰ
 ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην», οὐδὲ κα-
 τὰ τοὺς γλωσσαλοῦντας ὠδίνει εἰπεῖν, ἀ κρύπτειν οὐ στέγει τῇ
 σιωπῇ, ἀλλ' εἰδὼς παρακαλεῖσθαι τοὺς πάσχοντας τῇ τῶν ἤδη
 20 παθόντων ἀκοῇ, μαθόντας ὡς καὶ ἄλλοις συνέβη πάλαι, ἀ νῦν
 αὐτοῖς συμβαίνει, διδασκομένους φέρειν ἀνεκτῶς, ἐξ ὧν ἐπύθο-
 ντο ἑτέρους τὰ αὐτὰ ἐνηνοχῆναι γενναίως, δημοσιεύειν ἀνέχεται
 ταῦτα, ἐφ' οἷς λανθάνειν εἶχε σπουδὴν, καὶ τὰ κατορθώματα ἐξ-
 αγγέλλων, καὶ τοῖς δοκοῦσι καυχήμασιν οὐ συνεπαίρων τὸ φρό-
 25 νημα, μόνη δὲ προσέχων τῇ τῶν πολλῶν ὠφελείᾳ, καὶ ἐμπραγμα-
 τευόμενος τοῦτο τὸ ζηλωτὰς ἅπαντας ἐργάζεσθαι τοῦ καλοῦ,
 καὶ ἄλλον ἄλλου ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κινδύνοις ποιῆσαι
 φιλοτιμότερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Διὰ τοῦτο καθάπερ τις κομπὸς καὶ φιλόδοξος μετὰ πολλῆς

στενοχωριέσαι μεμψιμοιρώντας ὅτι δὲν γνωρίζεις τὰ στεφάνια τους, βλέποντας τὰ παθήματα χωρὶς νὰ σκέφτεσαι καὶ τὰ βραβεῖα; Γιατί ἀπογοητεύεσαι ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ δὲν καυχιέσαι μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀμοιβῶν, θρηνεῖς γιὰ τὶς τωρινές θλίψεις, καὶ δὲν χαίρεσαι μᾶλλον γιὰ τὶς μελλοντικὲς ἀμοιβές; Γιατί πάντοτε τὰ καλά, πὺ περιμένουμε συνήθως, ἀνακουφίζουν τοὺς τωρινούς κόπους, καὶ ἡ σκέψη τοῦ κέρδους ἐλαφρύνει τὸν κόπο τῶν ἔργων, ἐπειδὴ μὲ τὴ μεγαλύτερη ὠφέλεια δὲν λογιαριάζει τὴ δυσκολία τοῦ κατώτερου. Δὲν ἄκουσες τὸν γυμναστή Παῦλο πὺ φωνάζει σ' αὐτοὺς πὺ γογγύζουν γιὰ τὶς τωρινές θλίψεις καὶ διεγείρει τὴν παραλυμένη προθυμία τους ἐξαιτίας τῶν πολλῶν δοκιμασιῶν, μὲ αὐτὰ πὺ ἐλπίζουμε, λέγοντας, «τὰ τωρινὰ παθήματα δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία συγκρινόμενα πρὸς τὴ δόξα πὺ πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθεῖ σ' ἐμᾶς»⁵²; Δὲν τὸν ἄκουσες νὰ ἐξιστορεῖ τὰ δικὰ του παθήματα γιὰ νὰ παρηγορήσει αὐτοὺς πὺ ὑποφέρουν, γιὰ νὰ μὴ ἀποκάμουν αὐτοὶ πὺ ἀθλοῦνται, νομίζοντας ὅτι μόνο αὐτοὶ ὑπομένουν δεινὰ, πὺ κανέναν ἄλλος δὲν ὑποφέρει; Γιατί δὲν διηγεῖται τοὺς ἀγῶνες του θέλοντας νὰ δοξαστεῖ, αὐτὸς πὺ λέει, «ἂν ζητοῦσα ἀκόμα νὰ εἶμαι ἀρεστὸς στοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἦμουν δοῦλος τοῦ Χριστοῦ»⁵³, οὔτε καὶ ὑποφέρει πολὺ, σύμφωνα μὲ τοὺς φλύαρους, νὰ πεῖ αὐτὰ πὺ δὲν ἀνέχεται νὰ τὰ κρύψει μὲ τὴ σιωπὴ του, ἀλλὰ γνωρίζοντας ὅτι παρηγοροῦνται αὐτοὶ πὺ ὑποφέρουν ἀκούοντας ἐκείνους πὺ ἔχουν πάθει ἤδη αὐτὰ πὺ τώρα συμβαίνουν σ' αὐτούς, καὶ διδάσκονται νὰ ὑπομένουν μὲ καρτερία, ἀπὸ αὐτὰ πὺ μαθαίνουν, ὅτι καὶ ἄλλοι τὰ ὑπέφεραν μὲ γενναιότητα, ἀναγκάζεται νὰ φέρει στὴ δημοσιότητα αὐτὰ πὺ φρόντιζε νὰ κρατᾶ μυστικά, καὶ νὰ ἐξιστορήσει τὰ κατορθώματά του, χωρὶς μὲ τὴ φαινομενικὴ καύχησή του νὰ ὑπερηφανεύεται, ἀλλὰ ἀποβλέποντας μόνο στὴν ὠφέλεια τῶν πολλῶν καὶ ἐπιδιώκοντας μ' αὐτὸ νὰ τοὺς κάνει ὅλους ζηλωτὲς τοῦ καλοῦ, καὶ νὰ κάνει τὸν ἕνα πῶ φιλότιμο ἀπὸ τὸν ἄλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13ο

Γι' αὐτὸ σὰν κανέναν κομπῶς καὶ φιλόδοξος ἐξιστορεῖ μὲ πολὺ

53. Γαλ. 1, 10.

παρρησίας τούς ίδίους διεξέρχεται σεμννόμενος ἄθλους, «ἐν
 κόποις», λέγων, «περισσότερως, ἐν θανάτοις πολλάκις, ἐν λιμῶ
 καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν κινδύνοις πολλάκις· τρεῖς
 ἔραβδίσθην, ἅπαξ ἔλιθάσθην, τρεῖς ἐναυάγησα, νυχθήμερον πε-
 5 ποίηκα ἐν τῷ θυθῶ»· μετὰ τοῦ ἀληθεύειν μεγάλα φιλονεικήσας
 δεῖξαι τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα, ὅπως καὶ ζῆλον μιμήσεως ἔχω-
 σιν οἱ φιλόπονοι, καὶ τῷ μὴ φθάνειν τὰ αὐτοῦ, μετριάξουσιν τῷ
 φρονήματι, πολὺ τῆς ἐκείνου ὑπολιμπανόμενοι ἀρετῆς· Εἰ γὰρ
 καὶ αὐτὸς περὶ τῶν τότε φησὶν, οἷς ἔργον ἦν ἢ πρὸς αὐτὸν ἄμιλ-
 10 λα τῶν καλῶν, ὅτι περισσότερον πάντων ἐκοπίασε, τίς αὐχῆσαι
 τολμήσει τῶν νῦν τὴν πρὸς αὐτὸν ἰσοτιμίαν, ὅτε οὐ μόνον τὸ
 προᾶξαι ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τὸ πιστεῦσαι ὅτι γεγένηται, τοῖς πολ-
 λοῖς ἐστὶ δυσχερές· «Οἰά μοι», πάλιν φησὶν, «ἐγένοντο ἐν Ἀντιο-
 χείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, οἷους διωγμούς ὑπήνεγκα· καὶ ἐκ πάντων με
 15 ἔρρύσατο ὁ Κύριος»· τὴν «ἔρρύσατο» φωνὴν δέλεαρ τοῦ ὁμόσε
 τοῖς κινδύνοις τεθαρρηκότως χωρεῖν τεθεικῶς, ἵνα ἕκαστος,
 προτροπὴν τὸ μηδὲν κακοπαθεῖν ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἔχων, εὐψύ-
 χως προσέλθῃ καὶ μὴ ὀκλάζοι τῷ ἔργῳ, τὸν ἤδη ὀυσθέντα τῶν
 κινδύνων τοῦ καὶ ἑαυτοῦ γενήσεσθαι ὀρῶν ἐνέχυρον ἀξιόχρεων.
 20 Καὶ αὐθις δὲ πρὸς τοὺς ἀναιροῦντας ἀνάστασιν καὶ ματαίαν
 τιθεμένους τὴν ἐνθάδε ταλαιπωρίαν, οὐκ ὄντος καιροῦ μετὰ θά-
 νατον, ἐν ᾧ τῶν πεπονημένων ἀπολαύσουσιν οἱ ἀθλήσαντες,
 ἀποτεεινόμενος ὡδέ πῶς φησιν «εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχη-
 σα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται;». Τῇ
 25 μνήμῃ τῆς τῶν νεκρῶν παλιγγενεσίας δεῖξας, ὅτι οὐ μάτην ἠγω-
 νίσσατο, οὐδὲ εἰκῆ τὰς τοσαύτας ὑπέμεινε θλίψεις, ἐλπίδι δὲ καὶ
 προσδοκίᾳ τῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀμοιβῆς, εὐλόγως ἐκαρτέρη-
 σε τοῖς παθήμασι προσκαιρῶν θλίψεων ἀπέραντον ἐκδεχόμενος
 εὐφροσύνην.

θάρρος τούς ἄθλους του καμαρώνοντας καὶ λέγοντας· «ὡς πρὸς τούς κόπους ὑπερτερῶ ἀπὸ ὅλους πολὺ περισσότερο, στοὺς θανάτους πολλές φορές, ὡς πρὸς τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα, τὸ κρῦο καὶ τὴ γυμνότητα, τούς κινδύνους πολλές φορές· τρεῖς φορές μὲ ράβδισαν, μιὰ φορὰ μὲ λιθοβόλησαν, τρεῖς φορές ναυάγησα, ἓνα εἰκοσιτετραῶρο ἔμεινα στὸν βυθό»⁵⁴, ἐπιδιώκοντας ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ δείξει, ὅτι εἶναι πραγματικὰ τὰ κατορθώματά του, νὰ παρακινήσει τούς φιλόπονους νὰ ἔχουν ζῆλο νὰ τὸν μιμηθοῦν, καὶ ὄχι, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν μποροῦν νὰ φτάσουν τὰ δικά του, νὰ μετριάζουν τὴν προσπάθειά τους μένοντας πολὺ πίσω ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἐκείνου. Γιατί, ἂν αὐτὸς κάνει λόγο γιὰ τούς τότε, πὺ ἐπιδίωκαν νὰ μιμηθοῦν τὰ καλὰ ἔργα του, ἐπειδὴ κοπίαζε περισσότερο ἀπὸ ὅλους⁵⁵, ποιὸς ἀπὸ τούς τωρινούς θὰ τολμήσει νὰ καυχηθεῖ, ὅτι εἶναι ἴσος μὲ ἐκεῖνον, ὅταν ὄχι μόνο τὸ νὰ πράξουν τὰ ἴδια, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πιστέψουν ὅτι ἔγιναν, στοὺς πολλοὺς εἶναι δύσκολο; Καὶ πάλι λέγει· «οἱ ὁποῖες ταλαιπωρίες μοῦ συνέβησαν στὴν Ἀντιόχεια, στὸ Ἰκόνιο· ποιὸς διωγμοὺς ὑπέμεινα, καὶ ἀπὸ ὅλους μὲ γλύτωσε ὁ Κύριος»⁵⁶, χρησιμοποιοῦντας τὴ λέξη «γλύτωσε», ὡς δόλωμα, γιὰ νὰ προχωροῦν ἐναντίον τῶν κινδύνων μὲ θάρρος. Ὡστε ὁ καθένας ἔχοντας τὴ διαβεβαίωση, ὅτι στίς δοκιμασίες δὲν θὰ πάθει τίποτε, νὰ βαδίζει μὲ θάρρος καὶ νὰ μὴ λυγίζει στὴν πράξη, βλέποντας ὅτι αὐτὸς πὺ ἤδη γλύτωσε ἀπὸ τούς κινδύνους, θὰ γίνεῖ καὶ δικὸς του ἀξιόπιστος ἐγγυητής. Καὶ πάλι, ἀπευθυνόμενος σὲ ἐκείνους πὺ ἀπέρριπταν τὴν ἀνάσταση καὶ θεωροῦσαν ἄσκοπη τὴν ἐδῶ ταλαιπωρία, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εὐκαιρία μετὰ τὸν θάνατο, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἀπολαύσουν ὅσοι ἀπὸ τούς ἀθλητὲς ταλαιπωρήθηκαν, λέγει τὰ ἐξῆς· «ἂν, γιὰ νὰ μιλήσω κατὰ ἀνθρώπινο τρόπο, πολέμησα στὴν Ἔφεσο μὲ ἀνθρώπους ὁμοίους μὲ θηρία, ποιὸ εἶναι τὸ ὄφελός μου, ἂν οἱ νεκροὶ δὲν ἀνασταίνονται;»⁵⁷. Μὲ τὴν ἀναφορὰ στὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν ἔδειξε, ὅτι δὲν ἀγωνίστηκε ἄσκοπα, οὔτε ἄδικα ὑπέμεινε τίς τόσες πολλές θλίψεις, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀναμονὴ τῆς μετὰ τὴν ἀνάσταση ἀμοιβῆς του, καὶ ὅτι δικαιολογημένα ἔδειξε καρτερία στίς θλίψεις, περιμένοντας, ἀντὶ τῶν πρόσκαιρων θλίψεων, ἀπέραντη εὐφροσύνη.

56. Β' Τιμ. 3, 11.

57. Α' Κορ. 15, 32

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

"Οθεν καὶ πᾶσι καλῶς τοῖς μεθ' ἑαυτὸν ἐγκελεύεται, λέγων,
 «τὸ καλὸν ποιῶντες, μὴ ἐκκακῶμεν, καιρῶ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν,
 μὴ ἐκλυόμενοι», τῇ τῶν δραγμάτων ἐλπίδι τὸν ἐπὶ τῷ σπόρῳ
 5 παραμυθούμενος κάματον. Καὶ πανταχοῦ τῷ τῆς οἰήσεως πά-
 θος κολᾶζων οὐ παύεται, ἵνα καὶ τὸ ἀγαθὸν γένηται, καὶ ἀλαζο-
 νεία μὴ παρασιτῇ τῷ καλῷ, τοῖς κατορθώμασιν αἰεὶ φιλοῦσα
 συμπλέκεσθαι, ἣν μὴ νήφωσιν οἱ τὴν ἐργασίαν τούτων σπουδά-
 ζοντες. Ὡς γὰρ εἰπεῖν ἀναγκασθεῖς τὰ οἰκειὰ πλεονεκτήματα,
 10 τέχνη τοῦ προτρέψασθαι τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τὴν μίμησιν, τὴν
 τοιαύτην καύχησιν ἀφροσύνην ὠνόμασε, καὶ τὸ ζηλοῦν τὰ ἔργα
 δεῖξας τῇ διηγῆσει, καὶ τὸν ἐπὶ τούτοις κόμπον κωλύσας τῷ δια-
 βαλεῖν ὡς ἀφροσύνην τὴν καύχησιν. Οὕτω πάλιν ὀπίσω λέγων
 ἐπιλανθάνεσθαι, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, τὸ αὐτὸ
 15 εἰσηγεῖται ἄλλη μεθόδῳ· ὁ μὲν γὰρ πρὸς τὰ ἤδη πεπονημένα
 βλέπων φυσαῖσθαι πῶς πρὸς ἀπόνοιαν εἴωθεν, ὁ δὲ τὰ πρὸς τὴν
 τελείωσιν λειπόμενα σκοπῶν, ταπεινός ἐστιν ἀναγκαῖον καὶ μέ-
 τριος, τὸ ἄδηλον τοῦ εἰ φθάσοι πρὸς ὅπερ ἐπείγεται, ταπεινο-
 φροσύνης ἔχων μεγίστην ὑπόθεσιν. Ὅπως οὖν αἰεὶ τῶν προκο-
 20 πτόντων ἐν τῷ ἀγαθῷ κατεσταλμένον καὶ ἄτυφον μένη τὸ φρό-
 νημα, μὴ ὅπερ ἦνυσαν, ἀλλ' ὅσον ἀπολείπονται τοῦ προκειμέ-
 νου συμβουλεύει ὁρᾶν. Πρὸς τοῦτο γὰρ τεταμένος ὁ νοῦς καὶ τῇ
 φροντίδι τῶν ἐν σπουδῇ κεμένων τρυχόμενος, οὐχ ἔξει καιρὸν
 οὐδὲ λογίσασθαι κατορθώματα, οὔτε τὴν τούτοις παρομαρτοῦ-
 25 σαν ἀπόνοιαν. Τοῖς γὰρ οὕτω διακεμένοις, λειτουργοὶ μὲν πρὸς
 τὸ ἀνεπηρέαστον παραμένουσιν ἄγγελοι, φροντιστῆς δὲ τῆς
 χρείας πάρεστιν αὐτοῖς διόλου ὁ Δεσπότης Θεός, ὡσὰν αὐτοῖς
 εὐοδούμενος ὁ ἀγών, ἀνεκτῶς τρέχη πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω
 κλήσεως, οὐκ ἐμποδιζόμενος περισπασμῷ τῆς ἀνάγκης τοῦ σώ-
 30 ματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14ο

Γι' αὐτὸ καὶ συμβουλεύει ὅλους ὅσοι ἦταν μαζί του, λέγοντας: «ὡς μὴν ἀποθαρρυνόμαστε στὸ νὰ κάνουμε τὸ καλὸ, γιατί στὸν κατάλληλο χρόνο θὰ θερίσουμε, ἂν δὲν ἀποκἀμουμε»⁵⁸, μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ θερισμοῦ μετριάζοντας τὸν κόπο τῆς σπορᾶς. Καὶ παντοῦ δὲν παύει νὰ ἀποδοκιμάζει τὸ πάθος τῆς οἴησης, ὥστε καὶ τὸ καλὸ νὰ γίνεται, καὶ νὰ μὴ αὐξάνεται μαζί μὲ τὸ σιτᾶρι τὸ καλὸ καὶ ἡ ἀλαζονεία, γιατί τῆς ἀρέσει νὰ μπλέκεται πάντοτε μὲ τὰ κατορθώματα, ἂν δὲν μένουν ἄγρυπνοι αὐτοὶ ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἀσκησιῶν καλῶν ἔργων. Γιατί, ὅπως ἀναγκαζόμενος νὰ ἀναφέρει τὰ δικά του κατορθώματα, μὲ σκοπὸ νὰ προτρέψει ἐκείνους ποὺ τὸν ἄκουαν πρὸς μίμησίν του, τὴν καύχησίν του αὐτὴν τὴν ὀνόμασε ἀφροσύνη, καὶ ἔδειξε μὲ τὴν ἐξιστόρησίν τους τὸ νὰ ἐπιδιώκουν τὰ ἔργα, καὶ παράλληλα ἀπέκλεισε τὴν καύχηση γι' αὐτὰ, μὲ τὸ ὅτι κατηγορησε τὴν καύχηση ὡς ἀφροσύνη, ἔτσι πάλι λέγοντας νὰ ξεχνοῦμε τὰ πίσω καὶ νὰ ἐπεκτεινόμαστε πρὸς τὰ ἔμπρός, ὑποδεικνύει τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ ἄλλη μέθοδο⁵⁹. Γιατί, αὐτὸς ποὺ βλέπει σ' αὐτὰ ποὺ ἔχει ἤδη κοπιᾶσει, συνήθως κυριεύεται ἀπὸ ἀπελπισία, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀποβλέπει σ' αὐτὰ ποὺ ὑπολείπονται γιὰ νὰ φτάσει στὴν τελειότητα, κατ' ἀνάγκη εἶναι ταπεινὸς καὶ μετριόφρων, γιατί τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἶναι βέβαιο ἂν θὰ φτάσει σ' αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκει, γίνεται αὐτὸ ἀφορμὴ γιὰ ταπεινοφροσύνη. Γιὰ νὰ μείνει λοιπὸν τὸ φρόνημα αὐτῶν ποὺ προκόβουν στὸ ἀγαθὸ πάντοτε συνεσταλμένο καὶ χωρὶς κομπασμό, συμβουλεύει νὰ μὴ βλέπουν αὐτὸ ποὺ διήνυσαν, ἀλλὰ ὅσο ὑπολείπεται γιὰ τὸν σκοπὸ τους. Γιατί, ἂν ὁ νοῦς εἶναι στραμμένος σ' αὐτὸ καὶ καταγίνεται μὲ τὴ φροντίδα αὐτῶν ποὺ ἐπιδιώκει, δὲν θὰ ἔχει εὐκαιρία οὔτε τὰ κατορθώματά του νὰ σκεφτεῖ, οὔτε τὴν ἀπογοήτευση ποὺ τὰ συνοδεύει. Γιατί σ' αὐτοὺς ποὺ ἔτσι φέρονται, ὑπηρέτες τους γιὰ νὰ μὴ ἐπηρεάζονται παραμένουν οἱ ἄγγελοι, ἐνῶ προνοητῆς γιὰ τίς ἀνάγκες τους εἶναι παρὼν σ' αὐτοὺς ἑξολοκλήρου ὁ Δεσπότης Θεός, ὥστε διευκολυνόμενος ὁ ἀγώνας του, νὰ τρέχει ἱκανοποιητικὰ πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσεως, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται μὲ τὸν περισπασμὸ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Περὶ τοῦ Ἰακώβ

Τοῦτο γὰρ ἐκ πείρας πολλῆς ὁ μέγας ἔλεγεν Ἰακώβ· «ὁ
 Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου· ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ
 5 πάντων τῶν κακῶν». Ἀμφοτέρων ἐν τῇ Μέσῃ τῶν ποταμῶν τὴν
 πείραν λαβὼν ῥάβδῳ μόνη τὴν ἀποδημίαν στείλάμενος, καὶ
 μετὰ πολλῆς τῆς ὑπάρξεως ὑποστρέψας οἴκαδε, καὶ ῥυσθεὶς ἐκ
 τῶν κακῶν ἀπάντων, ὡς φασὶ, συμμαχίᾳ θείας δυνάμεως. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Ἡσαῦ δεδοικῶς δρασμῶ χρησάμε-
 10 νος ἦν, ἐπανήει δὲ πάλιν φοβούμενος ἔτι τὸν ἀνήμερον, οὐ λέγε-
 ται μέντοι παρακροτῶν εἰς θάρσος, ὡς τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Ἱερε-
 μίᾳ φαίνεται ὁ Θεὸς εἰρηκῶς πράγματι δὲ πείθει καὶ ἔργῳ αὐ-
 τόν, ὡς ἔσται τῇ ἰσχύϊ παντὸς ἐπιβουλεύειν προθεμένου ἀνώτε-
 ρος καὶ θείαν ὄψιν ἀνδροεἶκελον συμπλακῆναι παρασκευάζει
 15 πρὸς ὄρθρον ὕπαρ αὐτῷ ὑποκρινομένην ἦτταν ἐν τῇ πάλῃ, καὶ
 διδοῦσαν τὸ δοκεῖν νικᾶν κατὰ τὴν μάχην αὐτῷ, ἵνα, ἔχων τὸ
 πεπορθὸς κατ' ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ περιγενέσθαι τῆς φανείσης
 αὐτῷ καὶ συμβαλούσης δυνάμεως, εὐψυχος ἀπή, πάσης ἐπικρα-
 τέστερος ἔσεσθαι πεπεισμένος ἐπιβουλήs. Καὶ ἵνα πρὸς τοῦτο
 20 τῆς ὄψεως τὴν οἰκονομίαν ἐκλάβῃ, φησὶν ἀναχωροῦντι αὐτῷ,
 «ἐνίσχυσας μετὰ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατός»· μονονουχὶ
 λέγων· Ἄπιθι θαρρῶν τῇ ἰσχύϊ ταύτῃ. Τίς γὰρ ἀνθρώπων στήσε-
 ται πρὸς ῥώμην ἰσχύσασαν συμπλακῆναι Θεῶ;

Ἐνθεν καὶ ὁ γενναῖος τῇ ἐλπίδι Δαβὶδ διώκοντος αὐτὸν τοῦ
 25 Ἀβεσσαλάμ μετὰ τῶν μαχίμων παντὸς τοῦ λαοῦ, ἔλεγε πεποι-
 θῶς «οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ τῶν κύκλω συνεπι-
 τιθεμένων μοι», τὴν φρουρὰν τῆς θείας δυνάμεως δυνατωτέραν
 εἰδὼς τῶν κυκλούντων ἐχθρῶν. Καὶ πάλιν· «ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐ-
 τὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω, ὅτι σύ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15ο

Γιὰ τὸν Ἰακώβ

Αὐτὸ ἐξάλλου ἀπὸ τῆ μεγάλης του πείρα ἔλεγε ὁ μέγας Ἰακώβ, «ὁ Θεὸς ποὺ μὲ τρέφει ἀπὸ τὰ νιάτα μου· ἄγγελος ποὺ μὲ γλυτώνει ἀπὸ ὅλα τὰ κακά»⁶⁰, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποκτήσει τὴν πείρα καὶ τῶν δύο στῆ Μεσοποταμία, ὅπου πῆγε μόνο μὲ ἓνα ραβδί, καὶ ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του μὲ μεγάλη περιουσία, γλυτώνοντας ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ὅπως λένε, μὲ τὴν συμμαχία τῆς θείας δυνάμης. Γιατὶ εἶχε ἀποδράσει, ἐπειδὴ εἶχε φοβηθεῖ τὶς ἀπειλὲς τοῦ Ἡσαῦ, καὶ ἐπέστρεψε πάλι φοβούμενος ἀκόμα τὸν ἀνήμερο, χωρὶς ὅμως νὰ λέγεται, ὅτι τὸν ἐνθάρρυνε ὁ Θεός, ὅπως τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰερεμία. Αὐτὸν μάλιστα τὸν ἐπεισε καὶ ἔμπρακτα, ὅτι θὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν καθένα ποὺ ἔχει πρόθεση νὰ τοῦ κάνει κακὸ, καὶ τὸν ἔβαλε νὰ συμπλακεῖ μὲ θεϊκὸ πρόσωπο, ποὺ ἔμοιζε μὲ ἄνθρωπο, μέχρι τὰ ξημερώματα μὲ προσποιητὴ ἦττα μαζί του σὲ ἀληθινὴ ὀπτασία κατὰ τὴ διάρκεια πάλης, στὴν ὁποία τοῦ ἐπετράπη νὰ τὸν νικήσει στὴ μάχη, ὥστε, ἔχοντας πεποίθησι ἐναντι τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι νίκησε τὴ δύναμη ποὺ ἐμφανίστηκε καὶ πάλεψε μαζί του, νὰ φύγει θαρραλέος, πεπεισμένος, ὅτι θὰ εἶναι ἐπικρατέστερος κάθε ἐχθρικής ἐπίθεσης. Καὶ γιὰ νὰ καταλάβει ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς ὀπτασίας, καθὼς ἀναχωροῦσε τοῦ εἶπε· «ἀποδείχθηκες δυνατὸς ἀπέναντι στὸν Θεό, ἄρα θὰ εἶσαι δυνατὸς καὶ ἀπέναντι τῶν ἀνθρώπων»⁶¹. σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε· Πήγαινε καὶ ἔχε θάρρος στὴ δύναμη αὐτῆ. Γιατὶ ποῖος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ σὲ δύναμη ποὺ μπόρεσε νὰ συμπλακεῖ μὲ τὸν Θεό;

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ γενναῖος σὲ ἐλπίδα Δαβίδ, ὅταν τὸν καταδίωκε ὁ Ἀβεσσαλώμ μαζί μὲ τοὺς μαχητὲς ὅλου τοῦ λαοῦ, ἔλεγε μὲ πεποίθησι· «δὲ θὰ φοβηθῶ ἀπὸ τὰ ἀναρίθμητα πλήθη τοῦ λαοῦ ποὺ μὲ ἔχουν περικυκλώσει καὶ μοῦ ἐπιτίθενται ὅλοι μαζί»⁶², γνωρίζοντας, ὅτι ἡ φρουρὰ τῆς θείας δυνάμης εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ποὺ τὸν εἶχαν περικυκλώσει. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «θὰ κοιμηθῶ ἡσυχος μὲ τὴν ἐλπίδα μου στηριγμένη σὲ σένα καὶ θὰ χορτάσω ὕπνο, γιατί σὺ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι κατὰμονος, μὲ ἔκανες νὰ κατοικῶ

62. Ψαλμ. 3, 7.

πίδι κατώκησάς με». Οὕτω γὰρ ἦν τῇ ἐλπίδι τοῦ κρείττονος ὠ-
 χρωμένος, μόνος οὐκ ἔδεδοίκει τοσοῦτον πλῆθος ἐχθρῶν, καὶ
 ἀμερίμνως ἅμα τῷ ἀνακλιθῆναι ἐκάθευδεν, ἀγρυπνούντων τῇ
 φροντίδι ἐκείνων καὶ τρυχομένων, πῶς περιέσσονται οἱ πολλοὶ
 5 τοῦ ἐνός. Καὶ μάλα γε εἰκότως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Εἰ γάρ, ὡς εἴρηται, «παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν
 φοβουμένων», τί μοχθοῦσιν οἱ ἔξωθεν κυκλοῦντες ἀνόνητα, τῆς
 ἀσφαλεστέρας φυλακῆς ἐνδοτέρω κυκλούσης τὸν δίκαιον καὶ τὰς
 10 ἔξωθεν κωλυούσης καταδρομάς; Τί δὲ καὶ ἡ ἀκτημοσύνη τὸν
 φιλοσοφούντα καὶ ἀσκούμενον αὐτὸν ἀδικεῖ, οὔτε φρον-τίδα τῆς
 τῶν ματαίων ἔχοντα φυλακῆς καὶ τῆς χρείας ἠνίκα δούλεται εὐ-
 ποροῦντα, τῆς κτίσεως ἀπάσης ὑπηρετούσης ὡς δεσπότη πάντων
 αὐτῶ, καὶ δωροφορούσης τὰ καταθύμια σπουδαίως, ὅτε μάλιστα
 15 τοῖς κομῶσι τῷ πλούτῳ καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἀναγκαίας ἐπιτήδεια ἐπι-
 λείπει τροφῆς; Ποῖοι γὰρ ἐν τοῖς ἱστορουμένοις λιμοῖς παρὰ τῇ
 θείᾳ Γραφῇ οὐκ ἐκενώθησαν πλοῦτοι; Ποῖαι τῶν γεννημάτων
 οὐκ ἐπέλιπον ἀποθῆκαι; ὅτε προφητικῇ γλῶσσα οὐρανὸν καὶ
 νέφη καὶ γῆν ἅπασαν ἀπεστέρωσεν ἅμα, ὅτε πηγῶν μὲν ἐξ ἀδύ-
 20 των αὐτῶν ἐξηράνθησαν φλέβες, ψεκὰς δὲ καὶ δρόσος ἄνωθεν
 οὐκ ἔπεσεν ἐπὶ γῆν, ἐλιθώθησαν δὲ πεδιάδες πολυχρονίῳ ἀνχημῶ,
 οὐ πόαν, οὐ χόρτον, οὐκ ἄνθος ἡρινὸν βλαστήσασαι οὐδαμοῦ; ὅτε
 κτηνῶν καὶ θηρίων καὶ πτηνῶν θνησιμαίων ἐπεπλήθει ὄρη καὶ
 φάραγγες, νέων δὲ καὶ γεγηρακότων ἀνθρώπων οἶκος ἦν καὶ
 25 ἔλεινός κατ' ὀλίγον μαραινόμενων ὁ θάνατος, ὄψις δὲ τῶν τεθνη-
 κότων ἀηδῆς καὶ ἀφόρητος, μυδῶντων κατὰ τὰς ἀγορὰς τῶν
 σαμιάτων καὶ λυθράδεις ἀποσταζόντων σταγόντας, καὶ τοῖς ζῶσι
 ποιούντων θανάτου τὸν βίον χαλεπώτερον ὀρῶσιν οὐ μόνον ταῦ-
 30 τα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐκπνεόντων ἔτι κακά, μητέρας ἐπιδασκροῦ-
 σας ἐν κόλποις ψυχορραγοῦσι τοῖς φιλτάτοις, παῖδας παρακαθε-

γεμᾶτος ἐλπίδα»⁶³. Γιατί, ἦταν τόσο ὀχυρωμένος μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ ἰσχυροτέρου, ὥστε, ἂν καὶ ἦταν μόνος, δὲν φοβόταν τόσο μεγάλο πλῆθος ἐχθρῶν, καὶ κοιμόταν ἀμέριμνα μόλις ἔπεφτε στὸ κρεβάτι, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ του ἀγρυπνοῦσαν καὶ καταπονοῦνταν μὲ τὴν ἀγωνία πῶς θὰ νικῆσουν οἱ πολλοὶ τὸν ἕνα· καὶ πολὺ εὐλόγα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16ο

Ἄν λοιπόν, ὅπως εἰπώθηκε, «ἄγγελος Κυρίου θὰ περικυκλώσει αὐτοὺς πού τὸν φοβοῦνται»⁶⁴, γιατί μοχθοῦν αὐτοὶ πού μᾶς περικυκλώνουν ἀνώφελα, ἀφοῦ τὸν δίκαιο τὸν περικυκλώνει καὶ τὸν ἔχει ἐσωτερικὰ ἢ πιὸ ἀσφαλῆς φυλακὴ, παρεμποδίζοντας τίς ἐξωτερικὲς ἐπιδρομές; Καὶ γιατί ἡ ἀκτημοσύνη ἀδικεῖ τὸν ἐγκρατῆ καὶ αὐτὸν πού τὴν ἀσκει, ἀφοῦ οὔτε ἀγωνία ἔχει γιὰ τὴ φύλαξη τῶν μάταιων, καὶ ἔχει ἀφθονία, ὅταν θέλει, στὴν ἀνάγκη του, ἀφοῦ ἡ κτίση ὀλόκληρη τὸν ὑπηρετεῖ σὰν κύριο καὶ τοῦ δωρίζει πλουσιοπάροχα ὅ,τι ἐπιθυμεῖ διακαῶς, ὅταν μάλιστα σ' ἐκείνους πού ὑπερηφανεύονται γιὰ τὸν πλοῦτο τους, λείπουν ἀκόμα καὶ αὐτὰ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν τροφή τους; Ποιοὶ δηλαδὴ πλοῦτοι στοὺς λιμοὺς πού ἐξιστοροῦνται στὴν ἀγία Γραφή δὲν ἐξανεμίστηκαν; Ποιὲς ἀποθῆκες δὲν ἄδειασαν ἀπὸ τὰ γεννήματα, ὅταν ἡ προφητικὴ γλώσσα ἔκανε τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ σύννεφα καὶ τὴ γῆ ὀλόκληρη νὰ στερέψουν ὅλα μαζί, ὅταν οἱ φλέβες τους ξεράθηκαν ἀπὸ τὰ βάθη τους, ψιχᾶλα καὶ δροσιὰ δὲν ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ, καὶ πέτρωσαν οἱ πεδιάδες ἀπὸ τὴν πολύχρονη ἀναβροχιὰ καὶ δὲν βλάστησαν πουθενὰ οὔτε χλόη, οὔτε χορτάρια, οὔτε ἀνοιξιάτικο λουλούδι; Ὅταν τὰ βουνὰ καὶ τὰ φαράγγια γέμισαν ἀπὸ νεκρὰ κτήνη, θηρία καὶ πτηνά, καὶ ἦταν ἀξιοθρήνητος καὶ ἐλεεινὸς ὁ θάνατος νέων καὶ ἡλικιωμένων ἀνθρώπων πού μαραίνονταν λίγο-λίγο, καὶ ἡ θεὰ τῶν πεθαμένων ἦταν ἀπαίσιος καὶ ἀνυπόφορος, ἐπειδὴ τὰ πτώματα σάπιζαν στίς ἀγορὲς καὶ ἔσταζαν σταγόνες αἵματος, κάνοντας φοβερώτερη ἀπὸ τὸν θάνατο τὴ ζωὴ τῶν ζωντανῶν, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἔλβεπαν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τίς συμφορὲς ἐκείνων πού ἐξέπνεαν, μητέρες νὰ δακρῦζουν καθὼς στίς ἀγκαλιές τους ψυχορραγοῦσαν

64. Ψαλμ. 33, 8.

ζομένους πατράσι, καὶ πατέρας ψυχορραγοῦσι παισὶν ἐνδεία τροφῆς, φίλους ἀτενῶς προσέχοντας ἐν τῷ ἀποπνέειν παροῦσι φίλοις καὶ φειδοῦς τυγχάνοντας οὐδαμῶς, ἐνὸς ἴσως παραμυθία ψωμοῦ δυναμένου ἀνακτήσασθαι ἐκλείπον ἤδη τὸ πνεῦμα; Το-
 5 σοῦτον γὰρ ἢ ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ ἕκαστον ἑαυτοῦ μᾶλλον τῶν ἄλλων φροντίζων διάζεται. Καὶ τῷ ἐλεεινῷ τοῦ πάθους τῷ ἔτι μικρᾶς ἀποροῦντι τροφῆς οἰκτρὰν τοῦ τελευτῶντος δείκνυσι τὴν ἀπώλειαν, καὶ κείνῳ συμπαθῶς ἐπιστένοντι καὶ τὴν οἰκείαν ἐν-
 νοοῦντι ἀπαραίτητον χρεῖαν, καὶ μᾶλλον λογιζομένου τοῦ πέλας
 10 εἰς κηδεμονίαν ἀναγκαιότερον ἑαυτόν.

Τί ὤνησαν τοὺς πολυχρύσους τότε οἱ τῶν χρημάτων θησαυ-
 ροί, οὐκ ὄντος εἰς συνωνήν οὐδαμοῦ σίτου; Τί δὲ οἱ τοῦ ἀργυροῦ
 πολυτάλαντοι ἐχρησίμευον πίνακες, ὄψων ἀπορία παρερρι-
 μένοι; Οὐδὲν γὰρ τούτων παρεμυθεῖτο πείνα, οὐδὲ ἦν ἐνδειαν
 15 θεραπεῦσαι ἱκανόν. Ἦργουν τέχναι μαγείρων, ἤργουν οἴνοχό-
 ων ἐμπειρία, ἤργει τῆς ἄλλης διακονίας ὁ θόρυβος, ἐσχόλαζον
 σιτοπόνοι, ἐσχόλαζον μελιπηῆται, ἐσχόλαζον οἱ τῶν πρὸς αὐλὸν
 καὶ κιθάραν ἀδόντων χοροί. Πάντας γὰρ αὐτοὺς εἶχεν ὁμοῦ μία
 τῆς ἐνδείας κατήφεια, καὶ ἐν ἔστενον ἅπαντες, ἀπορίαν τροφῆς
 20 Τί δὲ τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ δικαίους ἔβλαψεν ἢ ἐκούσιος σπά-
 νις τῶν πολυτίμων ὑλῶν, ἐτοίμη, ὅπουπερ ἂν ἐβούλοντο, εὐρή-
 σαντας καὶ ἀταλαίπωρον τράπεζαν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

25 Βασιλεὺς ἦν Ἀχαάβ τότε, καὶ Ἡλίας καὶ Ἐλισσαῖος προ-
 φῆται· ὁ μὲν καὶ γῆς κεκτημένος μέτρα πολλά, καὶ χρημάτων
 θησαυρούς, ὡς βασιλικούς, δασιλεῖς οἱ δὲ παντελῶς ἀποροί,
 ἀνέστιοι, ἀχρήματοι· ὁ μὲν ἀλουργίδα ἠμφιεσμένος καὶ πᾶσαν
 τὴν βασιλικὴν περὶ αὐτὸν ἔχων σκηνήν, οἱ δὲ μηλωτὴν διεξω-

οἱ ἀγαπημένοι τους, παιδιά νὰ κάθονται δίπλα στοὺς πατέρες τους, καὶ οἱ πατέρες δίπλα στὰ παιδιά τους ποὺ ψυχορραγοῦσαν ἀπὸ ἔλλειψη τροφῆς, φίλους νὰ προσέχουν ἀδιάκοπα τοὺς φίλους τους ποὺ ἐξέπνεαν μπροστά τους, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμιά φροντίδα, ἐνῶ μὲ τὴν προσφορὰ ἑνὸς ψωμοῦ θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ ξαναβροῦν τὴν ἀναπνοή τους ποὺ ἔσθηνε; Γιατὶ τόσο πολὺ ἡ ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ ἀναγκάζει τὸν καθένα νὰ φροντίζει τὸν ἑαυτὸ του περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους κι ἂν ἀκόμα μὲ τὸ ἀξιολύπητο πάθος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ λίγη τροφή, δείχνει τὴν οἰκτρὴ ἀπώλεια ἐκείνου ποὺ πεθαίνει, ποὺ καὶ στενάζει μὲ συμπόνοια γιὰ ἐκεῖνον, καὶ σκέφτεται καὶ τὴ δική του ἀπαραίτητη ἀνάγκη, ἀναλογιζόμενος ὅτι εἶναι πιὸ ἀναγκαῖα ἢ φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ, παρὰ τοῦ πλησίον.

Τί ὠφέλησαν τότε τοὺς βαθύπλουτους οἱ θησαυροὶ τῶν χρημάτων, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε πουθενὰ σιτάρι νὰ ἀγοράσουν; Καὶ σὲ τί χρησίμευσαν οἱ πλάκες τοῦ ἀσημοῦ ποὺ ἄξιζαν πολλὰ τάλαντα, ἀφοῦ μὲ τὴν ἔλλειψη τροφίμων ἦταν ἄχρηστες; Γιατὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν σταματοῦσε τὴν πείνα, οὔτε ἦταν ἱκανὸ νὰ θεραπεύσει τὴν ἔλλειψη. Ἄδρανοῦσαν οἱ ἐπινοήσεις τῶν μαγείρων, ἀδρανοῦσαν οἱ ἐμπειρίες τῶν οἰνοχόων, ἀδρανοῦσε ὁ θόρυβος ὅλων τῶν ὑπηρετῶν, ἔμεναν ἀργόσχολοι οἱ σιτοπαραγωγοί, ἔμεναν ἀργόσχολοι οἱ κατασκευαστὲς τῶν παστελλιῶν, ἔμεναν ἀργόσχολοι οἱ χοροὶ ἐκείνων ποὺ τραγουδοῦσαν μὲ αὐλοὺς καὶ κιθάρες. Γιατὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς διακατεῖχε μὴ κατήφεια τῆς στέρησης, καὶ γιὰ ἓνα πρᾶγμα στενάζαν ὅλοι, γιὰ τὴν ἔλλειψη τροφῆς. Τί λοιπὸν ἔβλαψε ἐκεῖνον τὸ καιρὸ τοὺς δίκαιους ἢ θεληματικὴ ἔλλειψη τῶν πολύτιμων ὑλῶν, ἀφοῦ εὔρισκαν ὅπου ἤθελαν ἔτοιμο καὶ εὐκόλο τραπέζι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17ο

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη βασιλιὰς ἦταν ὁ Ἀχαάβ, καὶ ὁ Ἡλίας καὶ Ἐλισσαῖος προφήτες⁶⁵. Ὁ βασιλιὰς βέβαια εἶχε πολλὰ μέτρα γῆς καὶ ἄπειρα βασιλικά θησαυροφυλάκια χρημάτων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἦταν ἐντελῶς ἄποροι, ἄστεγοι καὶ χωρὶς χρήματα. Ὁ βασιλιὰς φοροῦσε πορφυρᾶ ἐνδύματα, καὶ εἶχε γύρω του ὅλη τὴ βασιλικὴ αὐλή,

65. Γ' Βασ. 16, 29 ἔ. καὶ Δ' Βασ. 1, 1 ἔ.

σμένοι καὶ λειτουργῶν μεμονωμένοι. Καὶ ὁ μὲν ὄρη περιήγει καὶ
 νάπας, βοτάνην εἰς ποηφαγίας παραμυθίαν ἀναζητῶν, οἱ δὲ ἔνθα
 καιρὸς κατελάμβανε τροφῆς, ἐκεῖ τῶν καταλλήλων εὐπόρουσι
 σι-
 τίων. Ἐπέταπτον χήρα κομίσει βρωσίν αὐτοῖς, καὶ δράκα μόνην
 5 ἔχουσα ἔνδον ἀλεύρου, χορὸν τέκνων παρορῶσα λιμωπτόντων,
 τούτοις εἰς ἐγκρυφίαν πέψασα τὴν δράκα προσέφερεν. Οὐκ ἦν
 ἀμητός, καὶ τούτοις ἄλως ἢ ὑδρία ἐγένετο· ἄσπορος ἢ πεδιάς, καὶ
 τούτοις ἄμβρει τὸ ἄλευρον ἄκαρπος ἢ γῆ, καὶ τῆς ὑδρίας ἐτεθή-
 λει τὸ λήϊον· ἐξέλιπον ἀποθῆκαι πολύσιτοι, καὶ ἡ δρᾶξ οὐκ ἀπέ-
 10 λειπεν. Ὀδοιποροῦντες ἐκάθευδον, καὶ μετὰ τὸν ὕπνον παρ' ἀγ-
 γέλων ἐσιτίζοντο τὴν ἀναγκαίαν, ἄρτον καὶ ὕδωρ, τροφήν μᾶλ-
 λον δὲ καθεύδοντες διυπνίζοντο παρὰ τῶν ἀγίων δυνάμεων, κα-
 θάπερ δεσπότηται καλούμενοι παρὰ τῶν διακονούντων ταῖς τοιαύ-
 ταις χρεῖαις οἰκετῶν ἐπὶ ἐτοιμῆν ἐστίαν. Ἐρημον ὤκουν, καὶ κό-
 15 ρακες αὐτοῖς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἄρτον παρεκόμιζον τῷ πρωὶ καὶ
 κρέα τὸ δειλινόν. Πόθεν λαμβάνοντες; Οὐ γὰρ εὐπορος οἰωνοῖς,
 καὶ τότε ἐν λιμῷ, ἢ τοιαύτη τροφή νεκρῶν εἰθισμένοις παραμένειν
 δορᾶ, καὶ μόλις εἰς κόρον ἔσθ' ὅτε ἐπιτυγχάνουσι τούτων. Καὶ τὸ
 δὴ θαυμαστόν, ὅτι καὶ ἐστιάτορες ἄλλων ἐν σπάνει τῶν ἀναγκαί-
 20 ων ἐγίνοντο φιλότιμοι, οὐχ ἑαυτῶν μόνον φροντίζοντες ἐν τοιού-
 τῳ καιρῷ ὡς μετ' ὀλίγον δυσχερῶς ἢ οὐδαμῶς εὐπορήσοντες
 σίτου, εἰ τὸ τέως ὑπάρχον ἀναλώσουσιν ἕτεροι· ἐξέτειναν δὲ καὶ
 εἰς πολλοὺς ἄλλους τὴν δωρεὰν δαψιλῶς, οὐ ποτε τὰ τῆς χάριτος
 ἐπιλείψειν πεπιστευμένοι, ἕως μένουσι δίκαιοι, εὐμηχάνου πρὸς
 25 πόρον οὐσης τῶν τοιούτων ὑλῶν, καὶ τοῖς ἀξίοις ἠγουμένης δα-
 σμῶν, ἢ φόρον τὴν χρεῖαν ὀφείλειν τοῦ σώματος. «Μὴ γὰρ μερι-
 μνήσητε τοῦτο», φησὶ διδάσκων ὁ Κύριος, «λέγοντες Τί φάγωμεν
 ἢ τί πίαμεν ἢ τί περιβαλάμεθα; Οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐρά-

ἐνῶ οἱ προφήτες φοροῦσαν προβιῆς καὶ δὲν εἶχαν ὑπηρέτες. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια περιφερόταν στὰ βουνὰ καὶ τὶς κοιλάδες ἀναζητῶντας χόρτα γιὰ νὰ ἱκανοποιῆσει τὴν ὄρεξή του μὲ χορτοφαγία, ἐνῶ αὐτοὶ ὅπου εὔρισκαν εὐκαιρία γιὰ τροφή, ἐκεῖ εἶχαν ἀφθονία τῶν κατάλληλων τροφῶν. Ζητοῦσαν ἀπὸ χήρα νὰ τοὺς φέρει τροφή, καὶ μολονότι εἶχε μόνο μὰ χούφτα ἀλεύρι μέσα, παραβλέποντας ὁλόκληρη ὁμάδα παιδιῶν πού πεινοῦσαν, ψήνοντας τὴ χούφτα τοῦ ἀλεύρου σὲ πίττα τοὺς τὴν πρόσφερε. Δὲν ὑπῆρχε συγκομιδή, ἀλλὰ γι' αὐτοὺς τὸ πιθάρι ἔγινε ἁλώνι. Ἡ πεδιάδα ἦταν ἄσπαρτη, καὶ σ' αὐτοὺς ἔβρεχε ἀλεύρι. Τὰ χωράφια δὲν εἶχαν καρπούς, καὶ τοῦ πιθαριοῦ τὸ περιεχόμενο πολλαπλασιαζόταν. Ἄδειασαν οἱ γεμᾶτες σιτάρι ἀποθήκες, καὶ ἡ χούφτα δὲν ἄδειασε. Ἄφοῦ ὁδοιποροῦσαν κοιμώντουσαν, καὶ μετὰ τὸν ὕπνο τρέφονταν ἀπὸ ἀγγέλους μὲ τὴν ἀπαραίτητη τροφή, δηλαδή ψωμί καὶ νερό. Ἡ καλύτερα, ἐνῶ κοιμώντουσαν, ἀφυπνίζονταν ἀπὸ τὶς ἅγιες δυνάμεις, σὰν δεσπότες πού οἱ ταγμένοι στὶς ἀνάγκες αὐτὲς ὑπηρέτες τοὺς καλοῦσαν στὸ ἔτοιμο τραπέζι. Κατοικοῦσαν στὴν ἔρημο, καὶ οἱ κόρακες τοὺς ἔφεραν τὸ πρωὶ ψωμί ἀπὸ τὶς κατοικοῦμενες περιοχές, καὶ τὸ δειλινὸ κρέας. Ἄπὸ πού τὰ ἔπαιρναν, Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε ἀφθονη τέτοια τροφή γιὰ τὰ ὄρνια, πού ἦταν συνηθισμένα νὰ ἐπιμένουν στὴ τροφή νεκρῶν, πού καὶ μὲ αὐτὰ μόλις κατόρθωναν νὰ χορτάσουν, ἰδιαίτερα σὲ περίοδο λιμοῦ. Καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι ὅτι, ἂν καὶ ἦταν σπάνια τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ διατροφή τους, φιλοξενοῦσαν καὶ ἄλλους γενναιόδωρα, φροντίζοντας ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους σὲ τέτοια ἐποχὴ, ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ λίγο δύσκολα, ἢ καὶ καθόλου, δὲν θὰ εὔρισκαν σιτάρι, ἂν αὐτὸ πού ὑπῆρχε τὸ κατανάλωναν ἄλλοι. Ἐπεξέτειναν μάλιστα καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους τὴ δωρεὰ μὲ ἀφθονία, ἔχοντας ἀπόλυτη πεποίθηση, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τοὺς λείψουν οἱ δωρεὲς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὅσο μένουν δίκαιοι, γιατί αὐτὴ εἶναι ἐπινοητικὴ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τέτοιων πραγμάτων, καὶ θεωρεῖ αὐτὰ διανομὴ γιὰ τοὺς ἄξιους, ἢ φόρο πού ὀφείλεται στὸ σῶμα. Γιατὶ ὁ Κύριος διδάσκει λέγοντας: «νὰ μὴ φροντίζετε μὲ ἀγωνία λέγοντας, τί θὰ φᾶμε ἢ τί θὰ πιοῦμε ἢ τί θὰ φορέσουμε; Γιατὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας γνωρίζει ὅτι ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὅλα

νιος, ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων», καὶ ὅτι τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν χρέος, καὶ οὐ χάριν, δίδωσι ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

Προστίθησι τοῖς εἰρημένοις, ὅτι «ἄξιός ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς
5 αὐτοῦ ἐστίν». Ἐκατὸν γοῦν ἅπαξ ἔτρεφον ἄνδρας δέκα μόνον
ἔχοντες ἄρτους, ὀλίγους μὲν ὄντας τῇ ἀναλογίᾳ πρὸς κόρον τοῦ
πλήθους, κορέσαντας δὲ ὁμῶς καὶ τοῖς λειψάνοις ἐγγυησάμενοι
τὸν κόρον. Τοῦ γὰρ λειτουργοῦ, «παράθες», ἀκούσαντος, «παρά-
θες τοῖς ἀνθρώποις τοὺς ἄρτους, καὶ φάγωνται»· εἶτα τῷ εἰκότι
10 μᾶλλον, ἢ τῇ ἀξιοπιστίᾳ τοῦ ἐπιτάπτοντος προσεσχηκόςτος καὶ
εἰπόντος, «τί παραθῶ ταῦτα ἐνώπιον τοσούτων;», καλῶς οἱ ἐστιά-
τορες τῇ πίστει ὠχυρωμένοι φασί· «παράθες, ὅτι φάγωνται, καὶ
καταλείψουσι». Καὶ ἔφαγον καὶ κατέλιπον, κατὰ τὸ ῥῆμα Κυρίου,
ἵνα προλάβῃ θαῦμα δουλικὸν καὶ ὁδοποιήσῃ τὴν παραδοχὴν τῷ
15 Δεσποτικῷ θαύματι. Προτρέχουσι γὰρ αἰεὶ τῆς ἀληθείας εἰκόνες,
τοὺς ἀγνώμονας ἐμφράττουσαι Ἰουδαίους, ἵνα, ὅταν συκοφαντεῖν
ἐπιχειρήσωσιν ὡς ἄπιστα ἢ ἀδύνατα τὰ Κυριακὰ θαύματα, ἐκ τῶν
φθασάντων δυσωπηθῶσι, παύσασθαι τῆς ἀκαίρου φιλονεικίας,
καὶ ἀναιδῶς ἴστασθαι ἐρυθριάσωσι πρὸς θαῦμα Δεσποτικόν, οὗ
20 προλαβόντες ἔφθασαν ἐπὶ τῶν δούλων καταδέξασθαι τοὺς τύ-
πους ἄνευ ἔριδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄.

Περὶ τοῦ Υἱοῦ τῆς αἰεὶ Παρθένου.

Οὕτως ἀντιλέγειν μέλλοντας αὐτοὺς τῷ τῆς Παρθένου τόκῳ
25 καὶ λογισμοὺς πλέκειν δῆθεν εὐλόγους, ὡς οὐκ ἐχούσης τῆς φύσε-
ως ἐμβρίου σύστασιν ἐργάσασθαι ἄνευ καταβολῆς σπερμάτων

66. Ματθ. 6, 31-32.

67. Ματθ. 10, 10.

68. Δ' Βασ. 4, 42.

αὐτά»⁶⁶, καὶ ὅτι γι' αὐτὸν ποὺ κάνει τὸ καλὸ, τὰ δίνει αὐτὰ ὡς χρέος καὶ ὄχι ὡς χάρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18ο

Καὶ προσθέτει σ' αὐτὰ ποὺ εἶπε· «γιατὶ ὁ ἐργάτης ἔχει δικαίωμα νὰ τρέφεται»⁶⁷. Χόρτασαν λοιπὸν μιὰ φορὰ ἑκατὸ ἄνδρες ἔχοντας μόνον δέκα ψωμιὰ, ποὺ ἦταν βέβαια λίγα γιὰ νὰ χορτάσουν ὄλο τὸ πλῆθος, καὶ ὅμως χόρτασαν, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ περισσεύσαν βεβαίωσαν τὸν χορτασμὸ τους. Γιατὶ, ὅταν ὁ ὑπηρέτης ἄκουσε, «πρόσεχε, πρόσφερε τὰ ψωμιὰ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ φᾶνε»⁶⁸, προσέχοντας αὐτὸ ποὺ ἦταν φυσικὸ μᾶλλον καὶ ὄχι τὴν ἀξιοπιστία ἐκείνου ποὺ ἔδινε τὴν διαταγή, εἶπε· «τί νὰ προσφέρω μπροστὰ σὲ τόσους πολλούς;»⁶⁹, καλῶς ἐκεῖνοι ποὺ πρόσφεραν τὴ φιλοξενία, ὀχυρωμένοι μὲ τὴν πίστη, εἶπαν· «πρόσφερε, γιατί θὰ φᾶνε καὶ θὰ ἀφήσουν περισσεύματα»⁷⁰. Καὶ πραγματικὰ ἔφαγαν καὶ ἄφησαν περισσεύματα, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ προλάβει τὸ θαῦμα τοῦ δούλου, νὰ προετοιμάσει τὴν ἀποδοχὴ τοῦ Δεσποτικοῦ θαύματος. Γιατὶ πάντοτε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια προηγοῦνται οἱ εἰκόνες, φράσσοντας τὰ στόματα τῶν ἀγνωμόνων Ἰουδαίων, ὥστε, ὅταν ἐπιχειρήσουν νὰ συκοφαντήσουν τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου ὡς ἀπίστευτα ἢ ἀδύνατα, νὰ καταντροπιασθοῦν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, νὰ παύσουν τὴν ἄσκοπη φιλονεικία τους, καὶ νὰ κοκκινήσουν γιὰ τὴν ἀδιάντροπη στᾶση τους μπροστὰ στὸ Δεσποτικὸ θαῦμα, τοῦ ὁποῖου τὴν προτύπωση παραδέχθηκαν, ὅταν ἔγινε ἀπὸ τοὺς δούλους του χωρὶς καμμιά ἀμφισβήτηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 19ο

Γιὰ τὸν Υἱὸ τῆς Ἀειπαρθένου

*Ἐτσι, ἐπειδὴ ἔμελλαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ πλέξουν συλλογισμοὺς δῆθεν εὐλογοφανεῖς γιὰ τὸν Υἱὸ τῆς Παρθένου, ὅτι τάχα ἡ φύση δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἔμβρυο χωρὶς τὴν παρεμβολὴ γονιμο-

69. Δ' Βασ. 4, 43.

70. *Οπ. π.

παιδογόνων, οὐκ ἀφήσιν ἄσπορος ἐν ἀρχῇ παντοίους ἢ γῆ βλασθήσασα καρπούς. Λόγος γὰρ θεῖος ἀμφοτέραις γέγονε σπέρμα Ἡ μὲν ἤκουσε, «ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπείρον σπέρμα κατὰ γένος», καὶ τὸ πρόσταγμα εἰς φύσιν μετέβαλε, διαφόρους 5 εὐθύς οὐκ ἐξ ὑποκειμένης, πλήν τοῦ λόγου, ἄλλης αἰτίας βλαστήσασα καρπούς, οὓς ἐξήγαγε τὸ πρόσταγμα. Ἡ δὲ «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι»· μετὰ τὸ εἰπεῖν «πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;», καὶ σάρκα ἀμελλητὶ τὸν Λόγον εἰργάσατο, καὶ ναὸν θεῖον ὠκοδόμησε τὸ 10 ῥῆμα.

Οὕτω μετὰ τριήμερον χρόνον τοῦ κήτους Ἰωνᾶς προελθὼν ἀδιάφθορος, ἐπιστομίζει βουλομένους αὐτοὺς τὴν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνάστασιν λέγειν τοῦ Κυρίου ἀδύνατον, πιστούμενος τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, καὶ τοῖς ἐρεσχελεῖν ἐθέλουσι οὐ συγχωρῶν ἀναι- 15 δεύεσθαι πρὸς τὸ νεαρὸν θαῦμα τῷ παλαιῷ κωλυομένοις τῆς προφανοῦς ἀναισχυντίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Οὕτως, ἵνα μὴ λέγωσι τὸ τῶν πέντε ἄρτων παράδοξον, ἐξ ὧν 20 ἐκορέσθησαν οἱ πεντακισχίλιοι, ἀμήχανον, δέκα ἄρτοις φθάσαντες ἑκατὸν ἐδεξιώσαντο ἄνδρας οἱ δοῦλοι· μικρῷ θαύματι τέως ἐγγνώμενοι τὸ μείζον, καὶ τὸ ἅπαξ γενόμενον ἐν ἐλάττονι δυνατόν, καὶ ἐν μείζονι δεικνύντες δυνατόν, τῆς ὕλης καὶ ὅταν ἐκ πλείονος ὀλίγους, καὶ ὅταν ἐξ ἐλάττονος δέοι τρέφεσθαι πλείονας, ὁ- 25 μοίως ὑπακουούσης τῇ πληθυνούσῃ χάριτι, καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς οὐ τῇ ποσότητι, τῇ δὲ δυνάμει ποιούσης ἅπανσι γνώριμον. Ἀλλὰ τῶν μὲν ἰουδαϊκῶν ἄλις, οἱ δὲ τότε τοὺς ἑκατὸν τοῖς δέκα ἄρτοις ἐστίασαντες ἄνδρας, ἄλλοτε λέθητα πλήθει βοτανῶν ἔτι

71. Γεν. 1, 11.

72. Λουκᾶ 1, 34.

73. Ὅπ. π.

74. Ἰωνᾶς 2, 1. 11.

ποιῶν σπερμάτων, δὲν τοὺς τὸ ἐπιτρέπει ἡ γῆ πού στήν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας φύτρωσε χωρὶς σπόρο ποικίλους καρπούς. Γιατὶ σπέρμα καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἔγινε ὁ θεῖος Λόγος. Ἡ γῆ δηλαδή ἄκουσε· «να̅ βγάλει ἡ γῆ χλόη καὶ θάμνους σπερματοφόρους διαφόρων εἰδῶν καὶ ποικιλιῶν»⁷¹, καὶ μετέβαλε τὴ διαταγὴ σὲ φύση, βλαστάνοντας ἀμέσως διάφορους καρπούς, τοὺς ὁποίους παρήγαγε ἡ διαταγὴ, χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμμιά ἄλλη γενεσιουργὸς αἰτία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν λόγο, ἐνῶ ἡ Ἁειπάρθενος, ὅταν ρώτησε, «πῶς θὰ γίνεῖ αὐτό, ἀφοῦ δὲν ἔχω ἄνδρα;»⁷², καὶ ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ ἀγγέλου, «θὰ ἔρθει Πνεῦμα ἅγιο σὲ σένα καὶ θὰ σὲ σκιαῶσει δύναμη τοῦ Ὑψίστου»⁷³, ἀμέσως, χωρὶς ἀργοπορία, συνέλαβε τὸν Λόγο, καὶ ὁ Λόγος οἰκοδόμησε ναὸ τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ Ἰωνᾶς βγαίνοντας μετὰ ἀπὸ τρεῖς μέρες ἀπὸ τὸ θαλάσσιο κῆτος ἀβλαβῆς⁷⁴, ἀποστομώνει ἐκείνους πού θέλουν νὰ παρουσιάξουν ἀδύνατη τὴν μετὰ ἀπὸ τρεῖς μέρες ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, βεβαιώνοντας μὲ τὸ ὅμοιο θαῦμα του τὸ ὅμοιο, καὶ μὴ ἐπιτρέποντας αὐτοὺς πού θέλουν νὰ φλυαροῦν, νὰ φέρονται μὲ ἀναίδεια πρὸς τὸ νέο θαῦμα, ἐμποδιζόμενοι στήν ὀλοφάνερη ἀδιαντροπία τους ἀπὸ τὸ παλιὸ θαῦμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20ο

Ἔτσι, γιὰ νὰ μὴ λένε ἀδύνατο τὸ θαῦμα τῶν πέντε ἄρτων, μὲ τοὺς ὁποίους χόρτασαν πέντε χιλιάδες⁷⁵, δοῦλοι πρόλαβαν καὶ μὲ δέκα ψωμιὰ χόρτασαν ἑκατὸ ἄνδρες, μὲ μικρὸ τότε θαῦμα βεβαιώνοντας τὸ μεγαλύτερο, καὶ δείχνοντας ὅτι αὐτὸ πού στὸ μικρότερο ἦταν δυνατὸ, ἦταν δυνατὸ καὶ στὸ μεγαλύτερο, ἐπειδὴ ἡ ὕλη, καὶ ὅταν μὲ πολλὰ ψωμιὰ τρέφει λίγους, καὶ ὅταν μὲ λίγα πρέπει νὰ θρέψει πολλούς, ὑπακούει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὴ χάρη πού τὰ πολλαπλασιάζει, καὶ κάνει τὴν ἐνέργειά της γνωστὴ σὲ ὅλους, ὄχι μὲ τὴν ποσότητα, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμή της. Ἀλλὰ ἀρκετὰ αὐτὰ γιὰ τὰ ἰουδαϊκά. Ἐνῶ αὐτοί⁷⁶, πού τότε μὲ δέκα ψωμιὰ χόρτασαν ἑκατὸ ἄνδρες, ἄλλοτε διατάζοντας τοὺς ὑπηρέτες νὰ βράσουν ἓνα λέβητα

75. Ματθ. 14, 21.

76. Ὁ Ἐλισσαῖος δηλαδή καὶ ὁ Γιεζί.

τοῦ λιμοῦ κρατοῦντος ἐψεῖν τοῖς ὑπηρέταις προστάξαντες, καὶ
 πικροῦ λίαν ἐκ τῆς γεύσεως εὐρεθέντος ὕστερον τοῦ ἐψήματος,
 δηλητηρίου πάντως ἐμμεμιγμένης βοτάνης τῷ χύματι (τοῦτο γὰρ
 ὁ λέγων ἐδήλου· «θάνατος ἐν τῷ λέβητι, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ») δρᾶ-
 5 κα μίαν τῷ παντὶ κελεύουσιν ἐμβαλεῖν ἄλεύρου, τὸ πρὸ μικροῦ διὰ
 τὴν πικρίαν ἄχρηστον εἰς βρωσιν τοῖς μοχθήσασιν νομισθέν, ποιή-
 σαντες εἰς ἐδωδὴν ἐπιτήδειον καὶ τοῖς λιμώττουσιν εἰς παραμυ-
 θίαν τῆς ἐνδείας χρησιμώτατον. Τούτοις καλῶς ὁ ὑμνογράφος
 ἐπεφώνει Δαβὶδ, «πλούσιοι», λέγων, «ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν,
 10 οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγα-
 θοῦ», τῆς ἀληθείας τοῦ λόγου τὰ προειρημένα μαρτυρίαν ἔχων ἀ-
 σφαλῆ καὶ ἐχέγγυον. Ταῦτα καὶ ὁ Κύριος σφραγιζόμενος ἔλεγεν·
 «ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ
 θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ
 15 οὐράνιος τρέφει αὐτά. Καὶ περὶ ἐνδύματος τί μερμινάτε; Κατα-
 μάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει.
 Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλ-
 λετο ὡς ἐν τούτων»· ἐκ καθ' ἑκάστην ὄρωμένων δυνατὴν τοῖς ἐμ-
 βιοῦσι τὴν αὐτοσχέδιον καὶ ἀταλαίπωρον ὑποτιθέμενος ζωὴν
 20 «αἰτεῖτε», γὰρ φησι, «τὴν βασιλείαν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθή-
 σεται ὑμῖν». Ἴνα γὰρ μὴ δόξη κόμπιον εἰκαῖον καὶ εἰς ματαιολο-
 γίαν ὑποπτον εἰρηκέναι τό, «μὴ μερμινήσητε, τί φάγητε ἢ τί πῖντε
 ἢ τί περιβαλεῖσθε», τῷ ὑποδείγματι τῶν κρίνων καὶ τῶν πετεινῶν
 πιστοῦται τὴν παραίνεσιν, τῶν μὲν τοῦ ἐνδύματος τὴν εὐπρέπειαν,
 25 τῶν δὲ τὴν τροφὴν ἄπνονον δεχομένων καὶ ἀμέριμον παρὰ τῆς
 προνοίας τοῦ Κρείττονος, ἅμα καὶ τῆς ἐπηγγελμένης πρὸ τῆς πα-
 ρακοῆς τῷ Ἀδὰμ ὑπομμινήσκων ἡμᾶς διαγωγῆς, ὡσὰν μηδεὶς
 ἀπιστεῖν ἔχη τῷ δυνατῷ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι τὴν τροφὴν ἐμελλεν
 ἔχειν οὐ γεωργῶν ὡς νῦν, οὐ μοχθῶν, ἀταλαίπωρον, εἰς τὴν πα-
 30 ρούσαν τοῦ πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων κακοπάθειαν ἀφορῶν τῶν

77. Δ' Βασ. 4, 10.

78. Ψαλμ. 33, 11.

γεμάτο μὲ χόρτα, ἐνῶ ἀκόμα διαρκοῦσε ὁ λιμός, ὅταν τὰ βρασιμένα χόρτα βρέθηκαν νὰ ἔχουν πολὺ πικρὴ γεύση, ἐπειδὴ στὸ μίγμα ἀνακατέφτηκε ὁπωσδήποτε καὶ κάποιο δηλητηριασμένο χόρτο (γιατὶ αὐτὸ δήλωνε ἐκεῖνος ποὺ ἔλεγε· «θάνατος μέσα στὸν λέβητα, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ»⁷⁹), διέταξαν τοὺς ὑπηρέτες νὰ βάλουν μὲ χούφτα ἀλεύρι σὲ ὅλο τὸ μίγμα, καὶ ἔτσι αὐτὸ ποὺ πρὶν λίγο ἐξαιτίας τῆς πικρίας του θεωρήθηκε ἀκατάλληλο γιὰ φάγωμα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κοπίασαν, τὸ ἔκαναν κατάλληλο γιὰ τροφή καὶ πάρα πολὺ χρήσιμο γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς πείνας. Γι' αὐτοὺς ὁ ψαλμωδὸς Δαβὶδ καλῶς διατύπωνε τὶς προσφωνήσεις του λέγοντας· «πλούσιοι κατήνησαν φτωχοὶ καὶ πείνασαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀναζητοῦν μὲ ἐπιμονὴ τὸν Κύριο, δὲν θὰ στερηθοῦν κανένα ἀγαθόν»⁸⁰, ἔχοντας αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν ἀκλόνητη μαρτυρία καὶ ἐγγύηση. Αὐτὰ ἐπιβεβαιώνοντάς τα καὶ ὁ Κύριος, ἔλεγε· «ρίξτε τὸ βλέμμα σας στὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, ποὺ οὔτε σπέρνουν, οὔτε θερίζουν, οὔτε συνάγουν στὶς ἀποθήκες, καὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας τὰ τρέφει. Καὶ γιὰ τὰ ἐνδύματα γιατί φροντίζετε μὲ ἀγωνία; Παρατηρήστε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς μεγαλώνουν. Οὔτε κοπιάζουν, οὔτε γνέθουν, ἀλλὰ σὰς λέγω, ὅτι οὔτε ὁ Σολομών σὲ ὅλη του τὴ δόξα ντυνόταν σὰν ἓνα ἀπὸ αὐτὰ»⁸¹, ὑπονοώντας ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔλβετε κάθε μέρα, ὅτι εἶναι δυνατὴ γιὰ τοὺς ζωντανοὺς ὀργανισμοὺς ἡ πρόχειρη καὶ ἀμέριμη ζωή. Γιατὶ λέγει· «ζητεῖτε τὴ βασιλεία, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σὰς δοθοῦν ὡς ἐπιπρόσθετα»⁸⁰. Ὅμως, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι ἀπὸ ἄσκοπο κομμασιμὸ καὶ ὑποπτη ματαιολογία εἶπε τό, «μὴ φροντίζετε τί θὰ φάτε ἢ τί θὰ πιεῖτε ἢ τί θὰ φορέσετε»⁸¹, κάνοντας τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς προτροπῆς του μὲ τὸ παράδειγμα τῶν κρίνων καὶ τῶν πτηνῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ μὲν κρίνα δέχονται τὰ εὐπρεπῆ ἐνδύματά τους, καὶ τὰ πτηνὰ τὴν τροφή τους χωρὶς κόπο καὶ φροντίδα, ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ Ἄνωτέρου, καὶ συγχρόνως ὑπενθυμίζοντάς μας τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοή στὸν Ἀδὰμ γιὰ τὴ διαβίωσή του, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ ἔχει ἀμφιβολία γιὰ τὴ δυνατότητα τῆς ὑπόσχεσης, ὅτι δηλαδὴ μποροῦσε νὰ ἔχει τὴν τροφή του χωρὶς νὰ καλλιεργεῖ τὴ γῆ μέχρι τώρα, χωρὶς νὰ κοπιάζει, χωρὶς νὰ ταλαιπωρεῖται, ἔχοντας ὑπόψη του τὴν τωρινὴ ταλαιπωρία γιὰ τὴν ἐξασφάλ-

79. Ματθ. 6, 26-29.

80. Ὅπ. π. 33.

81. Ὅπ. π. 25.

ἀπόνως τρεφομένων θηρίων καὶ ἐρπετῶν ζωῆν, καὶ πετεινῶν διδασκόντων ἡμᾶς τὸ ἀψευδὲς τοῦ νομοθετήσαντος τὴν τότε ζωῆν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ θεραπευόμενα φυτὰ χερσὶν ἀνθρωπίναις τῶν ἀγρίων βοτανῶν ἐστὶν ἀσθενέστερα κατ' ἔτος σπειρόμενα, ἀρδόμενα παρὰ τῶν ἀγροκόμων, καὶ μόλις ἐπιμελείᾳ πολλῇ φθάνοντα πρὸς τὴν σπουδαζομένην τελείωσιν, τῶν ἅπαξ ἀνατειλάντων κατὰ πρόσταγμα θεῖον ἐπὶ ταῖς ἀρχαίαις ῥίζαις βλαστανόντων καὶ τρεφόντων εὐερνέστατα καὶ τεθηλότα στελέχη αἰεὶ, πρὸς ἔλεγχον ἀναντίρρητον τοῦ καὶ τὰ ἡμέτερα τοῖς μὴ παρακούσασαι Θεοῦ δύνασθαι τὸν αὐτὸν τρόπον ἀνθεῖν καὶ παρέχειν αὐτοῖς αὐτομάτως τὴν ἀπόλαυσιν ἀνεμπόδιστον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Εἰς ταύτην οὖν τοὺς δουλομένους τὴν ἀμέριμον ὁ Κύριος ἐνάγων ζωῆν, ἐργάζεσθαι τὸ καλὸν παραινεῖ καὶ μὴ φροντίζειν τῆς χρείας τοῦ σώματος λέγων «οἶδεν ὁ Πατήρ ὑμῶν, ὅτι χρείαν ἔχετε τούτων ἀπάντων», καὶ «ἄξιός ἐστις ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν». Οὐδεμίαν ἐν τούτοις καταλιπὼν ἀπιστίας ὑπόνοιαν, ὡς ἐνδεηθήσεται τις τῶν καθηκόντων ὁ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐργαζόμενος καθάπερ ἀθλητῆς ἀπογραψάμενος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς εὐσεβείας καὶ καθ' ἑκάστην ἐνθέσμως ἀθλῶν, ὁψώνια μὲν τὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος πρὸς τὴν ἐν σαρκὶ ζωῆν παρὰ τοῦ ἀγνοηθέντος σιτοδοτούμενος, τοὺς δὲ στεφάνους μετὰ τὰ στάδια μένων ἐν τῷ μέλλοντι, οὐ κοτίνῳ καὶ σελίνῳ καὶ δάφνη κλάδοις τὴν κεφαλὴν ἀναδεῖσθαι προσδοκῶν, ἀλλὰ τῷ διαδήματι τῆς εὐπρεπείας καὶ τῷ καλῷ δόξης καὶ τιμῆς πεπλεγμένῳ στεφάνῳ, ὡς φησὶν ὁ Δαβὶδ· «δόξη καὶ τιμῆ ἐστεφάνωσας αὐτόν». Καὶ ἄθλον ἐπὶ πᾶσι λαμβάνων ζωῆν τὴν αἰώνιον, καὶ τρυφῆς παραδείσου ἀπόλαυσιν, ἦν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, «ὄφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Τοιαῦτα γὰρ ὁ Θεὸς ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσι αὐτόν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότη-

λιση τῶν ἀπαραίτητων γιὰ τὴ ζωὴ, ἐνῶ τὰ θηρία καὶ ἔρπετὰ καὶ πτηνὰ ποὺ τρέφονται χωρὶς κόπο, μᾶς διδάσκουν ὅτι δὲν ψεύδεται αὐτὸς ποὺ νομοθέτησε τὴν τότε ζωὴ. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὰ φυτὰ ποὺ καλλιεργοῦνται μὲ τὰ ἀνθρώπινα χέρια, εἶναι πιὸ ἀδύναμα ἀπὸ τὰ ἄγρια χόρτα, ἂν καὶ σπέρνονται κάθε χρόνο, ποτίζονται ἀπὸ τοὺς ἀγρότες, καὶ μόλις ὕστερα ἀπὸ μεγάλη φροντίδα φτάνουν στὸ ἐπιδιωκόμενο τέλος, ἐνῶ αὐτὰ ποὺ φύτρωσαν μιὰ φορὰ, σύμφωνα μὲ τὴ θεϊκὴ ἐντολή, φυτρώνουν ἀπὸ τὶς ἀρχικὲς ρίζες καὶ τρέφονται πλούσια καὶ βγάζουν στελέχη πάντοτε, ὡς ἀναντίρρητη ἀπόδειξη, ὅτι καὶ τὰ δικὰ μας, ὅσοι δὲν παρακούσαμε τὸν Θεό, μποροῦν νὰ ἀνθοῦν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ νὰ μᾶς προσφέρουν τὴν ἀπόλαυσή τους ἐλεύθερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 21ο

Ὁ Κύριος λοιπὸν ὀδηγώντας σ' αὐτὴν τὴν ἀμέριμνη ζωὴ ὅσους θέλουν, συμβουλεύει νὰ κάνουν τὸ καλὸ, καὶ νὰ μὴ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος, λέγοντας: «γνωρίζει ὁ Πατέρας σας, ὅτι ἔχετε ἀνάγκη ὅλων αὐτῶν»⁸², καί, «ὁ ἐργάτης ἔχει δικαίωμα νὰ τρέφεται»⁸³, χωρὶς μὲ αὐτὰ νὰ ἀφήνει καμμιά ὑπόνοια ἀναξιοπιστίας, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἔχει ἔλλειψη κάποιου ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα αὐτὸς ποὺ ἐκτελεῖ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ὁ ἀθλητὴς ποὺ ἀφιερώνεται στὸν ἀγῶνα τῆς εὐσέβειας καὶ ἀθλεῖται κάθε μέρα νόμιμα, παίρνει τὰ τρόφιμα τῆς παρούσας ζωῆς γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ σώματος, τροφοδοτούμενος ἀπὸ τὸν ἀγωνοθέτη, ἐνῶ τὰ στεφάνια μετὰ τοὺς ἀγῶνες τὰ περιμένει στὴ μέλλουσα ζωὴ, χωρὶς νὰ προσδοκᾷ νὰ στεφανωθεῖ μὲ κλάδους ἀγριελιᾶς καὶ σέλινου καὶ δάφνης στὸ κεφάλι του, ἀλλὰ μὲ τὸ στέμμα τῆς μεγαλοπρέπειας, καὶ μὲ τὸ στεφάνι ποὺ εἶναι πλεγμένο καλῶς μὲ δόξα καὶ τιμὴ, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ, «τὸν στεφάνωσες μὲ δόξα καὶ τιμὴ»⁸⁴, καὶ παίρνοντας ὡς ἔπαθλο γιὰ ὅλα τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὴν ἀπόλαυση τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, τὴν ὁποία, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο, «μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἀκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν συνέλαβε»⁸⁵, γιὰ τὴν ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς

84. Ψαλμ. 8, 6.

85. Α' Κορ. 2, 9.

τος ὄντα ἀνέκφραστα καὶ ἀθέατα καὶ ἐνθυμήσεως κρείττονα. Ὅπερ γὰρ ἂν ἐννοῆσαι τις πρὸς ἀπόλαυσιν σπουδᾶση μέγα καὶ θαυμαστόν, ἔλαττον πάντως καὶ πολὺ καταδεέστερον φαντασθήσεται τῶν εἰς τροφήν τοῖς ἁγίοις εὐτρεπισμένων Ἐπειδὴ πέφυκεν ἡ διάνοια τῶν δι' αἰσθήσεως ἐγνωσμένων ἐν ἑαυτῇ μορφοῦν τὰς εἰκόνας, ὧν δὲ μὴ τύπους παρὰ τούτων ἐδέξατο, ἀγαλματοποιεῖν ἐθέλουσα, ἀόριστα ἰνδάλλεται εἰδῶλα κατὰ κενοῦ θαίνουσα, καὶ ἀνυπόστατα φανταζομένη ἐνθύμια, ἄλλοτε ἄλλης ἐμπιπτούσης μορφῆς καὶ ἀφανιζούσης τὴν φθάσασαν, τῷ μὴ ὑποκεῖσθαι τετρανωμένον εἶδος τὸ κατασχεῖν δυνάμενον πλαζομένην αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

Εἰ γὰρ τὸ ἐν ἐρήμῳ δοθὲν μάννα ψηλαφώμενον καὶ ὄρώμενον ἠπορεῖτο, τί ἂν εἴη, τῇ ὄψει καὶ τῇ ποιότητι, οὐδενὶ τῶν ἐν πείρᾳ γεγενημένων συγκρινόμενον, ξένην δὲ καὶ παρηλλαγμένην παρὰ τὰς ἐθίμους ἔχων τὴν αἴσθησιν; Πῶς ἂν τις εἰκότι στοχασμῷ τεκμηριώσαιτο τὰ ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ τοῦ μάννα προέχοντα, καὶ πάσης ἀνώτερα αἰσθητῆς καταλήψεως, τότε γνωσθησόμενα τοῖς νῦν προσδοκῶσιν αὐτά, ὅτε ἡ πείρα διδάξει τῆς ἀπολαύσεως τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ τοὺς πόνους ἐλέγξει μικροὺς τῆς ἐπικαρπίας τὸ μέγεθος, ὑπὲρ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀμοιβῶν ἀπαντησάσης τῆς εὐκληρίας. Καί μοι μηδεὶς τῶν μέχρι νῦν ἡμεληκότων τοῦ καλοῦ προφασιζέσθω τὸ ὄψμιον καὶ ὀκνεῖτω τὴν ἐργασίαν τούτου, ὡς ἀρχόμενος βράδιον, καὶ μόλις ἢ οὐδαμῶς φθάνων πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς τελειότητα. Πολὺ μὲν γὰρ ἀληθῶς τὸ στάδιον, καὶ μακρὸν τὸ μηκος τῆς φερούσης ἐπ' ἐκείνην ὁδοῦ, φημὶ κἀγὼ· ἀλλ' ἔστι ταχέως ἀνύσαι αὐτὸ συντόνῳ σπουδῇ, καὶ παρελθεῖν τοὺς ἐκ νέας ἡλικίας

ὑπερβολικῆς τους λαμπρότητας εἶναι ἀνέκφραστα καὶ ἀόρατα καὶ πέρα ἀπὸ κάθε σύλληψη τοῦ νοῦ. Γιατί, ὅ,τι καὶ ἂν ἐπιχειρήσει νὰ σκεφτεῖ κανεὶς μεγάλο καὶ θαυμάσιο γιὰ τὴν ἀπόλαυση, θὰ εἶναι ὀπωσδήποτε κατώτερο καὶ θὰ φαντάζει πολὺ ὑποδεέστερο ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἐτοιμασμένα γιὰ τοὺς ἁγίους, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ διάνοια σχηματίζει τὶς εἰκόνες μὲ βάση αὐτὰ πού γνωρίζει μὲ τὶς αἰσθήσεις. Ἐκεῖνα ὅμως τῶν ὁποίων δὲν ἔχει ἀποτυπώσει τὶς εἰκόνες ἀπὸ τὰ ἴδια, ὅταν θέλει νὰ ἀναπλάσει τὶς μορφές τους, τὶς φαντάζεται σὰν ἀόριστες εἰκόνες, βαδίζοντας στὸ κενὸ καὶ πλάθοντας ἀνύπαρκτες ἀναμνήσεις, γιατί κάθε φορὰ παρεμβάλλεται ἄλλη μορφή, πού ἐξαφανίζει τὴν προηγούμενη, ἐπειδὴ τὴν πλάθει μὲ βάση τὸ ἀνύπαρκτο σαφές εἶδος, τὸ ὁποῖο μόνο μπορεῖ νὰ τὴν συγκρατήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22ο

Ἄν, γιὰ παράδειγμα, τὸ μάννα πού δόθηκε στὴν ἔρημο⁸⁶, ψηλαφώντας καὶ βλέποντάς το, ἀποροῦσαν τί μποροῦσε νὰ εἶναι, ἐπειδὴ ὡς πρὸς τὴν ὄψη καὶ τὴν ποιότητά του δὲν συγκρινόταν μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού ἦταν γνωστά, καὶ εἶχε παράξενη καὶ διαφορετικὴ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα αἴσθησι, πῶς θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀποδείξει μὲ πιθανές σκέψεις αὐτὰ πού ὑπερέχουν ἀσύγκριτα ἀπὸ τὸ μάννα καὶ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ κάθε αἰσθητὴ κατανόησή τους, καὶ θὰ γίνουν γνωστά σ' αὐτοὺς πού τὰ περιμένουν, ὅταν ἡ πείρα θὰ τοὺς διδάξει τὴν ἐξαιρετικὴ τους ἀπόλαυση, καὶ θὰ ἀποδείξει ὅτι οἱ κόποι εἶναι μικροὶ μπροστὰ στὸ μέγεθος τοῦ κέρδους, καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ καλοῦ κλήρου θὰ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὶς ἀμοιβές πού ἐλπίζουν; Καὶ ἂς μὴ μοῦ προβάλλει κανένας ἀπὸ αὐτοὺς πού μέχρι τώρα παραμέλησαν τὸ καλὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι ἡ ἀνταπόδοσις καθυστερεῖ, καὶ ἀποφεύγει τὴν ἀσκησὴ του, μὲ τὴ σκέψη νὰ τὴν ἀρχίσει ἀργότερα, ἐνῶ μόλις, ἢ μᾶλλον δὲν προφταίνει κἂν νὰ φτάσει στὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς. Γιατί ἐγὼ λέγω, ὅτι πραγματικὰ εἶναι μεγάλο τὸ στάδιο τῆς ἀρετῆς, καὶ μακρὸ τὸ μῆκος πού ὀδηγεῖ στὸν δρόμο ἐκεῖνο. Ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ τὸ διατρέξουμε γρήγορα μὲ

86. Ἐξ. 16, 13-15.

βάδην ὀδεύοντας, καὶ τοσοῦτον ὀπίσω καταλιπεῖν, ὅσον ἡ προθυμία ἐπείγεται πρόσω ὡς ἐκείνους μὲν ὀλίγον, ἢ ὄλως οὐδὲν προκεκοφέναι, ἀφ' οὗ κατελείφθησαν τύπῳ νωθρῶς ἄγαν, καὶ ἀνεμιένως κινουμένους τῷ πόδε, τὸν δὲ ἰσοταχῶς πτηνοῖς δραμόντα ἐπὶ
 5 τὸ προκειμένον, ἢ πλησίον τοῦ σκοποῦ, ἢ πάντως γενέσθαι ἀνάγκη ἐντός καθάπερ ναῦν ἐξ αὐτῶν ὄρμων εὐθυδρομοῦσαν εἰς λιμένα καὶ καταίρουσαν πλησίστιον, ἄλλων ἐμπλαζομένων ἐπὶ τῷ πελάγει κυβερνητῶν ῥαθυμίας, καὶ τοὺς κόλπους τῆς ὀθόνης συνεχῶς κενούντων ταῖς ἐπὶ θάτερα ἐγκαρσίοις παρατροπαῖς "Όταν
 10 γὰρ οὐρίου πνεύματος ἐκ πρύμνης τῆ ὀλκάδι προσπίπτοντος, μὴ τὰ ἰστία ὁ κυβερνῶν φυλάττη πεπληρωμένα, μηδὲ κατέχη τὴν ὄρμην πρὸς τὴν πνέουσαν ὄρθιον, βραδυπαθεῖν ἀνάγκη τὸ σκάφος, ἀποφεύγον αἰεὶ καὶ ἐκκλίνον τὴν τοῦ ὠθοῦντος πνεύματος ἐκβολήν.

15

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

Διὰ τοῦτο καλῶς ὁ Παῦλος τοῖς σταδιεύουσι τοῦτον τὸν δρόμον ὑπεφώνει βοῶν «οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε». Τὸ «οὕτως» ἐπιτείνειν κελεύων τὸ τάχος, καὶ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ διάζεσθαι τῆ σφοδροτάτῃ φορᾶ, ὡς τὴν πολλοῦ χρόνου δεομένην ὁδὸν
 20 ἀνυσθῆναι ὀξέως συντόνω σπουδῇ καὶ ἐπιμόνω τοῦ θεόντος. Τοῦτο τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος θεασάμενος ὁ λέγων, «ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον», ὁ ταχυδρόμος Δαβὶδ, κατηντιβόλει καὶ ἰκέτευε τὸν Θεὸν γνῶναι παρακαλῶν, ὅσος αὐτῷ τῆς ζωῆς λείπεται χρόνος, καὶ εἰ πρὸς τὴν κατάληψιν αὐτῷ τοῦ σπουδαζομένου ἐστὶν ἰα-
 25 νός. Φησὶ γάρ· «γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρασ μου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου, τίς ἐστίν, ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ». Εἶτα, πυθόμενος ὅτι πολλῷ ἀφέστηκε μέτρῳ καὶ οὐκ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ φθάσαν ὁ λειπόμενος χρόνος αὐτῷ, κἂν ἐκ θαλβίδος εἰς νύσσαν

μεγάλη διασύνη, και νὰ ξεπεράσουμε αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ τὴ νεαρὴ ἡλικία τους πηγαίνουν βαδίζοντας, και νὰ τοὺς ἀφήσουμε τόσο πίσω, ὅσο ἡ προθυμία μᾶς πηγαίνει γρήγορα μπροστὰ, ὥστε ἐκεῖ-νοι ἀσφαλῶς νὰ προχωρήσουν λίγο ἢ καθόλου, ἀπὸ τότε ποὺ κυριεύτηκαν ἀπὸ τὰ σημάδια τῆς μεγάλης νωθρότητας, και κινούνται μὲ τὰ πόδια μαλθακὰ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ τρέχει πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸν σὰν πουλί, θὰ φτάσει κοντὰ στὸν σκοπὸ, ἢ ὀψωσθήποτε θὰ βρεθεῖ κατ' ἀνάγκη μέσα. Ὅπως ἓνα πλοῖο ποὺ ἀπὸ τὸ καραβοστάσι ἀκόμα τρέχει κατ' εὐθείαν, φτάνει ὀλοταχῶς στὸ λιμάνι, ἐνῶ ἄλλα περιφέρονται στὸ πέλαγος, λόγω τῆς ἀπερισκεψίας τῶν κυβερνητῶν τους, και ἀδειάζουν συνεχῶς τὰ φουσκωμένα πανιά μὲ τὶς ἐγκάρσιες μεταβολές τῆς κατεύθυνσης πρὸς τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μεριά. Γιατί, ὅταν πνέει εὐνοϊκὸς ἄνεμος ἀπὸ τὴν πρῶμνη τοῦ ἰστιοφόρου πλοίου και ὁ κυβερνήτης δὲν ἔχει τὰ πανιά γεμᾶτα, οὔτε ἔχει τὴν κατεύθυνση στραμμένη κάθετα πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ πνέει ὁ ἄνεμος, κατ' ἀνάγκη τὸ σκάφος θὰ βραδυπορεῖ, ἀποφεύγοντας διαρκῶς και παρεκκλίνοντας τὴν ἐκβολὴ τοῦ ἀνέμου ποὺ τὸ σπρώχνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 23ο

Γι' αὐτὸ καλῶς ὁ Παῦλος φωνάζει σ' αὐτοὺς ποὺ τρέχουν αὐτὸν τὸ δρόμο, λέγοντας: «ἔτσι νὰ τρέχετε γιὰ νὰ φτάσετε»⁸⁷, μὲ τὸ «ἔτσι» παραγγέλλοντας νὰ ἐντείνουν τὴν ταχύτητα, διότι ἡ στενότητα τοῦ χρόνου μᾶς βιάζει νὰ ἀναπτύξουμε μεγάλη ταχύτητα, ὥστε ὁ δρόμος ποὺ χρειάζεται πολὺν χρόνο, νὰ διανυθεῖ γρήγορα μὲ μεγάλη διασύνη, και μὲ ἐπιμονὴ αὐτοῦ ποὺ τρέχει. Αὐτὸ τὸ μῆκος τοῦ δρόμου βλέποντας ἐκεῖνος ποὺ λέγει, «ἔτρεξα στὸν δρόμο τῶν ἐντολῶν σου»⁸⁸, ὁ Δαβὶδ ποὺ ἔτρεχε γρήγορα ἐκλιπαροῦσε και ἰκέτευε τὸν Θεό, παρακαλώντας τον νὰ τοῦ γνωρίσει πόσος χρόνος ζωῆς τοῦ ἀπομένει, και ἂν τοῦ εἶναι ἀρκετὸς γιὰ νὰ φτάσει αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκει. Γιατί λέγει: «γνώρισέ μου, Κύριε, τὸ τέλος μου, και πόσες εἶναι οἱ μέρες τῆς ζωῆς μου, γιὰ νὰ μάθω σὲ τί ὑστερῶ ἀκόμα»⁸⁹. Ἐπειτα, μαθαίνοντας ὅτι ἀπέχει ἀκόμα πολὺ ἀπὸ τὸ τέλος, και ὁ χρόνος τῆς ζωῆς ποὺ τοῦ μένει δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ σημεῖο ποὺ

89. Ψαλμ. 38, 5.

ἀπνευστὶ θεῶν διαέριος φέρηται, πρὸς τὰς πτηνὰς καὶ μεταρσίους μετατίθησι φύσεις τὴν ἄμιλλαν, ἀπεγνωκῶς τῆς τῶν ποδῶν ὠκότητος, καὶ φησι· «τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς, καὶ πετασθήσομαι καὶ καταπαύσω;». Οὕτω μόνον φθάσειν λοιπὸν 5 ἐγνωκῶς ὡς ἦν συμμετροῦντα τῷ μήκει τὸν χρόνον στοχάσασθαι, εἰ μετάρσιος ἀρθεῖς τῷ ὕψει τῆς πολιτείας ὑπόπτερος διαπταιῆ τῇ σπουδῇ τὰ ἐν μέσῳ, καὶ οὕτω καταντήσει πρὸς τὸν ποθούμενον τῆς τελειότητος ὄρον.

ΤΜΗΜΑ ΙΒ΄.

10 **Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀμπελῶνος καὶ τῶν μισθωθέντων ἐργατῶν κατὰ διαφόρους ὥρας.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Καὶ ἡ τοῦ ἀμπελῶνος δὲ παραβολή, ἐν ᾗ κατὰ διαφόρους ὥρας εἰσηλθον τῆς ἡμέρας οἱ τοῦτον ἐργάζεσθαι μέλλοντες, μέχρι 15 δεΐλης ἐκ πρωΐας μισθωθέντες, καθὼς ἔδωκεν ὁ καιρὸς, ἄλλοτε ἄλλοι τοῖς εἰρημένοις ἔοικε συμφωνεῖν. Τὸν αὐτὸν γὰρ ἅπαντες ἔλαβον μισθόν, καὶ τῆς αὐτῆς παρὰ τοῦ δεσπότου τιμῆς ἠξιώθησαν, μᾶλλον δὲ προετιμήθησαν οἱ τελευταῖοι τῶν πρώτων, καὶ ἴσον τοῖς ἐξ ὄρθρου ἐργασασμένοις καὶ πρὸ αὐτῶν κομισάμενοι τὸ 20 ἀργύριον, φιλοτιμίαν μὲν, ὡς ἂν τις ὑπολάβοι, τοῦ παρασχόντος ἀπολαύσαντες, ὡς δὲ ἔχει τάληθές, δικαίας τυχόντες τιμῆς. Εἰ μὲν γὰρ μετὰ τῶν γογγυσάντων κληθέντες σὺχ ὑπήκουσαν, ἐκ μεταμελείας δὲ προσῆλθον τελευταῖοι τῷ ἔργῳ, ἄξιοι τοῦ πρὸς ὃν εἰργάσαντο χρόνον ἦσαν μισθοῦ· εἰ ὅτε ἐμισθώσαντο, τὸ πρόθυμον ἐπε- 25 δείξαντο, τί ἀπροαίρετον συκοφαντοῦντες ἀργίαν; Ἐκ τῆς ὕστερον γὰρ δῆλοι, καὶ τῆς προλαβούσης, εἰ παρήσαν, ὄντες σπουδῆς.

ἔχει νὰ διανύσει, ἔστω καὶ ἂν τρέχει ἀπὸ τὴν ἀφετηρία ὡς τὸ τέρμα πετώντας μὲ μιὰ ἀναπνοή, μεταθέτει τὴν ἄμιλλά του στὰ πτηνὰ καὶ αὐτὰ πού πετοῦν στὸν ἀέρα, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ταχύτητα τῶν ποδιῶν του, καὶ λέγει· «ποιὸς θὰ μοῦ δώσει φτερὰ σὰν ἐκεῖνα τοῦ περιστεριοῦ γιὰ νὰ πετάξω καὶ νὰ ἀναπαυθῶ;»⁹⁰. Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅτι μόνο ἔτσι θὰ μπορέσει νὰ φτάσει, σκεφτόμενος, ὅσο τοῦ ἦταν δυνατὸ, νὰ συνυπολογίσει τὸ μῆκος τοῦ δρόμου μὲ τὸν χρόνο, ἂν ὑψωθεί στὸν ἀέρα μὲ τὸ ὕψος τῆς ζωῆς του, καὶ πετώντας νὰ διανύσει μὲ βιασύνη τὸ ἐνδιάμεσο διάστημα, καὶ ἔτσι νὰ φτάσει στὸ ποθούμενο ὄριο τῆς τελειότητας.

ΤΜΗΜΑ 12ο

Γιὰ τὴν παραβολὴ τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τοὺς ἐργάτες πού μισθώθηκαν σὲ διαφορετικὲς ὥρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Καὶ στὴν παραβολὴ τοῦ ἀμπελιοῦ⁹¹, στὸ ὁποῖο προσῆλθαν σὲ διαφορετικὲς ὥρες τῆς ἡμέρας ἐκεῖνοι πού ἐπρόκειτο νὰ ἐργαστοῦν, ἐπειδὴ μισθώθηκαν ἀπὸ τὸ πρωὶ μέχρι τὸ δειλινὸ, ἀνάλογα μὲ τὴν εὐκαιρία πού δόθηκε στὸν καθένα, φαίνεται πῶς ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς παραπάνω ἔπρεπε νὰ ἔχει κάνει διαφορετικὴ συμφωνία ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ ὅλοι ἔλαβαν τὸν ἴδιο μισθό, καὶ τὴν ἴδια ἀναγνώριση εἶχαν ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ ἀμπελιοῦ, ἢ καλύτερα οἱ τελευταῖοι τιμήθηκαν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι οἱ πρώτοι, καὶ ἔλαβαν καὶ τὰ ἴδια χρήματα μὲ ἐκείνους πού ἐργάστηκαν ἀπὸ τὸ πρωὶ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς, ἀπολαμβάνοντας τὴ γενναιοδωρία, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ σκεφτεῖ κανεὶς, ἐκείνου πού τοὺς τὰ ἔδωσε, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά τιμήθηκαν δίκαια. Γιατί, ἂν κλήθηκαν καὶ αὐτοὶ μαζί μὲ ἐκείνους πού γόγγυσαν καὶ δὲν ὑπάκουσαν, καὶ ἀπὸ μεταμέλεια πῆγαν τελευταῖοι στὴν ἐργασία, θὰ ἦταν ἄξιοι τοῦ μισθοῦ πού ἀντιστοιχοῦσε στὸ χρονικὸ διάστημα πού ἐργάστηκαν. Ἐφόσον ὅμως ὅταν τοὺς μίσθωσε ἔδειξαν προθυμία, γιατί κατηγοροῦν τὴν ἀθέλητη ἀργία τους; Γιατὶ μὲ τὴν προθυμία πού ἔδειξαν στή

91. Ματθ. 20, 1 ἔ.

Τοῦτο γάρ τοῖς μεμψιμοίροις καὶ οὐ χαίρουσι τῇ οἰκείᾳ τιμῇ,
 δακνομένοις δὲ τῇ πρὸς αὐτοὺς ἄλλων ἰσοτιμίᾳ, σημαίνων ὁ οἰκο-
 δεσπότης, ἔλεγεν ἐν τῇ ἀπολογία: «ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε. Οὐχὶ
 δηναρίου συνεφώνησάς μοι τὴν ἡμέραν; Λάβε τὸ σὸν καὶ ὕπαγε.
 5 Θέλω δὲ τούτῳ δοῦναι τῷ τελευταίῳ καθὼς καὶ σοί. Ἦ οὐκ ἔξεστί
 μου ἐν τοῖς ἐμοῖς ποιῆσαι ὃ θέλω; ἢ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός
 ἐστίν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;», καὶ τὴν ζηλοτυπίαν ἐκείνων ἐλέγξας
 ἀδικον, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα δικαιοσύνην δείξας πεπληρω-
 μένην, ὅτι τὸ παρὰ γνώμην τῆς ἀργίας ἀτύχημα οὐκ ἀφῆκεν αὐ-
 10 τοῖς αἴτιον γενέσθαι ζημίας εἰς τὴν πρόθεσιν, καὶ οὐκ εἰς τὸ συμ-
 θᾶν ἀπιδῶν· πάντως γάρ ἦν οὐκ ἀμελείας, ἀλλὰ συντυχίας ἢ ἀρ-
 γία. Τὸ γάρ, «ἡμᾶς οὐδεὶς ἐμισθώσατο», τούτους μὲν ὑπονοίας
 ὄκνου δείκνυσιν ἐλευθέρους ἐστῶτας ἐπὶ τὸ ἐργάσασθαι ἐτοίμους,
 τὴν δὲ σχολὴν ἀνατίθησιν ἀπορία τῶν μισθουμένων.

15 Εἶ γε ὁ ἀποδιδούς ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τοῖς μέρος τῆς
 ἡμέρας ἐργασασμένοις ὀλόκληρον, τοῖς διημερεύουσι ἐν τῷ ἔργῳ
 ἀπέδωκε τὸν μισθόν, πράγματι δηλώσας, καὶ οὐ ῥήμασιν, ὅτιπερ
 ἦσαν ἄξιοι τούτου, ἀνάγκη τοῦ μὴ εὐπορῆσαι καλοῦντος ἐπ’
 ἔργον, καὶ οὐ ῥαθυμία τὰς πρὸ τοῦ ἔργου μείναντες ὥρας ἀργοί.

20 Καὶ τοῦτο μὲν ἀγαθότητος, ἴσως δὲ καὶ δικαιοσύνης τοῦ οἰκοδε-
 σπότητος τὸ μὴ ζημιῶσαι, οὗς ἐζημίῳ ὁ καιρός, μηδὲ συγχωρῆσαι
 πλεονεξίαν μὲν αὐτοὺς ὑποστῆναι οὐκ ἔχοντος δικαίαν τῆς ἐξ
 ὀρθρου παρεσκευασμένους πρὸς ἔργον, τάχα δὲ καὶ πάσης τῆς
 ἡμέρας ἐν ὀλίγαις ὥραις νεαροὶ προσελθόντες καὶ πρόθυμοι, τὸ

25 ἔργον ἤνυσαν πολλῇ χρησάμενοι σπουδῇ· καὶ τοῦτο δίκαιον ἐκρί-
 θη, μὴ ἔλαττον τοῦ δηναρίου λαβεῖν τοὺς τοῦ δηναρίου ποιήσαν-
 τας ἄξιον ἔργον, κἂν μὴ πᾶσαν εἰργάσαντο τὴν ἡμέραν. Ὁ γὰρ ἐν
 τῷ μισθοῦσθαι αὐτοὺς εἰπὼν, «πορεύεσθε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπε-

συνέχεια, τὴν ἴδια προθυμία θὰ ἔδειχναν καὶ κατὰ τὴν πρώτη ὥρα, ἂν ἦταν παρόντες. Ἀκριβῶς αὐτὸ τονίζοντας ὁ ἰδιοκτήτης σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι μεμψίμοιροι καὶ δὲν χαίρονται γιὰ τὴ δική τους τιμὴ, ἐπειδὴ ζηλεύουν γιὰ τὴν τιμὴ ἄλλων ἰσότιμα μ' αὐτούς, ἔλεγε ἀπαντώντας· «φίλε, δὲν σὲ ἀδικῶ. Δὲν συμφώνησες μαζί μου ἓνα δηνάριο τὴν ἡμέρα; Πάρε αὐτὸ ποὺ σοῦ ἀνήκει καὶ φύγε. Ἐγὼ θέλω νὰ δώσω σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο ὅσα ἔδωσα καὶ σὲ σένα. Μήπως δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα στὴν περιουσία μου νὰ κάνω ὅ,τι θέλω, ἢ τὸ μάτι σου εἶναι πονηρό, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι καλός;»⁹², ἐπειδὴ θεώρησε ἀδικη τὴν ζηλοτυπία ἐκείνων, καὶ ἔδειξε τὴν ἀγαθότητά του ἔμπρακτα, ἀφοῦ τὴν παρὰ τὴ θέλησή τους ἀτυχία τῆς ἀργίας δὲν τὴν ἄφησε νὰ γίνει αἰτία νὰ ζημιωθοῦν, ἀποβλέποντας ὅπως δὲν ἔπρεπε στὴν πρόθεσή τους καὶ ὄχι στὸ ἴδιο τὸ γεγονός. Γιατί, ὅπως δὲν ἐργάστηκαν ἀπὸ τὸ πρωὶ δὲν ὀφειλόταν σὲ ἀμέλειά τους, ἀλλὰ στὴ συγκυρία, καθόσον τό, «δὲν μᾶς μίσθωσε κανένας»⁹³, δείχνει ὅτι αὐτοὶ ἦταν ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν ὑπόνοια τεμπελιάς, ἀφοῦ περίμεναν ἔτοιμοι γιὰ δουλειᾶ, καὶ τὴν μὴ ἀπασχόλησή τους τὴν ἀποδίδει στὸ ὅτι δὲν ὑπῆρχαν μισθωτές.

Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸς ποὺ πληρώνει τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, ἔδωσε σ' αὐτοὺς ποὺ ἐργάστηκαν ἓνα μέρος τῆς ἡμέρας, μισθὸ ἴσον μὲ ἐκείνον ποὺ ἔδωσε σὲ ἐκείνους ποὺ ἐργάστηκαν ὅλη τὴν ἡμέρα, δείχνοντας πραγματικὰ καὶ ὄχι μὲ λόγια, ὅτι ἦταν ἀξιοί γι' αὐτό, ἐφόσον ἔμειναν ἀργοὶ ἀναγκαστικὰ, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ τοὺς καλέσει νὰ δουλέψουν καὶ ὄχι ἀπὸ τεμπελιά. Καὶ αὐτὸ βέβαια ὀφειλόταν στὴν καλωσύνη, καὶ ἴσως καὶ στὴ δικαιοσύνη τοῦ ἰδιοκτήτη, τὸ νὰ μὴ ζημιώσουν αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ἔβλαψε ἢ συγκυρία, οὔτε νὰ ἐπιτρέψει νὰ κατηγορηθοῦν γιὰ πλεονεξία, ἀφοῦ ἦταν προετοιμασμένοι γιὰ ἐργασία ἀπὸ τὸ πρωὶ καὶ ἴσως, προσερχόμενοι στὴν ἐργασία γιὰ λίγες ὥρες, ὄντας νέοι καὶ πρόθυμοι, ἔξετέλεσαν τὸ ἔργο ὀλόκληρης τῆς ἡμέρας ἐργαζόμενοι μὲ μεγάλο ζῆλο. Γι' αὐτὸ κρίθηκε δίκαιο νὰ μὴ πάρουν λιγώτερο ἀπὸ ἓνα δηνάριο, αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν ἔργο ἀξιο γιὰ ἓνα δηνάριο, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐργάστηκαν ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα. Γιατί αὐτὸς ποὺ εἶπε ὅταν τοὺς μίσθωνε, «πηγαίνετε καὶ σεῖς στὸ ἀμπέλι μου καὶ ἐργαστεῖτε, καὶ ὅ,τι

λῶνά μου καὶ ἐργάζεσθε, καὶ ὃ ἐὰν ἦ δίκαιον, δώσω ὑμῖν», δε-
 δωκῶς τὸ δηνάριον ἀψευδῆς ὦν, ὃ ἦν δίκαιον δέδωκε, καὶ οὐκ
 ἐχαρίσατο μάτην, τῷ πόνῳ ἀναλογοῦντα δικαίως, οὐ τῷ χρόνῳ,
 παρασχὼν τὸν μισθόν. Ταύτη γὰρ τῇ αἰτία καὶ προέκρινε τῶν
 5 ἄλλων αὐτούς διὰ μὲν τὸ ἰσομοιρῆσαι ἐν τῷ ἔργῳ ἰσοτίμους ἐν τῷ
 μισθῷ κρίνας αὐτούς, διὰ δὲ τὸ φθάσαι στενῇ προθεσμίᾳ τοὺς τὸ
 μῆκος τῆς ἡμέρας ἐσχηκότας πρὸς ἄδειαν ἀνειμένης, πρώτους
 καλέσας πρὸς τὰς ἀμοιβάς, ὡς σπουδαίους, ἵνα καὶ ἐκ τῆς τούτων
 τιμῆς καὶ ἐκ τῆς ἐντροπῆς ἐκείνων περὶ τὴν τοῦ καλοῦ σπουδῆν
 10 τῶν ὀκνηροτέρων διεγείρη τὴν προθυμίαν. Οἶδε γὰρ ἄλλων τιμὴ
 πρὸς πόνον τρέψασθαι ἄλλους ἔρωτι δόξης αἰρουμένους καὶ τὸν
 ὑπὲρ δύναμιν κάματον.

Ἄλλ', ὡ τοῦ παραλόγου πάθους τῆς βασκανίας! ζηλοτυποῦ-
 σι τοὺς ὠφελουμένους οἱ μηδὲν ἀδικούμενοι· τὸ ἐτέρων κέρδος
 15 ζημίαν ἰδίαν λογιζονται· γογγύζουσι οὐδὲν ἀποστερούμενοι· κνί-
 ζονται ταῖς ἄλλων εὐπραγίαις φθίνουσι καὶ τήκονται ὀρώντες
 εὐδοκμοῦντας ἐτέρους. «Τούτους», φησί, «τοὺς ἐσχάτους ἴσους ἡ-
 μῖν ἐποίησας τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύ-
 σωνα»; Μῆκος προβάλλονται χρόνου, οὐκ ἔχοντες, ὡς ἔοικε, δι-
 20 καιολογίαν τοῖς ἐν τῷ ἔργῳ πλεονεξίαν εἰπεῖν· σεμνύνεσθαι δο-
 κοῦσιν ἐφ' οἷς εἰσι καταγνώσεως ἄξιοι, τὸν καιρὸν μετροῦντες,
 καὶ ὡς οὐκ ἀναλογεῖ τούτῳ τὸ ἔργον, οὐ λογιζόμενοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Τί γὰρ τὸν οἰκοδεσπότην καυσωθέντες ὠφέλησαν, εἰ ἀμελῶς
 25 καὶ ἀνειμένως εἰργάσαντο, ἔργον ἐπιζητοῦντα, καὶ οὐ ταλαιπω-
 ρίαν ἀνόνητον, ἐπιμέλειαν τοῦ ἀμπελῶνος, οὐ τὸ μάτην ἐν αὐτῷ
 ὀλης τῆς ἡμέρας δαπανῆσαι τὰς ὥρας; Τὸ γὰρ ἀμεῖψαι τῶν ἐργα-
 σαμένων τὴν τάξιν καὶ πρώτους μὲν τοὺς ἐσχάτους, ἐσχάτους δὲ

δικαιοῦστε θὰ σᾶς τὸ δώσω»⁹⁴, δίνοντάς τους ἓνα δηνᾶριο ὄντας εἰλικρινῆς, τοὺς ἔδωσε αὐτὸ ποὺ ἦταν δίκαιο, καὶ δὲν τοὺς τὸ χάρισε ἀδίκως, γιατί τοὺς ἔδωσε μισθὸ ποὺ ἀναλογοῦσε δίκαια στὸν κόπο ποὺ κατέβαλαν, καὶ ὄχι στὸν χρόνο ποὺ ἐργάστηκαν. Γι' αὐτὴν ἄλλωστε τὴν αἰτία τοὺς ξεχώρισε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δίνοντάς τους τὸν ἴδιο μισθό, ἐπειδὴ ἐκτέλεσαν ἴσο μὲ τοὺς ἄλλους ἔργο, καὶ καλώντας τους πρώτους στὴν πληρωμὴ, ὡς φιλόπονους, ἐπειδὴ μέσα σὲ περιορισμένη προθεσμία ἔφτασαν ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὅλη τὴν ἡμέρα στὴ διάθεσή τους, ὥστε μὲ τὴν τιμὴ αὐτῶν καὶ τὴν ντροπὴ, ὡς πρὸς τὸν ζῆλο τους γιὰ τὸ καλὸ, νὰ ἀφυπνίσει τὴν προθυμία τῶν πιὸ ὀκνηρῶν. Γιατὶ γνώριζε, ὅτι ἡ τιμὴ τῶν ἄλλων μπορεῖ νὰ παρακινήσει καὶ ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἔρωτα γιὰ τὴ δόξα, θὰ προτιμήσουν καὶ τὸν πάνω ἀπὸ τίς δυνάμεις τους κόπο.

Ἄλλὰ πόσο παράλογο πάθος εἶναι ἡ ζήλεια! Ζηλεύουν ἐκείνους ποὺ ὠφελοῦνται, αὐτοὶ ποὺ δὲν ἀδικοῦνται καθόλου, θεωρώντας τὸ κέρδος τῶν ἄλλων ὡς δική τους ζημιὰ. Γογγύζουν χωρὶς νὰ χάνουν τίποτε. Ἐρεθίζονται μὲ τίς ἐπιτυχίες τῶν ἄλλων. Φθίνουν καὶ λειώνουν βλέποντας τοὺς ἄλλους νὰ προοδεύουν. «Αὐτούς», λένε, «τοὺς τελευταίους τοὺς ἔκανες ἴσους μὲ ἐμᾶς ποὺ σηκώσαμε τὸ βάρος καὶ τὸν καύσωνα ὀλόκληρης τῆς ἡμέρας»⁹⁵; Προβάλλουν ὡς ἐπιχείρημα τὴ διάρκεια τοῦ χρόνου, μὴ ἔχοντας, ὅπως φαίνεται, δικαιολογία γι' αὐτούς ποὺ παρουσίασαν περισσότερο ἔργο. Πιστεύουν ὅτι εἶναι ἄξιοι σεβασμοῦ, γι' αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀξιοκατάκριτοι, μετρώντας τὸν χρόνο καὶ μὴ ὑπολογίζοντας ὅτι τὸ ἔργο τους δὲν ἀναλογεῖ σ' αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

Σὲ τί δηλαδή ὠφέλησαν τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ ἀμπελιοῦ μὲ τὸ νὰ ὑποστοῦν τὸν καύσωνα ὅλη τὴν ἡμέρα, ἂν ἐργάστηκαν μὲ ἀπροσεξία καὶ χαλαρότητα, ἐνῶ ἐκεῖνος ζητοῦσε ἔργο καὶ ὄχι ἀνώφελη ταλαιπωρία, φροντίδα τοῦ ἀμπελιοῦ, καὶ ὄχι νὰ περάσουν ἄσκοπα τίς ὥρες τῆς ἡμέρας; Γιατί, μὲ τὸ νὰ ἀλλάξει τὴ σειρὰ τῶν ἐργατῶν καὶ νὰ κάνει τοὺς πρώτους τελευταίους, καὶ τοὺς τελευταίους πρώ-

τοὺς πρώτους ποιῆσαι, οὐδὲν ἄλλο, ἢ τούτων μὲν τὴν σπουδὴν,
 ἐκείνων δὲ ἦν δεῖξαι τὴν ῥαθυμίαν. Εἰ δὲ ἕκαστοι τὴν σπουδὴν
 ἦσαν ἐπιδειξάμενοι τὴν αὐτὴν, ἀναλογοῦσαν τῷ καιρῷ τὴν ἐργα-
 σίαν πεποιημένοι, ποίαν εἶχον εὐλογον πρόφασιν γογγυσμοῦ, τὸν
 5 ἐν ταῖς συνθήκαις συμβιθασθέντα μισθὸν κομισάμενοι, καὶ ἄλ-
 λοις πολυπλασίως ἐδίδοτο, εἰ μὴ φθόνος αὐτοὺς ἐλύπει, ὁ καὶ πολ-
 λούς ἄλλους λυπῶν, διαφόρως ὀδυνωμένους ταῖς ἐτέρων τιμαῖς;
 Οὐ γὰρ ἂν οἶμαι γογγύσειν αὐτούς, εἴπερ ἄνευ τῶν ἐσχάτων ἦσαν
 ἐργασάμενοι, καὶ μόνοι κομισάμενοι ὁ συνέθεντο, οὐκ ἔχοντες
 10 πρὸς οὓς ζηλοτύπως διακείσονται. Νῦν δὲ ἡ τῶν ἀντιζήλων τιμὴ
 τὸ τῆς βασκανίας ἐκίνησε πάθος, οὐκ ἂν κινηθὲν, ἢ μὴ προκεκρι-
 σθαι ἔδοξαν ἄλλοι, μικρὰ τὰ ἐκείνων δεῖξαντες παραθέσει τῶν
 οἰκείων, καὶ ὃν ἔμελλον ἐπὶ τῷ ἔργῳ δεχόμενοι ἀσπάζεσθαι συμ-
 πεφωνημένον μισθόν, οὐδενὸς αὐτοὺς κνίζοντος τὸ προτετιμῆ-
 15 σθαι πρὸς φθόνον, τοῦτον λαμβάνουσι γογγύζοντες τοῦτο μόνον
 δακνόμενοι, ὅτι ἄλλων ἐκρίθησαν ἥττονες οὐ μόνον μετιστάς ἐν
 τῷ κοινωνεῖν τὸν μισθὸν εὐρόντες, ἀλλὰ καὶ φανέντες ἀμείνους τῷ
 ἐλλάττονι χρόνῳ τῆς ἐργασίας ἰσοτίμως κεκομίσθαι τὰ ἐπίχειρα.

Ἔλαβες, ὦ οὗτος, τὸ σόν, τί σε λυπεῖ τὸ αὐτὸ ἄλλος λαβῶν; Ὁ
 20 σὸς οὐκ ἐμειώθη μισθός. Τί σε θλίβει τὸ ἄλλον πλεόν σου, ὡς ἐνό-
 μισας, λαβεῖν; Εἰ μὴ ἔγνωσ κομισάμενον ἕτερον αὐτόν, αὐτὸς ἠγά-
 πας ὁ συνέθου λαβεῖν· ἐπειδὴ μετὰ σοῦ ἔλαβεν ἄλλος, μικρὸν
 ἐφάνη τὸ σόν. Περισσὸν οὐκ ἐκομίσω; Οὔτε συνεφώνησας, οὔτε
 λαβεῖν προσεδόκησας. Τί οὖν ἀδικηθεὶς τὰς τῶν ἠδικημένων
 25 ψιθυρίζεις φωνάς; Τί βλάβην ὀδύρη, μηδὲν ἀπεστερημένος; Τί
 φιλοτιμίαν τοῦ οἰκοδεσπότη διασύρεις ὡς ἄδικον; Τί τὴν εἰς τοὺς
 συμπαθείας ὡς ἂν τις ὑπολάβοι δεομένους χάριν λέγεις ἀνώμαλον
 διανέμησιν; Εἰ μὲν ὑφελὼν τοῦ σοὶ συγκεκριμένου προσέθηκεν

τους, δὲν δείχνει τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτῶν μὲν τὸν ζῆλο καὶ ἐκείνων τὴν ὀκνηρία. Ἐνῶ, ἂν καὶ οἱ δύο εἶχαν ἐπιδείξει τὸν ἴδιο ζῆλο, κἀνοντας τὴν ἀνάλογο πρὸς τὸν χρόνο ἐργασία, ποιά δικαιολογημένη πρόφασι θὰ εἶχαν νὰ γογγύσουν, ἀφοῦ πῆραν τὸν μισθὸ πού εἶχαν συμφωνήσει, ἔστω καὶ ἂν στοὺς ἄλλους δινόταν πολὺ μεγαλύτερος, ἂν δὲν τοὺς προκαλοῦσε λύπη ἢ ζήλεια, ἢ ὅποια καὶ πολλοὺς ἄλλους κάνει νὰ λυποῦνται, πονώντας μὲ διαφορετικὸ τρόπο γιὰ τὶς τιμὲς τῶν ἄλλων; Γιατὶ δὲν νομίζω ὅτι θὰ γόγγυζαν αὐτοί, ἂν εἶχαν ἐργαστεῖ χωρὶς τοὺς τελευταίους καὶ ἔπαιρναν μόνο αὐτοὶ αὐτὸ πού συμφώνησαν, μὴ ἔχοντας σὲ ποιούς νὰ φερθοῦν μὲ ζηλοτυπία. Ἐνῶ τώρα ἢ τιμὴ τῶν ἀντίζηλων ἐρέθισε τὸ πάθος τῆς ζήλειας, πού δὲν θὰ ἐρεθιζόταν, ἂν δὲν φαίνονταν ὅτι προκρίθηκαν οἱ ἄλλοι, δείχνοντας μικρὰ τὰ τῶν ἄλλων σὲ σύγκριση μὲ τὰ δικὰ τους, καὶ παίρνοντας τὸν μισθὸ πού εἶχαν συμφωνήσει γιὰ τὴν ἐργασία πού πρόσφεραν, θὰ τὸν δέχονταν εὐχαρίστως, ἀφοῦ κανένας δὲν θὰ τοὺς ἐρέθιζε, μὲ τὸ νὰ προτιμηθεῖ, τῆ ζήλεια, ὥστε νὰ γογγύζουν παίρνοντας τὸν ἴδιο μισθὸ, δυσαρεστούμενοι ἀπὸ αὐτὸ μόνο, ὅτι κρίθηκαν κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ὁποίους ὄχι μόνο τοὺς βρῆκαν νὰ ὑστεροῦν ὅταν ἔπαιρναν τὸν μισθὸ τους, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ φάνηκαν ἀνώτεροι, ἀφοῦ, μὲ λιγώτερο χρόνο ἐργασίας, πῆραν τὸν ἴδιο μισθὸ γιὰ τὴν χειρωνακτικὴ ἐργασία τους.

Πῆρες, φίλε μου, τὸ δικό σου, γιατί σὲ στενοχωρεῖ τὸ ὅτι ὁ ἄλλος πῆρε τὸ ἴδιο; Ὁ δικός σου μισθὸς δὲν μειώθηκε. Γιατὶ σὲ κάνει νὰ λυπᾶσαι τὸ ὅτι ὁ ἄλλος πῆρε περισσότερα, ὅπως νόμισες, ἀπὸ σένα; Ἄν δὲν ἤξερες ὅτι αὐτὸς πῆρε ἄλλον, θὰ ἤσουν ἱκανοποιημένος παίρνοντας αὐτὸ πού συμφώνησες. Ἐπειδὴ ὅμως μαζί μὲ σένα πῆρε καὶ ἄλλος, τὸ δικό σου φάνηκε μικρό. Δὲν πῆρες περισσότερο; Οὔτε εἶχες τέτοια συμφωνία, οὔτε περίμενες νὰ πάρεις περισσότερο. Γιατὶ λοιπὸν ψιθυρίζεις λέγοντας ὅτι ἀδικήθηκες; Γιατὶ κλαῖς γιὰ ζημιὰ, ἀφοῦ δὲν στερήθηκες τίποτε; Γιατὶ διασύρεις τὴ γενναιοδωρία τοῦ ἰδιοκτήτη ὡς ἀδικη; Γιατὶ τὴ δωρεὰ πρὸς ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη συμπάθειας, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ τὴν ἐκλάβει κάποιος, τὴν χαρακτηρίζεις ἀνώμαλη διανομή; Ἄν βέβαια, ἀφαιρώντας κάτι πού ἦταν δικό σου, τὸ ἔδινε σὲ ἄλλον, θὰ ἦταν πραγματικὰ ἀδικος, προσφέροντας σὲ ἄλλον αὐτὰ πού ἀνήκουν σὲ

ἄλλα, ἄδικος ἀληθῶς, παρεσχηκῶς τὰ ἐτέρων ἐτέρῳ καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτριόις ἐπιδειξάμενος μεγαλοψυχίαν ἀδάπανον. Εἰ δὲ καὶ σοὶ τὸ χρέος ἐξέτισεν ὀλόκληρον, καὶ κείνοις οἴκοθεν ὀφειλὴν ἢ χάριν ἐπέδωκε, τί μέμψιν ὑπάγεις μετὰ τοῦ εὐηρογετημένου τὸν εὐεργε-
 5 τήσαντα, πονηρία γνώμης διαβάλλων τοὺς οὐ παρεσχηκότας μέμψεως εὐλογον ἀφορμὴν, ἄλλων ἔγκλημα τὸ οἰκειῶν πάθος ποιούμενος, καὶ καταδικάζων ὁμοῦ τὸν τε παρεσχηκότα καὶ τὸν ταύτης ὅπως οὐκ ἀπολαύσαντα, ἵνα μὴ κολάσης ἄλογον πάθος, ὅσιον κρί-
 10 οῖς εὐφραίνονται ἕτεροι;

Τοιοῦτος γὰρ ὁ φθόνος πένθος ποιεῖται τὴν τῶν εὐθυμοῦντων χαρὰν, αὐτὸς ἐν ὀδύνας διάγων αἰεὶ, ἐπεὶ μὴ προχωρεῖ τὸ ἐν οἷς βούλεται κακοῖς εἶναι τοὺς φθονουμένους. Σὺ δὲ καὶ τὸν ἐργάτην ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἤθελες ἐστάναι διὰ παντὸς ἔργον, καὶ τὸν
 15 ἀθλητὴν ἄνευ τοῦ ἀντιπάλου διόλου καθῆσθαι ἀγύμναστον, λανθάνοντα τοὺς μαθεῖν ὀφείλοντας, τίς ὢν οὗτος τυγχάνει τὴν δύναμιν. Καὶ τὸν στρατιώτην ἀναδειχθῆναι ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους μάχαις ἀριστέα δυνάμενον, ὑπορόφιον σκιοτροφεῖσθαι κορικῶς θαλαμενόμενον, τὴν ἐν ἔξει ἀνδρείαν ἐπὶ τῶν ἔργων οὐ βουλόμε-
 20 νος λάμψαι, καὶ φειδοῖ τῶν πόνων βασκαίνων τῶν στεφάνων αὐτῶ. Ἐγὼ δὲ τὸν ὀλυμπιονίκην πρὸς ἅπαν ἀθλήσεως εἶδος παρεσκευάσθαι παρακαλῶ, ἀνδρείαν γὰρ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀγωνιζομένην καλῶ, οὐ τὴν τοῦ σώματος βλέπων ἀσθένειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

25 Τὴν δὲ τῆς ψυχῆς λογιζόμενος γενναιότητα τοῦ ποικίλως ἐπιτιθεμένου πρὸς πείραν ἐχθροῦ ποικίλως ἀπατῶντα ταῖς μεθοδείαις, καὶ ἐκάστη γεγυμνασμένος ἀρμόξεσθαι προσβολῇ. Πολλὰ γὰρ αὐτὸν ἐπιτηδεύειν ὁ Παῦλος εἰδώς, καὶ πᾶσι πρὸς τὸ καταβάλλειν μηχανήν, ἐτόμους εἶναι πρὸς τὸ ἀντιστῆναι ταῖς ἐφόδοις
 30 αὐτοῦ πάντα τοὺς κατ' αὐτοῦ πολιτευομένους βούλεται. Ποτὲ μὲν

ἄλλους, καί κἀνοντας μέ τὰ ξένα πράγματα ἐπίδειξη μεγαλοψυχίας χωρίς νά κάνει δαπάνη. Ἐφοῦ ὅμως καί σέ σένα ἐξόφλησε τό χρέος του, καί σέ ἐκείνους ἔδωσε ἀπό τὰ δικά του αὐτό πού χρεωστοῦσε ἡ χάρισμα, γιατί κατηγορεῖς μαζί μέ τόν εὐεργετούμενον καί ἐκείνον πού τόν εὐεργέτησε, διαβάλλοντας μέ πονηρή σκέψη αὐτούς πού δέν ἔδωσαν δικαιολογημένη ἀφορμή κατηγορίας, παρουσιάζοντας ὡς ἀμάρτημα ἄλλων τό δικό σου πάθος, καί καταδικάζοντας μαζί καί αὐτόν πού ἔκανε τήν προσφορά, καί ἐκείνον πού κατὰ κάποιον τρόπο τήν ἀπόλαυσε, γιά νά μή τιμωρήσεις τό ἄλογο πάθος, κρίνοντας δίκαιο αὐτό πού δέν βλάπτει μέ τὰ ξένα καλά, οὔτε προκαλεῖ κατήφεια μέ αὐτά πού ἄλλοι χαίρονται;

Γιατί τέτοια εἶναι ἡ ζήλεια, κάνει πένθος τή χαρὰ ἐκείνων πού βρίσκονται σέ εὐθυμία, ἐνῶ αὐτός πού ζηλεύει ζεῖ σέ διαρκή λύπη, ἐπειδὴ δέν πραγματοποιεῖται ἡ ἐπιθυμία του, νά ὑποφέρουν ἀπό τὰ κακά πού θέλει αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ζηλεύει. Σὺ ὅμως θὰ ἤθελες καί ὁ ἐργάτης νά στέκεται ἔξω ἀπό τό ἀμπέλι γιά πάντα χωρίς δουλειά, καί ὁ ἀθλητής νά κάθεται πάντοτε ἀγύμναστος χωρίς ἀντίπαλο, καί νά διαφεύγει τήν προσοχή ἐκείνων πού ὀφείλουν νά μάθουν ποιὸς εἶναι αὐτός σέ δύναμη, καί ὁ στρατιώτης πού μπορεῖ νά ἀναδειχθεῖ στίς μάχες μέ τοὺς ἐχθροὺς ἄριστος, νά μένει κάτω ἀπό τή στέγη τρεφόμενος χορταστικά μέσα στόν θάλαμο, χωρίς νά θέλεις νά λάμψει ἡ ἀνδρεία πού ἔχει στήν πράξη, καί ἀποφεύγοντας τοὺς κόπους, νά χάνει τὰ στεφανώματά του. Ἐγὼ ὅμως παρακαλῶ τόν Ὀλυμπιονίκη νά προετοιμάζεται σέ κάθε εἶδος ἀθλησης, γιατί ἀνδρεία ὀνομάζω αὐτήν πού ἀσκοῦν οἱ ἄνδρες, καί δέν βλέπω τή σωματική ἀδυναμία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Γενναιότητα πάλι τῆς ψυχῆς θεωρῶ τή γενναιότητα ἐκείνου πού ἐπιτίθεται μέ κάθε τρόπο κατὰ τῶν δοκιμασιῶν τοῦ ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος ἐξαπατᾷ μέ κάθε εἶδος μέθοδο, καί εἶναι γυμνασμένος νά ἀντιμετωπίζει κάθε ἐπίθεσή του. Γιατί ὁ Παῦλος, γνωρίζοντας ὅτι αὐτός (ὁ ἐχθρός) μετέρχεται πολλά μέσα καί κάθε ἐπινόηση προκειμένου νά τοὺς νικήσει ὅλους, θέλει νά εἶναι ἔτοιμοι νά ἀντισταθοῦν

καθοπλίζων θυρεῶ πίστεως αὐτοῦ καὶ θώρακι δικαιοσύνης, περι-
κεφαλαία τε σωτηρίου, καὶ μαχαίρα πνεύματος, ποτὲ ὡς ἀθλητὰς
ἀλείφων πρὸς τὰ παλαίσματα καὶ λέγων· «οὐκ ἔστιν ὑμῖν ἡ πάλη
πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας,
5 πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτίου τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς
τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας», ἵνα ἅμα καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολε-
μίων μαθόντες, καὶ ὅτι πολεμοῦσιν ἐν σκοτίῃ, καὶ ὡς εἰσὶ τὴν φύ-
σιν ἀόρατοι, νήφουσιν ἐγρηγορότεροι αἰεὶ, καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν
ὄπλων ἔχοντες εὐτρεπισμένας διόλου πρὸς ἄμυναν. Ἐπειδὴ γὰρ
10 κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα ἀφήρηται τῶν ἐχθρῶν ὁ ὕπνος, καὶ
οὐ κοιμῶνται, καὶ οὐ μὴ ὑπνώσωσιν, ἐὰν μὴ κακοποιήσωσιν. «Ἄ-
γρυπνον ἐχέτωσαν», φησί, «καὶ οἱ στρατιῶται τὸ ὄμμα, τὰς ὁρμὰς
ἐπιτηροῦν τῶν πολεμίων, ἵνα μὴ τι πάθωσιν ἐξ ἀμεριμνίας ἀ-
βούλητον». Καὶ τρέχειν συμβουλεύει συντόμως ἐπὶ τὸ βραβεῖον
15 τῆς ἄνω κλήσεως, καὶ τὸν συντρέχοντα φύλαττειν, μὴ που σκελίση
δι' αὐτοῦ τὸν συντρέχοντα καὶ πικτεύειν χειρονομοῦντα μὲν, ὅτε
μὴ πρόεισιν οἱ ἀνταγωνισταί, γυμνασίας ἕνεκεν τῆς διδασκούσης
τὴν ἐμπειρίαν· παρόντων δὲ καὶ μαχομένων συστάδην, μὴ κατὰ
κενοῦ ἀέρος τὸ περὶ τὰς χεῖρας καταφέρειν ὄπλον, αὐτὴν δὲ δια-
20 σκάπτειν αὐτῶν κεφαλὴν καὶ ἀμύσσειν τοῖς ὄνυξιν. Ἐνθεν ὁ Κύ-
ριος, ἐπειδὴ κοσμοκράτορες ὄντες τοῦ σκοτίου οἱ ἀντίπαλοι, κα-
τατοξεύουσιν ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, καὶ πᾶσαν ἐπι-
βουλήν ἐπιχειροῦσιν ἐν σκοτίῃ, τὸ δυσφώρατον ἢ ἀφώρατον, ἐαν-
τοῖς ἐκ τούτου πραγματευόμενοι ὅπως ἀδικῶσι καὶ ἐπιβουλεύω-
25 σιν οὐχ ὀρώμενοι. Φησὶν· «αἱ ὀσφύες ὑμῶν ἔστωσαν περιεζωσμέ-
ναι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι· εὐσταλεῖς μὲν εἶναι θέλων πρὸς τὸν
δρόμον τῆς ζώνης, φυλάττεσθαι δὲ τῷ καιομένῳ λύχνῳ τὴν τῶν συν-
τρεχόντων ἐπήρειαν. Τοῦτο γὰρ ὁ μὲν Παῦλος ἔλεγεν, «οὕτω τρέ-
χω, ὡς οὐκ ἀδήλων», τῷ φωτὶ κεχηρημένος ὁδηγῶ πρὸς τὸ ἄπται-
30 στον τοῦ καλοῦ δρόμου, ὁ δὲ Δαβὶδ· «λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νό-

96. Ἐφ. 6, 11.

97. Ὅπ. π. 12.

98. Παρμ. 4, 16.

99. Φιλ. 3, 14.

στὶς ἐπιθέσεις τοῦ ὅλοι ὅσοι εἶναι ἀντίθετοί του. Ἄλλοτε ὀπλίζοντάς τους μὲ τὸ ἔμβλημα τῆς πίστεώς του καὶ μὲ τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ μὲ τὴ σωτήρια περικεφαλαία καὶ μὲ τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος⁹⁶, ἄλλοτε προετοιμάζοντάς τους ὡς ἀθλητὲς γιὰ τὰ ἀγωνίσματα καὶ λέγοντας· «ἡ πάλη μας δὲν γίνεται μὲ σὰρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ μὲ τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες, μὲ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκοτεινοῦ αὐτοῦ κόσμου, μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα»⁹⁷, ὥστε, μαθαίνοντας τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὅτι πολεμοῦν μέσα στὸ σκοτάδι, καὶ ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἀόρατοι, νὰ εἶναι προσεκτικοὶ ἀγρυπνώντας πάντοτε, καὶ νὰ ἔχουν τὰ χέρια τους στὰ ὄπλα, ἔτοιμα διαρκῶς γιὰ ἄμυνα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τὸν σοφὸ Σολομώντα, οἱ ἐχθροὶ «δὲν ἔχουν ὕπνο, καὶ δὲν κοιμοῦνται, οὔτε τοὺς πιάνει ὕπνος, ἂν δὲν κάνουν κακό»⁹⁸, «καὶ οἱ στρατιῶτες», λέγει, «νὰ ἔχουν ἀγρυπνο τὸ μάτι, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ μὴ πάθουν τίποτε τὸ ἀνεπιθύμητο ἀπὸ ἀμέλεια». Καὶ τοὺς συμβουλεύει νὰ τρέχουν γρήγορα πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσης⁹⁹, καὶ νὰ προσέχουν αὐτὸν ποὺ τρέχει μαζί τους, μήπως βάλει τρικλοποδιὰ μέσω αὐτοῦ σ' αὐτὸν ποὺ τρέχει μαζί του, καὶ νὰ πυγμαχεῖ βέβαια γυμνάζοντας τὰ χέρια του, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἀντίπαλοι, γιὰ νὰ κάνει ἐξάσκησις ἢ ὁποῖα διδάσκει τὴν πείρα, ἀλλὰ ὅταν εἶναι παρόντες οἱ ἀντίπαλοι καὶ μάχονται σῶμα πρὸς σῶμα, νὰ μὴ ρίχνει τὸ ὄπλο ποὺ κρατᾷ στὰ χέρια του στὸν ἀέρα, ἀλλὰ νὰ διατρυπᾷ τὸ ἴδιο τὸ κεφάλι τους καὶ νὰ τὸ ξεσχίζει μὲ τὰ νύχια του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος, ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι, ὄντας κοσμοκράτορες τοῦ σκοταδιοῦ, σκοτώνουν σκοπεύοντας μέσα στὸ σκοτάδι αὐτοὺς ποὺ ἔχουν καθαρὴ καρδιὰ καὶ κάνουν κάθε ἐπίθεσή τους στὸ σκοτάδι, ἐκμεταλλευόμενοι τὸ ὅτι διακρίνονται δύσκολα ἢ καθόλου, γιὰ νὰ ἀδικοῦν, καὶ ὀργανώνουν σκευωρίες χωρὶς νὰ βλέπονται, λέγει· «νὰ εἴστε ἔτοιμοι μὲ τὴ μέση σας ζωσμένη καὶ τὰ λυχνάρια σας ἀναμμένα»¹, θέλοντας νὰ εἶναι καλοδεμένοι γιὰ τὸν δρόμο μὲ τὴ ζώνη καὶ νὰ φυλάγονται μὲ τὸ ἀναμμένο λυχνάρι ἀπὸ τὴν ὑπουλη ἐνέργεια αὐτῶν ποὺ τρέχουν μαζί τους. Αὐτὸ ἄλλωστε ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος· «ἔτσι τρέχω, ὄχι σὰν ἀφανής»², χρησιμοποιώντας τὸ φῶς ὡς ὁδηγὸ του, γιὰ νὰ μὴ παρεκκλίνει ἀπὸ τὸν καλὸ δρό-

1. Λουκᾶ 12, 35.

2. Α' Κορ. 9, 26.

μος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου, τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν σου», λοιπὸν τρέχων ἀνώμως, καὶ τὰ τιθέμενα παρ' αὐτῶν ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα τὰ μὲν ἐκκλίνων εὐσκόπως, τὰ δὲ ὑπεραλλόμενος ὀξύτατῃ τοῦ δρόμου φορᾶ ἅπαξ προκόψας μετεωρισμῶ τοῦ λογισμοῦ, καὶ ἀσφαλῶς λοιπὸν περιαιθρῶν πάντοθεν τὰ ἐν μέσῳ προσκόμματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ὡς γὰρ τὸν ὀφιοόδηκτον θροεῖ καὶ σχοῖνος σπειρηδὸν ἐρριμμένη, τοῦ φόβου πλάσσοντος τὴν ὄψιν πρὸς τὴν ὑπόνοιαν καὶ τὴν 10 ἔννοιαν παραπέμποντος τῇ πείρᾳ, οὕτω μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦτον καὶ αἱ μὴ κεκωλυμέναι τῶν ἐπιθυμητῶν χρήσεις κατέπληττον, δεδοικότα μὴ πού τις αὐταῖς πρὸς ἁμαρτίαν τοῦ ἐχθροῦ δόλος ἐγκέκρυπται, δέλεαρ ἀπάτης προστιθέντος τὰ ἐφειμένα πρὸς τι τῶν ἀπηγορευμένων ἐλκῦσαι μηχανωμένου, καθάπερ εἴλκυσε πάλαι 15 τῇ ὄψει τῆς γυναικὸς πρὸς τὸ ἔνεδρον ἀγαγὼν τῆς ἀθεμίτου μοιχείας. Καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν ἐπιθυμήσας ἐν πολέμῳ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ὕδατος, οὐκ ἠνέσχετο, κομισθέντος, πιεῖν, καὶ τὸ μετ' ἐπιθυμίας δίψος ὁμολογήσας καὶ τὸ ἐγκρατὲς ἐπιδειξάμενος, εἰ μὴ κολάσοι τὸ ἀδεὲς τῆς ἐπιθυμίας, ὁδὸν εὐκόλον πρὸς πᾶσαν ἡδο- 20 νὴν ἀνοίξειν αὐτῇ λογισάμενος Ἄλλος δέ τις τῶν θεσπεσίων ἀποστόλων καὶ λέοντα ὀνομάζει τὸν ἐχθρόν, οὐδὲν ἀνύσαντα τοῖς σεμνοτέροις σχηματισμοῖς, ὧν ἐσπούδαζεν εἰς ἐπιβουλήν, καὶ θηρίων πρὸς τὸ φοβῆσαι λοιπὸν μιμούμενον εἰκότως μορφὴν, ὧν ἔχει τὴν ἀμώτητα, τούτων ὑποδυόμενος τὸ μορμολύττεσθαι δυνά- 25 μενον εἶδος. Φησὶ γάρ· «ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπή, ὃ ἀντίστητε γενναίως». Τῷ μὲν ὠρυάματι τὴν ἐκείνου βλαπτικὴν δηλώσας μανίαν, τῷ δὲ «ἀντίστητε γενναίως» μηνύσας ἦν ἔχειν οἱ θηροκτόνοι ἐξ ἀσκήσε-

3. Ψαλμ. 118, 38. 105.

4. Β' Βασ. 11, 24.

μο. Καὶ ὁ Δαβίδ λέγει· «ὁ νόμος σου εἶναι λυχνάρι στὰ πόδια μου, καὶ φῶς στοὺς δρόμους μου, στὸν δρόμο τῶν ἐντολῶν σου»³, τρέχοντας δηλαδή ἄψογα, καὶ τὰ ἐμπόδια πού βάζουν στὸν δρόμο αὐτοὶ (οἱ ἐχθροί), ἄλλα παραμερίζοντάς τα εὐκόλα, καὶ ἄλλα ὑπερπηδώντας τα μὲ τὴν ταχύτατη φόρα τοῦ τρεξίματός του, ἀφοῦ προόδεψε μιὰ καὶ καλὴ μὲ τὴν ἀνύψωση τοῦ λογισμοῦ του ψηλά, καὶ παρατηρεῖ πλέον μὲ ἀσφάλεια ὅλα τὰ παρεμβαλλόμενα ἐμπόδια ἀπὸ παντοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Γιατί, ὅπως αὐτὸν πού δαγκώθηκε ἀπὸ φίδι τὸν τρομάζει καὶ ἓνα σχοινὶ ἐλικοειδὲς πού εἶναι πεταμένο κάτω, ἐπειδὴ ὁ φόβος πλάθει αὐτό πού βλέπει σύμφωνα μὲ αὐτό πού ὑποψιάζεται, καὶ φέρνει στὸν νοῦ τὴν πείρα πού ἔχει, ἔτσι, μετὰ τὴν ἁμαρτία, ἀκόμα καὶ ἡ χρησιμοποίηση ἀπὸ τὰ ἐπιθυμητὰ πράγματα αὐτῶν πού δὲν ἀπογορεύονταν τὸν τρόμαζαν, ἐπειδὴ φοβόταν μήπως μέσα σ' αὐτὰ κρύβεται κάποιος δόλος τοῦ ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος πρόσθεσε αὐτὰ πού ἐπιθυμεῖ σὰν δόλωμα ἀπατηλό, πού τὸ ἐπινόησε γιὰ νὰ τὸν τραθήξει σὲ κάτι ἀπαγορευμένο, ὅπως παλιὰ μὲ τὴ θεὰ τῆς γυναίκας τὸν ὀδήγησε στὴν ἐνέδρα τῆς παράνομης μοιχείας⁴. Καὶ αὐτὸ φάνηκε, ὅταν σὲ πόλεμο, ἐνῶ ἐπιθύμησε νὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς Βηθλεέμ, ὅταν τοῦ ἔφεραν δὲν δέχτηκε νὰ πιεῖ⁵, ὁμολογώντας καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς δίψας του, ἀλλὰ δείχνοντας καὶ τὴν ἐγκράτειά του, σκεφτόμενος ὅτι, ἂν δὲν συγκρατήσει τὴν ἀφοβία τῆς ἐπιθυμίας, θὰ ἀνοίξει σ' αὐτὴν εὐκόλο δρόμο σὲ κάθε ἡδονή. Ἄλλος πάλι ἀπὸ τοὺς θεόπνευστους ἀποστόλους ὀνομάζει τὸν ἐχθρὸ καὶ λιοντάρι, ἀφοῦ δὲν ἄφησε κανένα ἀπὸ τοὺς σοβαροὺς μετασχηματισμοὺς, τοὺς ὁποῖους χρησιμοποίησε γιὰ τὶς σκευωρίες του, μιμούμενος γιὰ ἐκφοβισμό ὅπως εἶναι φυσικὸ καὶ τὴ μορφὴ τῶν θηρίων, τῶν ὁποίων τὴν ὠμότητα ἔχει, ὑποδυόμενος τὸ εἶδος αὐτῶν πού μπορεῖ νὰ προξενήσει τρόμο. Γιατὶ λέγει· «ὁ ἀντίδικός μας διάβολος, σὰν λιοντάρι πού ὠρύεται, τριγυρίζει γιὰ νὰ βρεῖ κάποιον νὰ τὸν καταπιεῖ. Ἄντισταθεῖτε σ' αὐτὸν γενναῖα»⁶. Μὲ τὸ νὰ πεῖ «ὠρύεται» δήλωσε τὴ βλαπτικὴ μανία του, καὶ μὲ τὸ «ἀντισταθεῖτε γενναῖα» ἐπισήμανε

5. Β' Βασ. 23, 16.

6. Α' Πέτρ. 5, 8.

ως ὀφείλουσι δύναμιν, τὴν φυσικὴν ἐπιρρωννύντες ὁσημέραις ταῖς πυκναῖς ἐργασίαις. Οὐ γὰρ φυγεῖν εἶπεν ἢ ἐκτραπήναι τὸν θῆρα βρυχόμενον, ἀλλ' ἀντιστῆναι τούτῳ καὶ ἀντιβῆναι εὐτόνως προσέταξε· δύναμιν ἔχειν εἰδῶς ἕκαστον πρὸς τὸ τῆς οἰκείας ὑπερμαχεῖν ἀσφαλείας, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἄμυναν ὄπλα συμφυῆ καὶ ἀχώριστα πᾶσιν ὄντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Πάλιν ὁ Παῦλος ὑπαγορεύει λέγων· «παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα δικαιοσύνης τῷ Θεῷ», τούτοις τοὺς ἐπιστήμονας δάλλειν διδάσκων τὸν πόλεμον, οἷς οἱ ἄφρονες δάλλονται ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα ὀφθαλμὸς μὲν πολεμῆ παντὶ τῷ δι' ὄψεως χρηστὰ ἐπισταμέναις ὀμιλίαις κακαῖς, ὄσφρησις δὲ τοὺς χαννοῦν καὶ ἐκλύειν τῆς ψυχῆς τὸ παράστημα εἰωθότας ἀτμούς ἀποστρέφεται σπουδαίως, γεῦσις δὲ τοὺς κεκαρυνκευμένους πρὸς τὸ ἄγαν ἠδὺ παραιτῆται χυμούς, καὶ ἀφή μὴ λογίζηται τὰ μαλακότητι καὶ λειότητι πρὸς ἡδονὴν γοητεύοντα σώματα, καὶ χεῖρ πλεονεκτικὴ ἐκτείνηται εἰς μετάδοσιν, καὶ πόδες ἐπισπεύδοντες, κατὰ τὸν Σολομῶντα, κακοποιεῖν, ὁδὸν ἐντολῶν τρέχουσιν ἠπειγμένως, καὶ γλῶσσα δύσφημος εὐχάριστα φθέγγεται ῥήματα. Οὕτω γὰρ γίνεται ὄπλα δικαιοσύνης τὰ ὄπλα τῆς ἁμαρτίας, ἀντιστρόφως βαλλόμενα κατὰ τοῦ πρὶν αὐτοῖς ἀποκεχρημένου πρὸς ὄλεθρον τῶν κεκτημένων.

Διὰ τοῦτο τραχὺς καὶ θυμοῦ πνέων ἀνίσταται κατὰ τῶν ἀφισταμένων αὐτοῦ καὶ Θεῷ προστιθεμένων, ὁ τύραννος ὑπάγεσθαι τὸ ἀποδιδράσκον σπεύδων, ὡς ἔθει μακροῦ γενόμενον ὑποχείριον, καὶ πειρασμοῖς ὑποβάλλει ποικίλοις, πάντοθεν θλίψεις, πάντοθεν περιστάσεις κινῶν, ἵνα ὁ ἐν κακίᾳ βίος διὰ τὸ ἀθόρυβον κριθεῖς ἀνεκτός, πάλιν δρομηῆσαι παρασκευάσῃ ὡς ἐπ' εὐδιον λυμένα τὴν

7. Ρωμ. 6, 19.

8. Α' Κορ. 15, 33.

τῆ δύναμη πού μὲ ἄσκησις πρέπει νὰ ἔχουν αὐτοὶ πού σκοτώνουν θηρία, ἐνισχύοντας τὴ φυσικὴ δύναμή τους καθημερινὰ μὲ τὶς συχνὲς ἐργασίες. Γιατί, δὲν εἶπε νὰ φύγουν ἢ νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὸν κανονικὸ δρόμο, ἀλλὰ διέταξε νὰ ἀντιστέκονται, καὶ νὰ ἀντιστέκονται γενναῖα, γνωρίζοντας ὅτι ὁ καθένας ἔχει δύναμη γιὰ νὰ ἀμύνεται γιὰ τὴ δική του ἀσφάλεια, καὶ ὅτι τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀμυνὰ του ὅπλα εἶναι ἀχώριστα καὶ ἔμφυτα σὲ ὅλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Καὶ ὁ Παῦλος πάλι ὑποδεικνύει λέγοντας· «νὰ καταστήσετε τὰ μέλη σας ὅπλα δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ»⁷, διδάσκοντας τοὺς ἔμπειρους νὰ χτυποῦν τὸν ἐχθρὸ μὲ τὰ ὅπλα ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἀνόητοι βάλλονται ἀπὸ αὐτόν, ὥστε τὸ μάτι νὰ πολεμᾷ κάθε τι πού μπορεῖ νὰ ἐξαπατήσῃ μὲ τὴ θῆα, ἢ ἀκοὴ νὰ μάχεται τὶς κακὲς ὁμιλίαις πού γνωρίζουν καλὰ νὰ διαφθείρουν τὰ χρηστὰ ἤθη⁸, ἢ ὄσφρηση νὰ τρέπει σὲ φυγὴ τὶς ὀσμὲς πού συνήθως ἀποχαυνώνουν καὶ παραλύουν τὸ θάρρος τῆς ψυχῆς, ἢ γεύση νὰ ἀρνεῖται τὰ καρυκεύματα πού ὀδηγοῦν στὰ πολὺ εὐχάριστα, ἢ ἀφή νὰ μὴ σκέφτεται τὰ σώματα πού γοητεύουν μὲ τὴν τρυφερότητα καὶ ἀπαλότητα προκαλώντας ἡδονή, τὸ χέρι νὰ ἀπλώνεται μὲ γενναιοδωρία γιὰ νὰ δίνει, τὰ πόδια πού διάζονται, σύμφωνα μὲ τὸν Σολομώντα, νὰ κάνουν κακό⁹, νὰ τρέχουν τὸν δρόμο τῶν ἐντολῶν μὲ βιασύνη, καὶ ἡ κακὸφημη γλῶσσα νὰ λέγει λόγια εὐχάριστα. Γιατί ἔτσι τὰ ὅπλα τῆς ἁμαρτίας γίνονται ὅπλα δικαιοσύνης, ὅταν ρίχνονται ἀντίστροφα ἐναντίον ἐκείνου ὁ ὁποῖος τὰ χρησιμοποίησε γιὰ τὴν καταστροφὴ αὐτῶν πού τὰ ἔχουν.

Γι' αὐτὸ ὁ τύραννος στρέφεται σκληρὸς καὶ θυμωμένος ἐναντίον ἐκείνων πού ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτόν καὶ προσκολλῶνται στὸν Θεό¹⁰, σπεύδοντας νὰ ἐπαναφέρει αὐτὸ πού ἀπέδρασε, ἐπειδὴ μὲ τὴν πολὺχρονη συνήθεια ἔγινε πειθῆνιο ὄργανο του, καὶ τὸ ὑποβάλλει σὲ διάφορες δοκιμασίες, προκαλώντας ἀπὸ παντοῦ θλίψεις, ἀπὸ παντοῦ δυσκολίες, ὥστε ἢ μέσα στὴν κακία ζωὴ, θεωρούμενη ἀνεκτὴ ἐπειδὴ εἶναι ἀτάραχη, νὰ κάνει νὰ γυρίσει πίσω, σὰν σὲ

9. Παροιμ. 1, 19.

10. Ἐξ. 5, 9.

ἀνεσιν τὸν ὡς ἐν πελάγει τοῖς πειρασμοῖς χευμαζόμενον, λέγοντα πάντως τὸ τῶν κακοπαθούντων ἐν τῇ ἐρήμῳ· «βέλτιον ἦν ἡμᾶς δουλεύειν τοῖς Αἰγυπτίοις, ἢ ἀποθανεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ». Αἰρετώτερον γὰρ τοῦ μάχεσθαι ταῖς ἐπιθυμίαις, τὸ ὑπακούειν ταύταις κρίνει ὁ ῥαστώνη ἀγαπῶν, ὅταν ἴδῃ τῆς ἀρετῆς τὴν ὁδὸν τραχείαν καὶ δύσβατον καὶ πολλοὺς πολλαχόθεν τοὺς θλίβοντας ἔχουσαν, τοὺς μὲν συνήθεις ποτὲ τελευταῖον γινομένους ἐχθροὺς καὶ διώκειν ὀπίσω πρὸς τὸ δουλαγωγεῖν ἐθέλοντας, τοὺς δὲ ἀληθεῖς καὶ οὐ γνωρίμους ὑπαντῶντες καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κείμενον ἀγαθὸν κωλύοντας προκοπήν. Οὕτω πολλὰ τῶν τέως ἀγνώστων ἐθνῶν τοὺς Ἰσραηλίτας τῆς παρόδου εἴργειν ἐφ' ὅσον ἐδύνατο, λέγοντα· «οὐ παρελεύση δι' ἡμῶν», βασκαίνοντα τῆς ἐπὶ τὰ συμφέροντα πορείας αὐτοῖς. Ὁ δὲ Φαραῶ ἔτι μὲν ἔχων αὐτοὺς παρ' ἑαυτῷ τὴν φυγὴν σκεπτομένους γε τοῖς εἰς τὰ τοιαῦτα συνεργούσιν αὐτῷ, «βαρυνέσθω τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τούτων», τὴν ἄδειαν αὐτοῖς γεγενῆσθαι νομίσας ἐπιτριβὴν πρὸς αὐθάδειαν, ἀναχωρήσαντας δὲ μετεδίωκε σπουδαίως ἐλευθεριάζειν οὐκ ἐπιτρέπων ὡς ἐβούλοντο, καὶ ἐπεφύκεισαν, δούλους δὲ πάλιν κεκτῆσθαι σπεύδων τοὺς εὐπατρίδας, καὶ ἐλευθέρους καὶ ὄντας καὶ εἶναι δυναμένους αἰεὶ.

Ἄλλ' οἱ μὲν ἰσχυρογνώμονι λογισμῷ τὴν τούτου φυγόντες δουλείαν, πᾶσαν πλητικῶς ἤνεγκαν ἀπαντήσασαν κάκωσιν, ἕως εἰς τὴν σπουδαζομένην ἔφθασαν τελειότητα, οἱ δὲ μὴ πάνυ κεκρημένως καταλιπόντες αὐτόν, μὴ φέροντες τὰ δυσχερῆ τῶν τῆς ἀρετῆς προομιῶν (χαλεπαὶ γὰρ αἱ ἀρχαὶ παντός ἔργου καὶ δυσάρεστοι, καὶ μάλιστα τῶν ἐπιτόνων πρὸ τῆς ἕξεως) ὑποστρέψαι εἰς Αἴγυπτον ἐλογίσαντο, δεσπότην αὐθις αἰρούμενοι, τὸν ὅτε καλῶς ἐδοκίμασαν φανέντα δυσμενῆ καὶ πολλοῦ μίσους ἄξιον. Φασὶ γάρ· «δῶμεν ἀρχηγὸν καὶ ὑποστρέψωμεν εἰς Αἴγυπτον», εὐκόλον ἡγούμενοι τὴν ὑποστροφὴν τῆς μετὰ πολλοῦ κόπου ἀνυσθείσης

11. Ἐξ. 14, 12.

12. Ἀριθμ. 20, 18.

ἦσυχον λιμάνι, στήν ἄνεση, αὐτὸν ποὺ δοκιμάζεται στὸ πέλαγος τῶν πειρασμῶν, λέγοντας ὅπωςδήποτε αὐτὸ ποὺ ἔλεγαν οἱ Ἑβραῖοι ποὺ ὑπέφεραν στήν ἔρημο· «ἦταν καλύτερα νὰ εἴμαστε δοῦλοι στοὺς Αἰγύπτιους, παρὰ νὰ πεθάνουμε στήν ἔρημο αὐτήν»¹¹. Γιατὶ βέβαια αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὴν εὐκόλη ζωὴ, θεωρεῖ ὅτι εἶναι προτιμότερο, ἀντὶ νὰ πολεμᾷ τις ἐπιθυμίες, νὰ ὑπακοῦει σ' αὐτές, ὅταν βλέπει ὅτι ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς εἶναι κακοτράχαλος καὶ δύσβατος καὶ ἔχει πολλοὺς ποὺ προκαλοῦν θλίψεις, ἄλλους κάποτε γνωστοὺς, ποὺ τελευταῖα ἔγιναν ἐχθροί, καὶ τοὺς καταδιώκουν ἀπὸ πίσω θέλοντας νὰ τοὺς κάνουν δούλους, καὶ ἄλλους πάλι εἰλικρινεῖς καὶ ἄγνωστους, ποὺ τοὺς συναντοῦν καὶ τοὺς ἐμποδίζουν στὴ συνέχιση τῆς πορείας τους πρὸς τὸ ἀγαθὸ ποὺ τοὺς περιμένει. Ἔτσι πολλὰ ἀπὸ τὰ πρὶν λίγο ἄγνωστα ἔθνη ἐμπόδιζαν ὅσο μποροῦσαν τοὺς Ἰσραηλιτὲς νὰ περάσουν, λέγοντας· «δὲν θὰ περάσεις μέσα ἀπὸ μᾶς»¹², βλέποντας τὴν πιὸ συμφέρουσα πορεία τους. Καὶ ὁ Φαραώ, ὅταν τοὺς εἶχε ἀκόμα κοντὰ του, ἐπειδὴ σκέφτονταν τὴ φυγῆ, ἔλεγε στοὺς συνεργάτες του· «νὰ γίνουν βαρύτερες οἱ ἐργασίες τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν»¹³, νομίζοντας ὅτι ὁ ἐλεύθερος χρόνος γινόταν γι' αὐτοὺς παρότρυνση γιὰ αὐθάδεια. Ὅταν ὁμως ἀναχώρησαν τοὺς καταδίωκε τρέχοντας, μὴ ἐπιτρέποντάς τους νὰ ἐλευθερωθοῦν, ὅπως ἦταν φυσικὸ νὰ θέλουν, καὶ ἔτρεχε νὰ κάνει πάλι δούλους ἐκείνους ποὺ ἦταν καὶ μποροῦσαν νὰ εἶναι πάντοτε εὐγενεῖς καὶ ἐλεύθεροι.

Καὶ αὐτοὶ βέβαια ποὺ ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονο λογισμό ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν δουλεία αὐτοῦ, ὑπέμειναν μὲ καρτερία κάθε δυσκολία ποὺ συνάντησαν, μέχρι ποὺ ἔφτασαν στήν τελειότητα ποὺ ἐπεδίωκαν. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸν ἐγκατέλειψαν χωρὶς νὰ ἔχουν πολλές στερήσεις, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τις δυσκολίες τῶν ἀρχῶν τῆς ἀρετῆς (γιατὶ εἶναι δύσκολες οἱ ἀρχές κάθε ἔργου καὶ δυσάρεστες, καὶ ἰδιαίτερα τῶν ἐπίπονων ἔργων, πρὶν τὰ συνηθίσουν), σκέφτονταν νὰ ἐπιστρέψουν στήν Αἴγυπτο, προτιμώντας καὶ πάλι τὸν δεσπότη, ποὺ ὅταν τὸν δοκίμασαν καλά, ἀποδείχθηκε ἐχθρικός καὶ πολὺ ἄξιος γιὰ μίσος. Εἶπαν λοιπὸν· «ἂς ὀρίσουμε ἕναν ἀρχηγὸ καὶ ἂς ἐπιστρέψουμε στήν Αἴγυπτο»¹⁴, θεωρώντας εὐκόλη τὴν ἐπιστροφή ὕστερα ἀπὸ τὸν δρόμο ποὺ μὲ τόσον κόπο διήνυσαν.

13. Ἐξ. 5, 9.

14. Ἀριθμ. 14, 4.

όδοῦ. Καὶ πάλιν «παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ ἐξ-
 ἤλθομεν ἀποθανεῖν ἐν ἐρήμῳ;», λέγοντες διὰ τὴν ἀργίαν, τὸ μεθό-
 ριον ἀρετῆς καὶ κακίας οὐδέπω τοῦ ἐκκλίναντος ἀπὸ τοῦ κακοῦ
 ὁμολογουμένως ὄντως ἐν τῷ ἀγαθῷ, μεταξὺ τέως φρουρουμένου
 5 τούτου κάκεινου, ἕως παντελῶς ἀπαλλαγείς τοῦ ἐτέρου ἐν τῷ
 ἐτέρῳ παγίως ἀμφοτέρας ἐρείσει τὰς ἰγνύας οὐκ ὀκλάζων ἔτι ἕως
 πρίν, οὐδὲ ποτὲ μὲν ῥῶσιν ᾧδε, ποτὲ δὲ ταλάντευσιν ἐκείσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Τοιοῦτος γὰρ ὁ ἀναχωρῶν τῆς πονηρᾶς συνήθειας ἔλκεται τὰ
 10 πολλὰ ὀπίσω, κἂν ἐπείγηται πρόσω, προκόπτων ἐφ' ᾧ σπουδά-
 ζειν διαζόμενος, καὶ ἀγχιστρόφοις ῥοπαῖς, ἐπὶ πολὺ κλίνειν ᾧδε
 καὶ ᾧδε, μέχρις ἂν γυμνασίᾳ πολλῇ καὶ χρόνῳ αὐτὸν ἀπομαθεῖν
 τὰ πρῶτα ἔθμα δὲ σχεῖν παρασκευάσῃ τὰ δεύτερα καὶ καθάπερ
 μεθελικιωθέντα ἐκ μειρακίου εἰς ἄνδρα καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης
 15 πρὸς τὴν παρελθοῦσαν, οὐκέτι, κἂν ἐθέλῃ, δυνάμενον· ἄτοπον
 γὰρ τὸ μὲν σῶμα νόμῳ φύσεως ἀκολούθως ἀμείδειν τὰς ἡλικίας
 ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἐπὶ τὴν προεστυτικὴν ὁδεῦσον σεμνότητα, καὶ τῇ
 πολιᾷ στίλβειν ἀξιοπίστως καὶ τῇ καταστάσει γίνεσθαι λαμπρὸν
 καὶ αἰδέσιμον, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ προκόπτειν τὴν ἰδίαν προκοπὴν
 20 ἐν τῷ ἀγαθῷ, μηδὲ τὰς ἐν τῇ ἀρετῇ ἀνύειν ἐνθέσμως ἡλικίας ἐξ
 ἄλλης μεταβαίνουσιν ἐπ' ἄλλην, καὶ φθάνουσιν οὕτως ἐπὶ τὴν
 ἀξιέραστον τελειότητα, ἐναπομένειν δὲ τῇ ἀφρονούσῃ παιδικῇ
 καταστάσει, ἢ τῇ μετ' αὐτὴν χαιρούσῃ ταῖς νεωτερικαῖς ἐπιθυμί-
 αῖς, καὶ ἐν παρηθηκότι τῷ σώματι νεάζειν ἔτι καὶ ἀκμάζειν ἐν τοῖς
 25 κατεγνωσμένοις τούτοις, τερπομένην διόλου, οἷς νήφοντες οὐδὲ
 πρὸς ὀλίγον ἐτέρφθησαν μείρακες. Ὅτι δὲ διαφορὰς ἡλικιωῶν
 ἀμείδει καὶ αὐτὴ ἐκ νηπιότητος προβαίνουσα ἐπὶ τελειότητα,
 διδάσκει ποτὲ μὲν λέγων ὁ Παῦλος, «ὡς νηπίους ἐν Χριστῷ γάλα

Καὶ πάλι, λέγοντας, «μήπως, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν μνήματα στὴν Αἴγυπτο, θγήκαμε γιὰ νὰ πεθάνουμε στὴν ἔρημο;»¹⁵, τὸ λένε ἐξαιτίας τῆς ἀπραξίας, ἐπειδὴ τὸ ὄριο μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, ἐκείνου ποὺ φεύγει ἀπὸ τὸ κακὸ ποτὲ δὲν ἀναγνωρίζεται ὅτι βρῖσκεται πραγματικὰ στὸ καλὸ, ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ φρουρεῖται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνου, μέχρι ποὺ νὰ ἀπαλλαγεῖ τελείως ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ στηρίξει σταθερὰ καὶ τὰ δύο γόνατά του στὸ ἄλλο, χωρὶς νὰ τὰ λυγίξει πλέον, ὅπως πρὶν, καὶ οὔτε ἄλλοτε νὰ γέρνει πρὸς τὰ ἐδῶ, καὶ ἄλλοτε νὰ κινεῖται πρὸς τὰ ἐκεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Γιατὶ τέτοιος εἶναι αὐτὸς ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴν κακὴ συνήθεια, ἔλκεται τὶς περισσότερες φορὲς πίσω, ἔστω καὶ ἂν ἐπείγεται νὰ πάει μπροστά, βιαζόμενος νὰ προχωρήσει πρὸς αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκει, ὅμως μὲ συχνὲς στροφὲς γιὰ πολὺ χρονικὸ διάστημα γέρνει ἐδῶ κι' ἐκεῖ, μέχρι ποὺ μὲ πολλὴ ἄσκηση καὶ ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον νὰ λησμονήσει τὰ προηγούμενα, κάνοντας συνήθεια τὰ δεύτερα, καί, σὰν νὰ ἔγινε ἀπὸ νέος ἄνδρας, μὴ μπορώντας πιά, ἀκόμα καὶ ἂν θέλει, νὰ ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν παρούσα στὴν προηγούμενη κατάσταση. Διότι εἶναι ἀφύσικο, τὸ μὲν σῶμα μὲ νόμο φυσικὸ νὰ ἀλλάζει διαδοχικὰ τὴ μὴ ἡλικία μετὰ τὴν ἄλλη, νὰ μεταβαίνει ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία στὴ γεροντικὴ σοβαρότητα, καὶ μὲ τὰ ἄσπρα μαλλιά του νὰ λάμπει μὲ ἐμπιστοσύνη καὶ μὲ τὴν σταθερότητα νὰ γίνεται ἀξιαγάπητο καὶ σεβαστὸ, ἐνῶ ἡ ψυχὴ νὰ μὴ παρουσιάζει τὴν ἴδια πρόοδο στὸ καλὸ, οὔτε νὰ διανύει τὶς ἡλικίες τῆς ἀρετῆς κανονικά, πηγαίνοντας ἀπὸ τὴ μίαν στὴν ἄλλη καὶ φθάνοντας ἔτσι στὴν ἀξιαγάπητη τελειότητα, ἀλλὰ νὰ παραμένει στὴν ἀνοησία τῆς παιδικῆς καταστάσεως ἢ στὴν μετὰ ἀπὸ αὐτὴν, ἢ ὁποῖα χαίρεται μὲ τὶς νεωτεριστικὲς ἐπιθυμίες, καὶ ἐνῶ τὸ σῶμα ἔχει γεράσει, αὐτὴ νὰ παριστάνει ἀκόμα τὴ νέα καὶ νὰ ἐπιδίδεται σ' αὐτὰ ποὺ καταδικάζονται, δοκιμάζοντας γενικὰ εὐχαρίστηση μὲ αὐτὰ ποὺ οἱ νέοι ποὺ εἶναι νηφάλιοι οὔτε γιὰ λίγο δὲν αἰσθάνθηκαν χαρὰ. Ὅτι ὅμως καὶ ἡ ψυχὴ ἀλλάζει τὶς διαφορὲς τῶν ἡλικιῶν, προχωρώντας ἀπὸ τὴ νηπιότητα στὴν τελειότητα, τὸ διδάσκει ὁ Παῦλος λέγοντας, ἄλλοτε, «σὰν

ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρωμα», ποτὲ δέ, «μέχρι καταντήσομεν εἰς ἄν-
 δρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ». *Καὶ*
πάλιν «ὅτε ἤμην νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος, ἐφρόνουν ὡς
 νήπιος, ἐλογιζόμην ὡς νήπιος, ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ
 5 τοῦ νηπίου». Οἶδε δὲ καὶ γεννηθέντας ἅπαξ τινὰς καὶ δεομένους
 αὐθις ἄλλης γεννήσεως, ἐκ φωτὸς πάλιν ἐπὶ νηδὺν ἀνακάμπτον-
 τας, οἷς φησι «τεκνία μου, οὗς πάλιν ὠδίνω, ἄχρισ οὗ μορφωθῆ
 Χριστὸς ἐν ὑμῖν», ἔμβρονα πάλιν ποιῶν τοὺς εὐδοκίμους φέροντας
 ἐπὶ τοῦ εἶδους τοῦ τοῦ Χριστοῦ χαρακτῆρας, μὴδὲ τὸ κατ' εἰκόνα
 10 μορφωθέντας καλῶς εἶ πως τὸ τερατόμορφον ἀποθέμενοι μεταβά-
 λωιεν πρὸς τὸ ἄρτιον καὶ ολόκληρον, τῷ γεννήσαντι ὁμοιωθέντες,
 καὶ γνήσιοι τούτου, καὶ οὐκ ὑποβολιμαῖοι, καὶ νόθοι γνωριζόμε-
 νοι παῖδες Ἐδεῖ δὲ μᾶλλον εὐκόλως τὴν ψυχὴν παρατρέχειν τὰς
 καταστάσεις, ἢ τὸ σῶμα τὰς ἡλικίας, ἐφ' ὅσον μὲν τοῦτο χρόνον
 15 ἀνάγκαις δουλεύει καὶ φύσεως ὑπόκειται νόμοις ἐξουσίαν οὐκ
 ἔσχον μεταῆναι πρὸς ὅπερ οὐ μετὰγει καιρὸς, οὐδὲ ὑπερβῆναι
 δυνάμενον τὴν ἐγγίζουσαν καὶ ἐπιβῆναι τῇ μετ' αὐτὴν ἀτάκτῃ φο-
 ρᾷ, ἐκάστης ἡλικίας ὠρισμένον χρόνον παρεχούσης αὐτῷ καὶ πα-
 ραδραμεῖν οὐ συγχωρούσης πρὸ ὥρας καὶ μετελθεῖν πρὸς τὴν γεί-
 20 τονα. Ἐκείνη δὲ προαιρέσει ἀναμένουσα τῇ ἐνεστώσῃ ἕως ἂν βού-
 ληται, καὶ μεταβαίνουσα πρὸς τὴν ἐτέραν ὅτε βούλεται, ἀκώλυτον
 ἔχει τὴν ὅτε θέλει μετάδασιν, κἂν ὑπερβῆναι τὰς ἐν μέσῳ προέλη-
 ται, ἔξεστιν αὐτῇ ἀπ' ἄκρου πηδῆσαι ἐπ' ἄκρον κούφῳ τῷ ἄλματι,
 καὶ ἐπ' αὐτῆς φθάσαι τῆς εἰσαγωγῆς ἐπὶ τὴν τελειότητα, γνώμη
 25 καὶ σπουδῇ μεταβαινούσῃ ἀφ' ὧν ἂν κρίνη, ἐφ' ἃ ἂν προθῆται
 δεδαίω καὶ ἀκινεῖ λογισμῶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ τῶν ἀκολουθησάντων τῇ τοῦ Μωυσέως προθέσει.

Οὕτως οἱ τὴν τοιαύτην Μωυσεῖ τῆς ἐλευθερίας ἐσχηκότες ἐπι-

νήπια ἐν Χριστῷ σᾶς πῶτισα γάλα καὶ ὄχι στερεὰ τροφή»¹⁶, ἄλλοτε πάλι, «μέχρι νὰ γίνουμε ἄνδρες τέλειοι, κατὰ τὸ μέτρο τοῦ τέλειου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ»¹⁷. Καὶ πάλι· «ὅταν ἤμουν νήπιο μιλοῦσα σὰν νήπιο, σκεφτόταν σὰν νήπιο, συλλογιζόμουν σὰν νήπιο, ὅταν ὅμως ἔγινα ἄνδρας, κατάργησα τοὺς τρόπους τοῦ νηπίου»¹⁸. Ἦξερε ὅμως καὶ μερικοὺς ποὺ εἶχαν γεννηθεῖ μιὰ φορὰ καὶ εἶχαν πάλι ἀνάγκη νὰ ξαναγεννηθοῦν, ξαναγυρίζοντας ἀπὸ τὸ φῶς πάλι στὴν κοιλιά, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει· «παιδιὰ μου, γιὰ τὰ ὅποια πάλι δοκιμάζω πόνους γέννας, μέχρι ποὺ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»¹⁹, κάνοντας πάλι ἔμβρυα ἐκείνους ποὺ φέρουν στὴ μορφὴ τους διακρινόμενα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς ἀκόμα νὰ ἔχουν πάρει καλὰ τὸ «κατ' εἰκόνα», μήπως κατὰ κάποιον τρόπο ἀποβάλουν τὴν τερατώδη μορφὴ κάνοντάς την ἄρτια καὶ ὀλοκληρωμένη, μὲ τὸ νὰ μοιάσουν μ' αὐτὸν ποὺ τοὺς γέννησε, καὶ νὰ ἀναγνωρίζονται ὡς γνήσια καὶ ὄχι πλαστὰ καὶ νόθα παιδιὰ. Καὶ ἔπρεπε μᾶλλον εὐκολώτερα νὰ μεταβαίνει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴ μιὰ κατάστασι στὴν ἄλλη, ἀπὸ ὅ,τι τὸ σῶμα στὶς ἡλικίες, ἐφόσον αὐτὸ ὑπακοῦει στὶς ἀνάγκες τοῦ χρόνου καὶ ὑπόκειται στὴν ἐξουσία τῶν φυσικῶν νόμων, μὴ μπορώντας νὰ μεταβεῖ σ' αὐτὸ ποὺ δὲν ὀδηγεῖ ὁ χρόνος, οὔτε μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὴν πλησιέστερη ἡλικία καὶ νὰ ἀνεβεῖ στὴν ἐπόμενη μὲ ἄτακτη φορὰ, ἀφοῦ ἡ κάθε ἡλικία τοῦ δίνει ἓνα ὀρισμένο χρόνο, ποὺ δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὸν παραβεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα της, καὶ νὰ προχωρήσει στὴ γειτονικὴ. Ἐνῶ ἡ ψυχὴ, παραμένοντας μὲ τὴ θέλησή της σ' αὐτὴν ποὺ βρῖσκεται ὅσο θέλει, καὶ πηγαίνοντας στὴν ἄλλη ἡλικία ὅποτε θέλει, ἔχει ἐλεύθερη τὴ μεταβάσει ὅποτε θέλει, ἔστω καὶ ἂν προτιμήσει τίς ἐνδιάμεσες, καὶ μπορεῖ αὐτὴ νὰ πηδήσει στὸ ψηλότερο σημεῖο μὲ ἀνάλαφο ἄλμα, φτάνοντας ἀκόμα καὶ στὸ νὰ εἰσέλθει στὴν τελειότητα, μεταβαίνοντας μὲ τὴ γνώμη καὶ τὸν ἀγῶνα της ἀπὸ αὐτὰ ποὺ κρίνει, σ' αὐτὰ ποὺ ἔχει πρόθεσι, μὲ σταθερὸ καὶ ἀμετακίνητο λογισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀκολούθησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Μωυσῆ.

Ἔτσι αὐτοὶ ποὺ εἶχαν τὴν ἴδια μὲ τὸν Μωυσῆ ἐπιθυμία τῆς

18. Α' Κορ. 13, 10.

19. Γαλ. 4, 19.

θυμίαν ἀμεταθέτω φραξάμενοι καρτερία τὴν πρόθεσιν πάντων
 ἐγένοντο τῶν προπεσόντων αἰεὶ σκυθρωπῶν ἀνώτεροι, πολεμίων
 μὲν οὐ καταδείσαντες πλήθος ἀσύνοπτον, πείναν δὲ καὶ δίψαν τὰς
 δυναστευούσας ἐν σώματι βαστάσαντες ἐγκρατῶς, ἐπειδὴ πίστις
 5 αὐτοῖς ἀνευδοίαστος τῆς ἐλπίζομένης ἀπολαύσεως τὸν ἐνεστῶτα
 τέως ἐπεκούφιζε πόνον προσδοκία χρηστῆ παραμυθουμένη τὴν
 πείραν τῶν παρόντων ἀνιαρῶν, καὶ τὰ ἐν χερσὶ λυπηρὰ ἐπικιρ-
 νῶσα τῇ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν εὐφροσύνη. Οἶδε γὰρ ὁ νοῦς
 φαιδροῖς ἐνασχολούμενος λογισμοῖς, οὐ πολλὴν τῶν ἐνοχλούντων
 10 λαμβάνει αἴσθησιν θλιβερῶν, καὶ τὰ παρόντα ἐπαχθῆ ἀμβλύνειν
 μελέτη τῶν ἐν οἷς ἔσται μετὰ ταῦτα καλῶν. Διὰ τοῦτο πρὸς τὰς
 χρείας αὐτοῖς μετεστοιχειοῦτο ἢ κτίσις ἀρμοδίως, καὶ θάλασσα
 μὲν ἠπειροῦτο διωκουμένοις, τὸ διαρεθὲν τοῦ πελάγους, ὁδὸν
 παρέχουσα ξηρᾶν, καὶ τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ ὕδατος τμήματα, πρὸς
 15 ὕψος ῥεῖθρα, καὶ τὴν παλίρροϊαν ἐπισχοῦσα ἀποκρῦμνως, καὶ
 κρυσταλλομέναις ταῖς ἀμπώτισιν ἕως παρῆλθον οἱ σφζόμενοι,
 πέτρα δὲ σκληρὰ καὶ νοτίδος ἄμοιρος, λίμνην καὶ πέλαγος ἴσθη
 περὶ ἑαυτὴν ἀφθόνους ἐκ βάθους βλύζουσα ὀχετοὺς ποτίμου καὶ
 προσηνοῦς νάματος, οὐρανὸς ἀντὶ γῆς ἐγεώργει τὸ μάννα, ἄσπο-
 20 ρον κατανίφων καρπὸν καὶ σχεδιάζων τοῖς πεινώσιν ἀταλαίπω-
 ρον τράπεζαν, οὐ μόνον ἐνδειαν πληροῦσαν γαστρός, ἀλλὰ καὶ
 τὴν ἐκάστου πληροῦσαν ἐπιθυμίαν τῇ μεταβολῇ τῆς ποιότητος, οὗ
 γὰρ τις τῇ μνήμῃ ἐδέσματος ἐλάμβανεν ὄρεξιν, τούτου τὴν γεῦσιν
 εὗρισκεν ἐν αὐτῷ ἐκεῖνο νομίζων ἐσθίειν, ὅπερ εἶχεν εἰς ἐπιθυμίαν,
 25 μιᾶς ὕλης ὑπηρετούσης ταῖς ἀπάντων πολυτρόπως ὀρέξεσι καὶ
 μμιουμένης ἐν τῇ γεύσει πάσης ποιότητος αἴσθησιν. Ὑδωρ ἐγλυ-
 καίνετο πικρὸν καὶ μετέβαιεν ἀθρόως ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην ποιότη-
 τα, προσηνὲς γινόμενον πόμα, ἀντὶ τῆς ἐναγχος ἀνιούσης καὶ ἀη-
 διαζούσης γεύσεως ἀῆρ ὠστοκεῖν οὐκ εἰδώς, ἔτικτε ἐτοιμῶς ὄρ-
 30 τυγομήτραν, καὶ ταύτην ἐλαύνων πνεύματι βιαίῳ, παρ' αὐτὰς ἐ-
 σῶρευε τὰ σκηνάς τῶν δεομένων τροφῆς, ἀσαγήνευτον ἄγρην
 αὐτοῖς τοὺς ὄρνις εἰς χεῖρας διδούς νύξ εἰς ἡμέραν μετεβάλλετο
 φωτιζομένη στύλω πυρός ἡμέρας ἡλιακὸς ἀνεστέλλετο φλογμὸς,

ἐλευθερίας, ἀφοῦ ἔφραξαν μὲ ἀμετακίνητη ὑπομονή τὴν ἀπόφαση ὄλων, ἀποδείχθησαν ἀνώτεροι ὄλων τῶν θλίψεων ποὺ συνέδησαν πάντοτε, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὑπομένοντας μὲ ἐγκράτεια τὴν πείνα καὶ δίψα ποὺ κατατυραννοῦσαν τὸ σῶμα τους, ἐπειδὴ ἡ ἀκράδαντη πίστη τους στήν ἀπόλαυση αὐτῶν ποὺ ἤλπιζαν ἀνακούφιζε τὸν κόπο τους μὲ τὴν καλὴ ἐλπίδα, παρηγορώντας τὴ δοκιμασία τῶν δυσκολιῶν ποὺ συναντοῦσαν καὶ ἀπαλύνοντας τὶς θλίψεις ποὺ ἀντιμετώπιζαν μὲ τὴν ὑπερβολικὴ χαρὰ τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Γιατὶ ὁ νοῦς ξέρει νὰ ἀσχολεῖται μὲ εὐχάριστους λογισμούς, χωρὶς νὰ καταγίνεται πολὺ μὲ τὰ θλιβερὰ γεγονότα ποὺ τὸν ἐνοχλοῦν, καὶ τὰ πρὸς στιγμὴ δυσάρεστα τὰ μετριάζει μὲ τὴ μελέτη τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ κτίση μετέβαλλε τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες αὐτῶν, καὶ ἡ μὲν θάλασσα γινόταν ξηρὰ ὅταν διώκονταν, καὶ τὸ χωρισμένο πέλαγος τοὺς πρόσφερε δρόμο ξερὸ, καὶ τὰ τμήματα τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς κρατοῦσαν ψηλὰ τὰ ρεύματά τους καὶ συγκρατοῦσαν κα-τακόρυφα τὰ νερὰ γιὰ νὰ μὴ πλημμυρίσουν, στεροποιώντας τὴ ροὴ τοῦ θαλασσινοῦ νεροῦ μέχρι νὰ περάσουν σῶοι. Καὶ ὁ σκληρὸς βράχος, ποὺ δὲν εἶχε καθόλου ὑγρασία, δημιούργησε γύρω του λίμνη καὶ πέλαγος ἀναβλύζοντας ἀπὸ μέσα του χειμάρρους πόσιμου καὶ εὐχάριστου στῆ γεύση πηγαίου νεροῦ. Ὁ οὐρανὸς, ἀντὶ γιὰ τὴ γῆ, καλλιεργοῦσε τὸ μάννα, ρίχνοντας σὰν νιφάδες χιονιοῦ καρ-πὸ ποὺ δὲν εἶχε σπαρεῖ, καὶ παρουσιάζοντας γιὰ τοὺς πεινασμένους ἄνετο τραπέζι, τὸ ὁποῖο ὄχι μόνο ἱκανοποιοῦσε τὴν ἔλλειψη τῆς κοιλιᾶς, ἀλλὰ ἱκανοποιοῦσε καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ καθενὸς μὲ τὴ μεταβολὴ τῆς ποιότητος· γιατί ὅποιο φαγητὸ ἔφερνε στὴ μνήμη ἡ ὄρεξη κάποιου, αὐτοῦ τὴ γεύση εὐδρίσκε σ' αὐτό, νομίζοντας ὅτι τρώγει ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ἐπιθυμήσει, ἐξυπηρετώντας μὲ ἓνα ὑλικὸ μὲ διαφορετικὸ τρόπο τὶς ὄρεξεις ὄλων, καὶ μιμούμενο μὲ τὴ γεύση του τὴν αἴσθησι καθε ποιότητος. Τὸ πικρὸ νερὸ γινόταν γλυκὸ, καὶ μεταβαλλόταν ἀπτότομα ἀπὸ τὴ μιὰ γεύση στὴν ἄλλη, καὶ γινόταν πιότὸ εὐχάριστο ἀντὶ τῆς πρὶν ἀπὸ λίγο ἀποκρυστικῆς καὶ ἀηδιαστικῆς γεύσεώς του. Ὁ ἀέρας ποὺ δὲν ἤξερε νὰ γεννᾷ αὐγὰ, γεννοῦσε ἔτοιμα ὀρτύκια, τὰ ὁποῖα, μεταφέροντάς τα μὲ δυνατὸ ἀέρα, τὰ συσώρευε στὶς σκηνὲς ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τροφή, δίνοντας τὰ πουλερικὰ στὰ χέρια τους κινήγι χωρὶς δίχτυα. Ἡ νύχτα μεταβαλλόταν σὲ μέρα

νεφέλης ἐπιπολαζούσης τῷ πλήθει καὶ μεσιτενούσης τούτοις, ταῖς ἐκ τοῦ πόλου τεταμέναις ἀκτίσιν ὡσὰν μὴ θάλπειντο κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν πεζεύοντες ὑπαιθροί, στεγανῶ δὲ τῆς νεφέλης σκιάζοιντο τῷ ἀπλώματι, εὐκόλον τὴν πεζοπορίαν ποιούμενοι καθά-
 5 περ ὑπορρόφιοι διάγοντες, καὶ οὐχ ὀδεύοντες γυμνὴν πάντοθεν καὶ ἄσκιον ἐρημίαν. Οὐκ ἐπαλαιώθη τούτοις, οὐ πέπλον, οὐ πέδιον ἐπὶ χρωτὸς τεσσαράκοντα ἔτεσιν ὄντα διηνεκῶς, οὐκ ἐφθάρη ὑποζύγιον πρὸς τοσοῦτον διαρκεῖν οὐ πεφυκὸς χρόνον. Οὐ νόσος, οὐ φθόνος, οὐ πυρετός, οὐ ῥίγος, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐνσκήπτειν
 10 εἰωθότων τοῖς σώμασι συνέπεσε τούτους ἀρρώστημα· «οὐκ ἦν γὰρ ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν». Ἐνίκησαν χάριτι Θεοῦ τὴν φύσιν κρείττονες τῆς κατ' αὐτὴν ἀσθενείας γενόμενοι, καὶ τὰς συνεξυγμένας τῷ σώματι ἀρνησάμενοι κῆρας. Πολεμίων φάλαγγες φοβεραὶ πρὸς συμπλοκὴν ἔπεσον ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ κατενεχθέν-
 15 τες ἄτρωτοι, σημεῖον τῆς προασπιζούσης χειρός. Τείχη κατηρειπώθη μηχανῆς ἄνευ χειρὸς ἀνθρωπίνης αὐτόματος κατενεχθέντα νεύματι θείῳ. Ἔθνη πολλὰ καὶ πολυάνθρωπα δυνάμει καθηρέθη κρυφία, σχολάζουσαν αὐτοῖς καὶ ἀμέριμον οἴκησιν καταλιπόντα τὴν γῆν.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Καὶ τοῦτο ἦν, ὅπερ ὁ ὑμνογράφος ὕστερον ἔλεγε Δαβίδ· «ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε, καὶ κατεφύτευσας αὐτούς. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ῥομφαίᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν, καὶ ὁ βραχίον αὐτῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτούς, ἀλλ' ἡ δεξιὰ σου καὶ ὁ βραχίον σου καὶ ὁ φωτισ-
 25 μὸς τοῦ προσώπου σου, ὅτι εὐδόκησας ἐν αὐτοῖς», τῶν εὐαρεστούντων Θεῷ διαγράφων τὴν ἐν πᾶσιν ἀσφάλειαν, ὅπως ἕκαστον ἀνύηται τῶν χρησίμων αὐτοῖς, πρόνοιαν Θεοῦ δικαίαν καρπούμενοις τὴν ἄνωθεν κηδεμονίαν, καὶ πάντοθεν ἔχουσι διὰ τὴν ἐπὶ τὸν σῶζοντα ἐλπίδα τὸ ἀπτόητον. Οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ λέγοντες,

φωτιζόμενη μὲ φωτεινὴ στήλη. Ὁ καύσωνας τοῦ ἡλίου τὴν ἡμέρα ἀνακοπτόταν ἀπὸ τὸ σύννεφο ποὺ ὑπῆρχε πάνω ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ μεσολαβοῦσε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ στὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, γιὰ νὰ μὴ καίονται καθὼς περπατοῦσαν πεζοὶ στὸ ὑπαιθρο, ἀλλὰ νὰ ἔχουν σκιά μὲ τὸ στεγανὸ σύννεφο ποὺ ἀπλωνόταν ἀπὸ πάνω τους, κάνοντας εὐκόλη τὴν πεζοπορία τους, σὰν νὰ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ στέγη, καὶ νὰ μὴ βιάδιζαν σὲ γυμνὴ ἀπὸ παντοῦ καὶ χωρὶς ἴσκιό ἔρημο. Δὲν πάλιωσαν σ' αὐτοὺς οὔτε τὰ πέπλα οὔτε τὰ πέδιλα, ἂν καὶ τὰ φοροῦσαν πάνω στὸ δέρμα τους ἐπὶ σαράντα χρόνια διαρκῶς. Δὲν πέθανε κανένα ἀπὸ τὰ ὑποζύγια, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους δὲν ζοῦσαν τόσα χρόνια. Δὲν συνέβη οὔτε ἀρρώστια οὔτε βάσκαμα οὔτε πυρετός οὔτε ρίγος, οὔτε καμμιά ἄλλη ἀπὸ τὶς ἀρρώστιες ποὺ ἔμφανίζονται συνήθως στὸ σῶμα· γιὰτὶ λέγει, «δὲν ὑπῆρχε στὶς φυλές τους ἀρρωστος»²⁰. Νίκησαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τὴ φύση ἀποδεικνυόμενοι ἀνώτεροι τῆς ἀδυναμίας τῆς φύσεώς τους καὶ ἀρνούμενοι τὰ σύμφυτα μὲ τὸ σῶμα ἐλαττώματα. Φοβερὲς φάλαγγες ἐχθρῶν ἔπεσαν ἐπάνω τους ἢ μὰ μετὰ τὴν ἄλλη καὶ τὶς κατέβαλαν μένοντας ἄτρωτοι, σημάδι τοῦ χειριοῦ ποὺ τοὺς προστάτευε. Τείχη ἔγιναν ἐρείπια χωρὶς πολεμικὴ μηχανή, μὲ ἀνθρώπινα χέρια, πέφτοντας ἀπὸ μόνον τους μὲ θεϊκὸ νεῦμα. Ἐθνη πολλὰ καὶ πολυπληθῆ ἐξολοθρεύθηκαν μὲ κρυφὴ δύναμη, ἣ ὁποία τοὺς ἄφηνε τὴ χώρα γιὰ ἐλεύθερη καὶ ἀνετη κατοίκηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ἀργότερα ὁ ψαλμωδὸς Δαβίδ· «τὸ χέρι σου ἐξολόθρευσε ἔθνη, καὶ ἐγκατέστησες τοὺς πατέρες μας ἐκεῖ. Γιὰτὶ δὲν κληρονόμησαν τὴ γῆ μὲ τὸ σπαθὶ τους, καὶ δὲν τοὺς ἔσωσε στὶς μάχες τους ὁ βραχίωνάς τους, ἀλλὰ τὸ δεξιὸ σου χέρι καὶ ὁ δικὸς βραχίωνας καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου, διότι εὐαρεστήθηκες νὰ τοὺς προστατέψεις»²¹, ἀποδίδοντας στὸν Θεὸ τὴν κάθε εἶδους ἀσφάλεια αὐτῶν ποὺ τὸν εὐαρεστοῦν, ὥστε τὸ καθένα ἀπὸ τὰ χρήσιμα νὰ ὀδηγεῖται σὲ αἴσιο πέρας γι' αὐτοὺς, ἀπολαμβάνοντας τὴ δίκαιη φροντίδα τοῦ Θεοῦ, τὴν κηδεμονία τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μένοντας παντοῦ ἀπτόητοι ἐξαιτίας τῆς

21. Ψαλμ. 43, 3.

«οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν», καὶ πᾶσα ἢ κτίσις κλονουμένη ταράττηται καὶ θορυβῆται κινκλουμένη ἐπαλληλία κακῶν, οὐ δεδοκότες, οὐδὲ τρέμοντες, καθάπερ οἱ πάντα κτύπον προσδοκία δει-
 5 νοῦ τινος καταπεπληγμένοι καὶ τοὺς προσπίπτοντας ἤχους πρὸς ἦν ἔχουσιν ὑποψίαν σχηματίζοντες οἰκείως. Οὐδὲν γὰρ συνειδήσεως κεντουμένης μνήμη πράξεως πονηρᾶς ἀσθενέστερον, πάντα ἠγουμένη ἐχθρὰ καὶ πολέμια καὶ πρὸς ἄμυναν ἐπιτήδεια, δι' ἣν ἔνδον ἔχει κολάσεως ἀεὶ προσδοκίαν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις κα-
 10 κοῖς, καὶ μηδεὶς ἐλέγχειν δύνηται, θορυβουμένη τῷ ἔνδον ἐλέγχῳ, καὶ πάντας εἶναι δοκοῦσα τῶν λανθανόντων συνίστορας Ἄλλ' οὐχ ἢ καθαρεύουσα πονηρίας οὕτω· πολὺ γὰρ αὕτη τὸ πεποιθὸς ἔχει οὐδαμῶθεν ὀρῶσα καταγνώσεως εὐλογον αἰτίαν καὶ θαρροῦσα, ὡς ἔσται πάντοτε πᾶσιν ἀχειρώτος, τὸ ἀνυπαίτιον ἔχουσα παρη-
 15 σίας ἐφόδιον, καὶ ποτὲ μὲν λέγουσα, «ἐὰν παρατάξῃται ἐπ' ἐμέ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδιά μου», ποτὲ δέ, «οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ τῶν κύκλῳ συνεπιτιθεμένων μοι»· καὶ ὅτι τοιοῦτος καὶ ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ὁ ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Θεόν, δῆλον ἐξ αὐτοῦ τοῦ ταῦτα εἰπόντος Δαβὶδ, ὃς τῇ πεποι-
 20 θήσει ταύτῃ, γυμνὸς μὲν πολεμικῶν ὀργάνων πρὸς πεφραγμένον ὄπλοις, μειράκιον δὲ πρὸς γίγαντα τεθαρρηκότως ἐχώρει τὸν διάφημον Γολιάθ, ῥάβδον καὶ λίθους ὡς κατὰ κινῶν μόνον λαβῶν, καὶ καταβαλὼν ὡς κῦνα αὐτὸν μιᾷ λίθου βολῇ, οὐκ ἰσχυρὸν σώματος, δύναμει δέ, οὐ ἔχειν ἔλεγεν οὐχ ὀρωμένου ὄπλου σεβασμίου
 25 ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Τούτῳ γὰρ ἀπήει τῷ ἀμυντηρίῳ θαρρῶν καὶ τὴν γνώμην τοῖς λόγοις δῆλην ποιῶν. Φησὶ γάρ· «σὺ ἔρχῃ πρὸς με ἐν ῥομφαίᾳ καὶ δόρατι καὶ ἀσπίδι, ἐγὼ δὲ πορεύσομαι πρὸς σὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ Σαβαὼθ παρατάξεως Ἰσραὴλ», ἐνὶ τούτῳ

ἐλπίδας τους στὸν Σωτήρα. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι ποὺ λένε, «δὲ θὰ φοβηθοῦμε, ὅταν σείεται ἡ γῆ ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς καὶ ἀποσπῶνται βουνὰ ἀπὸ τῆ θέση τους, καὶ μετατίθενται στὰ βάθη τῶν θαλασσῶν»²², καὶ ἂν ἀκόμα ὅλη ἡ κτίση κλονιζομένη ταράζεται καὶ ἀνησυχεῖ, περικυκλούμενη ἀπὸ ἀλλεπάλληλες συμφορές, δὲ φοβούμεστε, οὔτε τρέμουμε, ὅπως κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ κάθε χτύπημα κάποιου κακοῦ ποὺ περιμένουν τοὺς προκαλεῖ κατάπληξη, καὶ τοὺς θορύβους ποὺ συμβαίνουν τοὺς συνδέουν μὲ τὴν ὑποψία ποὺ ἔχουν. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀδύνατο ἀπὸ μιὰ συνείδηση ποὺ ἐρεθίζεται μὲ τὴν ἀνάμνηση κάποιου κακῆς πράξης, ἡ ὁποία τὰ θεωρεῖ ὅλα ἐχθρικά καὶ πολέμια, ποὺ ἀπαιτοῦν ἄμυνα, ἐξαιτίας τοῦ φόβου τῆς κόλασης ποὺ ἔχει μέσα τῆς γιὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔχει διαπράξει, ἔστω καὶ ἂν κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἐλέγξει, φοβοῦμενη τὸν ἐσωτερικὸ ἔλεγχο καὶ νομίζοντας ὅτι ὅλοι εἶναι γνῶστες αὐτῶν ποὺ εἶναι κρυφά. Ἡ συνείδηση ὅμως ποὺ εἶναι καθαρὴ δὲν ἀντιδρᾷ ἔτσι, ἐπειδὴ ἔχει μεγάλη πεποίθηση, ἀφοῦ ἀπὸ πουθενὰ δὲν βλέπει εὐλόγη αἰτία καταδίκης, καὶ ἔχει θάρρος, ὅτι θὰ εἶναι πάντοτε ἀπὸ ὅλα ἀνίκητη, ἔχοντας ὡς ἐφόδιο παρησίας τὸ ὅτι εἶναι ἀνυπαίτια, καὶ λέγοντας ἄλλοτε, «ἐὰν παραταχθεῖ ἐναντίον μου στρατός, δὲν θὰ φοβηθεῖ ἡ καρδιά μου»²³, καὶ ἄλλοτε, «δὲν θὰ φοβηθῶ ἀπὸ ἀναριθμητὰ πλήθη λαοῦ ποὺ μὲ ἔχουν περικυκλώσει»²⁴. Καὶ ὅτι εἶναι τέτοιος καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεό, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Δαβὶδ ποὺ τὰ εἶπε αὐτά, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πεποίθηση αὐτῆ, γυμνὸς ἀπὸ πολεμικὰ ὄργανα ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἦταν περιφραγμένος μὲ ὅπλα, καὶ ὄντας ἀνήλικο παιδί, προχωροῦσε μὲ θάρρος ἐναντίον τοῦ πολυφημισμένου Γολιάθ, παίρνοντας μόνον ἓνα ραβδί καὶ πέ-τρες, σὰν νὰ πῆγαινε ἐναντίον σκυλιῶν, καὶ νικῶντας σὰν σκυλὶ αὐτὸν μὲ μιὰ βολὴ πέτρας, ὅχι μὲ τὴ σωματικὴ του δύναμη, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη ποῦ, ὅπως ἔλεγε, ἔχει ἀπὸ ἓνα ἀόρατο ὄπλο, ποὺ εἶναι τὸ σεβάσμιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Βάδιζε δηλαδὴ παίρνοντας θάρρος ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀμυντικὸ ὄπλο, καὶ φανερώνοντας μὲ τὰ λόγια τὴν πεποίθησή του. Γιατὶ λέγει· «σὺ ἔρχεσαι ἐναντίον μου μὲ ξίφος καὶ δόρυ καὶ ἀσπίδα, ἐνῶ ἐγὼ θὰ ἔρθω ἐναντίον σου στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ τῶν δυνάμεων τῆς

24. Ψαλμ. 3, 7.

25. Α' Βασ. 17, 45.

πρὸς τοσαύτην σκευὴν παραταπτόμενος ὄπλῳ. Τούτῳ γὰρ καὶ τὴν βολὴν τοῦ λίθου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ προκαλουμένου ἀπηύθυνε, καὶ διέρρηξε κράνος χαλκήλατον, καὶ τὸ ἀναιδὲς ἐπάταξε μέτωπον, καὶ κατέβαλε τὸν ἀλαζόνα εἰς γῆν στρώσας τὸν ἐπηρμένον
5 τῷ φρονήματι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Καὶ ἐπεὶ ταῦτα παιδικῆς ἔργα χειρὸς τοιαῦτα ἰσχυσάσης, οἷα μόλις ἂν ἴσχυσεν ἐκ πετροβόλου μηχανῆς διεκπετάσας χερμάδιος λίθος, καὶ κριὸς πολλῶ ῥοιζήματι προσπεσών, καὶ διωκόμενος δὲ
10 παρὰ τῶν ἐχθρῶν, οἷος ἦν τῇ πίστει, τοιοῦτος ἠλέγχθη τῇ πείρᾳ, οὐδὲν οὐδέποτε παθών, ὧν διαθεῖναι ἐσπούδαζον οἱ διώκοντες, αἰεὶ δὲ κρείττων πάσης ἐπιβουλῆς γενόμενος, καὶ ἐξ ἀμηχάνων ἀμερίμνως κινδυνεύων σωθεὶς οὕτω διωκόμενον αὐτόν ποτε παρὰ τοῦ Σαοῦλ ἐσκέπασε πέτρα ἐκάτερον σκιάσασα ἐκατέρᾳ πλευρᾷ,
15 καὶ μερίσασα τὸν ζητοῦντα καὶ τὸν ζητούμενον, ὅπως τηρηθῆ ἀβλαβῆς ὁ ἐκ τοῦ πλήθους ἀδικηθῆναι δυνάμενος. Οὕτως ἐν δρυμῶ καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πολεμίου υἱοῦ Ἀβεσσαλώμ, ἐπεὶ μὴ εἶχε στρατὸν ἀναλογοῦντα τῇ ἐπιτιθεμένῃ δυνάμει (ὀλιγοστός γὰρ πάντῃ πρὸς μάχην ἠναγκάζετο συμμίξαι τῷ ἔθνει) αὐτοῖς τοῖς
20 ξύλοις τοῦ ἄλσους κατὰ τῶν παρανόμως ἐπιστρατευσάντων συμμάχοις ἐχρήσατο· ἕκαστον φυτὸν ὀπλισάμενος πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπελθόντων τῆς ἀγωνιζομένης δυνάμεως, καὶ τοῦτο δι' αὐτῶν ἐργασάμενος, ὅπερ ἂν εἰργάσατο πλήθος ἐμπείρου πολεμίου χειρὸς ἐπλεόνασε γὰρ, φησί, καταφαγεῖν ὁ δρυμὸς, ὑπὲρ οὓς κατέφαγεν
25 ἡ μάχαιρα. Μία μὲν γὰρ μετὰ τὴν τροπὴν τοῦ πολέμου φεύγοντα δρυὸς ἀνήρπασε τὸν πατραλοῖαν δραξαμένη τῆς κόμης, καὶ τῆς φερούσης αὐτὸν καθελούσα ἡμίονου, καθάπερ στρατηγὸς νίκης

26. Εἶδος πολιορκητικῆς μηχανῆς.

27. Α' Βασ. 23, 26.

παράταξης τοῦ Ἰσραήλ»²⁵, ἀντιπαρατασσόμενος σ' αὐτόν μὲ ἓνα ὄπλο ἀπέναντι σέ τόσο βαρὺ ἐξοπλισμό. Γιατὶ ἐναντίον αὐτοῦ ἐκτόξευσε καὶ τὴ βολὴ τῆς πέτρας στοχεύοντας ἐκεῖνον ποὺ τὸν προκαλοῦσε, καὶ ἔσπασε τὸ χάλκινο κράνος, καὶ χτύπησε τὸ γεμάτο ἀναΐδεια μέτωπό του, καὶ νίκησε τὸν ἀλαζόνα, στρώνοντας κάτω στὴ γῆ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε ὑπερήφανο φρόνημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο

Καὶ ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ τὸ κατασκευάσμα τοῦ παιδικοῦ χεριοῦ κατόρθωσε ἓνα τόσο μεγάλο ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖο μόλις καὶ μετὰ βίας θὰ μπορούσε νὰ κατορθώσει πέτρα εἰδικὴ γιὰ βολὴ ἐκσφενδονιζόμενη ἀπὸ πετροβόλο μηχανήμα, καὶ κριὸς²⁶ πέφτοντας μὲ μεγάλη ὀρμητικὴ κίνηση, αὐτός, ἐνῶ διωχνόταν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, τέτοιος ποὺ ἦταν στὴν πίστη, τέτοιος ἀποδείχθηκε καὶ στὴν πράξη, χωρὶς ποτὲ νὰ πάθει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἦταν διατεθειμένοι νὰ τοῦ κάνουν οἱ διῶκτες του, καὶ πάντοτε ἀναδεικνυόταν ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἐπίθεση, σωζόμενος χωρὶς δυσκολία καὶ ἀπὸ κινδύνους ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ ξεφύγει. Ἔτσι, ὅταν κάποτε καταδιωκόταν ἀπὸ τὸν Σαούλ, ἓνας βράχος σκέπασε τὸν καθένα σκιάζοντας τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς πλευρὲς του, χωρίζοντας τὸν διώκτη ἀπὸ τὸν διωκόμενο, γιὰ νὰ φυλαχτεῖ σῶος αὐτός ποὺ μπορούσε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν νὰ σκοτωθεῖ²⁷. Ἔτσι καὶ ὅταν τὸν πρόφτασε στὸ δάσος ὁ ἐχθρὸς γιὸς του Ἀβεσσαλώμ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε στρατὸ ἀνάλογο πρὸς τὴ δύναμη ποὺ τοῦ ἐπετίθετο (γιατὶ ἦταν ἀναγκασμένος νὰ συμπλακεῖ σὲ μάχη μὲ πολὺ λίγους ἄνδρες ἀπέναντι σ' ὀλόκληρο τὸ ἔθνος), χρησιμοποίησε ὡς συμμάχους τὰ ἴδια τὰ δένδρα τοῦ δάσους ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἐκστρατεύσει παράνομα. Ὁπλισε κάθε δένδρο γιὰ νὰ ἀμυνθεῖ ἐναντίον τῆς δύναμης ποὺ μαχόταν, καὶ πέτυχε μὲ τὰ δένδρα αὐτὸ ποὺ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν πολλὰ ἐμπειροπόλεμα χέρια. Καθόσον τὸ δάσος ἔφαγε περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔφαγε ἡ μάχαιρα. Γιατὶ μιὰ βελανιδιά μετὰ τὴν κατατρόπωση τῆς μάχης ἄρπαξε τὸν πατροκτόνο, ποὺ ἔφευγε²⁸, ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ τὸν κατέδασε ἀπὸ τὸν ἡμίονο ποὺ τὸν

28. Β' Βασ. 18, 14.

σύμβολον κατεῖχεν αἰχμάλωτον μείρακα ἐπὶ περιόπτου θριαμβεύουσα τῆς ἀλόγου τόλμης τὸ ἀλάστορα· ἄλλαι δ' ἄλλαχόθεν καὶ πανταχόθεν ἅπασαι ὑπένυττον τοὺς πολεμίους ξίφεσιν, ὥσπερ κατ' αὐτῶν κεχρημένοι τοῖς ὄρηξιν.

5 Οὕτω περιεχόμενος ἄλλοτε πλήθει πάντοθεν πολεμίων ἀμερίμνως ἐκάθευδε, σημεῖον τοῦ μὴ φροντίζειν τῶν κυκλωσάντων, τὸ ἀδεές τοῦ ὕπνου τοῖς μαθεῖν τὸ πεποιοθὸς τῆς ἐλπίδος βουλομένοις ἐπιδεικνύμενος καὶ τεκμήριον ἀναμφίλεκτον. Ἐνθεν ποτὲ μὲν ἔλεγε σεμννόμενος, «ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα, ἐξηγέρθην, ὅτι
10 Κύριος ἀντιλήψεταιί μου», τῷ ἀντιλήπτορι πιστεύσας ἐν τῷ καθέυδειν τὸ σῶμα, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἀντιλήψεως εὐθύς τῷ ἔργῳ μαθῶν, διαναστάς γὰρ εὗρε φρουρηθέντα παρὰ τοῦ φύλακος ἑαυτὸν ὡς παρὰ Θεοῦ ἀσφαλῶς, ποτὲ δέ φησι, «πάντα ἔθνη ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμννάμην αὐτούς». Τούτῳ πάλιν κατὰ
15 τῶν ἐπιθεμένων τῷ ὄπλῳ χρησάμενος, ὡς κατὰ τοῦ Γολιάθ πάλαι ἐχρήσατο, ἐνεργὸν τῆς δυνάμεως τὴν πείραν δεξάμενος, εὐκόπως ἄμα σφενδονήσας τὸν λίθον, καὶ ἰσχυρᾶ πληγῇ καταλαβῶν τὸν ἀντίπαλον. Τοῦτον ζηλώσαντες οἱ μετ' αὐτὸν καλῶς ἔλεγον πρὸς τὸν Θεόν «ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμέ-
20 νους ἡμῖν», γέλωτα καὶ χλεύην αὐτοῖς τιθέμενοι παρούσης τῆς αὐτοῦ βοηθείας καὶ διαπτύειν παρασεκευαζούσης· ὡς δὲ εἰς χειρὸς ἐλθεῖν δι' εὐτέλειαν οὐκ ὄντας ἀξίους, αὐθις δὲ δείκνυσι λέγων «ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιάς θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακά, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. Ὅτι κίνδυνοι θανατικοὶ τότε βαπτίζου-
25 σιν, ὅτε μακρὰν ἐσμεν ἀνάξιοι βοηθείας ὄντως Θεοῦ, ἐγγὺς δὲ καὶ πλησίον πίστει καὶ ἔργοις τυγχάνοντες αὐτοῦ πάσης ἐπιβουλῆς καὶ βλάβης ἐσμεν ἀνώτεροι, τῆς ὑψηλῆς χειρὸς πρὸς ὕψος αἵρουσης ἡμᾶς τῶν κάτω κινδύνων δυναστευόντων καὶ οὐ φθανόντων

μετέφερε, κρατώντας αιχμάλωτο τὸν νεαρό, ὅπως κρατᾷ ὁ στρατηγὸς τὸ σύμβολο τῆς νίκης του, παρουσιάζοντας ἀφ' ὑψηλοῦ θριαμβευτικά τὸν δολοφόνο γιὰ τὸ παράλογο τὸλμημά του, ἐνῶ ἄλλες βαλανιδιές ἀπὸ ἄλλοῦ καὶ ἀπὸ παντοῦ τρυποῦσαν τοὺς ἐχθρούς, χρησιμοποιώντας σὰν ξίφη ἐναντίον τους τὰ κλαδιά τους.

Ἔτσι, ἄλλοτε, περικυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ πλῆθος ἐχθρῶν, κοιμόταν ἀμέριμος, ἀπόδειξη ὅτι δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ ἐκείνους πού τὸν κύκλωσαν, παρουσιάζοντας τὸν ἄφοβο ὕπνο του ἀπόδειξη ἀδιαμφισβήτητη, σ' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ μάθουν τὴν πεποίθηση τῆς ἐλπίδας. Ἄλλοτε πάλι ἔλεγε μὲ καμάρι· «ἐγὼ κοιμήθηκα ἤσυχος καὶ ἔπεσα σὲ βαθὺν ὕπνο, καὶ σηκώθηκα τὸ πρωὶ μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ Κύριος θὰ μὲ βοηθήσει»²⁹, ἔχοντας ἐμπιστευθεῖ τὸ σῶμα του ὅσο κοιμόταν στὸν προστάτη του, καὶ τὴ δυνατότητα τῆς βοήθειας τὴν ἔμαθε ἀμέσως στὴν πράξη. Γιατὶ ὅταν σηκώθηκε βρῆκε τὸν ἑαυτό του νὰ φρουρεῖται ἀπὸ τὸν φύλακα πιστά, ὅπως θὰ φυλασσόταν ἀπὸ τὸν Θεό. Ἄλλοτε πάλι λέγει· «μὲ περικύκλωσαν ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοὺς ἀντιμετώπισα»³⁰, χρησιμοποιώντας πάλι τὸ ἴδιο ὄπλο ἐναντίον ἐκείνων πού τοῦ ἐπιτέθηκαν, πού χρησιμοποίησε παλιὰ ἐναντίον τοῦ Γολιάθ, ὅταν δέχθηκε ἔμπρακτη τὴν πείρα τῆς δύναμης, ἐκσφενδονίζοντας εὐκόλα τὴν πέτρα καὶ νικώντας τὸν ἀντίπαλο μὲ δυνατὸ χτύπημα. Αὐτὸν μιμούμενοι καλῶς οἱ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν, ἔλεγαν στὸν Θεό· «μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματός σου θὰ ἐξουδετερώσουμε αὐτοὺς πού ἐπαναστατοῦν ἐναντίον μας»³¹, προκαλώντας γέλια καὶ εἰρωνεῖες σ' αὐτούς, ἐνῶ ἦταν παροῦσα ἡ βοήθειά του καὶ τοὺς ἐτοίμαζε νὰ τοὺς φτύσουν. Ὅτι δὲν ἦταν ἱκανοὶ νὰ ἔρθουν στὰ χέρια ἐξαιτίας τῆς μικρότητάς τους, τὸ δείχνει καὶ αὐτὸ λέγοντας· «κι' ἂν ἀκόμα διαβῶ μέσα ἀπὸ τὴ σκιὰ τοῦ θανάτου, δὲν θὰ φοβηθῶ μήπως πάθω κάποιο κακό, διότι σὺ εἶσαι μαζί μου»³². Γιατὶ οἱ κίνδυνοι θανάτου μᾶς πνίγουν τότε, ὅταν βρισκόμαστε μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ εἴμαστε πραγματικὰ ἀνάξιοι τῆς βοήθειάς του. Ἐνῶ ὅταν βρισκόμαστε κοντὰ του μὲ πίστη καὶ ἔργα, εἴμαστε πάνω ἀπὸ κάθε βλάβη, γιατί τὸ ψηλὸ χέρι τοῦ Θεοῦ μᾶς παίρνει ἀπὸ τοὺς κινδύνους πού μᾶς τυραννοῦν κάτω, καὶ δὲν μποροῦν νὰ φτάσουν ἐκείνους πού μὲ τὴ

31. Ψαλμ. 43, 6.

32. Ψαλμ. 22, 4.

ἄψασθαι τῶν τὰς τοιαύτας βλάβδας ὑπεραναβεδηκότων τῷ θίῳ. Τοῦτο ὁ Θεὸς τοῖς τῇ τοιαύτῃ καταστάσει πλησιάσασιν ἔλεγεν· «ἐὰν διαβαίνης δι' ὕδατος, ποταμοὶ οὐ συγκλείσουσί σε, καὶ ἐὰν διαβαίνης διὰ πυρός, φλόξ οὐ κατακαύσει σε, ὅτι μετὰ σοῦ ἐγώ
 5 Κύριος ὁ Θεός», διὰ τὸ μηδὲν ὑπὸ τῶν ταχέως φθειρόντων τὸ ζῶον ἀδικεῖσθαι στοιχείων, τοῦ μὲν διὰ τῆς ἀναπνοῆς φλέγοντος τὰ σπλάγχνα, τοῦ δὲ δι' αὐτῆς ἐλκομένου καὶ ταύτης ἀποσβεन्नύντος τὸ πνεῦμα, δείξας τὸ κράτος τῆς ἰδίας δυνάμεως, ὡς καὶ φύσεως κινούσης ὄρους, καὶ τὰ ὀλέθρια ποιούσης σωτήρια, ὅταν τινὲς εὐ-
 10 ἐργεσίας ἄξιοι διὰ τούτων ὀδεύωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Εἰ δὲ ἐγγὺς ὄντες Θεοῦ τοσαύτης εἰς κηδεμονίαν ἀπολαύομεν χάριτος, καὶ ἀφεσιῶτες αὐτοῦ πᾶσιν εἰς βλάβην ὡς ἀβοήθητοὶ ἔσμεν ὑποχείριοι, δικαιοσύνης ἐπιμελητέον τῆς ἐγγύς εἶναι ποιού-
 15 σης Θεοῦ καὶ παρεχούσης τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀπτόητον. Ἐπειδὴ, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα, «δίκαιος ὡς λέων πέποιθε», τὸ φύσει γενναῖον τοῦ ζῴου καὶ ἀκατάπληκτον, τῇ παρρησίᾳ τοῦ θίου καταχρησάμενος, καὶ τεθαρορηκότως παντὸς δεινοῦ κατεξανιστάμενος διὰ τὸ πεποισθῆναι τῷ πλησίον ἔχειν ὑπέρμαχον. Ὁ γοῦν λέγων
 20 τοῖς χηρῶσι βοηθείας καὶ μακρὰν διὰ σκαιότητα τρόπων οὔσι τοῦ βοηθοῦντος Θεοῦ, «μὴ οὐκ ἰσχύει χεὶρ μου τοῦ σῶσαι, ἢ ἐβαρύνετο οὗς μου τοῦ μὴ ἀκοῦσαι; ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διιστῶσι μέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ», ἐδήλωσε μὲν τοῖς λόγοις τὴν διάθεσιν ὡς ἔστι πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἔτοιμος, προσέθηκε δὲ καὶ τὴν εἴργουσαν
 25 αὐτὸν πρὸς τοῦτο αἰτίαν, εἰπὼν, «αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διιστῶσιν ἀνὰ μέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ», ὅπως τῆς ἐπὶ τοῦ παραγενέσθαι βοηθὸς μέμψεως εἴη ἀπηλλαγμένος, τῆς βοηθεῖσθαι καταστάσεως ἀξίας

33. Ἦσ. 43, 2.

34. Παροιμ. 28, 1.

ζωή τους ανέβηκαν πάνω ἀπὸ τὶς βλάβες αὐτές. Αὐτὸ ἔλεγε καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτοὺς ποὺ πλησίασαν σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση· «ἂν διαβαίνεις μέσα ἀπὸ νερὸ, οἱ ποταμοὶ δὲν θὰ σὲ ἐμποδίσουν, καὶ ἂν διαβαίνεις μέσα ἀπὸ φωτιά, δὲν θὰ σὲ κάψουν οἱ φλόγες, γιατί ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς εἶμαι μαζί σου»³³, ἐπειδὴ δὲν βλάπτονται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ γρήγορα φθείρουν τὸ σῶμα, γιατί τὸ ἕνα μέσω τῆς ἀναπνοῆς καίει τὰ σπλάγχνα, ἐνῶ τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ ἔλκεται μέσω αὐτῆς καὶ σβήνει τὴν πνοὴ τῆς φωτιᾶς, δείχνοντας μὲ αὐτὸ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του, ὥστε καὶ τὰ ὄρια τῆς φύσεως νὰ μετακινεῖ, καὶ ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν καταστροφὴ νὰ τὰ κάνει σωτήρια, ὅταν κάποιοι ποὺ εἶναι ἄξιοι εὐεργεσίας, περπατοῦν μέσα ἀπὸ αὐτὰ (δηλαδή ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ νερό).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο

Ἐφόσον λοιπὸν ὅταν βρισκόμαστε κοντὰ στὸν Θεὸ ἀπολαμβάνουμε τόση προστασία, ἐνῶ ὅταν ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ αὐτόν, ὡς ἀδοθήητοι εἶμαστε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ὄλων γιὰ νὰ μᾶς βλάψουν, πρέπει νὰ φροντίζουμε τὴ δικαιοσύνη, ἣ ὁποία μᾶς φέρνει κοντὰ στὸν Θεό, καὶ μᾶς παρέχει τὴν ἀπάθεια καὶ ἀφοβία. Ἐπειδὴ, σύμφωνα μὲ τὸν σοφὸ Σολομώντα, «ὁ δίκαιος ἔχει τὴν πεποίθηση λιονταριοῦ»³⁴, χρησιμοποιεῖ τὴ φυσικὴ γενναιότητα τοῦ ζώου καὶ τὴν ἀφοβία, γιὰ νὰ δηλώσει τὴν παρηρησία τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι ἐπαναστατεῖ μὲ θάρρος ἐναντίον κάθε κακοῦ, ἐπειδὴ εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἔχει ὑπερασπιστὴ του τὸν πλησίον. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ λέγει σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς βαναυσότητάς τους βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ βοηθεῖ, «μήπως δὲν μπορεῖ τὸ χέρι μου νὰ σᾶς σώσει; Ἡ μήπως βάραινε τὸ αὐτί μου καὶ δὲν ἀκούει; Ἄλλ' οἱ ἁμαρτίες σας μπαίνουν ἀνάμεσα σὲ σᾶς καὶ σὲ μένα καὶ μᾶς χωρίζουν»³⁵, φανέρωσε βέβαια τὴ διάθεσή του, ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ τοὺς βοηθήσει, πρόσθεσε ὅμως καὶ τὴν αἰτία ποὺ τὸν ἐμποδίζει νὰ τὸ κάνει λέγοντας· «οἱ ἁμαρτίες σας μπαίνουν ἀνάμεσα σὲ σᾶς καὶ σὲ μένα», δείχνοντας ὅτι εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν κατηγορία ὅτι δὲν ἦρθε βοηθός, διότι ἡ παροχὴ βοήθειας

35. Ἦσ. 59, 1-2.

οὔσης ἐν τοῖς πλησιάζουσι Θεῷ, οὐχὶ δὲ τοῖς μακρὰν κεχωρισμένοις αὐτοῦ παραγενέσθαι ἔθος ἐχούσης. Τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ δεομένῳ βοήθειας ἔλεγε τῷ πλουσίῳ· «χάσμα μέγα ἐστήρικται ἀνὰ μέσον ἡμῶν καὶ ὑμῶν», δεικνὺς ἐν τούτῳ σαφῶς, ὅτι οὐ μόνον Θεοῦ διεστήκασι, ἀλλὰ καὶ δικαίων ἀνδρῶν πολλῶ μέτρῳ οἱ οὐ δίκαιοι, οὐδὲν ἐκ φιλανθρωπίας ὠφελεῖσθαι δυνάμενοι τῷ μακρὰν κεχωρίσθαι τοῖς τρόποις τῆς πρὸς τὸ φιλόνητον ἀγχιστείας.

Τίς δὲ ἡ ἐγγὺς οὔσα Θεοῦ κατάστασις, διδάσκει ὁ Δαβὶδ, λέγων· «ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει». Οὐδενὶ γὰρ οὕτω Θεός, ὡς μετρίῳ χαίρει φρονήματι, καὶ μάλιστα ὅτ' ἂν ὕλη κατορθωμάτων ὑποκείται φυσηθῆσαι πρὸς ἀπόνοιαν εὐχερῶς δυναμένη καὶ μένη κατασταλμένος ἐν τῷ μετριάζειν ὁ λογισμὸς, οὐ κουφιζόμενος ταῖς αἰσθητικαῖς τῶν μετεωρίζειν αὐτὸν εἰωθότων ὑπομνήσεων ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις καλοῖς, οὐδὲ τὸ συνειδὸς ἐπαίρων ἐφ' οἷς μέμνηται εἰργασμένος κατὰ ψυχὴν ἀγαθοῖς τοιοῦτος ὁ κατὰ τὸ νομικὸν παράγγελμα ἐν νυκτὶ ποιῶν τὸ Πάσχα ἐστὶ, καὶ τοιοῦτος ὁ ἄζυμον ἐσθίαν αὐτό. Ὁ μὲν ὡς ἐν σκοτίᾳ λανθάνειν ἐφ' οἷς πράττειν σπουδαίων ἐπαίνου ἄξιος, καὶ κρύπτων, κατὰ τὴν Κυριακὴν παραίνεσιν, ἐν τῷ ταμείῳ τὰ δόξαν σεμνότητος φέροντα γινωσκόμενα. Ὁ δὲ κατασταλμένος καὶ ἄτυφος μετὰ τὸ ἔργον μένων, οἷος καὶ πρὸ τούτου ἐτύχανεν. Τοιοῦτον γὰρ τὸ ἄζυμον οὐκ ἀνιστάμενον κατὰ τὸ ἐζυμωμένον πρὸς ὄγκον ὅταν δέη πυρὶ προσομιλεῖν, ἐν ταπεινῷ δὲ μένον καὶ τότε τῷ σχήματι, καὶ σημαῖνον τὸν ἐν τῷ μετέρχεσθαι τὴν ἀρετὴν μετριοφρονα. Ὡς γὰρ τὴν ζύμην τὸ πῦρ, εἰ μὴ ἀζύμω τὴν πύλῃσιν ἔχη, διανίστησι πρὸς ὕψος καὶ φλεγμαίνειν ποιεῖ, ὡσάν τις εἴποι, τῷ σχήματι, οὕτως ἡ ἀρετὴ τὴν

συνήθως εἶναι κατορθωτὴ σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται κοντὰ στὸν Θεό, καὶ ὄχι σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸ ἔλεγε καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ στὸν πλοῦσιο ποὺ ζητοῦσε βοήθεια: «ὑπάρχει μεγάλο χάσμα ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ σὲ σᾶς»³⁶, δείχνοντας μ' αὐτὸ καθαρᾶ, ὅτι ὄχι μόνο ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ἀπομακρυσμένοι αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι δίκαιοι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δίκαιους ἄνδρες βρίσκονται πολλὰ μέτρα μακριά, μὴ μπορώντας νὰ ὠφεληθοῦν καθόλου ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία, ἐπειδὴ μὲ τοὺς τρόπους τους βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὴ συγγένεια τῆς φιλανθρωπίας.

Ποιὰ εἶναι ἡ κοντὰ στὸν Θεὸ κατάσταση τὸ διδάσκει ὁ Δαβὶδ λέγοντας: «ὁ Κύριος βρίσκεται κοντὰ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν καρδιὰ συντριμμένη, καὶ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ταπεινόφρονες θὰ τοὺς σώσει»³⁷. Γιατὶ μὲ κανέναν ὁ Θεὸς δὲν χαίρεται τόσο πολὺ, ὅσο μ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ταπεινὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ μάλιστα ὅταν τὰ ξύλα τῶν κατορθωμάτων του καίονται κρυφά, ἐνῶ μπορούσαν νὰ φουντώσουν εὐκόλα ἀπὸ ἀνοησία, καὶ ὁ λογισμὸς του μένει ταπεινωμένος μὲ τὴ μετριοφροσύνη του, χωρὶς νὰ γίνεται ἀνάλαφρος μὲ τὶς πνοὲς τῶν ἀναμνήσεων ποὺ συνήθως τὸν κάνουν νὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὰ καλὰ ἔργα ποὺ ἔκανε, οὔτε νὰ ἔχει τὴ συνείδησή του ὑπερήφανη μὲ τὴν ἀνάμνηση τῶν καλῶν ἔργων ποὺ ἔκανε μὲ τὴν ψυχὴ του. Τέτοιος εἶναι αὐτὸς ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ νόμου γιοτάζει τὸ Πάσχα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, καὶ τέτοιος εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸ τρώει μὲ ψωμί ποὺ δὲν ἔχει ὑποστειζύμωση. Γιατὶ ἄλλος προσπαθεῖ νὰ κρύψει σὰν μέσα σὲ σκοτάδι αὐτὰ ποὺ κάνει καὶ εἶναι ἄξιος ἐπαίνου, καὶ κρύβει, σύμφωνα μὲ τὴν παραίνεση τοῦ Κυρίου, στὸ ἀπομονωμένο δωμάτιό του αὐτὰ ποὺ, ὅταν γίνουν γνωστὰ, φέρνουν δόξα σεμνότητας. Ἄλλος πάλι μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου μένει συγκρατημένος καὶ ταπεινός, ὅπως ἦταν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ τέτοιο εἶναι τὸ ἄζυμο, ἐπειδὴ δὲν φουσκώνει σὲ ὄγκο, ὅπως τὸ ἐνζυμο, ὅταν πρόκειται νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ φωτιὰ, ἀλλὰ μένει καὶ τότε μὲ ταπεινὴ μορφή, καὶ συμβολίζει αὐτὸν ποὺ εἶναι ταπεινός ὅταν ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ, ὅπως ἡ φωτιὰ κάνει τὸ ζυμάρι, ὃν δὲν εἶναι καμωμένο χωρὶς ζύμη, νὰ φουσκώνει πρὸς τὰ ἑπάνω καὶ νὰ ταράζεται, ὅπως θὰ μπορούσε κάποιος νὰ πεῖ, κατὰ τὸ σχῆμα,

37. Ψαλμ. 50, 19 καὶ 144, 18.

ψυχὴν ἐρεθίζει πρὸς ἀπόνοιαν, ἣν μὴ κρίσις αὐτὴν βεβαία τηρεῖν τὸ δεδομένον παρασκευάσῃ ἀσάλευτον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Τοιαύτη δὲ καὶ πρὸς ἣν ὁ λόγος φησί· «τράχηλός σου ὡς ὄρ-
 5 μίσκοι», καὶ πλήθος ἀρετῶν αὕτη, καὶ ἐπὶ πάσαις αὐταῖς τὸ τα-
 πεινὸν μαρτυρῶν, τῷ μὲν τραχήλῳ τὸ εὐθὲς καὶ ὑψηλὸν τῆς πολι-
 τείας, τοῖς δὲ ὀρμίσκοις μηνύσας τὸ φρόνημα. Ὡς γὰρ τὸν τοῦ
 ὑπερηφάνου τράχηλον νεῦρον καλεῖ σιδηροῦν διὰ τὸ δύσκαμ-
 πτον καὶ τὸ ἀνατετάσθαι τῇ οἴῃσει πρὸς ὕψος καὶ σκληρύνεσθαι
 10 τῇ ἀλαξονείᾳ, οὕτω τὸν τοῦ ἐναρέτου καὶ μετριόφρονος ὀρμίσκον
 προσαγορεύει χρυσοῦν, ἀπὸ μὲν τοῦ σχήματος τὴν κατάστασιν,
 ἀπὸ δὲ τῆς ὕλης τὸ δόκιμον αἰνιττόμενος, ἐπειδὴ καὶ ὀρμίσκος ἀπὸ
 ὀρθοῦ σχήματος κάμπτεται ἐπὶ κύκλον καὶ ὁ εὐθύς τῷ βίῳ συννεύ-
 ει ἐπὶ τὸ ταπεινότερον, οὕτω γὰρ ὁ νῦν ταύτη λέγων «τράχηλός σου
 15 ὡς ὀρμίσκος», μετ' ὀλίγα φησὶν, «ὡς πύργος Δαβὶδ τράχηλός σου».
 Καὶ αὐθις «τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος». Ποτὲ μὲν τὸ
 διανεστηκὸς τῆς ἀρετῆς καὶ διεγηγερμένον τοῦ βίου, ποτὲ δὲ τὸ
 ταπεινὸν τοῦ φρονήματος, ποτὲ δὲ δηλῶν τὸ ἀνεπίδατον οἰήσεως
 λογισμοῖς. Οὔτε γὰρ ἐλεφαντίνῳ πύργῳ προσβῆναί τι ἢ προσ-
 20 ἔρψαι, μὴ ἔχον ἀντιλαβεῖν, δύναται, ἀπολισθαῖνον ἅμα τῷ πλησιά-
 σαι διὰ τὴν λειότητα, οὔτε ὁμαλῷ φρονήματι πελάσαι λογισμὸς
 ὑπερήφανος πάντοθεν περιεξεσμένῳ τὰς τῆς κενοδοξίας τραχύτη-
 τας.

Αὕτη γὰρ ἐξοχὰς ἐν τῇ ψυχῇ καὶ βαθμοὺς τῷ τῆς ἀνθρωπαρε-
 25 σκείας τέμνουσα ἔθει εὐκόλον τῇ ἀπονοίᾳ παρέχει τὴν ἄνοδον,
 οἴησιν ἐμποιοῦσα καὶ τυφον, ἐφ' οἷς τις ἔδοξε κατορθοῦν. Διὰ
 τοῦτο ποτὲ μὲν φησὶν ὁ Κύριος, «μακάριοι οἱ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ»,
 ποτὲ δέ, «ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διατεταγμένα ὑμῖν, τότε λέγετε,

38. ᾠσμα ᾠσμ. 1, 10.

39. ᾠσμα ᾠσμ. 4, 4.

ἔτσι καὶ ἡ ἀρετὴ ἐρεθίζει τὴν ψυχὴ πρὸς ἀλαζονεία, ἂν σταθερὴ κρίση δὲν τὴν κάνει νὰ κρατᾶ ἀσάλευτο τὸ ἀρχικὸ τῆς σχῆμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο

Τέτοια εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ στὴν ὁποία ὁ θεῖος λόγος λέγει· «ὁ λαιμός σου εἶναι σὰν πολύτιμο κόσμημα»³⁸, βεβαιώνοντας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀρετῶν τῆς αὐτῆς, καὶ τὴν ταπεινώσῃ τῆς σὲ ὅλα, συμβολίζοντας μὲ τὸν λαιμὸ τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν ἀνωτερότητα τῆς διαγωγῆς, ἐνῶ μὲ τὰ πολύτιμα κοσμήματα τὴ φρόνηση. Γιατὶ ὅπως τὸν λαιμὸ τοῦ ὑπερήφανου τὸν ὀνομάζει σιδερένιο νεῦρο, ἐπειδὴ εἶναι δύσκαμπτος, καὶ τεντωμένος πρὸς τὰ πάνω ἀπὸ οἴηση, καὶ σκληραίνεται ἀπὸ ἀλαζονεία, ἔτσι τὸν λαιμὸ τοῦ ἐνάρετου καὶ ταπεινοῦ τὸν χαρακτηρίζει χρυσὸ κόσμημα, ὑπονοώντας ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ τὴν κατασκευὴ του, καὶ ἀπὸ τὸ ὕλικό του τὴν ἀξιωσύνη του, ἐπειδὴ καὶ ὁ ὀρμίσκος ἀπὸ τὸ εὐθὺ σχῆμα κάμπτεται πρὸς τὸ κυκλικό, καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει ἐντιμὴ ζωὴ, γέρνει πρὸς τὴν ταπεινώση. Ἔτσι λοιπὸν αὐτὸς ποὺ λέγει στὴν ψυχὴ «ὁ λαιμός σου εἶναι σὰν ὀρμίσκος», ἔπειτα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα λέγει· «ὁ λαιμός σου εἶναι σὰν πύργος τοῦ Δαβίδ»³⁹, καὶ ἐπίσης, «ὁ λαιμός σου εἶναι σὰν πύργος ἀπὸ ἔλεφαντοστοῦν»⁴⁰, φανερώνοντας ἄλλοτε τὴν ἀνύψωση τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν ἄγρυπνο βίο, ἄλλοτε πάλι τὸ ταπεινὸ φρόνημα, καὶ ἄλλοτε ὅτι εἶναι ἀπλησίαστη στοὺς λογισμοὺς τῆς οἴησης. Γιατὶ οὔτε σὲ πύργο ἀπὸ ἔλεφαντοστοῦν μπορεῖ κάτι νὰ ἀνεβεῖ ἢ νὰ πλησιάσει κρυφά, ἂν δὲν ἔχει κάποιον νὰ τὸ βοηθήσει, διότι γλυστρά μόλις πλησιάσει, λόγῳ τῆς λειότητος τοῦ πύργου, οὔτε λογισμὸς ὑπερήφανος μπορεῖ νὰ πλησιάσει τὸ ταπεινὸ φρόνημα, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ παντοῦ ξυσμένες οἱ τραχύτητες τῆς κενοδοξίας.

Πράγματι αὐτὴ δημιουργώντας προεξοχὲς στὴν ψυχὴ καὶ σκαλοπάτια, μὲ τὴ συνήθεια ποὺ ἔχει νὰ ἀρέσει στοὺς ἀνθρώπους, κάνει εὐκόλη τὴν ἄνοδο στὴν ἀνοησία, προκαλώντας οἴηση καὶ ἔπαρση γι' αὐτὰ ποὺ κάποιος νόμισε ὅτι κατόρθωσε. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ἄλλοτε λέγει, «εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν καθαρὴ καρδιά»⁴¹, καὶ ἄλλοτε· «ὅταν κάνετε αὐτὰ ποὺ σᾶς ἔχουν διαταχτεῖ,

40. ῥῆσμα ῥησμ. 7,5.

41. Ματθ. 5,8.

ὅτι Ἄχρεῖοί ἐσμεν δοῦλοι. Ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποϊήκαμεν». Τῷ μὲν λύχνῳ τοῦ μακαρισμοῦ προτρεπόμενος ἐπὶ τὸ χρήσιμον διὰ τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, τῇ δὲ μελέτῃ τῶν λόγων τῶν ταπεινῶν μετριάζειν παιδεύων τὸ φρόνημα. Ὁ γὰρ δοῦλον ἀχρεῖον αἰεὶ λέ-
 5 γων ἑαυτὸν καὶ τὰ διατεταγμένα παρὰ τοῦ κεκτημένου ὡς ἀναγκαίαν ὀφειλὴν ποιήσαντα λογιζόμενος, οὐδὲν οὐδέποτε περὶ αὐτοῦ φαντασθήσεται μέγα, οὐδὲ ἐν υἰοῖς ἑαυτὸν ἀριθμῆσαι τολμήσει ποτέ, χρέος ἐκτίσας ἐπιτεταγμένης λειτουργίας, καὶ οὐχ ἔκούσιον ἐπιδειξάμενος τὰ πεπραγμένα φιλοτιμίαν. Αὕτη φραγμὸς ἢ
 10 ἀρετὴ, τεῖχος τῶν ἄλλων ἐστὶν ἀρετῶν, ἀσύλητα φυλάττουσα τῆς ψυχῆς τὰ κειμήλια. Διὰ ταύτην θλίβονται μὲν καὶ πολεμοῦνται πάντες οἱ ἅγιοι, καὶ οἱ νῦν ὁμοίως ζηλοῦντες τὸν βίον ἐκείνων, ἀγρυπνεῖν ἀναγκαζόμενοι καὶ νήφειν αἰεὶ διὰ τοὺς τειχομαχοῦντας πολεμίους, μὴ διαρρήξαντες τὸ τεῖχος, τὸν ἐν πολλῷ χρόνῳ κτη-
 15 θέντα ἐπεισελθόντες ἀθρόον διαρπάσωσι πλοῦτον. Οὐκ ἐπηρεάζονται δὲ ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων ἐγρηγορότως καθήμενοι, καὶ τοὺς τῆς ἀπονοίας προσερχομένους λογισμούς, ὥσπερ βέλεσιν ἀπελαύνοντες τούτοις τοῖς λόγοις, «δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποϊήκαμεν».

20 Ὅντως γὰρ οὐδὲν ἀφιεῖσιν ἔνδον ὑπεισελθεῖν ὑπερηφανίας πάθος πάντα γὰρ πορθεῖ τὰ κεκτημένα, καὶ αἰχμάλωτον λοιπὸν πρὸς τὸ ἴδιον βουλημα ἀπάγει τὸν ἐπὶ τῇ κτήσει πολλὰ μοχθήσαντα νοῦν. Οὔτε δὲ λησταῖς ἔθος ἐρείπια διορύττειν καὶ οὐδὲν ἀποκεκείμενον ἔχοντα τῇ γῆ, οὔτε πειραταῖς φορητὸν μὴ πεφορτω-
 25 μέναις ἐπιτίθεσθαι ναυσὶ χρημάτων θησαυρούς, ἀλλὰ περιεργαζομένοις, οὐκ ἔρημα πλούτου μάτην περιεργάζεσθαι ταμιεῖα καταδεχομένοις καὶ πόνον ὑπομένειν εἰκαῖον. Ὡστε τὸν θλιβόμενον καὶ ὀχλούμενον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοιούτων νόμιζε μειζόνως ἐν ἔργοις πλουτεῖν ἀγαθοῖς, ὅσους πλείονας ἔχει τοὺς παρενοχλοῦν-
 30 τας. Καὶ διὰ τοῦτο χαῖρε μᾶλλον, ἢ κατήφει, ὅτι πρὸς τὴν πατριίδα πολυκτῆμονες ἀπὸ τῆς παροικίας ταύτης μέλλουσιν ἀπαίρειν οἱ

τότε λέτε, ὅτι εἴμαστε δοῦλοι ἄχρηστοι, διότι κάναμε αὐτὸ ποῦ εἶχαμε ὑποχρέωση νὰ κάνουμε»⁴². Μὲ τὸ λυχνάρι τοῦ μακαρισμοῦ μᾶς ὑποδεικνύει τὴ χρησιμότητα τῆς ἀρετῆς τοῦ εἶδους αὐτοῦ, ἐνῶ μὲ τὴ μελέτη τῶν ταπεινῶν λόγων μᾶς διδάσκει νὰ μετριάζουμε τὴν ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ ὀνομάζει πάντοτε τὸν ἑαυτὸ του ἄχρηστον, καὶ σκέφτεται ὅτι αὐτὰ ποῦ διατάχθηκε τὰ ἔκανε σὰν ἀναγκαῖο χρέος, ποτὲ δὲ θὰ φανταστεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του κάτι τὸ μεγάλο, οὔτε θὰ τολμήσει ποτὲ νὰ λογαριάσει τὸν ἑαυτο του μεταξὺ τῶν υἱῶν, ἀφοῦ ἐκτέλεσε διατεταγμένη ὑπηρεσία καὶ δὲν ἔκανε τὰ ἔργα του ἀπὸ ἐθελοντικὴ γενναιοδωρία. Αὐτὴ ἡ ἀρετὴ ἀποτελεῖ προστατευτικὸ τεῖχος τῶν ἄλλων ἀρετῶν, φυλάγοντας ἀπαραβίαστα τὰ κειμήλια τῆς ψυχῆς. Γι' αὐτὴν ὑποφέρουν θλίψεις καὶ πολεμοῦνται ὅλοι οἱ ἅγιοι, καθὼς καὶ οἱ τωρινοὶ ποῦ μιμοῦνται τὴ ζωὴ ἐκείνων, ἀναγκαζόμενοι νὰ ἀγρυπνοῦν καὶ νὰ εἶναι πάντοτε νηφάλιοι, ἕξαιτίας τῶν ἐχθρῶν ποῦ πολεμοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη, ἀπὸ φόβο μήπως σπάσουν τὸ τεῖχος καὶ μπαίνοντας ἀρπάξουν ὅλον μαζὶ τὸν πλοῦτο ποῦ ἀποκτήθηκε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Καὶ δὲν βλάπτονται ὅταν κάθονται πάνω σὲς ἐπάλξεις ἀγρυπνοί, καὶ ἀπομακρύνουν τοὺς λογισμοὺς τῆς παραφροσύνης καὶ τοὺς ἐπιτίθενται, σὰν μὲ βέλη, μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «εἴμαστε δοῦλοι ἄχρηστοι, διότι κάναμε αὐτὸ ποῦ εἴμασταν ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουμε»⁴³.

Πραγματικὰ δὲν ἀφήνει νὰ μπεῖ μέσα κανένα πάθος ὑπερηφάνειας, γιατί ὅλα τὰ ἀποκτημένα τὰ ἐκπορθεῖ, καὶ ὀδηγεῖ αἰχμάλωτο τὸ νοῦ, ποῦ κοπίασε πολὺ γιὰ νὰ τὰ ἀποκτήσει, στὴ δική της βούληση. Οὔτε φυσικὰ οἱ ληστὲς συνηθίζουν νὰ σκάδουν ὀρύγματα μέσα σὲ ἐρείπια ποῦ δὲν ἔχουν τίποτε κρυμμένο στὸ χῶμα, οὔτε οἱ πειρατὲς ἀνέχονται νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ πλοῖα ποῦ δὲν εἶναι φορτωμένα μὲ θησαυροὺς χρημάτων, ἀλλὰ περιεργάζονται αὐτὰ χωρὶς ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ δὲν καταδέχονται νὰ ἐρευνοῦν ταμεῖα ποῦ δὲν ἔχουν πλοῦτο καὶ νὰ κοπιᾶζουν ἄδικα. Ὡστε ἐκεῖνος ποῦ θλίβεται καὶ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, πίστευε ὅτι τόσο πιὸ μεγάλα ἀγαθὰ δέχεται στὴν πράξη, ὅσο περισσότεροι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ἐνοχλοῦν. Καὶ γι' αὐτὸ νὰ χαίρεσαι μᾶλλον παρὰ νὰ κατσουφιάζεις, γιατί αὐτοὶ ποῦ εἶναι ἀγαπητοὶ στὸν Θεό, θὰ φύγουν γιὰ τὴν πα-

42. Λουκᾶ 17, 10.

43. Ὅπ. π.

ἀγαπώμενοι, καὶ στεφανῖται περιστάσθαι τῷ Θεῷ, οὐ μόνον, ὅτι ἠγωνίσαντο γενναίως καὶ ἐκ τοῦ ἀγῶνος ἀναλύουσιν εὐπορα, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀθλοῦντες λαθεῖν ἐπὶ τοῖς παλαίσμασι τοὺς ἐνταῦθα ἐσπούδασαν θεατάς, ὁλόκληρον ἑαυτοῖς πρὸς τὸ μέλλον τὴν εὐ-
5 φημίαν φυλάξαντες, καὶ οὐ μειώσαντες ἐπαίνοις ἀνθρωπίνους τὴν ἄφραστον δόξαν ἐκείνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Περὶ τῆς ἀποκειμένης δόξης τοῖς τὴν ἐλεημοσύνην ἐργαζομένοις.

10 Ὡ πόσα παρέχει τότε πτωχὸς εὐκαίρως τραφεῖς! Ὅσας ποιήσει καὶ οἷας ἀμοιβὰς τὰ ἄλλα καλά, συγκροτουμένης τῆς φύσεως· ὅταν ὁ ἐν κρυμῷ σκεπασθεὶς ἱματίῳ καὶ καθοσιωθεὶς μετὰ θάνατον τάφῳ, καὶ ὁ νοσηλευθεὶς ἐν ἀσθενείᾳ μακροῦ, καὶ ὁ συναχθεὶς οἴκοι ξένου, καὶ ὁ ἐν φυλακῇ παραμυθίας τυχών, ὀφθῶσι πρὸς τοῦ
15 θήματος τῷ εἰδότη ἃ ἔπαθον, ἐπιγινώσκοντες τὸν εὐεργέτην, καὶ ἐπιγινωσκόμενοι παρ' αὐτοῦ· ὅταν ὁ πᾶσι φοβερός δικαστὴς τὴν εἰς τοὺς εὐηργετημένους οἰκειούμενος χάριν λέγῃ· «ὃ τούτοις ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Ποίους ἐγκρίνεις, εἰπέ μοι, πλούτους τῇ γλυκεῖᾳ καὶ προσηνεῖ ταύτῃ φωνῇ; ποίους ἐπαίνους ἀντεξετά-
20 σεις τῇ ἐπιδόξῳ εὐφημίᾳ ἐκείνῃ πάσης τῆς κτίσεως ὀρώσης τὸν ἀνακηρυττόμενον, καὶ οὐ φθονούσης μὲν (οὐ γὰρ ἔξει τότε βασκανία καιρόν), θαυμαζούσης δὲ καὶ μακαριζούσης αὐτόν, ἐφ' οἷς ἠξίωται ἀγαθοῖς; Ποίαν ἐρεῖς εὐφροσύνην τῶν ἐν τῷ βίῳ τοιαύτην καὶ οὕτως ἐγεῖραι πρὸς τὸ παιδρὸν δυναμένην; ποίαν χαρὰν
25 ἐξισωθῆναι ταύτῃ τῇ χαρᾷ ἰκανήν; ποίαν ἡδονὴν ἴχνος ταύτης φέρουσιν τῆς ἡδονῆς, ποίαν δόξαν, κἂν ποσῶς ἀμιλλωμένην πρὸς

τρίδα μὲ πολλὰ κτήματα, ὅταν θὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν προσωρινὴ αὐτὴ παροιμία, καὶ θὰ παραστοῦν κοντὰ στὸν Θεὸ στεφανωμένοι, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἀγωνίστηκαν γενναῖα καὶ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα ἀποκομίζουν ἄφθονα ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ φρόντισαν ὅταν ἀγωνίζονταν νὰ διαφύγουν τὴν προσοχὴ τῶν ἐδῶ θεατῶν τῶν ἀγῶνων τους, καὶ φύλαξαν τὴ δόξα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους στὸ μέλλον, χωρὶς νὰ μειώσουν μὲ ἀνθρώπινους ἐπαίνους τὴν ἀπερίγραπτη ἐκείνη δόξα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο

Γιὰ τὴ δόξα ποὺ περιμένει αὐτοὺς ποὺ κάνουν ἔλεημοσύνη.

Πόσα πολλὰ θὰ τὸν προσφέρει τότε ἓνας φτωχὸς ποὺ δέχθηκε τροφή στὴν κατάλληλη στιγμή! Πόσες καὶ τί εἶδους ἀμοιβές θὰ τοῦ κάνουν τὰ ἄλλα καλὰ ποὺ ἔκανε, ὅταν θὰ συγκεντρωθεῖ ὅλη ἡ κτίσις; Ὅταν, αὐτὸς ποὺ στὸ κρῦο σκεπάστηκε μὲ ροῦχα καὶ θάφτηκε σὲ τάφο μετὰ τὸν θάνατό του, καὶ αὐτὸς ποὺ νοσηλεύτηκε ὄντας γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἄρρωστος, καὶ ὁ ξένος ποὺ φιλοξενήθηκε στὸ σπίτι, καὶ ὁ φυλακισμένος ποὺ δέχθηκε παρηγοριά, θὰ ἐμφανιστοῦν μπροστὰ στὸ βῆμα ποὺ γνωρίζει τὰ καλὰ ποὺ δέχθηκαν, ἀναγνωρίζοντας τὸν εὐεργέτη τους καὶ ἀναγνωριζόμενοι ἀπὸ αὐτόν. Ὅταν ὁ φοβερὸς δικαστὴς, δεχόμενος τὴ χάρη ποὺ ἔγινε στοὺς εὐεργετημένους σὰν δική του, πεῖ: «αὐτὸ ποὺ κάνατε σ' αὐτούς, τὸ κάνατε σὲ μένα»⁴⁴. Ποιοὺς πλοῦτους συγκρίνεις, πές μου, μὲ τὴ γλυκειὰ καὶ καταδεκτικὴ αὐτὴ φωνή; Ποιοὺς ἐπαίνους μπορεῖς νὰ συγκρίνεις μὲ ἐκεῖνον τὸν διάσημο ἔπαινο, καθὼς ὅλη ἡ κτίσις θὰ βλέπει αὐτὸν ποὺ ἀνακηρύσσεται, χωρὶς νὰ ζηλεύει (γιατὶ τότε ἡ ζήλεια δὲ θὰ ἔχει θέση), καὶ θὰ τὸν θαυμάζει καὶ θὰ τὸν μακαρίζει γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἀξιώθηκε; Ποιὰ εὐφροσύνη τῆς ζωῆς μπορεῖς νὰ πεῖς ὅτι εἶναι τέτοια, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ προκαλέσει τόσο μεγάλη εὐφροσύνη; Ποιὰ χαρὰ θεωρεῖς ἱκανὴ νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὴ χαρὰ αὐτῆ; Ποιὰ ἡδονὴ νομίζεις ὅτι φέρνει ἴχνος αὐτῆς τῆς ἡδονῆς; Ποιὰ δόξα, ποὺ νὰ μπορεῖ ἔστω καὶ λίγο νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴ δόξα αὐτήν,

44. Ματθ. 25, 40.

αὐτήν τὴν εὐκλείαν, καὶ βασιλείαν εἴτης αὐτήν; καὶ ταύτης δο-
 κούσης λαμπρᾶς, οὐ μιμεῖται αὕτη ἐκείνην, εἰς ἣν εἰσάγεται οὗτος,
 ὃν ὁ Λόγος ἐσήμανεν, ἐπίλυτος οὕσα ἀπήμονι καὶ ταραχᾶς ἔχου-
 σα καὶ φόβους, εἰρήνην ἄγουσαν καὶ ἐκκεχειρίαν πολλήν. Τοῦτο
 5 καλῶς ἐστι χηρᾶσθαι τῷ πλούτῳ. Τοῦτο κεκτηῖσθαι χρήματα, καὶ
 οὐ φύλακα θησαυροῦ ἄλλοις τηρουμένου γίνεσθαι. Τοῦτο ἀλη-
 θῶς ἴδια ποιῆσαι τὰ τέως νομιζόμενα ἴδια. Τοῦτο κληρονόμον
 ἑαυτὸν καὶ διάδοχον τῶν ἐκείνων καταστῆσαι πόνων, καὶ μὴ πα-
 ραχωρῆσαι τὰ κεκτημένα τοῖς οὐδὲν χρησιμεύουσιν ἐν τῇ ἀνάγκῃ
 10 τῆς δίκης. Τοῦτο τὰ τῆς γῆς μεταθεῖναι εἰς οὐρανόν. Τοῦτο τὰ
 πρόσκαιρα μετασκευάσει πρὸς ἀπόλαυσιν αἰώνιον. Τοῦτο δὲ ὄν-
 τως οἰκονομῆσαι τὰ τοῦ μαμωνᾶ, καὶ φίλους ἐξ αὐτῶν κτήσασθαι,
 τοὺς μετὰ θάνατον δεχομένους εἰς τὰς σκηνάς, ἀνεστίους ἐνταῦθα,
 καὶ ξενοδόχους ἐκεῖ, ἀστέγους ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἐν θαυμασταῖς
 15 καλύβαις δεξιουμένους τότε τὸν παραμυθησόμενον ὧδε τὴν ἔν-
 δειαν, καὶ τὸ βάρος τῆς ἀνάγκης ἐπικουφίσαντα κοινωνίᾳ τῆς χρεί-
 ας τοῦ σώματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Τοῦτο φρόνιμον οἰκονόμον εἶναι τῶν παρὰ Θεοῦ δεδομένων
 20 κτημάτων, καὶ ἀτελεύτητον βασιλείαν τῷ δαπανωμένοις ἀργυρί-
 οῖς ἀνήσασθαι, τοῖς παροῦσι τὰ μέλλοντα, τὸ διανεῖμαι τούτοις
 τὰ ὑπάρχοντα, ὧν τῆς κτήσεώς ἐστιν ἐγγυητῆς ἀξιόπιστος αὐτὸς
 ὁ τῶν ἀπάντων Δεσπότης Θεός, ὁ τὸ χρέος μετὰ τόκων, οὐχ ἑκα-
 τοστιαίων, ἀλλ' ἑκατονταπλασίων ἀποδιδούς εὐκαιρῶς, ὅτε χηρ-
 25 σμος τῶν δεδανεισμένων ἢ ἀπόληψις, καὶ ἢ χρῆσις ἐπιτηδεία
 πρὸς τὴν πολυχρόνιον τοῦ ἀπεράντου αἰῶνος ἀπόλαυσιν.

Τοῦτό ἐστι θησαυρίσαι ἐν οὐρανῷ, καὶ πολλήν ἑαυτῷ παρα-
 μυθίαν ἐτοιμάσαι ἐκεῖ, τὸ ποιῆσαι λάθρα τὸ καλόν, καὶ ἐκφανῆ

ἔστω καὶ ἂν ἀναφέρεις τὴ βασιλικὴ δόξα; Καὶ παρόλο πού ἡ δόξα αὐτὴ φαίνεται λαμπερή, δὲν μπορεῖ νὰ μιμηθεῖ τὴ δόξα στὴν ὁποία εἰσάγεται αὐτὸς τὸν ὁποῖο ἀνακήρυξε ὁ Λόγος, ἐπειδὴ αὐτὴ ἔχει πολλές θλίψεις, ἐνῶ ἐκείνη εἶναι μακάρια, καὶ πολλές ταραχές καὶ φόβους, ἐνῶ ἐκείνη εἶναι ἤρεμη καὶ ἔχει μεγάλη ἡσυχία. Αὐτὸ σημαίνει νὰ χρησιμοποιοῦσες τὸν πλοῦτο καλῶς. Αὐτὸ σημαίνει ν' ἀποκτήσεις χρήματα, καὶ νὰ μὴ γίνεις φύλακας θησαυροῦ πού φυλάγεται γιὰ ἄλλους. Αὐτὸ σημαίνει νὰ κάνεις πραγματικὰ δικά σου αὐτὰ πού μέχρι τώρα νόμιζες δικά σου. Αὐτὸ θὰ πεῖ νὰ κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου κληρονόμο καὶ διάδοχο ἐκείνων τῶν κόπων, καὶ νὰ μὴ ἀφήσεις αὐτὰ πού ἀπόκτησες σ' ἐκείνους πού δὲν θὰ χρησιμεύσουν σὲ τίποτε στὴν ἀνάγκη τῆς δίκης. Αὐτὸ σημαίνει νὰ μεταθέσεις τὰ γῆϊνα στὸν οὐρανό. Αὐτὸ σημαίνει νὰ μεταβάλεις τὰ πρόσκαιρα σὲ αἰῶνια ἀπόλαυση. Αὐτὸ σημαίνει πραγματικὰ νὰ τακτοποιήσεις καλὰ αὐτὰ πού εἶναι τοῦ μαμωνᾶ, καὶ νὰ ἀποκτήσεις ἀπὸ αὐτὰ φίλους ἐκείνους μετὰ τὸν θάνατό σου θὰ σὲ δεχθοῦν στίς σκηνές, οἱ ὁποῖοι πού ἐδῶ εἶναι χωρὶς πατρίδα καὶ ἐκεῖ ξενοδόχοι, ἄστεγοι στὴν ἐδῶ ζωὴ, πού θὰ φιλοξενοῦν τότε σὲ θαυμάσιες καλύβες αὐτὸν πού ἀπάλυνε τὴ φτώχεια καὶ ἀνακούφισε τὸ βάρος τῆς ἀνάγκης τους, παρέχοντάς τους τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὸ σῶμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13ο

Αὐτὸ σημαίνει νὰ εἶσαι συνετὸς οἰκονόμος τῶν κτημάτων πού σοῦ δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ νὰ σπεύδεις νὰ ἀγοράσεις τὴν αἰῶνια βασιλεία, δαπανώντας τὰ χρήματά σου νὰ κερδίσεις μὲ τὰ παρόντα τὰ μελλοντικά, νὰ μοιράσεις αὐτὰ πού ἔχεις, τῆς ἀπόκτησης τῶν ὁποίων ἀξιόπιστος ἐγγυητὴς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων Θεός, ὁ ὁποῖος ἀνταποδίδει τὸ χρέος στὴν κατάλληλη στιγμή μαζὶ μὲ τοὺς τόκους, ὄχι ἐπὶ τοῖς ἑκατό, ἀλλὰ ἑκατονταπλάσιους, ὅταν εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ἀνάληψη τῶν δανεικῶν καὶ ἡ χρησιμοποίησή τους γιὰ τὴν πολυχρόνια ἀπόλαυσή τους στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες.

Αὐτὸ σημαίνει νὰ ἀποταμιεύσεις στὸν οὐρανό, καὶ νὰ ἐτοιμάσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου μεγάλη παρηγοριὰ ἐκεῖ, τὸ νὰ κάνεις τὸ κα-

δέξασθαι τὴν δόξαν ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως, τὸ περιστεῖλαι ταπεινοφροσύνη τὸν τῶν χρημάτων θησαυρόν, καὶ μὴ ἐκδοῦναι πρόχειρον κενοδοξία τοῖς λωποδύταις αὐτόν. Ὁ γὰρ τοῖς χρημασίᾳ ἐστὶν ἀποθῆκαι, καὶ θύραι καὶ μογλοὶ πρὸς ἀσφάλειαν, 5 τοῦτο τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις μέτριον φρόνημα, συγκαλύπττον αὐτὰ καὶ τοῖς τοιχωρυχοῦσιν οὐ παρέχον ποθὲν ἀρπαγῆς ἀφορμὴν. Αὕτη ἡ ἀρετὴ καὶ φυλάττει τὰ κεκτημένα, καὶ τῶν μηδέπω κτηθέντων παρέχει πρὸς τὴν κτῆσιν ἐπίνοιαν. Αὕτη εὐχαριστεῖν διδάσκει ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, καὶ τὰ ἐν χερσὶ ἀνιαρὰ παραμυθεῖται τῇ 10 τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προσδοκίᾳ. Αὕτη πρὸς ἄμυναν ἐχθρῶν ὁρμῶντα τὸν θυμὸν ἀνέχει, καθάπερ ἀρπάζοντα κύνα κατέχουσα αὐτὸν ἐπιεικεῖ λογισμῶ. Αὕτη τὸ ἀφανὲς καὶ ἄσημον ἡγεῖται ἰσότιμον, τὴν αἰεὶ μένουσαν τῆς ψυχῆς ἀξίαν, οὐ τὴν πρὸς ὀλίγον πομπεύουσαν λογιζομένην πηλίνην εὐτέλειαν. Αὕτη κεφαλὴν 15 καὶ δεσπότην ἡγεῖσθαι πείθει τὸν ἄνδρα ὡς ὑποκείμενον μέλος ὑπέικειν ἡγεμονεύοντι ἐν πᾶσι παιδεύουσα. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Δημιουργὸς πρὸς τὴν Εὐάν φησὶν· «αὐτὸς σοῦ κυριεύσει». Καὶ ὁ Παῦλος, «ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα». Καὶ τοῦτο πεπεισμένη Σάρρα κύριον ἐκάλεε τὸν Ἀβραάμ, τιμῶσα τοῦτον, ὃν ὁ 20 νομοθέτης τιμᾶσθαι προσέταξεν. Αὕτη οἰκετικὸν συμβουλευεὶ περιέπειν, καὶ θάλπειν ὡς ὁμόφυλον, τὸ ὑποξευχθὲν τῇ δυναστείᾳ πρὸς λειτουργίαν ἐπὶ μόχθον ἀνιῆσαι ταῖς εἰς παρησίαν προτροπαῖς, καὶ τὸ κατεπτηχὸς αἰεὶ τῆς συνειδήσεως πρὸς θάσσος μέτριον ἐγείρειν κελεύουσα, ἵνα μὴ ἀθυμοῦν μένη διόλου, 25 καὶ τὸ συμβὰν ἀτύχημα ἐγκαλοῦν τῷ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην συγχωρήσαντι γενέσθαι Θεῷ. Αὕτη τὸ ταλαιπωροῦν ἐν πτωχείᾳ συμπαθῶς ἐπικουρεῖν ὑποτίθεται, καὶ τέλειον ταῖς ἀρεταῖς ὡς βασιλεῖ στρατιώτην ἄρτιον τοῖς μέλεσι παρίστησι τῷ Θεῷ. Καὶ γὰρ παρὰ τοῖς στρατολογοῦσιν ἡλικία σωμάτων ἐκκρίνεται, τοῦ

45. Γεν. 3, 16.

46. Ἐφ. 5, 33.

λὸ κρυφά, γιὰ νὰ δεχθεῖς ὀλοφάνερη τὴ δόξα μπροστὰ σὲ ὅλη τὴν κτίση, τὸ νὰ ἐπενδύσεις μὲ ταπεινοφροσύνη τὸν θησαυρὸ τῶν χρημάτων, καὶ νὰ μὴ τὸν παραδώσεις ἔτοιμο ἀπὸ κενοδοξία στοὺς λωποδύτες. Γιατί, αὐτὸ πού γιὰ τὰ χρήματα εἶναι οἱ ἀποθῆκες καὶ οἱ πόρτες καὶ οἱ ἀμπάρες γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους, αὐτὸ γιὰ τὰ ἀγαθὰ ἔργα εἶναι τὸ ταπεινὸ φρόνημα, τὸ ὁποῖο τὰ σκεπάζει καὶ δὲν ἐπιτρέπει ἀπὸ πουθενὰ στοὺς διαρρηκτες νὰ τὰ ἀρπάξουν. Ἡ ἀρετὴ αὕτη καὶ φυλάγει αὐτὰ πού ἀποκτήσαμε, καὶ μᾶς δίνει ἰδέα πῶς θὰ ἀποκτήσουμε καὶ αὐτὰ πού δὲν ἔχουμε ἀκόμα ἀποκτήσει. Αὕτη μᾶς διδάσκει νὰ εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα τὸν Θεό, καὶ μᾶς ἀπαλύνει τὰ δεινὰ πού μᾶς ἔχουν ἤδη βρεῖ, μὲ τὴν προσδοκία τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Αὕτη συγκρατεῖ τὸν θυμὸ μας, ὅταν ὁρμᾷ νὰ ἀμυνθεῖ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, συγκρατώντας τον, σὰν σκύλο πού ἀρπάζει, μὲ τὸν ἐπιεικῆ λογισμό. Αὕτη θεωρεῖ ἰσότιμο αὐτὸ πού μένει στὴν ἀφάνεια καὶ εἶναι ἀσήμαντο, ὑπολογίζοντας τὴν ἀξία τῆς ψυχῆς πού παραμένει πάντοτε, καὶ ὄχι τὴν πῆλινη μηδαμνότητα πού ἐντυπωσιάζει προσωρινά. Αὕτη πείθει τὴ γυναῖκα νὰ θεωρεῖ τὸν ἄνδρα κεφαλὴ καὶ κύριο καὶ τὴ διδάσκει νὰ ὑπακούει ὡς ὑφιστάμενο μέλος, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχηγὸς σὲ ὅλα. Γιατί ἔτσι λέγει καὶ ὁ Δημιουργὸς στὴν Εὐα· «αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου»⁴⁵, καὶ ὁ Παῦλος· «ἡ γυναῖκα νὰ σέβεται τὸν ἄνδρα»⁴⁶. Καὶ ἡ Σάρρα πιστεύοντας το αὐτὸ ὀνόμαζε τὸν Ἀβραάμ κύριο⁴⁷, τιμώντας αὐτὸν πού διέταξε ὁ νομοθέτης νὰ τιμᾶται. Αὕτη συμβουλεύει τὸ ὑπηρετικὸ προσωπικὸ νὰ τὸ περιποιεῖται κανεῖς καὶ νὰ τὸ περιθάλπει σὰν ὁμόφυλο, ὑποβάλλοντας σὲ κόπο αὐτὸ πού τέθηκε στὴν τάξη νὰ ὑπηρετεῖ, προτρέποντας το νὰ ἔχει θάρρος, καὶ καταβάλλοντας πάντοτε προσπάθεια νὰ δώσει μέτριο θάρρος, σ' αὐτὸ πού εἶχε συνεσταλμένη ἀπὸ τὸν φόβο συνείδηση, γιὰ νὰ μὴ μένει τελείως δειλὸ καὶ κατηγορεῖ γιὰ τὸ ἀτύχημα πού συνέβη τὸν Θεὸ πού ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ αὕτη ἡ ἀνωμαλία. Αὕτη συμβουλεύει στὸ προσωπικὸ πού ταλαιπωρεῖ τοὺς φτωχοὺς νὰ τοὺς ὑπηρετεῖ μὲ συμπάθεια, καὶ νὰ τὸ παρουσιάσει στὸν βασιλιὰ σὰν στρατιώτῃ τέλειον σὲ ἀρετὴς καὶ ἀρτιμελῆ. Γιατί, ὅπως ἀπὸ ἐκείνους πού στρατολογοῦν μὲ βάση τὸ ὕψος τῶν σωμάτων, διαγράφεται ἀπὸ τὸν κατάλογο αὐτὸς πού

47. Γεν. 18, 12.

καταλόγου ὁ τῶ τυχόντι λειπόμενος, καὶ παρὰ τῷ Θεῷ πάντως ἀδόκιμος, ὁ μὴ πᾶσι τοῖς καθήκουσι τέλειος τῷ παρημελημένῳ καλῶ τὴν εὐμορφίαν μωμησάμενος τῶν ἄλλων κατορθωμάτων. Ὅθεν ἐπίσης σπουδαστέον πάσας τὰς ἀρετάς, καὶ πάσας φυλάσκειν ὁμοίως. Εἶπερ κατὰ τὸ ἀρχέτυπὸν ἐστὶ κοσμηῆσαι τὴν εἰκόνα σκοπός, καὶ ταῖς θείοις χαρίσμασι λάμπει φαιδρῶς, ἀλλὰ μὴ ταῖς λώβαις τῆς ψυχῆς ἀφανιζούσης τὸ κάλλος. «Ὁ γὰρ πληρώσας», κατὰ τὸν ἀπόστολον, «ὅλον τὸν νόμον, πταίσας δὲ ἐν ἐνί γέγονε πάντων ἔνοχος», τῷ λείποντι νομίμῳ χωλεύων εἰκότως
 10 *περὶ τὴν τελειότητα.*

Ἦν κατορθῶσαι σπουδάσωμεν εἰς δόξαν τοῦ. τὰ πάντα πᾶσι παρέχοντος Θεοῦ. Ἄμην. «Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι» φησὶν ὁ Σωτὴρ, «καθὼς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν». Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

τυχόν ὑστερεῖ σὲ ὕψος, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ κρίνεται ὅπωςδήποτε ἀκατάλληλος αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι τέλειος σὲ ὅλα τὰ καθήκοντά του, ἐπειδὴ μὲ τὸ καλὸ ποὺ παραμέλησε, κηλίδωσε τὴν ὁμορφιὰ τῶν ἄλλων ἀρετῶν του. Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίζουμε γιὰ ὅλες τὶς ἀρετές, καὶ νὰ τὶς φυλάγουμε ἐπίσης ὅλες. Γιατὶ σκοπὸς μας εἶναι νὰ διαπλάσουμε τὴν εἰκόνα σύμφωνα μὲ τὸ πρωτότυπο, καὶ νὰ τὴν κάνουμε νὰ λάμψει χαρούμενα μὲ τὰ θεϊκὰ χαρίσματα, καὶ ὄχι μὲ τὶς ἀκρωτηριάσεις τῆς ψυχῆς νὰ ἀφανίσουμε τὸ κάλλος τῆς. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο, «αὐτὸς ποὺ τηρεῖ ὅλον τὸν νόμο, ἂν πέσει σὲ ἓνα παράπτωμα, γίνεται ἔνοχος ὅλων»⁴⁸, ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ ποὺ παρέλειψε ἀπὸ τὸν νόμο, ὅπως εἶναι φυσικό, χωλαίνει ὡς πρὸς τὴν τελειότητα.

Αὐτὴν ἃς ἐπιδιώξουμε νὰ ἐπιτύχουμε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ ποὺ δίνει σὲ ὅλους τὰ πάντα. Ἀμήν. «Γίνετε λοιπὸν ἑσεῖς τέλειοι, λέγει ὁ Σωτήρας, «ὅπως καὶ ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος εἶναι τέλειος»⁴⁹. Σὺ αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		3	2	336
1	11	406		2 ἐ.	144
	11 ἐ.	254	5	9	430. 432
3	4	358	14	6 ἐ.	384
	16	460		11	434
4	8 ἐ.	118		12	432
9	3	74		13	68
12	11 ἐ.	376		21	256
15	1	388	15	14 ἐ.	256
18	4 ἐ.	340	16	2 ἐ.	136
	12	460		8 ἐ.	384
19	2	340		13-15	412
	11	116		18	64
21	14	172	17	1 ἐ.	384
22	1 ἐ.	108		2 ἐ.	136
	2 ἐ.	370		6	256
	2-10	170		10 ἐ.	256
	9	194	19	16-19	144
27	42 ἐ.	194		20-21	142
32	6	20	24	10-11	44
	24	396			
33	1 ἐ.	20			
37	26	194	11	6	80
39	1 ἐ.	372		22	24
41	37	194			
46	28 ἐ.	194			
48	16	396	10	4	172
				12-13	172
	Ἔξοδος		14	4	432
2	5	120	16	31-33	144
	12	336	17	16 ἐ.	386
3	1 ἐ.	136	20	18	432
				Λευϊτικόν	
				Ἀριθμοὶ	

Δευτερονόμιον			Βασιλειῶν Δ'		
6	7	248	1	1 ἐ.	400
14	7	80		10	254
Ἰησοῦς Νουῆ			2	11 ἐ.	254
			4	10	340. 408
3	15 ἐ.	384		34	196
10	11	146		42	404
Κριταὶ				43	404
			6	13 ἐ.	116
4	21	236		18	256
7	5 ἐ.	18		18 ἐ.	382
	13 ἐ.	380		19-20	116
11	29 ἐ.	372	19	35	114
	34 ἐ.	198		35 ἐ.	382
Βασιλειῶν Α'			Παραλειπομένων Α'		
17	9-10	358	32	21 ἐ.	382
22	18	118			
23	26	444		Τωβίτ	
Βασιλειῶν Β'			1	17	340
11	2-4	428		Ἑσθήρ	
17	19	378	5	1 ἐ.	192
	45	442			
18	9 ἐ.	380		Ψαλμοὶ	
	14	444	1	2	248
23	16	428	3	6	446
Βασιλειῶν Γ'				7	396. 442
			4	9	398
13	4	114. 116	8	6	410
	29 ἐ.	400	10	2	26
17	1 ἐ.	254	17	39	30
	8 ἐ.	62	22	4	446
	13 ἐ.	340	26	2	30
	20 ἐ.	196		3	442
18	3 ἐ.	340	30	3	42
	17 ἐ.	136	33	8	388. 398
	38	254		11	408
19	4 ἐ.	136	38	5	414
	12-13	136	41	6-7	20
20	1 ἐ.	330	43	3	440
21	11	118		6	446
			45	3	442

48	8	294	3	34	134
50	19	450	4	16	426
54	7	416	6	5	44
	8	66	13	4	70
	9	68	19	17	280.322
	10	68	24	15	70
	23	64	28	1	448
78	2-3	118		8	296
80	14	250			
81	6	348			Ἐκκλησιαστικῆς
90	6	24	1	7	236
100	6	68	2	2	232
103	15	58	5	11	322
	34	216	11	2	298
104	37	440			Ἄσμα Ἄσμάτων
117	10	446			
118	32	414			
	38	428	1	6	44
	105	428		9	238
125	6	34		10	452
126	1	12	4	4	452
139	8	42		16	368
144	18	450	7	5	452
					Σοφία Σολομώντος
			2	7	318
1	1	356		9	318
	1 ἔ.	370	4	12	68
	14 ἔ.	148	5	3-5	320
2	9	352			Σοφία Σειράχ
3	1 ἔ.	170			
	10	388	18	17	62
4	17	374			Ἰωνᾶς
15	14	374			
27	1 ἔ.	170	2	1	406
29	12 ἔ.	340		1 ἔ.	386
	16-17	354		11	406
31	13	354			Ἀμβρακούμ
	15	356			
	16-17	354	1	2	338
	32	354		3	338
40	15	234		4	338
42	12 ἔ.	148		14	338
					Ἄγγαϊος
	Παροιμια Σολομώντος				
1	19	430	1	9	286

		Ἡσαΐας		6	32		410
1	15	250			33		64. 408
3	12	240		7	6		16
14	12	12			9		262
19	8	286			11		262
37	36	116		8	22		66
43	2	448		10	10		404. 410
49	15	262			39		100
58	7	320		11	30		62
59	1-2	448		12	50		68
				14	21		406
					23		260
				15	11		74
1	18	388		19	21		54
16	2-4	60		20	1 ξ.		416
					4		42
					7		418
					12		420
					13-15		418
3	20 ξ.	192. 386		22	5		38
	26 ξ.	252		25	1		298
4	24	320. 322			11		310
6	16 ξ.	192. 252. 386			12		310
					40		268. 314
					41		288. 310
						Ρωμαίους	
1	1 ξ.	372		12	44		64
						Ἰωάννης	
2	16	120					
5	7	322					
	8	452		1	34		406
	11	374		6	22		366
	14	240		10	41-42		62
	15	368		11	5 ξ.		360
	16	240. 242		12	16 ξ.		284
	41	370			18		286
	45	322			35		426
	48	348. 462		16	9		322
6	1	36			19 ξ.		270. 298
	2-3	316			24		270
	3	24			25		276
	5	36			26		450
	20	298			28		38
	25	408		17	10		454
	26-29	408		18	3 ξ.		260
	31-32	404		22	35		98. 100

22	40	260	4	10	14
	41	260	11	23-25	392
	Ἰωάννης			27	340
5	44	12		Γαλάτας	
10	34	348	1	10	390
15	20	366	2	20	244
16	2	366	3	28	36
	Πράξεις		4	19	436
			6	9	320.394
4	19	368		10	298
	20	366		Ἐφεσίους	
7	51	368			
8	27	248.340	4	13	436
10	1	252		26	18
	4	340		28	70
12	5	256	5	33	460
	7	256.388	6	11	426
16	30	258		12	426
	Ρωμαίους			14	42
				16	42
5	3	352		17	42
6	19	430		Ἰακώβου.	
7	15	234			
	22-23	234	3	13	394
8	18	74.390		14	426
12	12	250		Κολοσσαεῖς	
13	14	28			
	Κορινθίους Α'		3	5	244
				10	36
2	9	148.410		11	36
3	2	436		Θεσσαλονικεῖς Α'.	
	6	58			
7	1	14	2	9	70
	33-34	60	5	17	48
9	24	414		Θεσσαλονικεῖς Β'.	
	26	426			
10	13	376	3	8	70
	25-27	74		Τιμόθεον Α'.	
13	10	436			
15	10	392	2	8	250
	32	392	5	6	70
	33	430		Τιμόθεον Β'.	
	Κορινθίους Β'				
			2	4	62
1	8	376		11	44

3	11	392			Ἰακώβου	
	12	366	1	12		354
			2	10		462
				13		276
					Πέτρου Α'	
4	12	100	5	7		64
11	37	120		8		428

Ἑβραίους

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἐαυρὼν 386.
 Ἐβακούμ 336. 350. 352.
 Ἐβδιουῦ 340.
 Ἐβελ 118. 346.
 Ἐβεσσαλώμ 378. 396. 444.
 Ἐβουλία 318.
 Ἐβραάμ 168. 270. 340. 388. 396. 450. 460.
 Ἐβρότης 224.
 Ἐγάθιος 222.
 Ἐγαθότης 262. 418.
 Ἐγανάκτησις 106. 162. 196.
 Ἐγάπη 14. 18. 22. 24. 30. 32. 34. 36. 54. 58. 68. 74. 84. 90. 128. 132. 246. 256.
 Ἐγενία 160.
 Ἐγκυρα 208.
 Ἐγενία 308.
 Ἐγνωία 76. 80. 298. 366.
 Ἐγνωσία 32. 78. 80.
 Ἐγρυπνία 16. 34. 42. 50. 74.
 Ἐγχιστεία 282. 294. 450.
 Ἐδὰμ 344. 348. 406.
 Ἐδης 80.
 Ἐδηφαγία 374.
 Ἐδικία 224. 254. 322. 330. 338.
 Ἐδολεσχία 222.
 Ἐζὲ 172.
 Ἐζυμον 450.
 Ἐηδεία 110. 306.
 Ἐθυμία 104. 108. 110. 146. 172. 334. 370.
 Αἰγύπτιοι 146. 194. 336. 432.
 Αἴγυπτος 12. 122. 136. 432. 434.
 Αἰδῶς 208.
 Αἰλίμ 172.
 Αἰσχρότης 372.
 Αἰσχύνη 72. 286. 360.
 Ἐκαθαροσία 14. 80. 244.
 Ἐκηδία 20. 46. 70. 86. 374.
 Ἐκολασία 192. 308. 370.
 Ἐκρασία 224. 378.
 Ἐκρὶς ἄβασίλευτος 80.
 Ἐκροβυστία 36.
 Ἐκτημοσύνη 398.
 Ἐλαζονεία 136. 252. 268. 452.
 Ἐλεκτροῦν 80.
 Ἐλεξάνδρεια 56.
 Ἐλήθεια 32. 86. 144. 174. 180. 228. 262. 264. 266. 272. 308. 360. 368. 372. 372. 404. 406.
 Ἐλογία 284.
 Ἐλουργίς 316. 400.
 Ἐμάρτημα 290. 318. 322. 328.
 Ἐμαρτία 30. 44. 70. 74. 132. 148. 206. 234. 296. 302. 318. 346. 362. 428. 448.
 Ἐμαρτωλὸς 72. 302. 350.
 Ἐμέλεια 42. 130. 204. 310. 418.
 Ἐμεριμνία 134. 426.
 Ἐμῖλλα 160. 392. 416.
 Ἐμμωνή 180.
 Ἐμνησικακία 34.
 Ἐμοιδῆ 148. 198. 200. 240. 242. 274. 278. 358. 374. 390. 392. 420.
 Ἐνάγνωσις 16. 244. 246. 248.
 Ἐναΐδεια 260.
 Ἐναισθησία 286. 324.
 Ἐναισχυντία 406.
 Ἐνάλαβος 14.
 Ἐναλγησία 300. 302.
 Ἐναμάρτητον 322.
 Ἐνανδρεία 160. 352.
 Ἐνάπαυσις πνευματικῆ 64.
 Ἐνάστασις 392. 406.
 Ἐνατόλιος 12. 58.
 Ἐνδραγαθία 162. 372.
 Ἐνδρεία 34. 92. 146. 354. 360. 424.
 Ἐνεσις 218. 276. 292. 304.
 Ἐνθρωπαρέσκεια 452.
 Ἐνοια 286. 288.
 Ἐνομία 74.
 Ἐνταπόδοσις 120.
 Ἐντίδοσις 276. 278.

Ἐντιόχεια 392.
 Ἐντώνιος 54.
 ἄνυπόκριτον 12.
 ἄξιοπιστία 228. 252. 320. 352. 388. 404.
 ἄξιωμα 224.
 ἄπάθεια 14. 16. 22. 28. 32. 36. 38. 50. 52.
 54.
 ἄπάθεια ἀτελής 52.
 ἄπάθεια τελεία 52.
 ἄπανθρωπία 270. 284. 286. 326.
 ἄπατη 62. 68. 130. 154. 230. 332. 358.
 428.
 ἄπειλή 368. 396.
 ἄπιστία 78. 154. 376. 410.
 ἄπληστία 282. 324.
 ἄπόγνωσις 174.
 ἄποκάθισις 78.
 ἄπόλαυσις 72. 220. 276. 284. 310. 328.
 458.
 ἄπρόνοια 130. 134. 136. 240. 324. 356.
 394. 450. 452. 454.
 ἄπορία 314.
 ἄπώλεια 34. 36. 48. 114. 134. 344. 370.
 400.
 Ἐραβία 122.
 ἄρετή 12. 16. 20. 26. 28. 30. 32. 34. 38.
 44. 48. 54. 56. 76. 78. 80. 84. 128.
 136. 144. 146. 158. 162. 184. 204.
 206. 210. 226. 228. 230. 238. 240.
 242. 248. 278. 340. 342. 346. 348.
 364. 366. 368. 372. 374. 378. 388.
 392. 412. 432. 434. 450. 452. 454.
 460. 462.
 ἄρπαγή 330. 460.
 ἄρπαγμα 330.
 ἄρχη 346.
 ἄσέδεια 80. 122. 136. 144. 338.
 ἄσέλγεια 244.
 Ἐσία 376.
 ἄσιτία 312.
 ἄσκαλαδότης 80.
 ἄσπλαγχνία 274. 310. 340.
 Ἐσσοῦηρος, βασιλεὺς Μηδείας, 192.
 Ἐσσύριοι 382.
 ἄσχημοσύνη 324.

ἄσωτία 326.
 ἄτιμία 268.
 αὐθάδεια 120. 432.
 αὐθεν(ε)ία 246. 304.
 αὐτάρκεια 224.
 αὐτεξούσιον 136. 160. 182. 234.
 ἄφθαρσία 16.
 ἄφθονία 224.
 ἄφροσύνη 80. 394.
 Ἐχαάβ 400.

B

Βαβυλώνιοι 114. 352.
 βάπτισμα 248.
 βασκαίνειν 342.
 βασκανία 128. 344.
 βασιλεία Θεοῦ 64. 310.
 βασιλεία οὐρανῶν 16. 64. 304. 408.
 βασκανία 310. 420. 422. 456.
 Βάτος ἁγία 138.
 βδέλλα 80.
 Βενιαμὴν 172.
 Βηθλεὲμ 428.
 Βησθραμβῆ 172.
 βλάβη 68. 206. 286. 338. 350. 352. 446.
 448.
 βλακεία 374.
 βλασφημία 26. 46. 48. 330.
 βσηθεια 192. 302. 376. 448.
 βραβεῖον 166.
 Βρεττανοὶ 328.

Γ

Γαλάται 208.
 γαλήνη 114.
 γαστρομαργία 86. 132.
 Γεδεών 18. 378. 380.
 γέεννα πυρός 310.
 γενναιότης 160. 354. 370. 424.
 γῆ 80.
 γνῶσις 20. 22. 26. 34. 32. 38. 38. 44. 50.
 58. 76. 80. 84. 102. 212. 348. 358.
 γνῶσις ἀληθῆς 80.

γνώσις τῶν ὄντων 16.
 γνώσις φυσική 14.
 γνώσις ψευδής 80.
 Γολιάθ 358. 442. 446.
 γονόρροια 78.
 Γρηγόριος (ὁ Θεολόγος) 58. 92.
 γυνή 80.

Δ

δαιμόνιον 92.
 δαίμων 16. 18. 20. 24. 26. 30. 32. 34. 36.
 42. 46. 48. 50. 52. 54. 68. 70. 74. 82.
 90. 124. 192. 296. 310. 324.
 δαίμων ἀκηδίας 20. 90.
 δαίμων κενοδοξία 46. 52.
 δαίμων λύπης 20. 44. 92.
 δαίμων πορνείας 26. 52. 88. 92.
 δαίμων ὑπερηφανίας 92.
 Δανιήλ 254. 300. 350. 386.
 Δαυίδ 20. 216. 378. 396. 408. 410. 414.
 440. 442. 450. 452.
 Δεβόρα 230.
 δέησις 76.
 δειλία 140. 160. 178.
 διάθεσις 302. 306. 368. 448.
 διάθεσις σαρκική 294.
 διαθήκη 302.
 διάχυσις 306.
 δικαιοπραγεῖν 344. 358.
 δικαιοσύνη 34. 38. 42. 64. 92. 144. 210.
 254. 418. 426. 430. 448.
 δίψα 340. 384. 392. 438.
 διωγμός 392.
 Δοθήκ 118.
 δόλος 344. 346. 428.
 δόξα 84.
 δόξα αἰώνια 130. 390. 410.
 δόξα (ἀνθρωπίνη) 12. 90. 130. 240.
 242. 354. 408. 456. 460.
 δόξα Θεοῦ 12. 58. 74. 142. 220. 372.
 462.
 δόξα κενή 278. 358.
 δουλεία 104. 176. 234. 302. 432.
 δοῦλος 36.

δύναμις Θεοῦ 128. 194. 196. 200. 396.
 δυναστεία 224.
 δυσγένεια 312.
 δυσσέβεια 24.
 δυσχέρεια 206. 242.

Ε

ἐγκράτεια 14. 22. 24. 26. 28. 34. 46. 56.
 128. 132. 144. 198. 226. 230. 234.
 236. 342. 346.
 Ἐζεκίας 114. 380. 382.
 εἰδωλολατρία 14.
 εἰκόν τοῦ Θεοῦ 34. 36. 312. 352.
 εἰρήνη 174. 202. 202. 396. 458.
 ἐκδίκησις 260.
 ἔκστασις 78.
 ἔκστασις φρενῶν 92.
 ἐλεημοσύνη 18. 34. 36. 62. 84. 252. 292.
 304. 310. 316. 320. 338. 340. 456.
 ἔλεος 192. 194. 274. 322.
 ἐλεύθερος 36.
 ἐλευθερία 106. 234. 364. 436.
 Ἑλλήν,- νες 36.
 Ἐλισσαῖος 116. 256. 382. 400.
 Ἐλουζῆ 182. 184.
 ἐλπίς 14. 148. 152. 158. 164. 174. 176.
 192. 194. 298. 322. 348. 352. 378.
 380. 390. 392. 396. 398. 412.
 ἔνδεια 220. 234. 274. 276. 304. 312. 400.
 458.
 ἐνδοιασμός 342.
 ἐντροπή 420.
 ἔξις 364.
 ἐξουσία 300. 304. 318. 346. 348. 356.
 ἔπαινος 240. 342. 456.
 ἔπαρσις 128.
 ἐπήρεια 362. 366. 426.
 ἐπιβουλή 188. 352. 396. 446.
 ἐπιείκεια 72. 256. 366.
 ἐπιθυμητικόν 32. 34. 50.
 ἐπιθυμία 16. 28. 30. 30. 34. 38. 60. 62.
 68. 70. 88. 122. 126. 142. 186. 216.
 218. 236. 238. 244. 300. 328. 336.
 346. 362. 378. 428. 432. 434. 438.

ἐπιθυμία κοσμική 20.
 ἐπικαρπία 412.
 ἐπικουρία 300.
 ἐπιμέλεια 262. 264. 360.
 ἐπιορκία 80.
 ἔρως 294. 346. 360.
 Ἐσθήρ 192. 230.
 Ἐσπέριοι 328.
 Εὐα 460.
 εὐγένεια 82. 230. 312. 314. 332.
 εὐγνωμοσύνη 198.
 εὐεργεσία 188. 198. 200. 260. 272. 280.
 298. 318. 328. 338. 448.
 εὐζωία 230.
 εὐθηνία 358.
 εὐκληρία 184. 412.
 εὐλάβεια 226. 358. 366. 372.
 εὐμένεια 276.
 εὐποιΐα 74. 272. 274. 280. 288. 292. 296.
 320. 332. 338. 340.
 εὐπραγία 278. 332. 344. 420.
 εὐπρέπεια 276. 410.
 εὐσέβεια 118. 144. 146. 148. 160. 212.
 248. 278. 354. 358. 368-370. 372. 390.
 410.
 Εὐσέβειος (μάρτυς) 172
 εὐσπλαγχνία 322.
 εὐτέλεια 316. 320. 346. 354. 446. 460.
 εὐφημία 130.
 εὐφροσύνη 180. 220. 232. 236. 270. 288.
 298. 392. 438. 456.
 εὐχαριστία 184. 370.
 εὐχή
 εὐωδία 78.
 εὐωχία 276. 300.
 Ἐφεσος 392.
 ἔφηλῖς 78.
 ἔωσφόρος 12.

Z

ζῆλος 68. 338. 354. 368.
 ζηλοτυπία 378. 418.
 ζόφος 308.
 ζωή 18.

ζωή αἰώνιος 410.
 ζωή οὐράνιος 60. 288.
 ζωή πρόσκαιρη 18.

H

ἦδη 164.
 ἡδονή 16. 18. 20. 22. 30. 34. 50. 58. 88.
 126. 176. 186. 188. 204. 240. 242.
 268. 312. 324. 346. 378. 428. 430.
 456.
 ἡδυπάθεια 342.
 Ἡλίας (προφήτης) 136. 340. 350. 400.
 Ἡλίας (μάρτυς) 172.
 ἦλιος δικαιοσύνης 58.
 Ἡρώδης 120.
 Ἡσαΐας 286.
 Ἡσαῦ 20. 194. 396.
 ἡσυχία 62. 66. 68. 70. 72. 102. 112. 130.
 222.

Θ

Θάλασσα Ἐρυθρὰ 122. 352.
 θάνατος 18. 132.
 θέλημα 234.
 θέλημα ἀλλότριον 182.
 θέλημα Θεοῦ-Πατρὸς 68.
 Θεόδουλος (πρεσβύτερος) 150.
 Θεόδουλος (υἱὸς Νείλου) 104. 164.
 θεολογία 14. 32.
 θεωρία πνευματική 44.
 Θῆβαι 328.
 θηριωδία 130. 386.
 θλίψις 190. 194. 198. 218. 226. 260. 352.
 354. 368. 374. 376. 390. 392. 430.
 θρασύτης 374.
 θρησκεία 124.
 θυμκὸν 34.
 θυμὸς 16. 18. 20. 30. 34. 36. 54. 58. 76.
 88. 104. 116. 162. 168. 192. 306. 346.
 360. 362. 368. 430. 460.
 θυσία 136. 196.
 Θωλᾶ (μάρτυς) 172.

I

Ἰαήλ 236.
 Ἰακώβ 20. 194. 396.
 Ἰεζάβελ 118. 330.
 Ἰερεμίας 60. 388. 396.
 Ἰεροσόλυμα - Ἱερουσαλήμ 118. 212.
 ἱερωσύνη 90. 210. 386.
 Ἰεφθάε 198. 372.
 ἱκετερία 76.
 Ἰκόνιον 392.
 ἱκτερος 76.
 Ἰνδοὶ 328.
 Ἰοθῶρ 136.
 Ἰορδάνης 122. 384.
 Ἰουδαία 352.
 Ἰουδαῖος 36. 250. 404.
 Ἰούδας (γενάρχης) 388.
 Ἰουδιθ 230.
 Ἰσαάκ 108. 194.
 ἰσοθεΐα 344.
 ἰσονομία 336.
 ἰσοτιμία 356. 364. 392. 418.
 Ἰσραήλ 442.
 Ἰσραηλίται 146. 336. 382. 432.
 Ἰώβ 42. 148. 230. 234. 300. 340. 352.
 354. 370. 374. 388.
 Ἰωάννης (σφαγιασθεὶς ὑπὸ βαρβάρων) 150.
 Ἰωνᾶς 252. 386. 406.
 Ἰωσήφ 194. 360. 362. 364. 372.

K

καθαρότης 158. 212. 316.
 Κάιν 118. 346.
 κακία 14. 22. 30. 32. 34. 38. 44. 54. 70.
 76. 78. 80. 146. 226. 374. 430. 434.
 κακόνοια 336.
 κακοπάθεια 198. 200. 258. 326. 360.
 408.
 κακουργία 16.
 καρτερία 134. 136. 144. 170. 254. 342.
 360. 368. 438.
 κατὰγνωσις 316. 372. 420. 442.

καταδίκη 340.
 κατακλυσμὸς 228. 344.
 κατάνυξις 52.
 καταφρόνησις 354.
 κατήφεια 104. 144. 170. 302. 306. 370.
 400.
 καύχησις 392.
 κενοδοξία 12. 22. 36. 38. 46. 52. 62. 86.
 132. 134. 240. 248. 346. 452. 460.
 κηδεΐα 108. 226.
 κηδεμονία 68. 116. 154. 262. 278. 292.
 294. 300. 322. 400. 448.
 κίνδυνος 134. 160. 168. 192. 260. 366.
 374. 376. 390. 392. 446.
 κληρονομία 330.
 κολακεία 364.
 κόλασις 148. 218. 270. 274. 276. 296.
 298. 306. 310. 312. 326.
 κόλασις αἰώνιος 288. 292. 344.
 κολόδωσις 78.
 κόραξ 80.
 Κορὲ (Χωρὲ) 144.
 Κορνήλιος 340.
 κουκούλιον 12.
 κραιπάλη 288. 312.
 κρίσις 274. 276. 294. 300. 318.

Λ

Λάβαν 194.
 λαγνεία 132. 192. 374.
 Λάζαρος 268. 270. 272. 274. 276. 278.
 314.
 λαιμαργία 126.
 λατρεία 70. 202.
 Λεόντιος, ἡγούμενος Μ. Σινᾶ, 212.
 λέπρα 78.
 λήθη 130.
 λιποθυμία 184.
 λογισμὸς 38. 42. 46. 48. 52. 74. 86. 88.
 92.
 λογισμὸς αἰσχροῦς 36.
 λογισμὸς ἀκάθαρτος 36.
 λογισμὸς γαστριμαργία 86.
 λογισμὸς δαυμονιώδης 38.

λογισμός κενοδοξίας 22. 90.
 λογισμός πονηρός 40.
 λογισμός πορνείας 86.
 λογισμός σαρκικός 60.
 λογισμός ύπερηφανίας 84.
 λογισμός φιλαργυρίας 86.
 λογισμός φιλήδονος 86.
 λογιστικόν 32. 34. 76.
 Λύδα 230.
 λύπη 18. 20. 42. 86. 88. 92. 104. 110. 144.
 146. 166. 170. 176. 186. 198. 208.
 310.
 λωποδυσία 330.
 Λώτ 116. 340.

M

Μαγάδων 172. 188.
 Μαδιάμ 18.
 Μαδιηναῖοι 380.
 Μακάριος 40. 54. 56.
 Μακάριος (μάρτυς) 172.
 μακαριότης 14. 16. 20. 102.
 μακροθυμία 16. 34.
 μανία 48. 66. 92. 146. 162. 170. 194. 256.
 320. 362. 428.
 μάννα 256. 384. 438.
 Μάρθα (ἀδελφή Λαζάρου) 62.
 Μαρία (ἀδελφή Λαζάρου) 62.
 Μαρία λίμνη 56.
 Μάρκος (μάρτυς) 172.
 ματαιολογία 408.
 ματαιοπονία 290.
 ματαιότης 72. 224. 280.
 Μαῦροι 328.
 μεγαλοψυχία 128. 370. 374.
 μέθη 150.
 μεθοδεία διαβόλου 226.
 μελέτη θείων λογίων 226.
 μέμψις 134. 448.
 μέριμνα 66. 212. 214. 322.
 μετάδοσις 310.
 μεταμέλεια 170. 300. 310. 320. 416.
 μετάνοια 276.
 μεταστοιχείωσις 264.

μετεωρισμός 428.
 μετριοφροσύνη 248.
 Μηδ(ε)ία 192.
 μηλωτή 14.
 μαιφόνος 162.
 μικρολογία 288.
 μίμησις 204. 206. 208. 354. 392. 394.
 μισανθρωπία 130.
 μισθός 148.
 μῖσος 18. 30. 264. 346. 432.
 μνησικακία 20. 58.
 μογγιλαλία 78.
 μοιχεία 428.
 μοναρχία 346.
 μόρφωσις Χριστοῦ 78.
 μοχθηρία 366.
 μόχθος 134.
 μυστήριον 132. 184. 312.
 Μωσῆς - Μωυσῆς 24. 136. 194. 248.
 256. 336. 350. 352. 436.

N

Ναβουθαῖ 330.
 νέκρωσις 14. 72.
 νεοσσός 80.
 νηπιότης 12.
 νηστεία 34. 36. 42. 54. 74. 340. 352. 386.
 Νιτρία 208.
 νομοθεσία 346.
 νόμος τῆς ἁμαρτίας 234.
 νόμος τοῦ Θεοῦ 232.
 νόμος τοῦ νοός 232.
 Νυμφίος (ὁ Χριστός) 310.
 Νῶε 228.
 νωθεία 352.

Ξ

ξύλον ζωῆς 14. 84.

O

ὀδοιπορία 340. 440.
 ὀδύνη 104. 112. 120. 138. 142. 148. 156.

170. 182. 188. 198. 274. 300. 302.
310. 328. 370.
οἴησις 240. 266. 356. 452.
οἰκονομία 118. 260. 268. 290. 396.
οἰστρολήπτημα 132.
ὀλιγάρκεια 128.
ὀλιγοδεία 312.
ὀλιγοψυχία 68.
ὀλοκάρπωσις 170.
ὁμολογία 372.
ὁμόνοια 130.
ὄνειδισμὸς 320.
ὄπισθότονος 76.
ὄργη 18. 26. 86. 88. 92. 162. 192.
ὄρκος 182.
Ὀχοζίας 254.

Π

πάθημα 392.
παθητικὸν 48.
πάθος ἄλογον 14. 16. 22. 24. 32. 32. 36.
38. 40. 42. 44. 74. 84. 88. 104. 110.
132. 168. 170. 172. 214. 230. 236.
244. 308. 312. 340. 344. 346. 354.
358. 364. 366. 370. 372. 386. 400.
422. 454.
πάθος ὑπογάστριον 132. 312.
παιδοκτονία 370.
παιδοποιΐα 188.
παλιγγενεσία 392
παλινωδία 320.
πανολεθρία 228.
παντευχία 384.
παραΐνεσις 132. 352. 370. 408.
παρακοή 408.
παράλυσις 78.
παραμυθία 54. 104. 106. 118. 172. 216.
258. 278. 280. 290. 298. 310. 324.
328. 332. 344. 384. 390. 400. 402.
456. 458.
παράνοια 328.
παρανομία 80. 116. 328. 336. 338.
παραπληξία 328.
παρθενία 308. 388.

παρθένος 310.
παρησιία 72. 142. 146. 194. 196. 202.
216. 246. 250. 292. 320. 338. 366.
392. 442. 448. 460.
Πάσχα 450.
Παῦλος 70. 232. 242. 250. 256. 366. 376.
390. 414. 424. 426. 430. 434. 460.
Παῦλος (σφαγιασθεῖς ὑπὸ τῶν βαρ-
βάρων) 150. 340.
πεῖνα 16. 312. 340. 386.
πειρασμὸς 20. 30. 52. 68. 134. 148. 226.
260. 342. 358. 368. 376. 430. 432.
πένθος 72. 168. 194. 196. 198. 424.
πενία 14. 88. 220.
Περιστερία 224.
περιτομή 36.
περιφάνεια 278.
Πέτρος 256.
πίστις 12. 14. 32. 36. 42. 146. 192. 380.
404. 438. 444. 446.
πλάνη 84.
πλεονεξία 14. 36. 218. 296. 328. 330.
346. 418. 420.
πλούσιος 268. 270.
πλοῦτος 220. 224. 272. 282. 286. 296.
304. 322.
πόθος 52. 68. 70. 178. 206. 208. 300. 342.
346.
ποιότης 38.
πολυθεΐα 346.
πολυπραγμοσύνη 64.
πονηρία 42. 312. 424. 426. 442.
πόνος 242.
πορνεία 18. 52. 86. 88. 92. 244. 346.
πρακτική 32. 58.
πραότης 82. 84.
πραύτης 18.
Πρίσκιλλα 230.
προαΐρεσις 38. 68. 74. 110. 112. 116.
158. 160. 182. 228. 232. 240. 290. 302.
308. 366. 372. 436.
πρόθεσις 252.
προθυμία 48. 128. 280. 358. 366. 368.
390. 414. 420.
Πρόκλος (μάρτυς) 172.

προκοπή 432. 434.
 πρόνοια 114. 118. 144. 166. 184. 204.
 284. 286. 292. 294. 408. 440.
 προσδοκία 72. 174. 198. 352. 392. 438.
 442. 460.
 προσευχή 16. 20. 26. 28. 36. 38. 44. 48.
 50. 76. 88. 190. 194. 196. 226. 244.
 246. 250. 252. 254. 256. 258. 260.
 340.
 προσοχή 214.
 προσπάθεια 18.
 προστασία 354.
 πτωχεία 216. 274. 304. 332.
 πῦρ 80.
 πῦρ αἰώνιον 288.

P

Ῥαὰβ 230.
 ῥαθυμία 78. 130. 134. 204. 414. 418.
 422.
 ῥαστώνη 432.
 ῥύπος 316.

Σ

Σαλαήλ (μάστιγος) 172.
 Σαμψὼν 236. 380.
 Σαούλ 378. 444.
 Σαραφθία χήρα 340.
 Σάρρα 376. 460.
 Σατανᾶς 148.
 σεμνότης 208.
 Σίλας 256.
 Σισάρα 236.
 σιωπή 356. 360.
 σκαιότης 134.
 σκιαμαχία 356.
 σκληραγωγία 206. 234.
 σκοτομήνη 426.
 Σκύθης 36.
 σκύμνος 80.
 Σόδομα 230.
 Σοδομίται 114.
 Σολομών 44. 236. 238. 280. 296. 408.

426. 430. 448.
 Σουκᾶ, κωμόπολις, 196.
 Σουναμίτις 340.
 σοφία 30. 34. 80. 384.
 σπουδή 340. 418.
 σταυρός 260.
 στοργή 142.
 συγγνώμη 274. 316. 318.
 συγκατάθεσις 228.
 συγχώρησις 274.
 συκοφαντία 328. 362. 374.
 συμμαχία 380.
 συμπάθεια 108. 142. 226. 258. 264. 266.
 276. 308. 310. 312. 320. 332. 354.
 422.
 συμφορᾶ 88. 106. 108. 110. 168. 180.
 184. 258. 332. 344. 370.
 συνεργεία 376.
 σύνεσις 34.
 συντέλεια 308.
 σφακελλισμὸς 76.
 Σωσάννα 360. 362. 372.
 σωτηρία 42. 48. 68. 152. 188. 192. 194.
 198. 256. 290. 292. 294. 296. 300.
 316. 376. 378.
 σωφροσύνη 18. 34. 52. 82. 92. 110. 208.
 226. 360. 362. 372.

T

ταλαιπωρία 202. 338. 392.
 τελειότης 348. 412. 416. 434. 436. 462.
 τελείωσις 394. 410.
 ταπεινότης 220. 334.
 ταπεινοφροσύνη 12. 22. 52. 84. 250.
 394. 460.
 ταραχή 18. 54.
 Τάρταρος 328.
 τέρσις 224. 242. 246.
 τιμή 82. 148. 166. 184. 242. 342. 344.
 346. 350. 410. 420. 422.
 τιμωρία 108. 156. 162. 172. 258. 280.
 288. 290. 310. 316. 318. 328.
 τράγος 80.
 τραχύτης 306.

τρόμος 220. 246.
 τροφή ἀμβροσία 136.
 τρυφή 106. 224. 230. 238. 270. 284. 288.
 292. 300. 318. 324. 328. 410.
 τυφλότης 76.
 τῦφος 202. 252. 266. 272. 384. 452.
 Τωβίας 340.

Υ

ὔδρις 346. 366. 368. 378. 380.
 ὕδωρ 80.
 ὑπακοή 108. 254. 346. 370.
 Ὑπάτιος (μάρτυς) 172.
 ὑπερηφανία 12. 22. 52. 64. 86. 92. 134.
 454.
 ὑπεροψία 270. 374.
 ὑπόκρισις 306.
 ὑποκριτής 36.
 ὑπομονή 14. 28. 34. 136. 352. 354.
 ὑπόνοια 158. 164. 410.
 ὑποταγή 112. 346. 350.

Φ

φαντασία 30. 34. 50. 68. 158. 272.
 Φαράν 102. 172. 174.
 Φαραώ 120. 432.
 Φαρισαῖοι 252. 366.
 φαυλότης 374.
 φειδωλία 238. 340.
 φενακισμὸς 344.
 φθόνος 128. 208. 342. 346. 422. 424.
 440.
 φθορὰ 32. 256. 288. 370.
 φιλανθρωπία 310. 318. 450.
 φιλαργυρία 86. 88.
 φιλαυτία 84.
 φιλοκερδεία 70.
 φιλοξενία 62.
 φιλονεικία 70. 404.
 φιλοπτωχεία 226.
 φιλοσοφία 212. 218. 238. 342. 370. 374.
 386.

φιλοστοργία 262.
 φιλοτιμία 128. 158. 306. 372. 416. 422.
 454.
 φιλοφροσύνη 180.
 φιλοχρηματία 308.
 φόβος 66. 76. 150. 152. 182. 188. 192.
 194. 198. 294. 348. 356.
 φόβος Θεοῦ 14. 32.
 Φοίβη 230.
 φόνος 198. 376. 380. 382.
 φρίκη 220.
 φρόνημα 60. 64. 70. 74. 130. 136. 162.
 170. 188. 202. 234. 236. 266. 272.
 308. 354. 364. 380. 390. 392. 394.
 444. 450. 452. 454.
 φρόνημα τῆς σαρκὸς 234.
 φρόνησις 30. 32. 34. 92.

Χ

Χαλδαῖοι 252.
 χαμευνία 34. 74.
 χαρὰ 34. 72. 90. 184. 186. 306. 456.
 χάρις 138. 196.
 χάρισμα 462.
 χλεύη 306. 332.
 χοιρογρύλλιος 80.
 χρηστότης 184.
 Χριστιανισμὸς 16.
 χρήματα 18. 206. 216. 226. 282. 332.
 334.
 χωλότης 78.

Ψ

ψεῦδος 104. 306. 332. 368.
 ψυχαγωγία 374.

Ω

ὠμότης 156. 162. 302. 428.
 ὠτότησις 78.
 ὠφέλεια 66. 68. 70. 210. 212. 224. 226.
 246. 256. 322. 390.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΕΥΑΓΓΡΙΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	12-93
1. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ	12
2. ΛΟΓΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ, ΚΕΦΑΛΑΙΑ Ρ'.	46
3. ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΜΟΝΑΧΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘ' ΗΣΥΧΙΑΝ ΤΟΥΤΩΝ ΠΑΡΑΘΕΣΙΣ	60
4. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΛΓ. ΚΑΤ' ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ	76
5. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΤΑ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ	82
6. ΕΤΕΡΑΙ ΓΝΩΜΑΙ	84
7. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΛΟΓΙΣΜΩΝ, ΠΡΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΟΝ	86
8. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΚ ΒΙΒΛΙΟΥ ΑΥΤΟΥ	92

Β. ΝΕΙΛΟΣ Ο ΜΟΝΑΧΟΣ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	95
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	102-463
1. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ Α' - Ζ'.	102
2. ΠΡΟΣ ΑΛΒΙΑΝΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ ΕΡΗΜΙΤΗΝ	204
3. ΠΡΟΣ ΑΓΑΘΙΟΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ, ΠΕΡΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑΣ	222

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	465
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	471